D. DIONYSII CARTHUSIANI IN EUANGELIUM IOHANNIS ENARRATIO...

Denis : le Chartreux

Ex Libris Fris Aug.ni

D. Dionyſii Car

THVSIANI IN EVANGELIVM IOhannis enarratio præclara admodum, ex altera eaq; diligentiſsima ad archetypon recognitione, repurgatis mendis quibus ſcatebat pluribus, quam diligentiſsimè excuſa, cui index contentorum præfertur.

PARISIIS,

Apud Carolam Guillard, via ad diuum Iacobum, ſub Sole aureo.

1542.

INDEX EORVM QVAE PRAECIPUA habentur in enarratione euangelij secundum Iohannem.

Quando

FINIS.

D. Dionysij Car- A

THVSIANI IN EVANGELIVM SE-
cundum Iohannem Enarratio.

PROOEMIVM.

GO ſicut aquæ ductus exiui à pa- *Eccle. 24*
radiſo,& fluuius meus ꝓpinquauit
ad mare: quoniā doctrinam quaſi
antelucanum illumino omnibus. B
Increata atque fontana ſapientia
dei, vnigenitus filius patris æter-
ni, dominus noſter Ieſus Chriſtus,
ex quo humanam naturam ſuper-
naturaliter induit, ſuppoſitaliterq;
aſſumpſit, homines mirabiliter
ſublimauit, atq; ineffabiliter deificauit ſupernaturalibus do-
nis ac gratiis, humanæ fragilitatis conditionē prorſus tran-
ſcendentibus, ſuos adimplendo electos. Inter quos glorioſi
apoſtoli ſortiuntur primatum, quoniam primitias ſpiritus re
ceperūt. Hos tanta virtute, poteſtate & gratia decorauit deus *Rom. 8.*
ſublimis & benedictus, vt ſanctitate, ſapiētia atq; miraculis, C
vniuerſos præcedere comprobentur, ipſis quippe etiam ordo *Iſta intel*
rerum, naturaliſque curſus mundi, & lex naturæ creatæ, in- *ligēda ſūt*
enarrabiliter extiterunt ſubiecti, in tantum vt ea quæ magni *in commu*
ac ingenioſi philoſophi æſtimabant, nec diuina virtute neq; *ni, quia a-*
angelica poteſtate fieri poſſe, ipſi vberrime agnoſcantur fe- *poſtoli nō*
ciſſe, mortuos ſuſcitando, cæcos & claudos à natiuitate re- *præferū-*
pente curando, dæmonibus imperando, venena ſine læſione *tur virgi-*
bibendo, in igne nullum ſupplicium ſuſtinendo, arcana cor- *ni glorio-*
dium, futura quoque pure contingentia, certitudinaliter co- *ſæ, nec Io*
gnoſcendo, beatorum angelorum frequentes apparitiones, *hanni Ba*
alloquutiones, & adminiſtrationes habendo, imò ad libitum *ptiſtæ.*
obtinendo. Denique, cum vſque ad Chriſti paſsionem, rudes *Acto. 1. 9*
& formidoloſi extiterint, ſubitò omni ſciētia ſcripturarum, *14. 20.*
omni facultate linguarum, itemq; inſuperabili animi forti-

D tudine, copiosissime sunt repleti. Verùm si ita non est, si hæc atque similia non fecerunt, ac passi sunt, quomodo ipsi tam pauci impotentes, illiterati, ignobiles, totum penè mundum tam cito ad incomprehensibilē fidem, ad arduissimā legem cōuertere, quomodo idololatriā extirpare, & dæmonum cultum destruere potuerunt? quos scimus omnē magicā artem, atque cum dæmonibus cōuentionē, sub æternæ damnationis cōminatiōe prohibuisse, & ad vnius summi dei syncerissimā dilectionem, & claram notitiam, vniuersa documenta sua &

Baruch. 3 opera ordinasse. Hos ergo dilectissimos homines filius dei in terris ambulans, cum hominibus quoq; conuersans, vocauit, collegit, instruxit, inter quos vnū in familiarissimū puerum, in prædilectum discipulum, in sapiētissimum Euāgelistā ele

E git, cui tanq̄ charissimo filio, tanquam castissimo atque pulcherrimo adolescenti, pio, dulcique iuueni, ampliora intimæ dilectionis demonstrauit indicia. Hic est sanctus apostolus, fœlix Euangelista, sacer Iohannes, cuius in hoc opere elucidandum vtcūque est Euāgeliū, prout spiritus veritatis præ-

Iohan. 1. stare dignabitur. Hic igitur tanquā aquæ ductus exiuit à paradiso, tanquā præcipuus inter eos, qui non ex sanguinibus, sed ex deo nati sunt. Egressus est quoque à paradiso, id est, à Christi collegio, à primitiua ecclesia plena delitiis spiritus

Eccle. 15. sancti. Præterea exiuit vt aquæ ductus, quia per ipsum fluxe-

Esaiæ 12. runt, fusi ac desuper propinati sunt nobis riui, seu aquæ sapientiæ salutaris, fluenta doctrinæ cœlestis, de quibus illustrissimus Esaias prędixit, Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. ¶ Fluuius autē huius aquæ ductus, fistulæ,

F seu organi spiritus sancti, est doctrina in Euāgelio sancti Iohannis cōtēta, quæ instar abūdātissimi fluminis, cunctorum fideliū animas rigat, ab ignorātiæ siccitate, à vitiorū sterilitate, ab ardore libidinis eripit, radios sapiētiæ influēdo, rorem gratiæ imprimēdo, cœlestium cōtemplationum gustum dulcissimū (quo omnis caro desipiat) exhibēdo. Porrò hic fluuius propter exundātiam ac redundātiam suam propinquauit ad mare, id est, ad abyssum sapientiæ, ad eum de quo

Eccle. 1. ait scriptura, Fons sapientiæ verbū dei in excelsis. Quemadmodū enim omnia flumina egrediūtur à mari Oceano, secundum quosdā, & reuertuntur in ipsum: sic omnis sapiētia fluit à deo, & redit ac terminatur in eum, idcirco deus cōparatur mari immenso. ¶ Sapiētia ergo Iohānis sanctissimi, quā nobis

bis deſcripſit ac reliquit,huic mari propinquat. Primò,quo- A
niam reducit mentes noſtras ad deum totius ſapiētiæ ſplen-
didiſsimum fontem. Secundò,quia ob exuberantiſsimam ple
nitudinē ſuam,diuinæ & increatæ ſapientiæ aſsimilatur,præ
ſertim cum ſit ſupernaturalis,æternæ lucis veritati innitens,
& tanquam expreſsio atque impreſsio increatæ ſcientiæ dei,
quemadmodum imago apparens ac reſultans in ſpeculo,deri
uatur à vultu inſpicientis. Tertio,quia Iohannes prę cunctis
ſanctæ theologiæ ſcriptoribus,apoſtolis,Euangeliſtis & pro
phetis,plenius,clarius atq; profundius loquitur de diuinis,
in tantum vt de ipſo deiformi Euangeliſta Iohāne, verifice-
tur illud in eccleſia. Qui implet quaſi phyſon ſapientiam, & Eccle. 24
ſicut tygris in diebus nouorum: qui adimplet quaſi Euphra-
tes ſenſum,& mittit diſciplinā vt lucem, aſsiſtēs quaſi Gion B
in die vindemiæ. ❡Doctrina ergo Iohannis propinquat ma
ri,ſeu diuinæ ſapiētiæ pelago tanq̃ materiæ & obiecto, circa
quod eminēter verſat̄,ac ſingulariter tractat. Propterea quo-
que doctrinam quaſi antelucanum ſiue aurorā illuminat om
nibus,id eſt,docendo præbet vniuerſis fidelibus. Quemad-
modum enim lux auroræ tenebras noctis propellit,atque ad
meridianum iubar diſponit: ſic doctrina Iohānis, ignorātiæ
& peccati abſtergit caliginem,per luminis gratiæ infuſionē,
ſicque ad claram ac beatificam dei viſionem ſeu meridianum
gloriæ lumen,adducit per euangelicorum documentorū cu- C
ſtodiam. Et quoniam nunc per fidē ambulamus, non per ſpe 2. Cor. 5.
ciem,cognoſcentes per ſpeculum in ænigmate, non facie ad 1. Cor. 13.
faciem,ideo omnis illuminatio ſeu inſtructio vitę præſentis,
potius comparatur auroræ,quam luci meridianæ.

❡De dignitate & excellentia ſacratiſsimi Euange-
liſtæ ſancti Iohānis,& quod liber Euangelij Iohan-
nis vniuerſos ſcripturæ canonicæ libros excedit.

ARTICVLVS I.

HIc eſt diſcipulus, in tantum inter diſcipulos reli Matt. 9.
quos prædilectus à Chriſto , vt hac circumlo- Mat. 17.
quutiōe,Diſcipulus quem diligebat Ieſus,ſigni- Mat. 26.
ficetur in præſenti Euangelio , quaſi ſolum ip-
ſum amaſſet. Ipſe extitit vnus trium apoſtolorum,qui ſuſcita
tioni puellæ, transfigurationi dominicæ, ac trinæ orationi

D Christi tempore passionis interfuerunt. Denique ipse solus
Iohan. 21 in cœna supra pectus Iesu recubuit seu quieuit , reclinans se
August. in sinu Iesu. Tuncque(secundum Augustinum & Bedam)ex
Beda. fonte dominici pectoris bibit,quod postea in Euãgelio propinauit,quod non est intelligẽdum quasi in hora illa impletus sit spiritu sapientiæ, & illustratus à Christo euangelica veritate, præsertim cum ipso testante, dum post resurrectionem Maria Magdalene sibi retulisset dominum à monumen to sublatum,ipse sic esse crediderit.nondum enim sciebat (vt
Iohan. 21 ipsemet ait) scripturas . ¶Quomodo ergo tunc bibit, nisi
Iohã. 20. quod ille recubitus fuit signũ ac dispositio, causa quoq; meritoria,in quantum ex magna dilectione processit,futuræ illuminationis spiritus sancti. Hunc Christus à nuptiis , vbi
E aquam in vinum conuertit, vocauit, vt recitat Beda,eiq; tem pore passionis matrẽ suam virgineam ac superdignissimam
Iohan. 19 commendauit. Hic sanctus Apostolus in feruenti oleo missus,exiuit illæsus,quatuor mortuos suscitauit,totiusque Asię rexit ac fundauit ecclesias. Ipse est præclarissimum iubar ecclesiæ, non duntaxat Euangelij, sed trium quoque epistolarum & Apocalypsis radiosus descriptor. ¶Prętereaquantus
Dionysi. fuerit in corde,diuini ac magni Dionysij , innotescit in ea quam Iohanni misit epistola,vbi inter cætera loquitur, Aue verè dilectissime,verè amabilium & desiderabilium ac dilectorum valde dilectissime . Denique quanuis tota scriptura canonica tractet de deo, tãquam de obiecto,specialiter quoque prophetæ,Apostoli & Euangelistæ loquuntur de Chri-
F sto vt promisso vel misso,nihilominus euãgelicum volumen sancti Iohannis,vniuersis scripturæ codicibus ritè præfertur,quoniam de diuinitate ac trinitate , de diuinæ essentiæ vnitate,de personarum distinctione,de æterna atque diuina Christi generatione,& sancti spiritus processione, de duplici Christi natura, multiplici actiõe & vna persona, plenius, clarius atque profundius scribit. Ea quoque suppleuit : quæ alij Euangelistæ omiserunt,videlicet signa,documenta & opera facta à Christo ante incarcerationem Iohannis Baptistæ.¶Insuper de doctrina & sermonibus saluatoris Iohannes valde sublimis scribit,quam cæteri Euangelistæ,propter quod designatur in prophetica quatuor animalium visione,
Ezech. 1. Ezechieli ostensa per aquilam,quæ altius volat, solareq; lu-
Ezec.10. men clarius inspicit. Scripsit autem Euangelium post alios Euangelistas.

Euãgeliſtas. Cùm enim demoraretur in exilio Pathmos, in- A
ſurrexerunt in Aſia & Epheſo hæretici, aſſerentes Chriſtum
eſſe hominem purum, nec tempore prçceſsiſſe Mariam. Cùm
ergo reuerſus eſſet Iohannes à Pathmos ad Epheſum (prout
Areopagita Dionyſius ei prophetauit) rogatus ab epiſcopis *Dionỹ.*
Aſiæ, vt de Chriſti diuinitate, de qua alij Euangeliſtæ pauca
ſcripſerunt, plenius ſcriberet, imò Euangelium Chriſti ple-
niſsime conſcribendo elucidaret, quod tam præſentes quàm
futuros damnaret errores, omniumque credentium inſtrue-
ret animos, quod ſpiritu ſancto inuocato, & communi ieiu-
nio ac prece præmiſsis, effecit, dicitq; Alcuinus, quod à tem *Alcuinus.*
pore aſcenſionis Chriſti, per annos ſexagintaquinque abſq;
adminiculo ſcribendi prædicauit. ¶ Ad huius igitur Euan-
gelij ſacroſancti elucidationẽ, tanto accedo humilius, & ſan- B
cti ſpiritus illuſtrationem inuoco affectuoſius, quanto ſubli-
mior eſt eius materia atque decliuior, ac inſufficientior pro-
priæ rationis intelligentia, ſed nec intendo curſorie per-
tranſire, neque extranea introducere, ſed textus declarationi
ac moralitati, viribus totis inſiſtere.

¶ Expoſitio primi capituli.
In principio erat uerbum.

ARTICVLVS II.

HOC inter theologicum, philoſophicumq; pro-
ceſſum, ſeu inter theologiam & philoſophiam C
diſtat ac intereſt, quod theologia ſeu ſacra ſcri
ptura increatæ veritati innititur, atque per lu
men gratię reuelatur: philoſophia verò huma
næ rationi, ſeu naturali lumini inniti cenſetur, atque huma-
no, ex conſideratione rerum creatarum, ſtudio inuenitur. Ex
quo duæ aliæ differentiæ oriũtur. Prima, quòd theologiæ fal
ſitas admiſceri non valet, quoniam infallibili fundamento
incumbit, & ab incommutabili veritate infunditur ac doce-
tur, idcirco in his quæ fidei ſunt, diuerſa opinari, vel dubita-
re prorſus illicitum eſt. Philoſophiæ verò diuerſi miſcentur
errores, propter humanæ rationis caliginem. Secunda, quòd
theologia exordium ſumit à ſummo, ab ente primo, à deo al-
tiſsimo: philoſophia autem ab infimis inchoat, & paulatim

 ad ſumma

D ad summa conscendit, quoniam naturaliter intellectiua cognitio ex sensitiua procedit, & immaterialia atq; diuina per corporalia cognoscuntur, creator quoque per creaturas, quemadmodum ad Romanos fatetur Apostolus, Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt cognoscuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. ¶ Hinc ergo excellentissimus Euangelista, qui nõ cognouit literaturam, tanquam piscator & idiota, vsque ad annum circiter trigesimumprimum de diuinis, non lumine naturali, nec præuia notitia sensitiua, vel ex sensibilium consideratione instructus, sed radiante spiritu sancto supernaturaliter & eminentissime doctus, ab ipso vniuersorum sublimi principio deo sancto ac adorãdo exorsus est. *In principio* (inquiens) *erat uerbum.* Nempe, cum eius in-

Roma. 1.
Psal. 70.

E tentio fuerit Ebionis atque Cherinti hæreticorum, dicẽtium CHRISTVM esse hominem purum, hæresim reprobare, conuenienter incepit à Christi diuinitate, ostendens quòd CHRISTVS non sit pura creatura, neque in tempore factus omnino, puta secundum se totum, sed verus deus & creator æternus. Itaque in principio, id est, in exordio temporis quo facta sunt omnia: iuxta illud Ecclesia. Qui viuit in æternum creauit omnia simul: de quo principio accipi potest id Genesis, In principio creauit deus cœlum & terram. Erat verbum, id est, vnigenitus filius dei, quasi dicat, Inter alia non est creatum: sed illis per creationem incipientibus, ipsum veraciter erat, & inuariabiliter subsistebat. Sic exponendo excluditur error dicentium, quòd CHRISTVS non

Eccle. 8.
Gene. 1.

F fuit prior virgine matre. Hũc quoque reor fuisse intellectum Euangelistæ, qui primo Euangelij sui verbo intendebat Cherinti & Ebionis hæresiarcharum sui temporis errorẽ destruere, asserentium, CHRISTVM ex Maria sumpsisse totius sui esse initium. Vel sic, In principio, hoc est, ante omnia secula, & ante tempora vniuersa in ipso æternitatis nũc, atque momento, de quo principio scriptũ est, dicente ipso filio dei de patre æterno: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, erat verbum, de quo Ecclesiasticus dicit, Fons sapientiæ verbum dei in excelsis. De quo ait Apostolus, Ipsum est ante omnes, & omnia in ipso constant. De hoc verbo potest intelligi illud Esaiæ, Egredietur de ore meo iustitiæ verbum, de quo per Psalmistam loquitur deus, Eructauit cor meum verbum bonum.

Prou. 8.
Eccle. 1.
Coloss. 1.
Esa. 45.
Psal. 44.

Itemque,

Itemque, Verbo domini cœli firmati sunt. Sic exponendo cõ A
funditur error filiorum perditionis elatissimi Arrij atq; Eu- *Psal. 32.*
nomij, affirmantium, quòd licet filius dei sit pura creatura,
nihilominus ante mundi creationem est genitus, & licet pa-
tri non fuerit coæternus, tamen natura, dignitate & tempore
prior est omnibus cæteris creaturis. Horum igitur hæretico-
rum perfidiam sciens Iohannes futuram, sic exorsus est, In
principio erat verbum. Tertio sic, In principio, id est, in deo
patre, cui ratio principij appropriatur sicut æternitas, iuxta
illud Hylarij. Aeternitas est in patre, species in imagine, vsus *Hylarius.*
in munere. Pater quippe est principium sine principio: filius *Apoc. 22.*
verò & spiritus sanctus sunt principiũ, sed de principio. Ait *Apoca. 1.*
enim filius, Ego sum a & o principium & finis. Sciscitanti- *Iohan. 11.*
bus quoque Iudæis, Tu quis es? respondit, principium, qui B
& loquor vobis. Deniq;, pater, filius, & spiritus sanctus pro-
pter identitatem essentiæ sunt vnum principium, vna causa,
vnus creator, vna omnium beatitudo ac finis, quæ enim abso
lutè dicũtur de deo, tribus personis communia sunt, nec mul-
tiplicantur in eis, vnde trium personarum est vnus numero
intellectus, vna voluntas, vna potentia, iustitia, misericordia
atque perfectio. Itaque, In principio, deo patre erat verbum,
quoniam sic procedit à patre per generationẽ & personalem
distinctionẽ, vt tamen in ipso æternaliter perseueret per sub-
stantialem identitatẽ. Et vt Damascenus testatur, quælibet di *Damasc.*
uinarum personarum est in alia per circuminsessionem, eo ꝙ
vnaquæque earum sit infinita. Rursus, emanatio in diuinis,
qua vna persona procedit ab alia, est emanatio ad intra, quæ C
non terminatur in aliud ad extra, vel substantialiter distin-
ctũ à suo fonte: ideo filius dei inuariabiliter manet in patre,
præsertim cum sit verbum mẽtale, intellectualiter profluens
à corde paterno, quemadmodum scriptum est, Eructauit cor *Psal. 44.*
meum verbum bonum. ¶ Sed nunc de ipso verbo dei & æter
na generatione eius, aliquid est loquendum, & primo inqui-
ritur, cur euangelista volens CHRISTI diuinitatem osten
dere potius vtitur nomine verbi quam filij? Huius duplex est
ratio. Prima, vt insinuet generationem in diuinis nõ esse ma-
terialem, carnalem seu mutationi admixtam, sed intellectua-
lem, inuariabilem, immanentem ac simplicem: quoniam ver-
bum proprie sumptũ est interior mentis conceptus, intelligi-
bilis dictio atq; prolata intus notitia. Alia ratio est quoniam

D nomen verbi magis pertinet ad propositum quam nomen filij, filius nanque dicit comparationem duntaxat ad patrem, verbum autem importat respectum, non tantum ad proferentem, sed etiam ad id quod per verbum exprimitnr, ad vocem quoque quam induit, & instructionem quæ per ipsum in alio

Gene.1. fit. Cum igitur Euangelista nunc tractet de filio, non duntaxat in ordine ad patrem, sed insuper per comparationem ad creata, quæ fecit & regit, præsertimque ad homines quos redemit, ad carnem quoque quam assumpsit, & ad documenta quæ dedit, constat quòd conuenientissime nomine verbi omnia hæc respicientis, describitur, nec aptius neq; subtilius nomen ad vniuersa hæc insinuanda inuenitur. ¶ Oporter autē

Damasc. aduertere, quòd verbum (secūdum Damascenum) tribus mo-

E dis accipitur. Primo, pro verbo vocali: sicque dicit Gregori-

Gregor. us, quòd nihil est instabili⁹ verbo, est enim de genere successi uorum, quibus idem est esse & fieri, quemadmodum motus

Basilius. & tempus. sic quoque ait Basilius, habet autem & verbum nostrum, & ex externam diuini verbi similitudinem quandam. Nam verbum nostrum, totam declarat mentis conceptionē. Quæ nanque mente concipimus, ea ore proferimus, & mens nostra quasi fons quidam est, verbum vero prolatum quasi riuulus manans ex ipso. Secundo, pro verbo mentali, quod verbo vocali exprimitur & significatur, secundum quod ait phi

Aristote. lophus, Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in a-

Plato. nima passionum notæ. Vnde & Plato asserit in Timeo, Ad hoc datus est nobis sermo, vt mutui atque interioris conce-

F ptus fiant indicia. Tertio, pro imaginatione vocis. Antequam enim mentale verbum verbo vocali exprimitur, formatur in sensu interiori seu virtute imaginatiua, imaginatio quædam verbi vocalis, ex qua illud procedit, imò & antequā ex auditu verbi vocalis eius qui loquitur, verbum mentale in intellectu audientis concipitur, generatur in potentia imaginatiua illius imaginatio verbi vocalis, ex qua ver-

Boetius. bum mentale procedit, quia secundum Boetium, sicut imaginata procedunt ex sensatis, sic intellecta ex imaginatis. Quartum modum accipiendi verbū addit Thomas, videli-

2.Reg.1. cet vt verbū sumatur pro re significata, vel facta per verbum,

Esaiæ.39 quemadmodum Dauid dixit ad puerū Amalechitam, quod

4.Re.20 est verbum quod factū est. Sic quoq; Ezechias dixit ad Esaiā,

Psal.32. Non fuit verbū in domo mea, quod non ostenderim eis. Hoc

modo

modo cuncta creata dicuntur verba dei, qui interiori increa- A
to ac genito verbo, omnia intelligendo & quasi loquẽdo con
stituit, iuxta illud, Ipse dixit & facta sunt. ¶ Porrò ęterna ge
neratio verbi accipienda est ita, cum deus sit ens simplicissi-
mum, nobilissimum, simpliciterque perfectum oportet quod
sit intellectualis naturæ, imò intellectus purus, semper in a-
ctu consistens. Deus ergo cognoscit seipsum & cętera omnia, *Psal.* 148
est ergo in seipso, sicut intellectum seu cognitum in intelli-
gente. Intellectũ verò, seu res intellecta, secundum esse quod
habet in intelligente, est ratio atque intentio intelligentis &
imago vel similitudo intellecti. Ratio autem & intentio seu
diffinitio, quam intelligens habet & concipit de re intelle-
cta, vocantur verbum intelligentis, quoniam est quidam con
ceptus formatus atque expressio, qua intra se dicit quod de B
re intellecta apprehendit, & hic conceptus est imago intelle
cti, quoniã actio intellectus perficitur in assimilatione intel-
ligentis ad intelligibile. ¶ Hoc ergo quod deus pater de seip
so concipit, & intra se profert seu loquitur, appellatur verbũ
mẽtis paternę & filius dei patris. Emanatio itaq; verbi istius,
generatio nuncupatur, & verbum emanans vocatur filius in-
telligentis intellectualitérq; dicentis, quoniã generatio pro-
priè sumpta, est productio rei viuentis à viuo, quæ termina-
tur ad esse eiusdem naturæ, secundũ rationẽ similitudinis ad-
æquatæ. Similiter ad rationẽ filij pertinet quod procedat ex
generante vitali secundum similitudinẽ in identitate naturæ
saltem specifica, verbum autem mẽtis diuinæ hoc modo pro-
ducitur, & cum generante conuenit nõ solum in specifica, sed C
in numerali seu indiuidua idẽtitate naturæ, propter quod ge
neratio & filiatio, propriissime atque verissime habent locum
in deo, ita quòd ratio patris & filij, prius ac perfectius com-
petunt deo quam creaturis, imò à deo deriuantur secundum
quandam imitationem ad creaturas, prout Apostolus dicit, *Ephesi.* 3.
Flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex
quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.
¶ Præterea actiua generatio verbi, est ipsa intellectio patris
notionaliter sumpta, quæ terminatur ad verbi productionẽ,
seu ad ipsum verbum intus prolatum, & quoniam pater vno
simplicissimo actu seipsum & cuncta intelligit, ideo vnico
actu intellectiuo seu vna loquutione gignit, ac profert per-
fectissimum verbum, in quo vniuersa resplendent, repræsen-
tantur

D tantur & continentur, quæ à patre noſcuntur, & in eius ſapientia eluceſcunt, fulgent ac conſpiciuntur. Illud ergo vnicum & ſimpliciſſimum verbum, eſt perfecta, itemque naturalis imago patris, & character ſubſtantiæ eius, tanquam ad ſimilitudinem eius productum, eumque pleniſſime repræſentans. Eſt quoque exemplar, ſpecies ac ratio omnium creaturarum, quoniam omnes relucent in verbo atque ad eius imitationem productæ ſunt. ¶ Quoniam ergo tota perfectio & natura patris perfectè relucet in filio, quod eſſe non poſſet, niſi filius eſſet verè immenſus, æqualisque patri, & per conſequens verus deus eandem cum patre habens eſſentiam, finitũ nanq; à perfecta repræſentatione infiniti, diſtat ad infinitũ.

Sapien. 7 ¶ Propterea filius appellatur emanatio claritatis omnipotẽ-

E tis dei, candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula maieſtatis paternæ, atque imago bonitatis illius, quemadmodum

Heb. 1. de filio dei ſub nomine ſapiẽtiæ ſcriptum eſt. Vnde ad Hebr.

Coloſſ. 1. ait Apoſtolus, Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. Alibi quoque, Qui eſt imago dei inuiſibilis. Inſuper, cum filius procedat ab intellectu patris, idcirco pertinentia ad intellectũ potiſſime competunt filio, quorum aliqua ſunt ei propria, & aliqua appropriata: propria enim filio ſunt, ſapientia generata, ars genita, verbum, imago: quæ omnia accipiuntur in deo perſonaliter. Dum autem dicitur verbum ſeu filius dei eſſe ſapientia patris, & exemplar creaturarum, non eſt ſic intelligendum quaſi pater non ſit in ſe & per ſe ſapiens, ſapiẽtia ingenita, quæ eſt ipſemet pater atq; exem

F plar, ſpecies ac ratio vniuerſorum, alioquin quomodo ſapientem filium generaſſet? Nullus enim alteri confert quod ipſe non habet. De hac æterna, diuina & inenarrabili verbi gene

Pſal. 2. ratione habetur in Pſalmo. Dominus dixit ad me, filius me-

Pſal. 109 us es tu: ego hodie genui te. Et denuo, Ex vtero ante lucife-

Prou. 8. rum genui te. In Prouerb. quoque, Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eràm, ante colles ego parturiebar, quando præparabat cœlos aderam. Itemque Eccleſiaſticus, Ego ex ore altiſſimi prodiui primogenita ante omnẽ creaturam. Hinc etiam ſcriptum eſt, Egreſſus eius à principio, à diebus æternitatis. Enimuero quòd deus ineffabilis habeat filium

Eccle. 24 ineffabilem, & per conſequens ſibi æqualem clariſſimè inno-

Michæ. 5 teſcit ex hoc, quod in libro Prouerbiorum legitur, Quis ſuſci

tauit

tauit omnes terminos terræ, quod nomẽ eius, & quod nomen filij eius, si nosti? Ostenso quando erat verbũ, ostendit Euangelista vbi erat, *Et uerbum erat apud Deum*, id est, iuxta & intra patrem, tanquam indiuiduum, inseparabileq; ab eo, nõ enim distant loco, duratione, natura vel dignitate, sed vbi & quando pater, ibi & tunc filius eius. Cum autem dicitur, Verbum erat apud deum, deus accipitur relatiue & personaliter, nõ absolute & essentialiter. Quemadmodum autẽ pater cum sit immensus, & illocalis & incircũscriptibilis, vniuersa transcendens, implens, conseruans ac ambiens, ita & verbũ eius. Vnde cum verbum dicitur esse apud patrem, non est ruditer accipiendum, quasi vnus sit extra & propè alium, imò totus pater in filio, & econtrario verè, circum incessibiliterque consistit, sed ad designandum personalem distinctionem inter patrem & verbum, ait Euangelista, Verbum erat apud deum, quasi personaliter distinctũ à patre. Nouerat quippe Iohannes, cui totus processus ac status militantis ecclesiæ fuerat in Apocalypsis descriptione reuelatus, futuros hæreticos, qui dicerent patris & filij eandem esse personam, cuius perfidiæ princeps fuit Sabellius, asserens patrem, filium ac spiritum sanctum vnam esse hypostasim, tribus nominibus designatam, propter diuersas operationes, ita quòd deus esset pater ratione creationis, idemque filius ratione incarnationis, & spiritus sanctus ratione sanctificationis, qua rationalem creaturã sanctificat. Vnde Sabelliani dixerunt patrem incarnatũ ac passum, propterea dicti sunt Patrispassiani. Non enim admiserunt verã in deo esse trinitatem, vel processionẽ personæ à persona, vel deũ dici patrem propter relationẽ realem: sed eo modo quo nos asserimus superbenedictam trinitatem esse patrẽ, cui incessabiliter dicimus, Pater noster qui es in cœlis. Horũ errorẽ destruit Euangelista, dicendo, Verbũ erat apud deũ: quod verũ non esset, si pater & verbũ essent vna persona, cũ nihil sit proprie apud seipsum. ¶ Ostẽso quãdo & vbi erat verbũ, declaratur quid erat, *Et deus erat uerbũ*. Hic sumitur deus substantialiter & absolutè, vt sit sensus, verbũ erat deus, id est, verã habens deitatẽ, atq; eiusdẽ cum suo genitore essentiæ, Vnde de filio dicit Apost. ad Rom. Qui est super omnia deus benedictus in secula. Et in 1. Ioh. cano. legitur, Simus in vero filio eius Iesu Christo, hic est ver⁹ deus & vita ęterna. Sicut aũt in prçcedẽti clausula designata est inter patrẽ & verbũ

perso-

Marginalia: A; *Prou.* 30.; B; C; *Matth.* 6; *Roma.* 9.; 1. *Iohan.* 5

D perſonalis, diſtinctio, ſic verbo pręſenti inſinuatur eſſe inter
eos ſubſtantialis identitas, ſiue eſſentiæ vnitas, cum nullum
creatum ſit deus, ſed à diuinæ naturæ perfectione in infini-
tum deficiat. Per hoc itaque reprobatur error Fotini, Arrij,
& omnium aſſerentium filium dei eſſe puram creaturam.
Pſal. 44. Quod autem filius dei ſit verus deus, apertiſſimè pãdit Pſal.
Ibidem. dum ait, Sedes tua deus in ſeculum ſeculi. Quod autem id di
catur de filio, patet ex verbis ſequentibus, Virga directionis
Hie. 23. virga regni tui, &c. Vnde & Hieremias de Chriſto inducit,
Suſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & hoc eſt
nomen quod vocabunt eum, dominus iuſtus noſter. Pro quo
Hebraica veritas continet, nomen domini tetragrammaton,
quod (teſte Rabbi Moyſe) abſolutiſſimum eſt, ſoli vero deo
E conueniens. De hoc rege fatetur Pſalmiſta, Audi filia, & con
Pſal. 44. cupiſcet rex decorem tuum, quoniam ipſe eſt dominus deus
tuus, & adorabunt eum. Eſaias quoque de Chriſto filio dei,
Eſa. 9. Paruulus (ait) natus eſt nobis, & vocabitur nomen eius admi
rabilis, conſiliarius, deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps
pacis. Hoc verbũ *Erat in principio* id eſt, ab æterno, in ipſo
æternitatis momento, vel in mundi exordio, *Apud deum* pa
trem, tanquam coæternum eidem, ſicut ſi ſol ab æterno fuiſ-
ſet, vel pes in puluere ab æterno ſtetiſſet, ſplẽdor atque veſti-
gium æternaliter extitiſſent. In his quippe, quæ naturaliter
profluunt, procedẽs ſeu cauſatum coæuum eſt ſuo principio.
Filius verò procedit à patre naturali emanatione, imò à ſub-
ſtãtia patris immediate, ſine actione intermedia, quæ ſit rea-
F liter ab eſſentia patris diſtincta. His itaque verbis innuitur
Pſal. 71. coæternitas patris ac verbi, quam Pſalmiſta quoque euiden-
Ibidem. ter oſtendit, dicendo, Et permanebit cum ſole & ante lunam
in generatione, & generationem. Itemque, Sit nomen eius
benedictum in ſecula, ante ſolem permanet nomen eius. Hæc
Eſa. 48. enim de nullo accipi poſſunt niſi de Chriſto filio regis æter-
ni, de quo in exordio pſalmi illius cantatur, Deus iudicium
Heſt. 13. tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Denique idem pa
tenter oſtẽditur per id quod ſcriptum eſt, Ego primus & ego
nouiſſimus. Manus quoque mea fundauit terram. Nõ à prin-
cipio in abſcondito loquutus ſum. Porrò quòd iſta dicantur
de filio, patet ex eo quod ſubditur, Et nũc dominus miſit me
ſpiritus eius. ¶ Declarato quando erat verbum, nunc mani-
feſtatur, quid operabatur. *Omnia per ipſum facta ſunt,* id eſt,
vniuerſæ

vniuersæ creaturę corporales & spirituales, cœlum, terra, ma A
re, & quicquid cœli ambitu continetur, creata sunt immedia
tè vel mediate ab vnigenito filio dei, sicut à causa prima, prin
cipali & efficienti. Sciendum verò quòd quandocunque dici
tur aliquid fieri per aliud, præpositio per, designat, aliquod
genus causæ in casuali. Dicitur autem aliquid fieri per aliud
pluribus modis. Primo, sicut per causam instrumentalē, quē-
admodum domus fit per securim & terebellum. Secundo, si-
cut per causam principalem, vt regnum gubernatur per eum
quē rex fecit sibi consortē & comparem. Tertio, sicut per cau
sam extrinsecā, vt homo percutit per baculum. Quarto sicut
per causam intrinsecam, vel coniunctam, quemadmodum Pe
trus viuit per animam suam, & scribit per manum. Rursus
cum aliquid dicitur fieri per aliud, intelligi potest dupliciter. B
Primo, vt insinuetur mediatio quædam seu mediū causans inter primum agens & effectum. Secundo, vt solum importetur processio vnius ab alio, sicque fieri per aliquid, est fieri, sed produci ab illo, iuxta quem modū dicit Apost. Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, id est, à diui- Col. 1.
na voluntate constitutus Apostolus. Dum ergo dicuntur omnia facta per verbum vtroque horum modorum intelligi licet, videlicet per verbum, id est, à verbo, tāquam ab omnipotente creatore, & primo vniuersorum fontali, atque causali principio, sic nāque omnia facta sunt à supergloriosissima trinitate, & à qualibet diuina persona. Item omnia facta sunt per id quod inter patrem & creaturas est medium, non tamē quasi per causam instrumentalem ministratoriam, à patre se- C
paratam, siue extrinsecam ei, sed sicut per causam coniunctā, parem ac principalem & effectiuam. Quod rursus intelligendum non est, quasi creaturæ non sint immediate factæ à patre, præsertim cum pater & filius sint vna causa, vnus creator, vnumque principium: sed quia filius procedit à patre, habens virtutem creatiuam ab ipso, & secundum ordinem originis mediat inter patrem, & creaturas, & quoniam pa- Iohā. 10.
ter nil operatur ad extra sine filio. Cum enim natura sit operationis principium, sicut trium personarum est vna natura: ita, & vna indiuisaque actio ad extra. Sed cum pater & filius sint vnus creator & vnum principium, quomodo pater dicitur aliquid facere seu creare per verbum vel filium? Et respōdendum, quòd pater operatur per verbum, sicut per causam

exem

D exemplarem, non quòd pater non sit causa exemplaris, imò
Psal. 32. quælibet persona diuina est omniũ rerũ causa efficiens, exem
Psal. 148 plaris atque finalis, sed quòd filio appropriatur ratio, causa exẽplaris, eo quòd sibi conueniant vi suæ emanationis, ars, sapientia, & cætera quibus conuenit exemplariter agere. Quoniam ergo pater omnia efficit per intellectum atque intelli-
Psal. 48. gibilem dictionẽ, iuxta illud, Ipse dixit & facta sunt: dictio autem intus prolata est verbum, idcirco asseritur omnia fecisse per verbum, quãuis & per suiipsius propriam atque ingenitam sapientiam cuncta creauerit. Itaque omnia per verbum, non quòd pater & verbum sint duæ causæ distinctę, sed secundum sensum & modũ prætactos, & etiam quoniã in diuinis emanatio ad intra est causa emanationis ad extra. Cum
E verò dicimus deum omnia fecisse in sapientia, vel per sapientiam: intelligi potest tam de sapientia patris ingenita, quo-
Psal. 103 modo dicitur operari per ideam seu formam archetypam, quàm de sapientia genita, quæ est vnicus filius eius.

¶ Postremo, opinor quòd idcirco potissimũ scriptura dicit deũ operari per verbum & spiritũ sanctum, vt sciamus sanctæ trinitatis esse indiuiduã actionem ad extra, & per cõsequens eandem essentiã, sicq; certissime credatur esse vnus verus simplicissimus deus, *Et sine ipso factum est nihil*, hoc est, nulla penitus res est citra deum, quæ non sit producta à verbo. Itaq;, per nihil nõ debet intelligi creatura corporalis vel dæmon: quoniam quicquid entitatis & bonitatis habent, à verbo sortita sunt. Manichęus verò per nihil intellexit corporalia, quę
E dixit cõparatione spiritualium nihil esse, & à principio tenebrarũ producta, cuius hæretica prauitas, nec theologorũ sanctorum, neq; summorum philosophorum cõsonat dictis. Potest autem per nihil, peccatum intelligi: quia peccatũ, quòd ad suum formale, nihil est, sed defectus ab ente & ordine, se-
Diony. cundum Diony. ideo non est factum per verbũ, sed à volun-
Colos. 1. tate creata, & defectiua. Hinc ergo de Christo loquens, dicit Apost. In ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per ipsum, & in ipso sunt creata & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

¶ Prosecutio præsentis cap. ab eo loco *Quod factum est in ipso uita erat* in quo agitur de Ideis.

ART

ARTICVLVS III. A

Qvanuis verbum patris, per quod facta sunt omnia, sit æternum, & creaturæ ex tempore vel simul cum tempore inceperint, ita quòd ab agente inuariabili & æterno processit recens, temporalisque actio, non tamen verbum dei aliquo modo mutatum est: quoniam quicquid de nouo produxit, per rationem æternam, seu idealem præconceptionem æternaliter præordinauit, quãdo & quomodo ipsum produceret, atque in illo instanti mũdum creauit, in quo se hoc facturum ab æterno incommutabiliter præcognouit. Ex quo constat, quòd vanæ ac friuolæ sunt rationes Auerrois, aliorumq; philosophorum, æternitatem mundi probare conãtium, ex inuariabilitate primi agẽtis seu creatoris. Pro- B
duxit autem deus mundum ex tempore, primo secundũ Tho *Ephes. 1.*
mam in Summa contra Gentiles, ad declarandũ quam libere esset rerum causa, ita quòd omnia operatur liberrime secundum propositum voluntatis suæ, prout fatetur Apostolus ad Ephe. Secundo, vt ex creatione rerum daretur facilis via cognoscendi æternitatem creatoris. Quemadmodũ enim Rabbi Moyses asserit, Facillima atque clarissima via probandi deum esse, & item quod sit æternus, patet per hoc quod omnia citra ipsum de nouo producta sunt. Idcirco in commemorationem beneficij creationis & æternitatis creatoris, iussum fuit in lege celebrari sabbatum, in quo deus ab operibus requieuit. Itaque ad hæc insinuanda ait nunc gloriosissimus Euangelista, *Quod factum est* id est, omne creatum *In ipso* verbo *Vita erat*, id est, in verbo vitaliter atque intelle- C
ctualiter ab æterno fuit, ac splenduit per rationem exemplarem siue ideam, quam habet in verbo omnia cognoscẽte, in- *Leuit. 23*
tellectualiterque producente: quemadmodum artifex facit *Gen. 11.*
domum, & medicus sanitatem per speciem seu exemplar domus ac sanitatis, quod habet in mente. Vnde secundum Aristotelem septimo primæ philosophiæ, & domus, & sanitas, quæ sunt in materia, sunt à domo & sanitate quæ præexistũt in intellectu. Ex his patet error Procli Platonici, Auicennæ quoque Peripatetici, & sequentium eos affirmantium, quòd creata procedunt à primo principio per modũ naturalis emanationis, vel essentialis emicationis, vt splendor à luce, calor ab igne, lux à sole, & riuus à fonte. Esse igitur creaturarum, quod habent in verbo, imò in patre & spiritusancto, totaque

super

D superbeatissima trinitate, seu ĩ diuina essentia, est esse increatum, exẽplare, causale, ideale, atque vitale, vel (vt planius loquar) idea, vita & lux. Propter quod (secundum Dionysium) omnia sunt in deo per causam & exemplar. Nempe (vt scriptum est) in elementatione theologica Procli Platonici, & in libro de causis, quod est in alio, est in eo secundũ naturam, & modum eius in quo est, & non secundum propriũ esse ac modum. Cum ergo deus sanctus & gloriosus sit mens æterna, & simplicissima, certum est, quòd omnia sint in eo per rationẽ æternam ac simplicẽ, quæ appellatur idea & exemplar, quia per illam deus cognoscit & operatur creata, palam est enim, quòd deus cuncta & singula propriis rationibus & speciebus intelligat ac producat. Sed cum deus sit simplicissima vnitas,

Diony.

E quomodo potest in eo esse exemplarium rationum multitudo, & idearum pluralitas atque distinctio? Et respondẽdum, quòd idea est diuina essentia. à diuino intellectu per modum imitabilis ac repræsentatiui intellecta. Diuina quippe essentia cum sit perfectionis immẽsæ, omnium rerũ perfectionem causaliter continens, & supereminenter complectens, ab omnibus creaturis, secundum aliquem gradum perfectionis, participatur & imitatur. Omnia quoque intellectualiter repræsentat. Inquantum ergo intellectus diuinus cognoscit diuinam essentiam, vel deus seipsum, vel participabilẽ à tali ente creato, siue creabili vel creando, secundum hoc diuina essentia habet rationem ideæ, & nuncupatur idea rei creatæ, quæ per eam cognoscitur & causatur. Suntque in deo multæ atq;

F distinctæ ideæ, non quòd in deo sit diuersitas aliqua vel distinctio idearũ ex parte dei, sed distinctio ista est ex parte rerum ideatarum, ad quas refertur idea: quæ tamen relatio realis non est: sed rationis ex parte ideæ, quamuis ex parte ideatorum consistat realis. De his exẽplaribus rationibus ac idealibus formis, professus est Plato in .1. Timei, dicendo, Certe dubium non est ad cuiusmodi exẽplum animaduerterit mundani operis fundamenta constituens. (Nam si vt vtique est) pulchritudine incomparabili mundus est, opifex & fabricator eius optimus, perspicuum est, quòd iuxta syncere & incõmutabilis proprietatis exemplum, mundi sit instituta molitio. Hinc denique Augustinus, in lib. 83. quæstio. ideas (inquit) Plato primus appellasse perhibetur, non tamen rem ipsam ipse primus cognouit, quoniam tanta vis constituitur in ideis

August.

ideis, vt nisi his intellectis, sapiẽs esse nemo possit. Sunt nãq; ideæ principales formæ vel rationes rerum stabiles atque incommutabiles quæ ipsę formatę non sunt, ac per hoc æternæ sunt, semper eodem modo sese habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Et cum ipsę neque oriantur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri, & interire potest. Has autem rationes vbi esse arbitrandum est, nisi in mente creatoris? Non enim extra se aliquid intuebatur, vt secundum illud constitueret quod constituebat. Ex quibus constat quód quidam dicentes ideam esse rem creatã, & cognitam obiectaliter contemplatam, non rationem in luce diuinæ mentis existentem, contradicunt Augustino. A

¶ Insuper Origenes hic ait, potest & sic distingui, Quod factum est in ipso, & postea dicatur, vita erat, vt sit sensus, Omnia per ipsum, & in ipso facta sunt, & in ipso vnita sunt, & vnum sunt. In ipso enim erant, quia in ipso subsistunt causaliter prius quàm sint in semetipsis effectiue. ¶ Sed si quæsieris, quomodo & qua ratione omnia quę per verbũ facta sunt, in ipso vitaliter & vniformiter atque causaliter subsistunt, accipe exemplum ex creaturarum natura. Conspice quomodo omnium rerum quas mundi huius sensibilis globositas comprehendit causæ simul, & vniformiter in sole qui est maximum mundi luminare, subsistunt: quomodo numerositas herbarum, & fructuum in singulis seminibus simul continetur, quomodo multiplices regulæ in arte artificis vnum sunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum subsistit. Ex his naturalibus exemplis, velut philosophicæ theoriæ pennis, poteris arcana verbi acie mẽtis inspicere, & quantum datur humanis rationibus videre, quomodo omnia quæ per verbum sunt facta, in ipso viuunt, & facta sunt. *Origen.* B *Gene. 1.* *Psal. 134* C

¶ Postremò sciendum, quód in tribus personis & vnaquæq; earum sit eadem ratio exemplaris, atq; indistincta idea. Itaque omne quod factũ est, fit vel fiet, est vita in verbo, id est, secundum vitalem ideam præexistit in ipso, & hęc vita est diuina essentia, quæ est vita, & lux. *Et uita erat lux hominum.* Hic sumitur vita personaliter pro hypostasi verbi, seu ipso verbo subsistente, hoc est, verbum dei viuens, & vitæ principium: de quo legitur, Quoniam apud te est fons vitæ. Erat lux hominum, hoc est, dator luminis naturalis ingenij, atq; infusor luminis gratiæ. Quicquid enim intellectualis clari- *Psal. 35.*

D tatis,decoris,& perfectionis in hominibus reperitur,à verbo
seu filio dei profluxit,& datur,à quo dona naturæ, & gratiæ
deriuantur. Dicitur ergo verbum lux nostra,quasi causa no-
stræ illustrationis, illuminãs nos ad diuinorum cognitionẽ,
atque perducẽs ad beatitudinem supernaturalem, per super-
Roma.6. naturalia dona spiritus sancti:sicut ait Apostolus,Gratia dei
Psal.4. vita æterna. Hinc dicit Psalmista,Signatum est super nos lu
Diony. men vultus tui domine. ¶ Sed quoniam iuxta diuinum Dio-
ny.nulla creatura sit expers participationis lucis diuinę,cur
verbum seu vita hæc appellatur specialiter lux hominum? Et
respondendum dupliciter. Primò,quia in hoc libro tractatur
de verbo,prout Saluator est generis humani, eripiens nos à
tenebris ignorantiæ & peccati,transferensq; ad lumẽ gratiæ
E in præsenti,atque ad lumen gloriæ in futuro. Secundo, quo-
niã inter omnes creaturas corporales & inferiores solus ho-
mo ad deum conuertitur,& pertingit per intellectum & vo-
luntatem idcirco specialiter illustratur à verbo, tanquam ad
dei imaginem factus. *Et lux* ista,videlicet verbum, de quo
Psal.35. cantamus in Psalmo,In lumine tuo videbimus lumen, *In te
nebris lucet* hoc est,inter peruersos Iudęos,cõuersatione,prę-
dicatione,& signis resplẽduit. Vel,in tenebris lucet, hoc est,
in cordibus impiorum gratię suę lucem diffundit,& per prę-
dicatores fideles hominib⁹ execratis ac reprobis, lumẽ Chri
stianę doctrinę proponit. Potest quoque per tenebras omnis
creatura intellectualis intelligi, quæ comparatione lucis di-
F uinæ,potius reputatur caligo quã lux. Propter quod ait Psal.
Psal.17. Deus meus illumina tenebras meas, *Et tenebræ eam non com-
Iohã.18. prehenderunt.* ¶ Infra ait sanctus Iohannes, quod cohors,
Acto.1. & tribunus,& ministri comprehenderunt Iesum. Et in Actis
Lucæ.22 princeps Apostolorum ait de Iuda, Qui fuit dux eorum qui
comprehenderunt Iesum. Nónne & isti tenebræ extiterunt,
qui Saluator, Hæc est hora vestra, & potestas, tenebræ non
comprehenderunt hanc lucem? Hæc est hora vestra, & po-
testas tenebrarũ. Quomodo ergo tenebræ non cõprehende-
runt hanc lucem? Sed hoc facillimè soluitur,quoniam illa de
corporali comprehensione Christi intelligũtur, nunc autem
de spirituali comprehensione fit sermo. Verum tunc rursus
quæstio oritur, quomodo tenebræ non comprehenderunt
hanc lucem? Multi enim ad Christum conuersi sunt,eumque
per fidem,spem,& charitatem comprehenderunt, quibus di-
cit

cit Aposto. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in do A
mino. Sed rurſus apparet oppoſitum, vt enim mox ſubiunge- *Ephes.* 5.
tur, Deum nemo vidit vnquam: ergo multo amplius deũ ne- *Infra.* 1.
mo comprehendit, cum ſpiritualis comprehenſio ſit perfe- 1. *Ioh.* 4.
ctiſſima, interna, ac intima viſio. Et reſpondendũ, quòd Euã 1. *Tim.* 6.
geliſta ad literam loqui videtur de obtenebratis Iudęis, & cõ *Exod.* 3.
prehenſione Chriſti, per fidem & charitatem. Sic enim excæ *Iohã.* 8.
cati & indurati Iudæi Chriſtum non cõprehenderunt, vnde *Ibidem.*
Saluator ad eos, Sermo (inquit) meus non capit in vobis. Et
iterum, Neque me ſcitis, neq; patrem meum. Præterea, multi-
plex eſt comprehenſio. Prima eſt comprehenſio terminatiua
qua res ſecundum ſe totam capitur, videtur, ſiue cognoſcitur
tam perfecte, ſicut cognoſcibilis eſt, ſicq; infinitum à finito
comprehendi non valet. Vnde hoc modo deus eſt tam incõ- B
prehenſibilis omni creaturæ, etiã ſanctis in patria, quã immẽ
ſus, ideo hoc modo ipſe ſolus cõprehendit ſeipſum. Secunda 1. *Cor.* 13.
eſt coprehenſio claræ viſionis, qua eſſentia rei veræ conſpici
tur, & ita beati comprehendunt deum, quem facie ad faciem
contuentur, propter quod cõprehenſores dicũtur. Tertia eſt
cõprehenſio certæ adhærentiæ per fidem, atq; ſyncerę adhæ
ſionis per charitatem, ſic viatores comprehendunt deũ, quod
magis proprie dicitur apprehendere quàm comprehendere.
Tenebræ ergo, id eſt, peccatores, quia in ſuis malitiis permã
ſerunt, nullo horum modorum comprehenderunt Ieſum, qui
autem conuerſi ſunt, comprehenderunt eum tertio modo.

¶ Denique iuxta doctrinam magni Dioniſij, deus compara
tur ſoli materiali: vnde & deus ſol intelligentiæ atque iuſti- C
tiæ appellatur: quoniã ſicut ſol iſte viſibilis vniuerſa ſuæ lu- *Sapiẽ.* 51.
cis ſuſceptiua irradiat, atque ingenita propriæ lucis plenitu-
dine, naturalique proprietate ſine præratiocinatione ac præ-
uia deliberatione cuncta diſpoſita ſua claritate perfundit, or
nat, impletque, & ſi quid eſt quod non illuſtratur hoc lumi-
ne, hoc nõ eſt ex ſolis defectu, ſed ex propria indiſpoſitione.
Sic deus ſublimis & benedictus ex propria bonitatis infinita
plenitudine, naturali inclinatione, & ſuperliberaliſſima atq;
piiſſima cõmunicabilitate, omnem intellectualem creaturã,
illuminat, implet, ac perficit, ſi fuerit capax atque diſpoſita.
Quod ſi aliqua non illuſtratur, id eſt, ex non parte dei, ſed
ob propriam indignitatem ac auerſionem. Quanuis enim ſit
deus vbique omnibus veriſſime præſens ac intimus, nihilo-

D minus passiones nostræ, & vitia separant nos ab eo: vt per
Esa.59. Esaiam inducitur, Iniquitates vestræ diuiserunt inter deũ ve
strũ & vos, quæ vtiq; impediunt nos à receptione gratiæ, &
Hier. 5. illustrationis diuinæ: secundũ quod Hieremias testatur, Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. Remoueamus ergo obstacula ista, faciendo quod in nobis est, aptemusq; nos infusioni gratiarum cœlestium, & tunc illuminabimur atque implebimur mox à deo, iuxta illud Iob, Si direxerit homo ad deum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet. Et
Iob.34. per Zachariã, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, di-
Zacha.1. cit dominus. Hinc Iacobus admonet, Appropinquate deo, &
Iaco. 4. appropinquabit vobis. ¶ Quæritur circa præhabita, an naturali ratione possit inueniri aut demonstrari pluralitas personarum in deo, & an gentiles philosophi habuerunt cognotionem de patre, & filio per naturalem rationem. Quæstio ista præcipuè oritur, difficultatemque habet ex verbis Augustini septimo Confessionum dicentis, Ibi vtpote in libro Pla
E tonis, vel Platonicorum: non quidem his verbis, sed omnino hoc idem quod his verbis significatur: multis ac multiplicibus rationibus repperi comprobatum, quod in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, &c. vsque ibi, & vita erat lux hominum. Trismegistus quoq; inuenitur dixisse, Monas gignit monadem, & in se suum reflectit ardorem. Et videtur posse probari. Primo, ex immensitate diuinæ bonitatis, quæ cum sit infinitæ communicabilitatis, processit in actum sibi proportionatũ, producẽdo germen immensum, quod non potest esse nisi deus. Secundò, quia nullius rei possessio iucunda est sine consortio, & cum
F in deo sit amor perfectus atque immensus, habet deus aliquẽ quem diligit infinito amore, eo quòd amor non sit propriè ad seipsum. Tertio, quoniam generatio est perfectissima productio, conuenit ergo perfectissimo enti deo altissimo. Quartò, quoniam quicquid perfectionis est in creaturis, reperitur in deo. Cum ergo in mente creata sit emanatio verbi, ab intellectu, & amoris à voluntate, erit etiam in mente diuina processus verbi atque amoris seu prolis ac spiritus sancti. Et respondendum, quòd nunquam aliquis purus philosophus agnouit, quòd in deo esset emanatio ad intra personæ à persona, vel quòd aliquid procedens à deo esset ei æquale & consubstantiale, imò hoc reputabant omnino impossibile, vt pa-
tet

tet ex elementatione Procli ſummi Platonici: ſed nec poſſibi A
le eſt naturali ratione demonſtrare vel inuenire deum eſſe in perſonis trinum vel binum,& in eſſentia vnum , quia perfectio creatoris relucet in creaturis , eo modo quo procedunt à creatore. Quum ergo tres perſonæ ſint vna cauſa creaturarum, ita quòd creatio conuenit ei quantum ad id in quo conueniunt , ſcilicet ratione naturæ atque potentiæ , palam eſt, quod earum diſtinctio ex creaturis nequeat elici,demonſtrari aut inueniri. Veruntamen aduertendum, quod profundiſſimi philoſophorum aliqua dixerunt, & in ſcriptis ſuis reliquerunt, in quibus videntur cognitionem diuinitatis patris ac filij habuiſſe , propter communionem verborum quibus vtuntur,loquendo de deo & proceſſione eorum quæ produ-
cuntur ab ipſo. Plato nanque & eius ſequaces , multi quoque C
Peripatetici diſſeruerunt vniuerſorũ proceſſum à primo principio fieri per quandam aſſimilationem,ita quòd omnia profluxerunt à deo per rationem ſimilitudinis,hoc eſt,ſecũdum ſimilitudinem quandam : quoniam omne agens producit ſibi ſimile, & effectus vocatur participata ſimilitudo ſuæ cauſæ. Cũ ergo deus ſit lux pura ſuperſplendidiſſima & immenſa,id quod immediate cauſatur ab eo,dixerunt eſſe ei ſimillimum . Vnde vocabant primam intelligentiam ſeu primam mentem creatam,ſignaculum lucis diuinæ,ſplendorem claritatis æternæ,itemque quod eſſet imago euidentiſſima ac pręclariſſima maieſtatis diuinæ,ſpeculumq; perfectionis increatæ. Et quoniam ratio filiationis,in ſimilitudine quadam con
ſiſtit , idcirco dixerunt mentem illam immediatè à ſumma B
diuinaq; mente creatam,eſſe filium,imò & vnigenitũ & primogenitum dei. Vnde refert Macrobius ſuper ſomnium Scipionis , quòd Platonici poſuerunt à ſummo deo immediate profluxiſſe , ac conditam eſſe mentem quandam deo ſublimi ſimillimam,omniũ creaturarum ſpeciebus ac rationibus plenam , à qua dixerunt cætera omnia eſſe creata . Hinc etiam Hermes Triſmegiſtus,qui legitur fuiſſe Platonis diſcipulus: fuit autem & alius Hermes,qui ſcribitur præceſſiſſe diluuiũ. Ait igitur Hermes pręfatus in libro ſuo, quem intitulauit de verbo perfecto . Sed antequã verba Hermetis cõmemorem, audiamus quid in libro contra hæreticos aſſerat Auguſtinus, Hermes qui latine Mercurius, ſcripſit librum de verbo perfecto,magnum nomen lib . quoniam magnus de quo ſcripſit.

D Audiamus quid dicat, Dominus omnium factor deorum, secundum fecit dominum. Quoniam ergo hunc fecit primum, & solum & verum, bonus ei visus est, & plenissimus omnium bonorum, & lætatus est in eo, & valde dilexit eum, tanquam vnigenitum suũ. Et post pauca, Hic est (inquit) filius dei benedicti, cuius nomen nõ potest humano ore narrari. Ex hoc ergo quòd Hermes vocat hũc secũdum deum, elucescit quòd posuit eum substantialiter distinctũ à summo deo, & per consequens puram creaturam. Itaque quod Augustinus affirmat illum esse magnum, scilicet verbum dei perfectum, de quo scripsit Hermes hunc librum indiget sano intellectu, & pia interpretatione, quia secundum veritatem, liber ille scriptus non est de filio dei vero, sed æstimato: præsertim, quo-
E niam filius dei non est factus, quomodo Hermes dicit dominum omnium deorum fecisse secundum deum. Ex hoc dicto Hermetis & Platonis orta est hæresis Arrij atque Eunomij, asserentium filium dei esse puram creaturam: vt dicit sanctus Thomas in summa contra Gentiles. ¶ Denique iuxta Thomam in prima parte Summæ, etiam Origenes dictis Plato. imbutus, dixit verbum dei esse puram creaturam: propter quod Thomas ait Origenem fuisse fontem Arrianæ perfidiæ, quia secundum Origenem verbũ dicitur in deo nõ propriè sed metaphoricè, vtpote, non filius naturalis, sed imitatiuus. Verum qualiter intelligẽdum sit dictum hoc Thomæ, ignoro. ¶ Constat nempe, quòd Origenes in multis locis te-
F stetur filium dei esse verũ æternumq; deum, imò in epistola sua ad sanctã Barbaram quam instruxit, apertissime dicit, quod patris & filij & spiritus sancti, sit vna diuinitas, & vera æqualitas, & quod sunt tres personæ vnusq; deus. Præterea Athanasius fidei propugnator, allegat Origenem pro confirmatione fidei trinitatis, nec dubium, quin sanctissimus Athanasius, qui tantæ authoritatis extitit in scripturis, quòd nullus vnquam ei contradicere ausus fuit, bene agnouit ac legit verba atque volumina Origenis, nec aliquo modo allegasset eũ, disputando contra Arrianos, si putasset Origenem fuisse fontem Arrianæ impietatis. Veruntamen multa inueniuntur in dictis Origenis, ex quibus videtur verum esse quod astruit Thomas, videlicet quòd filius dei non comprehendat patrẽ perfectè. Itemque quòd hoc est filius ad patrẽ, quod Petrus
Esa. 6. vel Paulus ad filium. ¶ Insuper super illud Esaiæ, Seraphin stabant

ſtabant ſuper illud: per Seraphin intelligit Origenes filium A
ac ſpiritum ſanctũ, ſicut innuit ſanctus Hieronymus, quanuis Hiero.
non exprimat nomen Origenis. ¶ Ad hæc atque ſimilia diuerſi diuerſimode reſponderunt. Quidam quòd hæretici inſeruerunt talia libro Origenis, ſicut libro beati Ambroſij aliqua falſa inueniuntur inſerta. Quidam quòd fuerunt duo Origenes, vnus catholicus, alter hęreticus: quidam quòd Origenes ſcripſit aliqua quę ſibiinuicem contrariantur, ſicut & Augu. propter quod tãdem compulſus eſt facere libros retractationum: ſed de hac materia nihil diffinio, Origenem indiſcrete defendendo, quem certum eſt in multis erraſſe. ¶ Nunc ſoluendæ ſunt rationes, quibus videtur oſtendi, quòd trinitas B
vel patris ac filij deitas, poſſet naturali ratione probari. Primò itaque, ad authoritatem Auguſt. dicendum, quòd principium euãgelij S. Iohannis inuenitur in libro Platonicorum, non quantum ad verum ipſius intellectum, ſed quantum ad aliquam communionem verborum, & quantum ad apparentiam ſuperficialem. Poſuerũt enim platonici verbum in deo: Vnde Auicebron Platon. in libro ſuo de fonte vitæ affirmat, quòd intellectus diuinus ac paternalis omnia agit per verbũ intus conceptum, ſed nomine verbi intelligunt rationẽ idealem ſeu mundum archetypum. Quod vero Hermes ait, Mo- C
nadem, id eſt, vnitatem ſeu vnum deum genuiſſe Monadem. Thomas interpretatur ſic intelligendum, quòd vnus deus cõdidit vnum mundum, propter ſuiipſius amorem, tamen intelligendum id reor de generatione prædictæ mẽtis creatæ, ſecundum Platonicos: & quod dicit Triſmegiſtus deum in ſe ſuum reflexiſſe ardorem, intelligit non de proceſſione ſpiritus ſancti, ſed quòd deus diligit ſe propter ſe, & ex amore ſui ad ſeipſum conuerſi diligit alia. Ad argumentum de immenſitate diuinæ bonitatis, dicerẽt naturales, quòd quanuis ſit communicabilitatis immenſæ, non tamen producit germen ſibi æquale, nõ ex ſua impotentia, ſed propter incapacitatẽ procedentis, quòd dicunt non poſſe æquari ſuo cauſali atq; fontali principio. Ad aliud diceretur, quòd nullius rei poſſeſſio iucunda eſt ſine cõſorte, in his quorum vnum indiget altero, deus verò in ſeipſo ſumme ſimpliciterque perfectus eſt. Ad aliud de amore diceretur, quòd licet amor nõ ſit proprie ad ſeipſum, nihilominus ſecundum philoſophũ, amor ad alium oritur ex amore ad ſeipſum & vnumquodq; tantum vel plus diligit ſe,

 quantum

D quantum aliquem alium conditum: ideo deus verè diligit seipsum infinito amore atque feruore. Ad aliud diceretur, quod generatio conuenit deo altiori modo quàm creaturis, per hoc quod tribuit eis vim generatiuam. Ad aliud quoque responderetur, quòd in creatis intellectibus est emanatio verbi ac amoris, quia in eis differunt essentia & actio, nec essentia eorum in seipsa perfecta est, cum non sit actus purus, sed verbo atque amore perficitur, in deo autem opposito modo est, quia in eo sunt penitus idem essentia, virtus & actio, estq; deus in se absolutè perfectus & purus actus, quicquid ad beatitudinem pertinet, in se eminentissime comprehendens. Quanuis itaque præinductæ rationes non sunt demonstratiuæ, pulchre tamen declarant, quòd fides trinitatis non sit
E aliquam irrationabilitatem, vel impossibilitatem complectens: nam licet sit supra rationem, non tamen est contra eam.

¶ Elucidatio huius capituli ab eo loco.

Fuit homo missus à deo.

ARTICVLVS IIII.

H Vcusque tractauit sublimis Euangelista de diuinitate, diuinaque operatione, atque incommutabili subsistentia verbi, nunc verò subiungit
F de eius præcursore. Quoniam enim dicturus mox est de verbi incarnatione, & aduentu eius in hunc mundum, cæterisque operibus atque dogmatibus saluatoris, congruēter præmisit de eius præcursore tra-
Lucæ 5. ctatum. Pauca enim ponit de præcursore, sciens Lucam glorioso, sententiosoque stilo descripsisse genealogiam, annunciationem, conceptionem, natiuitatem, conuersationemque præcursoris: de cuius etiam parcitate in victu, & duritia in
Matt. 3. vestitu, Matthæus & Marcus scripserunt. ¶ Itaque ait, *Fuit*
Marci 1. *homo missus à deo,* nemo enim sapienter agens, assumit sibi
Hebr. 5. honorem, sed qui vocatur à deo tanquam Aaron, quò contra
Hier. 23. dominus ait de præsumptuosis falsis & prophetis. Ipsi curre-
Luc. 3. bant, & ego non misi eos. Missio ista Iohannis intelligi potest tunc facta, quando deo iubente exiuit à latibulis eremi ad ripam

ad ripam Iordanis, quatenus ille baptizando populum con- A
gregaret, eisque de CHRISTI aduentu prædicaret. Vnde
Lucas ait, Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæsaris, fa-
ctum est verbum domini super Iohannem Zachariæ filium
in deserto. Fuit autem missus à deo, vel ex sola inspiratione
interna, vel ex alloquutione & & apparitione angelica exte-
rius facta, quæ non est ab aliquo Euangelistarum descripta.
Hanc missionem Iohannis, deus prædixit per Malachiam, *Mala.* 3.
Ecce mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem *Luc.* 1.
meam. Dicitur quippe Iohannes angelus, ratione officij non
naturæ, & quoniam angelicæ conuersationis fuit, *Cui nomen
erat Iohannes.* Sic nanque Gabriel archangelus iussit Za-
chariæ vocare filium suum: & congruit nomen istud præcur-
sori, quia Iohannes interpretatur gratia dei, quæ præcipuè B
fuit in homine isto, quo inter natos mulierum, non surrexit
maior seu sanctior: qui etiam primo prædicauit, Pœnitẽtiam *Mat.* 11.
agite, appropinquabit enim regnum cœlorum, hoc est, gra- *Marc.* 1.
tia saluatoris. Cum enim alicui diuinitus nomen imponitur,
insinuatur, quòd proprietas significata per nomen competit
illi. quemadmodum Abram vocatus est Abraham, id est, pa- *Gen.* 17.
ter multarum gentium, & Iacob dictus est Israel, cum dei an *Gene.* 32
gelum vidisset. *Hic uenit* à secretis locis deserti ad publica *Gene.* 35
loca, *In testimonium* perhibendum, id est, ad testificandum,
non ad saluandum, videlicet, *Vt testimonium perhiberet de lu
mine,* id est, veritatem annunciaret de Christo, *Vt omnes*
homines, primo Iudæi, deinde Gentiles, *Crederent* in filiũ
dei *Per illum,* hoc est, mediante testificatiõe Iohãnis, sicq; C
credendo consequerẽtur salutem æternam. Non dicit, vt om
nes crederent in illum, quoniam fides cum sit virtus theolo-
gica, habet deum pro obiecto, concernit enim deum sub ra-
tione primæ veritatis, ideo non est credendum in hominem
purum. Hinc infra ait Saluator, Creditis in deum, & in me
credite, quod consequens non esset, nisi & filius esset deus.
Non erat ille Iohannes *Lux* principalis effectiue illustrãs, *Mat.* 5.
lucem gratiæ præstans, & per essentiam lucens: erat tamen
lux instrumentalis dispositiue illuminans, ad gratiam præ-
parans, lux participata, eo modo quo CHRISTVS ait A-
postolis, Vos estis lux mundi. Et ad Philippenses Aposto- *Philip.* 2.
lus, Sitis (inquit) sine querela in medio nationis prauæ, in-
ter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

¶Denique

D ¶Denique secundum Dionysium, quædam est lux illuminans non illuminata, sicut lux prima. Alia est lux solum illuminata, vt illi qui modicam gratiam habent. Alia est lux medio modo se habens videlicet illuminans & illuminata, vt illi qui de gratia sibi concessa, alios possunt illuminare, inter quos certum est præcursorem vnum de summis fuisse, *Sed ut testimonium perhiberet de lumine*, hoc est, Iohannes non fuit Christus in lege promissus, sed eius minister & præco, ordinatus ad hoc, vt Christo testimonium daret. Hoc fecit Iohannes dicendo, Venit fortior post me, cuius nō sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamētorum eius. In Actis quoque Paulus ait dixisse Iohannem, Quem me arbitramini esse, non sum ego. Perhibuit etiam Iohānes testimoniū Christo operibus, vtpote baptizando Iudæos, in nomine Christi venturi. Forma enim baptismi Iohannis fuit, Baptizo te in nomine futuri: secundum quod in Actis tāgit Apostolus, Iohannes baptizauit populum, dicens, In eum qui venturus est, vt crederent, hoc est, in Iesum. Idcirco receptio Baptismi Iohānis, erat quædam professio credendi in Christum. ¶Missus est ergo Iohannes ante Christum, vt homines ad Christi susceptionem aptaret, docendo, baptizando, orando, exemplariterque viuendo. Erat nēpe testis idoneus propter vitæ suæ sanctitatem, omnibus manifestam, gratiam prophetalem, angelicam annunciationem, miraculosam conceptionem ac natiuitatem. Necessaria verò fuit Iudæis præparatio ista: nam cum rudes fuerint, immediate capaces non erant supernaturalium atque cœlestium documentorū Christi, sed pedetentim inducendi erant ad sublimiora. Iohannes ergo inducendo eos ad peccatorum confessionem, baptismi receptionem, dicendo & iam, Appropinquabit regnum cœlorū, cœpit eos à terrenis abstrahere, atque ad supernorum amorem accendere, ac per hoc ad Christi legem & fidem aptare. *Erat lux uera*, hoc est, non participata aut defectiua, sed plena & substantialiter clara, in qua natura lucis perfectissime reperitur. Vnde Iohannes in Canonica sua scribit, Deus lux est & tenebræ non sunt in eo vllæ. Omne autem creatum habet aliquid tenebrositatis admixtum: nam ipsa minoratio lucis, ipsa eius distantia seu dissimilitudo à luce diuina, est tenebrositas quædam. Comparatione quoque lucis diuinæ ac infinitæ appellatur quasi caligo, ideo enim luna non splendet, & cœli

Margin: Diony. — Marc. 1. — Acto. 13. — Acto. 9. — E — F — Matt. 1. — 1. Iohā. 1.

& cœli non sunt mūdi in cōspectu eius. Quanuis verò istud A
de qualibet diuina persona sit verum, nunc tamen de filio di *Iob.* 15.
citur, cui lux appropriatur, quoniam lux spiritualis pręcipuè
spectat ad intellectum ac sapientiam. Cum ergo verbum seu 1. *Cor.* 1.
filius sit emanatio intellectus, sic ei appropriatur. *Lux* si- *Iohan.* 14
cut sapientia, veritas, ars, splendor, & species. *Quæ illuminat*
lumine naturalis ingenij *Omnem hominem uenientem in hunc mundum*, id est, qui per natiuitatem ingreditur orbem terrarum, vallemque lachrymarum. Vel, illuminat lumine gratiæ omnem hominem venientem in hunc mundum, id est, omnem qui illuminatur gratia spirituali quam nullus sortitur
nisi à filio. Iuxta hunc sensum habetur in Psalmo, Alleuat *Psal.* 44
dominus omnes qui corruūt, & erigit omnes elisos, nō quod
omnes corruentes, & elisi alleuantur ac eriguntur, sed quod B
nemo talium alleuetur, aut erigatur, nisi à deo. Vel, illuminat omnem hominem quantum in se est, sicut vult omnes sal
uari, ita quòd nemo excusatur, si non fuerit illustratus. Illu- 2. *Pet.* 3.
minat quoque omnem hominem, dando vnicuique angelum pro custode, qui à diuersis erroribus & peccatis retrahit hominem sibi commissum. Vel, illuminat omnem hominem, hoc est, quosdam de omni genere hominum: nam post passionem, & prædicationem Apostolorum illuminauit seculū vniuersum. Iuxta quem sensum ait inferius, Si exaltatus fue-
ro à terra, omnia traham ad meipsum. Et Psalmista, Benedi- *Iohan.* 12
centur in ipso tribus terræ. *In mundo erat*, hoc de Chri *Psal.* 71.
sto secundum vtranque eius naturam accipi potest, sed diffe C
renter. Primo sic, In mundo, id est, in toto ente creato, seu
vniuerso erat hæc lux, id est, totum mūdum ab exordio suæ
creationis impleuit, cū sit infinita. Propter quod ait per Hie *Hiere.* 23
remiam, Nunquid non cœlum & terram ego impleo? Deus
enim vbique est per essentiam, præsentiam, atque potentiam. *Prou.* 15.
Ipse siquidem omnia penetrat, sua quoque potentia ad omnia se extendit, & suo conspectui omnia patent. Veruntamen iuxta Salomonem, Longe est dominus ab impiis, non vtique loco, sed dissimilitudine, quia non est nec habitat in eis per gratiam. ¶ Fuit autem circa deum triplex error. Vnus Manichæorum, dicentium ista corporalia & terrena deo lucis non fuisse subiecta. Contra hos dicimus deum esse vbique per potentiam. Alius fuit error negantium diuinam pro-
uidentiam, de quibus dicit Psalmista, Dixerunt, quomodo *Psal.* 21.
scit

D scit deus,& si est scientia in excelso? Contra hos dicimus deũ esse vbiq; per præsentiam,ita quòd omnia sunt aperta & nuda oculis eius. Tertius fuit error dicentium , quòd deus immediate non condidit,nisi primã intelligentiam, & illa creauit secundam , secunda quoque tertiam : cuius erroris origo secundum Thomam fuit author libri de causis , quem errorem Auicenna & Algazel sunt secuti. Contra istos asserimus deum vbiq; per essentiam. Secundo exponitur,sic. In mundo
Hest.13. erat,id est,lux ista,seu Christus post incarnationem in terris est visus,& cum hominibus conuersatus,ita ꝙ illum quẽ totus non capit orbis, secundum suam diuinitatem, parua pars terræ cœpit & clausit secundum humanitatem assumptã. *Et mundus,* videlicet cœlum & terra , & quicquid cœli ambitu
E continetur. *Per ipsum* verbũ *Factus est.* eo sensu,quo iam dictũ atq; expositũ est. Omnia per ipsum facta sunt. Et quoniam mundus seu omnis creatura per verbum facta est, ideo ad verbi cognitionẽ naturalem inducit , videlicet ad cognoscendum suũ creatorem,quantum ad naturam,non quantum ad personam,secũdum relatiuam proprietatẽ. Effectus enim repręsentat suam causam. *Et mundus eum non cognouit* In hoc sancto Iohannis Euangelio , mundus diuersis modis accipitur. Quandoque,pro tota creatura, quandoq; indifferenter,
Iohan. 15 pro bonis ac malis hominibus in mũdo degentibus,interdũ,
Iohan.3. specialiter pro electis, vt cum dicitur , Sic deus dilexit mundum,vt vnigenitum suum daret:interdum pro reprobis,sicut ait Saluator,Me odit mundus. Nunc ergo accipitur mundus
F pro peruersis ac cæcis hominibus,qui Christum non cogno-
Tit. 1. uerũt per fidem formatam. Et licet aliqui tales agnoscant eũ per fidem informem,factis tamen negant eundem. Denique, Iudæi increduli qui eum cognouerunt corporali intuitu,non
Lucæ.15. cognouerunt eum interiori visu. Nunquid enim cognouerũt eum,qui dixerunt? Nos scimus, quia hic homo peccator est. *In propria uenit,* hoc est,in hunc mundum inferiorẽ à se crea
Esa.46. tum,vel in Iudæam,& populum Israeliticum sibi olim pecu-
Psal.18. liarem:per incarnationem descendit,quemadmodum Esaias orauit,dicendo,Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes. A summo etenim cœlo egressio eius. *Et sui* hoc est , Iudæi ad cultum dei specialiter deputati, de quorũ semine natus est CHRISTVS, *Eum non receperunt* per fidem : paucissimi enim Iudæorũ crediderunt in Christum, cõparatione incredulorum.

dulorum. Hoc apud Esaiam apertissime inuenitur prædictũ, A
loquente Christo ad patrem, Hæc dicit dominus, formãs me *Esa. 49.*
ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eum, & Israel non
congregabitur. Hinc dominus ait per Hieremiam, Præuari- *Hiere. 5.*
catione præuaricata est in me domus Iacob, & domus Israël.
Negauerunt dominũ & dixerunt, Non est ipse. Iudæi igitur
isti appellantur populus Christi, non ratione prædestinatio-
nis, sed creationis, & tẽporalis electionis atq; vocationis, de
quibus ait per Esaiam, Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem
spreuerunt me. Potest quoq; gẽneraliter de vniuersis infide- *Gala. 3.*
libus & peruersis exponi, qui dicuntur sui, quia ab ipso crea- *2. The. 3.*
ti, & non receperunt eum, quia non omnium est fides, & no- *2. Timo. 2*
uit dominus qui sunt eius per prædestinationẽ. Verum vt Lu *Actor. 13.*
cas ait in Actibus, Crediderunt quotquot præordinati erant *Acto. 10.*
ad vitam æternam. de quibus iam subditur, *Quotquot autem* B
receperunt eum per fidem formatam, vniuersaliter loquitur,
dicẽdo, Quotquot, quoniã non est personarũ acceptor deus,
Dedit eis potestatem, hoc est, idoneitatem, seu gratiam affica
cem, *Filios dei fieri,* hoc est, per quã fiunt filij dei adoptiui.
¶ Sed quæritur cum homines fiant filij dei, eo ipso quod cre *Esaiæ. 1.*
dũt in Christum, quemadmodum ait Apostolus ad Galatas,
Omnes vos filij dei estis, per fidem in Christo Iesu, quomo-
do recipientibus Christũ per fidem, datur potestas filios dei
fieri, & non potius ipsa filiatio adoptiua? Et respondendũ du
pliciter. Primo, quod licet homo dum cõuertitur ad Christũ
per fidem & dilectionem, efficiatur adoptiuus filius dei, hoc
tamen non est, nisi in quantum habet propositum recipiendi C
baptismum, in quo spiritualiter renascatur, & filiatio adopti-
ua perficitur. Omnibus ergo qui receperunt Christum, dedit
ipsemet Christus secundum quod deus, potestatem filios dei
fieri, perfectè in fonte baptismatis, quod non datur adultis,
nisi credentibus, imò nulli nisi fidem profiteatur, vel per se,
si sit compos rationis, vel per alium, si sit infra annos discre-
tionis. In baptismo autẽ gratia augetur, character imprimi-
tur, & homo Christo perfectè cõformatur, & incorporatur,
atq; ab omni labe peccati ac reatu pœnæ absoluitur, vt sit om
nino filius dei. Secũdo respondetur, quòd omnibus qui Chri
stum nunc per fidem recipiunt, datur potestas filios dei fieri,
filiatione gloriç consummata in patria. Per fidem enim, per-
uenitur ad speciem. Filiatio quoq; gratiæ adoptionis, ordina
tur ad

D tur ad filiationẽ gloriæ beatificæ fruitionis. Filiatio autẽ sum datur in assimilatione. Quoniã ergo per Christi aduentũ data est hominibus participatio diuini esse, & supernaturalis similitudo cũ deo, idcirco recipiẽtibus ipsum datur prefata potestas. Per fidẽ quippe inchoatur in nobis supernaturalis cognitio patriæ, quæ quantũ ad suam plenitudinẽ deo est propria. Per gratiã quoq; gratum facientẽ, ponitur anima in esse supernaturali, diuino ac meritorio, tamq; accepta ac similis deo efficitur, vt etiã vitam æternã de cõdigno mereatur, *His qui credunt in nomine eius*, loquẽdo de nomine nominato, hoc est de in ipso Christo fide formata. Cum itaq; verbũ sit filius naturalis, qui ei per fidem vniuntur, atq; per charitatẽ incorporantur, efficiũtur filij adoptiui. Filiatio autẽ adoptiua, quę E fit per gratiam, qua homines fiunt participes hęreditatis patris adoptantis, est participatio filiationis naturalis. Hinc ad Rom. 8. Romanos dicit Apostolus, Si filij, & hæredes, hæredes quidẽ Ibidem. dei, cohæredes autẽ Christi. Et rursus, Non accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus, abba pater. ¶Deinde, Euangelista distinguit generationẽ spiritualem, per quã, filiatio adoptiua acquiritur à generatione carnali. *Qui* credẽtes & filij adoptiui, *Non ex sanguinibus*, id est, seminibus viri & fœminæ. Semen enim, est superfluũ alimenti sanguinei & sanguis coagulatus. Itaq; nõ ex sanguinibus, id est, semine viri, in quo est virtus formatiua, & semine mulieris, quæ præbet in generatione materiam. *Neq; ex uoluntate carnis*, id est, cõcupiscen-F tia sensualitatis, vel fœminæ quæ nomine carnis exprimitur, quoniam mollior, & in ratione debilior, *Neque ex uoluntate*, id est, concupiscentia, *Viri, sed ex deo nati sunt*, id est, diuina virtute & gratia spiritualiter regenerati, ac diuinum esse sortiti. Nam loquendo de esse naturæ, tunc nati sunt ex seminibus parentũ sicut & infideles, sed loquẽdo de esse gratiæ, per quod constituti sunt filij dei adoptiui, nati sunt ex deo, tanq̃ ex patre principali, hominem sibi assimilante ac deificante. Porrò, in generatione carnali ac naturali, semen se habet per modũ causæ materialis, parẽtes per modum causę efficientis, concupiscentia verò mouet ad actum. Potest autẽ per voluntatem carnis & viri intelligi, appetitus superior seu intellectiuus, qui actum generationis imperat vel ei consentit.

¶Explanatio

¶Explanatio Cap. ab eo loco. *Et uerbum caro factum est.* A

ARTICVLVS V.

Declarauit supra Euangelista, quòd verbum dei fuit
ab æterno, nunc pandit quòd factum est in tempo-
re, dicens, *Et uerbum caro factum est* Item asseruit,
filios dei adoptiuos natos nō esse ex sanguinibus, ne quis ex
hoc opinaretur, quod multo minus filius dei naturalis na-
tus esset ex semine seu sanguine, ideo docet, quod verbum fa-
ctum est caro, nascendo ex semine patriarcharum, atque ex
sanguine virginis. Iterum, quoniā dixit homines fieri filios
dei, ostendit hoc non esse impossibile nec incredibile, cum
filius dei factus sit filius hominis. Itaque verbum, id est, vni-
genitus filius dei verus deus, in se æternaliter subsistens, ca-
ro, id est, homo verus factum est, assumendo humanam natu B
ram ad propriam personalitatem, vtpote substantificando eā
in semetipso, conferens ei subsistere in eodem esse, in quo &
verbum subsistit, ita quòd verbi atque assumptæ humanitatis
est vna hypostasis, eademque suppositalitas seu subsistentia
personalis, nam & ipsum verbum est suppositum substantifi-
cans humanitatis sibi vnitæ. Sumitur ergo hoc loco pars pro
toto, videlicet caro pro homine, quemadmodū & in Psalmo,
Ad te omnis caro veniet. In Esaia quoque, Videbit omnis ca *Psal. 64.*
ro, quod os domini loquutum est. Itemque, Videbit omnis ca *Esa. 40.*
ro salutare dei nostri. Sic etiam infra ait Saluator ad patrem, *Esaiæ. 52*
Dedisti ei potestatem omnis carnis. ¶Denique, verbum fa- *Iohan. 17*
ctum est homo, assumendo simul in eodem instanti animam
rationalem, tunc primo creatam, & carnem humanam ex pu C
rissimis sanguinibus sanctissimæ atque dignissimæ virginis
sumptam, & à spiritu sancto formatam ac organizatam, ra-
tionalíque anima informatam, sic q̄ in eodem instanti crea-
ta est anima Christi, & caro eius formata, ac animæ copula-
ta, & vtrunque simul à verbo assumptum: nunquam tamē ca-
ro & anima, vel humanitas Christi habuit propriā persona-
litatem aut subsistentiam, sed in momento suæ creatonis ac
partium suarum mutuę virginis, assumpta est ipsa humanitas
à verbo & supposita in ipso: sic virgo verè concepit filiū dei,
deum ac hominem, prębendo materiam anima Christi infor
matā, ac verbo immediate vnitam. Hoc est nouū & super no-
uum, omniumq; nouorū ac mirabilium nouissimū ac mirabi-
lissimum, de quo vaticinatus est Hieremias, Nouū (inquiens) *Hiere. 31*
faciet

D faciet dominus super terram, mulier circundabit virum. Cir-
1.Tim.1. cundedit enim in vtero sacratissimo puerum Iesum, virũ non ætate & quantitate, sed sapientia & virtute.

¶ Incarnatus est ergo filius dei, vt nos efficiamur diuinę consortes naturæ, percipiendo meritis Christi copiosissimã gratiam in præsenti, æternamq; beatitudinem in futuro. Inclinauit & humiliauit seipsum, seruilem formã accipiens, vt nos in
Philip. 2. cœlestibus exaltaret, & angelis parificaret: similitudinẽ carnis peccati assumpsit, vt nos ab omni macula culpę purgaret. In quibus apparet magnitudo diuinæ dilectionis, atq; dignatio summæ maiestatis ad genus humanũ. Cũ enim amoris sit amantẽ & amatum vnire, vnũ in alium transponere, eosq; inseparabiliter colligare, cõstat, ꝙ deus ineffabiliter nos ama-
E uit, quoniam nostrã naturam sibi immediatissime copulauit, videlicet vnione hypostatica, eamq; in se quodãmodo transformauit atq; transposuit, & sibi indissolubiliter counjuit: nã & in triduo mortis, manserunt corpus & anima verbo vnita. In Christo ergo sunt duę naturæ, & vna hypostasis seu persona: sunt quoq; in eo duæ generationes & vna filiatio, puta diuina. Generatio nãq; pertinet ad naturã filiatio ad personã.

¶ Per hanc verbi incarnationem, incomprehensibiliter prorsusq; inenarrabiliter honorificata ac sublimata est, nõ solum
Psal.21. humanitas Christi, sed totum insuper genus humanũ. Quid
Matt. 28 enim tam gloriosum atq; magnificũ esse potest hominibus, vt
Hebr.2. hoc quod deus noster factus est frater noster, quod creator
1.Ioan.2. noster factus est noster saluator, quod iudex noster factus est
F noster aduocatus? Nõne perfectio creaturæ est assimilari suo creatori? Per verbi autẽ incarnationẽ assimilati sumus nostro creatori, similitudine speciei specialissimę. Imò, si ritè intelligo, per incarnationẽ hãc benedictam, facti sumus naturales fratres naturalis filij dei, vtpote eiusdẽ naturæ cũ filio patris æterni: non tamẽ sumus naturales filij patris verbi, quia non sumus naturales fratres verbi secundum naturã illam, qua cõuenit ei esse naturalem filiũ dei, sed ratione naturę assumptę.

¶ Amplius autem incarnatio ista sanctissima maximè auget spem nostram, charitatem quoq; summe inflammat. Quomo
Philip. 2. do enim diffidere possumus de misericordia, & beneuolentia
Psal. 21. eius, qui propter nos in tantum exinaniuit seipsum? qui tanta dilectionis signa nobis ostendit? qui ita præuenit nos in benedictionibus suæ dulcedinis? Quid etiã ita charitatẽ accendere

dere poteſt, ſicut tantorum exhibitio beneficiorum, & quod A
tantum dilecti ac ante dilecti ſumus à deo noſtro, quod tam
propinque ac intime ſe nobis vniuit, quod vna perſona cum
natura noſtra effectus eſt, quod vltra omnem creaturam ſub-
cœleſtem, cœleſtem, & supercœleſtem noſtram exaltauit na-
turam? Magna, ni fallor, & inæſtimabilis eſt virtus horum
verborum. Verbum caro factum eſt, quæ decet nos cum o-
mni humilitate interiori, & exteriori ſeu corporis proſtra-
tione, inclinatione, vel genuflexione proferre, vt humilie- Philip. 2.
mus nos illi, qui ꝓpter nos humiliauit ſeipſum cũ eſſet altiſ- 1. Ioan. 4
ſimus. Cum ſumma quoque reuerentia & gratitudine cor-
diali ac mentis feruore, vt honoremus ac diligamus eum gra
tiſſimo animo, qui prior eatenus honorificauit atque dilexit
nos. ¶ Quæritur, cur potius verbum quam pater vel ſpiritus B
ſanctus incarnatum eſt? Et reſpondendum, ꝙ propter diuer-
ſas cauſas. Primo nã verbo ſeu filio appropriatur ſimilitudo
patris cũ patre. Homo autẽ peccauit dei ſimilitudinẽ inordi- Gene. 3.
nate appetendo, vnde peccatum hominis fuit quodammodo
ſpecialiter cõtra filium, propter quod pater zelans pro filio,
hominem condemnauit, filius vero videns patrem pro ſe ze-
latum, atq; ſui occaſione honore ſibi ab hominibus impẽden
do priuatum. Pro patre quoq; zelatus eſt, vnde ad recuperan
dum patris honorem, hominumq; ſalutem voluit incarnari.
Secundo, quoniam homo habet ſpecialem aſſimilationẽ cum
verbo, nam verbo appropriantur ea quæ pertinent ad intelle
ctum: homo quoq; reſpicit ſpeciem à perfectione intellectua
li, videlicet ab eſſe rationali. Tertio, quoniam incarnatio or- C
dinatur ad beatificam viſionem, viſio autem hæc reſpicit in-
tellectũ à quo profluit, & verbum ab intellectu procedit, ſic-
que propter conuenientiam verbi cum viſione beatifica, con
gruebat ei incarnatio iſta ſaluifica. Quarto, quoniam verbũ
eſt media in trinitate perſona, idcirco conueniebat ei incar-
natio & ratio mediatoris, vt eſſet deus & homo. ¶ Poſtremo,
proteſtante Symeone iuſto ac timorato, hoc verbũ incarnatũ Lucæ. 2.
propoſitum eſt in ſignum, cui contradicetur. Propterea om-
nia loca ſacræ ſcripturæ plena ſunt ſcandalis ſecundum Hie-
ronymũ, non quòd electi qui ſunt docibiles dei ſcandalizen- Iohan. 6.
tur in verbis ſcripturæ, ſed reprobi volentes ſcrutari inſcru-
tabilia dei, ſacramque ſcripturam proprio intellectu metiri.
Vnde ex hoc quod dictum eſt, verbum caro factum eſt, homi

D nes perditissimi in intolerabiles inciderunt errores. Arrius nanque & Eunomius asserebant, quòd verbum dei sic factum est caro, quod solam carnem assumpsit non animam. Dicebant enim quòd verbum esset pura creatura, carni Christi loco animę copulata. Apollinaris hæreticus dixit, quòd verbum sic factum est caro, quod aliquid verbi in carnem mutatum est, & quod in Christo non fuit anima rationalis, quoniam vicem animæ intellectiuæ suppleuerit verbum, fuerit tamen in eo anima sensitiua: quo concesso, Christus potius esset deus & bestia quam deus & homo. Ebion autem, Cherintus, atque Fotinus dixerunt, quòd verbum factum est caro per solam gratiæ vnionem. Dixerunt enim, quòd Christus esset purus homo, & non diceretur deus, nisi ob suæ san-
E ctitatis & gratiæ excellentiam. Quorum errorem quantum ad hoc sequutus est inimicus dei Nestorius, dicēs, quòd deitas non fuit in Christo nisi sicut in templo, affirmans quòd ex verbo & humana natura non constet vna persona. Eutices vero confinxit quòd verbum sic factum est caro, quòd natura diuina & humana resultet in Christo vna natura, sicut & vna persona, quo dato, diuina natura esset mutabilis, & Christus non esset deus nec homo, sed aliquid habēs naturam mixtam ex diuina atque humana natura. Sabellius dixit patrem incarnatum. Manichæus, asseruit verbum carnem factum, nō verè, sed tantū phantastice. Valentinus autē dixit, quod verbum factum est caro, non assumendo corpus ex virgine, sed secum illud portando de cœlo, ita quòd corpus Christi fuerit
F de natura cœlestiū corporum. ¶ Vniuersos errores istos stultissimos damnat ecclesia, asserens verbū veraciter assumpsisse totam naturā humanam, quatenus illa natura vinceret diabolum in Christo, quæ victa fuit ab eo in homine protoplasto. *Gene.3.* ¶ Deniq; hoc Christus assumpsit, quod sanandum redimendumque fuit. Quemadmodum ergo caro & anima rationalis infectæ erant peccato, ita vtræq; verbo vnitæ sunt: ita quòd vnio ista facta in persona directe & immediate, tanquam in termino, non in natura hoc modo, nam vtraq; natura retinet suas proprietates naturales, & sine cōfusione, perturbatione, ac commixtione vnitæ sunt, vna manente persona. Cum autē dicitur, Verbum caro factū, passum ac mortuū, nō insinuatur aliqua mutatio facta in ipso verbo secundum se, sed in natura assumpta, quæ tam propinque ac intime coniuncta est verbo

vt quod

vt quod eſt vnius, prædicetur de alio, videlicet humana de A
verbo, & diuina de homine: ſed quid propter quid dicatur eſt
attendendum. ¶ Poſtremo opinor quòd ſpiritus ſanctus non
ſine præcipuis cauſis dixit per Euágeliſtam, verbum caro fa-
ctum eſt, potius quam verbum factũ eſt homo. Primo, vt ma- *Galat. 4.*
gnitudo diuinæ inclinationis ſeu exinanitionis oſtẽderetur.
Secundo, vt futurũ Manichæorũ errorem deſtrueret, incarna
tionisq; veritatẽ apertiſſimè demonſtraret. Itaq; deus factus
eſt homo, vt nos deificemur, illius ad ima deſcẽſio, noſtra eſt *Iohan. 2.*
ad ſumma promotio, *Et habitauit in nobis,* id eſt, in natura *Epheſi. 3.*
noſtra quam induit, quæ fuit velut tẽplum ac tabernaculum
verbi aſſumentis atq; diuinitatis intus latentis, vnde & dixit
Iudæis, Soluite templum hoc, quod dixit de templo corporis
ſui, prout Euangeliſta expoſuit. In cęteris ſanctis habitat ver B
bum per fidem & gratiã, in Chriſto homine habitauit per hy
poſtaticã vnionem, & beatificã viſionem, atq; inſeparabilem
copulam. Vel ſic, habitauit in nobis, id eſt, inter nos cõmora-
ri ac conuerſari dignatus eſt, prout dictum fuit per Baruch, *Baruc. 3.*
Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus cõuerſatus eſt. *Zacha. 2.*
Hinc quoq; per Zacha. prædixit, Gaude & lætare filia Sion, *Eſa. 52.*
quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui. Et per Eſaiã,
Propter hoc ſciet populus meus nomẽ meum in die illa, quia
ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. *Et uidimus gloriã eius* Glo
ria in ſcripturis diuerſis modis accipitur, interdum pro maie
ſtate, interdum pro clara cũ laude notitia, interdum pro bea-
titudine ſeu lætitia, interdum pro quacunque excellentia ſeu
opere magno. Apoſtoli ergo viderunt oculo corporali glo- C
riam verbi incarnati, id eſt, magnificentiam miraculorum ip *Mat. 17.*
ſius, & claritatem quam habuit in transfiguratione viderunt
Petrus, Iohãnes, & Iacobus, claritatem vero & excellentiam *Acto. 1.*
eius poſt reſurrectionem viderunt omnes Apoſtoli.
¶ Porrò maieſtatem diuinitatis in carne latentis & beatitu-
dinem animæ Chriſti deo ſemper fruentis, viderunt apoſtoli *Matth. 7*
oculo intellectuali ſeu viſu interiori per fidẽ, præſertim poſt *Marc. 1.*
reſurrectionem, & ſpiritus ſancti miſſionem, excellentiã quo
que eius in prędicando & operando viderunt, quomodo erat
docẽs ſicut poteſtatem habens, & nouam ac propriam legem
tradens, dæmones imperiali verbo eiiciens. atque ad nutum *Lucæ. 11.*
propria virtute miracula faciens, cordium arcana aperiens, *Lucæ. 24*
cuncta futura prænoſcẽs, poſt reſurrectionem clauſis ianuis *Ioan. 20.*

D intrãs,ſpiritum ſanctum inſufflans, in conſpectu diſcipulorũ
Acto.1. aſcendens. Et quoniam omnia iſta fuerũt ſupra hominem, &
vltra omnem poteſtatem creatam, ſoliq; deo poſſibilia, ideo
ſubditur, *Gloriã quaſi unigeniti à patre,* id eſt, talem eius glo-
riam vidimus, qualem decet videri & eſſe in vnico naturaliq;
filio patris æterni. Et ita quod ait, quaſi, non denotat ſimili-
Matt.13. tudinem, ſed veritatem. Vnde Euangeliſta omnẽ excellentiã
Chriſti breuiter innuens, dicit, Vidimus, gloriam eius quaſi
vnigeniti à patre, ac ſi de aliquo rege cum maximo apparatu
intrãte diceremus, ipſe intrauit quaſi rex, id eſt, tam clarè at-
Lucæ.10. que potenter vt ſpectat ad regem. Propter hanc viſionẽ Chri
Eſaiæ.12 ſtus dixit Apoſtolis, Beati oculi qui vident quæ vos videtis.
Hinc per Eſaiam fuerat prophetatum, Simul laudabũt, quia
E oculo ad oculum viderunt. Et iterum dixit Eſaias, erunt ocu
li tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient vocẽ
Pſal.67. poſt tergum monẽtis. Et Pſal. Viderunt ingreſſus tuos deus,
ingreſſus dei mei, regis mei, qui eſt in ſancto. ¶ Poſtremo o-
mnia etiam humana & infima quę in Chriſto fuerunt, gloria
& honore ornãtur, imò ſupernaturalibus magnificentiis de-
Galat.4. corantur, diuiniſq; plena fuerunt præconiis. Nam conceptus
Canti.4. & natus eſt ex muliere, ſed mulier iſta ante partum, in partu,
& poſt partum virgo permanſit, omnique macula caruit, tota
pulchra, ineffabiliterq; ſanctiſſima: & hoc vtique glorioſiſſi-
mum fuit. Deniq; hanc conceptionẽ, ac natiuitatem prædixe
rũt prophetæ ac patriarchæ, quã nuntiauerunt & angeli, tur
piſſima quoque & acerbiſſima morte occiſus eſt, ſed tempore
F paſſionis ſola voce omnes aduerſarios ſuos deiecit in terram:
Apoc.5. & cum in cruce penderet ſupernaturaliter obſcuratus eſt ſol,
Iohan.18 mota eſt terra, & cum reſurgente multi ſancti dudum mortui
Mat.27 ſurrexerunt. Vidimus etiam eum, *Plenum gratia & ueritate.*
Marci.15 ¶ De plenitudine gratiæ Chriſti multa poſſem inducere, ſed
breuiter perſtringendo ſciendum, quòd ſecundum doctores
fuit & eſt in Chriſto triplex gratia, vtpote gratia vnionis,
gratia habitualis, & gratia capitis. Alij diuidunt ſic, quòd in
Chriſto fuit gratia vnionis, gratia ſingularis perſonæ, & gra
tia capitis: ſed redit in idem, quoniã gratia ſingularis perſo-
næ fuit habitualis, ſicut & gratia capitis: ideo illi per gratiã
habitualem intelligunt gratiam illius perſonæ ſingularis ho
minis Chriſti, gratia autem vnionis in Chriſto non eſt quid
creatum, ſed ipſemet deus, gratioſe, gratis & pie vniens natu-
ram

ram humanā diuinę, vel esse personale verbi humanitati vni- A
tum. De hac gratia intelligendum est verbum Augustini, di- *Augusti.*
centis, quòd sola gratia factum est, vt homo sit deus, & quòd humana natura vnita est verbo. Cum enim vnio verbi ac hominis sit summa & propinquissima, scilicet personalis, certū est quòd non sit facta per aliquam gratiam creatam ac habitualem intermediam. Gratia vero habitualis in Christo, est donum supernaturale, personalem consequens vnionē, operationes Christi perficiens: quæ gratia tanta fuit in Christo quòd maior gratia communicari non potest creaturæ. Tota nempe capacitas intellectualis creaturę vel rationalis, quantum ad gratiæ receptionem, fuit in anima Christi repleta, eratque gratia ista summe perfecta atque plenissima, ratione immediatæ ac hypostaticæ vnionis hominis Christi cū ver- B
bo. Quanto enim intellectualis creatura fonti gratiarū deo sublimi viciniùs copulatur, tanto gratia ampliori perfunditur. Quemadmodum ergo humanitas Christi incomparabiliter præ cæteris omnibus vicinius vnita est verbo, sic gratia eius omnium electorū gratiam incomparabiliter penè, nō tamen simpliciter infinite excedit. ¶ Insuper quoniā Christus *1. Tim. 2.*
est saluator, mediator & caput totius ecclesiæ militantis ac triumphantis, ideo habet omnibus de sua plenitudine cōmunicare spiritualem sensum, atque viuificum motum influere: sicut & caput influit membris sensum ac motum. Idcirco ponitur in Christo gratia capitis, hoc est, exuberās habitus gratiæ, ex cuius redūdantia alij gratiam sortiuntur, gratia tamē immediate à deo creatur: sed gratia Christi asseritur causa C
gratiæ aliorū per modum causæ instrumentalis, exemplaris seu meritoriæ. Vnumquodque autē operatur per id quod est in actu. Quoniam ergo Christus per gratiam habitualem seu personalem, est in actu gratiæ perfectissimo, ideo per eandem gratiam influit aliis. Vnde gratia habitualis & gratia capitis non distinguntur in Christo realiter, sed gratia capitis superaddit gratiæ habituali rationem superabundantiæ. Patet ergo, quòd gratia vnionis in Christo sit simpliciter infinita, cum sit ipsemet deus, qui est gratia effectiue gratificās, sicut appellatur natura naturans. Alia gratia, cū sit quid creatum, nō est simpliciter infinita in Christo. ¶ Quæritur, quid magnum est Christo, quod dicitur plenus gratia cum de Iohanne Baptista prædixerit angelus, Spiritu sancto replebi- *Lucæ. 1.*

D tur ex vtero matris. Stephanus quoque plenus gratia & for-
Actor. 6. titudine fuiſſe deſcribitur. Et de Apoſtolis legitur, quòd re-
Acto.2. pleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. Dicendum, ꝙ gratia dicitur
plena dupliciter. Primò, ex parte gratiæ, cum tanta eſt inten
ſiue ac virtualiter, quòd maior eſſe non valet: ſicq; plenitudo
gratię eſt propria Chriſto. Secundo, ex parte ſubiecti, vt cum
quis habeat gratiam tantam, quòd operationes ad quas diui-
nitus ordinatur, facile exequi poteſt, & ita ſancti dicũtur fuiſ
ſe gratia pleni ſecundum exigentiam ſui ſtatus ac proprie cõ
ditionis. Tanto enim gratia dicitur plenior, quãto redunda-
re poteſt in plures. Plenũ autem opponitur vacuo. Vnde quẽ-
admodum aliqua nuncupantur diuerſimode vacua, ſic mul-
tipliciter plena dicuntur. ¶ Præterea fuerunt in Chriſto gra
E tiæ gratis datæ, quæ ordinantur ad fidei manifeſtationem &
aliorum vtilitatem: videlicet gratia prophetiæ & miraculo-
rum, donum linguarum, & cætera. Dona verò ſpiritus ſancti
fuerunt in eo excellentiſſimo modo: virtutes quoque mora-
les & intellectuales, eo modo quo ſecũdum Plotinum magnũ
Platonicum virtutes heroicæ inſunt hominibus, purgati, de-
fecatiq; animi. Quædam tamen virtutes imperfectionem in-
cludunt circa obiectum: vt fides & ſpes, vel circa ſubiectum,
vt pœnitentia. Fides nanque includit defectum & obſcurita-
tem notitiæ, ſpes vero abſentiam, & expectationẽ boni opta-
ti. Hæc ergo virtutes nõ fuerunt in Chriſto, cuius anima à ſuę
creationis principio vidit deum per ſpeciem, plenamque ſor-
tita eſt fœlicitatem. Et veritatis. Verbum incarnatum plenũ
F fuit veritate, id eſt, diuinitate ſecundum Auguſtinum & Be-
Coloſſ.2. dam, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corpo
raliter, ſecundum Apoſt. Veritas quoque increata appropria
tur filio ab intellectu patris profluenti. Fuit etiam plenum ve
Heſt.13. ritate, id eſt, omni cognitione & ſapientia, quia in ipſo ſunt
omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Fuit enim &
eſt in Chriſto ſapientia increata, quæ realiter idem eſt quod
verbum ac diuina eſſentia, Item ſapientia beatorum ſeu pa-
triæ, quoniam anima eius vidit ſemper deum per ſpeciem, co
gnouitque omnia in verbo, quę deus cognoſcit notitia viſio-
nis, videlicet vniuerſa pręterita, præſentia & futura. Eſt quo-
que in Chriſto ſcientia indita ſeu infuſa, qua per ſpecies ſibi
concreatas agnoſcit res in propriis naturis, ordinibus atque
Gene.2. generibus quemadmodum angeli ſecundum Auguſtinum co
gnoſcũt

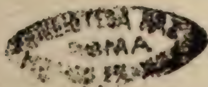
gnoſcunt res cognitione veſpertina, & Adam cognouit crea A
ta in paradiſo ante ruinam. Præter iſtas ſcientias ponũt quidam in Chriſto ſcientiam acquiſitam, ita ꝙ intellectus poſſibilis animæ Chriſti, abſtraxit ab intellectu ſuo agẽte ſpecies rerum ſenſatarũ. Nulla enim naturalis perfectio defuit Chriſto: vnde ad eius perfectionem pertinuit, quòd eaſdem res diuerſis modis atque ſcientiis nouit. De hac ſcientia dicunt loqui Apoſtolum ad Hebræos, Didicit ex his quæ paſſus eſt *Heb. 5.*
obedientiam. Inſuper Chriſtus plenus fuit veritate vitæ, veritate doctrinæ, & veritate iuſtitiæ. Huic autem verbo Iohannis, conſonat illud Lucæ, Puer Ieſus creſcebat plenus ſapientia, *Lucæ. 2.*
& gratia dei erat in eo: imò tam plenus fuit gratia à principio ſuæ conceptionis in virgine, quòd nũquam profecit in gratia habituali, ſicut nec in ſapientia, niſi ponamus in eo ſa C
pientiam acquiſitam. Vnde quod Lucas dicit, profeciſſe gratia & ſapientia apud deum & homines, intelligendũ eſt quãtum ad manifeſtationem, ſicut poſt reſurrectionem dicitur ei data omnis poteſtas in cœlo & in terra, vel quantũ ad vſum.

¶Poſtremo dicitur Chriſtus plenus veritate, quoniam impleuit, & verificauit ea quæ ſcripta erant de ipſo. Deinceps *Mat. 28.*
Euangeliſta confirmat quæ dixit de excellentia verbi incarnati, teſtimonio præcurſoris. *Iohannes* Baptiſta *Teſtimonium perhibet de ipſo*, quemadmodum dictum atque expoſitum eſt, Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, *Et clamat* magno affectu, ſublimique voce, tanquam certus de veritate, nec metuens prædicare eminentiam filij dei. Dicit autem Euangeliſta de præcurſore princi- B
paliter, perhibet & clamat, nam quanuis verba ore Iohannis Baptiſtæ prolata diu tranſierint, tamen verba eius inceſſabiliter repetũtur, & ipſe in Euang. indeſinẽter teſtimoniũ perhibet Chriſto & clamat. Quid ergo de Chriſto teſtetur, ſubiũgitur. *Hic* vnigenitus patris plen⁹ gratia & veritate *Erat* ab æterno, quia in principio erat verbũ, & etiã nunc eſt, ſemperq; erit ille, *Quem dixi* eſſe regẽ Meſſiam, ſaluatorẽ mundi. Vel, quem dixi .i. futurum prænuntiaui, & de quo teſtificatus ſum verba ſequẽtia. *Qui poſt me uenit*, id eſt, poſt meã prædicationẽ ac baptizationem *Venturus eſt* in publicum, manifeſte docẽdo, miracula faciendo, atque per ſuos diſcipulos baptizando. Non vtiq; loquitur Iohãnes de aduẽtu Chriſti in mundum, quoniam incarnatio, & natiuitas Chriſti hu-

D mana,iam diu fuerunt præteritæ:sed Christus qui vsq; ad tricesimum suæ ætatis annum latuit, post prædicationem Iohannis venit in publicum, *Ante me factus est* id est,mihi prępositus,& prælatus seu dignior factus, etiam secundum naturam assumptam,cuius dignitas & gratia omnium creaturarũ simul sumptarum,dignitatem,gratiamque excellit per hypostaticam eius vnionẽ cum verbo,vnde ratio prælationis,subiungitur, *Quia prior me erat* secundum diuinitatem, in qua coæternus est patri. Quoniam ergo persona verbi ęterna est, idcirco ipsa secundum naturam assumptam omni creaturæ
Psal.8. præficitur. Nec obstat illud psalmi. quod Apostolus ad He-
Hebr.2. bræos allegat de Christo, Minuisti eum paulominus ab angelis. Quanuis enim Christus quantum ad corporis passibili
E tatem,& assumptæ humanitatis naturalem seu specificam dignitatem,minor angelis fuit,absolutè tamen loquendo, maior extitit illis secundum suam humanitatem,imò secundum corpus & animam vt verbo vnita,omniumque gratiarũ charismatibus adimpleta. ¶ Ex hoc verbo vitali quo ait Iohannes de Christo,ante me factus est: sumpsit Arrius occasionẽ letalis erroris,asserens verbum secundum naturam verbi factum,cum certum sit, quòd Iohannes præcessit ipsum verbũ secundum quod incarnatum: vnde verbum nõ potest dici factum ante Iohannem,nisi secundum propriam naturam. Sed argumentum istud facillime soluitur, quia laborat in æquiuocis, nõ enim iam sumitur factum esse pro productione rei
Gen.48. quantum ad esse de nõ esse,sed sicut expositum est:iuxta quẽ
E sensum Manasses primogenitus filius Ioseph patriarchæ dicere potuit de fratre suo Ephraim, Qui post me venit,seu natus est,ante me factus est, quia sublimius benedictus, atque
Baruc. prępositus mihi à patriarcha Iacob,vt patet in Genesi. Iuxta
Gen.43. hunc modum Baruch ait, Facti sumus subtus, & non supra. Potest nihilominus exponi de Christo secũdum assumptam humanitatem,& factione proprie dicta,eritque sensus: ante me,id est, ante generationem seu natiuitatem meam, ex vtero factus est,id est,quantum ad corpus sui perfectam organizationem,quo ad lineamentorum distinctionem, quãuis nõ quoad debitam quantitatem,& item ante me factus est,quoad animæ suæ perfectionem in omni sapientia, dono, virtute & gratia spiritus sancti. Christus enim in primo suæ conceptionis instanti,habuit corpus, & animam, prædictis modis

dis perfecta, & tunc Iohannes nondũ factus fuit his modis. A
¶ Porrò quæ ſequuntur. *Et de plenitudine eius nos omnes acce pimus*, dicit Origenes eſſe verba Iohannis Bap. & hoc videtur primo ex ordine vel ſerie textus, ſecundo ex parte cõiunctionis copulatiuę, & connectentis ſequentia pręcedentibus. tertio, quia poſt verba ſequentia immediate ſubiungitur. *Et hoc eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes ad eum* Secundum Hiero. verò, Auguſtinum & Bedam ſunt verba Iohannis Euangeliſtæ redeuntis, & exequentis poſt introductionem teſtimonij Iohannis Baptiſtæ quod ſupra dixit, & verbum caro factum eſt, & vidimus gloriam eius. Itaque ſecundum iſtos Euangeliſta proſequitur, quid de Chriſti humanitate ſentit, & quomodo apoſtoli viderunt gloriam eius. cum dicitur, Et de plenitudine eius, id eſt, de plena & ſuperabundanti gratia Chriſti, nos omnes ac cepimus aliquam portionem ſeu particularem: quemadmodum ait Apoſtolus, Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Itemque, Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij gratia ſanitatum. &c. Et iterum, Vnicuique (inquit) noſtrum data eſt gratia, ſecundum menſuram donationis Chriſti. Accepimus ergo de plenitudine eius gratiam ſubſequentẽ, & bene agẽdo adeptã ac meritam pro gratia primo infuſa purè gratis collata. Nemo enim primã gratiã gratificãtem valet mereri, cum ſine gratia nihil ſit meritorium, & tanta eſt dignitas gratiæ, quòd ex puris naturalibus mereri non poteſt, ſed ea gratis accepta, poteſt homo per eam adipiſci gratiam ampliorem, imò de condigno mereri gratiæ incrementum. Quoniam ergo gratia ſequens ſeu maior vel aucta datur, pro actu meritorio procedente à gratia prima, ob id dicimur accipere gratiam pro gratia, Vel, accepimus de plenitudine eius, id eſt, de ſapientia, pietate & gratia Chriſti, *Gratiam* noui teſtamenti, id eſt, euangelicam legem & gratiam, *Pro gratia* teſtamenti, id eſt, loco Moſaicæ legis. Vtraque autem lex, gratia appellatur, quoniam gratis & miſericorditer data. Vel ſic, accepimus gratiam membrorum, videlicet gratiam nobis conceſſam, pro gratia capitis, id eſt, merito & efficacia gratiæ Chriſti, qui quolibet vitæ ſuæ actu, quem habuit vt viator, ex gratia profluente meruit nobis gratiam in præſenti, & gloriam in futuro. Sibiipſi enim non meruit gratiam gratum facientem, nec beatificam

Origen. Hierony. Auguſt. Beda. B 1. Co. 12. Epheſ. 4. C

D ficam visionem, sed membris suis, quæ participant gratiam capitis per fidem, & sacramenta ecclesiæ. Secundum magistrum verò sententiarum, quoniam nostra merita & præmia sunt dei dona, eo quòd ex gratia sola liberalitate dei infusa dependeant, ideo potest sic accipi, accepimus gratiã, id est, meritum vel præmium pro gratia, quæ est causa mereti vel mercedis. Quum ergo deus remunerat nostra merita, remunerat sua dona, donatque gratiam super gratiã, iuxta illud, Habenti dabitur, & abundabit. Augustinus quoque, & Beda exponũt sic, accepimus iam in spe gratiam pro gratia, id est,
Psal. 51. vitam æternam pro fide. ¶ Quæritur, cum gratia Christi sit
Mat. 25. accidens quod non migrat de subiecto in subiectum, & cum solus deus sit gratiæ dator, quomodo dicimur de plenitudi-
E ne gratiæ Christi accepisse? Rursus, quomodo gratia gratis confertur, si datur merito Christi? Et respondendum ad primum, quòd non dicimur accepisse de plenitudine Christi, quasi particulam gratiæ eius acceperimus, ita quòd gratia Christi sit diuisibilis, & eadem numero sit prima in Christo, deinde in nobis, sed quia plenitudo gratiæ Christi est causa instrumentalis, dispositiua ac meritoria, per quam singulis electis hominibus, datur gratia secundum aliquem gradum, sola verò diuinitas est causa efficiens gratiæ. De plenitudine autem gratiæ Christi homines, præsertim Apostoli acceperunt, accipiendo gratiam non duntaxat pro habi-
F tu gratiæ gratum facientis, quæ ponitur in essentia animæ,
Luc. 24. sed pro quocunque dono supernaturali vel supernaturaliter
Acto. 2. dato, quamuis sit naturale in se. Nam de plenitudine sapientiæ Christi accepimus euangelicam legem: de plenitudine verò sanctissimæ conuersationis suæ, accepimus boni exempli exhibitionem, de plenitudine suæ gratiæ interioris, essentiam animæ perficientis, accepimus gratiam pro gratia, id est, gratiam habitualem deiforme esse præstantem pro gratia, secundum modos præhabitos. Maxime au-
1. Petr. 4 tem de plenitudine Christi receperunt Apostoli, aliiq; cum eis in conclaui collecti, quando in die sancto pentecostes receperunt spiritum sanctum in signo visibili, repletique sunt omnes, non solum gratia gratificante, sed & gratiis etiam gratis datis. Nec mirum si de plenitudine Christi dicimur accepisse, cum Petrus vniuersos fideles hortetur, dicendo, Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam admini

ministrãtes,sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei. A
Ad secundum dicendum, quòd gratia fertur dari sine præuiis meritis, quoniam datur sine præuiis meritis recipientis non sine meritis saluatoris, vel datur sine meritis quantum ad primam radicem, quia & Christo collata est absq; meritis eius. Sola enim bonitate dei datum est humanæ naturæ Christi, esse vnitum verbo & gratia adimpleri. Et quoniam deus decreuit hominibus gratiam dare ex sua largitate per meritum Christi, siue futurum, siue præsens, siue præteritum: consequenter subditur causa, signum vel declaratio, quod de plenitudine Christi accepimus. *Quia lex* veteris Exod.23.
testamenti in qua erant præcepta moralia, iudicialia, ac cæ- Act.7.
remonialia, *Per Moysen data est,* tanquam per seruum populo Israël: data est quoque per angelos, quemadmodum in B
Actis loquitur Stephanus ad Iudæos incredulos, Accepistis legem in dispositione angelorum, & non custodistis. Vnde ad Galatas dicit Apostolus, Lex propter transgressores po- Gal.3.
sita est, ordinata per angelos in manu mediatoris. Ex quibus elicitur, quòd data sit lex ministerio angelorum multorum, quanuis communiter non fiat mentio nisi de angelo vno qui frequentius apparuit Moysi. Lex ergo data est à deo princi- Exod.20
paliter, per angelum ministerialiter Moysi, & per Moysen tanquam per ministrum secundarium data est populo Israël. *Gratia* id est, liberatio à peccatis, iustificatio generis humani, supernaturale donum spiritus sancti perficiens animam eamque deo acceptam, & ad promerendum idoneam faciens *Et ueritas,* id est, doctrina Euangelicæ legis, vel impletio C
legis ac prophetarum. *Per Iesum Christum facta est* Christus nanque vt deus, causa est principalis atque efficiens gratiæ huius: sed vt homo talis, est causa instrumẽtalis ac meritoria eius, ipse quoque per assumptam humanitatem impleuit, & verificauit, quæ de ipso prænunciabantur, in lege & prophetis per figuras seu verba prophetica. Ipse etiam exposuit nobis scripturas veteris legis per seipsum, quando aperuit discipulis sensum vt intelligerent scripturas, & quando misit eis spiritum sanctum, prout apud Iohannem promisit, Cũ vene- Luc. 24.
rit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Acto.2.
¶ Præterea Moyses dedit legem, multa iubendo: sed nõ de- Iohan.16
dit gratiam, qua implerentur quę iussit. Lex quoque Mosaica habuit vmbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem

rerum,

D rerum, vt dicit Apostolus, Christus verò præstitit gratiã ad-
Heb. 10. implendi, quæ iussit, & pro vmbra legalium figurarum pro-
posuit lucem veritatis, atque imaginem rerum, id est euiden-
tem similitudinem bonorum cœlestium. Propter quod secun
dum Dionysium lex euangelica media est inter legem Mo-
saicam & statum beatorum in patria. Hinc tempus Chri-
sti, nouæque legis vocatur tempus gratiæ, quoniam lex noua
dat gratiam, inquantum includit sacraméta ecclesiæ, quæ fa-
ciunt quod designãt, & propter copiosissimam gratiam quã
Christus nobis promeruit, & item propter ineffabilé magni
tudinem beneficiorum dei, & pronitatem eius ad dandã gra
tiam tempore euãgelicæ legis. Vnde philosophis dicitur in-
notuisse diuina maiestas, Iudęis iustitia, Christianis verò mi
Tit.3. sericordia innotescit, prout ad Titum protestatur apostolus,
Tit.2. Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri dei. Et
E alibi, Apparuit gratia saluatoris. Hoc per Zachariam legi-
Zach.12. tur prophetatum, cum dicitur, Et erit qui offenderit ex eis in
die illa sicut domus Dauid, & domus Dauid, quasi dei sicut
angelus domini. ¶ Deinde ostendit Iohãnes certitudiné ho
1.Iohã. 4 rum quæ hic recitantur, *Deum nemo uidit unquam.* Verba
Euangelistæ Iohãnis, sicut in stylo simplicissima sunt, sic in
sensu vere profundissima extant. Sic népe decuit scribi Euan
gelium humillimini atque altissimi Iesu Christi, vt esset in
stylo simplicitas summa, & in sensu profunditas maxima,
quatenus sermonis inculta simplicitas correspondere, tam
humilitati humanitatiq; Christi, de quo conscriptum est e-
uangelium, quàm humilitati Euangelistarum scribentium,
qui omnem curiositatem, stylique pompam vitarunt: profun
F ditas verò sententię correspondere tã maiestati ac diuinita-
ti Christi, quàm altæ illuminationi Euangelistarum. Ait er-
go nunc Euangelista aquilinus ac deificatus, Deum nemo vi
dit vnquam. Quid quantum ad verba simplicius? quid in sen
su profundius? Quomodocunqne enim exponatur habet in-
stantiam, & requirit idoneam respósionem. ¶ Potest autem
exponi quatuor modis, secundum quòd quadriformis est vi-
sio, & etiam visio dei. Est enim corporalis visio dei, non ta-
Iob.18. men secundum diuinitatem, de qua ait Sanctus Iob, In carne
mea videbo deum saluatorem meum, quem visurus sum ego
ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Ex qua authoritate osten-
dit Thomas in summa contra Gentiles, quod beatus Iob no
uerat

uerat deum incarnandum. Alia est visio dei imaginaria, de A
qua communiter eloquuntur prophetæ, vt Esaias, cum dicit, *Esa. 6.*
Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatũ.
Daniel quoque, Aspiciebam donec throni positi sunt, & an- *Dan. 7.*
tiquus dierũ sedit. Tertia est visio dei per speciem, qua deum
vident sancti in patria. Quarta est visio perfectę comprehen
sionis, qua res cognoscitur totaliter tamq; perfectè, sicut ex
sua natura cognoscibilis est, qua solus deus videt seipsum. Si
ergo hæc verba exponãtur de visione corporali, occurrit ob-
iectio de Iacob, qui de visione tempore vigiliæ habita, ait in
Genesi, Vidi dominum facie ad faciem. Sed hoc facile solui-
tur, vt dicamus cum Augustino ꝙ non vidit deum in propria *Genes. 33*
persona, sed per creaturam subiectam, hoc est, per angelum
dei præconem. Quomodo Manue pater Sampsonis viso an- B
gelo loquutus est coniugi suæ, Morte moriemur, quia vidi- *Iudic. 13.*
mus dominum. Sed tunc occurrit obiectio de his qui Chri-
stum in carne viderunt: qui vtique diuinam personam verũq;
deum corporali visu intuiti sunt, sicut Iohannes ait, Quod
perspeximus oculis nostris, & manus nostræ tractauerunt de
verbo vitæ. Sed hoc rursus de facili soluitur, quoniam non vi
derunt deum secundum diuinitatis essentiam, sed quò ad na- *1. Iohã. 1.*
turam assumptam, diuinitatem verò non viderunt, nisi per fi
dem. ¶ Porrò, si verba hæc exponantur de visione imagina-
ria, certum est, quòd prophetæ frequenter asserant se hoc mo
do deum vidisse. Si autem exponatur de visione comprehen-
sionis, habet instantiam de sanctis in patria, qui deum com-
prehendere perhibentur, vnde & comprehensores dicuntur. C
Si verò exponatur de comprehensione omnino perfecta, oc-
currit instantia de Christo, qui cum homo esset, comprehen
dit deum perfectè, quemadmodum ait Iohannes. Nemo no-
uit patrem, nisi filius. Verum breuiter respondendo dicendũ,
quòd verbum Euangelistæ his quatuor modis intelligi po-
test. Primo, sic, Deum, trinitatem, vel quãcunque diuinam
personam, nemo vidit, videt, videbit, viderévе potest vnquã
visu corporali, quãtum ad diuinitatis naturam, cum deus se-
cundum propriam essentiam sit incorporalis, incircumscri-
ptus, simplicissimus atque purissimus actus. Vnde dicit Apo
stolus, Quem nemo hominum vidit, sed nec videre potest. *1. Tim. 1.*
Secundo sic, Deum in sua essentia, nemo vidit vnquã, visione
imaginaria. Quanuis enim in tali visione dicatur deus vi-
deri,

D deri, hoc tamen nõ eſt, niſi inquantum in ſenſu interiori formantur corporales ſimilitudines, ad repręſentandum deum. Tertio ſic, Deum in ſua eſſentia, ſeu per ſpeciem, nemo, hoc eſt, nullus homo purus viator, viuens vita humana ac ſenſitiua vidit vnquam. Sic enim deus videri nõ poteſt, niſi per ſpeciem increatam, cum omnis ſpecies, forma ac ſimilitudo creata, in infinitum deficiat, à clara repreſentatione diuinæ eſſentiæ, ſicut & omnis creatura in infinitum deficit, à plena repręſentatione perfectionis diuinæ. ¶ Denique cum ſecundum philoſophum intellectus noſter ſe habeat ad cognitionem intelligentiarum, quemadmodum oculus noctuæ ad intuitum lucis ſolaris, patet quòd incomparabiliter impotentior ſit ad claram ac immediatam diuinæ eſſentiæ viſionem,

E loquendo de ſtatu eius in præſenti, & naturali virtute. Hoc cognouerunt atque profeſsi ſunt omnes ſubtiliores philoſophi. Vnde Alphorabius, Auicenna, Theophraſtus, alij quoq; innumerabiles dixerunt, quòd de deo melius cognoſcimus quid non ſit, quàm quid ſit: & quod de eo ſolum cognoſcimus, quia eſt, non quid eſt. Hoc princeps theologorum bea-

Dionyſi. tiſsimus Dionyſius plenius docet, affirmans, quòd perfectiſſima cognitio quam habemus de deo in vita præſenti, eſt per puram ac meram abnegationem omnium rerum à deo, ita vt vniamur ei tãquam prorſus ignoto, vnde tertio capitulo myſticæ theologiæ, Hoc eſt (inquit) deum verè cognoſcere ſuperſubſtantialem ſuperſubſtantialiter per omnium entium

1. Tim. 6. ablationem laudare. Et in Epiſtola ad Dorothæum, Inuiſibi

F lis eſt deus, propter excedentem ſuæ lucis claritatem. Lux autem diuina, immenſa & increata, ſecundum quod inacceſsibilis ſeu incomprehenſibilis, hoc modo vocatur à Dionyſio diuĩna caligo, de qua in Epiſtola ſua ad Cauim monachũ conteſtatur, Diuinæ tenebræ cooperiuntur omni lumini, & abſconduntur omni viſioni propter incircumſcriptibilem propriæ claritatis ſplẽdorem. Omnia hæc in elemẽtatione theo-

Exod. 33. logica Procli, & in libro de cauſis, ſubtiliſsime inueniuntur

Num. 12. probata. Hinc quoq; dominus ait ad Moyſen, Nõ poteris vi

2. Cor. 12 dere faciem meam: Non enim videbit me homo, & viuet. Veruntamen quoniam in libro Numeri de Moyſe legitur, Palam & non per ænigmata & figuras videt deum: & quoniam Paulus de ſeipſo fatetur, quòd raptus eſt vſque ad tertium cœlum, audiuitque arcana verba, quæ non licet homini loqui.

ni loqui. Propterea Augustinus in libro de videndo deum, & A
Thomas dicunt, quòd Moyses Iudæorum magister, & Paulus gentium doctor, viderunt deum in hac vita per speciem: sed hoc non est contra prædicta, quia pro tunc, non vixerunt vita humana, nec quicquã senserũt. Quod ergo legitur Moysi negatum in Exodo, postea concessum est ei, vt legitur in libro Numerorum. Quarto sic, Deũ nemo, hoc est, nulla creatura vidit visione perfectæ comprehensionis vnquam. Sic enim nec anima Christi videt deũ: qui sicut est infinitę actualitatis, sic est infinitæ cognoscibilitatis, propter quod perfectè atque totaliter cognosci & comprehendi non valet, nisi ab intellectu infinitæ virtutis. Hanc vltimam expositionem multi putant amplius ad propositum pertinere. Sicque Damascenus in principio sui libri disseruit, quod non solum nullus hominum, sed nec aliquis supermundanorum animorum deum vidit vnquam. ¶ Sed aduertendum, quòd res dicitur à cognoscente comprehendi dupliciter. Primo, quoniam eius essentia cernitur, & sic ipsa immediate attingitur. Hoc modo sancti in patria comprehendunt deum, & comprehensores dicuntur, quoniam vident, hoc est, intelligunt & agnoscunt deum, sicut est secundum Iohannem, seu facie ad faciẽ iuxta Paulum. Secundo, res dicitur comprehendi, quia intantum cognoscitur, sicut ex sua natura cognoscibilis est, ita ꝙ nil eius latet, sed quasi infra certos terminos continetur in animo cognoscentis. Hoc modo infinitum à finito comprehendi non potest: sicque Apostolus loquitur, Quæ sunt dei, nemo nouit, nisi spiritu eius. Præter modos commemoratos, videmus deum tripliciter, per fidem, per naturalem rationem, per anagogicam illustrationem. ¶ Consequenter pandit Euangelista, Quis nos instruxit de inuisibilibus dei, *Vnigenitus filius* patri consubstantialis, consempiternus & coæqualis, *Qui est* inuariabiliter ab æterno, *In sinu patris*, id est, patri intime atque affectuosissime inseparabiliterque coniunctus, *Ipse enarrauit*, i. Euãgelio docuit, quid de diuinitatis vnitate, & personarum trinitate, quid de creatoris prouidentia, omnipotentia, cæterisque secretis diuinis, & ad salutem pertinentibus, sentire debemus? Hinc infra loquitur, Pater manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Et vt ait Iohannes, Scimus, quoniam filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus deũ verum. Hoc

Exod. 33. *Num. 12.* *Damasc.* B C 1. Iohã. 3. 1. Cor. 13. *Iohan. 17.* 1. Iohã. 5.

vtique

D vtique inſeparabiliter ac ineffabiliter roborat fidẽ noſtram, quòd à filio dei vnigenito vero deo ſumus edocti. Itaque quod ait, filium eſſe in ſinu patris, non eſt materialiter intelligendum, ſed per ſignum intelligitur cor paternum, in quo verbum æternaliter manet. Loquitur tamen Euangeliſta more humano, quatenus per exiſtentiam filij in ſinu patris, inſinuet ſuper dulcem affectum, amoroſiſsimamque vnionẽ patris ac filij, ſicut apud nos parentes ponunt filios in ſinu ex magno affectu. Quoniam ergo fides & lex Chriſtiana ab vnigenito filio dei pronunciata, ac data eſt nobis, idcirco grauius eſt non credere & obedire Euangelio, quàm olim fuit non credere ac parere Pentateuco & ſcripturis veteris teſta-
Hebr. 13. menti, ad quod inſinuandum dicit Apoſtolus ad Hebræos,
E Si illi (puta Iudæi) non effugerunt recuſantes eum, qui ſuper terram loquebatur, puta Moyſen, multomagis nos qui de cœlis loquentem nobis aduertimus, ſcilicet filium dei, non effu
Eſa. 6. giemus. De hac ſua enarratione Chriſtus ait apud Eſaiam, Ad annunciandum manſuetis miſit me. ¶ Deinde Euangeliſta proſequitur plenius teſtificationem Iohannis de Chriſto, oſtendens locum & tempus, vbi & quando perhibuit teſtimonium Chriſto. *Et hoc eſt teſtimonium Iohannis,* id eſt, verba Iohannis Baptiſtæ iam introducta ſunt, quæ teſtificando dixit de Chriſto. Aliqui referunt hoc ad verba ſequentia, in quibus præcurſor teſtatur veritatem de Chriſto, *Quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis* vrbe ſacerdotali ac regia atque metropoli in Iudæa, in qua ſtudium prophetarum ac le-
F gis vigebat, ſacrificia quoque fiebant, & principes Iudæorum demorabantur. *Sacerdotes & leuitas,* videlicet nuntios ſolennes & eruditos, qui magis videbantur zelare pro lege ac diuino honore, *Ad eum, ut interrogarẽt eũ, Tu quis es?* id eſt, quæ vel qualis perſona, cuius authoritatis aut dignitatis? Vnde moti fuerunt Iudæi ad hanc legationem & interrogationem Iohannis? Niſi enim putaſſent eum eſſe aliquem magnum, non miſiſſent ad eum tales legatos nec tam magna peti ſſent ab ipſo. Et reſpondendum, quòd Iudæi baptizante Iohanne, magnam æſtimationem habebant quòd Meſsias veniſſet in mundum ex cauſis diuerſis, videlicet propter teſti-
Iohã. 4. monium paſtorũ, Annæ propheciſſæ & iuſti Symeonis, triũ
Lucæ 2. quoque magorum & propter occiſionem infantum, quorum
Matt. 2. teſtimoniorum memoria adhuc in Iudæis permanſit. Item quia

quia viderunt sibi regnũ ablatum, & alienigenæ traditum, A
quod Iacob dedit eis pro signo aduentus Christi, & quia vi- Matt. 26
derũt hebdomadas illas impletas, de quibus cecinit Daniel, Dan. 9.
quòd intra illas Christus veniret. Istud de hebdomadibus di Luc. 12.
cit quidam, quod non videtur certum, vel multum probabile, quia apud Matthæum Christus improperat pharisæis, ꝙ ex vaticinio Danielis prædicto, non aduerterunt tempus aduentus Mesiæ instare, Faciem (inquit) cœli iudicare nostis, signa autem temporum non potestis. Et in Luca planius ait,
Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis probare, hoc autem Lucæ 1.
tempus quomodo non probatis? Quoniam itaque æstimabant tempus Mesiæ adesse, opinati sunt Iohãnem esse Christum propter miraculosam eius natiuitatem, quæ super omnia montana Iudææ diuulgabatur. Itẽ propter vitæ suæ ab- B
stractionem, rigorem, ac sanctitatem, genealogiæ nobilitatem. Cum enim fuerit natus de tribu sacerdotali, probabile Marc. 1.
est, quòd etiam fuit de tribu regali vel Iudæ, quoniã hæ duæ tribus pene semper contraxerunt ad inuicem. Quærendo autem, Tu quis es, non intendebant sciscitari vel certificari de nomine & origine. Hæc enim sciebãt, sed de dignitate & gratia. *Et confessus est* Iohannes veritatem, tanquam veritatis præco, amicus & paranymphus, *Et non negauit* eam. Os enim quod mentitur occidit animam. Et Psalmista ait deo,
Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quanuis nanque Sapien. 1
sæpe sit licitum veritatem silere, propter audientium impro- Psal. 5.
bitatem, vel propriam pacem, seu aliam piam seu rationabi- Psal. 38.
lem causam, iuxta illud Psalmistæ, Posui ori meo custodiam, C
dum consisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus & silui à bonis: nunquam tamen licet veritatem negare, quanuis posit aliquando pia cautela abscondi. *Et confessus est, quia* id est, ꝙ *Non sum ego Christus* non iudex, nõ sponsus, non saluator, non vnigenitus filius dei, sed Christi minister, iudicis pręco, spõsi paranymphus, saluatoris præcursor, filij dei minister. Sacerdotes ergo primo quæsierũt explicite vel saltem implicitæ, à Iohanne, an esset Christus, idcirco Iohannes respondit vel ad verba, vel ad mẽtem eorum. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo es?* & quid restat *Helias es tu?* Putabant autem Iudęi Iohannem esse aliquem valde magnũ. Cum ergo audissent, quod non esset Christus, sciscitati sunt, an esset Helias, qui fuit vnus de maximis sanctis veteris testamenti.

d stamenti.

D stamenti. ¶ Multa verò induxerunt sacerdotes, atq; Iudæos ad opinandũ, ꝙ Iohannes esset Helias scilicet solitaria vita,
Mat. 14. duritia vestiũ, zelus iustitiæ contra Herodem. Omnia enim
Matt. 6. hæc in Helia fuerunt. Itẽ quoniam aduentus Heliæ fuit Iu-
Mala. 4. dæis promissus per Malachiam, propter quod discipuli dixe
Matt. 17 runt Christo apud Matthæum, Quomodo dicunt pharisæi, ꝙ Heliã oportet prius venire? Sed quoniã isti Iudæi sciebãt Iohannem esse Zachariæ filiũ atque Elizabeth, circa triginta annos habentẽ, intra quos ex infante creuit in virũ: mirũ est, quomodo interrogauerunt, an Iohannes esset Helias, qui per tot centenos annos, translatus fuit in paradisum, & rediturus est in forma ac statu virili. Et respondendum, ꝙ multi Iudæorum, tunc sicut & nunc, posuerunt animas transcor-
E porari, sicq; æstimare poterant, quòd Iohannes esset Helias in alio corpore, sicut & multi eorum dixerunt, quòd Helias
4. reg. 2. esset Phinees propter zelum vtriusque contra iniquos. Vel sic, sicut quidã dixerunt Iesum esse Heliam, aliiq; Hieremiã,
Num. 25. aut vnũ ex prophetis, sic isti æstimabant de Iohanne. *Et dixit, Non sum.* Helias in persona, quia non idem homo. Iohannes tamen dici potest Helias propter similitudinem ope
Mat. 14. rationis, parilitatem officij, conformitatem conuersationis,
Marc. 6. sanctitatis & gratiæ cum Helia. Præcessit enim primũ Chri-
Mat. 17. sti aduentum, sicut ille præcedet secundum, redarguit Hero-
Lucæ 1. dem & Herodiadem, sicut ille Achab & Iezabel, vterque ere mita, vt in aliis multis conueniunt, propter quod ait Christus discipulis, Helias iam venit, & si vultis scire, Iohãnes ip
F se est Helias. Hinc Gabriel de Iohanne prædixit, Ipse præce det ante illum in spiritu & virtute Heliæ. Tertio quæsierũt, *Propheta es tu.* Aliqui dicunt, quòd sacerdotes isti per prophetam intellexerunt non simplicem vatem, sed prophetam quendam præcipuum, illum videlicet, de quo Moyses scri-
Deut. 18 psit in Deuteronomio, Prophetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris tanquam me, & dicunt quòd Iudæi per istum prophetam intellexerunt non ipsum Christum, sed eius præcursorem. Hoc autem non videtur rationabiliter dictum, Iohannes enim respondendo dicit se non esse prophetam illum, de quo ipsi loquuntur. Si igitur ipsi nomine prophetæ intelligunt prophetã illum præcipuum Christi præcessorem, negaret se esse quod veraciter erat. Et si quis dicat, quòd negat se esse illum prophètam, de quo prẹallegata scri-

ptura

ptura loquitur, quæ ad literam intelligenda est de Christo, A
tunc responsio Iohannis non absolueret quæstionem interrogantium, imò ipse & illi laborarẽt in æquiuocis. Illi enim secundũ istos quæsierunt an esset præcipuus propheta, Christum præcessurus, & ipse secundũ istos respondit, se non esse prophetam, de quo Moyses loquitur secundũ veritatem, scilicet ꝙ non esset Christus, sicq; illi per prophetam intelligerent alium quã Iohannes, imò sic responsio ista Iohãnis non differret à prima, qua se dixit non esse Christum, cum tamen Iohannes optimè sciret, quòd sacerdotes in tertia quæstione nomine prophetæ non intelligebant Christum. ❡Denique ex textu præsenti elici nequit, quòd sacerdotes intendebant quærere de propheta illo præcipuo, de quo Moyses fuit locutus, sed potius de aliquo ꝓpheta inferiore Helia, quia paulatim descenderant. Non est etiã consuetudo scripturæ noui vel veteris testamenti, vt nomine prophetæ simpliciter pronunciati, intelligatur ille propheta præcipuus. Melius igitur reor vt per prophetam intelligatur quicunque propheta indistinctè, eo modo quo in veteri test. communiter fit sermo de propheta. ❡Sed tunc dubititatio oritur, quomodo Iohannes neget se esse prophetam, cum certum sit, ipsum fuisse prophetam, Zacharia testante, Tu puer propheta altisimi vocaberis. Christus quoque vocat eum plus quàm prophetã. Dicit enim de eo, Maior inter natos mulierum propheta Iohanne Baptista nemo est. Ex quibus patet quòd fuit propheta. Ad hoc respondẽt Gregorius & Beda, ꝙ quia Iohãnes fuit plus quam propheta, non solum futura de Christo prænunciãdo, sed etiam Christum præsentialiter ostendendo dum dixit, Ecce agnus dei, quantum ad id se negat prophetam, quo fuit plus quàm propheta. Aliter dici potest, ꝙ quia Iohannes fuit medius inter ꝓphetas & Apostolos, & quasi horizon ac medius vtriusq; testamenti, ita ꝙ sua vltimata formalis ac propria gratia gratis data, non fuit cum prophetis veteris testamenti, Christum futurum in mundum prædicere, sed cum iam demonstrare, & cũ apostolis annunciare, quoniã venit, ideo negat se esse prophetã, non quia nequaq̃ propheta fuit, sed quoniã suum vltimatum formale ac propriũ officiũ non fuit futura prædicere, sed Christum præcurrere, prædicando, baptizando, eiusq; semitas disponẽdo. Vnũquodq; enim denominationem sortitur à sua formali & propria ratione.

Mat. 17. *Lucæ* 1. *Mat.* 11. *Lucæ* 7. B C *Iohan.* 1. *Marci* 1.

D Poteſt quoq; aliter dici, videlicet ꝙ Iohannes dicit ſe nõ eſſe prophetã, eo modo quo ait Amos propheta, Non ſum pro-
Amos 7. pheta, & quomodo Chriſtus dicit in Pſalmo, Ego autem ſum
Pſal. 21. vermis, & non homo. *Dixerunt ergo ei, Quis es?* id eſt, cuius authoritatis, gratiæ vel officii. Non enim quærebant ſolum quis eſſet per naturã ſiue perſonam, ſed quis eſſet per gratiã & miſſionem diuinam. *Vt reſponſum demus his qui miſerunt nos* ad te ad hunc finẽ, vt reportaremus eis certam reſponſionem de hoc quis ſis, & friuolum eſſet nos ſine abſolutione quæſtionum & affirmatiua reſponſione reuerti. *Quid dicis de teipſo?* qui tantæ excellentiæ es, vt proprio teſtimonio tuo
E de teipſo prolato credẽdum ſit. Quãuis ſecundũ communem
Iohan. 8. legem homo non reputetur idoneus teſtis de ſeipſo, niſi fortè
2. Cor. 12 cum iuramento. Vnde infra Iudæi dicunt ad Chriſtum, Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Hinc Paulus ad Corinthios cum ſibiipſi & propriæ gratiæ teſtimonium perhibuiſſet, propria bona deſcribendo, adiecit, Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis. *Ait* Iohannes ſacerdotibus & Leuitis ad ſe miſſis. *Ego uox* per proprie-
Mar. 1. tatem, non per eſſentiam, id eſt, præco & vociferator, *Clamantis,* id eſt, Chriſti vel ſpiritus ſancti per me loquentis, *In deſerto,* hoc eſt ſolitudine Iudææ, in qua habitauit ac
Grego. prædicauit Iohannes. Dicitur autem Iohannes vox ſecundũ Gregorium, quia ſicut vox præcedit verbum, vt audiatur, ſic Iohannes præceſſit Chriſtum vt cognoſceretur. ¶ Sed cum
E verbum & vox ſint idem realiter, quomodo vox dicitur verbum præcedere? ¶ Dicendum quod Chriſtus eſt verbum intellectuale, Quemadmodum ergo in nobis vox oris præcedit verbum mentis. vt audiatur, ſic Iohannes Chriſtum præceſſit. Vel dicẽdum, quòd licet verbum oris & vox idem ſint, vox tamen præcedit hoc verbum, ſecundum rationem, eo modo quo ſecundum authorem libri cauſarum, genus præcedit ſpeciem. Secundò, Iohãnes Baptiſta appellatur vox Chriſti, quoniam ſicut vox rem ipſam ſignificat, ſic Iohãnes Chriſtũ oſtẽdit. Tertiò, propter efficaciam ſuæ prædicationis, altam atque tubalem, qua Chriſto teſtimonium perhibebat. Vnde vocatur non ſolum prænuntiator, ſed etiam vox Chriſti, ſicut de homine multũ dilecto dicimus amor meus. Quid autem Chriſtus clamauerit per Iohannem ſubiungitur, *Dirigite uiam domini,* id eſt, recte & verè exercete opera bona, &

ſancta

ſancta deſideria in vobis habete,per quę deus ingreditur cor A
humanum, hoc eſt, vitiorum obliquitates fugite, voſipſos ad
gratiam præparate, atque ad Chriſti prædicationem ac fidẽ
mentes veſtras diſponite, *Sicut dixit* hoc eſt, de me prophe *Eſa. 40.*
tauit *Eſaias propheta*, qui prædixit de me, quòd eſſem futu-
rus vox clamantis, &c. prædicationem iſtam Iohannis Ba- *Mat. 3.*
ptiſtæ Euãgeliſta Iohannes nõ proſequitur, quæ Matthæus *Marc. 1.*
& Lucas plenius proſequuntur. *Et qui miſsi fuerant*, id eſt, *Lucæ 5.*
prædicti ſacerdotes atque Leuitæ, *Erant ex phariſæis*, hoc
eſt, de numero phariſæorum, imo & phariſæi, ex quo patet
quòd erant ſolenniſſimi nuntij. Triplici quippe exiſtente ſe-
cta inter Iudæos, videlicet Eſſæorum, qui rigoroſiſſimam,
caſtam & ſobriam vitam duxerunt, Sadducæorum, qui dixe-
runt animas hominum eſſe mortales, & nec angelum, nec ſpi B
ritum, nec reſurrectionem eſſe. Ac Phariſæorum, qui poſue- *Acto. 26.*
runt animas immortales, & futuram eſſe reſurrectionem vni-
uerſalem, & ſpirituales eſſe ſubſtantias. Secta Phariſæorum,
de qua & Paulus ſe fuiſſe teſtatur, erat famoſior. Videbantur
enim ſpecialem zelum legis habere, & religioſe incedere.
Aliqui autem ſacerdotes, leuitæ, ac ſcribæ fuerant phariſæi,
ſicut nunc multi ſacerdotes, clerici & doctores, ſunt clauſtra
les ſeu religioſi. ¶ Præterea aduertendum, quòd ſecundum *Gregor.*
ſanctos doctores communiter, Gregorium, Chryſoſtomum, *Chryſo.*
Bedam, & alios, nuncij iſti inſidianter ac malitioſè interro- *Beda.*
gauerunt Iohannem, quærentes occaſionem aduerſus eum,
ad quod inſinuandum, aſſerunt nunc dixiſſe Euangeliſtam.
Et qui miſſi fuerant, erãt ex phariſæis. Phariſæi nanque quã- C
uis foris ſanctitatem prætenderunt, intus tamen repleban-
tur hypocriſi, ambitione atque inuidia. Origenes verò dixit, *Origen.*
quòd ſimplici animo quæſierunt, optantes veritatem agno-
ſcere. Primo, quoniam dictum eſt nunc quòd ex dubitatione
moti ſunt ad interrogandum. Secundo, quoniam tam magni
fice ſenſerunt de Iohanne, quòd ſuſpicabantur eum eſſe Chri
ſtum. Tertio, quoniam maximam reuerentiam ei exhibue- *Luc. 3.*
runt in ipſo interrogationis proceſſu. Quarto, quia Iudæi cõ
muniter primo multum bene ſenſerunt de Iohanne, ſcientes
mirabilem eius natiuitatem, atque ſanctiſſimam vitam. Vn-
de & apud Marcum habetur, ꝙ exibat ad eum omnis Iudæę *Marc. 1.*
regio, & Hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabãtur ab eo. Sed *Mat. 3.*
& in Matthæo legitur, quòd multi phariſæorum veniebant

 ad ba-

D ad baptiſmum Iohannis. Poſtremò, quia Iohannes fuit de genere ſacerdotali, & magni ſacerdotis filius, non apparet, q̀ ſacerdotes prima facie inſidiati ſint ei, imò ſi Iohannes dixiſſet ſe eſſe Chriſtum, aliud nihil videtur niſi quod credidiſſent ſic eſſe. Quod ergo ait Euãgeliſta, Et qui miſsi fuerant, additum eſt ad innuendum ſolennitatem ac idoneitatem nunciorum. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo baptizas?* id eſt, homines in aquis Iordanis lauas, *Si tu non es Chriſtus, neque Helias, neque propheta?* id eſt, cur nouum ritum præſumis inducere, ſi non es aliquis horum? Nullus enim ante Iohannem auſus eſt baptizare, vnde Iudæi videntes Iohãnem aliquid noui inducere, voluerunt ſcire, qua authoritate hoc faceret, & nunc quia ſe dixit non eſſe Chriſtum, neque He-
E liam, neque prophetam, incipiunt eum de præſumptione notare. *Reſpondit ei Iohannes, dicens, Ego baptizo in aqua,* id eſt, exterius lauo corpora veſtra, non intus purgo à culpa, nec gratiam pręſto: *Medius autem ueſtrum ſtetit* id eſt, inter vos apparere, conuerſari, & communiter viuere dignatus eſt, *Quem uos non ſcitis,* id eſt, non cognoſcitis eſſe CHRISTVM filium dei, quanuis fortè ſciatis, quod ſit filius Mariæ. Non enim agnouerãt CHRISTVM ſecundum ſuam diuinitatem, nec etiam ſecundum ſuam humanitatem, per comparationem ad vnionem cum verbo, atque ad cætera ſpiritus ſancti chariſmata.

¶ Quæritur, quomodo Chriſtus ſtetit medius horum, vel inter hos medius fuit, qui forſitan nunquam fuit inter nuncios
F iſtos ſacerdotes, & leuitas. Dicendum, quòd Chriſtus ſecundum ſuam deitatem ſtat, id eſt, firmiter, inuariabiliterq́; ſubſiſtit, medius omniũ, quia in omnibus eſt. Dicitur enim ſtare, iuxta illud in Pſalmo: Deus ſtetit in ſynagoga deorũ. Et
Pſal. 81. Eſaias ait, Stat ad iudicandum dominus. ¶ Porrò ſecundum
Eſa. 3. humanitatem, ſtetit Chriſtus medius horum dupliciter. Primo, quia in terra & populo eorum communiter vixit. Secundo, quia ſingulis annis aſcendit Hieroſolymam in ſolẽnitate paſchali ſecundum legem, intrauitq́; templum, & ibi inter ſacerdotes & alios ſtetit in templo. Nam & cũ eſſet annorum duodecim, inuentus eſt in tẽplo in medio doctorum. Sed nõ videtur Ieſus corporaliter affuiſſe, & inter iſtos ſtetiſſe, quando locutus eſt hæc verba Iohannes. *Ipſe quem uos non ſcitis,* videlicet CHRISTVS *Eſt qui poſt me uenturus eſt, qui ante me factus*

me factus est Hoc iam pauloante expositum est, *Cuius ego nõ* A
sum dignus, id est, cuius præsentia & famulatu dignus non Matth.3.
sum in minimis rebus, videlicet, *Vt soluam eius corrigiam cal-* Marci.1.
ciamenti, id est, in rebus corporalibus & vilibus ei deseruiã. Improportionabiliter nanque fuit Christus maior Iohanne Baptista, multominus dignus sum ipsum contingere, vel eius nomine appellari seu æstimari, quod ego sim ille, videlicet Christus. Matthæus & Lucas plenius recitant verba Iohan- Matth.3.
nis Baptistæ. Nam præinductis verbis suis, adiecit de Chri- Lucæ.3.
sto, Ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni. quæ verba apud Matthæum prout dominus dedit, diligenter exposui.

¶ Prædictis itaque verbis Iohannes Baptista, satisfecit quæstioni Iudæorum. Dicens enim se esse vocem domini, quemadmodum Esaias pronuntiauit, & quòd dominus, cuius ipse B
vox fuit, tantum excelleret eum, quòd non esset dignus sol- Esa.40.
uere corrigiam calciamenti eius, fassus est se etiam Christi præcursorem. Item dicendo, quòd baptizaret in aqua duntaxat, ostendit insufficientiam sui baptismi, ita quòd sicut prædicando disponebat homines ad Christi prædicationem salubriter audiendam, sic baptizando disponebat ad suscipiendum Christi baptisma. Primò, quoniam susceptio baptismi Iohannis, fuit quædam professio credendi in Christum. Baptizauit nanque in nomine Christi venturi. Secundo, quoniã qui baptizabantur à Iohanne, cõfitebantur sua peccata, sicq; aptabãtur ad fidem & gratiã Christi. Tertio, quia Iohannes Actor.9.
baptizando congregauit populum multum, & ita potuit plu- Matth.3.
ribus annuntiare Christi aduentum. Hanc rationem ipsemet C
sanctus Baptista post pauca commemorat, sicut patebit. Ibidem.

¶ Patet ergo, q̀ Iohannes baptizando, non vsurpauit indebi Marc.1.
tum sibi officium, sed eius inspiratione hoc fecit, quem præ- Lucæ.3.
currebat. ¶ Deniq; quòd ait Iohãnes se esse indignũ ad soluendum cingulum calciamentorum Christi, non est sic intel ligendum, quòd Christus tulerit calciamenta. Ipse enim cœ- Acto.1.
pit facere & docere. Ipse vero discipulis iussit, ne calceis vte- Matt. 10
rentur, vt legitur in Matthæo: sed Iohannes conformat se cõ muni modo loquẽdi, quo aliquis volens se multum humiliare sub alio, asserit se indignum ad soluendum ligaturã calceorum ipsius. ¶ Sed quomodo Iohannes fuit indignus ad hoc, qui dignus fuit Christũ baptizare, & cum homo existens in gratia mereatur de cõdigno vitã æternã, hoc est, clarã & im-

D mediatam diuinæ essentiæ visionem, ita quòd dignus sit diuinitati fruendo vniri, quomodo Iohannes non fuit dignus Christo in corporalibus ministrare? Et respondendum dupliciter. Primò, quòd loquendo de Iohanne, secundum sua naturalia tantum non fuit dignus Christū baptizare, vel ei in minimo ministrare, propter infinitam dignitatē Christi, secundum suam deitatem, & propter plenitudinē gratię suæ humanitatis. Et sic loquitur de se Iohannes. Vel loquitur de se, secundum quod aliquo modo fuit peccator, quantum ad venialia minutissima. Iuxta quē modum Paulus, Non sum (inquit)
1. Cor. 11. dignus vocari Apostolus. Loquendo autē de Iohanne, secundum magnitudinem gratiæ sibi collatæ, dignus fuit ad hæc, præsertim, ob suam profundissimam humilitatē. Secundo di-
E cendū, ꝙ aliquis dicitur dignus per comprobationē ad Christū, dupliciter. Primo, simpliciter, Sic Iohannes extitit. Secundo iuxta modū humanæ conditionis, ac possibilitatis, sic Iohannes dignus erat ad ista, imo sic homo dignus est corpus Christi consecrare & mādùcare. Aliter omnes damnaremur, dicente Apostolo, Quicunque manducauerit corpus domini indigne, iudicium sibi manducat, & reus erit corporis domini. Hoc modo virgo benedicta digna fuit filiū dei concipere & lactare. Sic quoque iustus, dignus est vita æterna. Et videtur dignitas ista fundari in quadam beneuola acceptione voluntatis diuinæ, quæ liberè voluit homines taliter dignificari per gratiam. In omnibus commendatur, & imitanda relinquitur nobis eximia humilitas sancti Iohannis, qui cū tantæ
F sanctitatis, reputationisque esset, vt Christus putaretur, seipsum profundissime humiliauit. Nouerat enim scriptū, Quanto maior es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiā coram
Eccle. 3. deo & hominibus. Nouerat quòd homo tanto sit coram deo sublimior, quanto in oculis propriis fuerit vilior atq; decliuior. Et Iohānes reputauit se indignum soluere corrigiā calciamētorū Christi, cum esset amicus, paranymphusq; sponsi, consanguineus domini, & breuiter talis ac tantus, ꝙ inter na
Matt. 11. tos mulierum non fuerit maior eo, quomodo nos pusilli tam
1. Pet. 5. irreuerenter, & intimorate, & inaffectuose accedimus vene-
Lucæ. 17 randum dei altare, & Christū consecramus aut sumimus? Humiliemur igitur sub potenti manu dei, & faciamus quicquid præceptum est nobis, & quicquid valemus: tuncque ex corde dicamus, Serui inutiles sumus: & Christi sacramentis cum omni

omni puritate ac reuerentia propinquemus, pręstet hoc mihi A
& cæteris indigentibus Christus. ¶ Mystice per calciamenta, intelligitur Christi humanitas, à verbo induta: per pedē, diuinitas humanitate tecta quodammodo, & velata: per corrigiam vero, vnio vtriusque. Iohannes ergo non fuit dignus corrigiam calciamentorum pedis Christi dissoluere, quia nō potuit perfectè mysterium incarnationis, seu modum hypostaticæ vnionis humanæ naturæ, cum verbo explicare. Imò hoc excedit intellectum, non solum omnium viatorum, sed & angelicorū spirituum. *Hæc* scilicet interrogatio Iudæorum, & responsio, testificatioq; Iohannis de Christo *In Bethania facta sunt trans Iordanem*, Hoc est, in illa Bethania, quæ est vltra Iordanem, in terra duarū tribuum, ac mediæ. Estque
Bethania illa supra Iordanem sita, *Vbi erat Iohannes baptizans* non in Bethania, sed in aquis propè currentibus. Hoc dicitur ad differentiam alterius Bethaniæ citra Iordanem, in qua Martha, Maria, & Lazarus commorati sunt. Veruntamen secundum Origenem, textus vitio scriptorum corruptus est, quia vt asserit, sic textus haberet, Hæc in Bethabora facta sunt. B *Iohan. 1.* *Origen.*

¶ Elucidatio huius capituli ab eo loco.

Altera die, ut uidit Iohannes Iesum uenientem ad se.

ARTICVLVS VI.

D Einde ostendit Euangelista lucidius, quomodo præcursor testimonium perhibuit Christo, in præsentia Christi & turbæ. *Altera die uidit Iohannes Iesum uenientem ad se* Verba hæc à diuersis, diuersimode exponuntur. Quod enim hic dicitur, altera die referunt aliqui, ad ea quæ immediate Euangelista narrauit, de missione sacerdotum ac leuitarum ad Iohannem. Et sic quod subiungitur de accessu Christi ad Iohannem, intelligi posset de illo aduentu, quo Iesus venit ad præcursorem, vt baptizaretur ab eo, Iuxta illud dictum Lucæ, Venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur ab eo. Missio enim nunciorū illorum ad Iohannē, communiter ponitur præcessisse baptismum Christi à Iohanne. Alij dicunt, ꝙ iam nō est sermo de aduentu Christi ad baptismū, quia in baptismo Christi, vidit Iohannes spiritū sanctum in specie columbę, super Christum descendere, vt est apud Matthæū. Nunc verò post pauca subiungitur, *Testimonium perhibuit Iohannes, dicens, Quia uidi spiritum* C *Lucæ. 3.* *Matt. 3.*

D *ritum descendentem de cœlo* quasi columbam, *Et mansit super eum.* Ergo hæc dixit post Christi baptismũ. Isti itaq; sic exponunt, Altero die, id est, alio quodam die, non tamen immediate postquã facta sunt, quæ Euangelista modo de missione sacerdotum descripsit, sed postquã Iesus reuersus est à deserto. Mox enim vt baptizatus est, expulit eum spiritus in deser-
Marci. 1. tum, vt legitur apud Marcũ. Vel, vt quidam dicunt. Christus baptizatus, aliquanto tẽpore commoratus est iuxta Iordanẽ, & tunc quodam die accessit Iohannem. Prima vero expositio videtur rationabilior, & textui magis consona. Vnde ad argumentum aliorum facillimè diceretur, quòd Iohannes Baptista, non dixit omnia verba sequentia simul, sed quædã ante Christi baptismũ, & alia postmodum, sicut patebit. Euan-
E gelista tamen recitat ea, sub vno contextu, quia omittit, quæ nouit ab aliis tribus Euangelistis descripta, videlicet, quomodo Iohannes Christũ baptizauit, & refert quę illi omiserunt, puta verba Iohannis, quorum aliqua dixit Christo ad baptizandum propinquante, alia vero eo iam baptizato. Vidit, ergo Iohannes Iesum venientem ad se, videlicet, dominum ad ministrum, creatorem ad creaturam, redemptorem ad redimendum, sanctum sanctorum ad hominem venialibus nõ carentem. Cum ergo Iohannes vidisset altissimum, tam humiliter inter populares venientem, expauit, & tacere nõ potuit, sed humiliantẽ se exaltauit, & ait astantibus, *Ecce agnus dei,* hoc est, immaculata hostia, per agnum paschalem pręfigurata, quam deus pater, seu trinitas pro mũdo ordinauit, sibi im-
F molandam, quemadmodum ait Apostolus, Pro omnibus no-
Rom. 8. bis tradidit illum. Et Christus in passione. Calicem (inquit)
Iohan. 18 quem dedit mihi pater, non bibam illum? Christus itaque di-
Act. 4. citur agnus per proprietatem, non per naturam, sicut dicitur
Apoca. 5. lapis angularis, leo, vitis. Dicitur autẽ agnus, Primo, propter
Iohan. 15 innocẽtiam. Secundo, propter mansuetudinem. Tertio, pro-
Esaiæ. 53 pter vtilitatem, quoniam spiritualiter vestit & alit nos. Quarto, propter modum suæ occisionis. Quoniam Esaia testante, sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus corã tondente obmutuit. Quinto, quoniam sicut filij Israël liberabantur à tyrannide de Pharaonis per agni immolationẽ, sic liberati sumus à potestate dæmonis per Christi oblationẽ. *Ecce qui tollit peccata mundi.* Christus secundum quod deus abstulit peccata hominum, tanquã causa purgationis effectiua ac principalis.

principalis. Quia peccata dimittere, gratiamq; mundantem A
ac iustificantem infundere, deo secũdum propriam naturam
est proprium, prout sanctus Iob protestatur, Quis potest face *Iob. 13.*
re mundum de immundo, nonne tu qui solus es? Sed in quantum homo abstulit peccata, tanquam causa meritoria instrumentalis & mediatiua, sic tamen quòd idoneitas auferendi peccata competebat Christo homini, propter vnioné suę humanitatis cum verbo, ex qua vnione habuit dignitaté & efficaciam quodammodo infinitam. Propter quòd, totius mundi vniuersa peccata potuit tollere, omnibus gratiam in præsenti & gloriã in futuro mereri, quod nulli competit puræ creaturæ. Primo, quia peccatum est quodammodo infinitæ grauitatis, in quantum est contra dominum immensæ maiestatis.
Secundo, quoniã natura humana in infinitum cõmunicabilis B
est, ideo totam redimere non potuit, nisi Saluator infinitæ dignitatis. Tertio, quoniam beatitudo ad quam ordinatur redemptio à peccato, est etiã quodammodo dignitatis immensæ, cũ sit immediata fruitio boni simpliciter infiniti. Has rationes ponunt Anselmus, Thomas, & Bonauentura. Abstulit *Anselmus*
autem Christus omnia peccata mundi. Originale videlicet, *Thomas.*
actuale seu personale, quia pro omnibus satisfecit. Speciali- *Bonauen.*
ter tamen ordinabatur passio Christi, contra originale, quia pro illo nemo satisfacere potuit, sed omnes quantumcunque sancti, vsq; ad Christi passioné, descenderunt in lymbũ. Originale quippe peccatum, corrupit atq; infecit naturam cõmuniter, quoniam erat priuatio originalis iustitiæ, debitę inesse
secundum Anselmũ. Vnde sibi debebatur pro pœna, carentia *Anselmus*
visionis diuinæ. Totam verò naturã, vel ipsam naturã redin- C
tegrare, sanare, reformarę, seu ad originalis iustitiæ conformitatem ac statum reducere, non conueniebat nisi vniuersali redemptori gratiarũ plenitudiné continenti. Hoc enim fieri non valebat per gratiam particularé. Abstulit ergo Christus vniuersa peccata, sed oportet vt meritum Christi, hominibus per sacramenta, vel fidem, & charitaté applicetur, si eius affe-
ctum consequentur. Hinc apud Esaiam legitur, Dominus po *Esaiæ. 53*
suit in eo iniquitatem omnium nostrum. Et rursus, Ipsè auté vulneratus est, propter iniquitates nostras, attritus est pro-
pter scelera nostra. Et ipse de se ait in Euangelio, Venit filius *Lucæ. 19*
hominis quærere, & saluũ facere quod perierat, hoc est, quod *1. Petr. 1.*
Petrus ait, Nõ corruptibilibus, auro vel argento redépti estis

de vana

D de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine agni immaculati. Prædictis insuper verbis, declarat Iohannes Baptista, duplicem Christi naturam, puta humanam, dicendo, Ecce agnus dei. Et diuinam subdendo, qui tollit peccata mundi. Dicitur quoque Christus agnus dei per excellentiam, tanquam penitus immaculatus & innocens. Et licet aliqui innocentes, mites, ac pij possint per imitationem, quodammodo dici agni dei, quemadmodum infra Christus ad Petrum ait, Pasce agnos meos, de nullo tamen illorum dicere fas est, qui

Iohã. 21. tollit peccata mundi. *Hic* id est, ista persona ad me veniẽs scilicet Christus. Vel, hic, id est, in loco, nunc præsentialiter *Est* per corporalem præsentiam, quem sciui vẽturum ad me, *De quo dixi*, antequam ad me veniret, *Post me uenit uir*, id

E est, homo vigore animi plenus natus est post me. Vel, venit, id est, ad publicum exit, & se hominibus manifestare incipit, post me, qui incepi prędicare, ac baptizare ante eum. De hoc

Zacha. 6 viro dictum fuit apud Zachariam, Ecce vir oriens nomen e-

Acto.17. ius. De quo Paulus dicit in Actibus, Deus iudicaturus est mũdum, in viro quem statuit, *Qui ante me factus est, quia prior me erat.* Hoc supra expositum est, articulo quarto. *Et ego nesciebam eum.* Hæc sunt verba, de quibus Augustinus super

August. Iohannem, magnam facit difficultatem. ¶ Si enim Iohãnes nesciuit Christũ, quomodo testis eius fuit? & quomodo alios

Lucæ. 1. ad eius agnitionem induxit? & quomodo modo nescit eum,

Galat. 4. quem nouerat clausus in vtero? Sed ad hoc dici potest, quòd nouit eum, notitia intellectuali, sciens quòd esset deus, & homo, Saluator mundi, & natus de virgine, cito quoque ven

F turus in publicum, prædicaturus, & baptizaturus, atque pro omnibus moriturus: sed non sciuit vel nouit eum notitia faciali, sciendo per exteriorem physiognomiam, quæ esset illa persona, quia non habuit memoriter in virtute imaginatiua certum phantasma seu idolum de dispositione vultus ac corporis Christi. Sed huic obuiare videtur, quod infra ait Iohãnes, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Ex quo certissimè constat, quòd descensus columbæ in Christum fuit Iohanni datus pro signo cognoscendi Christum, Ideo nanque adiecit, Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Si ergo loqueretur Iohannes de notitia faciali, Christus fuisset

ſet ei hoc modo ignotus vſque poſt baptiſmum,quia ſecundũ A
tres Euangeliſtas Chriſto aſcendẽte de aqua, aperti ſunt cœ Mat.3.
li,& deſcendit ſuper eum ſpiritus ſanctus. Vnde in Luca legi Marci.1.
tur, Factum eſt autem Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt Lucæ.3.
cœlum,&c. Sed hoc dici non licet. Nam Chriſto ad Iohannem accedente,dixit Iohannes, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Ergo tunc nouit eum ſecũdum faciem. ❡Ad hanc difficultatem eſt triplex reſponſio. Vna Chryſoſtomi, Chryſo.
quæ tacta eſt nũc,ſcilicet,quòd nouit eum facialiter, vſq; ad horam baptiſmi. Hanc reſpõſionem ſequitur Thomas, adiiciens,quod Iohannes tempore pueritiæ ſuæ nouit Chriſtum puerum,poſtmodum verò diu in ſolitudine conuerſatus,oblitus fuit diſpoſitionis vultus Chriſti: & forte quanuis non fuiſſet oblitus qualiter erat in pueritia diſpoſitus, tamen ob B
hoc nõ nouiſſet eum cum iam creuit in ſtaturam virilem. Ad inſtantiam verò nunc factam,ſequentes hanc viam, reſpondent quòd deus reuelauit Iohanni dupliciter Ieſum. Primò, in ipſo acceſſu domini Ieſu ad Iohannem,antequam baptizaretur. Secundo,poſt baptiſmum per deſcenſum columbæ, & de hoc ſigno facit mentionem Iohannes, quia ſolennis fuit, & primo ſibi promiſſum ſeu intimatum. Vnde ſecũdũ Chry- Chryſo.
ſoſtomum,Iohannes dicit ſe Ieſum neſciſſe, nõ quia penitus eum non nouit,ſed vt oſtenderet teſtimonium ſuum de Chriſto non debere eſſe ſuſpectum, eo quod eſſet conſanguineus eius. Ideo dicit,neſciebam eum,quia non nouit eum tunc, niſi ex reuelatione diuina,ex quo innoteſcit, quod teſtimoniũ Iohannis de Chriſto non fuit humanæ amicitiæ, ſed ordina C
tionis diuinæ. ❡Alia eſt reſponſio Bedæ, quod ideo dicit ſe Beda.
Iohannes Chriſtum neſciſſe,quia nõ nouit eum tam profun- Auguſt.
de ac plene ante deſcenſum ſpiritus ſancti, vt poſtea. Alia eſt reſponſio Auguſtini, quod Iohannes ideo dicit ſe Chriſtum neſciſſe,ſed per columbam didiciſſe,quia non ſciuit ante deſcenſum columbæ, quòd Chriſtus ſibi ſoli ſeruaret, & nulli miniſtrorum ſuorum communicaret poteſtatem baptizandi, hoc eſt,poteſtatem excellentiæ in baptiſmo, quæ ſecundum Thomam,& alios cõſiſtit in quatuor. Primum eſt quod ſolus Chriſtus baptiſmum inſtituit. Secundum,quòd effectum baptiſmi ſine baptiſmo conferre poteſt. Tertium eſt, ꝙ baptiſmus à merito paſſionis Chriſti efficaciam habet. Quartum, quòd baptiſmus interdum in nomine Chriſti datus eſt. Hæc

itaque

D itaque didicit Iohannes esse futura, descendente super Christum columba. ¶ Porrò potestas baptizandi & excellẽtia eius authoritatiue non cõuenit nisi deo trinitati. Deinde pręcursor pandit vnam rationem sui baptismi, *Sed ut manifestaretur in Israel*, id est, vt Christus agnoscatur à populo Israël, *Propterea ueni ego* (deo iubente) *in aqua baptizans* id est, corpora lauans, non mentes sanctificans. Totum enim Iohannis officium in prædicando & baptizando, ordinatum fuit ad hoc, vt homines inducerentur ad fidem, amorem atq; notitiam Christi, sicut ostensum est plenius. De hac materia & baptismo dixi plura super Matth. Denique quæ sequũtur, Iohannes non dixit nisi Christo baptizato. *Et testimoniũ perhibuit Iohannes dicens, quia uidi spiritum sanctum descendentẽ, quasi*
E *columbam de cœlo*, id est, spiritum sanctum in forma columbæ visibili. Non quod spiritus sanctus qui est verus, incircunscriptus, inuariabilis atque immobilis deus essentialiter moueatur siue descẽdat: sed quoniam signum visibile, in quo apparet, descendit, sicque spiritus ratione sui effectus descendere perhibetur. Dum enim creatura subiecta apparet in persona dei, eum repræsentans, vel in eius persona loquens aut operans, hoc quandoque ascribitur deo, quod facit huiusmodi
Num. 2. creatura, Quemadmodũ deus dicitur ore ad os loquutus ad Moysen. Conuenienter quoque spiritus sanctus, cui bonitas appropriatur, apparuit in forma colũbæ, quæ est animal felle carens, simplex & innocẽs: & vt insinuaret spiritus sanctus ꝙ nemo possit eius donis impleri, nisi columbinã simplicita
F tem studuerit imitari. Qui enim ambulat simpliciter, am-
Prou. 10. bulat confidenter. Et dominus protegit gradientes simpli-
Prou. 12. citer. In columbarum etiã osculis, crebris ac mutuis patet, quòd spiritus sanctus in specie columbæ, rite apparuit, quoniam charitas appropriatur spiritu sancto, & illi spiritu sancto merentur repleri, qui satagunt charitatiue atque pacifice conuersari. Non enim est deus dissensionis, sed pacis secũdum Apostolum. *Et mansit super eum* id est, columba ista repræsentans spiritum sanctum, eiusque habitationem in anima Christi ad tempus sedit super caput Christi, ad insinuãdum quòd indesinenter, semperque actualiter, & æque perfe
1.Co.14. cte requiesceret spiritus sanctus in Christo homine iuxta il-
Esaiæ. 11 lud dictum Esaiæ, Requiescet super eum spiritus dñi. Sic aũt nõ manet spiritus sanctus in aliis, quia mortali peccato perdere

dere possunt spiritum sanctum. & venialibus culpis, incurrunt quotidie quandam debilitationem gratiæ spiritus sancti, quanuis quotidie per opera sancta magis proficiant, quàm decrescant. In Christo quoq; mansit spiritus sanctus, ita quòd Christus indesinenter potens fuit ad exercenda omnia opera, tam gratiæ, gratum facientis, quàm gratiæ gratis datæ in vniuersis signis, virtutibus atque prodigiis. Hoc autem nulli competit aliorum. Vnde & Helisæus sentiens sibi abesse spiritum prophetalem, iussit adduci psalten. Nathan quoque putauit se loqui prophetico spiritu, quádo consuluit regi Dauid ædificare templum. Omnia (inquiens) quę sunt in corde tuo fac, sed nocte sequenti instructus est à spiritu sancto, persuadere oppositum. Postremo putandum non est, quòd in descensu columbæ sit gratia aliqua infusa, vel aucta in anima Christi, qui ab instanti conceptionis plenus fuit simpliciter omni gratia spiritus sancti: sed descẽsus mansioq́ue columbæ in Christo, designauit perfectionem & efficaciam gratiæ Christi, *Et ego nesciebam eum*, secundum sensus prætactos, quia vt dictum est, hoc tripliciter intelligi potest. Expositio tamen Augustini & Bedæ concurrit in idem. *Sed qui misit me baptizare in aqua*, id est, deus qui mihi hoc iussit, occulta inspiratione, vel manifesta atque sensibili apparitione angelica. *Ille mihi dixit* per inspirationem internam, siue angelicam alloquutionem, *Super quem uideris spiritum descendentem*, id est, spiritum sanctum in forma columbæ venientem *Et manentem super eum* ad tempus in tali signo visibili, sicut expositum est. *Hic est qui baptizat in spiritu sancto* hoc est, intus purgando à vitiis, præstando gratiá spiritus sancti. In baptismate enim quod Christus instituit, datur spiritus sanctus. Christus autem baptizabat efficiẽter, & principaliter, sacerdos verò ministerialiter. *Et ego uidi* corporalibus oculis spiritum sanctum, in forma columbæ descendentem modo præfato, quæ columba secundũ quosdam doctores fuit vera columba, angelico famulatu subito tunc formata, completoq́ue suo ministerio in præiacentem materiam resoluta. Aliqui tamen dubitant an hoc angelus posset quod relinquo disputantibus. *Et testimonium perhibui* (coram turba) *quia hic est filius dei* naturalis & vnicus nó adoptiuus. Itaq; quod dicitur super quem videris spiritũ descendentem, dictum est Iohanni secundum Augustinum ad agnoscẽdum quòd

A · 4.Re. 3. · 4.Re. 7 · B · August. · Beda. · C · August.

D quòd Chriſto competeret poteſtas excellentiæ in baptiſmo.
Chryſo. Secundum Chryſoſtomum verò ad cognoſcendum determinate, quòd illa perſona eſſet Chriſtus in ſpiritu ſancto baptizans. *Altera die,* id eſt, vna die ſequente diem prædictum, mediate vel immediate, *Iterum ſtabat Iohannes* ad fluēta Iordanis tanquam paratus exequi officium ſibi commiſſum in prædicando, baptizando & teſtificando de Chriſto. Spiritualiter quoque ſtabat in culmine perfectionis, in apice contemplationis, in ſtabilitate virtutum. Optimum eſt enim gratia
Heb.13. ſtabiliri cor, ſecūdum Apoſtolū. Et ſapiens in ſapientia per-
Eccle.27 manet vt ſol, ſtultus verò mutatur vt luna, *Et ex diſcipulis eius duo* conformātes ſe ſuo magiſtro. *Et reſpiciens Ieſum ambulantem* ſcilicet circa Iordanem. Chriſtus nanque ſuſcepto
E baptiſmo, ad tempus commoratus eſt in locis illis, & cum Iohanne conuerſatus, tamen non diu, manſit enim vt Iohannes frequenter teſtaretur de ipſo, & eum oſtenderet, quatenus electi Iudæi crederent, reprobi vero atque increduli inexcuſabiles fierent *Dicit: ecce agnus dei* qui vt in Eſaia ſcribitur, peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. Qui
Eſa.53. etiam loquitur per Hieremiam, Ego quaſi agnus manſuetus
Hie.11. qui portatur ad victimam. *Et audierunt duo diſcipuli Iohannis loquentem,* id eſt, Iohannem hæc de Chriſto teſtantem, *Et ſecuti ſunt Ieſum* vt eius doctrina inſtruerentur, quem didice
1. Cor.12 runt maiorem eſſe Iohanne, Cupiebant enim ſortiri chariſ-
Pſal.72. mata meliora, & optimo adhęrere magiſtro. Per quod īſtruimur, vt applicemus nos his, quos videmus in ſapientia & vir
F tutibus præpollere. *Conuerſus autem Ieſus,* hoc eſt, vultum ſuum dulciſſimū ad illos conuertens, imò & pietatis ſuæ affectum ſuper eos expandens, *Et uidens eos ſequentes ſe* corporis greſſu, & mente fideli, deſiderio quoq; proficiendi, *Dicit eis, Quid quæritis?* id eſt, quare venitis poſt me? Non quaſi ignorans quærit, ſed vt illorum reſponſioni conuenienter reſpondeat, atque vt illi ſuum deſiderium exprimēdo amplius incaleſcant, & gratiæ præparatiores reddantur. Simili modo ſi nos cœperimus ſequi, & quærere Chriſtum, conuertet oculum pietatis ſuæ ad nos, & imbecillitatem noſtram iuuabit ac perducet ad thronum gratiæ ſuæ, ſi tamen cōſtanter quæ-
Pſal.104 ramus. Ideo monet Pſalmiſta, Lætetur cor quęrentium domi
Pſal.33. num, quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. Et denuo, Accedite ad eū, & illuminamini. *Qui*

dixe

dixerunt ei, Rabbi. quod autem ſubditur, non eſt ſermo eorũ, A
ſed verbum Euangeliſtæ exponentis, quid ſignificet verbum
Hebraicum Rabbi, *Quod dicitur interpretatum,* id eſt, latinè
expoſitum vocatur, *Magiſter ubi habitas* quaſi in alieno, nõ
quaſi in propria domo. Chriſtus enim non habuit propriam *Pſal.* 23.
domum, quantum ad vſum, quanuis ipſius eſſet terra & pleni *Mat.* 8.
tudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo. Pro *Lucæ.* 9.
pter quod ait apud Matthæum, Vulpes foueas habent, & vo-
lucres cœli nidos: filius autem hominis, non habet vbi caput
reclinet. Hoc Hieremias prænoſcens, & vehementer admi- *Hier.* 14.
rans ait, Quare quaſi colonus venturus es in terra, & quaſi
viator declinans ad manendum? quare venturus es, velut vir
vagus? Quæſierunt autem vbi Ieſus habitaret, quoniam ſecũ
pernoctare optabant, quatenus eius colloquio, præſentia, & C
familiaritate fruerentur. Per quod ſimpliciter Chriſto reſpõ
derunt, quid quærerent, quærebant enim inſtructionem ſalu
tarem, & gratiam Saluatoris, ſcientes magiſtrum ſuum Io-
hannem non mentiri, à quo audierũt, quod Ieſus eſſet agnus
dei, tollens peccata mundi, baptizans in ſpiritu ſancto, &
filius dei. Tota equidem vita Chriſti, fuit ſatisfactoria pro
piaculis mundi, & meritoria gratiæ, cũctis hominibus, quan
uis ſatisfactio illa & meritum, terminabatur, & conſumma-
batur in paſſione & morte Chriſti. Propter quod Ieſus pen-
dens in cruce, & morti iam proximus, dixit, Conſummatum *Iohan.* 19
eſt. Ideo Iohannes non dixit, Ecce agnus dei qui tollet, vi-
delicet in paſſione, ſed qui tollit continuo peccata mundi.
Pariformiter, & nos cum ſponſa quæramus vbi habitet Chri B
ſtus, dicentes illud in Canticis, Indica mihi quem diligit a- *Cantic.* 1.
nima mea vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Studeamusq́ue ſta
biliter Chriſto vniri, imò & actualiter ei quantum poſſibile
eſt adhærere, exemplo dicentis, Vnam petij à domino hanc *Pſal.* 26.
requiram, vt inhabitem in domo domini. Et item, adhæſit *Pſal.* 62.
anima mea poſt te. Rurſusq́ue, Benedicam dominum in om- *Pſal.* 33.
ni tempore, ſemper laus eius in ore meo. *Dicit eis Ieſus, Ve-
nite* (poſt me) *& uidete ubi habitem.*

❡ Moraliter ſecundum Origenem, Venite, bene agendo, ac *Origen.*
de virtute in virtutem proficiendo, & videte deum deorum *Pſal.* 83.
ſuauiter contemplando. Quia in vita actiua, & via purgati- *Pſal.* 81.
ua bene exercitati, ad vitam contemplatiuam, ſeu viam illu-
minatiuam, vnitiuamq́ue cum deo perfectionem, ſunt apti.

D Vnde & illustrissimus Pater noster Iohannes Cassianus,
Cassianus Oportet ethicam seu moralem præire theoricam. *Venerunt* duo isti Iohannis discipuli, *Et uiderunt* (vbi maneret Iesus) *& apud illum manserunt die illo* id est, ab illa hora diei, qua cũ Iesu domum intrabant, vsque ad mane diei sequentis. Intrauerunt tamen cum Iesu circa occasum solis. Sicut subiungitur, *Hora autem erat quasi decima*, scilicet circa vesperam. Sic & nos si uenimus bene agendo, & videmus fideliter contemplando, vbi habitet Christus, manebimus cum illo in die æternitatis. *Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus* (discipulis) *qui audierunt ab Iohanne* testimonium de Iesu, videlicet, Ecce agnus dei, *Et sequuti fuerant eum*, vtpote Iesum. Quidam affirmant, quòd alter fuit Iohannes Euangeli-
E sta, sed nomen suum subticuit, quoniam consuetudo scipturæ est, vt scriptores eius proprium nomen non exprimant, vt frequenter. Vel exprimit nomẽ Andreæ, quoniam principalior extitit alio *Inuenit hic* (Andreas) *primum fratrem suũ Simonem*, Hoc quod ait, primum, intelligi potest, dupliciter. Primo sic, primum, id est, primo. Secundo sic, primum, id est, maiorem & seniorem fratrem suum, Simonem Petrũ, qui fuit Andrea antiquior. *Et dicit ei Andreas, Inuenimus Messiam* quid autem hoc significet, subdit Euangelista, *Quod* (nomen Messiæ) *est interpretatum Christus.* Messias quippe est nomẽ Hebraicum quod græcè dicitur Christus, & latinè vnctus, & cõpetit Saluatori, qui vnctus fuit oleo spirituali, tanquam rex summus,
F & sacerdos æternus, non oleo corporali. Vnde Psalmista, Di-
Psal. 44. lexisti iustitiam, & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te deus
Esa. 61. deus tuus, oleo lætitiæ. Et Christus per Esaiam, Spiritus (inquit) domini super me, eo quòd vnxerit me. Quemadmodum autem Andreas inuenit Iesum non casualiter, sed eum diligẽter, sequendo, sic inuenit Simonem fratrem suum, non fortuitu, sed post inquisitionem solicitam. Sentiens enim Andreas fructum & gratiam Christi, desiderauit fratrem suum carnalem, quem spiritualiter diligebat, participem facere gratiæ si-
Christiana fraternitas. bi concessæ, vt essent fratres non duntaxat carnis propagine sed fide quoque & religione. Et hæc est bona fraternitas naturæ, quam perficit gratia, & in qua spiritualis dilectio carnalem amorem extinguit, naturalemque affectionem vincit ac ordinat *Et adducit eum* videlicet Andreas Simonem *Ad Iesum.* Sic & nos soliciti esse debemus, secundum exigentiam

nostræ

nostræ vocationis & veræ charitatis de salute confratrum & A
proximorum nostrorum, præcipue parentum, fratrum, sororum, & cognatorum. Sicut & Petrus admonet, Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illá administrantes, quatenus spiritualis dilectio, naturalẽ informet & dirigat. Istud maxime pertinet ad prælatos, quibus quasi vicariis suis dicit Christus, quod Ioseph dixit fratribus suis in Genesi, Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis ad me, videlicet faciendo pro eius saluatione, quod in vobis est, & ad quod tenemini ratione officij. *Intuitus autem eum* (scilicet Simonem) *Iesus*, nõ solum oculis carnis, sed pietatis & charitatis, respectu interno, sciens quantus esset futurus & pro Christo facturus atque passurus, *Dixit, tu es Simon*. Non solũ nomine, sed nominis interpretatione, ac proprietate. Simon enim obediẽs dicitur. Et Petrus obediẽs fuit deo, quia nunquam manducauit omne commune & immundum, iuniorique fratri consensit veniendo ad Christum, & postea Christo vocante cuncta reliquit, & ei adhæsit. *Filius Iohannæ*, sic enim dictus est pater Petri. Iohanna verò interpretatur gratia dei, & Petrus filius fuit gratiæ Saluatoris *Tu uocaberis Cephas, qđ interpretatur Petrus* Cephas idẽ est quod caput vel capitaneus, & idẽ significat Petrus vno modo. Alio modo Petrus dicitur quasi firmus, à Petra. Dicit ergo Saluator, ꝙ Simon iste vocabitur Cephas, quia futurus fuit princeps apostolorum. Postmodum verò cum dixit Petrus ad Iesum, Tu es Christus filius dei viui: audiuit à Christo. Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam. ¶ Verum quoniã apud Marcum & Lucã scribitur, Iesus Simonem fratrẽ Andreæ vocasse Petrum in electione apostolorũ, ideo aliqui dubitant, an Christus hac vice imposuit Simoni nomẽ istud vel imponẽdum prædixit, & dicunt quòd si modo imposuit, tunc posterior impositio fuisset confirmatio præcedẽtis. Videtur autem dici posse, quòd nunc imposuit sibi nomẽ Cephæ, & per consequens nomen Petri, secundum vnam significationem nominis Petri, & postea secundum aliam. Vel nunc propter gratiam futuram, postea propter gratiam tunc præsentem. Hæc enim mutatio nominũ, variationem status, & proprietatem gratiæ designauit *In crastinum autem* id est, die sequenti post collocutionem Iesu & Andreæ ac Petri, *Voluit Iesus exire* à loco prope Iordanem, *In Galilæam*,

[Margin: 1. Pet. 4. — Gene. 43 — B — Acto. 10. — Mat. 4. — Lucæ. 5. — Mat. 10. — Marci. 5. — Lucæ. 6. — C]

D redeundo ad matrem suam in Nazareth, *Et inuenit Philippum* non illum de quo in actibus Apostolorum multa leguntur, qui & Simonem Magum conuertit,& vnus fuit de septē diaconis,sed Philippum qui postea factus fuit Apostolus. Inuenit autem eum non improuise aut casualiter,sed sic iter suum direxit,sicque Philippum ad sibi obuiandum induxit, quod electum in Apostolum sanctum Philippum cito inuenit. *Et dicit ei Iesus, sequere me* fide,affectu & opere ac corporis gressu. Non mirum,si verba seu sermo Christi tantæ virtutis erāt quòd exterioribus sensibus immutatis,etiam animas poterāt immutare atque attrahere. Qui enim foris sonabat,intus mouebat,& quoniam deus verus fuit,in voluntatem aliorum potuit agere immediate, illam pro libitu afficiendo ac immutando. Hinc est quod quidam Apostolorum ad vnam vocem Christi,ipsum sequuti sunt. Ex quibus patet insania Porphyrij ac Iuliani redarguentiū apostolos de animi leuitate,quòd Christo vocāte eum sequuti sunt: quasi liceret quemlibet vocantem imitari. *Erat autem Philippus*(oriundus) *à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri* i. de qua hi duo nati fuerunt. Bethsaida autem fuit vrbs Galilææ. *Inuenit Philippus Nathanael fratrem suum* carnalem,quemadmodum dictum est de Andrea, quòd Christo audito,accensus zelo salutis fraternæ, quæsiuit & repperit Petrum,eumque adduxit ad Iesum, ita nūc legitur de Philippo. *Et dicit Philippus ei,* videlicet Nathanaëli. ¶ Quæritur si Philippus continuò sequebatur Iesum, vbi vel quomodo quæsiuit ac repperit fratrem suum? Ad hoc facile est respondere,fortè enim repperit eum non longe à via, qua iuit cum Iesu vel alio die. *Quem scripsit Moses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph* (putatiuum natū) *à Nazareth* ex parte matris, & quia conceptus fuit in Nazareth, quanuis sit natus in Bethlehem. Hæc verba Philippi plena sunt sensu. Itaque ait, quem scripsit in lege, id est, eum, de quo Moses scripsit in Pentateuco, & de quo scripserunt prophetæ, inuenimus ego aliique discipuli Iohannis Baptistæ. Fertur enim quod Petrus quoque & Philippus fuerunt Iohannis discipuli Iesum hunc inuenerunt,non vtique à casu,nec propria industria vel virtute, sed Iohanne Baptista monstrāte, & Christo se eis ostendente. Porrò Moses inscripsit de Christo dupliciter. Vno modo verba aliorum narrando, quemadmodum in Genesi prædixit Iacob, Non aufe

De discipulorum sequela Christi.

E F

Deut. 18

Gen. 49.

auferetur (inquit) sceptrum de Iuda, donec veniat qui mitten A
dus est, & ipse erit expectatio gentium. Et iterum, Salutare Gen. 49.
tuum expectabo domine. Alibi quoque scribit deum dixisse Gene. 22
ad Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Se- Deut. 18
cundo, de ipso Christo prophetando, vt quum ait in Deute-
ronomio, Prophetam suscitabit vobis dominus de fratribus
vestris tanquam meipsum audietis. Quod autẽ prophetæ scri
pserunt de Christo non oportet speciali testimonio compro-
bare, quum certum sit etiam secũdum Iudæorum magistros,
quod omnes prophetæ loquuti sint super dies Messiæ. Pro- Act. 3.
pter quod in Actis Apostolorum Petrus testatur, Omnes pro Luc. 24.
phetæ à Samuel & deinceps, annunciauerunt dies istos, vi-
delicet tempus gratiæ Christi. Hinc Christus dicit in Luca,
Oportet impleri omnia quę scripta sunt de me, in lege & pro B
phetis & psalmis. Præterea si Philippus fuit discipulus Iohã
nis, vel eruditus in prophetis, vel satis illustratus à spiritu san
cto, tunc nouit Iesum, quem credidit Christum, non esse fi-
lium Ioseph sponsi Mariæ, sed loquebatur secundum opinio
nem vulgi. Probabile enim est, quòd præcursor docuit suos
discipulos, Iesum Christum esse virginis filium. Si verò non-
dum illuminatus fuit, aliquo horum modorum, putauit sicut
& cæteri, quòd Iesus esset conceptus de viro. Nec mirum si Iohã. 20.
ignorasset Christum esse filium virginis, cum Iohannes Euã Lucæ. 18
gelista vsque post resurrectionẽ Christi nesciret, quod Chri
stus resurrecturus fuit à mortuis, imò apostoli communiter
ignorauerunt, quod occidendus esset ab impiis, quum tamen
prophetæ hoc apertissimè prænunciauerint. *Et dixit ei Na-* C
thanael, à Nazareth potest aliqui boni esse? Non est certũ an ver
ba ista loquutus sit Nathanaàl, asserendo, vel dubitando, vel August.
abnegando. Augustinus enim sentit, quod dixit hæc verba
assertiue, tanquam diceret, vtique à Nazareth Christum ve-
nisse, non est incredibile, aliter secundum Augustinũ, Chri-
stus non commendasset Nathanaëlem, dicendo, Ecce vere
Israelita in quo dolus non est. Et ad hoc potest adduci, quod
Nathanaël fuit excellens doctor in lege, & ergo nouit Esaiã
dixisse, quoniã Nazaræus vocabitur. Vbi enim nóstra trans- Esa. 11.
latio habet in Esaia, Egredietur virga de radice Iesse, & flos
de radice eius ascendet, hebraica veritas continet, Egredie-
tur virga de radice Iesse, & Nazaræus de radice eius ascen- Chrysost.
det. Chrysostomus verò tenet oppositum, dicens, quod Na-

D thanaël dixit hæc negatiue, quoniam sciuit scriptum in Mi-
Mich.5. chæa quòd nasceretur in Bethlehem. Alij dicunt, quòd pro-
tulit verba ista dubitatiue, habés arguméta pro parte vtraq;.
Puto autẽ quod dixit hæc cum quadam admiratione, cupiẽs
plenius certificari, tanquam diceret, Mirum est de ciuitate il
la, tam vili & modica, ortus sit Christus rex Israël, Ideo sub-
ditur. *Dicit ei Philippus, ueni & uide,* i. nolo vt meis verbis
nudis fidem adhibeas absolute, sed accede ad Iesum, & tunc
experieris qualis & quãtus sit, sciesq; me vera dixisse. *Vidit
Iesus Nathanael uenientem ad se,* cum Philippo qui eum addu
xit, *Et dicit* astantibus de eo, audiente ipso Nathanaël, qui
tantæ perfectionis fuit quòd Christus nouit sibi non obesse,
quod laudaret ipsum in sua præsentia. Pronis vero ad vanita
E tem, non expedit laus. *Ecce uere Israelita,* hoc est, nõ solum
nomine sed re, seu proprietate & gratia filius Israëlis. i. Iacob
Gen.32. patriarchæ, qui alio nomine appellatus est Israël, hoc est, Na
thanaël iste non solum est filius Iacob secundum carnem, &
nuncupationem, sed etiam secundum fidem, sapientiã, & vir-
tutum sublimitatem. Israël, interpretatur vir videns deum.
Quoniam ergo Nathanaël imitatus est beatissimum patriar-
cham Iacob, deum fideliter contemplando, mysteria Christi
sapienter intelligendo, & conuersationem virtuosam ducen-
do, meritò dicitur verè & verus Israëlita. Est autem & alius
Israëlita secundum carnis originem solum, vel secundum li-
2.Cor.3. teram quæ occidit, de quo dicit Apostolus, Videte Israel se-
2.Cor.10 cundum carnem. De vero autem & spirituali Israelita disse-
F ruit, Pax super illos, & super Israel dei. Denique sicut iux-
Galat.6. ta doctrinam apostoli ad Romanos & Galatas, quidam sunt
Rom.9. filij Abrahæ secundum carnem, qui non reputantur in semi-
Gal.4. ne, qui non sunt digni vocari filij Abrahæ. quod verum est
de filiis secundum carnem duntaxat, puta Iudæis incredulis
& peruersis. Alij verò sunt filij Abrahæ, spirituales, per fi-
dei imitationem, qui dicuntur vere filij Abrahę seu Abrahe-
litæ, quales sunt omnes gentiles, electi tempore gratiæ. Sic
quidam sunt filij Israel secundum carnem tantummodo, qui
non sunt verè Israelitæ. Alij autem secũdum fidem & gratiã,
qui sunt verè Israelitæ, videlicet omnes electi, deum fide for
mata ac lucida intuentes. Electi quoq; Iudæi sunt filij Abra-
hæ, & Iacob seu Israelis, secũdum carnem & spiritualem imi-
tationẽ. Inter quos vnus de præcipuis fuit fœlix iste Natha-
nael,

naël, cui tam singulare atque magnificum testimonium perhibuit filius dei. Vnde & subditur, *In quo dolus non est.* De Christo testati sunt, Esaias & Petrus, Quod non est inuentus dolus in ore eius. Quãtus ergo fuit iste Nathanaël, quem Christus eisdem verbis laudauit, quibus ipse prophetico fuit ore laudatus, apostolicoq; laudãdus? Non itaque fuit fraus, simulatio, hypocrisis, circunuentio in isto Nathanaël, sicut communiter in aliis scribis. Nouerat quippe sanctus Nathanaël, quòd simulatores & callidi prouocant iram dei. Et quod teste Esaia, frauduléti vasa sint pessima: imò quod iuxta Malachiam prophetam, Maledictus dolosus. Siquidem virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus. *Et dicit ei Nathanael, Vnde me nosti?* Non solum secundum faciem, sed insuper secundum interiora mea, & secũdum cordis mei simplicitatem, atque propositũ. Fortè Nathanaël putauit se nunquam visum à Iesu, corporali intuitu, & forsan sic erat. Verùm audiens Christum de sua interiori dispositione ea asserere, de quibus ipse conscius sibi fuit, miratus est, dicens, Vnde me nosti, id est, quis tibi hæc reuelauit de me? Nam quis scit quid agatur in homine, nisi spiritus eius, & deus & illuminatus à deo? *Respondit Iesus, & dixit ei, Priusquam te Philippus uocaret,* vt venires ad me, *Cum esses sub ficu,* vbi te Philippus inuenit alloquutusque fuit, dicendo me esse Messiam, à Mose & prophetis prænunciatum, *Vidi* id est, cognoui te, & secreta cordis tui perspexi. *Respondit ei Nathanael & ait, Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel,* id est, ex istis signis agnosco, quòd sis Christus rex Israëliticæ plebis. Nã cordium secreta & absentium verba nullo narrante cognoscere, eos quoque & facta eorum spiritualiter cernere tã perfectè qui corporaliter non videntur, deo est proprium. Idcirco profiteor te filium dei, & regem Israël, id est, deum & hominem. Sciuit nanque Nathanaël quod Christus non vidit eum sub ficu oculo corporali, nec verba eius atque Philippi audiuit auribus corporis: sciuit quoque quòd nemo nunciauit ea CHRISTO, idcirco auditis verbis Christi, confessus est quòd esset filius dei. Quidam dicit quòd iste Nathanaël, dicẽdo Iesum esse filium dei, intellexit hoc de filiatione adoptiua per gratiã excellentẽ, ita quòd diuinitatem Christi non videtur intellexisse. Item quòd dicẽdo, Tu es rex Israël, existimauit eum tẽporaliter regnaturũ, sicut cõmuniter opinantur

A Esa. 53. 1. Pet. 2. Iob. 36. Esa. 32. Mala. 1. Psal. 5. B 1. Cor. 2. C

D nantur Iudæi. Sed si Nathanael tam inconuenienter, imò & falsè sensisset de Christo, nequaquā meruisset audire à Christo, Ecce verè Israelita in quo dolus non est. tunc enim fuisset carnalis Israelita, aliosque decipiens, docendo de Christo futuro, quòd esset purus homo, & rex tēporaliter regnaturus. Fuit enim legis doctor. Denique cum fuerit valens legis doctor, atque eximius secundum Bedam, scrutabatur scripturas de Christo. Quoniam ergo prophetæ manifestè describunt Christi diuinitatem, vt cum ait Hieremias, Hoc est nomen, quod vocabunt eum, dominus iustus noster. In Hebræo autem habetur nomen domini tetragrammaton, quod non conuenit nisi vero deo. Et Esaias, Vocabitur (inquit) nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futu-

Beda. *Hier. 35.* *Esa. 9.*

E ri seculi, princeps pacis. Describunt quoque primum Christi aduentum ab omnimoda paupertate, dicente Zacharia, Ecce rex tuus venit tibi māsuetus, ipse pauper. Et Hieremia, Quare quasi colonus venturus es in terra? Hinc igitur nō est verisimile, quod Nathanael existimauit Messiam purum hominem, atque temporaliter regnaturum, sicut nunc somniant obtenebrati Iudæi. Argumentum autem illius quo arguit, quòd si Nathanael credidisset eum esse filium dei naturalē, non dixisset, Tu es rex Israel, sed totius mundi, non conuincit nec apparētiam habet: præsertim cum in Esaia etiā deus secundum naturam deitatis frequenter dicatur rex Iacob seu Israel. Vnde in Esaia dicitur in persona Israelitici populi, Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dominus

Zacha. 9 *Hier. 14.* *Esa. 33.*

F rex noster, ipse veniet & saluabit nos. Quod ad literam dictum est de Christo filio dei. ¶ Quanuis enim sit omnium rex, tamen specialiter appellatur rex Israel. Primo, quoniam ex semine regum Israel natus. Secundo, quia populo illi specialiter promissus ac missus. quemadmodum ait, Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Ideo in Zacharia habetur, Exulta satis filia Sion, ecce rex tuus: non ait, rex totius mundi, sed rex tuus. Et quid est, rex tuus, nisi rex Israel? *Respondit Iesus & dixit ei, Quia dixi tibi, uidi te sub ficu,* secundum sensum iam explanatum. *Credis* me filium dei, & regem Israel. *Maius his,* id est, signum euidentius meæ diuinitatis, *Videbis,* quàm sint duo signa prædicta, videlicet, quòd te vocaui verè Israelitam dolo carentem: & quod dixi me te vidisse sub ficu. Nam cæteris prophetis sæpe concessum

Zach. 9. *Mat. 15.*

cessum est deo illustrante, quòd interiorem hominum dispositionem, actusque exteriores, certitudinaliter cognouerunt. A
Discipuli autem postea viderunt signa diuinitatis CHRISTI, multo maiora, vt erat suscitatio mortuorum, obscuratio solis tempore passionis, ingressus Christi in conclaue ianuis clausis, ascensio Saluatoris, & missio spiritus sancti. Specialiter verò subiungitur, de vno signo maiori. *Et dixit ei Iesus, Amen amen dico uobis;* videlicet tibi Nathanael & fratri tuo Philippo. *Videbitis cœlum apertum,* non per scissuram aut diuisionem, vel aliquam corruptionem, cum corpora cœlestia sint naturaliter incorruptibilia, sed per aliquam refulgentiam lucis, ob quam cœlum, quasi apertum apparet, vt in choruscatione: vel dicitur cœlum apertum, propter exitum ciuium supernorum. *Et angelos dei ascendentes & descendentes* in corporibus assumptis, in quibus videri dicuntur, cum in propria natura incorporei, inuisibilesque consistant *Supra filium hominis,* quasi ad eius famulatū parati. Sed vbi viderunt istud discipuli? Dicendum in ascensione, quādo cum Christo multi angeli ascenderunt, quorum duo astiterunt discipulis, dicentes, Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Multa quoque fecit Christus miracula, & diuersæ circa ipsum visiones apparuerunt, quæ non sunt ab aliquo euangelistarum descripta. Circa præinducta monemur aduertere dispensationem sapientię dei in electione apostolorum, quomodo Christus sapientia patris, attingens à fine vsque in finem fortiter, & disponens vniuersa suauiter, potius elegit Petrum, Andream, Philippum, & alios idiotas in apostolos, quàm Nicodemū & Nathanael, qui erant doctores & legisperiti: ne prædicatio euangelicæ legis, videretur virtute humanæ sapientiæ, seu authoritate magnatum inualuisse. Nam teste apostolo, quæ stulta sunt mundi elegit deus, vt confundat sapientes. Item ne propter excellentiam suam viderétur ad gratiam apostolatus promoti.

Marginalia: *Matt.* 9. *Marci* 5. *Luc.* 7. *Iohā.* 11. *Matt.* 27 *Lucæ* 24 *Mar.* 16. *Acto.* 1. *Acto.* 2. B *Acto.* 1. C 1. *Cor.* 1. *Sapien.* 8 1. *Cor.* 1.

¶ Explanatio secundi capituli.

Et tertia die nuptiæ factæ sunt.

ARTICVLVS VII.

Christi

D Hristi miraculum subinde describitur, quo conuertit aquam in vinum. *Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Chana* (villa) *Galilææ.* Quidam exponunt hanc tertiam diem, de die sequente vocationem Philippi & Nathanaelis. Sed obuiat, quòd secũdum patres sanctos communiter credi
Mat. 4. tur, quòd Christus eodem die quo baptizatus est, cõuertit a-
Marc. 1. quam in vinum, anno vno elapso. Vocatio autem prædicto-
Lucæ 4. rum discipulorum facta est statim post reditũ Christi à deserto, in quod fuit ingressus statim suscepto baptismo. Propterea alij sic exponunt, Tertia die, id est, die qui post dies prædictos tertio loco exprimitur. *Et erat mater Iesu ibi,* vi-
Hiero. delicet, inuitata atq; profecta ad nuptias istas. Hieronymus
E enim sentit quòd sponsus fuit Iohãnes Euangelista, filius sororis beatissimæ virginis, genitricisque Christi. Sicque mater Iesu iuit ad nuptias sui nepotis, *Vocatus est autem* id est, reuerenter inuitatus, *Et Iesus & discipuli eius,* qui iam cœperant eius magisterio adhærere, partim propter testimoniũ Iohannis Baptistæ, & partim propter sapientiam & sanctitatem, efficaciamque verborum domini Iesu. Itemque propter signa eius occulta, quemadmodum in præcedẽti capitulo dictum est de Nathanaël quòd credidit Iesum esse Christum filium dei, quoniam arcana sui cordis, & gesta, ac verba sua, in absentia Christi parata ac dicta, ipse Christus manifestauit
Iohan. 1. ipsi Nathanaël. *Ad nuptias* quibus Christus interesse dignatus est. Primò, vt laudabilem consuetudinem, quæ habet
F vim legis, qua cõsanguinei & vicini tendũt ad nuptias cognatorum, ac vicinorum suorum approbaret. Secundò, vt demonstraret nuptias esse licitas atq; diuinitus institutas, cuius contrariũ Tatianus & Martianus hæretici, affirmabãt, dicẽtes, quòd essent malæ, & à diabolo traditæ. Tertiò, vt occasione futuri defectus operaretur miraculum, ad proprię maiestatis declarationem, & discipulorum suorum confirmationem. Quarto (vt dicitur) quatenus nepotẽ suum Iohannem à statu coniugali, ad statum sublimiorem vocaret: vnde & pro lege seruatur, vt vterque cõiugum liberè possit religionem intrare, matrimonio nondum consummato, videlicet ante coniunctionem maritalem. *Et deficiente uino* vel quia totũ fuerat epotatum, vel quia parum remansit, ita quod mox vinum omnino deesset, & sponsus de inopia confundẽdus existeret.

Dixit

Dixit mater Iesu ad eum, Vinum non habent ad sufficientiã spon A
sus & sponsa, ad erogandum, & alij ad bibendum. Compassa est enim verecundiæ sponsi ac sponsæ, atque penuriæ, seu indigentiæ conuescentium, piissima, affectuosissima atque dulcissima virgo, & si illorum corporali inopiæ condolebat & succurrebat, etiam non rogata, quãto magis nostræ spirituali indigentiæ compatietur, auxiliumque præbebit, si fuerit fideliter inuocata? quod vtique facit vbertim nondum petita. Porrò, cum pudicissima, ac prudentissima esset, paucissimis vsa est verbis, & in voluntate filij, ac domini sui relinquens, quid agere vellet. De cuius bonitate & charitate eatenus confidebat, quòd sciuit desiderium suum, ac precem non ab illo repelli posse. Quo docemur, causam & indigẽtiam nostram, B
superioribus nostris simpliciter atque modestè insinuare, & in eorum potestate quid faciẽdum sit relinquere. *Et dicit ei Iesus, Quid mihi & tibi est mulier?* Quoniam dura videtur ista responsio, Manichæus dixit, quòd CHRISTVS non fuit verus filius Mariæ, nec habens corpus verum, sed phantasticum. Quod si ita se haberet, non subderet Euangelista. Dicit mater eius ministris. Cur ergo loquitur ita? Nunquid, quoniam verba Mariæ reprehensibilia erant, quàm scimus nec mortaliter, nec venialiter vnquam peccasse? Non vtique. Denique si reprehensibiliter est locuta, cur filius eius mox fecit, quòd ipsa petiuit? Sed loquitur, sic docens nos, ne habeamus affectum nimis carnalem, & mollem ad carnales parentes. Exponitur autem locus iste dupliciter. Primo, secundum Augustinum hoc modo, Quid mihi & ti- C
bi est mulier, id est, nihil commune est mihi & tibi, cuius *August.*
virtute conueniat mihi miracula facere, quia istud conuenit mihi ratione diuinæ naturæ, quàm non sumpsi ex te. Ideo quantum ad hoc, videlicet ad facienda opera supernaturalia, non teneor tibi parere. *Nondum uenit hora mea*, id *Iohan. 16*
est, tempus persecutionis & passionis, in quo agam & patiar, quæ mihi conueniunt ratione naturæ ex te sumptæ, & tunc ero solicitus de te, committendo te discipulo prædilecto. Sed ista expositio videtur satis obscura. Seundo ergo exponitur secundum Chrysostomum, Quid mihi & tibi est *Chryso.*
mulier, id est, in isto quod petis à me fieri, non conuenis mecum quantum ad determinatam horam faciendi miraculum, nec est tibi mecum commune scire horam huiusmodi.

Nondum

D Nondum venit hora mea,id eſt,adhuc non eſt tempus faciédi miraculum, mutationis aquæ in vinum, ſeu alio modo ſupernaturaliter prouidendi de vino ſufficienti. Virgo nanque beata ſecundum Chryſoſtomũ, timens de futuro defectu vini & verecundia ſponſi, optauit vt Ieſus prouideret de vino ſufficienti antequam vinũ reſiduum ebiberetur. Chriſtus vero ſciuit hoc nõ expedire,quia tunc miraculum fuiſſet minus notum & gratum. Quoniam ergo voluit ſuam diuinitatem oſtẽdere,diſcipulorumq; fidem roborare, expectauit quouſq; nihil de vino permãſit: quo facto,miraculum prouiſionis de vino fuit magis gratum veſcẽtibus,magis quoq; manifeſtum præſentibus. Hæc expoſitio videtur aliquid ambiguitatis cõtinere. Maria enim abſolute dixit ad Ieſum, vinũ non habẽt.
E Vnde dubium eſt,ſi aliquid vini ſuperfuit. Propter ꝙ videtur & ſic exponi poſſe. Expoſitiones tamen prætactas nequaquã redarguo. Quid mihi & tibi eſt mulier? i. quid ad nos duos, qui pauperes ſumus, & temporalium rerum ſolicitudinẽ non habemus, intãtum pertinet prouidere iſtis de vino? Nondum venit hora mea,id eſt,necdum impletum eſt tempus vt manifeſtè,ac paſſim agam miracula. Quanuis enim Chriſtus ante incarceratioñe Iohannis Baptiſtę prædicauit,baptizauit ſaltem ſuos apoſtolos,& alios per illos,atq; miracula aliqua fecit:hoc tamen non fecit vbertim,manifeſtè & paſſim,ſed raro & coram paucis. Propter quod Matthæus, Marcus & Lucas talia omiſerũt,incipientes ab operibus Chriſti, & doctrinis poſt incarcerationem Iohannis inceptis, prout manifeſtè
F patet in Matthęo,& Marco & Luca. *Dicit mater eius miniſtris*
Mat. 4. qui potũ præbebant edentibus. *Quodcunq; dixerit uobis*(filius
Marc. 1. meus Ieſus)*facite* Certiſſima equidẽ fuit amabiliſſima virgo,
Lucæ. 3. ſe tantũ amari,ac honorari ab vnico pignore ventris ſui, à dilecto ſuo,à dilecto vteri ſui,à dilecto votorum ſuorum,à quo nunquam aliquid auſteritatis,vel repulſæ fuit experta, quod incunctanter ageret id,quod ipſa ſuggeſſit. Non enim accepit verba eius quaſi increpatorie dicta,quia & quod ait,Mulier,non ſonat dure ſecundum idioma Hebræum, in quo omnis perſona fœminei ſexus mulier appellatur. *Erant autẽ ibi lapideæ hydriæ*, id eſt, vrnæ ſeu vaſa pro receptione aquæ apta. *Secundum purificationem Iudæorum*, id eſt,ſecundum conſuetudinem,ritum ſeu obſeruationem,quam habebant Iudæi in purificando, ſeu lauando ſeipſos & vtenſilia ſua:quoniam aliquam

aliquam immunditiam incurrebant secundum legem, vel secundum seniorum suorum traditionem. Habebant enim consuetudinem ex traditione seniorum, frequenter lauandi manus, & vasa, ac cætera multa. Propter quod positæ erant ibi hydriæ, vt haberēt aquam in promptu. Vnde apud Marcum legitur, Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebro lauent manus, non manducant, tenētes traditionem seniorum. Et à foro nisi baptizentur non cōmedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum, & æramentorum & lectorum, *Capientes singulæ*, id est, quælibet hydria capiebat, *Metretas*, id est, mensuras decem sextariorum *Binas uel ternas* Secundum Isidorū metreta est mensura continens decem sextarios. Sextarius verò cōtinet duas libras. *Dicit eis*(puta ministris)*Iesus, implete hydrias aqua* Forsitan aliquid aquæ erat in hydriis, sed nō erant repletæ, quia fortassis aliquid inde fuit sublatū, pro lotione vasorū discumbentium. *Et impleuerunt eas usq; ad summum* earum ita quòd plus capere non valebant, *Et dicit eis Iesus, haurite*, id est, vinum de hydriis sumite *Nunc* quoniam diuina virtute, iam in instanti, conuersa est aqua in vinum *Et ferte*, id est, de vino isto portate. *Architriclino* Triclinium est locus, seu domus sublimata, secundum Bedam, trino discumbentiū ordine distincta, videlicet in quo sunt tres ordines mensarum: Architriclinus verò nominatur principalis inter conuiuas vel dispensator, ac ordinator conuiuij. Iuxta Chrysostomum, voluit Christus vt ei primo vinum istud præberetur gustandū. Primò, quia vnusquisq; honorandus est secundum exigentiā gradus atq; officij sui. Secundo, quoniam Architriclini iudicio, magis credebatur ab omnibus. Tertio, quia fortassis Architriclinus propter curam suam in dispositione conuiuij, parum comedit ac bibit, sicq; propter sobrietatem suam, aptior fuit alijs ad iudicandum de valore vini. *Et tulerunt* ministri vinum ad Architriclinum. *Vt autem*, id est, postq̄ *Gustauit Architriclinus aquā uinū factum* i. vinū in quod aqua fuit conuersa: ex aqua enim fuerat factū hoc vinū, quasi ex causa materiali, forma aquæ corrupta, *Et non sciebat* Architriclinus *Vnde esset* i. à quo adductū esset tam nobile vinum, *Ministri autem sciebant* (vnde esset) *qui hauserant aquam* in hydrias fusam atque in vinum mutatam. *Vocat sponsum Architriclinus*(vt arguat eum) *& dicit, Omnis homo primum uinum bonum ponit, &*

cum

Margin: A (line 1); *Marc. 7.* (line 5); *Isidorus.* (line 13); B (line 15); *Beda.* (line 22); *Chrysost.* (line 25); C (line 27)

D *cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est.* Distributio ista non est intelligẽda simpliciter, de vniuersis hominibus, quia nec omnis homo habet vinum, nec omnis homo habens vinũ ponit illud ante alios, nec omnis qui ponit ante alios vinum bonum, ponit bibẽtibus, inebriatis vinum deterius. Est ergo distributio accommoda & sermo secundum consuetudinẽ loquens, vt sit sensus. Omnis homo ponens vinũ ante alios, primum, id est, in principio potationis, & antequam aliud vinum ponat, bonum vinum ponit dummodo humanè, prudenter & rationabiliter agat, id est, saporosum, & clarum vinum ponit coram bibentibus, ne reprehendatur ab illis de malitia vini. In principio enim epulationis, sunt homines apti ad discernendum de vini valore. Et cũ inebriati fuerint, conuiuan-E tes, tunc omnis homo ponit id quod deterius est, id est, vilius vinum. Quia sensus gustus est viuacior in sobrio, q̃ in ebrio. Si autem quis ponat vinum deterius ante inebriatos, vt inordinatum lucrũ sectetur, ebriosque decipiat, sumendo tantam pecuniã pro vino deteriori, sicut pro meliori, nõ excusaretur à culpa. Si verò sic faciat ad præcauendum ampliorem bibentium ebrietatem, nec quærat superfluum preciũ pro vino, non facit male. *Tu autem seruasti bonum uinũ usque adhuc,* hoc est, contra laudabilem consuetudinem hoc fecisti, & meruisti redargui. Sic enim putauit Architriclinus. Vnde perpenditur
Deut. 32. quòd vinum istud peroptimum fuit. Opera quippe Christi erant perfecta. Nam quos sanauit corporaliter, sanauit & spiritualiter. Et in cæteris actibus Christi fuit eminentia quæ-
F dam, ita ꝙ terminabantur ad aliquid perfectius, quàm possit natura producere. Propterea hæc supernaturalis mutatio aquæ, terminabatur ad vinum præualidum. *Hoc fecit initium signorum Iesus,* id est, prædicta mutatio aquæ in vinum fuit primum miraculum Christi, quod fecit in carne factumque est. *In Chana* quæ est villa Galilææ, *Et manifestauit,* id est, aliis notificauit *Gloriam suam,* id est, excellentiam, vel omnipotentiam, seu diuinitatẽ suam in carne latentẽ. ¶ Quæri-
Lucæ. 2. tur, an mutatio aquę in vinum fuit primum miraculum factũ
Matt. 2. à saluatore. Et apparet primo, quòd non per ea quæ in Euangelio Nazaræorum, & in libro de infantia saluatoris scribuntur. Secundo, Nam Christus miraculose exiuit de vtero virginis. Dicitur quoq; apparuisse tribus Magis in somnis, admonuisseq; eos vt per aliam viam reuerterẽtur in terrã suam.

Denique

Denique in præcedenti capitulo patuit, quod prædixit Petro A
prophetice, Tu vocaberis Cephas. Philippum quoque super- *Iohan.1.*
naturaliter intus attraxit vt sequeretur se. Et Nathanaël con
fessus est Iesum esse filiũ dei, propter duo signa. Primo, quo-
niam secreta cordis sui cognouit. Secundo, quoniam absentis
verba cognouit & dixit, Antequam Philippus vocaret te, cũ
esses sub arbore fici, vidi te: eiq; prophetando prædixit, Vide
bitis angelos dei ascendentes & descẽdentes super filium ho-
minis, quæ omnia erant supra naturam, & secundum Aposto
lum prophetiæ in signum sunt infidelibus. Ieiunauit quoque *1.Cor.14*
Saluator quadraginta diebus & noctibus, nihil prorsus man *Matt. 4.*
ducans. Sed & in Luca habetur, quòd Iesus cum esset annorũ *Lucæ. 4.*
duodecim sedit in medio doctorum interrogans illos & au- *Lucæ.2.*
diens, cũ tamen literas non didicerit. Et tam sapienter respõ- B
dit, vt asserit Euangelista, vt stuperent omnes super pruden-
tia, & responsis eius. Ad hanc quæstionem dicendum, ꝙ pote
stas faciẽdi miracula inerat Christo à principio suę incarna-
tionis. Cum autem asserit Euangelista Iohannes, prædictum
opus fuisse initium signorum domini Iesu, non est sic intelli-
gendum quòd Christus non habuit, nec egit aliquẽ actum su
pernaturalem ante hoc signum: sed quod non fecit in aliis re
bus opera supernaturalia, per seipsum immediate, quibus ra-
tio miraculi proprie sumpti conueniat, videlicet prout mira-
culum dicit quid manifestatiuum. Miraculum quippe sic de-
bet esse opus euidens, valens ad fidei confirmationẽ. Propter
quod patet ad argumẽta solutio. Liber autem de infantia sal-
uatoris reprobatur in decreto Gelasij papæ, tanquam ab hæ- C
reticis editus & confictus, Similiter Euangelium Nazaræorũ
inter falsa à doctoribus computatur. ¶ Circa moralisationẽ
Euangelij huius multa pulcherrima posuit Augustinus, nec *August.*
tanta dicta sunt, quin plura dici possint. Fit enim mentio in
scripturis de multiplicibus nuptiis, scilicet carnalibus, quę dũ
legitime fiunt, sacramẽtales dicuntur & in ecclesia celebran-
tur. Secundo, de nupttiis spiritualibus, quæ duplices sunt, vi-
delicet verbi cum humana natura, quæ dicuntur nuptiæ in-
carnationis, celebratæque in vtero virginis. Vnde & dicitur, *Psal.18.*
Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Et item *Ephesi.5.*
Christi cum militanti ecclesia, quæ secundum apostolum est
Christi sponsa, quæ dicuntur nuptiæ spiritualis coniunctio-
nis, celebranturque in cubili conscientiæ purioris. Tertio, de
nuptiis

D nuptiis beatificæ fruitionis, quæ dicuntur æternales, & cele-
Apoc.19. brantur in palatio maiestatis. Vnde habetur in Apocalypsi, Beati qui ad cœnam nuptiarũ agni vocati sunt. Celebremus ergo spirituales nuptias in conscientia nostra, vniẽdo & intime copulando animas nostras verbo, seu filio dei, sponso a-
Osee. 2. nimarum sanctarum, qui ait per Oseam, Sponsabo te mihi in fide: vt animæ nostræ fœcundentur & impregnentur cœlesti semine, id est, lumine gratiæ copiosæ, quatenus indesinenter producant fructus spirituales, seu actus virtuosos. Si hoc facimus, celebramus nuptias in Chana Galilææ, hoc est, in zelo transmigrationis, seu desiderio eundi, ac perueniendi ad nuptias æternales. Chana enim zelus, Galilæa autẽ transmigratio interpretatur. Debemus igitur zelum feruentem habere
E transmigrãdi de via ad patriam, de exilio isto ad paradisum cœlestem. ¶ Porrò celebrando has nuptias, aderit mater Iesu dulcis & mitis Maria, tunc vocabimus magno feruore potius quàm oris clamore Iesum, non quasi absentem cum ipse sit sponsus, sed quasi nondum perfectè præsentem, atque per speciẽ apparentẽ. Rogabimus itaq; eum vt de his nuptiis imperfectis, interruptis & suspiriosis, perducat nos ad nuptias consummatas, continuas, gaudio plenas. Vbi non est desiderium boni futuri quoad præmium essentiale, sed perfectissimus amor præsentis. O quam libenter, & quàm superlibẽter
Prou. 8. celebrat Christus modo in anima deuota nuptias spirituales.
Prouer.3. Ipse nempe est qui ait per Salomonem in Prouerbiis, Delitiæ meæ esse cum filiis hominum. Et in Apocalypsi, Ego sto ad
F ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, intrabo & cœnabo cũ illo, & ipse mecum. Dicat ergo anima nostra Christo sponso
Cantic.5. cœlesti, illud Canticorum, Veniat dilectus meus in hortum
Canti. 7. suum, & comedat fructum pomorũ suorum. Et illud, Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. Poma ista sunt sancta desideria patriæ, feruidi motus in deum, cõtemplationes synceræ cœlestium, quibus certum est Christum præcipue delectari. Quemadmodum autem in nuptiis illis corporalibus, deficiente vino dixit mater Iesu ad eum, vinũ non habent: sic in præmemoratis animæ nuptiis, deficiẽte vino, hoc est, spirituali cõsolatione, deuotionis sapore, mystico intellectu, perfectionisq; gratia, aduocata, ac domina nostra intercedat pro nobis ad Christum, vt desideratam dulcedinis suæ presentiam, consolationẽ internam, solidum cibum, stabilem

puritatem,

puritatem, nobis cōferre dignetur. Si autem fecerimus quod dixit virgo beata miniſtris, quodcunque inquiens dixerit vobis facite, tunc Ieſus faciet nobis, quicquid mater eius pro nobis rogauerit. Per ſex quoque lapideas hydrias, intelligo ſex principales animæ vires, quarum tres ſunt in parte intellectiua, videlicet ratio, memoria, & voluntas. Et tres in parte ſenſitiua, ſcilicet appetitus cōcupiſcibilis, iraſcibilis, & virtus cogitatiua, quæ dicitur à philoſopho intellectus paſſiuus & ratio particularis. Iſtæ quippe potentiæ ſunt ſubiecta ſcientiæ, ſeu virtutum, idcirco implendæ ſunt aquis ſcientiæ ſalutaris, & humore, ac rore virtutum, vt omnes in ſuis actionibus ordinate ſe habeant, rationis cenſuram ſequendo ne paſſiones appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis rationi repugnent & præualeant, ſed ſenſualitas rationis imperio ſemper ſubiaceat. Tunc Chriſtus conuertet has aquas in vinum, infundendo animæ ſeptem dona ſpiritus ſancti, cum exuberantia quadam, ita vt ratio & voluntas quæ ſunt ſubiecta ſeptem donorum, ſint prompte ac delectabiliter mobiles à ſpiritu ſancto, præſertim in actibus theologicarum virtutum, in ordine ad vltimum finem, qui eſt beatitudo ſupernaturalis. Tunc per donum ſapientiæ ſortietur anima dulcem guſtum in contemplatione diuinorum & impellente eam amoris ſancti feruore, faciet corde promptiſſimo, quicquid nouerit creatori placere, & pro eius reuerentia eſſe. Sic animalis homo fit ſpiritualis, introductus in cellam vinariam, atq; inebriatus vino ſpiritus ſancti, ita vt memoriā abundantię ſuauitatis dei eructet, dicēs, quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine. Poſtremo poſt deſcriptionē miraculi prædicti, ſubdit Euāgeliſta. *Et crediderunt in eū* puta in Ieſum, *diſcipuli eius* qui ſecū fuerunt vocati ad nuptias. Sed quoniā teſte philoſopho addiſcentē oportet credere, & Eſaias teſtatur, Niſi credideritis nō intelligetis. conſtat ꝙ iſti diſcipuli crediderunt Chriſto, ſed nō tam perfectè vt poſtea, viſo tanto miraculo. Firmiter nanq; tunc crediderūt, quod miſſus eſſet à deo, & verā doctrinā, ac ſalutarē proponeret, atq; diuina virtute operaretur in omnibus. An tamē credebant explicite ꝙ eſſet deus verus vnigenitus patris certū nō arbitror *Poſt hæc,* videlicet poſt nuptiarū in Chana factarū, & prædicti miraculi perpetrationē. *Deſcēdit Capharnaū* vrbē Galilææ metropolim atq; maritimā. *Ipſe & mater eius, & fratres eius* hoc eſt, cōſanguinei

A B C *Ariſtote.* *Cantic.* 12 *Pſal.* 144 *Pſal.* 30. *Ariſtote.* *Eſaiæ.* 7.

f & affines

D & affines ex parte virgineę genitricis. Non enim fuerunt filij Mariæ, vt dixit infœlicissimus ille Heluidius hæreticus, asserens Christo nato, matrem eius cognitam esse à Ioseph.
Iohan. 19 Aliqui vero dixerút quód erant filij Ioseph ex alia coniuge, sed probabilius est quòd etiã Ioseph virgo fuit. Quia nõ decuit tantam virginẽ, nisi à sponso virgine, à pudicissimo atq; castissimo viro custodiri. Et iterũ, cum Christus in cruce erectus, non commendauit matrẽ suam iam prouectę ætatis, nisi discipulo virgini, verisimile est, quod iuuenculam non commisit custodiendam, nisi virgineo viro. Dicuntur itaque fra-
Gene. 13. tres iuxta consuetudinem sacræ scripturæ, quæ sæpissime ho-
Gene. 29 mines eiusdem genealogiæ nominat fratres. Sicut in Genesi,
Gene. 25 Loth dicitur frater Abrahæ. Et Iacob dicitur frater Laban.
E Ismaël quoque coram cunctis fratribus suis fertur obisse. Et
2. *Re.* 20 Ioab dixit ad Amasam, salue mi frater, *Et discipuli eius ibi*
Mat. 41 *manserunt nõ multis diebus*, Causa huius habitationis insinuatur in Matthęo quo scribitur, Relicta ciuitate sua Nazareth, venit & habitauit in ciuitate Capharnaum in finibus Zabulon & Neptalim, vt impleretur quod dictum est per Esaiam
Esaiæ. 9. prophetam, Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, &c. Voluit quippe saluator maiestatẽ suam, paulatim manifestare, idcirco accessit ad vrbẽ suæ prouinciæ principalem, vbi à pluribus audiretur ac nosceretur. *Et prope erat pascha*, id est, paschalis solẽnitas, *Iudæorum*, *& ascendit Hierosolymã Iesus* Non dubium quin secum ascenderunt, qui cum eo Capharnaum intrauerunt, videlicet mater eius, fra-
F tres atque discipuli. Cur ascendit Hierusalem? primo vt le-
Exod. 23. gem impleret. Fuit enim præceptum in Exodo, vt omne masculinum Iudæorum ter in anno appareret coram domino, in loco quo licuit sacrificia fieri, scilicet in festo Paschæ, Pentecostes, & tabernaculorum. Et licet interdum dispensabatur cum longe habitantibus, quantum ad vltima duo festa, tamẽ in festiuitate paschali maximè tenebantur Iudæi legis præce-
Beda. ptum seruare. Secundo, vt dicit Beda, vt sacrificia offerret, &
Leuit. 25 orationum vota persolueret, quemadmodum lex præcepit.
Deut. 16. Tertio, vt futurorum hæreticorum dicentium legem Mosaicam à diabolo traditam, errorem destrueret. Quarto, vt nobis exemplum daret cum omni vigilantia cordis & reuerentia, obediendi diuinis præceptis. Hoc ipsum quod Christus filius dei deus incarnatus cum cęteris Hierosolymam tenderet in

ret in solennitate Paschali prædictum fuit per Zachariã dicentẽ, Hæc dicit dominus exercituum. Vsquequo veniant populi, & vadant habitatores, vnusquisq; ad alterum dicentes, Eamus & deprecemur faciem domini, vadam etiã ego & venient populi multi, ad quærendum dominum exercituum in Hierusalem. Hoc quod dicitur hic, vadam etiam ego, non dicitur in persona Zacharię prophetę, sed dei per ipsum loquẽtis, vt patet diligenter intuenti seriem textus. Ire autem non competit deo nisi ratione naturę assumptæ, ideo in his verbis innuebat se dominus exercituum incarnandum. Et quoniam scripturę veteris testaméti loquuntur de deo mittẽte, & Christo mittendo seu misso, quasi de distinctis personis, patet ꝙ Moyses & prophetæ insinuauerunt personalem esse distictionem, in simplici deitate *Et inuenit Iesus in templo*, hoc est, in quodam anteriori atrio templi, vbi vulgus orabat, & doctores docebant. Non in atrio sacerdotum continente altare holocaustorum. *Vendentes boues & oues & columbas.* Sacerdotes enim cum essent auari, posuerũt in templo ministros suos, vel alios, qui animalia immolatitia venderẽt, ne de longe venientes possent se excusare ab immolatione animalium, propter difficultatem adducendi ea secum ob prolixitatem itineris. Inuenit quoque *Et nummularios*, id est, campsores quosdam sedentes in templo. Ne enim pauperes se excusarent per hoc, quod non haberent pecuniã ad emenda animalia requisitam, posuerunt sacerdotes in templo campsores, qui egenis sub cautione accommodarent pecuniam. *Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes* (venditores præfatos) *eiecit ex tẽplo* minando & expellendo eos cũ tali flagello. *Oues quoq; & boues eiecit, & nummulariorum effudit æs,* id est, pecuniam & mensas (super quas ponebãtur pecuniæ) subuertit. *Et his qui columbas uendebant, dixit, Auferte ista* (animalia) *hinc, & nolite facere domum patris mei* cœlestis ac naturalis *Domum negotiationis* vendendo ibi animalia ista, quæ in foro solent venundari. ¶ Satis mirandum videtur, quomodo Christo hæc faciente, qui nondum miraculis multis coruscauit, neque fama magna innotuit, nullus Iudæorum præsumpsit resistere, Et respondendum, quòd Iesus diuina sua virte, potuit corda eorum terrere quos alloquebatur. Potuit quoque ex vultu & oculis suis igneum splendidumq; ac deiformem fulgorem, seu radios luciformes emittere, quo om-

A

Matt. 21.
B
Marc. 13.
Lucæ. 19

C

D nes videntes eum, timore concussi sunt. Corpus enim suũ fuit animæ suæ omnino subiectũ, ita quòd qualificabatur in vultu & corpore secundum imperium animæ. Sed & humanitas Christi erat instrumentũ animatum, coniunctum, ac propriũ deitatis vnitæ, quæ operabatur per illam vt voluit. Et quid miramur, si nunc nondum capiendus & occidendus, eiecit omnes flagello, qui postmodum mox capiendus & crucifigẽdus, solo verbo vniuersam cohortem armatam & ministros
Ioan. 18. furentes, ac gladiis cinctos, prostrauit in terram. Nihilominus
Origen. nus secundum Origenem eiectio ista fuit magis miraculosa, quàm conuersio aquæ in vinũ. Quoniam ibi inanimata subseruit materia, hic verò tot milium compescuntur ingenia.
Psal. 86. *Recordati sunt uero discipuli eius, quia scriptum est* (in Psalmo in
E persona Christi) *Zelus domus tuæ*, id est, magna affectio honorandi templum tuum, ô pater *Comedit* (id est, spiritualiter absorbuit) *me* Et etiam zelus iste fuit occasio occisionis Christi, & ita comedit, id est, consumpsit, seu interfecit eum. Per hunc etenim zelum bis eiecit vẽdentes de templo. Semel in primo anno suæ prędicationis, vnde nunc sermo. Et in die
Lucæ. 19 Palmarum vt patet in Luca, per quod maxime offendit, odiumque incurrit sacerdorum, qui eum ex inuidia occiderunt. Zelus proprie sumptus est feruor quidam, seu intensa affectio ex amore procedens, per quem zelum homo conatur ea excludere quæ consecutionem boni optati impediunt.
¶ Quemadmodum autem amor est duplex, puta carnalis & spiritualis: sic duplex est zelus, videlicet, carnalis de quo di-
F cit Apostolus, Cum sit inter vos zelus & cõtentio, nonne car
1. Cor. 3. nales estis vos? Et Psal. Neq; zelaueris faciẽtes iniquitatem.
Psal. 36. Alter est zelus spiritualis, diuinus, & charitatiuus, & quo niti
3. Re. 19. tur homo ea excludere, quæ diuino honori aut proximorum
Num. 25. cõtrariantur saluti. De quo Helias, Zelo (inquit) zelatus sum pro domino exercituũ. Hoc zelo zelatus est Phinees, pugione perfodiens Zambri & Cosbi concumbentes. pro quo meruit pactũ sacerdotij sempiterni. Hoc zelo accendi debemus, dei honorẽ, proximorum correctionẽ, iustitiæ obseruationẽ cordialiter affectantes, atque impedimenta eorum pro viribus dissipantes. Sed omnino oportet vt incipiat homo à semetipso totis præcordiis deum amans, & omni posse honorans, & tunc idem optet, ac procuret ab aliis fieri. Nam & zelus animarum est sacrificium acceptissimum deo.

¶ Præterea

¶ Prȩterea secundum glosam zelus iste est feruor animi, quo mens abiecto humano timore, pro defensione veritatis accēditur. Et secundum Augustinū, Ille zelo domus dei comeditur, qui vniuersa mala quæ videt in ea, studet corrigere: quod si non potest, tolerat & gemit. Dum ergo discipuli viderunt Christum exercuisse hunc zelum pro honore patris sui, & emundatione domus suæ, ac populi correctione, attenderunt præfatam scripturam, intellexeruntq; eam in hoc facto Christi impletam. *Responderunt ergo Iudæi* (incorrigibiles & superbi) *& dixerunt, Quod signū* quale diuinū miraculum *Ostendis* (nobis) *quia hæc facis*, id est, per quod sciamus tibi licitum esse, hæc facere tanquam diceret, Eiectio ista non spectat ad te, nec tuum est corrigere nos, & facta sacerdotum cùm non habeas authoritatem, nec sis sacerdos, neque propheta. Et si dicis quod imò tuum sit hoc. Ostende signum, quo sciamus, tibi diuinitus commissam potestatem. Respondit Iesus & dixit eis, *Soluite templum hoc*, id est, mortē violentam mihi inferendo, soluetis, occidetis, dissipabitis, & à naturalibus iuncturis separabitis corpus meum, quod est templum verbi in eo habitātis. In passione enim solutum est corpus Christi ab anima eius, & sanguis à corpore, vniuersaque membrorū cōpago præ nimia corporis distētione soluta est. Propter quod ait in Psal. Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea. Et rursus, Dinumerauerūt omnia ossa mea. Porrò quòd ait Saluator, soluite, nō dicit exhortando & licētiando, quasi rem bonam ex parte facientium, quia maximum erat peccatum: sed prænunciando, quomodo dixit ad Iudam in cœna, Quod facis, fac citius. Dicitur autem corpus Christi & anima eius, seu tota sua humanitas templum verbi, & vnitæ deitatis. Primo, quoniam verbum fuit in eis per immediatā, personalemq; vnionem, vnde secundum Apostolum in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Secundo, quoniam habitauit in eis, per excellentissimam gratiā. Tertio, quoniam habitauit in anima Christi, per fruitionem claram, ac beatificam. Quarto, quia sicut in templo materiali orationes domino offeruntur, & ab ipso exaudiuntur, sic preces ecclesiæ porriguntur deo in Christo, & per Christū, per quem etiā exaudiuntur. *Et in tribus diebus*, id est, intra tres dies naturales, videlicet tertia die repente, *Excitabo* (id est, à morte suscitabo) *illud* animam ei reuniēdo. Diuinitas enim

A
Augusti.
B
Psal. 21.
Ibidem.
C
Iohan. 13
Coloss. 2.

D manſit ſemper vnita corpori & animæ Chriſti. His verbis oſtendit ſe Chriſtus eſſe deum omnipotenté, cui omnia licent. Nam ſeipſum reſuſcitare à morte, non competit, niſi deo mortali natura induto. Meritoauté peruerſis, induratis incredulisq; Iudæis, datur ſignũ obſcurum, rememoratiuũ præteriti, ſicut & regi Achas eiusque populo, datum eſt ſignum futuræ
Eſaiæ.7. incarnationis, vt in Eſaia habetur, Propter hoc dabit dominus ipſe vobis ſignum, Ecce virgo concipiet & pariet filium. *Dicebant ergo Iudæi* irridentes & redarguere cupientes verba
3.Eſdr.2. Chriſti, quæ carnaliter intellexerunt de templo illo lapideo, inanimato & manufacto. *Quadraginta & ſex annis ædificatum*
Aggæi. *eſt templum hoc* ſecundum à Neemia atq; Zorobabel, prophe
Zacha. 6 tantibus Aggæo & Zacharia. Templum vero primum à Sa-
3.Reg.7 lomone conſtructum intra ſeptem annos fuit completũ. Ver-
E ba verò prætacta non ſunt ſic intelligenda, quòd Iudæi quadraginta & ſex annis cõtinuè fabricauerũt hoc templum, ſed quia à tempore quo cœperũt vſq; ad templi conſummationé, fluxerunt tot anni. Sed interim frequenter retardabantur, & ſæpe ceſſabãt ad tempus, ab ędificatione incepta, propter gé-
1.Eſdr. 4 tiles vicinos, & prohibitionem regis, vt patet in libro Eſdræ. A primo ſiquidé anno Cyri regis Perſarum, qui dedit Iudęis licentiã à Babylonia reuertendi, & templum ędificandi, vſq; ad ſextum annum Darij regis, quando cõſummatum eſt templum, leguntur 46. fluxiſſe, & tamen non eſt magna vis verificandi hæc verba Iudæorum, qui multa falſa dixerunt arguendo contra Chriſtum *Et tu in tribus diebus excitabis* ſolu-
F tum, ſeu diſſipatum reparabis, *Illud?* quaſi dicant, hoc tibi impoſſibile eſſet, cũ domus hæc ſit tãto tépore fabricata. Certum eſt, ſi Chriſtus apertè dixiſſet, in tribus diebus reſurgã, vel reſuſcitabo corpus meũ, quod nõ credidiſſent, ſed deriſiſſent. *Ille auté dicebat*, id eſt, Ieſus prædicta verba intellexit, *De téplo corporis ſui*, id eſt, de corpore proprio, quod fuit templum diuinitatis. Quod igitur ait Euãgeliſta, de téplo corpo
Coloſſ.2. ris ſui, ſumendũ eſt intrãſitiue, ſicut ad Coloſſenſes dicit Apoſtolus in expoliatione corporis carnis, hoc eſt, corporis quod eſt caro. Hæc verba domini Ieſu, tenuerũt Iudæi memoriter, tanquam falſa prolata. Vnde & in nocte paſſionis, ſurgentes duo falſi teſtes dixerũt. Nos audiuimus eum dicenté: Poſſum
Matt.26 deſtruere templum dei, & in tribus diebus reædificare illud.
Marc.14 *Cum ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia*

hoc

hoc dicebat Iesus de futura solutione, passione, & resuscitatione corporis sui. Recordati autem sunt discipuli verborũ istorum, non statim post resurrectionẽ, quia nec statim credebãt eum resurrexisse, sed postquã apparuit eis, & aperuit eis sensum vt intelligerẽt scripturas. Vnde etiã constat ꝙ discipuli non intellexeruntverba Christi, quæ ait, soluite templũ hoc, &c. tunc quando protulit ea, sed post resurrectionẽ, vt dictũ est. *Et crediderunt scripturæ* prophetarum loquenti de Christi passione & resurrectione, *Et sermoni* (præmemorato) *quem dixit Iesus* videlicet, soluite templum hoc. Quanuis discipuli ante resurrectionem non intellexerunt hæc verba, nec prophetarũ eloquia, tamen credebãt ea vera esse, sed post resurrectionem idem credebant magis perfectè tanquam notitiam verborum sortiti. *Quum autem esset Hierosolymis in pascha* (videlicet in die festo paschali. Non solum de vno seu vltimo festiuitatis paschalis quæ septem durauit diebus, sed fortè toto tempore illo, vel pluribus diebus ibi fuit, *Multi crediderunt in nomine eius*, id est, in ipso per nomen nominans designato, credentes quod esset Christus, vel saltem vir sanctus atque propheta, non tamen crediderunt, nec suspicabantur quod esset filius dei naturalis, verusque deus, nisi fortè ante agnouissent per scripturas, quod Christus in lege promissus esset deus. Causa credulitatis subiungitur, *Videntes signa eius quæ faciebat*, tempore isto quæ non sunt in speciali descripta, nisi quod eiecit vendentes in templo, &c. Fecit tamen magna miracula, propter quod Nicodemus dixit ad eum, Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi deus fuerit cum eo. Supernaturalis quippe doctrina, supernaturalibus argumentis seu diuinis miraculis fuerat comprobanda, vt tam certa sit fidei veritas, quàm certum est, deum falsitatis non esse confirmatorem, cooperatorem vel assertorem. *Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis.* Hoc quoad superficiem literæ sonat, ac si Iesus dominus virtutum, cui potestatem omnis carnis dedit pater, timuisset aliquid mali sibi posse ab istis inferri. Sed certum est, quod non timuit hoc, nec eos qui corpus occidunt. Augustinus ergo & Beda exponunt hoc modo. Quod ideo Iesus non credidit eis, quoniam nondum baptizati, & plena fide imbuti fuerunt, gerentes formã cathecumenorum, quibus Christus dicitur seipsum non credere, quia nõ datur eis sacramentũ corporis Christi,

[Margin: A; Luc. 24.; B; Iohan. 3.; C; Ioh. 7.; Iohan. 10; August.; Beda.]

D Hæc autem expositio videtur tendere ad moralitaté, & posset aliquis ei obiicere, quòd discipuli Iesu, nec dum fuerant
Iohã.3. baptizati, vt patet in sequenti capitulo, nec plene credentes saltem explicite. Lyra verò exponit, affirmãs, quòd Iesus nõ se credat eis, quia non reuelauit eis altiora mysteria fidei, eo quod essent incapaces. Verùm nec discipuli capaces iam fue-
Iohã.16. rãt, mysteriorũ sublimium, quibus infra ait Saluator, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Et tamen Iesus credebat se eis. Apparet igitur quòd possit literaliter sic exponi. Iesus non credebat, id est, non committebat semet ipsum eis tanquam fidelibus, constantibusque amicis, nec voluit conuersari inter eos quasi inter veros discipulos, quia nõ bene sensit de eis. Nec ipsi habuerunt fidem formatã, aut sta-
E bilem, ideo non credebat se eis, non quia verebatur circũueniri vel pati ab eis, sed quoniam sciuit, quòd non adhærerent sibi constanter, & nec cor eorum rectum fuerat cum ipso. Isti enim sic credebant in Iesum, quemadmodum illi de quibus
Psal.77. infra habetur. Ex principibus multi crediderunt in eum, sed
Iohan. 12 propter pharisæos non confitebantur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei. Tales autem non
Iohan.3. credunt verè atque salubriter. Sicut ait Saluator, Quomodo potestis vos credere, qui gloriam abinuicem quæritis, & gloriam quæ à solo deo est, non quæritis? Loquitur ergo Euangelista, secundum communem modum loquendi, quo aliquis dicitur seipsum alteri credere, quoniam fidei illius se cõmittit, certus de fidelitate, vel amicitia eius. Si verò sumatur cre-
F dere, prout est actus fidei, quæ est virtus theologica, sic Christus non credidit. nec aliquis debet sic in purum hominé credere. ¶ Denique huic expositioni concordant sequentia, in quibus tangitur ratio quare Christus non credebat se illis. *Eo quod ipse nosceт omnes* id est, certitudinaliter cognosceret omnium corda, & per consequens corda istorum, sciens quãta esset eorum interna defectio, *Et quia opus* id est, necesse
Sapien.1. *Ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine,* quocunque ad manifestandum Christo aliquid, prius ei ignotũ *Ipse enim sciebat* præsertim per scientiam increatam, secundum quod deus & item per scientiam infusam, vt homo, vel in verbo *Quid esset in homine,* hoc est, omnia interiora secretaque hominis cuiuscunque, videlicet, desideria, cogitationes, intẽtiones. Per quod innuit Euangelista, diuinitatem Saluatoris,

quia

quia ſcripturæ teſtantur deo proprium eſſe, vniuerſorum cor A
dium ſcire arcana. Nam licet Chriſtus ſciuerit illa, etiam vt homo per ſcientiam concreatam, vt dictũ eſt, hoc tamen non fuit, niſi ſecundum quod homo talis, vtpote habens humanitaté verbo hypoſtatica vnione coniunctam. Hinc in libris 3.Re. 8.
Regum Salomon loquitur, Tu domine ſolus noſti corda om Apoc.2.
nium hominũ. Et in Apocalypſi dominus proteſtatur, Sciẽt Pſal. 7.
omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutans corda & renes.

¶ Nunc aliquid de moralitate huius Euangelicæ lectionis tractandum eſt. Inſtante feſto paſchali Iudæorum, aſcendit Ieſus Hieroſolymã. Sic & nos appropinquante paſcha Chriſtianorum, qui ſumus veri Iudæi, non carne & litera, ſed ſpiritu confitentes, Aſcendere debemus eccleſiam, toto tempore quadrageſimali, præparando nos ad deuotam paſchalis fe B
ſtiuitatis celebrationem, per opera pœnitentiæ, & exercitia deuotionis, atque compunctionis internæ. Quotidie quoque 1. Tim.3.
viſitat Chriſtus eccleſiam, quæ per Hieruſalem deſignatur, 2.Tim.2.
& inuenit ibi vendentes oues, & boues, id eſt, clericos tempo Eſa.33.
ralibus negotiis implicatos, ſacerdotes, religioſos, atque præ Mat.10.
latos, auaritiæ deditos, propria lucra, non Chriſti honorem, & gregis dominici ſalutem quærentes. Quo contradicit Apoſtolus, Nemo militans deo, implicat ſe ſecularibus negotiis. Demum columbas vendunt, qui ſpiritualia bona pro tẽporalibus exhibent, qui non excutiunt manus ſuas ab omni munere. Contra quos ait Saluator, Gratis accepiſtis, gratis date. Omnes tales eiicit Chriſtus de templo, id eſt, à corpore ſuo myſtico, à conſortio electorum ſeparat eos, nunc voto C
ac merito. Poſtea verò ſeparabit iſtos ab illis, loco & præmio, ſicut ſegregat paſtor oues ab hœdis, quando hi ibunt in Matt. 25
ignem æternum. Illi vero in paradiſum cœleſtem. Eiicit autem, flagellat, & punit eos Chriſtus, flagello facto de funiculis, id eſt, pœna quam merentur propriis vitiis, quæ ſunt funes, ſeu vincula, quibus impius irretitur, ligatur, atque conſtringitur, ne deum ſequatur, ne viam vitæ proficiſcatur, ſed dæmonis poteſtati, iugo & obſequio ſubditus maneat, prout ad Timotheum ait Apoſtolus, Reſipiſcant à laqueis diaboli, à quo captiui tenẽtur, ad ipſius voluntatem. De talibus nem 2.Tim.2.
pe funiculis Salomon loquitur in Prouerbiis, Iniquitates ſuæ Prou.5.
capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringe Eccle.3.
tur. Talibus funiculis ſe conſtringunt, & reſtem infernalis Pſal. 73.

ſuſpen

D suspensionis sibimet texunt, quicunque in vitiis perseuerant,
Esa.5. qui adiiciunt ad peccandum, quorum iniquitates sicut onus
graue grauantur super eos, qui non eleuant oculos suos vt vi
Ephes. 3. deant cœlum. Quibus dictum est per Esaiam, Væ qui trahi-
tis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi funiculũ plau-
stri peccatum. ¶ Possumus insuper per templum intelligere
1.Cor.1. animam rationalem, quæ capax est dei per cognitionem, ac
Sapiẽ.7. dilectionem, in qua habitat deus per fidem, charitatẽ & gra-
Apoc. 3. tiam. Hanc visitat Christus sapientia patris, quæ in animas
Psal.48. sanctas se transfert, statque ad ostium cordis, & pulsat: sed
2.Petr. 2 dum anima concupiscentiis superatur, dum iumentis insipiẽ
tibus comparatur bestiales motus sequendo, peccatis & pas-
sionibus seruiendo (à quo enim quis victus est, huius & ser-
E uus est) tunc vendit oues & boues, videlicet stultos, ac irra-
tionabiles motus, diabolo, cui talia seruiendo impendit, vt
per hæc voluptates consequatur, quas velut precium pro fine
intendit, Sed vtinam Christus faciat nunc flagellum pater-
næ correctionis. Omnesque huiusmodi motus, & vitia expel
lat ab anima nostra, corripiendo nos temporaliter, vt resipi-
Luc. 14. scamus nec æternaliter pereamus. Quidam enim non corri-
Psal.113. guntur nisi flagellis seu aduersitatibus, qui quodãmodo com
Acto.9. pelluntur intrare & dicere possunt, Castigans castigauit me
dominus, & morti non tradidit me. Sic conuersus est Paulus.
Præterea non faciamus domum dei puta Ecclesiam materia-
lem, nec animam propriam, domum negotiationis, confabu
lationis, distractionis, secularia in eis tractando, sed potius
F emundemus nos ab omni inquinamento animæ & spiritus,
vt mente quieta, tranquilla ac pura Christum suscipere, reti-
nere, & possidere mereamur. Ipse etenim dicit, Super quem
requiescet spiritus meus, nisi super quietum, & humilem?
2.Cor.7. Quemadmodum autem Iudæi à Christo correpti dixerunt,
quod signum ostendis quia hæc facis, Quasi dicant, Quis te
Esa. 66. constituit principem aut iudicem super nos? Sic multi impa-
tientes, & inuerecundi, duri atque rebelles, & animosi, dum
fraternaliter admonentur, vel paternaliter arguuntur, aut iu
stè corriguntur, indignando, seu murmurando respondent,
Exod.2. Quod signum ostendis, id est, quid ad te pertinet, & nũquid
ego tibi commissus sum, corrige temetipsum, nec ingeras te
factis aut sermonibus meis. Tales verò miserrimi sunt obtre-
nebrati, & vitiosi. Vnde in Prouerbiis loquitur Salomon, Vi

ro,

ro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei A
ſuperueniet interitus. & alibi, Qui abiicit diſciplinam, deſpi- *Prou. 26*
cit animam ſuam, Qui autem acquieſcit increpationibus, poſ *Prou. 15.*
ſeſſor eſt cordis.

¶ Expoſitio Capitis III.

Erat homo ex Phariſæis Nicodemus nomine.

ARTICVLVS VIII.

EVangeliſta poſt hæc plenius proſequitur atque deſcribit doctrinã & prodigia ſaluatoris, ea pręſertim quæ ab aliis Euangeliſtis erant omiſſa. Et quia in fine præcedentis cap. dixit multos Iudæorum credidiſſe in nomine Ieſu, nũc ſpecialiter tractat de vno illorum. *Erat homo* rationabiliter agens, dignus nomine hominis, tanquã rationis iudicium, non ſenſualitatis impetum ſequens. Optimum enim hominis eſt eſſe ſecũdum rationem, iuxta Dionyſium, *Ex Phariſæis*, i. de ſecta & numero phariſæorum, quorum ſecta fuit ſolennior: eratque homo iſte. *Nicodemus nomine*, re & nomine Phariſæus, hoc eſt, ab aliis diuiſus, tanquam veraciter religioſus in anima, ſicut nomẽ & habitus eius exterior prætendebant, ſicut nũc aliquis dicitur veraciter monachus, qui ſoli deo & ſibiipſi digne intendit, atque ſynceriter vacat. Cæteri vero phariſæorum, vt communiter, erãt ſolo nomine, habitu & apparẽti ſanctitate, ſeu ſimulata æquitate phariſæi, ſicut nunc ſunt multi clauſtrales ſolo nomine, apparatu & habitu monachi, religioſi, ac ſpirituales, *Princeps Iudæorum* id eſt, vnus de principalibus doctoribꝰ atq; rectoribus Iudaicæ plebis, quæ primo regebatur per iudices, deinde per reges, vſq; ad captiuitatẽ Babylonicam: exinde per doctores & ſacerdotes, quorũ multi fuerant phariſæi. Non tamen fuit hic Nicodemus ſummus princeps vel pontifex Iudæorũ. *Hic venit ad Ieſum*, cuius iam ſigna vidit, & documenta audiuit, & ex vtroq; perpendit aliquid magnæ excellentiæ eſſe in Ieſu, cuius tantã poteſtatẽ & ſapientiã, tantã demũ iuſtitiã, imperterritamq; conſtantiã fuit expertus, ita vt neminem metuẽs, & pro deo zelans, omnes vendentes in tẽplo expelleret, ſuãque doctrinã confirmaret miraculis. Hinc Nicodemus, zelo agnoſcendæ veritatis, & ſpiritualis profectus accenſus, venit

Margin: *Iohan. 2.* C *Diony.* B

D nit ad Iesum, vt plenius doceretur ab eo. Venit autem *No-*
Iohan. 2. *cte*, vel quia aliorum pharisæorum, ac sacerdotũ offensam
Iudic. 6. incurrere formidauit. Quéadmodum Gedeon nocte confregit statuam Baal, timens suos conciues, & hic timor fuit imperfectionis, qué plena dilectio mittit foras, vel quia cũ esset nominatus doctor, ac magister in Israël, aliqualiter erubesce bat, publicè se submittere informationi Iesu, qui sciebatur li-
1. Iohã. 4 teras non didicisse. Et hoc fuisset alicuius elationis, vel vt se-
Iohan. 7. crete, siléter, ac liberè loqueretur cũ Iesu. Conuenit quoque tempus cum mysterio, nam quia in tenebris mentis quodammodo fuit, imperfectè credẽdo in Christum, & spiritualium mysteriorum notitiam non habendo rectè asseritur nocte
E venisse: quéadmodum Maria Magdalena venit ad monumẽtum cũ adhuc tenebræ essent, putans Christum non resurre-
Iohan. 2. xisse. *Et dixit ei, Rabbi, scimus quia à deo uenisti*, id est, diui-
Osee. 10. nitus missus es in mundum, *Magister* veritatis, de quo ma
Iohelis 2. gistro dicitur in Oseæ, Tempus requirendi dominum cum venerit, perdocebit nos iustitiam. Et in Iohele, Exultate in domino deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ.
Psal. 71. Per quod verò Nicodemus id scierat, subditur, *Nemo enim*
Iohã. 9. *potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo* coope
Mat. 9. rando, & gratiam miraculorum præstando. Solus quippe o-
Marc. 5. mnipotens deus facit miracula propriè dicta tanquam prin-
Lucæ 7. cipalis effector. Serui autem ipsius faciunt ea solum ministe
Iohã. 11. rialiter: iuxta illud in Psalmo, Benedictus dominus deus Is-
Lucæ 23. raël, qui facit mirabilia solus. Porrò, miraculum proprie di
F ctum est effectus totam virtutem & legem naturæ creatæ ex-
Iohan. 15 cedens. Et talia erant aliqua Christi miracula, vt illuminatio cæci nati, suscitatio mortuorum, eclipsis solis in plenilunio tempore passionis. Et ista miracula sunt certa, ac sufficientia argumenta, quòd actor eorum sit vera docens, & diuina virtute agens. Vnde ait infra. Si opera non fecissem in eis, quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent. Aliqua verò mi-
2. Thes. 2 racula fieri possunt cooperatione diaboli, sicut de Antichri-
Exod. 7. sto dicit Apostolus, Cuius aduentus est secundum operationem Satanæ in omni seductione, virtute, in signis & prodigiis: quanuis autem talia sint miracula quantum ad modum agendi, non tamen excedunt facultatem totius naturæ creatæ, sed per occultas naturaliũ rerum virtutes agũtur: quemadmodum magi Pharaonis, Iamnes & Mambres proiece-

runt virgas suas, quæ mox in dracones conuersæ sunt. Pro- A
duxerunt etiam ranas, & maleficiis suis conuerterunt aquam
in sanguinem, vt legitur in Exodo. Talia verò miracula etiã *Exod. 8.*
multa fecit Christus, conuertendo aquam in vinum, quod *Psal. 114*
facit natura paulatim in vitibus, & illuminando cæcos, quod *Iohan. 2.*
interdum fit arte medicinæ. Et ista non sunt sufficientia ar-
gumẽta fidei & cooperationis diuinæ, cũ sint bonis, malisq;
cõmunia. Veruntamen eo modo quo à Christo, & eius mini
stris peracta sunt, sunt vtique sufficientia fidei argumenta.
Christus enim fecit ea imperialiter & in instãti. Fideles quo
que faciunt ea per inuocationem nominis dei, cum excecra-
tione omnis cõmunionis diaboli. Facit præterea deus quan-
doq; signa per reprobos, seu iniustos, quæ licet non probent,
quòd operatores huiusmodi sint boni, & deo accepti, probãt B
tamen ꝙ vera sit fides, qua inuocant deum, & vera doctrina
ad cuius confirmationẽ efficit deus talia signa. Propter quod
dicit Saluator apud Matthæum, Multi dicẽt mihi in die illa.
Domine, domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in *Mat. 7.*
nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus?
& tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Et quoniam
Christus nouit intentionem, ac desiderium Nicodemi, qui
venit vt instrueretur, idcirco incipit eum Christus instruere.
Et primo instruit eum de primo sacramento nouæ legis ma-
ximè necessario, videlicet de baptismo, ꝙ est spiritualis re-
generatio, porta vitæ. *Respondit Iesus, & dixit ei, Amen amen
dico tibi*, repetitio, confirmationis indicium est, & prouo-
catio aduertentiæ diligentis, *Nisi quis natus fuerit denuo*, id C
est, regeneratus, videlicet per spiritualem generationem esse
gratiæ charitatis & fidei, puta esse supernaturale, ac deifor-
me adeptus: *Non potest uidere* oculis cordis clare, per spe-
ciem, *Regnum dei*, id est, patriã beatorũ, seu deum regnan
tem in cœlis. Cũ enim vltimus finis hominis, seu ipsa fœlici-
tas, quæ est visio dei per speciẽ, sit supernaturalis, nullus po-
test ad eam pertingere per pura naturalia, sed oportet natu-
ram adiuuari, ac perfici: per fidem & gratiam, cæteraque do-
na spiritus sancti. Quemadmodum autẽ dicitur homo primo
nasci, quando per generationem carnalem, ac naturalem pa-
rentum producitur in esse naturali specifico, contrahendo à
parentibus esse naturæ, sic dicitur nasci denuo vel renasci,
quando per operationem diuinam acquirit esse gratiæ, quod
est

D est esse diuinum supernaturale & meritorium. Quia vt dicit Dionysius, Sicut intellectualis creatura ponitur in esse specifico per naturam, per quam est apta, ac potens ad operationes naturales, sic per gratiā ponitur in esse diuino, per quod est idoneus ad operandum opera meritoria. Si sic accipimus nasci denuo, tunc nunquam potuit aliquis saluari, nisi rur-
Ephes. 2. sus nascendo. Omnes nanque nati sunt filij iræ contrahendo peccatum originale, secundum communem legem: sicque oportebat eos intus renasci, recipiendo gratiam reformantem & conferentem esse diuinum. Verum quia Saluator ad literam loquitur de regeneratione baptismatis, vt patet in subditis, idcirco quod dicit de regeneratione ista, intelligendum est pro tēpore noui testamenti. Temporibus verò legis
E naturæ, & legis scriptæ fuerunt alia contra originale peccatum remedia, scilicet circuncisio & fides parentum, *Dicit ad eum Nicodemus*, arguens contra verbum Christi, quæ malè atque carnaliter intellexit, quia in lege assuetus non fuit spiritualibus modis loquendi, *Quomodo potest homo nasci, cum sit* (id est, quando est) *senex*. Christus non dixit simpliciter, nisi quis natus fuerit, non potest videre regnum dei, sed, nisi quis natus fuerit denuo. Sed quia renasci includit nasci, & Nicodemus non nouit nisi vnam natiuitatem, ideo sic resumit, Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Quod non est sic intelligendum, quasi secundum intentionem Nicodemi infans vel iuuenis posit renasci, sed quoniam de seipso solicitus fuit, & ipse iam vetulus extitit, idcirco sic fatur. Quo-
F modo potest homo nasci cum sit senex? Exprobrat quòd nō posit. *Nunquid potest in uentrem matris suæ iterato introire & renasci?* Præsertim cum matres communiter mortuæ sint tēpore senectutis natorum. *Respondit Iesus*, soluendo instantiam Nicodemi, & exponendo verba quæ dixit, *Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit*, id est, spiritualiter regeneratus in fonte baptismatis, *Ex aqua*, quæ est materiale elementum, corpus lauans, & dispositiue regenerās, *Et spiritu sancto*, qui est inuisibilis actor intus mentem purificans, & efficienter regenerans gratiam influendo, quæ est res sacramenti, & causa formalis intrinseca huius regenerationis. *Non potest introire in regnum dei*, quod est triumphans ecclesia, vita æterna, seu patria electorum. Quod intelligendum est, dummodo adsit facultas recipiendi sacramentum baptismi,

mi, aliàs sufficeret baptismus flaminis, id est, interior mundatio sancti spiritus,& baptismus sanguinis, puta martyriũ cum voto, seu desiderio baptismi fluminis. In baptismo quippe confirmamur Christo, & ei incorporamur, quemadmodum ad Romanos testatur Apostolus, Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu,in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo resurrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. Sed cum baptismus detur in nomine sanctæ trinitatis, à qua est effectus baptismi, seu gratia sacramentalis,cur potius dicit Saluator, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu,quàm ex aqua & patre, vel ex aqua & filio? Dicendum, ꝙ baptismus est effectus præcipuæ liberalitatis,ac pietatis diuinæ. Liberalitas verò & pietas,appropriantur spiritui sancto,quemadmodũ amor & bonitas. Deinde,Christus ostendit ordinem spiritualis regenerationis,eamque à carnali generatione distinguit. *Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Verba hæc intricata & difficilia sunt, & multipliciter intelligi possunt. Primo sic,quod natum est ex carne, id est, corpus filij propagatum ac natum ex semine patris, caro est: & quod natum est ex spiritu, id est, anima rationalis creata à deo qui spiritus appellatur,spiritus est,id est, spiritualis substantia. Hoc tamen non sic accipiendum,quasi corporalia nõ sint immediate creata à deo:sed in homine sunt duæ partes, quarum vna est caro,à patre carnali contracta, alia est spiritus à patre spirituali producta. Iuxta hunc sensum dicit apostolus ad Hebræos, Patres carnis nostræ habuimus eruditores,& reuerebamur eos:non multo magis obtemperabimus patri spirituum & viuemus? Secundo sic,quod natũ est ex carne,id est,à carnali parente,caro est,id est,res carnalis,nõ habens nisi esse carnale ac naturale, virtute generationis carnalis,vnde talis non potest saluari.Et quod natum est ex spiritu,id est,spiritualiter regeneratum, ac positũ in esse spirituali,vitaque gratiæ,ex aqua & spiritu sancto in baptismatis lauacro,spiritus est,id est,spirituale efficitur,scilicet homo inuisibiliter intus renatus & deo coniunctus, cum quo secundum apostolum vnus est spiritus. Ex quo patet, ꝙ ista regeneratio non sit impossibilis, sed necessaria, & à carnali generatione distincta, de qua ait Iohannes in sua canonica, Omne

A
Rom. 6.
B
C
Iohan. 4.
Hebr. 12.

D Omne quod natum est ex deo, vincit mundum. Hinc subdit
1.Cor. 6. Saluator, *Ne mireris* eo modo quo hucusque miratus es, vi-
1.Iohā.5. delicet admiratione incredulitatis, vel ex malo intellectu ꝓ-
cedentis, vel animum opprimentis, ac tædio afficientis. Sic
enim mirabatur Nicodemus, quasi sermo Christi impossibi-
litatem contineret. Potest tamen de doctrina Christi admira
tio ordinata haberi, cum dicat Psalmista, Mirabilia testimo-
Psal. 118 nia tua. Non ergo inordinate mireris, *Quia dixi tibi, oportet*
necessitate conditionata, non absoluta, videlicet si debeatis
saluari, *Vos nasci denuo* secundum modum nunc præosten-
sum: insuper Christus ostendit ordinem spiritualis regenera
tionis per simile *Spiritus* (vtputa spiritussanct⁹) *ubi uult spi-
rat*, id est, potestatiue, ac liberè gratiam præstat, cui placue
E rit, sicut fatetur apostolus, Omnia operatur vnus atque idem
1.Cor. 12 spiritus, diuidens singulis prout vult. Deus nanque operatur
Ephes. 1. in creaturis, non necessitate naturæ, sed liberrima voluntate,
prout ad Ephesios ait apostolus, Qui omnia operatur secun-
dum propositum voluntatis suæ, *Et uocem eius audis*, id est,
verba sacræ scripturæ diuinitus reuelatæ. Vel vocem eius, id
est, internam allocutionē audis, eo modo quo ait Psalmogra
phus, Audiam quid loquatur in me dominus deus. Est enim
auditus interior, quo diuinitus instinctus percipitur, dū sen-
tit se homo interius tangi, doceri, accēdi, rapi, resolui, & ab-
Oseæ.2. sorberi. Vnde ait dominus per Oseam, Ducam eum in solitu
dinem & loquar ad cor eius. Nunquam Nicodemus salubri-
ter venisset ad Iesum, nisi hanc vocem spiritus sancti inter-
F nam audisset, *Sed nō scis unde ueniat* spiritus sanctus, id est,
quomodo mentē eius vbi spirat & loquitur ingrediatur, non
percipis. *Aut quo uadat* id est, qualiter recedat, ignoras. Vn
Iob.9. de per Iob inducitur: Si venerit ad me, non videbo eum. & si
recesserit à me non intelligam. Imò nullus viator scit certitu
dinaliter absque reuelatione, an spiritussanctus sit in ipso per
gratiam gratum facientem, quia tunc sciret se dignum amo-
re. Ideo modo spiritussanctus imperceptibiliter venit, im-
perceptibiliterque recedit. Vel sic, vocem eius audis, sed non
scis vnde veniat vox ista, aut quo vadat ipsa, id est, id à quo
inspirata est, scilicet principium eius, quod est spiritus san-
ctus: id quoque ad quod tendit, videlicet æterna fœlicitas,
quæ est finis in quem tendit, seu ordinatur scriptura, sunt ti-
bi ignota, quoniam sola fide tenētur, nec possunt in hac vita

secun-

ſecundum eſſentiam ſciri, cũ tamen vox iſta ſenſibiliter per- A
cipiatur, *Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu*, id eſt, in homi
ne ſpiritualiter renato, eſt aliquid ſcitum, ac manifeſtum, videlicet ipſa perſona ſecundum ſe: & aliquid ignotum, quia intus inuiſibiliter reformatur, & de carnali, ac perdito ſpiritualis & filius adoptiuus efficitur imperceptibili gratiæ infuſione. Quod enim aliquis in baptiſmo ſic melioratur, ſola fide tênemus. Vel ſic, Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu, id eſt, in regeneratione hominis talis eſt aliquid euidens, ſcilicet aqua & forma verborum, & aliquid abditum, puta principium effectiuum regenerationis, quod eſt ſpiritus ſanctus, & item finis eius, quæ eſt beatitudo æterna. Iſtæ expoſitiones procedunt ſecundum intẽtionem Auguſtini. Chryſoſtomus
vero exponit de vento, ita quòd ſecundum eum Chriſtus in- B
ducit exemplum ſenſibile, ad intelligentiam prædictorum.
Spiritus, id eſt, ventus, de quo in Pſalmo, Flabit ſpiritus eius Pſa. 147
& fluent aquæ. Et rurſus, Et ſtetit ſpiritus procellæ: vbi vult, Pſal. 106
id eſt, in quod inclinatur, ſpirat, id eſt, flat, & vocem, id eſt, ſonum eius audis, ſed non ſcis vnde veniat, aut quo vadat ventus, id eſt, certum locum vbi flare incipiat vel deſiſtat. Hæc expoſitio non videtur multum conueniens alij. Primo & maximè, quoniam Chriſtus hoc loco frequenter per ſpiritum intellexit ſpiritum ſanctum, vel ſpiritualem eſſentiam. Vnde non eſt veriſimile, quòd nunc in eodẽ loco nomine ſpiritus, deſignet rem materialem, ſeu ventũ. Secundo, quoniam vento non competit proprie voluntas. Tertio, quoniã vento pro
prie non conuenit vox, cũ ſit res inanimata, ſed ſonus. Quar- C
to, quoniam ſcimus quòd ventus venit ab aquilone vel auſtro, & rectè procedat, non tendens in partem oppoſitã. Veruntamen, iſta tria argumenta ſolui poſſent, quia ſcriptura frequenter aſcribit voluntatem rebus inanimatis, vt cum di-
citur Ioſue, Quid ſibi volunt lapides iſti? Similiter vocem: vt Ioſue. 3.
cum ad Corinth. dicit apoſtolus, Quæ ſine anima ſunt vocẽ 1. Cor. 14
dantia. Item neſcimus determinatum principium, certumq́; finem vnde incipit & vbi deſinit ventus flare, quanuis ſciamus in generali quòd ab aliqua parte plagæ auſtralis vel alterius inchoetur. *Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc* quæ de ſpirituali regeneratione, , & ſpiritus libera ſpiratione diſſeruiſti. *Fieri*, id eſt, taliter ſe habere vt aſſeris. Nicodemus in literali ſenſu legis, ac prophetarum

D instructus & vsitatus, ad spiritualem, ac mysticũ intellectum erigi facile non valebit. Quoniam vsus est velut altera natura. Ideo satis audacter sciscitatur, quomodo queãt hæc fieri. Christus verò qui corda cognoscit, cernẽs doctorem de suo magisterio aliqualiter tumidum, ad humilitaté eum reducit, quatenus instrui mereatur. Quemadmodum enim superbia execrationem diabolicam, sic humilitas illuminationem diuinam meretur: propter quod Salomon protestatur, Vbi fuerit humilitas, ibi & sapiẽtia. *Tu es magister in Israel,* id est, doctor Iudæorum, *& hæc* de baptismo prolata *Ignoras?* quæ tamen in libris Moysi & prophetarũ figuraliter & literaliter describuntur. Ideoque cum sis legis doctor, deberes hæc scire, vel saltem facile intelligere. Doctoris quippe est,

Prou. 8.

E mysteria & figuras atque difficillima loca scripturarum sanctarum cognoscere. Baptismus autem Christi qui transitu maris rubri, & per ablutiones legales præfigurabatur, dicente apostolo, Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Prophetæ verò ad literam locuti sunt de Christi baptismate, vt cum per Zacha. dicitur, In die illa, erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalẽ in ablutionem peccatoris, de quo accipi potest & illud Iohelis, Fons de domo domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum, videlicet corda vitiosa, spinis ac tribulis spiritualibus plena. Hinc per Ezech. multa dicuntur de aquis redundantibus tẽpli, quæ de aquis baptismatis exponũtur. Quod ergo ait Saluator, Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? non dicit in-

Exod. 14
2. Cor. 10
Zach. 13.
Iohelis 2.
Eze. 47

F sultando, sed potius miserendo, eumque humiliando, & ad meliora prouocando. Deinceps pandit Saluator, quàm certa sit sua doctrina, propter quod ei humiliter est credendum. *Amen amen dico tibi, quia quòd scimus* nos rex Messias vnigenitus filius dei, dominus vniuersorum, quod inquam scimus. i. clare cognouimus ab æterno secundũ quod deus. Eadẽ enim est sapiẽtia, idemq; numero, intellectus patris & filij, *Loquimur* nunc vobis Iudæis de sacramẽtis & documentis euangelicæ legis, *Et quod uidimus* oculo mentis. i. certissimè nouimus, *Testamur,* id est, firmiter affirmamus, hominibus prædicando. Potest quoq; intelligi de sciẽtia Christi creata, per quã omnia sciuit ab instanti incarnationis, quæ scit deus sciẽtia visionis: sicq; Christus secundũ quod homo, vidit in verbo, & item per species concreatas, omnia quæ prædicauit,

Iohan. 1.

Et testi-

Et testimonium nostrum non accipitis, rectè credendo atque humiliter meis sermonibus consentiendo. Quanuis enim quidam Iudæorum crediderunt, illi tamē cōparatione incredulorum fuerunt paucissimi. Vnde per Oseam Christus prædixit, Recesserunt à me, & ego erudiui eos, & in me cogitauerunt malitiam. *Si terrena dixi uobis, & non creditis: quomodo si dixero uobis cœlestia credetis?* Quæ sunt ista terrena quę Christus dixit Nicodemo atque Iudæis? Secundum Aug. & Bedam ista terrena non sunt aliqua dicta in isto cap. sed quod supra in præcedenti cap. fertur Christus dixisse Iudæis, Soluite tēplū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc enim disseruit de proprio corpore adhuc corruptibili, terreno ac mixto: tanquam dicat, Si nō creditis quod possim proprium corpus diuina virtute suscitare à morte, quomodo credetis quòd homines valeam ex aqua & spiritu sancto regenerare? Alij referunt ad baptismū, qui dici potest terrenus, quoniam visibiliter exhibetur in terra, in aqua visibili, sub sensibili forma verborum. Est itaque sensus, Si terrena dixi. i. de sensibilibus rebus loquutus sum vobis, videlicet de baptismo, & suscitatione corporis mei, & non creditis vera esse quæ dico, eo quòd sint supra naturalem rationem. Quod ait, & non creditis, non est referendū ad Nicodemū, sed ad Iudæos incredulos, quos Christus sub persona Nicodemi affatur, de quibus paulo ante loquut[9] est, Testimoniū nostrū nō accipitis, quomodo si dixero vobis cœlestia, loquēdo de inuisibilibus dei, de vnitate trinitatis, & trinitate vnitatis, de emanatione diuinarum personarum ad intra, de immediata visione diuinæ essentiæ, de hierarchiis, aliisq; secretis cœlestibus, de quibus parū habetur in lege, ac prophetis, credetis? quasi dicat, difficulter, vel nequaquam crederetis, cum sint incomprehensibiliora & supernaturaliora prædictis terrenis. Necesse est ergo proprium intellectū authoritati Christi subiicere, & his quæ rationem transcendunt, fidem præbere. Præsertim, cum deus per sufficientissima argumenta ostenderit Iesum esse Christum filium dei. Propterea dicit Apostolus ad Corinthios, in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiū Christi. Veruntamen quoniā quædā secreta atq; cœlestia ad Christū pertinētia, cunctis fidelibus sunt scienda, videlicet vnitas personæ dei & hominis in Christo, mysterium dominicæ passionis, & amor dei ad genus humanum, idcirco Chri-

A — *Osee. 7.* — B — *Iohan. 2.* — C — *2. Cor. 10*

D co Christus de talibus consequenter instruit Nicodemum.
Esa. 56. *Et nemo ascendit in cœlum* empyreum, quod est locus & man-
Mat. 21. sio beatorum, sicut ecclesia fertur locus orantium. Nihilominus,
Marci 11 nus, sicut fideles orare possunt extra materialem ecclesiam,
Lucæ 19. sic beati deum clarè conspiciunt vbicunque extiterint. *Nisi qui descendit de cœlo,* humanam naturam assumendo, videlicet, *Filius hominis qui est in cœlo.* Verba hæc aquilina sicut in stylo simplicia atque facilia sunt, sic in profunditate sensus prorsus cõprobãtur altissima, difficillima, nimiumq; diuina. Quid enim est quod ait, Nemo ascendit in cœlum? &c. Nónne homines sancti à pœna & culpa purgati, mox a-
1. Cor. 5. scendunt in cœlũ, dicẽte apostolo ad Corinth. Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolua-
E tur, quòd ædificationem habemus ex deo, domum non manufactam, æternam in cœlis. Certum est quòd nũc quidam sanctorum hominum ascenderunt in cœlum, non solũ quantum ad animam, sed etiam quantum ad corpus, vt certum est de virgine gloriosa, de his qui cum Christo surrexerunt, apparueruntque in sancta ciuitate quamplurimis, pie creditur
Matt. 27 à quibusdam. Sed pensemus quando CHRISTVS verba hæc protulit, vtique ante passionem quando loquebatur in Hierusalem cum Nicodemo, quod autem nullus electorum introierit regnum cœlorum ante Christi passionem, cognoscimus. Itaque quod ait, Nemo ascendit in cœlum verum est pro tempore illo, sumendo verbum, ascendit, vt est præteriti temporis siue præsentis. Sed tunc quæstio oritur, quomodo
F verba sequentia verificentur. Subditur enim, nisi filius hominis, ascendere quippe cõpetit Christo, ratione naturæ assumptæ, secundũ quã pro tunc nondum ascendit. Non ergo excepisset seipsum, si prædicto modo sumpsisset hoc verbũ ascendit. Quæstio ista dupliciter soluitur. Primo, vt solus filius hominis ascendisse dicatur, quoniã solus propria potestate, iure, ac merito ascendebat. Alij verò virtute & merito Christi, cuius passione fuerunt ab originalis peccati absoluti reatu. Secundo, vt nomine Christi intelligatur, non solum Christi persona, sed & mysticũ corpus ipsius, puta ecclesia patrum, quæ detinebatur in lymbo, cæterique electi omnino munda
Iohã. 14. ti, de quibus specialiter ait, Veniam & assumam vos ad me-
Iohan. 17 ipsum. Et iterũ, Pater, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum,
Iohan. 10 vt videant claritatem meam. Iuxta hunc sensum dicit Saluator

tor, Ego sum ostium ouium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones. Sic igitur lucet quomodo nemo ascédit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. ¶ Sed quomodo incircumscriptus & incommutabilis filius dei descendisse asseritur, qui locum non mutat, secundum quod deus. Responsio plana & facilis est. Quoniam sic descendit de cœlo, quomodo venit in mundum, vtpote non locũ mutando, aut seipsum mouendo, sed nostram naturam induendo, ac visibiliter apparendo. Mansit ergo vnde descendit. Porrò, quod subditur, filius hominis qui est in cœlo, maiorem habet difficultatem. Si enim filius hominis descendit de cœlo, videtur ante incarnationẽ fuisse in cœlo, sed filius hominis est homo, ergo homo ante incarnationẽ fuisset in cœlo. Item si ita est, videtur quòd Christus secũ portauit corpus de cœlo. Adhuc autem quando Christus dixit verba hæc, erat cum Nicodemo in terra, quomodo ergo pro tunc fuit filius hominis in cœlo, ita vt diceret de se stante in terra, filius hominis qui est in cœlo? Et respondendum, quòd Christus hæc dixit, ad insinuãdum vnitatem personæ vtriusque naturæ in ipso. Tanta est enim vnio diuinæ naturæ, seu verbi atque humanæ in Christo, vt humana deo & diuina homini verè conueniant. Sed pensandum quid propter quid dicatur. Dicendum ergo, quòd Christus seu filius hominis, fuit ante incarnationem in cœlo, secundum naturam diuinam, descenditque de cœlo, nõ corpus cœleste secum ferendo, vt dixit Valentinus hæresiarcha, sed quia eadem est persona dei & hominis in Christo. In talibus enim locutionibus Iesus, seu Christus vel filius hominis, semper supponit personam diuinã, increatam hypostasim, vtpote verbum æternũ, ideo istæ sunt veræ, Iesus est æternus, immensus, omnia implens, Christus est verus deus immortalis, omnipotens. Deus est passus, occisus, sepultus. Causa veritatis harum atque similium locutionum, est vnitas personalis præfata, & suppositio increatæ hypostasis. Idcirco de puero qui natus est nobis, & filio qui datus est nobis. Esaias prædixit, ꝙ vocaretur deus fortis, pater futuri seculi, &c. Vnde de puero Iesu existente in vtero, iacente in præsepio, pendente ad vbera, verum fuit dicere, Iste puer creauit cœlum & terram, & vbique est per essentiam, præsentiam atque potentiã. Ad quod insinuandum dicit Apostolus, Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Iudas quoq; apostolus in sua epi-

[Margin: A; B; C; *Esa. 9.*; *Lucæ 2.*]

D stola, Iesus (inquit) populum suum saluans de Aegypto, se-
Heb. 13. cundo eos qui non crediderunt perdidit. ¶ Porrò, de Chri-
Iudæ. 1. sti ascensione prophetæ sufficienter loquuti sunt, vt est illud
Num. 14 in Psalmo, Psallite deo qui ascendit super cœlũ cœli ad orien
Psal. 67. tem. Et illud, Ascendit deus in iubilo. Itemque, Ascendisti in
Psal. 46. altum, cœpisti captiuitatem. Prædictis consonat illud Apo-
Psal. 67. stoli, Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos.
Ephes. 4. ¶ Deinceps prædicit Saluator suam passionem in lege per
serpentem æneum præfiguratam. *Et sicut Moyses exaltauit*
id est, in loco alto erexit, ac posuit serpentem æneum, id est,
similitudinem serpentis factam de ære *In deserto* Aegy-
pti. Quomodo factum sit hoc, scriptum est in libro Numero-
Num. 21. rum, Cum enim tædere cœpisset populum Israël itineris, ac
E laboris, murmurantesque contra dominum, ac Moysen dixis
sent, Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo, misit
dominus in populum serpentes ignitos, à quibus cum multi
occisi vel læsi fuissent, pœnituit populus, dixitque dominus
Moysi, Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui
percussus aspexerit eum, viuet, *Ita exaltari, id est, in cruce le-
uari oportet* necessitate conditionata, non absoluta: vel opor
tet, id est, decens & vtile est. Christus enim oblatus est quia
voluit, nõ quia necessitate fuit astrictus, oportuit tamẽ quia
Esa. 53. præordinatum à deo, & vt implerentur scripturæ, *Filium ho
Mat. 8. minis.* Sæpius nominat se Christus filium hominis quàm fi-
Mat. 20. lium dei, vt humilitatis præstaret exemplum. Ratio quoque
Mat. 24. finalis exaltationis CHRISTI in cruce, & fructus domi-
& 26. nicæ passionis subiungitur, *Vt omnis qui credit in eum,* fi-
F de formata, ac operatoria, id est, charitati vnita & proce-
dente in opus, dummodo operandi opportunitas adsit. Cha
ritas nanque est forma, seu decor, atque perfectio fidei, pro-
pter quod fides charitati coniuncta vocatur formata. *Non
pereat,* incurrendo mortem spiritualem damnationemque
perpetuam. Sed quia non sufficit liberari à malo, sed indige-
mus apprehendere bonum, subiungitur, *Sed habeat uitam æ-
ternam,* id est, ad beatificam dei visionem pertingat, quæ
nunc habetur in spe, sed post habetur in re, ab puram men-
Mat. 14. tem habentibus, vt apud Matthæum promittitur, Beati mun
Luc. 6. 9 do corde, quoniam ipsi deũ videbunt: de qua infra habetur,
Lucæ 12. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum deum. ¶ Elu-
Psal. 26. cescit igitur ꝙ serpens ille fuit figura Christi, & hoc propter
causas

causas diuersas. Primò, quoniam sicut serpẽs ille habuit figu- A
ram serpentis, & similitudinem venenati, non autem naturã Lucæ. 18
serpentis, nec veritatem veneni, sic Christus habuit similitu- 21. & 22.
dinem carnis peccati, & inter peccatores communiter vixit, Matth. 5.
non tamen habuit culpam, nec communionem peccati cum Iohan. 17
impiis. Secundò, quoniam erectio illius serpẽtis figurauit suspensionem Christi in ligno. Tertio, quia quemadmodum Iudæi corporaliter læsi intuendo illum serpentem sanabantur à morsu ignitorum serpentium, sic fideles fide intuendo Christi passionem, seu Christum in cruce expansum, sanantur ab omni ardore incentiui peccati, ab omni tentatione diaboli, ab omni pigritia. Animatur quoque ad fortiter præliandum, ad patientiam veram, ad omnem virtutem, optantes se-
qui vestigia Christi. Vnde ad Hebræos monet Apostolus, B
Curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in au- Baruc. 3
thorem fidei & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gau Esaiæ. 53
dio sustinuit crucem, confusione contempta. Tanto præterea dignior, fructuosiorque consistit erectio Christi in cruce, quàm serpentis illius: quanto melius est liberari à vulneribus animæ quàm corporis, & adipisci vitam æternam quàm tem
poralem. ¶ Postremò passio Christi vocatur exaltatio. Pri- Matt. 27
mò, quia in aëre eleuatus est Christus. Secundò, quia per suã Philip. 2.
passionem maximè honorauit deũ patrem, obediendo ei vsq; ad mortem. Propter quod ait, Ego nõ quæro gloriam meam, sed honorifico patrem meum. Tertiò, quia per suam passionem exaltauit genus humanum, reducendo illud ad regnum
cœlorum. Quartò, quoniam sua passione meruit sibiipsi ac- C
cidentale præmium, omnis videlicet creaturæ prælationem Iohan. 8
& corporis sui glorificationem: secundum quod dicit Apo-
stolus ad Hebræos, Videmus Iesum propter passionem mor- Hebr. 2.
tis, gloria & honore coronatum. Et alibi, Humiliauit semet- Philip. 2.
ipsum factus obediens vsque ad mortem: propter quod deus 4. Re. 18
exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen. In libris Regum scriptum est, quòd Ezechias fregit serpentem æneum, quem fecit Moyses, quod fecit Ezechias zelo diuini honoris ad vitandam omnem speciem idololatriæ, quia (vt illic subiungitur) filij Israël vsque ad illud tempus adolebant ei incensum.

D ¶ Prosecutio præsentis capituli, ab eo, *Sic enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.*

ARTICVLVS IX.

H Vcusque descripta sunt verba Christi ad Nicodemum, sed an verba sequentia vsque ad id, Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudęam terram, sint verba Christi ad Nicodemũ, vel potius verba Iohannis Euãgelistæ, exponentis & declarantis pręinducta eloquia saluatoris, certũ non habeo: veruntamen quomodocunque dicatur ad hoc, sensus est idem. Dixit quippe Saluator in verbis im-
E mediate præhabitis, atque in articulo præcedenti expositis, ꝙ exaltari oportuerit filium hominis, hoc est, mori pro mundi salute, nũc ostendit causam beneficij tanti, quæ nõ est meritum nostrum, sed gratuita dei dilectio. *Sic enim deus dilexit mundum*, id est, tam ardenter deus pater dilexit genus hu
1. Iohã. 4 manum, præsertim homines prædestinatos, *Vt filiũ suum unigenitum*, non adoptiuũ, sed naturalem, consubstantialem, & vnicũ, *Daret* hominibus, in filij sui incarnatione, ac passio-
Esaiæ. 9. ne. Dedit enim eũ nobis, quemadmodum cecinit Esaias, Puer
Rom. 8. natus est nobis, filius datus est nobis. Et Apostolus, Proprio (inquit) filio suo nõ pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Dedit ergo eũ nobis, in incarnatione faciens eum filiũ nostræ sororis videlicet sacratissimę virginis, fratrem nostrũ
F mediatorem, ac socium nostrum. Qui enim ante incarnationem erat deus & dominus noster, per incarnationem factus frater & socius noster. Dedit quoq; eum nobis in tota conuersatione eius in seculo isto. Nã quicquid Christus fecit, prædicauit, & pertulit, ordinauit pater & etiam filius ad nostrã salutẽ & nobis meritoriũ fuit, non ipsi Christo, quantũ ad pręmium essentiale: quia hoc habuit anima Christi à primo suæ creationis instanti. Dedit etiã eum nobis in sacramento alta
Iohan. 6. ris. quemadmodum infra testatur, Pater meus dat vobis panẽ verũ. Postremò dedit eum nobis in passione, exponẽs filium suũ dilectũ tantis tormentis pro nostra salute: quemadmodũ
Esa. 53. Esaias prænũciauit, Propter scelus populi mei percussit eum.
Iohan. 8. Et filius tẽpore passionis. Calicem (ait) quẽ dedit mihi pater, non bibã illum? In passione enim creator noster, factus est sal

uator

uator noster: iudex noster, factus est recõciliator noster, ad- A
uocatus, ac mediator noster. ¶ Sed quid retribuemus deo pa
tri pro omnibus quę retribuit nobis? Benedic anima mea do- *Psal. 115.*
mino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Quid enim, *Psal. 102*
quale vel quantũ bonum dedit nobis? Nónne filium suũ cha-
rissimũ, sibi coæqualẽ & commensum, quẽ ex proprio corde
æternaliter genuit, quẽ ex sua substantia peperit, quem nõ mi
nus diligit, quã seipsum. ¶ Porrò, secundum philosophũ. Di- *Roma. 8.*
ligere est alicui bonum velle. Vehementer ergo nos amat pa
ter, quibus dedit hoc bonum immensum. Quomodo etiã non
omnia nobis cum illo donauit. Quid negabit petentibus, qui
non petentibus dedit vnigenitum filiũ suum? Hinc ait Iohan *1. Iohã. 4*
nes in sua epistola, In hoc apparuit charitas dei in nobis, quo
niam filium suũ vnigenitum misit in mũdum, vt viuamus per
eũ. Et ne putemus nos propter merita nostra à deo dilectos, B
adiecit. In hoc est charitas, non quasi dilexerimus deum, sed
quoniam ipse prior dilexit nos. Hinc & Paulus ipse ad Ephe *Ephesi. 2.*
sios disseruit, Deus qui diues est in misericordia, propter ni-
miam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui
peccatis, cõuiuificauit Christo, cuius gratia estis saluati. Nõ
ergo contemnamus, neq; negligamus, nosipsos non vilifice-
mus animas nostras, summæ trinitatis imagine insignitas, re
bus terrenis, caducis aut carnalibus inhærendo, sed intensissi
ma mẽte pensemus, quanti æstimati simus à deo nostro, quan
ta pro nobis fecit, & passus est filius dei, quanta nunc dedit.
quãta se daturũ nobis promisit, & dicamus deo corde feruẽti
cum illustrissimo Esaia, Nomẽ tuum & memoriale tuum do- C
mine in desiderio animę. Anima mea desiderauit te in nocte, *Esa. 62.*
sed & spiritus meus in pręcordiis meis. De mane vigilabo ad
te. Et cũ Psal. Diligã te domine fortitudo mea. Ad hoc enim *Psal. 17.*
deus suã nobis dilectionẽ manifestauit, vt eum reamaremus, *1. Iohã. 4*
eiusque amore succensi ampliora beneficia perciperemus.
¶ Quadruplex nobis causa est amandi deũ. Prima, quoniam
in se naturaliter bonus est. Secũda, quoniã prior dilexit nos.
Tertia, quia tam multa nobis bona largitus est, videlicet bo-
na naturæ & gratiæ. Quarta, quia maiora promisit, præpara-
uit, & dare paratus est. Nobilis anima, quæ suũ diligit creato *1. Cor 6.*
rẽ, & tanto nobilior, quãto in eius amore feruẽtior. Illustrissi
ma creatura quę igne diuini amoris flammescẽs in dilectũ, su
per omnia in deũ transformatur, & vnus cũ illo spiritus effi-
citur,

D citur. Conuenientiſſime demum ait Euangeliſta, Sic deus di
1.Iohã. 4 lexit mundum, vt filiũ ſuum vnigenitũ daret, ad inſinuandũ quod dilectio dei eſt cauſa fontana omnium beneficiorũ nobis diuinitus præſtitorũ. Amor nanq; ſecundum Theologos eſt primum donũ, in quo omnia dona gratuita gratis donantur. Propter quod donũ appropriatur ſpiritui ſancto qui eſt amor patris & filij. ¶Quæritur, ſi deus pater ſic diligit mun
1.Iohã. 3. dum, cur ſcriptũ in Iohanne? Nolite diligere mundũ, neq; ea quæ in mũdo ſunt, quia ſi quis diligit mundũ, nõ eſt charitas
Iaco. 4. patris in eo. Et Iacobus in ſua fatetur Canonica, Si quis voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus dei cõſtituetur: Dicendũ eſt, ꝙ in ſcripturis ſacris, mundus accipitur pro hominibus in terra degentibus, & hoc tripliciter. Primò, pro mun-
E danis & vitioſis hominibus, de quibus Paulus ad Galatas te-
Gala. 1. ſtatur, Si hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſem. De hoc
1.Iohã. 4 mundo ſcribit Iohannes in ſua Canonica, dicens, Ipſi de mũdo ſunt, & de mundo loquuntur & mundus eos audit. Iſte eſt mũdus pertinens ad maſſam perditionis. Secundò, accipitur mundus pro hominibus prædeſtinatis, in mũdo iſto ſenſibili peregrinãtibus. Huius mundi dicitur Chriſtus eſſe ſaluator,
2.Cor. 5. quemadmodum loquitur Paulus ad Corinthios, Deus erat in
Gene. 22 Chriſto mundũ reconcilians ſibi. De quo mundo promiſſum eſt Abrahæ, Benedicentur in te omnes tribus terræ. Vnde ſe-
Roma. 4. cũdum Apoſtolum ad Romanos quarto capitulo, Abrahã factus eſt hæres mundi. Tertiò, ſumitur mundus indifferenter, pro quibuſcunq; hominibus in terra viuẽtibus, electis & re-
F probis. Sic quoq; accipi poteſt nũc, & in verbis immediate ſequentibus dicitur, Non miſit deus filium ſuũ in mundũ, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum. Deus enim
Sapiẽ. 11. (vt dicitur Sapientiæ vndecimo capitulo) diligit omnia quæ
2.Timo. 2 fecit, quãto magis rationalem creaturã. Vult enim omnes homines ſaluos fieri, volũtate accedente: & ſecundũ hoc diligit omnes, & quantum in ipſo eſt neminem vult perire. Sicq; pro pro vniuerſorum ſalute miſit pater filium ſuũ, vt omnes conuertãtur: & pro omnibus paſſus eſt Chriſtus, quantũ ad ſufficiẽtiam, ſed quantũ ad efficaciã, pro ſolis electis ſuſtinuit om
1.Pet. 2. nia. Ideo Chriſtus paſſione inſtante dixit ad patrẽ, Non pro
Iohan. 17 mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi de mundo, quia tui erant. Hæc diuerſa acceptio mundi memoriter eſt tenenda, quoniam ad intelligentiam dicendorum neceſſaria eſt.

¶Denique

¶Deniq; ad hunc finē dedit pater omnipotēs filiū, *Vt omnis* A
qui credit in eum, fide per dilectionē operante. Nā fides sine *Iaco.2.*
operibus mortua est, *Non pereat*, hoc est, non damnetur,
Sed habeat uitam æternā quæ est visio summæ Trinitatis per
speciē. Vnde apud Marcum dicit Saluator, Qui crediderit & *Marc.16*
baptizatus fuerit, saluus erit. Et in actibus Apostolorum Pau *Acto.13.*
lus ait Iudęis. Per hūc vobis remissio peccatorū annunciatur, *Matt.9.*
ab omnibus à quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. *Marci.5.*
Hinc legitur Christus in Euangelio sępe dixisse, Fides tua te *Marc.10*
saluum fecit. Per fidem enim primo coniungitur anima Chri *Lucæ.7.*
sto, & ei incorporatur ad cognoscēdum & rectè sentiendum *Lucæ.8.*
de ipso, vt sit particeps meriti & gratiæ Christi. Primò siqui *Lucæ.18*
dem vnitur homo deo per intellectū illuminatum lumine fi-
dei, deinde per voluntatem siue affectū, diuina charitate for- B
matum. Propter quod Abacuc in secundo capitulo dicit, Qui *Abacuc.2*
incredulus est, non erit anima eius recta in semetipso. Iustus *Roma.1.*
in sua fide viuet. Credimus autē in Christum secūdum quod *Iohan.4*
deus est, quia obiectum fidei est veritas prima & increata.
¶Consequenter declarat Euangelista, ꝙ missio filij Dei sit
effectus paternæ atque diuinæ dilectionis ad nos. *Non enim
misit* per incarnationem *Deus* pater *Filium suum in mundū*,
hoc est, in terrā Iudææ, seu inter homines. Deus in hoc Euan
gelio frequēter accipitur personaliter, scilicet pro certa per-
sona diuina: quandoq; verò essentialiter, vt cū dicitur, Spiri-
tus est deus. Nunc verò sumitur personaliter, *Vt* (filius) *iudi
cet mundum*, hoc est, homines iudicio condemnationis, iusti
tiam exercendo, & pœnam infligendo, *Sed ut saluetur mūdus* C
per ipsum. videlicet merito conuersationis & passionis Chri
sti, cuius virtute & merito purgamur à culpa, & gratia adim-
plemur. Propter quod Petrus in Actibus Apostolorum ait, *Act.4.*
Non est (inquit) aliud nomen hominibus, in quo oporteat
eos saluos fieri. Præterea cum Iacobus & Iohannes, cuius est
hoc Euangelium, zelantes pro Christo, contra quosdam qui
eum nō receperunt, dixissent, Vis dicimus vt descendat ignis
de cœlo & consumat eos? Christus respondit: Nescitis cuius
spiritus estis. Filius enim hominis nō venit animas perdere, *Iohan.12*
sed saluare. ¶Videtur autē huic obuiare, quod infra ait Sal- *Iohan.9*
uator, Nunc iudicium est mundi. & alibi, In iudicium ego in *Esaiæ.11.*
hunc mundū veni. Esaias quoq; ait, Non secundum visionem
oculorū iudicabit, sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet
in æquitate

D in æquitate pro mansuetis terræ. Et sicut alij Euangelistæ te
stantur, Christus in primo suo aduentu dure & efficaciter re
darguebat sacerdotes, scribas, ac pharisæos. Talis autem re-
dargutio nō fit sine iudicio, præsertim cum sæpe dixerit, Væ
vobis. Et denuo, Publicani & meretrices præcedēt vos in re-
Lucæ. 6. gno cœlorum. Dicendum, quòd duplex est Christi aduētus,
Mat. 21. videlicet, primus, quo venit occulte, & in humilitate, vt iudi
Mat. 25. caretur, & liberaret. Secundus, erit manifestus, & in maiesta-
Psal. 46. te, vt iudicet atq; remuneret. De quo fertur in Psalmo, Deus
Hier. 15. manifestè veniet, deus noster & non silebit. Ignis in conspe-
Iob. 34. ctu eius exardescet. Iudicium quoque est duplex. Est enim iu
Psal. 1. dicium discretionis, quo boni à malis secernuntur, maliq́ue
vituperantur, & pretiosum à vili separatur voto aut merito.
E De quo Iob ait, Nunquid qui non amat iudicium sanari po-
test? In hoc iudicio impij non resurgunt, qui non surgunt à
ruina peccati ad gratiam, iudicando hoc modo seipsos. Istud
iudicium fuit & fecit Christus in primo suo aduentu. Multi-
pliciter enim discernit inter electos & reprobos, quosdā mi-
sericorditer vocādo ad suum discipulatum & gratiam, quos-
dam iustè deserendo, qui non erant ex ouibus suis: de quibus
& dixit, Sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum. Aliud verò
est iudicium remunerationis & condemnationis, per pœnæ
Mat. 15. illationem. Hoc Christus non fecit in primo suo aduētu, sed
in die iudicij faciet id communiter, & in morte singulorū fa
ciet ipsum particulariter. Per has distinctiones faciliter con-
cordantur authoritates, quæ repugnare videntur. *Qui credit*
F *in eum* perseueranter vsque ad finem, fide, & opere manens
fidelis, *Non iudicatur* iudicio reprobationis, sed approba-
1. Cor. 4. tionis, de quo dicit Apostolus, Qui iudicat me dominus est.
Apoc. 2. Vnde in Apocalypsi legitur, Esto fidelis vsque ad mortē, &
1. Cor. 15. dabo tibi coronam vitæ. *Qui autem non credit, iam iudicatus est*
hoc est, diuinitus reprobatus, de quo reprobationis iudicio
Paulus testatur, Eos qui foris sunt domin⁹ iudicabit. ¶ Quæ-
ritur, quomodo infidelis iam iudicatus dicatur, cum adhuc
viator existat, necdumq́ue oblatus sit tribunali iudicio Chri
sti? Et respondendum quòd dicitur iam iudicatus tripliciter.
Primò, quoniā pro iudicato & reprobato habetur. Secundo,
quoniam habet in se causam damnationis adeo euidentem,
vt non sit dignum discussionem de ipso peragere. Cum enim
careat fide, certum quòd nil meritorium habeat, sed mortali
subia

subiaceat culpæ, dummodo sit adultus, præsertim cum di- A
cat Apostolus, Quicquid non est ex fide, peccatum est. Iux- *Rom.14.*
ta hunc modum loquendi dicimus de homine agonizante
vel veneno infecto, quod sit mortuus homo. Tertio, quia
futura sunt deo quasi præsentia, qui omnia conspicit atque
præsentialiter cernit in ipso æternitatis momento. Veruntamen in hora mortis iudicabitur, quantum ad remunerationem, seu pœnæ illationem, quantum ad animam, & in die nouissimo quantum ad corpus & animam, quando erit vnus eo *Mat. 25.*
rum quibus dicetur, Ite maledicti in ignẽ æternũ. Iudicãtur
insuper infideles post hanc vitã quoad hoc non quod omnes
æqualem sortiuntur miseriam: sed vnusquisque iuxta mensuram sui delicti, pœnis maioribus vel minoribus deputetur.
Causa autem cur iudicatus iam sit infidelis, subiũgitur, *Quia* B
non credit in nomine unigeniti filii dei, hoc est, in ipso filio dei
naturali & vnico, & per consequens mendacem facit deũ pa- *1.Ioh.5.*
trem secundum quod Iohannes habet, Qui non credit in filium, mendacem facit deum, quia non credit in testimonium
quod testificatus est deus de filio suo. ¶ Istud si vniuersaliter
atque simpliciter intelligatur, consequens esset, quòd nemo
vnquam saluatus est sine explicita fide Christi futuri, præsentis, vel missi: cuius contrarium tenent doctores, adserentes q;
ante Christi aduentum simplicibus sufficiebat implicita fides de Christo, cum obseruantia legis naturalis quoad Gentiles, vel scripturæ quoad Iudæos, qui secundum quosdam tenebantur ad explicitam fidẽ de Christo in generali, ita quod
sufficiebat credere esse vitam post hanc vitam, & quòd deus C
haberet prouidentiam atque iudicium actuum humanorum,
saluti hominum prouideret, secundum modum sibi placentẽ, *Acto.10.*
& ab ipso præordinatum. Vnde Cornelius Centurio tali fide
placuit deo. Erat enim vir religiosus & bonus, cuius orationes & eleemosynæ commemoratæ fuerunt coram deo, & tamen nõdum sciuit determinate aliquid loqui de Christo. Et
respondendum, quòd si verba Euangelistæ intelligantur de
explicita fide filij dei, non erunt de omnibus hominibus intelligenda, sed de maioribus, puta prophetis, & patriarchis,
& eruditis, ab illis pro tempore legis scriptæ. Tempore autẽ
euangelicæ legis omnes tenẽtur ad explicitam fidẽ de Christo & Trinitate. Idcirco iam nemo valet saluari, nisi explici- *Iohan.1.*
ta fide de vnigenito filio dei. *Hoc est autem iudicium.* Hoc *Mich.7.*
est,

D est,istud quod subditur, est causa meritoria iudicij reproba-
Heb.1. tionis infidelium,omniūq; peruersorum, *Quia lux* hoc est,
1.Cor.1. Christus lux vera,illuminans omnē hominem qui illumina-
Baruc. 3. tur. De quo dicit Michæas propheta,Cum sedero in tenebris
Mat.5. dominus lux mea est,Et Apostolus dicit, Cū sit splendor glo
riæ,imò pater & filius,& spiritus sanctus, sunt vna lux . Lux
ergo videlicet verbum,& sapientia patris, *Venit in mundum,*
per incarnationis mysterium,& in terris visa,atque cum ho-
minibus conuersata est lux ista,assumpta humanitate velata,
Christus quoq; secundum naturam adsumptam,est lux ineffabiliter clarior Apostolis,quibus dictum est , Vos estis lux
mundi, *Et dilexerunt homines* pro maiori parte, non tamen
omnes simpliciter, *Magis tenebras* hoc est,passiones,& vi-
E tia rationem obtenebrantia, atq; ad infernales tenebras per-
ducētia, *Quam lucem* hoc est, Christum seu eius doctrinam,
Iob.24. ac virtutum splendorem:de qualibus scriptum est in Iob,Ipsi
fuerunt rebelles lumini. ¶ Quicunq; pręfert concupiscentiā
rationi carnalem,voluptatem spirituali consolationi,bonum
creatum caducum & variabile,bono diuino,æterno & infini
to,iste diligit tenebras magis quàm lucem. Et qui peccata cō
missa potius vult occultare & prosequi,quàm humiliter præ-
fert confiteri absconsionē tenebrarum suarum manifestatio-
Prou.28. ni luciflux cōfessionis. Ideo Salomon in Prouerbiis testatur,
Qui abscondit scelera sua,non dirigetur: qui autem cōfessus
fuerit,& reliquerit ea,misericordiam cōsequetur. Et sanctus
Iob.13. Iob,Vias(inquit)meas in conspectu eius arguam, & ipse erit
F Saluator meus. *Erant enim eorum mala opera* hoc est, vitiosa,
sicq; ex electione mali,& habitu vitioso peccabant gloriātes
in malis,suisq; iniquitatibus firmiter adhęrentes. ¶ Sed cum
dicat Dionysius,Nemo respiciens ad malum operatur,& ni-
hil appetitur nisi bonum,quomodo potest quis plus diligere
tenebras quàm lucem,seu vitium quàm virtutem? Et respon-
dēdum,quòd nemo respiciens ad malum,operatur illud,hoc
est,non perpetrat,nec appetit malum,nisi sub ratione alicu-
ius boni apparētis,vtpote delectabilis vel vtilis: ꝓpter quod
Prou. 12. Salomon ait , Via stulti recta in oculis eius. *Omnis enim qui
male agit* non solum ex infirmitate,vel ignorātia,sed ex cer
ta malitia,seu habitu prauo *Odit lucem* i.iustitiam veramque
doctrinam,& etiam Christum aliqnando quem vellet , non
esse,vt possit pœnas futuras euadere *Et non uenit ad lucē* hoc
est,

eft,ad peccatorum suorum salutarem, ac lucidam confessionem. Vel, non venit in publicum ex verecundia aut timore pœnarum. *Vt non arguantur* id est, reprehendātur, seu corrigantur à prælatis & iustis hominibus, *Opera eius* tenebrosa. ¶ Sed his contrariari videtur, quòd adserit Esaias, Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt nec absconderunt. Et obstinato populo loquitur Hiere. Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Tales vtique testante Salomone, Lætantur quum malefecerint, & sine vllo timore perpetrant mala. Veniunt ergo ad publicum, & in præsentia hominum peccare non erubescunt. Et rēspondēdum, quòd verba præinducta vniuersaliter vera sunt, sed de diuersis generibus male agentium, diuersimode verificantur. Aliqui enim adeò mali sunt, vt respuant increpari, iuxta illud Amos: Odio habuerunt corripientem. Isti publicè peccant, & sæpe peccasse se iactant. Alij sunt hypocritæ, simulatores, & callidi, humana vituperia magis quàm diuinum iudicium formidantes, isti peccant in abditis, dicente Apostolo, Quæ in occultis fiūt ab ipsis, turpe est dicere. Alij sunt famuli dei, sed imperfecti, non ambulantes timorate, & satis solicite coram deo, sed cū obseruantia debitorū, seu præceptorum contenti: isti multa venialia faciunt in secreto, quæ nequaquā facerent præsentibus aliis, & interdum non veniunt ad lucem ex verecundia ne confundantur. Vnde quicunque peccat, aliquo modo òdit lucem, & refugit eam, loquēdo de peccatis à quibus homo merito denominatur peccator. Nihilominus sunt aliqui viri virtuosi tā feruentes & humiles, quòd semper parati sunt increpari, & cupiunt sua peccata manifestare, correctionemque pati promptissimi sunt. *Qui autem facit ueritatem* doctrinæ & vitæ atque iustitiæ, hoc est, qui vera loquitur, & eadem operatur, iustitiamque sectatur. Triplex enim est veritas, scilicet doctrinæ, vitæ, & iustitiæ, & quælibet harum est suo modo facienda. *Venit ad lucem* hoc est, apparere non erubescit, lucem sapientiæ sequitur, & coram aliis exemplarem se exhibet. *Vt manifestētur opera eius* (ad gloriam dei, ædificationem proximi) *quia in deo sunt facta* i. secundum voluntatē dei, quæ nobis in scripturis declaratur. Istud præcipuè verum est de operibus bonis, ad quæ aliquis obligatur, quæ nullam singularitatem prætendunt, & sine nota vanitatis possunt manifestari. De his enim ait Saluator, Sic luceat lux

A; Esa. 3.; Hiere. 3.; Prou. 6.; Eccl. 8.; B; Ephes. 15; Mich. 6.; C; Iohan. 9.

D lux vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. ¶ Sed si omnis qui facit veritatem venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quid est quod aliqui de bonis actibus verecundantur? Sunt enim nonnulli, qui si à suis consortibus inueniantur orare, confiteri, vel aliquid deuotionis peragere, erubescunt, cupientes latere, nō tam ex humilitate, quàm ex humano rubore. ¶ Denique sunt aliqui, solitarij & inclusi, optimæ vitę, qui nunquam in publicum veniunt, & multi ex vera humilitate absconderunt bona quæ operantur. Vnde & Christus iubet in cubiculo, id est, in loco absconso orare. Et rursus, Vi-
Mat. 6. dete (ait) ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab illis. dicendum quòd verba hæc Euāgelica ve-
E rissima sunt, atque pulcherrima, sed de diuersis iustorum generibus verificantur variis modis. Primò enim vniuersaliter verum est, quòd quicunque facit veritatem, id est, meritoriè operatur, venit ad lucem, quæ Christus est, vt manifestentur à Christo opera eius in die iudicij, quando laus erit vnicui-
Luc. 12. que à deo, & vt Christus confiteatur eum, corā patre suo cœlesti. Rursus quicunque sic agit, venit ad lucem, id est, ad rectę rationis iudicium, vt manifestentur opera eius, pro loco, causa, & tempore, scilicet quando ratio dictat, & charitas exigit. Qui verò de actibus bonis non excedētibus communem deuotionem verecundantur, sunt homines pusilli, & imperfecti, qui apprehendunt bonum honestum sub ratione rei turpis, inquantum formidant propter bona opera, derideri. So-
F litarij autem veniunt ad lucem interiorem, quanuis non veniunt ad humanos aspectus. ¶ Porrò, verba Saluatoris intelligenda sunt quantum ad intentionem, videlicet, vt non oremus, nec bona agamus ad hunc finem, quatenus videamur & commendemur à proximis, sed ad gloriam dei, propriamque salutem, & proximorum ædificationē. Elucescit ex his quòd iustitia est regina audax, secura, fiducialis, iocunda, & victoriosa. Iniustitia verò contrario modo se habet. Propter quod
Sapiē. 7. scriptum est. Cum sit timida nequitia, dat testimonium con-
Iob. 15. demnata: semper enim præsumit sæua, perturbata consciētia.
Prou. 28. Hinc enim Iob ait, Sonitus terroris semper in auribus impij, & cum pax sit, ille insidias suspicatur. Nec dissonat, quod Salomon Prouerbiorum vicesimo octauo astruit. Fugit impius nemine persequente, iustus autem quasi leo confidens absque terrore

terrore erit: ideo dicit Apostolus, Vis non timere potestatem A
fac bene, & habebis laudem ex ea. Propterea quoque ait Phi- *Rom.* 13.
losophus, quòd qui bene se habent in diuinis, sunt melioris fi *Esa.* 50.
dutiæ. Audiamus vocem iusti venientis ad lucem, & sciemus quanta sit securæ mentis fiducia. Ecce apud Esaiam ait vir iustus, Iuxta est qui iustificat me. Quis contradicit mihi? Stemus simul. Quis est aduersarius meus? Accedat ad me. Ecce dominus deus auxiliator meus. Quis est qui condemnet me? Tales fuerunt martyres sancti, qui facientes veritatē legis, & fidei Christianæ, venerūt ad lucem, quoniam nō erubuerunt
Christum, eiusque sermones, sed confessi sunt eum coram ho *Lucæ.* 12
minibus: ideo Christus confitetur eos coram patre suo, sicq; *Marci.* 8
manifestat eorum opera bona. C

¶ Explanatio residuæ partis huius Capitis.

Post hæc uenit Iesus, & discipuli eius in Iudæam.

ARTICVLVS X.

Escripto sermone quem habuit Christus cum Nico
D demo, aliquibus forsitan verbis ab Euangelista adiectis. Nunc consequenter ostēditur exordium vsus baptismatis Euangelicæ legis, & quid Iohannes Baptista de Christo perhibuit, plenius edocetur. *Post hæc* videlicet cōsummato sermone præscripto, quem habuit ad Nicodemum Saluator, *Venit Iesus, & discipuli eius in Iudæam terram* hoc est, ad alia loca Iudææ. Postquā enim fuit in ciuitate Iudæo-
rum metropoli, puta Hierusalem, vbi Nicodemum instruxit, B
processit ad alia loca eiusdem prouinciæ, vt ibi prædicaret. Sed cum Hierusalem sit principalis vrbs Iudææ, quidā dixerunt, quòd Christus venit post prædicta in Iudæam non sta-
tim & immediate, sed postquā Galilæam intrauit, & illic de- *Mat.* 18.
morabatur cum eis in domibus alienis, tanquā pauper & ho- *Luc.* 9.
spes, quia non habuit vbi caput reclinaret, *Et baptizabat.* *Iohā.* 4.
¶ Secundū Chrysostomum, Christus in propria persona nō *Chrysost.*
baptizauit: quia sequenti capite scribitur. Quanquā Iesus nō baptizaret, sed discipuli eius. Dicitur tamen baptizasse, quia discipulis suis officium baptizandi, commisit. Quemadmodum rex facere dicitur, quod facit per suos ministros. Dicit quoque Chrysostomus, quod discipuli baptizabant non baptismate Christi, sed Iohannis, quia secundum positionem, hoc baptisma Christi nondum fuerat institutū. Habet enim efficaciam

h à merito

D à merito passionis dominicæ, quæ tunc nōdum erat peracta. Et Apostolus dixit, Christus post resurrectionē quando ascē dit, Iohannes baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spi-
Act.1. ritu sancto. Si autē Christus propriis manibus non baptiza-
August. uit Apost. ergo nec aliquem alium. Sed melius videtur, vt cū Augustino dicamus, quòd Christus primo per seipsum baptizauit, præsertim Apostolos, aliosque discipulos suos: nec dubium quin proprio baptismate gratiam conferente baptizauerit. Instituit enim sacramēta nouæ legis per seipsum, & exercuit ea, saltem quædam eorum: postmodum verò commisit Apostolis baptismatis sui exercitium, & ipse altioribus intendebat, videlicet doctrinæ & prædicationis officio, quod & Apostoli post resurrectionem sæpe fecisse leguntur, quando
E multos conuerterunt ne per baptizandi officiū, quod ab inferioribus atq; indoctioribus fieri potuit à uerbo prædicatio-
1.Cor.1. nis impedirentur, Vnde ad Corinthios Paulus testatur, Neminem vestrum baptizaui, nisi Crispū & Caium, & Stephanæ domum. Non enim misit me Christus baptizare, sed Euā
Luc. 26. gelizare. ¶ Nec obstat quod ait Saluator Apostolis, Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Hoc quippe intelligendum est, quòd baptizarēt eas per se, vel per suos adiutores atq; discipulos. ¶ Postremo quod obiicitur, de facili soluitur. Passio enim Christi hoc cō tulit futura quod præstat iam facta. Tota enim efficacia, ac idoneitas meriti Christi, fuit à persona verbi præsentialiter, quæ æterna est, & vnius potestatis ante passionem & postea.
F Quòd verò Apostolis dictū est, Vos autē baptizabimini spiri
Acto.1. tu sancto, intelligitur de interiori perfusione gratiæ spiritus sancti, sub signo visibili *Erat enim Iohānes baptizans in Ennon* (id est, loco sic dicto) *iuxta Salim* vrbē suam prope Iordanem *Quia aquæ multæ erant illic* videlicet iuxta Salim. Erat enim ibi lacus secundum Bedam, & ideo fuit locus ad baptizandū conueniens *Et ueniebant* Iudæi ad Iohannem, *Et baptizabantur ab eo. Nondum enim missus fuerat Iohannes in carcerem* ab Herode Tetrarcha, qui ad Herodiadis suggestionē incarcerauit Iohannem, vt Marcus refert: Per hoc innuit Euangelista, q᷑ omnia à se hucusq; descripta de actibus Christi, sunt ab aliis Euāgelistis omissa, qui sic loquātur de Christo, ac si post incarnationem Iohannis incepisset prædicare, & signa peragere. *Facta est ergo quæstio,* hoc est, ex quo Christus baptizabat

bat per se & per suos Apostolos, idcirco mota est quæstio cõ- A
tentiosa ex indiscreto zelo procedens, *Ex discipulis* (id est, ab aliquibus de numero discipulorũ) *Iohãnis* (Baptistæ) *cum Iudæis* qui baptizabantur à Christo, *De purificatione,* hoc est, de baptismo, qui est lotio purgans. Baptismus autẽ Christi, verè intus purificat, vnde actiua purificatio appellatur. ¶ Ista quæstio fuit cuius baptismus esset præstantior, Christi vel Iohannis, Iohannis nanque discipuli volentes magistrum suum præferre, dixerunt quòd eius baptismus dignior esset. Iudæi autem baptizati à Christo dixerunt oppositum. Scientes quale testimonium perhibuisset Iohannes Christo, dicens, Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos spiritu sancto: & etiam quia Iohannes veniẽtes ad se, misit ad Iesum, vt
baptizarentur ab eo, non autem misit Christus venientes ad B
se, ad Iohannem. *Et uenerunt* (discipuli Iohannis) *ad Iohannem,* vt quæstionem hanc solueret, propriique baptismi honorem defenderet, *Et dixerunt ei,* dolentes & querulantes Marc. 6.
quòd honor magistri sui, & per cõsequẽs, honor eorũ minueretur. *Rabbi qui erat tecum trans Iordanẽ* (sicut superius dictũ est) *cui testimonium perhibuisti* dicendo, Ecce agnus dei, *Ecce* Mar. 1.
hic baptizat (per se & suos discipulos) *& omnes ueniunt ad eum,* hoc est, tam multi, vt pene nulli videantur, qui te accedunt, quia & tu ipse mittis tuos ad eum: quasi dicant, ibi frequentia, hic paucitas. Illi honor impenditur, tu incipis paruipendi, & tu ipse es in causa, quia sic illum verbis tuis magnificasti. ¶ Isti discipuli Iohannis nondum perfecti fuerũt, sed ali Iohã. 2.
quid inuidentiæ inerat eis, ægre ferentibus quòd Christus, C
& eius discipuli Iohanni, & eius discipulis præferebantur. Vnde sæpe coniunxerunt se Pharisæis, quos nouerant æmu- Mat. 9.
los Christi, contra Iesum, sicut Matthæus habet: Accesserunt ad Iesum discipuli Iohannis, dicentes, Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, tui autem discipuli non ieiunant? Deinceps Iohannes Baptista benigne docet, & corrigit suos discipulos. *Respondit Iohannes, & dixit, Non potest homo accipere quicquam* hoc est, nihil boni habere, vel acquirere potest, *Nisi fuerit ei datum de cœlo* hoc est, à deo concessum, mediate vel immediate. Oĩa etenim bona, cũcta dona naturæ, vniuer 1. Cor. 4.
sa munera gratiæ, à deo sublimi & benedicto fontaliter pro- 2. Cor. 3.
fluũt. Propter quod dicit Apost. Quid habes quod nõ accepisti? Et, Non sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis, quasi

F ex nobis,sed sufficientia nostra ex deo est. Et apud Ozeã lo-
Ozeæ. 3. quitur deus, Perditio tua ex te, in me tantummodo auxilium tuum. Quanuis homo vniuersaliter ita sit, tamen Iohãnes id dicit de semetipso: tanquam dicat, Ego cum homo sim, potestatem baptizandi non habeo, nisi ex deo, ille cum deus sit, propria authoritate baptizat: ideo mihi non derogatur, dum ille præ me honoratur, nec debetis hoc impatienter accipere *Ipsi uos mihi testimonium perhibetis* qui verba mea de Christo dicta audistis *Quod dixerim* (audiẽtibus vobis coram turba) *Non sum ego Christus,* non sum filius naturalis, & vnicus, magnum mihi est esse filium adoptiuum, non sum finis, sed via, & medium ad finem deducens, non sum Saluator, sed seruus,
Iohan. 4. gratia eius indigens, cui & dixi. Ego à te debeo baptizari, &
Luc. 1. tu venis ad me? sed quoniam missus sum ante ipsum tanquam prçcursor, & præco, vt prędicando, ac baptizando, disponerẽ
E homines ad doctrinã, gratiamq; illius. De hoc superius multa iam dicta sunt. ¶ Insuper ponit Iohannes Baptista copiosam differentiam, gratiamq; distantiam inter Christum & se & quia discipuli sui minus sublimiter senserunt de Iesu, ideo Iohannes eius magnificentiam fidelissime atq; clarissime pãdit, non breui versiculo, sed longo sermone. *Qui habet sponsam, sponsus est. Amicus autem sponsi qui stat & audit eũ, gaudio gaudet* (i. intime, cordialiterque exultat) *propter uocem sponsi* cui congratulatur. Hoc ad literam in hominibus ita est, spiritualiter quoque sic fuit inter Christum & eius præcursorem. Per sponsum ergo Iohannes intelligit Christum, cuius sponsa est ecclesia, quam sibi in incarnatione, baptismo & passione de-
E sponsauit, eam sibi incorporando, per gratiam fœcundando, spirituales filios ex ea generando. Cum enim sponsus ex spõsa generet prolẽ, conuenit Christo procreare in baptismo filios spirituales per ecclesiam, quasi per matrem fidelium quæ virtute & gratia sui sponsi regenerat. Iohanni ergo non conueniebat spiritualiter regenerare, sed ad regenerationem dis-
Ephes. 5. ponere. De hoc sponso & sponsa ait Apostolus Ephes. Chri-
Apoc. 19. stus dilexit ecclesiã, & tradidit semetipsum pro ea, vt illã san-
Apoc. 21. ctificaret: & ideo Iohannes in Apocaly. venerunt (inquit) nu-
Cantic. 3. ptiæ agni, & vxor eius præparauit se: & rursus, Vidi Hierusalem, id est, ecclesiam à deo paratam quasi sponsam ornatam viro suo. De hoc sponso & sponsa cantatur canticum canticorum. Habet autem Christus triplicẽ sponsam, videlicet vni-

uersalem

uerſalem quæ eſt eccleſia omnium electorum, quam ſibi ab A
origine mundi deſponſare exorſus eſt per fidem& charitatẽ:
ſponſam particularem quæ anima ſancta quam ſibi quotidie
deſponſat, quoſdam ad ſe conuertendo per gratiam, ſponſam
ſingularem quæ eſt virgo beatiſſima, quam ſibi deſpõſauit in
vtero ſuæ matris. Verum hæ duæ ſponſæ continentur in prima, vt pars in toto, propter quod dici poteſt, quòd Chriſtus
non habet niſi vnam ſponſam in terra, ſicut & vnam duntaxat eccleſiam habere aſſeritur, quanuis ſint multæ particulares eccleſiæ non diſcordantes ab eccleſia vniuerſali. Cũ itaq;
ſit filius dei ſponſus noſter ſeu animarum noſtrarum, cõſtat,
quòd fornicatur, adulteriumque committit, qui magis adhæret rebus terrenis, variabilibus, & caducis quàm ſibi, hoc eſt
ſpirituale adulteriũ, de quo Pſalmiſta loquitur deo, Ecce qui B
elongãt ſe à te peribũt. Perdidiſti omnes qui fornicantur abs *Pſal. 72.*
te. De quo ſcriptum eſt apud Ozeam, Noli lætari Iſraël, quia
fornicatus es à deo tuo. Magna plane nobilitas atque ineffabilis dignitas animæ, imò totius eccleſiæ eſſe ſponſam ſui
creatoris, cuius ſemine imprægnatur, videlicet, lumine gratiæ cœliformis, vt ſit fœcũda in fructibus ſpiritus ſancti. De
quibus ad Galathas dicit Apoſtolus, Fructus ſpiritus eſt cha *Galat. 5.*
ritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides,
modeſtia. ¶ Denique, per amicum ſponſi intelligit Iohãnes
ſeipſum, quem certum eſt in Chriſti amore ardentiſſimũ extitiſſe, qui ſtetit corporaliter iuxta Ieſum circa Iordanem: ſpi
ritualiter quoque ſtetit tanquam in omni virtute erectus, in *Lucæ. 7.*
Chriſti charitate perfectus, nec ad dexterã, nec ad ſiniſtram C
deflectens animæ greſſus, quia non erat arundo vento agitata, audiuitque verba ſponſi cœleſtis, quę non ſunt in toto deſcripta, nec dubium, quin in verbis Chriſti cordialiſſime delectabatur, ideo ſubditur, *Hoc gaudium meum impletum eſt* de
aſſiſtentia & audientia quàm ſponſo eccleſiæ aſtiti, eiuſq; vocem audiui, iam vehementer lætatus ſum excellentiæ Chriſti mentaliter congaudendo. Fuit autem Iohannes nõ ſolum
ſponſi huius amicus, ſed etiam paranymphus: quoniam inter
Chriſtum & homines fecit copulã ſpiritualem, ſpõſam ſponſo cõiungens. Sed ſi Iohannes ita dilexerat Chriſtum, nonne mirum eſt quòd nunquam corporaliter ſequutus eſt eum,
ſicut diſcipuli? præſertim cum teſte diuino Dionyſio amor
ſit virtus vnitiua: imò iſtud in tantum diſplicuit Manichæis

D vt dicerent Iohannem esse damnatum. Et respondẽdum est, quòd amor Iohannis fuit veraciter spiritualis idcirco in spirituali coniunctione quieuit contentusque fuit, per quod docemur de corporali coniunctione seu præsentia non debere curare, nisi ad spiritualem profectum fuerit oportunum. Caro nempe (vt ait Saluator) non prodest, sed spiritus est qui viuificat. Vnde Apostolis in corporali præsentia Christi, minus ordinate delectationẽ habẽtibus professus est Christus. Expedit vobis vt ego vadam, si enim non abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Si autẽ abiero, mittam eum ad vos. Spiritualiter ergo amandus & contrectandus est non solum Christus, sed & quilibet proximus. Idcirco enim dicit Apostolus. Et si nouimus secundum carnem Christum, tamen iam nunc non nouimus. Itemq;, Itaque nos iam neminem secũdum carnem nouimus. Deificata nanque & spiritualizata erat affectio sancti Apostoli, cuius sectemur vestigia. ¶ Queritur, cur & quomodo Iohannes qui superius dixit se esse indignũ soluere calciamenta Christi, nunc appellat se eius amicum? Dicendum, quòd ibi loquebatur turbæ, quæ Christi maiestatem non nouit: idcirco se ibi maximè humiliauit & Christum exaltauit. Nunc verò loquitur suis discipulis inuidia tactis, & inter Iesum ac Iohannem auersionem quandam facere cupientibus. Hinc Iohannes dicit se amicum illius, vt & discipulos suos ad Christi prouocet charitatem, sic & nos facere par est, dum sentimus seminatorem discordiæ nos affari, dicẽdo verba inuidiæ prouocatiua, tũc ergo charitatiue loquamur de eo inter quem & nos nititur seminare discordiam. Vterq; autẽ sermo Iohannis est verus, quia Iohannes quantũ ad id quod fuit per naturam & propriã fragilitatẽ, dignus non fuit soluere calciamenta Christi: quantum verò ad id quod fuit per charitatem, & gratiã saluatoris, erat præcipuus eius amicus, non minor quàm Euangelista Iohannes. *Illum oportet crescere, me autem minui* quando Iohannes hoc dixit, fuit Christus perfectæ quantitatis in corpore, & perfectæ sanctitatis, sapiẽtiæ & gratiæ in anima, secundum diuinitatem verò in seipso omnino incommutabilis permanet. Quòd ergo ait Iohãnes Ipsum videlicet Christum oportet crescere, sic intelligẽdum est: quomodo deus dicitur magnificari & exaltari à nobis, nõ quòd in seipso maior fiat vel altior, sed quòd eius magnitudinem, & sublimitatem agnoscimus, profitemur, laudamus;

Margin: Iohan. 6. / Iohan. 16 / 2. Cor. 5. / E / Iohan. 1. / Marci. 1. / F

mus: ſic Chriſtus creuit quantum ad magnitudinem famæ & A
hominum æſtimationem. Iohannes verò minoratus eſt, hoc modo, populus enim putauit Iohannem eſſe Chriſtum, & Ieſum eſſe prophetam non Meſsiam: ſed tempore procedente radiantibus ſignis documentisque Ieſu, & teſtimonio Iohannis cooperante, cœpit populus Ieſum tenere pro Chriſto rege Meſsia, Iohannem verò pro vate, præcurſore, ac nuncio Ieſu Chriſti. Auguſtinus tangit alium ſenſum, referendo verba Iohannis ad paſsionem vtriuſque, vt Chriſtus dicatur creuiſſe, quia diſtentus in cruce, Iohannes verò minutus quoniam decollatus: ſed quia diſcipuli Iohannis conquerebantur de hoc quod multi acceſſerunt Ieſum, & pauci Iohanné, poteſt ita intelligi: Illum oportet creſcere, acquirédo plures diſcipulos ſpiritualesq; filios in baptiſmo, me autem minui, B
quantum ad numerum diſcipulorum, quia nonnulli ex diſcipulis Iohannis adhæſerunt Chriſto. Huius increméti & decrementi ponit Iohannes Baptiſta aliquas rationes: Primam tangit, dicendo, *Qui deſurſum uenit*, id eſt, Chriſtus vnige *Pſal.* 18.
nitus dei, cuius à ſummo cœlo fuit egreſsio, quantum ad diuinitatem, quoniam natus à patre æterno, & quantú ad ad humanitatem, quoniam ſupernaturaliter conceptus & natus ex virgine, ſpiritu ſancto corpus eius formante, *Super omnes* *Lucæ* 2.
eſt, id eſt, omnibus creaturis ſublimior eſt, quantú ad vtranque ſuam naturam. Nam quoad diuinam, cunctis præſtátior eſt in infinitum. Hæc ergo ratio excellentiæ Chriſti ſumpta eſt ex parte ſuæ originis: ſecunda vero accipitur ex qualitate ſuæ ſapientiæ & doctrinæ. Vnde ſubiungitur, *Qui de terra* C
eſt, id eſt, ex humanis parentibus viro & fœmina natus eſt, de terra eſt, quantum ad generationis originem, *Et de terra loquitur*, id eſt, de inferioribus & terrenis tractat, quantum eſt ex parte ſuæ terrenæ originis. Nihilominus, loquitur de diuinis atque cœleſtibus, ſiue per naturalem rationem ſicut philoſophi, ſiue per gratiæ infuſionem, & ſupernaturalem illuminationem, quemadmodum Prophetæ & Apoſtoli. Ipſe quoque beatus Iohannes Baptiſta, quem certum eſt hoc loco de cœleſtibus fari, imò de ſupercœleſtibus eloqui, ſcilicet de patre & filio. *Qui de cœlo uenit*, humanam naturam aſſumendo & viſibiliter apparendo, ſupernaturalique modo naſcendo, *Super omnes eſt*, perfectione naturæ, quoad ſuam diuinitatem: & excellentia gratiæ,

D quoad humanitatem assumptam. *Et quod uidit & audiuit hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit.* Hoc verbum præcursoris alludit ei, quod supra Christus dixit ad Nicodemum, Amen dico tibi, & quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimoniũ nostrum non accipitis: ꝙ quomodo intelligendum sit, pauloante expositũ est. Ea enim quæ Christus docuit, vidit oculo intellectuali secundum vtranque naturam: cognoscendo videlicet omnia per scientiam increatam, vt deus, & per scientiam infusam, vt homo. Denique, vt homo audiuit auribus cordis à deo trinitate in primo instanti incarnationis quicquid deus sibi reuelauit: Sed quomodo secundum naturam diuinam audit aliquid à patre, cum ipse sit sermo patris? Dicendum, quòd filio dei idem est generari

Supra huius capitis b.

E à patre, & audire à patre. Nascendo quippe, à patre recepit plenitudinem deitatis, & per consequens sapientiam, omnémque perfectionem à patre, idcirco dicitur audire à patre, non quasi primo subsistens, & postea audiens, vel à patre distans, sed eandẽ sapientiã atque essentiam recipiendo à patre, quam habet pater. audit ergo, id est, intellectualiter percipit à patre, quicquid intelligit pater. Sed quomodo dicit præcursor de Christo, Testimonium eius nemo accipit? cum in Daniele scriptum sit, Omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Itemq; Psal. Reminiscentur & conuertentur ad dominum vniuersæ familiæ gentiũ: sed & quãdo Iohannes hæc dixit, habuit Christum nonnullos discipulos, & ipse quoque Baptista vtique testimonium Christi accepit. Et respondendum, quod Iohannes hoc asserit, ad insinuãdum paucitatem

Dan. 7. *Psal. 21.*

F Iudæorum in Christum credentiũ: iuxta quem modum dicit Apostolus, Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Sic etiam Michæas dicit, Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. *Qui autem acceperit eius testimonium* verbis Christi credendo, *Signauit,* id est, considerauit, & suo actu mõstrauit ac indicauit, *Quia deus* pater seu trinitas *uerax est* in seipso, in verbis suis atque operibus, qui per diuersa argumenta probauit ꝙ Iesus sit Christus dei, videlicet in baptismo per descensum spiritus sancti in forma columbæ, & per vocem qua dixit pater, Hic est filius meus dilectus. Per miracula quoq; in Hierusalem facta, de quibus confessus est Nicodemus, Nemo potest hæc signa facere, nisi fuerit deus cum eo. Verus etiam ostenditur deus, quia in Iesu im-

Philip. 2. *Mich. 7.* *1. Iohã. 5.* *Marc. 1.* *Iohan. 1.*

ſu impleuit quæcunque per prophetas prænũciauit de Chri- A
ſto. *Quem enim miſit deus, uerba dei loquitur,* quanuis hoc ve *Matt.* 17
rum ſit de ipſo Baptiſta, de quo dictum eſt ſupra, Fuit homo *Luc.* 9.
miſſus à deo, atque apoſtolis, imò vniuerſis prædicatoribus *Sup. eod.*
ſanctis, qui ſunt miſsi à deo, & verba dei hominibus prædi- *Iohan.* 1.
cant: hoc tamẽ de Chriſto antonomatice dicitur, cum ipſe ſit omnium miſſorum atque diuina loquẽtiũ ſummus. Præterea oſtendit Baptiſta excellentiam Chriſti ex parte gratiæ ſibi conceſſæ. *Non enim ad menſuram,* id eſt, ſecundum determinatum gradum, & particularem perfectionem. *Dat deus ſpiritum* ſanctum, id eſt, gratiam eius, ſupplendum eſt Chriſto homini, de quo Iohannes nunc loquitur. Ex his autem quæ
dicta ſunt in expoſitione primi capituli ſuper illud, Plenum *Iohan.* 1.
gratiæ & veritatis, patet, quomodo gratia Chriſti ſit perfe- B
cta, ſumma & multiplex, nec iam reſumẽda ſunt illa, ſed quia præcurſor iam aſtruit quòd ſine menſura deus præſtitit gratiam CHRISTO, oportet fateri, quòd gratia Chriſti ſit aliquo modo infinita. Gratia autem CHRISTI habitualis, non eſt ſecundum eſſentiam infinita, cum ſit pura creatura quæ non poteſt ſimpliciter eſſe infinita, ſed neceſſario eſt determinatæ perfectionis & limitatæ capacitatis. Gratia verò vnionis in Chriſto eſt ſimpliciter infinita, cum non ſit quid creatum, ſed ipſum verbum humanæ naturæ gratis vnitum: nihilominus gratia habitualis in Chriſto eſt quodammodo infinita. Primo, quia idonea eſt ád omnes gratiarum effectus. Secundo, quoniam maior gratia nulli communicari po
teſt. Tertio, quia tota capacitas animæ Chriſti repleta eſt C
gratia. Quarto, quoniam plena atque ſufficiens eſt aliis influere inceſſanter. Aliis verò datur gratia ſecundum aliquem
gradum & determinatam perfectionem, prout Apoſtolus di *Epheſ.* 4.
cit, Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donatiõis Chriſti. Infinita eſt ergo gratia Chriſti, quoniam verbum tantam gratiam influxit animæ Chriſti, quantam capere potuit, eratque paratum plus dare, ſi illa potuiſſet plus capere. Vnio enim verbi cum humana natura, non eſt facta per gratiam habitualem intermediam, ſed gratia iſta conſecuta eſt hypoſtaticam vnionem, tanquam effectus ipſius. Et quoniam vnio hypoſtatica ſeu perſonalis, eſt ſumma ac propinquiſsima, ideo ex ea deriuata eſt tanta gratia ad animam Chriſti, quòd tota capacitas eius fuit repleta. *Pater enim diligit*

D *ligit filium*, amore immenſo omni creaturæ inexperto, ſuperæſtuanti ac ſuperdulciſsimo quãtum ad filij diuinitatem.
*Coloſſ.*1. Propter quod dicit apoſtolus ad Coloſſenſes, Gratias agimus deo & patri, qui nos tranſtulit in regnum filij dilectio-
*Sapiē.*11. nis ſuæ. Cum autem dicit, Pater diligit filium, non eſt ſimpliciter accipiendum, cum deus diligat cuncta quæ fecit, ſed
Marci 9. innuitur, quòd incomparabilis ſit dilectio patris ad filium:
Iohā. 10. ſecundum quod apud Marcum ait pater, Hic eſt filius meus chariſsimus. Diligit quoque pater filium ſecundum naturam aſſumptam amore finito, ſed ſingulari & ampliori quàm totum vniuerſum, quoniam maius bonũ dedit ei ſoli quàm omnibus ſimul, videlicet perſonalem vnionem cum verbo. *Et omnia dedit in manu eius*, id eſt, in poteſtate filij, ſecundum
E vtranque eius naturam. Pater enim dedit omnia in poteſtate filij, ſecundum naturam eius diuinam, inquantum dedit eandem eſſentiam atque potentiam quam habet pater. Dando equidem ipſi potentiam iſtam, dedit ei omnium poteſtatem, ita quòd filius eſt vniuerſorum dominus, per authoritatem, potens creare, annihilare, & quicquid voluerit facere. Denique ſecundum aſſumptam humanitatem dedit omnia in manus eius, quoniam omni creaturæ præpoſuit Chriſtũ, prout
*Mat.*28. Matthæus ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Vt enim Damaſcenus teſtatur: dato Chriſto homini quod maius eſt, etiam datum eſt ei quod minus eſt. Quoniã ergo datum eſt ei perſonale eſſe verbi, vt ſit filius naturalis,
Iohā. 10 quia humanitas Chriſti ſubſiſtit in increato, perſonalique eſ-
F ſe verbi, imò ipſum verbum eſt perſona ſeu perſonalis ſubſiſtentia naturæ aſſumptæ, ideo datum eſt ei omnibus creatu-
*Hebr.*2. ris præſidere ac dominari. Sed contra hoc videtur eſſe illud apoſtoli ad Hebræos, Nondum videmus omnia ei ſubiecta. Dicendum, quòd nondum ſunt omnia Chriſto homini ſubiecta, quantum ad ſuæ poteſtatis plenariam exequutionem & vniuerſalem manifeſtationem: ſed hoc fiet in die iudicij, quando ad eum venient & confundentur omnes, qui repu-
Eſa. 45. gnant ei, vt Eſaias dicit. Per hoc itaque pater dedit omnia in manu filij ſecundum ſuam diuinitatem, quòd genuit filium ſibi æqualem, omnipotens omnipotentem, vt qualis & quantus eſt pater, talis ac tantus ſit filius: ita quòd dare, aliud non
1.*Iohā.*5. ſit quàm generare. *Qui credit in filium*, fide formata, perſeueranti & operatoria, *Habet uitam æternam*, id eſt, beatitudinem

dinem sempiternam, nunc in spe, in merito & in radice : non A
enim inaniter eam præstolatur, sed habet causam adipiscēdi
eam quæ est actio bona ex charitate procedens in adultis.
In infantibus verò, sufficit fides formata sine opere proprio
cum merito Christi. *Qui autem incredulus est filio dei, non uidebit uitam æternam*, id est, diuina visione priuabitur quantum ad pœnam damni, quēadmodum scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam dei: vnde & in Esaia habetur, Qui incredulus est, infideliter agit. sed cum vita æterna sit visio dei, quomodo infidelis dicitur non visurus vitam æternam quasi fideles sint eam visuri? Et respondendum ꝙ intellectus reflectitur super proprium actum, ideo sancti in patria sua beatificam visionem vident, hoc est, cognoscunt. Potest quoque per vitam æternam intelligi beatitudo obiectalis, quæ B est deus quem increduli non videbunt per speciem, *Sed ira dei* id est, iusta vindicta *manet super eum*, id est, æternam damnationem incurret, quantum ad pœnam damni. Omnes quidem teste apostolo nascimur filij iræ, sed ira dei non manet super electos atq; fideles. Super infideles verò in sua perfidia persistētes, sine fine manebit: vnde in Apocalypsi inducitur, Timidis autem & incredulis & execratis, pars illorum erit in stagno ardenti igni & sulphure. Ex præinductis verbis & factis Iohannis moraliter edocemur ne indigne feramus, dum alij nobis præferuntur, quibus maiores æstimabamur, nec aliquid boni propriis viribus ascribamus : quia non potest homo habere vel accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Patet quoque ex his quanta sit certitudo fidei C Christianæ quæ data est ab vnigenito filio dei, qui non alia nobis narrauit quàm quæ vidit in patre, & audiuit ab eo. Propterea multo damnabilius est non recipere legem euangelicam, quam fuit non credere legi Mosaicæ, prout ad Hebræos plenius docet apostolus.

Esa. 26. *Esa. 27.* *Ephes. 2.* *Apoca. 21* *Iohan. 19*

¶Elucidatio Cap. IIII.

Vt autem cognouit Iesus quia audierunt Pharisæi.

ARTICVLVS XI.

HOc loco describit Euangelista inæstimabilē, prorsusque ineffabilem dignationem filij dei, quæ manifestatur in præsenti capitulo variis modis, videlicet ꝙ nostræ prauitatis defectus, laboresque sustinuit: quòd mulieri peccatrici tam pie, diffusè ac dulciter loqui dignatus

D gnatus est, ꝙ ignorantes tam charitatiue instruxit, quòd pro conuersione gentilium tanta prodigia fecit. Dicit igitur bea tissimus Euangelista. *Vt autem*, id est, postquam cognouit, hoc est, se cognoscere demõstrauit Iesus qui secundum quod deus nouit omnia ab æterno, vt homo talis cognouit omnia quæ fuerũt, sunt vel erunt à primo instanti creationis animæ suę: vel simpliciter, *Vt cognouit Iesus*, hoc est, ex aliorũ relatu percepit. *Quia audierunt pharisæi* à Iudæis, à Christo redeuntibus suscepto eius baptismo, *Quod Iesus plures discipulos facit & baptizat quã Iohannes*, id est, maiorem partem Iudæorum suo magisterio subdit atque baptizat quã fecit Iohannes Baptista. Fecit enim Christus discipulos non per hoc duntaxat, ꝙ aliis foris verbũ dei proposuerit, sed quia eis intus gra

E tiam aduertendi, cõsentiendi & obediendi infudit, idcirco ra

Mat.13. tio magistri sibi præcipuè cõpetit: iuxta quod ait, Matthæus.

Iohan.3. Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester Christ[us]: *Quanq̃ Iesus nõ baptizaret, sed discipuli eius.* ¶ Præcedẽti capite, dixit Euãgelista, ꝙ Iesus baptizauit, quomodo ergo nunc di cit, ꝙ nõ baptizauit? Et respondendũ ꝙ Iesus primo ad tẽpus baptizauit non quoslibet, sed suos discipulos propria manu: quo facto cõmisit eis baptizandi officium, & ipse vacabat do ctrinæ, vt dictum est supra: quia ergo nunc dicitur ꝙ non ba ptizauit referendũ est ad tẽpus sequens. Augustinus, Beda, & alij multi sic soluũt, ꝙ Iesus baptizauit & nõ baptizauit. Baptizauit nempe intus à culpa lauando, non baptizauit autem foris corpora aquis tingẽdo, verum quia mox subditur, *Sed*

F *discipuli eius* constat euãgelistam loqui hoc loco de exteriori baptismate. Discipuli enim nõ mundabant à culpa, nisi instrumentaliter, ideo prima solutio planior est, quæ tamen ab intentione istorum non discreptat, *Reliquit Iudæam*, id est, illam partem terræ promissionis, in qua habitauerunt tribus

Iosue. 15. Iudæ & Beniamin atq; Leuitica. Ab eo enim tẽpore quo decẽ tribus à domo Dauid diuisæ sunt, & vitulos aureos adorauerunt, constituentes sibi sacerdotes de extremis populorum, filij Leui venerunt & habitauerunt in regno Iudæ, vbi fuit tem plum & locus sacrificiorum, & cultus dei permansit, vt patet

3.Re.12. in libris Regum: Tota autẽ prouincia illa vocabatur Iudæa

1.Para. 5 à tribu Iuda, quoniam principalior fuit ac maior, sicut & Iudas inter fratres suos fortissimus extitit, vt habetur in lib. Paralipomenon. Imo ante prædictam diuisionẽ tota terra pro-

missionis

missionis nominata fuit Iudęa, propter regiam excellentiam A
tribus Iudæ: iuxta illud in Psalmo, Facta est Iudæa sanctifica *Psal. 13.*
tio eius. Cur Christus reliquit Iudæam nunquid timore pha
risæorum quos solo nutu destruere potuit? Non vtiq;, sed pro
pter alias rationes. Primò, cedens peruersitati & rancori eo-
rum, ex compassione, ne eum persequendo grauius peccarét.
Secundò, dans exemplum fugiendi persequétes pro loco, cau
sa & tempore, quando videlicet potius expedit fugere quàm
manere. Vnde & alibi loquitur, Cum persecuti vos fuerint in *Matt. 10*
vnam ciuitatem, fugite in aliam. Tertiò, ad insinuandum, ꝙ
ingratis sæpe subtrahendum est verbum dei propter indigni
tatem illorum, & reuerentiam verbi diuini, ne vilipendatur,
propter quod Salomon dixit. Qui erudit derisorem, ipse sibi *Prou. 9.*
iniuriã facit. Et denuo ait scriptura, Vbi non est auditus, nõ B
effundas sermonem. Propter similem causam, Paulus & Bar- *Eccle. 32.*
nabas reliquerunt Iudæos: vt in actibus Apostolorum habe- *Actor. 13*
tur, Vobis oportebat primo loqui verbum dei, sed quia repu- *Lucæ. 17*
listis illud conuertimur ad gentes, *Et abiit iterum in Galilæam*
de qua natus fuit, & à qua abiit primo in Hierusalem *Opor-
tebat autem eum transire per mediam Samariam*, id est, per terrã
Samariæ, quæ inter Iudæam & Galilæam sita fuit, sicq; ex cõ
gruétia viæ, oportuit, id est, conueniens fuit Iesum ire per ter
ram illam: sed quod non oportebat ex necessitate palam est.
Poterat quippe dominus Iesus ductu angelico ferri de loco
ad locum, sed nec tali famulatu indiguit, quoniã poterat do-
tem agilitatis assumere & per eam in breuissima horula, lon-
gissima spacia pertransire, imò pręter hos modos potuit pro- C
pria potestate, puta virtute verbi, velocius moueri quàm cor *Gene. 40*
pora glorificata per dotem agilitatis. Porrò in scripturis per *Gene. 33.*
Samariam quandoq; designatur principalis vrbs terrę illius, *Gene. 35.*
à qua tota prouincia appellatur. Samaria tamé vrbs illa cum *Ibidem.*
destructa fuisset & reparata, dicta fuit Sebaste. Quandoq; au
tem per Samariã, signatur prouincia illa, vt nunc. *Venit er-
go Iesus* cum discipulis suis *In ciuitatem* Samariæ, *Quæ di- Iosue. 17*
citur Sychar, quę in Genesi dicitur Sychem. Istud dicit Euan *Gene. 35*
gelista per anticipationé, quia (vt infra habetur) Iesus nondũ
introiit ciuitatem, sed foris permansit & postmodum est in-
gressus, propter quod subditur *Iuxta prædium* id est, agrum
qui fuit extra & propè hanc vrbé, *Quod*(prædium) *dedit Ia-
cob*(moriens) *Ioseph filio suo.* Vnde in Genesi ait ad Ioseph.

Do tibi

D Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo. Vrbs ista cecidit tribui Manasse filij Ioseph. *Erat autem ibi.* iuxta prædiũ istud, *Fons* Iacob, id est, puteus quem habuit Iacob, quando habitauit iuxta hunc locum, quando videlicet à Mesopotamia fuit regressus. *Iesus autem fatigatus ex itinere,* id est, laboriosa viæ ambulatione. & secundum Augustinum in epistola ad Dioscorũ, tãta fuit ab exordio incarnationis beatitudo animæ Christi, quod non nisi diuina dispensatione dilatum fuisset, prædictæ beatitudinis redundantia tanta fuisset in corpore Chri-

Matth. 4 sti, quòd ipsum ab omni pœna & morte præseruasset. Omnis ergo corporalis defectus, & passio corporis Christi fuit dispensationis diuinæ, non necessitatis humanæ. ¶ Esuriit igi-

E tur, sitiuit, ęstuauit & fatigatus est Iesus nõ ex necessitate, sed propter multiplices causas. Primò, vt susceptę carnis, atq; indutæ à se humanitatis veritatẽ demõstraret. Assumpsit enim humanam naturam, & indetrahibiles eius defectus, videlicet naturales motus passionum, iram, timorem, tristitiam, secun-

Matt. 11 dum Damascenum. Secundò, vt sua fatigatione nobis requiẽ mereretur ęternam, gratiam quoque copiosam in seculo isto. Tertiò, vt nos ad fortem atque æquanimem sanctorum laborum, & fatigationum tolerantiam animaret, sicut & alibi loquitur, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Neque enim pigritantibus & dormiẽtibus, sed laborantibus & in diuino obsequio corporaliter fatigatis, corde tamẽ infatigabilibus prouenit beatitudo cœlestis:

F sic ergo fatigatus est Iesus ex itinere, quomodo dicit in Psal-

Psal. 108 mo, Genua mea infirmata sunt à ieiunio. *Sedit sic super fontem,* id est, iuxta puteum repausauit, propter diuersas causas quieuit iuxta puteum. Primò, quoniam sitiebat & bibere voluit. Secundò, quia per fontem & aquam designantur fluenta sapientiæ Christi, quam ipse suis propinat electis: iuxta illud

Esaiæ. 12 Esaiæ, Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Tertio, vt ex occasione loci mulierem instrueret, imò sub persona mulieris Samaritanæ totam ecclesiam ex gentilitate conuersam, *Hora erat quasi sexta,* ex quo sequi videtur, ꝙ Iesus cœpit mane ambulare, vt & nos diluculo consurgamus ad do-

Eccle. 39 minum, quemadmodum in Ecclesiastico habetur, iustus cor

Esaiæ. 36 suum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum, qui fecit

Prou. 26 illum. Et Esaias, De mane (inquit) vigilabo ad te. Verum vt

Salomon

Salomon in prouerbiis testatur, Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo. *Venit mulier de Samaria*, id est, de prouincia illa, non de ciuitate sic dicta. *Venit enim de ciuitate Sychar*, haurire aquã. Dicit ei Iesus, Da mihi bibere ex vrna tua. Christus enim ad literã corporaliter sitiebat, spiritualiter verò conuersionẽ fœminæ huius, omniumque animarum sitiebat errantium: & vtique ante aduentum mulieris potuit Christus aquæ præcipere vt vsque ad os putei leuaretur, sicque potaret, sed noluit semper supernaturaliter agere, voluitque ad tempus seipsum siti affligere propter commodum nostrum. Petiit autem potum à fœmina, vt daret ei occasionem meriti copiosi, *Discipuli autem eius abierant in ciuitatẽ* (Sychar) *ut cibos emerẽt* & sic dominus maiestatis remansit, solusque sedit ad fontem, in quo eius humilitas cõmendatur: & forte pro tunc pauci discipuli ibant cum eo, quia non apparet, quòd multi simul intrassent propter escas emendas, præsertim cum certũ sit, ꝙ non emerunt cibaria delicata aut pretiosa. Dicit ei mulier Samaritana, admirans ꝙ homo Iudæus petisset potũ ab ea. *Quomodo tu Iudæus cum sis.* Hoc enim perpendit ex habitu Christi, quoniam vestis eius fimbrias habuit ad modum Iudęorum, & etiam ex dispositione vultus & sermone. Vnde Matthæus, Quotquot (inquit) tangebant fimbriam vestimenti eius, salui fiebant, *Bibere à me poscis quæ sum mulier Samaritana*, causam vero cur hoc non licuit Christo secundum æstimationem mulieris Euangelista subiecit. *Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis*, id est, communionem cum illis in cibis & potibus seu vtensilibus habere contemnunt. Iussit quippè dominus filiis Israël vitare familiaritatẽ & societatem cum alienigenis. Iudæi vero maximè abhorrebant Samaritanos, quoniam terram eorum occupabant, multasque eis intulerunt molestias post reditum à Babylone, vt patet in libro Esdræ. ¶ Sed cur Christus, qui venit legem implere non soluere, petiit potum à fœmina infideli? Dicendum, quòd Christus non erat sub lege, sed dominus legis, ideo potestatem habuit dispensandi. Venit autem legem implere, id est, perficere, non tamen semper seruauit cæremonialia legis ad literam. *Respondit Iesus & dixit ei: si scires donum Dei*, id est, gratiam & misericordiam Dei quæ tibi nunc offertur per hoc, quod filius Dei petit potum à te. Nempe qui Christo aliquid dat potius recipit beneficium, quàm

[Marginalia: A; B; Matt. 14; Exod. 12; C; 3. Esdr. 5; Matth. 5]

D quàm impendat, quemadmodum magnũ esset pauperi, si rex peteret quicquam paruum ab eo. *Et si scires quis est qui dicit tibi, da mihi bibere,* id est, si me agnosceres, si me esse deũ & hominem scires, *Tu forsitan petisses ab eo,* spiritualem refectionem, forsitan dicit ad insinuandum, quòd omne opus meritorium ex libertate procedit, vel ideo dicit forsitan vt det nobis formam sobrie non ceruicose loquendi, præsertim cũ loquimur de actibus aliorũ *Et dedisset tibi aquam uiuam,* id est, gratiam spiritus sancti, seu ipsum spiritum sanctum qui dari tunc dicitur, cum eius gratia gratũ faciens menti infunditur, sicq; redit in idem, siue per aquã intelligatur spiritus sanctus

Iohan. 7 seu gratia eius. Quòd autem per aquam intelligatur spiritus

Deute. 7 sanctus constat ex eo, sicut habetur infra, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quod Euangeli-

E sta exponens, hoc (inquit) dicebat de spiritu quem accepturi erant, credentes in eum. ¶ Dicitur itaque spiritus sanctus seu gratia eius aqua, & aqua viua ad similitudinẽ aquæ materialis, quemadmodum etiam dicitur ignis: iuxta illud Apostoli,

Hebr. 12 Deus noster ignis consumẽs est. Et alibi dicit Saluator, Ignẽ

Lucæ. 12 veni mittere in terram. Primò, dicitur aqua, quoniam purgat

Ezec. 36 à maculis culpæ & mundat atq; purificat animã, de qua aqua

Psal. 1 accipi potest illud Ezechielis, Effundã super vos aquã mun-

Hier. 17 dam, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris. Secũdò, quia refrigerat ab æstu tẽtationis. Tertiò, quia extinguit ignem libidinis. Quartò, quia fœcundat animam, vt sit velut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Deniq;

F aqua viua vocatur quę fluit & scaturit atq; principio suę emanationis cõtinuatur: sic gratia spiritus sancti agilis est & fonti suę emanationis, videlicet spiritui sancto semper cõiũgitur tanquam riuus ac radius eius, *Dedisset* (itaque) *tibi aquam uiuam* spiritualiter viuificantem. Omnis enim qui petit accipit, de tali aqua in Ecclesiastico legitur, Aqua spientiæ saluta

Lucæ. 11 ris potabit illum. Et in Esaia scriptũ est, Omnes sitientes ve-

Eccle. 15 nite ad aquas. Et in Apocalysi quoq;, Qui sitit veniat, & acci

Esaiæ. 55 piat aquã vitæ gratis. *Dicit ei mulier* quæ verba Christi in-

Apoc. 22 tellexit de aqua materiali. *Domine* vidit enim in vultu & habitu Christi, quòd esset valde venerãda persona, omni maturitate & probitate morum refulgens, ideo nominat eum dominum, nondum tamen putauit eum esse prophetã vel Christum aut deum. *Neq; in quo haurias habes,* id est, instrumentum

tum hauriendi non habes vt ego, *Et puteus altus est*, id est, A
profundus, propter quod opus est hauritorio, quia cũ manu
nequit aqua educi. Frequenter in scripturis ponitur altũ pro
profundo, vt sapiẽs ait, Ab altitudine inferorum eduxit eos,
& in Ecclesiastico, De altitudine ventris inferi liberasti me.
Vnde ergo habes aquam uiuam quã possis mihi præstare si po- Sapiẽ. 10
stularem: & probat quòd non possit, quia alium puteum vel Eccle. 51
fontem non possideret meliorem puteo isto, quod probat per
hoc, quòd non maior est patrircha Iacob. *Nunquid tu maior*
es patre nostro Iacob Reputabant enim Iudæi & Samaritani Iohan. 8
Abraham, Isaac & Iacob valde præcipuos extitisse. Vnde in- Gene. 29
fra dicunt Iudæi ad Christũ, Nunquid tu maior es patre no-
stro Abraham *Qui dedit?* id est, fossum reliquit, *Nobis pu-*
teũ istum ex quo patet, ꝙ fons, de quo fuit iam sermo puteus B
erat, *Et ipse* (Iacob) *ex eo bibit, & filii eius, & pecora eius. Re-*
spondit Iesus & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac (& simili)
sitiet iterum si diu vixerit, & ad tempus competens à potu
cessauerit. *Qui autem biberit*, id est, spiritualiter sumpse-
rit, & mente gustauerit, *Ex aqua quam dabo ei*, id est, gra-
tiam spiritus sancti, *Non sitiet in æternum.* hoc dupliciter
intelligi potest. Primò, sic. Non sitiet in æternum, id est, li-
cet ad tempus sitim spiritualem sustineat, suspirando ad pa-
triam, cupiendoque gratiam perfectiorem atque aliorum sa-
lutẽ, non tamen semper sic sitiet, sed veniet hora in qua re-
plebitur bonis desiderium eius, quia in die iudicij in anima
& corpore glorificabitur, & tunc non deerit quod affectet
hoc modo, vt scriptum est in Matthæo, Beati qui esuriunt, C
& sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, quando? Au- Psal. 102
di Psalmistam, Satiabor, ait, cum apparuerit gloria tua. Se- Matth. 5.
cundo sic, Non sitiet in æternum, hoc est, nunquam sitiet ap- Psal. 16
petendo rem omnino absentem nequaquam adeptam. Habet
enim virtualiter omne bonum, quoniã gratiam habendo ha-
bet deum gratiæ fontem & fœlicitatem æternam per inchoa
tionem & continẽtiam virtualem. Nam gratia est inchoatio
gloriæ, & virtualiter continet eam, sicut semen continet ar-
borem. Iuxta quẽ sensum ait Psal. Timete dominum omnes
sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. ¶ Sed his Psal. 35.
obuiare videtur quod in Ecclesiastico Christus dei sapientia Eccle. 24
loquitur, Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, 1. Cor. 2
adhuc sitient. Dicẽdum quòd secundum primam expositio-

D nem istud nequaquam dissonat à prædictis, sed quantum ad secundam expositionem videtur repugnãtia quædam. Sciendum ergo quod sitis in scripturis tripliciter sumitur. Primo pro desiderio rei nequaquã adeptæ, sicq; acquisitio temporalium rerum generat sitim aliarum & plurium diuitiarum augendo cupiditatem. Secundo, pro desiderio rei adeptæ, vt habeatur magis perfectè, sicq; sitit, qui gratiã recipit, quoniã deum & dona eius quę habet imperfectè, desiderat perfectius possidere, pertingendo de fide & via ad speciem & patriam: æmulando quoq; charismata meliora in pręsenti, secundum doctrinã Apostoli. Tertio, pro amore rei pręsentis cum exclusione fastidij, sic sancti in patria sitiunt deũ, quemadmodum Petrus
1.Cor 12 ait de Christo, in quẽ desiderant angeli prospicere *Sed aqua*
1.Petr.1 id est, gratia gratum faciens, *Quam ego dabo ei fiet in eo fons*
E *aquæ.* id est, origo, formale principium atque meritoria ratio virtuosæ actionis, sanctæ contemplationis, ardentis desiderij, *Salientis,* id est, animam ista terrena transilire facientis, pertingendo in vitam ęternam. Quemadmodum enim natura est in nobis principium omniũ naturalium operationum sic gratia gratum faciens est fons intrinsecus atq; principium omniũ actionum meritoriarũ, faciẽs ipsam essentiam rationalis creaturę deo acceptam, deiformem, deo supernaturaliter copulatã & ad promerendum supernaturalem fœlicitatẽ idoneã. *Dicit ad eũ mulier* verba hæc mystica carnaliter intelligens, nõ enim erat solita audire huiusmodi, *Domine da mihi hanc aquam* quæ omnem sitim æternaliter aufert, vide-
F licet aquam corporalem de qua te loqui existimo, *Vt non sitiam* (corporaliter) *neque ueniam huc haurire* propter duplex cõmodum petiit fœmina aquam talem. Primo, vt à pœna sitis libera esset. Secundo, vt à labore hauriendi eriperetur: sic & nos spiritualem hanc aquã à Christo cordialiter, iugiterq; petamus, vt nõ sitiamus ista terrena, quæ appetitũ nequeunt satiare: sed quò eorum amori & occupationi homo magis inuoluitur, eò à diuinorum contemplatione, dilectione, & vera quiete ac libertate amplius impeditur ac elongatur, neque veniamus huc haurire, id est, in exterioribus atque carnalibus consolationes viles requirere, sed in domino sit tota dele-
Hier.17 ctatio nostra, & cum Hieremia dicere mereamur, Diem ho-
1.Pet.2. minis non concupiui tu scis, qui enim cor suum ad exteriora effundit, qui humanas & seculares delectatiões admittit, nequaquam

quaquam dignus est gustare quàm dulcis est dominus. Talis A
enim nunquã efficitur verè spiritualis internus & deo suo familiaris atq; charissimus. Deniq;, quoniam mulier ista verba Christi capere nõ volebat, incipit Christus eam inducere ad cognoscendum seipsum, vt cognito ipso loquente, verba eius sciantur esse spiritualia ac diuina. *Dicit ei Iesus, Vade uoca uirum tuum & ueni* huc simul cũ illo. Quomodo dicit hoc Christus qui est infallibilis veritas, & sapientia patris, nouerat enim quòd mulier ista virũ proprie dictum, id est, virum legitimum non haberet. Sed hoc facile soluitur, vt sit sensus, Voca virum tuum, id est, eum qui putatur esse maritus tuus legitimus, quanuis sit adulter: sed nunquam intentio Christi fuit vt mulier ista virum suum adduceret, quid enim ille fecisset adductus? Si autem dicatur quòd voluit Christus virum adduci, quatenus eum instrueret, atque conuerteret, non infideliter dicitur: si verò dicatur quòd hoc non fuit intentio Christi, sed vt ex occasione huius verbi & ex respõsione mulieris Christus eam conuenientius arguat: respondebo quòd sic ait ad fœminam hãc, voca virum tuum, quomodo ait in Genesi Abrahæ, Tolle filium tuũ vnigenitũ Isaac, & offer illum mihi in holocaustum, quod dominus dixit, non vt sic fieret, sed vt tentaret, non quatenus ipse veritatem agnosceret, sed alij. sic ergo nunc ait mulieri voca virum tuum. *Respondit mulier & dixit, Non habeo uirum. Respondit ei Iesus, Bene* (id est, verè) *dixisti, quia non habeo uirum*, id est, maritũ legitimum. *Quinque enim uiros* (legitimos) *habuisti* (successiue) *& hunc quem habes* modo, id est, qui iam putatur esse vir tuus legitimus, *Non est tuus uir.* Hoc videlicet, non habeo virũ, verè dixisti.

1. Cor. 2.

B

Gene. 22

C

¶ Posset hic disputatio longa induci, quomodo intelligenda sint hæc. Mulier equidem ista fuit cum adultero, quem tamẽ ipsa dixit esse suum maritum, & alij sic credebant, fuitque notorium in ciuitate Sychar, quòd mulier hæc fuit cum viro isto, vt communiter asserunt expositores. Dum ergo mulier dixit Christo, Non habeo virum, si per virum intellexit virum legitimum, publicauit proprium crimen quod intendebat abscondere, si verò per virum intellexit quemlibet masculum negauit quod erat notorium, Non ergo Christus dixisset, bene dixisti, non habeo virum. Ad hoc respondendum videtur, quod mulier more adulterarum loquebatur sophisticè, dicens, Non habeo virũ, nomine viri intelligens virum

 legitimum

D legitimum, & ergo verum dicebat materialiter, ſed nomine viri voluit Ieſum intelligere quélibet maſculum,vt ipſa continens crederetur,ſicq; mentiebatur formaliter,quoniam fallere ſatagebat,nec verebatur alieno veritaté abſcondere, qué putauit ſecreta ſua latere, moxque recedere. *Dicit ei mulier, Domine uideo,* hoc eſt,ex reuelatione ſecretorum meorũ confidero *Quia propheta es tu.* ¶Sed cum prophetia ſit de futuris contingẽtibus, quomodo ſequebatur Chriſtum eſſe prophetam,quia pręterita,& præſentia occulta cognouit?Dicendum, quòd licet prophetia propriiſſime ſumpta reſpiciat futurum contingens, eſt tamẽ ſecundum Gregorium etiam de præteritis & præſentibus diuina reuelatione patefactis. Mulier iſta nunc cœpit cognoſcere excellentiam Chriſti, videli-

E cet quòd eſſet propheta,ſed nondum ſciebat,quòd eſſet finis, impletor ac dominus prophetarum. quoniam itaque vidit eũ in diuinis illuminatum proponit ſibi quæſtionem vel potius obiicit ſibi argumentum ad probandum errare Iudæos, qui dixerunt,quòd in Hieruſalem adorare oportet, *Patres noſtri* videlicet Iacob & filij eius & filij Iſrael egredientes ex Aegy

Gene.33 pto, *In monte hoc,* id eſt, in monte Garizim huic loco pro-

Gene. 22 pinquo *Adorauerunt* quando Iacob habitauit apud Sychen, quia in locis altis ſeu montibus orare & ſacrificare ſolebant Iudæi & patres eorum,templo nondum cõſtructo,ſecundum quod dominus dicit ad Abraham, Tolle Iſaac & offer illum mihi ſuper vnum montium quem monſtrauero tibi,ſed & ſex tribus Iſraël ſtabant in monte Garizim ad benedicendum,&

F aliæ ſex in monte Hebal ad maledicendum quemadmodum

Deute.3 in Deutero.iuſſerat dominus,patet quomodo mulier iſta nominat ſanctos patriarchas patres ſuos,cũ non eſſet de ſemine illorum progenita.Samaritani quippe fuerunt natione Gentiles , quia Salmanaſar rex Aſſyriorũ decem tribubus partim occiſis , partimque captis ac tranſlatis, poſuit medos in terra decem tribuum , qui cum deuorarentur à leonibus, eo quòd deum Iſraël nõ colebant,miſit eis rex Aſſyriorum vnũ de ſacerdotibus populi Iſraël, vt doceret eos legitima dei terrę Iſraël:quo facto,cœperũt colere dominum,recipientes duntaxat quinq; libros Moſi,& idola ſua non relinquẽtes,prout in

4.Re.18 libris Regũ plenius recitatur. Dicẽdum ꝙ mulier vocat illos ſuos ſeu Samaritanorum patres, quia Samaritani ſequebãtur, cultũ & ritum illorũ in multis, & propter reuerentiã patriar-

charum

charum, *Et uos*(Iudæi) *dicitis quia Hierosolymis est locus* hoc A
est templum in monte Sion, *Vbi adorare oportet*, id est, expeditius est quàm in monte Garizim. Iudæi autem non dixerunt quòd oporteret, de necessitate adorare in templo Hierusalem, quasi deus alibi non exaudiret, nam in syagogis suis orare consueuerunt: sed asserebant conuenientiorem locum orandi esse in Hierusalem, quod & verum fuit quoniam deus specialiter elegit locum illum pro cultu suo, præsertim ad sacrificandum. *Dicit ei Iesus, Mulier crede mihi* quem vides Esa. 44
esse prophetam. Nisi enim credideritis non intelligetis, & Hebr. 11
accedentem ad deum necesse est credere, *Quia ueniet hora, quando neque in monte hoc* (Garizim) *neque in Hierosolmis adorabitis patrẽ.* Hoc intelligi potest dupliciter. Primò, ꝙ conuersi ad Christum, non adorarent patrem cœlestem in præ- B
dictis locis eo modo quo ante: videlicet æstimando, quòd determinatio, & distinctio locorum, tam multum prodessent ad affectum orationis obtinẽdum, sed spirituales effecti spiritualiter adorarent, scientes, quòd virtus & valor orationis, non principaliter consistit in loco sed animo. Secundo sic, veniet hora, &c. quod impletum videtur tempore destructionis Hierusalem à Romanis, quia & tunc plurimi Samaritani crediderunt in Christum, atque in ecclesiis adorare curabant. *Vos* (Samaritani) *adoratis quod nescitis* Adorabant enim deum omnium creatorem quem nesciebant, id est, male & false de ipso senserunt, putantes deum esse corporeum, circunscriptum, & lineamentis corporalibus figuratum. Adorabant quoque & idola quæ nescierunt, putantes C
aliquid diuinitatis illis inesse, quæ plena fuerunt dæmoniis
Nos (Iudæi) *adoramus* quod scimus, id est, deum quem verè Psal. 95.
cognoscimus. Christus cognouit eum per speciem, cęteri per Psal. 70
fidem. Notus enim in Iudæa deus. Cæteris enim nationibus ad diuersos errores ruentibus, remansit in populo Israëlitico vera cognitio dei, *Quia salus ex Iudeis est*, hoc est, ex populo Iudæorum Saluator mundi incarnatus & ortus est: vel salus ex Iudæis est, hoc est, saluatio gentium ex Iudæis dependet, puta à Christi passione, & Apostolorum prædicatione. *Sed uenit hora & nunc est*, videlicet, tempus euangelicæ legis, *Quandò ueri* hoc est, fideles, synceri, atque deuoti, *Adoratores adorabunt* patrem, id est, deum trinum ac simplicem, cui dicimus, Pater noster qui es in cœlis *In spiritu* hoc Math. 6

D est, corde interno in spirituali intellectu, in spiritu sancto, nõ solũ in locis determinatis, in grossa imaginatione, in proprio sensu, *Et ueritate*, id est, fide illuminata, in vera iustitia ad dei honorem, & propter veram beatitudinẽ adipiscendã. Deniq;, secundum Augustinũ, patrem in veritate adorat, qui patrem æternũ in nomine filij inuocat, hoc est, deum veraciter inuocare, id est, intus & ex corde vocare: quod quam salubre
Psal. 144 sit, pandit Psalmista dicẽdo, Prope est dominus omnibus inuocãtibus eum in veritate. *Nam & pater* (cœlestis) *tales quærit* id est, veros adoratores requirit, & approbat. Vult enim nos esse tales *Qui adorant eum in spiritu & ueritate* vt dictum est, cuius ratio subditur, *Spiritus est deus*, id est, spiritualis, incorporalis & simplex essentia, vtpote actus purus, mens se-
E parata esse tantum honoratissimus intellectus, *Et eos qui adorant eum* adoratione latriæ, quæ soli deo debetur, *In spiritu & ueritate* secundum sensum inductũ *Oporteat adorare*, si debeant exaudiri, Actio quippe rationalis creaturæ per hoc cõplaceat deo, ꝙ per eã assimilatur, atq; vnitur suo creatori. Per adorationem autem in spiritu & veritate factam, assimilatur & coniungitur deo. Per hanc enim simplificatur, & rectè ascẽdit in deum, transcendendo cuncta terrena, omnesq; distractiones & seipsam pure eleuando in creatorem. Vnde, oratio dicitur ascensus mentis in deum, quasi dicat Saluator, si deus localis, corporalis materialisve esset in propria natura adorandus esset, in determinatis locis duntaxat & rudibus
Psal. 10 fantasiis. Nunc verò cum sit spiritus simplicissimus, in inte-
F riori adorandus est tẽplo, vt anima redeat ad seipsam, & collecta, atque in deũ forti stabilitate erecta inuocet deum, quem-
Eccle. 18 admodum in Ecclesiastico legitur, Ante orationem præpara
1. Cor. 14 animam tuam, & noli esse quasi homo tentans deum. Hinc dicit Apostolus, Si orem lingua, mens mea sine fructu est, quid
Prouer. 4 ergo? orabo spiritu, orabo & mente. Itaque non vaga & huc illucq; discurrente mẽte imploranda est gratia dei, sed omni custodiat orans cor suum, occasiones euagationũ vitando, & cũ feruore incipiendo, quod nõ est modice laboriosum: secundum ꝙ Abbas Agathon dixit, Non est labor sicut orare deũ. Porrò Saluator dicendo, *Veri adoratores* innuit esse quosdam adoratores falsos, videlicet qui vel male sentiũt de deo, sicut hæretici, vel propter humana prçconia seu carnalia cõmoda, aut temporalia lucra orant sicut hypocritæ. vel deum

quem

quem orando honorare videntur pessimis moribus inhonorāt, de quibus deus ait per Esaiam, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me, propter quod in vanum colunt me, isti non exaudiuntur. Qui enim declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Dicit ei mulier* scio ex communi fama vel authoritate scripturæ, *Quia Messias uenit* id est, mox venturus est, qui dicitur Christus. Samaritani nanque nouerant, vt in Genesi prædictū est, Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gētiū. Quoniam ergo viderūt iam regnum à semine Iudæ ablatum atque Herodi Ascalonitæ alienigenæ datum, poterant scire quòd tempus aduentus Messiæ instaret, & hoc erat tūc publica fama apud Iudæos. Vnde miserunt ad Iohannem sciscitātes, an esset Christus. *Quum ergo uenerit ille, nobis annunciabit omnia* id est, certificabit nos de quæstionibus vniuersis, & cęteris ad salutem spectantibus, quasi diceret, mulier ista, Tūc plenius instruemur de omnibus istis. Omnes autem Iudæi & cæteri de Christo aliquid loqui scientes, expectabāt eū, quasi sapientissimum magistrum, summumq; prophetam. *Dicit ei Iesus*, dominus inextimabilis dignationis. *Ego sum* (Christus) *qui loquor tecum* quoniam enim Iesus vidit hanc fœminam de cognitione diuinorum solicitā, reuelauit ei seipsum. *Et continuo uenerunt discipuli eius, redeuntes de ciuitate Sichar, in qua emerant escas, ut uenientes, manducarent cum Iesu supra puteū,* vt opinor, prout solent pauperes facere: & mirabātur quia cū *Muliere loquebatur.* Nihil mali suspicabātur, sed mirabātur, vel magnitudinē dignationis Christi, quod cum muliere infideli tam familiariter conferebat, vel quia consuetudinem loquendi cū mulieribus seorsum ac priuatim non habebat. *Nemo tamen* (ex discipulis) *dixit* Christo, *Quid quæris aut quid loqueris cum ea?* Propter reuerentiam enim magistri sui, nil tale dixerunt, certi, ꝙ non sine ratione affatus fuit hanc fœminā. *Reliquit ergo hydriam suam mulier* ad puteū. Præ admiratione enim eorū quæ audiuit, & dilectione quam cōcepit ad Christū, qui eā tā dignāter ac dulciter fuerat allocutus, quod Iudæi nō fecissent. Præ desiderio quoq; salutis populi sui, oblita est aquā corporalē secū deferre, aqua sapiētiæ degustata. *Et abiit in ciuitatem* (Sichar) *& dicit illis hominibus* suis conciuibus. *Venite & uidete hominē, qui dixit mihi omnia quæcunq; feci,*

Marginalia: A; Esa. 29.; Mat. 15.; Marci. 7; Prou. 28.; Gen. 49.; Iohan. 1.; B; C

D hoc est,opera mea præcipua: vel mulier dicit hoc per hyperbolen, seu excessum,ad innuendũ, quòd Christus dixit sibi multa occulta de suo statu. Homines enim in admiratione magna positi & amore accensi, frequenter per excessum loquuntur,non intendẽtes aliquid falsi asserere, sed rei magnitudinem aperire. *Nunquid ipse est Christus?* tanquam dicat, videtur per tantum miraculum, quòd sic.

1.Pet. 4. ¶Mulier ista impleuit,quod admonet Petrus dicẽdo,Vnusquisq; sicut accepit gratiam in alterutrũ illam administrantes,& talentum sibi concessum studuit fructuose expendere. Ad literam quoq;:reliquit hydriam suam,quia intẽdebat statim reuerti,& plenius informari: sic & nos dum illuminationem & gratiã Christi experimur,hydriã nostram. i. ventris E curã,voluptatẽ omnẽq; terræ substantiã paruipẽdere vel abiectare debemus,aliosq; ad similem gratiam pro posse adducere. Vnicuiq; enim mandauit deus de proximo suo, quẽadmo

Eccle.17 dum in Ecclesiastico legitur, *Et exierunt de ciuitate* habitatores eius,nouitate rei permoti,& ad credendũ dispositi. *Et uenerunt ad eum* sic & nos salutaribus exhortationib⁹ acquiescere par est,quoniã egestas & ignominia ei,qui deserit disci

Prou. 13. plinam,vt scribitur in Prouerbiis, *Interea* id est,inter hæc vtpote inter recessum mulieris, & Samaritanorum accessum, *Rogabant eũ discipuli eius dicẽtes,Rabbi, manduca* Cõpatiebantur enim fatigationi sui magistri,& propriæ fami consulere quæsierunt.Ipsi nanque esuriebant, & quia non præsumebãt comedere nisi magistro iubente,incipiente & escam benedi

F cente,idcirco rogabant vt manducaret. *Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo manducare* id est, spirituali alimonia animã meam reficere,scilicet opere virtuoso, quod mentem alit at-

Eccl.15. que delectat,quemadmodum scriptum est, Cibabit illum pane vitæ & intellectus. *Quem uos nescitis* qui nõdum cognoscitis mysteria mea. *Dicebant ergo discipuli,* verba magistri de materiali cibo intelligentes *Adinuicem,* quia ex reuerentia quam habebant ad magistrum suum, non audebant faciliter alloqui eum. *Nunquid aliquis attulit ei manducare?* Nouerant siquidem quod nihil alimenti attulit secum. Non mirum,quòd mulier non intellexit verba Christi de aqua,cum discipuli non intellexerint verba eius de esca. *Dicit eis Iesus* seipsum exponens planè & citò, non per ambages atque circuitum,quo loquutus fuit ad fœminam. Discipulis enim tan

quam

quam familiaribus patefecit mysteria, cæteris tanquam ex- A
traneis loquebatur obscurius *Meus cibus*, præcipuus, id est, in quo magis q̃ in corporali cibo delector & recreor, *Est ut faciam uoluntatem eius qui misit me* id est, facere opera deo patri placentia, *Vt perficiam opus eius* singulare & maximum id est, hominum conuersioni intendam, atque humani generis liberationem consummẽ, de quo opere ait infra Saluator, Opus consummaui, quod dedisti mihi vt facerem. ¶ Hic do- Ioh. 17.
cuit nos Christus suo exemplo, vt spiritualem refectionem aliorum propriæ corporali refectioni præferamus, potiusq; escam cordis quàm corporis requiramus. Loquitur autẽ scriptura de cibo multiplici, vtpote de cibo seu pane beatorum regnantium, qui est ipsa diuinitas vel eius fruitio, qua dulcissimè atque firmissimè sustentantur comprehensores. Vnde in B
Luca loquitur Christus discipulis, Ego dispono vobis, sicut Lucæ. 22
disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meã in regno. Et alibi scriptum est, Beatus qui manducabit panẽ in regno dei. Secundo, de cibo sacramentali: iuxta illud, Ca- Lucæ. 14
ro mea vere est cibus. Tertio, de cibo internæ compunctio- Ioh. 6.
nis, vt est illud, Fuerunt mihi lachrymæ meę panes die ac no- Psal. 41.
cte. Itéq;, Cibabis nos pane lachrymarum. Quarto, de pane Psal. 79.
bonæ ac meritoriæ operationis, vt habetur in Ecclesiastico, Eccl. 14.
Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibos. Quintò, de pane corporalis refectionis. Deinde ostendit Christus per simile, quod iam adfuit tẽpus prædictæ operationis, videlicet conuersionis hominũ. *Nõne uos dicitis quatuor menses* lunares, quibus vtuntur Iudæi in C
computando *Sunt* i. restant, *Et messis uenit*, i. antequã corporalis vsualisq; messis seu frugum collectio impleatur. *Ecce dico uobis, leuate oculos uestros, & uidete regiones, quia iam albæ sunt ad messem* si adhuc quatuor menses restabant ad messem palàm, quòd verba ista non possint de corporali messe intelligi. Est igitur sensus, Leuate oculos vestros mentales, id est, ad consideranda erigite & videte regiones. i. habitatores terræ interiori visu aspicite, quia iam albæ sunt ad messem, id est, tempus est, vt congregentur in horreum meum, & perducantur ad fidem. Nũc enim venit tempus miserationis & gratiæ: potest autem specialiter referri ad Samaritanos Christo propinquantes, qui dispositi erant ad fidei receptionem quasi dicat Saluator, Istos Samaritanos coniunctosq; peccatores

oculo

F oculo cõpassionis aspicite & magis curate, vt eorum conuersioni quàm corporali comestioni intẽdam. Dicitur verò collectio hominũ messis, per similitudinẽ: quẽadmodum enim in messe colliguntur fructus terræ in aream, sic electi cõgregantur intra ecclesiã. Insuper aduertendũ, ꝙ scriptura loquitur de duplici messe spirituali. Vna, qua homines spiritualiter cõgregantur per gratiã intra ecclesiã militantẽ. Vnde in
Mat.9. Matthæo habetur, Rogate dominum messis, vt mittat operarios in messem suã. Alia est messis, qua electi colliguntur per gloriosam resurrectionem intra ecclesiã triumphantẽ ac pa-
Mat. 13. triam, de qua ait Christus in Matthæo, Messores sunt angeli, messis verò cõsummatio mũdi. ❡ Deinceps subditur de mercede messorum primæ messis, videlicet de præmio doctorum
E & prædicatorum. *Et qui metit* hoc est, falce seu verbo prædicationis, homines ad fidẽ gratiamq; inducit *Mercedem accipit* vtpote gloriam regni cœlestis, præmium essentiale quod est visio dei, atq; aureolam quę martyribus, virginibus, & doctoribus est promissa, *Et congregat fructum* hoc est, spirituales filios sua prædicatione conuersos, *In uitam æternam* quia ad eam finaliter dirigit eos. Vel congregat fructum, hoc est, meritum copiosum, pertingens in vitam æternam, quæ est finis & præmium. Omnium quippe diuinarum perfectionum altissima est dei cooperatorem existere, in reductione hominum ad suum principium, finemq; vltimum secundum Dio-
Danie.11 nysium, de quorũ præmio scriptũ est in Daniele, Qui multos erudiunt ad iustitiam, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æ-
E ternitates: vt *Et qui seminat* i. chorus sanctorum patriarcharum, & veterum prophetarum, qui primo cœperunt verbum dei in cordibus hominum seminare, atque principia fidei tradere. In qualibet enim facultate seminat, qui dat prima principia secũdum Origenem, *Simul gaudeat* (id est, cum electis & à se conuersis in cœlo lætetur) *& qui metit* i. chorus Apostolorum & prædictorum, qui homines ad fidem dispositos & doctrina patriarcharum ac prophetarum, ad fidem catholicam & Christi gratiam suis sermonibus perduxerũt, etiam cum patriarchis in cœlo exultent. *In hoc enim* (hoc est, in facto isto spiritualis messis) *est uerbum uerum* hoc est, verificatur, & locum habet illud commune prouerbium, quo vtebantur Iudæi, dicendo, *Quia* (hoc est quod) *alius est qui seminat, & alius qui metit.* Hoc dicebant, de messe corporali, quando

alius

alius ſeminauit,ſed alius fructū collegit quod & in ſpirituali A
meſſe interdum contingit,vt dictum eſt . Non tamen ſemper
fit ita,imò ſicut in corporali meſſe ſæpe idem eſt ſeminator,
& meſſor, ſeu fructus perceptor,ſic in meſſe ſpirituali frequē
ter idem eſt qui ſeminat,inchoando cognitionem fidei Chri
ſtianæ in aliquo, & qui metit perducendo eum ad plenā con
uerſionem . Sic enim gloriatur Apoſtolus Paulus ad Roma-
nos ſe prædicaſſe Chriſtum , vbi ante non fuit annuntiatus, Rom.5.
ne ſuper alienum fundamentū fabricare videretur. Sed quan
tum ad Iudęos qui Moſen & prophetas receperunt, & quan-
tum ad Samaritanos Moſen recipientes,tenet verbū Chriſti,
quia in illis priores ſancti ſeminauerunt. Apoſtoli verò meſ-
ſuerunt, *Ego miſi uos metere* hoc eſt , ad fidem colligere,
Quod non laboraſtis, hoc eſt , populum Iudæorum quem ve- C
ſtris prædicationibus,ſcripturis , & laboribus non diſpoſui-
ſtis ad fidei receptionem. *Alii laborauerunt*, hoc eſt,prædi-
cti ſeminatores,patriarchæ ac vates non ſine labore , popu-
lum Iudæorum ad Chriſti receptionem præparauerunt,præ
nuntiando eius aduentum,docendo vnius dei cultum, & vi-
tia populi extirpando, *Et uos in labores eorum introiſtis*, hoc
eſt,populum ab illis ſanctis præparatum, cultum, & doctum
conuertiſtis,quod dictum eſt pro toto tempore quo Apoſto-
li in Iudæa prædicauerunt . Non enim tot milia Iudæorum Acto.2.
conuertiſſent,& ſpiritualiter poſſediſſent, niſi per ſcripturas
prophetarum ac patriarcharū diſpoſiti fuiſſent ad Chriſtia-
næ fidei ſuſceptionem . Vnde & Petrus in die Penthecoſtes,
allegando Iohelem,conuertit tria milia Iudæorum. B

¶Poſtremò,quamuis prædicatio Apoſtolorum fuit meſſio,
reſpectu prædicationis præcedentium patrum,fuit tamen ſe-
men & ſeminatio per comparationē ad fidem, & opera meri
toria auditorum,& etiam quoad propriam remunerationem
in patria:ſecundum quod dicit Apoſtulus,Qui ſeminat in be 2.Cor.9.
nedictionibus , de benedictionibus metet vitam æternam.
Ex ciuitate autem illa nomine Sichar *Multi crediderunt in eum*
Samaritanorum(credentes quòd eſſet Chriſtus)propter ver-
bum mulieris teſtimonium perhibentis(quia dixit mihi om-
nia quæcunque feci)quod non potuit fieri virtute humana.
*Quum ueniſſent ergo ad illum Samaritani,rogauerunt eum,ut ibi ma
neret* in Sichar . Cupiebant enim plenius informari de fide
à Chriſto, *Et manſit ibi duos dies.*

¶Cur

D ¶Cur Christus qui cœpit facere & docere, ibi sic mansit inter Samaritanos tam diu, cum dixerit alibi. In ciuitates Samaritanorum ne intraueris? Dicẽdum, quòd CHRISTVS legislator non fuit sub lege hac generali. Cœpit autem facere & docere, ea quæ ad præcepta spectãt moralia. Item, quod modicum est, pro nihilo reputatur. Christus verò non fuit multum cum Samaritanis. *Et multo plures* ex Samaritanis *crediderunt, propter sermonem eius*, tanq̃ ob causam persuasoriam ad fidem aliquo modo inducentem. Erat enim docens sicut potestatem habens, quia diffusa est gratia in labiis eius. Propter sapientiam igitur relucentem in verbis Christi, & efficacissimam eloquentiam eius crediderunt in eum. Nunq̃ enim sic locutus est homo, sicut hic loquebatur. *Et mulieri*

Mat. 10. Acto. 1. Mat. 7. Psal. 44. Iohan. 7.

E Samaritanæ *dicebant, quia iam non propter tuam loquelam* id est, testimonium oris tui *Credimus*, tanquam propter causam solam siue præcipuam. Nihilominus, crediderunt etiam propter testimonium eius, sed non propter hoc solũ aut principaliter. *Ipsi enim audiuimus*, id est, audiẽdo verba eius sapientissima cõsiderauimus, *Et scimus* id est, certe cognoscimus. Quanuis enim maior sit certitudo euidentiæ in scientia quã in fide, tamẽ maior est certitudo adhærentiæ in fide quàm in scientia. Fides quoque innititur certiori fundamento, videlicet increatæ, & incommutabili veritati. Scientia autem naturali rationi, quæ frequenter decipitur, *Quia hic est uere Saluator mundi*, hoc est, vniuersalis redemptor totius generis humani. Nouerant enim Samaritani ex libris Mosi, hu-

Fides primæ ueritati adhæret. Gene. 1.

F manum genus à paradiso expulsum propter originale peccatum, à quo liberari indigebat per Christum. *Post duos autem dies* quibus mansit cũ Samaritanis in ciuitate Sychar, *Exiit inde* quia iam roborati erant in fide, *Et abiit in Galilæam.* Aliqui tamen dicunt, quòd diuertit à Nazareth in qua erat conceptus, nutritus, ac demoratus. Voluerunt enim eum conciues sui pręcipitare, vt dicit Lucas. Vnde subiungitur, *Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet*, quasi dicat Euangelista, Ideo recessit à Nazareth, quia spreuerunt eum contribules ipsius. Alij verò affirmant oppositum, & quod ait, Non est propheta sine honore, referunt ad tempus præteritum, quando habitatores Nazareth spreuerant eum, quoniam nondũ viderant signa eius, quæ postmodum in Hierusalem conspexerunt, sicut patebit.

Lucæ 4. Matt. 13.

¶Porrò

¶Porrò quod dicit, Non est propheta, &c. Marcus plenius A recitat hoc modo, Non est propheta sine honore, nisi in domo sua, & in cognatione sua, & in patria sua. quod nō est intelligendum pro omni tempore & singulis compatriotis. Interdum enim propheta seu alius quicunque excellens, à suis compatriotis contemnitur, & interdum ab eis honoratur, vt patet de Esaia, quem Hierosolymitæ, tempore Ezechiæ honorauerunt, tempore verò Manasses spreuerunt & occiderunt: sed hoc vniuersaliter verum est, quod conterranei, atque conciues communiter proniores sunt ad contemnendum prophetam, seu alium eminentem inter eos natum, & conuersatum, quam extranei, quod certum est oriri ex superbia atque inuidia quoniam homines male ferunt, quòd compares sui eis præferantur, & concipiunt excellentiam illorum quasi B minoratiuam proprię dignitatis, ita quòd comparatione illorum viliores videntur, & minus reputantur, de quo dolét, & ad detrahendum aut persequendum prouocantur. Compatriotæ quoque melius sciunt mutuam imperfectionem quam alij, & vbertim conuertunt oculum mentis ad considerandum alios, secundum id quod erant tempore pueritiæ, vel quando eos non excellebant. Sed vera charitas exigit, vt de perfectione & gratia compatriotarum, domesticorum, & vicinorum, amplius gaudeamus, eosque imò deum in eis, puta in donis suis veneremur. *Cum ergo uenisset* Iesus *in Galilæam* patriam suam *exceperunt eum*, Galilæi cum honore, cuius ratio subditur *Cum omnia uidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo*, videlicet multa & magna miracula quæ C fecit in Hierusalem in festo paschali, vt dictum est in Iohanne. Propter quæ credidit Nicodemus & dixit, Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo. Quomodo autem Galilæi viderunt hæc signa, subiungitur. *Et ipsi enim* Galilæi *uenerant ad diem festum* paschæ, quando Iesus operatus est illa. Tenebantur enim præcipue in solennitate paschali oblationem facere in tēplo Hierusalem. *Venit ergo Iesus iterū in Chana* (villa) *Galilææ* prouinciæ, *Vbi fecit aquam uinum*, vt dictum est secundo capite. Secundum Augustinum, & Bedam Galilæi acceperunt Iesum cum honore quodam superficiali, non ex dilectione vel fide, sed curiositate, propter signa prædicta, alij tamen aliter sentiunt.

Mar. 6. 4.*re.* 20

Iohan. 2.

¶Prose-

D ¶ Prosequutio huius capituli.

Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur.

ARTICVLVS XII.

T erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum in hac enim ciuitate quæ fuit me-
E tropolis Galilææ, habitauit Regulus iste cum
Beda. filio suo febricante. Denique, secũdum Bedam
Chryso. Regulus iste vocatur diminutiuè quasi paruus rex. Chrysostomus verò dicit, quòd non erat paruus rex, sed regulus nominatur, quoniam regiæ stirpis erat: alij dicunt ꝙ vocatur Regulus, quia officialis erat Cæsaris, deputatus ad custodiam vrbis Capharnaum, quos sequitur quidam, reprobans dictum Bedæ per hoc, quòd Romani volentes frange-
E re superbiam Iudæorum, abstulerunt eis regiam dignitatem, ita quòd pro tunc nullus rex fuit in Iudæa. Sed istud non vi-
Matt.2. detur resolutum. Herodes enim sub quo natus est Iesus, qui
Mat.14. occidit infantes, rex fuit, vt dicitur in Matthęo: Similiter He
Marci 6. rodes qui decollauit Iohannem, sub quo passus est Christus, dicitur rex apud Matthęũ & Marcum, & tamen regnauerunt in Iudæa. Quemadmodum ergo nominati sunt reges, sic iste Regulus dici posset. Abstulerunt autem Romani regiam dignitatem à Iudæis, quantum ad hoc, quòd nullus de semine eorum regnauit, sed alienigenæ Romani quoque iusserunt, vt sine eorum consensu nullus assumeret nomen regis, pro-
Iohan.19 pter quod infra habetur, Omnis qui se regem facit, contradicit Cęsari. Quicquid autem horum dicatur, certum est, quòd
F regulus iste fuit excellens persona, vnus de principalioribus terræ. *Hic* (regulus) *cum audiret quòd Iesus adueniret à Iudæa* (per Samariam) *in Galilæam.* Iam enim famosus factus fuit Iesus propter miracula sua, & propter baptismũ, quo per se & per discipulos baptizauit, itemque propter Iohannis Baptistæ testificationem, ideo fama eius præcurrebat eum. Vn-
Matt.3. de in Matthæo legitur, Quia abiit opinio eius in totam Syriam, quæ vtiq; fuit grande regnum. *Abiit ad eum* in Chana Galilææ, vbi repperit Christum, *& rogabat eum, ut descenderet in Capharnaum, quæ fuit in situ bassiori quàm Chana, Et sanaret filium eius,* quem putauit non posse sanari à Christo,
Hebr.1. nisi corporaliter præsente. Nondum enim agnouit Iesum es-
Psal.102 se verum deum, vbique præsentem, & quòd angeli sancti, e-
Mat.8. ius essent ministri, quorum ministerio potuit omnes ægros

curare:

curare: quod cognouit venerabilis ille Cẽturio, qui dicebat, A
Domine, non sum dignus vt intres sub tectũ meum, sed tantũ
dic verbo, & sanabitur puer meus, &c. *Incipiebat enim mori.*
Hoc dicit Euãgelista. Primò, ad insinuandú, cur regulus tan
tum festinauit ad Iesum, eumque tam obnixe deprecabatur.
Secundo, ad ostendendũ miraculi magnitudinem, quia eius-
dem potentiæ est mortuum suscitare, & lætali infirmitate la-
borantem seu agonizantem sanare. *Dixit ergo Iesus ad eum, Nisi signa* id est, miracula diuinæ potẽtiæ ostẽsiua *& prodigia,* hoc est, miracula aliquid in longum & posterum in-
dicantia, secundũ Bedam. Vel potius miracula, virtutem di- *Beda.*
uinam procul à sensu positam signãtia, *Videritis, non creditis* me esse omnipotentẽ filiũ dei, qui corporaliter absens, se-
cundũ diuinitatẽ omnia impleo, & cũcta vbiq; facere queo. B
Occasione huius verbi Augustinus dicit, ꝙ regulus iste ac- *Hier. 23.*
cessit ad Christum, non credens, sed tẽtans, volens experiri, *Gregor.*
quis, aut qualis esset, & quantum posset. Gregorius verò di-
cit oppositum, puta ꝙ credidit, aliâs filio suo non peteret so
spitatem. Cur ergo dicitur ei, Nisi signa videritis nõ credi-
tis? Respondit Gregorius, ꝙ aliquid credidit, scilicet Iesum
posse ægrum sanare, & aliquid nõ credidit, scilicet quòd ab-
sens posset hoc facere. ❡ Porrò, secundũ Theophilũ, regulus
iste interfuit nuptiis, in quibus aquam mutauit in vinũ, ideo
credidit Iesum, posse agonizanti succurrere. Hoc tamen non
apparet aliis probabile, quoniam nuptiæ illę pauperũ erant,
nam & vinum defuit ibi, & secundum Hieronymum, Iohan
nes Euangelista extitit sponsus. Regulus autẽ iste potens val C
de præcipuus fuit in populo: vnde potius reor, ꝙ illud mi- *Iosue. 1.*
raculum factum in nuptiis percepit auditu, propterea conce- *Hiero.*
pit fiduciam orandi pro salute filij sui. ❡ Denique cum di- *1. Cor. 1.*
cat Apostolus, Iudæi signa quærunt, Iesus nunc ait, Nisi si-
gna & prodigia videritis, nõ creditis, idcirco author schola-
sticæ historiæ dicit, quod regulus iste creditur fuisse de ple
be & semine Iudæorum, quod alij non concedunt. *Dicit ad eum Regulus, Domine, descende priusquam moriatur filius meus*
imperfectio fidei reguli elucescit, non tamen in hoc quod
corporalem CHRISTI præsentiam credidit necessariam,
sed etiam quia non cogitauit vel credidit, quòd posset susci-
tare defunctum: nempe sic orat, Descende priusquã moria-
tur filius meus, quasi putet, quòd mortuũ, etiam descenden-
do ad

D do ad eum, suscitare non posset *Dixit ei Iesus, Vade, filius tuus uiuit* vita naturali & conuenienti. id est, in hoc momento, me operante atque secundum corpus absente sanatus est. *Credidit homo sermoni quem dixit ei Iesus, & ibat* ad filium suum. iam merito regulus appellatur homo, id est, vtens ratione, ac rationabiliter agens, dum credit Christo, & voci eius obedit, eundo non solum gressibus corporis, sed & mentis profectu proficiscens, videlicet ab imperfecta fide, ad fidem perfectam. *Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei & nuntiauerunt ei dicentes, quia filius eius uiueret,* id est, incolumis esset. ¶ Tribus de causis obuiauerunt serui regu-
2.Re. 18 lo. Primò, vt bonum nuntium apportando eum lætificarent, quem tristissimum putauerunt: serui quippe optantes amari à dominis suis, libenter annuntiant læta ac prospera: sicut patet de Chusi & Achimaas, qui exercitu Dauid præualēte, & absolone occiso, cupiebant regi Dauid hoc nunciare. Secundò vt veritatem rei domino suo intimantes, eum ab itine-
Origen. ris labore releuarent. Tertio secundum Origenem. quoniam filio iam sanato putabant præsentiam Christi superfluam, quem cum regulo putabant venturum. *Interrogabat autē* (regulus) *horā ab eis* (videlicet seruis sibi occurrētibus) *in qua melius habuerat* filius eius. Hoc quæsiuit, vt certior fieret de veritate miraculi, ne forte filius suus à casu, vel naturali causa esset sanatus. Tamen, si ante sciuit quòd filius suus lætaliter infirmabatur, scire potuit, quòd non valuit naturaliter reparari. Idcirco forte horam quæsiuit vt alios præsertim domesticos suos solidaret in fide *Et dixerunt ei, Quia heri hora septima reliquit* (eū subito & perfecte) *febris* mor-
Matt. 6. tifera, intātum quod postea nullum signum pristinæ infirmitatis in ipso apparuit: sicut socrus Petri febricitās, à Christo sanata, mox surrexit, atque ad mensam ministrauit. quod in febricitantibus sanatis naturaliter non contingit. *Cognouit ergo pater* filij iam sanati, videlicet regulus, cuius proprium nomen non explicatur. Regulus nempe est nomen officij vel dignitatis, non personæ, *Quia illa hora* (videlicet septima) *erat, in qua dixit ei Iesus, Filius tuus uiuit. Et credidit ipse* (Iesum esse Christū filium dei) *& domus* (i. familia) *eius tota*. seu omnes sibi cohabitantes. Ex consideratione enim horæ, cognouerunt quòd Iesus etiam corporaliter absens, supernaturaliter operari curaréque possit, & non

qualitercun-

qualitercunque, ſed excellentiſsimo modo, vtpote ſolo verbo, nutu, atque imperio, quod non conuenit puræ creaturæ. A
¶ Veruntamen, non videtur quibuſdam quod explicite credidit Ieſum eſſe filium dei naturalem, deum verum, deum & hominem. Ad talem enim credulitatē homines tunc nōdum Mat. 25.
tenebantur cōmuniter: ſed ſicut Centurio qui ſtetit ſub cruce viſo terræmotu & his quæ fiebant, & quia Ieſus ſic clamās expiraſſet, credebat. Verè (inquiēs) hic filius dei erat, ſic credidit regulus iſte. Credebant nanque, quòd Ieſus eſſet ſanctus homo, magnus propheta, Saluator mundi, filius dei, & hoc totum ſic erat, ſed vltra non determinabāt an eſſet filius naturalis vel adoptiuus. Quidam præterea putauerunt, quòd Mat. 8.
regulus iſte fuit ille Centurio, cuius puerum Chriſtus in Ca Luc. 7.
pharnaum curaſſe deſcribitur. Sed non eſt ſic exiſtimandum. B
Primo, quoniam puer Centurionis laborabat paralyſi, iſte filius febribus tabeſcebat. Secundo, quoniam ille fuit ſeruus ſecundum Lucam, iſte filius fuit ſecundum Iohannem. Tertio, quoniam Centurio rogauit Ieſum in Capharnaum exiſtentem ſecundum Matthæum. Regulus verò rogauit eum in Chana. Quarto, quia Regulo tanquam defectuoſo in fide dicitur, Niſi ſigna videritis non creditis. Centurionis autem fides excellentiſsime cōmendatur Chriſto dicente, Non inueni tantam fidem in Iſraël. Quinto, quia Centurio Chriſti maieſtatem intelligens, dixit, Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectū meum. Regulus econtrario ait, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus. Sexto, quia ad ſeruum Centurionis ire paratus fuit Saluator dicendo, Ego veniam & curabo eum, ad filium verò Reguli ire non acquieuit. Quoniam ergo filius dei venit in mundum oſtendere nobis viam aſcendendi in cœlum, per veram humilitatem, idcirco obtulit ſe paratum proficiſci ad famulum Centurionis, ad filium verò Reguli ire non voluit: non vtique ex contemptu perſonæ, ſed vt doceat nos, ꝙ alia ſunt iudicia dei, atque alia iudicia hominum: & vt potiùs penſemus in hominibus naturam qua ad dei imaginem facti ſunt, quàm accidentalia bona, quibus in hoc mundo præfulgent: item ne dedignemur abiectas viſitare perſonas, & vt agnoſcamus, quòd tanto quis à deo plus reputatur & ſublimatur, quanto ab hominibus magis deſpicitur. Hinc ſcriptum eſt, Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante deum. De hoc multa C

D conſcripta ſunt in canonica Iacobi, quorum hoc vnum eſt,
Lucæ 16 Nónne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide?
Iacob.2. Et illud, Si perſonas accipitis, peccatum operamini. Verun-
tamen, ſecularis poteſtas aſpernanda non eſt, ſed honorāda,
dicente apoſtolo, Non eſt poteſtas niſi à deo, & qui poteſta-
ti reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit. Vnde quantum ad exterio
rem reuerentiam, magis honorare oportet prælatos ac prin-
cipes, rectores & officiales, quàm perſonas priuatas ac ino-
pes: ſed quantum ad reuerentiam interiorem cęteris paribus,
Secularis poſſumus plus honorare, hoc eſt, reputare ac beatificare abie
non asper ctos, egenos & ſimplices, quàm ſublimes, quia ſimiliores ſunt
nanda po Chriſto, & eorum eſt regnum cœlorum. ¶ Præterea, de mo-
testas. ralitate huius Euãgelicæ lectionis multa dici poſſent, & plu-
E rima dicta ſunt: nec opus eſt ea quæ ab aliis pleniſsime dicta
Rom. 13. ſunt, huic loco inſerere atque repetere, ſed breuem tangam
Matt. 5. moralitatem, quæ videtur congruenter poſſe aptari. Itaque,
per Regulum deſignatur ſpiritus rationalis ſeu intellectus,
qui in regno animæ præſidet, omneſq; potentias dirigit &
gubernat, qui potius dicitur Regulus quam rex, quia in ordi
ne intellectualium eſſentiarum tenet infimum locum, intan-
tum vt naturaliter ſit vnibilis corpori. Vnde, ſecundū philo-
ſophos, ſicut ſe habet materia prima in generę entium, ſic a-
nima rationalis in ordine intellectualium ſubſtantiarum. Fi
lius huius Reguli, eſt ſpeculatiuus intuitus diuinorū, qui eſt
velut verbum, proleſque mentis, qui infirmatur in Caphar-
naum. i. in ſenſualitate & carne mortali multipliciter obfu-
F ſcatur, impeditur, interrumpitur, deficit, langueſcit, quoniam
deprimit terrena habitatio ſenſum multa cogitantem. Et ſe-
Sapien. 9 cundum Apoſtolum, inuenitur alia lex in membris noſtris le
Rom. 7. gi mentis repugnans, intantū actus interioris hominis pro-
1.Cor. 3. pter ardorem ſenſualis concupiſcentiæ, cęteraſque paſsiones
quaſi febricitet. Accedat ergo Regulus iſte humili, affectuo-
ſa, iugiq; prece ad Chriſtum, dei ſapientiam & virtutem, vt fi
lium ſuum à prædictis incommodis curet, auferendo ab ani-
ma obſtacula contemplationis cœleſtium, impedimēta amo-
ris feruidi diuinorum, omnemq; inſtabilitatem, & paſsionū
inordinationem ac impetum, quatenus reuelata facie gloriā
domini ſpeculetur. Et vtique, cum intellectualitas noſtra ſit
naturaliter tam imperfecta, obſcura, atque fallibilis, indige-
mus continuo, clementiſsimoque diuinæ bonitatis ſuccurſu,
quatenus

quatenus nec ad momentum delinquamur à deo & gratiæ e- A
ius influxu, ab illustratione diuinæ sapientiæ, ab inflammatione ignis spiritus sancti, à conuersatione potestatis supremæ: aliàs intellectus, noster errabit, voluntas frigescet, memoria quoque nutabit, & pleni erimus calamitate, passionibus, distractionibus & peccatis. Qui ista intelligit ac perpendit, nequaquam gloriatur in seipso cum de seipso præsumit, aliis se non præfert, pensantes illud Apostoli, Qui se pu- *Galat. 6.* tat aliquid esse cū nihil sit, ipse se seducit: & quod apud Hie- *Hier. 10.* remiam legitur, Scio domine quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Petat ergo Regulus iste seu intellectus noster, vt ipsemet CHRISTVS descendat ad sanandum filium suum, videlicet actum intellectualem: quoniam peccata auferre, gratiam dare, in volun- B tatem directè immediateque agere, solius est dei. Nec curet si sibi dicatur à Christo, nisi signa videritis nó creditis: quoniam fides quanuis sufficiens sit: tamen per experientiam diuinæ miserationis & gratiæ, per euidentiā diuinæ præsentię, roboratur atque perficitur. Non ergo sufficiat intellectui nostro præsentia angeli, imò nec sola diuina præsentia Christi, sed corporalem eius requirat præsentiam in sacramento: quatenus corpus & sanguinem dei propter se incarnati deuotissime amplectatur, epuletur, contineat. Dicat igitur non ex incredulitate, sed feruida dilectione, quæ inquieta est, donec assit dilectus. Domine, descende priusquam moriatur filius meus, hoc est, antequam actus intellectiuus à sensualita- C te vincatur, à tentationibus superetur, & antequam amorosa contemplatio diuinorum in interioribus extinguatur. Oremus itaque Christum, vt per sacramenti exhibitionem introeat spiritum nostrum, omnemque effectum superdignissimi sacramenti illuc diffundat. ¶ Denique, Moses non con- *Exod. 33.* tentus de ducatu angelico, ipsius dei personalem requirebat præsentiam, dicens, Si non tu ipse præcedes nos, ne educas nos de loco isto. In quo enim scire poterimus inuenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaueris nobiscum? Sic & Esaias clamauit, Vtinam disrumperes cœlos & descenderes.

¶ Porrò, cum Christus viderit spiritum nostrum tam fer- *Esa. 64.* uenter, instanterque precantem, dicet per effectum, Vade, filius tuus viuit, hoc est, exaudita est deprecatio tua: quo facto, tota domus spiritus nostri, videlicet omnia interiora ani

D mæ, cogitationes & affectiones, credunt virtuose agendo; quoniam rationis imperio omnia subiicientur, & deo obedient. Quod autem in fine huius capituli subditur, *Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cũ uenisset à Iudæa in Galilæam.* Non est intelligendum, quòd hucusque non fecit, nisi duo miracula, quia (vt dictum est) in Hierusalem multa fecit miracula, sed quòd istud fuit secundum signum quantum ad miracula facta in Galilęa. & secundũ Bedam, ideo Euangelista hoc dicit, vt ostendat, quod ea quæ supra descripsit, alij Euangelistæ omiserunt. Et sicut Regulus solicitus fuit Christumque accessit & instanter petiit pro sui carnalis filij corporali salute, sic omnis prçlatus solicitus esse CHRISTVM accedere, eumque feruenter ac iugiter deprecari debet, pro

E gregis sibi commissi spirituali sanitate. ¶ Præterea, multi vsque in hodiernum diem sunt qui licet habeant fidem informem & mortuam, non tamen credunt, loquendo de fide formata & viua, seu operatoria, nisi signa & prodigia viderint, scilicet vltionem diuinæ iustitiæ, in aliquibus impiis, vel aliquid simile.

¶ Expositio quinti capituli.

Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.

ARTICVLVS XIII.

F

Iohan. 4. NVnc rursum Euãgelista commemorat signum magnificum à Christo peractũ ab aliis Euangelistis omissum, & de indiscreto zelo Iudęorum: quomodo etiam Christus occasione huius prodigij, magna & profunda ad Iudæos

Exod. 34 locutus est, *Post hæc* quæ in præcedenti capitulo gesta narrantur, *Erat dies festus Iudæorum.* Non exprimitur quæ fuit ista festiuitas, sed certum est, quòd fuit vna de festiuitatibus Iudæorum præcipua: & communiter dicitur, quòd erat solennitas pentecostes, videlicet festum nouorum, quando domino offerebantur primitiæ frugũ, *Et ascendit* IESVS *Hierosolymam* quæ erat altior situ Galilæa. Ideo CHRISTVS eundo illuc à Galilæa ascẽdit. Iuit igitur vt legẽ Mosaicam

ſaicam approbaret, & impleret, humilitatisque, & obedientiæ exemplum nobis relinqueret, ſalutaribus documentis atque miraculis populum Iudæorum, ad quem fuerat ſpecialiter miſſus, conuerteret. Dictum eſt enim, quòd Iudæi ſecundum præceptum legis tenebantur in tribus præcipuis feſtis coram domino apparere, hoſtiamque offerre, in loco diuini cultus diuinitus prælecto, qui fuit Hieruſalem à tẽpore Dauid, vel conſtructionis templi. *Eſt autem Hieroſolymis probatica*, id eſt, ouinaria ſeu ouina, *piſcina, quæ cognominatur* hebraice *Bethſaida*, id eſt, domus ouiũ vel pecorum. Hæc enim piſcina prope templum fuit, in qua colligebantur aquæ pluuiales, vt hoſtiæ templi, quæ communiter erãt de ouibus, lauarentur in ea, antequam immolarentur in templo coram domino: probatica autem dicitur à probaton græcè, quod latine dicitur ouis. *Quinque porticus habens* in gyro, videlicet quædam ædificia per quæ Nathimæi accedebant ad aquam, cauſa lauandi hoſtias offerendas, quæ etiam iacebant in porticibus iſtis, quouſque eſſent lotæ. Circũſepta itaque fuit piſcina tam multis porticibus, vt miniſtri per plura loca haberent acceſſum ad aquam, & loca illa ſufficerent, ad continendum hoſtias domino immolandas. *In his* porticibus *iacebat multitudo magna languentium*, diuerſis infirmitatibus tabeſcentium, vtpote *Cæcorum, claudorum, aridorum* ſeu contractorum *expectantium aquæ motum* ab angelo fiendum, infirmitatis curatiuum. *Angelus autem domini deſcendebat ſecundum tempus*, id eſt, determinatis temporibus, tamen incertis & interruptis *In piſcinam, & mouebatur aqua* ab angelo motu forti ac turbulento, ita quòd certum fuit motum illum ab angelo factum, non à vento, vel cauſa naturali: & quoniam hora angelicæ deſcẽſionis fuit incerta, ideo languidi iacebant ibi continuo quaſi ſemper parati, & optantes ſe inuicẽ præuenire in ingreſſu piſcinæ, cuius ratio ſubinfertur, *Et qui prior deſcendebat in piſcinam* Poſt motionẽ aquæ: piſcina dici poteſt, vel ipſa aqua vel receptaculũ aquæ, *Sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate* efficienter & principaliter à deo, cui ſoli competit à qualibet inualitudine propria virtute liberare, inſtrumẽtaliter verò ab angelo: diſpoſitiue autem ab aqua, quæ ex deſcenſu motioneque angeli quandã ſortiebatur efficaciam ad curandum. ¶ Sed cur dominus tantã reuerentiã, & virtutẽ contulit huic aquæ? Ad

A Mat. 15.
B
C

D hoc aliqui dicunt, ꝙ propter lignum dominicæ crucis, quod in ea natasse, & circa passionem enatasse affirmant. Alij didicunt, ꝙ ad præfigurandam virtutem baptismatis Christi tunc propinquãtis, in quo omnis qui descẽderit ab omni pec-
Esa.9. cato purgatur. Quidam verò dicunt, ꝙ propter dignitatem legalium hostiarũ, quæ ibi lauabantur, & præsertim inquantum hostiæ illæ, immolationem Christi in cruce præfigurabant, per quam totũ genus humanũ redemptum est. Mihi videtur conuenienter dici, ꝙ deus ex sua misericordia, propter prædictos infirmos ac inopes fecit hanc gratiã. Mystice, per piscinam intelligere possumus fontẽ baptismatis, vel sacramentum confessionis, in qua omnia lauantur, vel quotidianum baptismũ lachrymarum sanctarũ. Per descensum verò
E angeli operationẽ & influentiam Christi, qui est magni consilij angelus, & in quolibet triũ prædictorũ principaliter operatur, vimque curandi largitur, sed figura non adæquatur figurato. Idcirco, Christus agit in baptismo & cõfessiõe nõ solum sæpe, sed indesinenter quotidie: nec solum curatur vnus, videlicet primus, sed omnis quicunq; sacramenta ista digne susceperit. *Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate sua,* species huius infirmitatis non explicatur, sed creditur fuisse paralysis, nã homo iste iacebat in lecto, *Hunc cum uidisset Iesus* oculo corporali, & cõpassionis affectu, *Et cognouisset quia iam mulum tempus haberet,* id est, diu infirmatus fuisset: hoc enim Iesus in seipso à principio suæ incarnationis cognouit futurum, quod nunc vidit in præ-
F senti *Dicit ei, Vis sanus fieri?* Certum est, quòd illa quæstio non processit ex ignorantia, imò quicunque alius scire potuit, quòd omnes ibi iacentes & aquæ motum præstolantes, cupiebant sanari: sed quærit, vt in ægro desiderium recipiendæ curationis prouocet: sicque dignior sit ad beneficium sa-
Deut.32. nitatis sumendum. Denique, specialiter hunc vnum affatur & curat, quia miserabilior fuit, & iam pro peccatis suis, longissima molestia fuerat castigatus: ideo dominus qui vulnerauit, medetur, & qui percussit, denuo sanat. Scriptum est e-
Tob.3. nim in Tobia, Cum iratus fueris, misericordiam facies. Longanimiter ergo & patienter est sustinẽda castigatio dei, imò omnis molestia corporis atque aduersitas: iuxta quod scri-
Iudith.8. ptum est in Iudith, Non vlciscamur nos pro his quæ patimur, sed reputantes peccatis nostris, hæc ipsa supplicia mi-

nora

nora esse flagella domini: quasi serui qui corripiuntur ad e- A
mendationem, & non ad perditionem nostram euenisse credamus. *Respondit ei languidus*, *Domine*, vocat Iesum dominum, quasi venerabilem virum, sed aliud nihil sciuit de eo, *Hominem*(seruientem seu adiuuantem)*nō habeo, ut cum turbata*, id est, ab angelo vehementer concussa & mota *Fuerit aqua, mittat* (id est, ante alios deferat) *me in piscinam: dum enim uenio ego* qui præ languore cito ire non valeo *Alius* (languidus) *ante me descendit in aquā. Dicit ei Iesus* (cuius dicere est facere) *Surge, tolle grabatum tuum & ambula, & statim sanus factus est homo*, in quo ostenditur omnipotentia Christi, tam inueteratum languorem, in instanti imperiosè curantis. Virtus nempe diuina cum sit infinita, operatur in instanti, quod naturæ
non conuenit, quia in transmutationibus rerum de contrario B
in contrarium agit successiue. Vnde secundum Dionysium, Dionysius
Natura non transit à distanti in distans, nisi per media, *Et sustulit grabatum suum & ambulauit.* Per languidum istum, amlare non valentem, intelligitur piger & negligens mala consuetudine pressus, qui in delectatione vitiosa, & vsu peccati, quasi in grabato iacet. Huic, imò & omni peccatori dicit Christus quotidie, per admonitionem sacræ scripturæ, vis sa
nus fieri? Cum enim dominus ait per Ezech. Nolo mortem Ezec.18
peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et per Zacha. Con- Ezech.33
uertimini ad me, & conuertar ad vos. Itemque per Iohelem, Zacha.1
Omnis quicunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Iohel.2
Quid aliud loquitur, nisi vis sanus fieri? tanquam dicat, Ego
sum medicus animarum, fac quod in te est, acquiesce monitis C
meis, & sanabo te, surge à ruina peccati, tolle grabatum tuū, id est, delectationē peccati, in qua quiescis, aufer, & porta su-
per te per cōpunctionem & satisfactionē, quatenus quantum Apoc.8
glorificasti te, in delitiisq; fuisti, tantum imponas tibi luctū Psal.6
& afflictionem, exemplo prophetæ dicentis, Laboraui in ge- Prouer.3
mitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum: & am- Psal.18
bula regia via in diuinis præceptis, de quibus in lib. Prouer. legitur, Viæ eius pulchræ, & omnes semitę eius pacificæ. Imò
viam mandatorum dei percurre, implens illud Iosue, Seruite Iosue.24
domino corde perfecto atque verissimo, quanto enim animo promptiori ac feruentiori fecerimus opera dei, tanto amplius promeremur. *Erat autem sabbatum*, id est, quies & cessatio ab operibus seruilibus, *In die illo*, imò hæc dies fuit sab-

 batum,

D batum, id est, dies septima ac festiua. *Dicebant ergo Iudæi illi qui sanus fuerat factus, Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.* Si Iudæi putauerunt eum lectum suum portare sine speciali dei commissione, & necessitate seu dispensatione, excusabiles erant, tamé ad minus materialiter falsum locuti sunt, labor enim exterior ad diuinum honorem directè ordinatus, seu pertinens, licebat in sabbato, quemadmodum sacerdotes sabbatis templum ornabát, hostias aptabant, ac immolabant. Baiulatio autem lecti ab isto sanato, fuit ad ostensionem diuinæ potentiæ & gloriam Christi, velut si quis die dominica miraculose liberatus à carcere, deferat ad ecclesiã vin

Exod. 20 cula sua ad glorificandum deum. Fuit quoq; ex dispésatione summi dispensatoris, qui legem dedit, & ad spiritualem legis

E intelligentiam introduxit. Vnde subiungitur, Respondit eis iste sanatus, *Qui me saluum fecit* à paralysi, imò à labe peccati: quoniam Christus, cuius perfecta sunt opera, sanauit in

Deut. 32. anima quos curauit in corpore, *Ille mihi dixit, tolle grabatum tuum & ambula,* id est, ea potestate, qua me miraculose curauit, eadem authoritate mihi præcepit quod facio, *Interrogauerunt ergo eum, quis est ille homo qui dixit tibi, tolle grabatum tuũ & ambula?* tanquam dicant, ostende nobis talem tam malum, & legis contemptorem, vt culpam tuam puniamus in eo. Isti qui curatorem huius paralytici, purum hominem æ-

1. Cor. 3 stimabant, homines erãt eo modo quo dicit Apostolus, Cùm sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis & secundum hominem ambulatis? *Is autem qui sanus fuerat effectus,*

F *nesciebat quis esset,* id est, nomé & famam Christi ignorauit, nec quicquam audiuit de eo, & fortè oblitus fuit dispositionis Christi, in vultu ac habitu, ita quòd neque per circunloquutionem & signa indicare potuit quis nam esset. Quomodo Ochozias rex Israël cognouit Heliã, audito quòd homo pilosus & zonam pelliceam circa renes habens, famulis suis obuiasset, vt legitur in lib. Regum, Iesus enim statim recessit ab homine isto, sicut subiungitur. *Iesus autem declinauit à turba constituta in loco,* vbi paralyticum istum sanauit, vel vbi turba eum de grabati baiulatione redarguit. Declinauit autem à turba, erudiens nos, vt post perpetrationem excellentium operum, fugiamus humanum honorem, hominumq; applausum, amãtes nesciri. Secundo, quia interdum ad tempus diuertendum est à calumniatoribus, & ingratis cedendum: item

item vt quietum locum quæramus ad vacandum deo. In tur- A
ba enim, plurima occurrunt deuotionis ac puritatis obstacu-
la, & fortè ad literam Christus recessit à turba, habens aliud
salutare opus alibi expedire, *Postea inuenit eum Iesus in tem-
plo,* ad ꝙ sanatus iste conuenit vt deo ageret gratias: sic &
nos si Iesum inuenire, & ab eo inueniri optamus, intremus tẽ
plum eius materiale ac spirituale, visitando ecclesiã, & rede-
undo ad propriam mentẽ, per contemplationẽ & vitę nostræ
discussionem, atq; internam in omni virtute exercitationem,
dominus enim in templo sancto suo: *Et dixit illi, Ecce sanus fa
ctus es* (mente & corpore) *iam noli peccare,* id est, propositum *Psal.* 10
habe cauẽdi omne peccatũ pro posse, *Ne deterius tibi aliquid* *Iohan.* 8.
contingat, id est, ne maior pœna tibi in præsenti vel æterna
damnatio infligatur, quoniã recidiuantes atque ingrati gra-
uiorẽ pœnam merentur. Ex quibus elicitur, ꝙ æger iste pro- B
pter peccata sua incidit languorem præfatum. ¶ Quomodo
autem deus diuersis de causis homines nunc flagellat, infra
deo præstante dicetur, vbi de cæco nato agetur. *Abiit ille* *Iohan.* 9
homo & nunciauit Iudæis, quia Iesus esset qui fecit eum sanum, di-
cunt aliqui ꝙ malitiosè hoc fecit, tanquã ingratus, & hoc vi-
detur ex eo quòd Iudæi, eum increpabant de lecti sui porta-
tione: & cùm se excusasset per cõmissionem sui sanatoris, Iu-
dæi dixerunt, vbi est ille: ex quibus coniicere potuit quòd Iu
dæi volebant culpã retorquere in illum propter ꝙ publican-
do Iesum, exposuit eum calumniatorũ persequutioni. Alij di-
cunt oppositũ, scilicet quòd simplici animo hoc egit, ne esset
ingratus, & vt Christum glorificaret, & probant per hoc, ꝙ C
Iesus sanauit istũ in mẽte sicut in corpore, ideo non fuit tam
improbus: sed quicquid sit de veritate rei, istud argumentum
facilè solueretur, per euangelicã veritatem, quia vt legitur in *Lucæ.* 17
Luca, cùm Iesus decẽ leprosos curasset, vnus duntaxat reuer-
sus est gratias agens, & alij facti fuerũt ingrati, propter quod
Christus dicebat, Nónne decem mundati sunt, & nouem vbi
sunt? Non est inuentus qui rediret & daret gloriam deo, nisi
hic alienigena. Nihilominus omnes illi etiam mente sanati
fuerunt, sed rursus in culpam prolapsi sunt, & fortè à sacerdo
tibus subuersi. sic dici posset de isto, potius tamẽ arbitror, ꝙ
non malitiosè, sed bona intentione fecit quod dictum est, pu
tans Iudæos agnito actore miraculi meliorandos. *Propter-
ea persequebantur Iudæi Iesum,* detrahendo & cõminando,

D *Quia hæc faciebat in sabbato*, scilicet, quòd hominem curauit & ei lectum ferre præcepit, *Iesus autem respondit eis*, ostendens se non esse legis vel sabbati transgressorem, sed patri æterno conformem in operando: quemadmodum enim apud
Matt. 12 Matthæũ excusat discipulos, sabbato spicas euellentes, & con
Marci. 2. fricantes à transgressione sabbati, per hoc quòd Dauid simi-
Lucæ. 6 le fecit, sic nũc excusat à transgressione sabbati, per hoc ꝙ pa
2. Re. 21 ter eodem modo operatur vt ipse. *Pater meus* cœlestis & naturalis, *Vsq; modo operatur*, id est, à principio mundi vsque in pręsens, imò & vsque in sempiternum indesinenter agit in rebus, totum vniuersum in esse cõseruando, gubernando, corrupta restaurando: agit quoque animas rationales quotidie creando, impios iustificando, purgatos ab omni reatu, in cœ
E lis beatificando, panem & vinũ in corpus & sanguinem Chri
1. Cor. 11 sti transsubstantiando, & alia ineffabilia iugiter operatur, præsertim in ecclesia triumphante, quæ ignoramus. Pauca
Eccle. 43 quippe videmus operum eius, vt dicitur in Eccle. vbi & scri-
Gene. 2 bitur, Multa sunt abscondita maiora his. quod verò in Genesi legitur, Requieuit deus ab omni opere, quod patrauit, intelligendum est quantum ad productionẽ nouarum specierũ entis, *Et ego operor*, sicut & pater, imò eadem quæ pater, quia indiuisus ab illo in natura & opere. quẽadmodum ergo deus pater prædicta omnia operãs, etiã sabbato nõ arguitur, quasi sabbati violator: ita nec ego argui debeo, qui confractum restauraui, & ad demonstrationẽ diuinæ virtutis, eidem præce
F pi grabatum baiulare. ¶ Ad intelligendum hæc verba sublimia, oportet aduertere, quòd aliquid est causa alterius dupliciter. Primò, quantum ad illius inceptionẽ, & quo ad esse ipsius, sed non quod ad permanentiã eius: quẽadmodum homo generãs est causa filij sui, & artifex causa ædificij. Vnde si pater vel artifex moriatur, nihilominus filius & ędificiũ permanent atq; subsistunt. In talibus ergo causarum non dependet à sua causa, quantũ ad permanentiã. Secundo, vnum est causa alterius, quantũ ad inceptionem & permanentiã eius: quẽadmodum sol est causa luminis & diei, vnde si ad momẽtum sol deesset, dies deficeret, & hoc modo est deus causa rerum: creaturę enim plus depẽdẽt à creatore, q̃ aliquid creatũ à causa creata: propterea, si deus relinqueret ens creatũ sibiipsi, suę omnipotentiæ manutenentiã in ictu oculi subtrahendo, seu suspendendo, mox vniuersa mundanæ machinæ fabrica in nihil

nihil decideret, atque in seipsa annihilata deficeret, sicut ex A
nihilo in esse surrexit. Et hoc ipsum si nō fallitur Albertus, scripsit, & docuit Aristoteles in epistola de principio vniuersi. Hinc quoque non solum secundum Platonem & proclum, sed etiam teste principe theologorum sacratissimo Dionysio, Deus est causa rerum, non solum quasi nunc causans, sed quasi incessabiliter eas producens, propter incessantem suæ conseruationis influentiam, indesinentemque illarum dependentiam. Hinc igitur asserit filius dei, pater meus vsque modo operatur. Non enim minoris potentiæ est creata manutenere in esse, & totum vniuersum conseruare in nihilo, quia nihil est extra vniuersum fulciens ipsum nisi deus, quàm eadem produxisse, atq; in nihilo collocasse. Hinc Proclus subtilissimus Platonicus, scripsit in elementatione sua theologi- B
ca, Totus mundus ab intellectu substantiam habet, & si perpetuus sit, non propter hoc non procedit ab intellectu, sed & procedit semper, & conuersus est semper, & perpetuus secundum essentiam, & insolubilis secundum ordinem. Iudæi ergo ex verbis Christi iam præinductis, intelligentes quòd Iesus comparasset se deo in virtute & operatione, dixissetque se esse naturalem filium dei, patri æqualem, putauerunt eum blasphemum, & fecerunt quod subditur. *Propterea ergo* (videlicet, quia æquauit se patri) *magis quærebant eum interficere Iudæi, quia non solum soluebat sabbatum* secundum eorum falsam opinionem *Sed & patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens* (id est, esse dicens) *deo* patri, Sæpe in scripturis & etiam in communi modo loquendi, sumitur facere pro dice- C
re vel cogitare. Quoniam ergo secūdum legem grauior, grauiusque punienda fuit blasphemia, quàm transgressio sabbati, ideo Iudæi quærebant Iesum quasi blasphemum occidere. Sed quia Iudæis visum fuit, quòd Iesus derogauit honori diuino, æquando se patri æterno, idcirco Christus ostendit quòd per hoc non derogauit patri. *Respondit itaque Iesus, & dixit eis, Amen amen dico uobis, non potest filius à se facere quicquam nisi quod uiderit patrem facientem.* Sed ex hoc Arrius & Eunomius arguerunt, quòd filius esset ex se infirmus, & per consequens minor patre & pura creatura. & satis difficile apparet, quomodo sit verus deus atque omnipotens, quia à se non potest quicquam, sed non est impossibile ista dissoluere: vt enim ostenderet Christus se à patre esse recepisse, & habere,

Dionysius

D habere, quicquid eſt & habet, ita dicit, Non poteſt filius à ſe facere quicquam, tanquam dicat, à meipſo non ſum, ſed eſſe & poteſtatem accepi à patre. Itaque nõ poteſt à ſe, id eſt, virtute non accepta, vt in eo eſt, facere quicquam, quia filius nõ habet niſi virtutem acceptam, hoc eſt, à patre ſibi communicatam. ¶ Denique, ſecundum Hilarium & Thomam in Summa contra gent. quanuis filius non poteſt à ſe quicquam facere, poteſt tamen per ſe omnia facere, vtpote propria virtute, quę cum ſit vna numero in patre, & filio ac ſpiritu ſancto, eſt cauſa quod quælibet diuina perſona eſt cauſa omnium rerũ principalis atque omnipotens, & nulla eſt inſtrumentalis reſpectu alterius. Quòd verò adiecit, niſi quod viderit patrem facientem, non eſt ſic intelligendum, quaſi alia ſit viſio ſeu

Hilarius.

E intellectualis cognitio filij, & alia patris, imò ſicut in patre, & filio eſt vnus numero intellectus, ita & viſio vna. Nihilominus pater videt filium, eiuſque opera, & econtra, quoniam in vtroque eſt plenitudo diuinitatis, quæ omnem perfectionem & actualitatem ſuperſimpliciſſime, prorſuſque incõparabiliter comprehendit: Neque ſic enim filius videt patrem, & opera eius, quaſi aliquid aliud ſit viſio illa quàm filij deitas atque eſſentia. Quemadmodum ergo per eandem eſſentiã pater, filiuſque ſubſiſtunt, & deus ſunt, ſic eadem viſione filius videt patrem & opera eius, pater quoque filium & opera eius. hæc eſt vna interpretatio huius loci: poteſt autem & ita exponi, Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Tanquam diceret, hoc quod filius

F videt facere patrem, hoc etiam poteſt ipſe filius facere à ſe, id eſt, per ſe, propriaque (quanuis collata) virtute, alia verò non poteſt facere filius: & ſic CHRISTVS per verba hæc probat ſe non poſſe peccare, quod ei impoſuerunt Iudæi. Si enim filius nihil poteſt facere, niſi quod viderit patrem facientem tunc proculdubio, ſicut pater non poteſt peccare, ita nec filius. Poſtremò verba iſta intelligi poſſent de Chriſto ſecundum aſſumptam naturam, ſecundum quam certum eſt, quòd non poteſt facere quicquam à ſe. Inſuper, Chriſtus teſtatur quod pater nõ eſt factor principalior nec vniuerſalior filio, & quod opera amborũ ſunt indiuiſa, ita quòd pater, & filius, ſunt vnus factor, creator & gubernator, nõ duo factores: per quod hæreſim Arrianorum confundit. *Quæcunque enim ille* (videlicet pater) *fecerit* (hæc eadem opera) *& filius,* ſecundũ

natu

naturam diuinã, *Similiter facit* id eſt, æque principaliter,& A
authoritatiue,non inſtrumentaliter & miniſtratiue. Per hoc ergo quod ait,quæcunque , oſtenditur , quòd operatio patris non extenditur vltra operationem filij , propterea filius eſt prima & vltima cauſa,prout in Apocalypſi loquitur. Ego ſum alpha & o,primus & nouiſſimus,principiũ & finis . Vnde in Michæa habetur,Et tu turris gregis nebuloſa,ad te veniat poteſtas prima regum filiæ Hieruſalem, vbi per poteſtatem primam ad literam intelligitur Chriſtus , qui teſte apoſtolo eſt virtus & ſapientia patris , portans omnia verbo virtutis ſuæ. Hoc quoque in Prouerb.manifeſtè oſtenditur , vbi ſapientia de deo effatur. Quando pręparabat cœlos aderam, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Per hoc autem quod ait hæc docet, quòd eadem numero ſunt opera patris & filij. Cumq; natura ſit operationis principiũ,ſequitur quòd patris,& filij ſit vna natura,vna vtique numero,nõ genere,vel ſpecie,quia diuina natura multiplicari non poteſt. Per hoc vero quod ſubditur, *Similiter facit*, patet quòd pater operatur per verbum ſeu filium , non ſicut artifex per miniſtrum vel inſtrumentum,ſed ſicut amicus per amicum,rex per regem,iudex per iudicem,non ſubalternatum,ſed comparem. *Pater enim diligit filium* hoc ſupra ſcriptum atque expoſitum eſt,& nunc addi poteſt, quòd dilectio non eſt principium emanationis filij à patre , quia non procedit à patre per voluntatem , aut liberè libertate contingentiæ vel ad vtrunlibet,ſed naturali emanatione . Nihilominus pater diligit filium,verè, & intenſiuè,infinitè,ſumendo dilectionem abſolutè,ita quòd habet ſe quaſi concomitanter ad emanationem . ¶ Denique multæ ſunt rationes dilectionis,quæ maximè & ſuperexcellenter inueniũtur inter patrem & filium , imò inter tres ſuperſublimes , æternas , increatas perſonas , hoc eſt , ipſa trinitate , vna ſupereſſentiali ſimpliciſſima deitate. Interdum enim dicimus, quòd agnitio eſt cauſa dilectionis, videlicet vt via ad dilectionem . Interdum quòd bonum eſt cauſa dilectionis tanquam obiectum: interdũ vero ſimilitudo appellatur cauſa amoris,ſed & communicatio eſt cauſa amoris,ſæpeque dicimus , quòd nihil ſic accendat amorem , quomodo ſi quis ſciat ſe amari ab alio. Cũ ergo pater & filius ſe inuicem perfectiſſime comprehendant,& filius patri omnino ſimillimus ſit,vterque quoq; infinitæ

Marginal notes: *Apoc. 21.* — *Mich. 4.* — *1.Cor.1.* — *Prou. 8.* — B — *Iohan. 3.* — C

nim quoſdam omnino mirabiliter conuertit, & ſibi attraxit, A
ſed & miracula facta in paſſione, in reſurrectione, aſcẽſione,
& ſpiritus ſancti miſſione, magna nimis fuerunt. Itaque per
hoc quòd ait, demõſtrabit, non datur intelligi, quòd filius ſe
cundum diuinam naturã, aliquid accipiat in futuro, imò nec
ſecundum humanam naturam hoc ei proprie competebat,
præſertim cum anima Chriſti, à ſuo conditionis exordio, ple
na fuerit ſapientia, virtute, & gratia: ſed loquitur ſic propter
duo. Primò, quia (vt dictum eſt, æterna emanatio verbi ſeu re
ceptio filij à patre, omne tempus includit. Secũdo, quoniam
in ſcripturis dicitur aliquid fieri, cum aliis innoteſcit: quo-
niam ergo poſtea innotuerunt Iudæis maiora opera Chri-
ſti, quàm hucuſque, propterea dixit filius, quòd pater de-
monſtraturus eſſet ſibi opera præclariora: vt ſit ſenſus, Maio B
ra his demonſtrabit, id eſt, ſe ei demonſtraſſe oſtẽdet opera,
quando videlicet talia fient, *Vt uos miremini* ſi admiratio
accipiatur ſecundum ſe, ſiſtendo in ea, tunc non finis huiuſce
modi demonſtrationis, miraculorumque Chriſti, ſed aſſecu- 2. The. 2.
ta eſt opera Chriſti: ſicque, vt ponitur concomitanter, non Pſal. 50.
cauſaliter, iuxta quem ſenſum dicit Apoſtolus, Mittet illis
deus ſpiritum erroris vt credant mendacio. Et Pſal. Tibi ſo-
li peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermoni-
bus tuis. Si autem ſumatur miratio, prout inducit ad fidem,
videlicet vt eſt via ad conuerſionem, ſic poteſt dici finis mi-
rabilium operum Chriſti, ſic tamen vt iſta miratio couerſio-
nem mirantis includat. Ad hoc quippe fecit Chriſtus mira-
cula, vt Iudæi videndo, admirandoq; crederent. ¶ Aduertẽ- C
dum quoque quòd licet ea quæ dicta ſunt ab illo loco, pater,
diligit filium, accipi poſſint de filio etiam ſecundum huma-
nitatem aſſumptam, ſecũdum quem pater notificauit ſeu de-
mõſtrauit filio omnia opera ſua: quoniam quicquid deus co-
gnoſcit, ſcientia viſionis, videlicet omnia quæ vnquam fue-
runt, ſunt vel erunt, cognoſcit & anima Chriſti, illud tamen
quæcunque ille fecerit, ſcilicet pater, hæc & filius ſimiliter fa
cit, non conuenit Chriſto, niſi vt vero deo, imò per illud ver-
bum apertè confunditur hæreſis Arrij dicentis, quòd filius
ſit pura creatura, ſic enim pater feciſſet filium: ſi ergo quęcũ-
que facit pater, facit & filius, ſequitur quòd filius feciſſet ſeip
ſum, loquendo ſemper de filio ſecundum naturam ſuam ſu-
periorem.

¶ Proſequutio

D ¶Prosecutio Cap. huius ab eo loco quo dicitur, *Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat.*

ARTICVLVS XIIII.

Ixit iam Christus paulo ante, quia quæcunq; facit D pater, facit similiter filius, & quòd maiora pater opera demonstraret filio, quàm hucusque fecit filius coram Iudæis. Nunc Christus declarat hoc quasi exemplificando. *Sicut enim pater suscitat mortuos* morte naturę, & morte culpæ, hoc est, mortuos corporaliter per discessum animæ, & mortuos spiritualiter per amissionem charitatis & gra-
E tiæ, *Et uiuificat* eos. Mortuos nanque corporaliter suscitat atque viuificat pater, animam corpori reuniendo, vt totum compositum habeat vitam naturæ, sicut & ante mortem
1.Re.2. habebat. Vnde in libro Regum inducitur, Dominus mortifi
Mat.8. cat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Deus enim habet imperium vitæ & mortis. Mortuos verò spiritualiter, de quibus ait Saluator apud Matthæum, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, Suscitat, itemque viuificat pater culpâ delendo, & gratiam restituendo, prout ad Ephesios Apostolus
Ephes. 2. dicit, Quum essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos Christo, *Sic & filius, quos uult uiuificat* non vtique alios, aut pauciores quàm pater, sed eosdem: & æquè multos: quoniã operatio patris & filij ad extra est penitus indiuisa. Et idem di-
1.Cor. 12 cendum est de spiritu sancto, de quo fatur Apostolus, Hęc o-
F mnia operatur vnus atque idẽ spiritus, diuidẽs singulis prout vult. Vnde de filio nunc dicitur, quos vult viuificat, ad insinuandum, quòd filius agit sponte, imperialiter & propria authoritate, tanquam verus deus. Secundum quod dicit Aposto-
Ephes. 1. lus, Omnia operatur secundum propositum voluntatis suæ.
Ephes. 5. Quod autem filius spiritualiter suscitet, claret ex verbo Apostoli, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Sed cũ de patre dictũ est, sicut pater suscitat mortuos & viuificat, quare de filio nõ subdit, sic & fili⁹ quos vult viuificat? nisi quia suscitatio in viuificatione includitur. *Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio,* quomodo verum est hoc: sic enim indiuisa sunt opera patris
Iohan. 8. ac filij, quencunque iudicat filius, iudicat pater. Iterum quo-
Iob. 34. modo pater nõ iudicat, sed filius, cum infra filius dicat, Ego

non

non iudico quęquam, est qui quærat & iudicet, scilicet pater, A
& si pater non iudicat quenquam, quomodo verum est istud
Iob? Absit à deo impietas, & ab oīpotente iniquitas: opus e- *Iob. 28.*
nim hominis reddet ei, & iuxta vias singulorũ restituet. De- *& 35.*
nique quod conuenit deo absolute, secundum naturam diui- *Hier. 35.*
nitatis, conuenit cuilibet diuinæ personæ: iudicare autem ho
mines vniuersos conuenit deo, secundum quod deus, videli-
cet secundum propriam naturam, aliter vane constituisset fi-
lios hominum, quod pro inconuenienti habet Psalmista, &
contrariatur his quæ in lib. Iob cõtinentur, videlicet vniuer-
sorum finem ipse considerat. Rursusque omnipotens causas
singulorum intuebitur. Hinc quoque per Hieremiam asseri-
tur, Domine deus fortissime, magnus consilio & incõprehen
sibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes filios A- C
dam, vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundũ fru
ctum adinuentionum suarum. Verum omnia ista atque simi-
lia, vna solutione soluuntur & concordantur. ¶ Oportet er-
go aduertere, quòd in iudicio quatuor considerãtur. Primò,
authoritas iudicandi, seu iudiciaria potestas. Secundo, ipsa
discretio boni à malo, videlicet interior approbatio boni, at-
que interior detestatio mali, quantum ad hæc duo iudicium
conuenit toti trinitati, singulisq; personis. Tertiò, ipsa pro-
latio sententiæ sensibilis atque exterior: & quò ad hoc, pater
non iudicat quenquam, sed solus filius secundum naturã as-
sumptam, imò hoc modo deus trinitas iudicabit authoritati-
ue, per Christum hominem executiue, iuxta illud Actuum, B
Deus statuit diem in quo iudicaturus est orbem terrę in equi *Act. 17.*
tate, in viro quem statuit. Tunc enim manifeste veniet deus *Psal. 49.*
noster, & non silebit, quando in die iudicij videbũt in quem *Iohan. 19*
transfixerunt. Quarto, consideratur in iudicio ipsa retribu- *Apoc. 1.*
tio pœnæ vel gloriæ: & sic quoque soli deo principaliter se-
cundum diuinam naturam iudiciũ conuenit, præsertim quã-
tum ad gloriæ collationem. Porrò, quod filius ait, Ego nõ iu
dico quenquam, intelligendum est de iudicio retributionis,
quantum ad primum Christi aduentum, in quo non venit iu
dicare, sed iudicari: sic ergo, pater non iudicat quenquam, id
est, non profert iudicialem sententiam modo prætacto, sed
omne iudicium, id est, vniuersalem executionem iudicij de-
dit filio secundum naturam quam induit, sicut infra plenius
ostendetur, vnde habetur in Psalmo, Deus iudicium tuum re *Psal. 17.*

D gi da: & iuxta Apostolum, Omnes nos stare oportet ante tri
2. Cor. 5. bunal Christi. Hunc autem honorem pater impédit filio incarnato. *Vt omnes* (intellectuales creaturæ) *honorificent filium* exhibédo ei cultum & adorationem latriæ soli deo debitam, *Sicut honorificant patrem* impendendo ei latriæ cultum: sed & honoratio ista non conuenit filio secundum illam naturam, qua conuenit ei prædicta executio iudicij, sed secundum naturam qua consubstantialis & coæqualis est patri. Nihilominus, pater dedit filio secundum naturam assumptam hoc iudicium, vt per hoc innotescat omnibus, quòd homo ille est verus deus, sicque honorificetur sicut & pater. Vnde verbum istud consonat dicto apostoli ad Phil. loquens de filio secun-
Philip. 2. dum naturã humanã. Humiliauit semetipsum, factus est obe
E diẽs vsque ad mortem, propter quod, & deus exaltauit illum, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriũ & infernorum. ¶ Quæritur si pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, quomodo verũ est illud Iob,
Iob. 34. Quem posuit alium super terram, aut quem constituit super orbem, quem fabricatus est? Et respondendum, quòd pater non sic constituit Christum iudicem, ac principem mundi, quasi ipse desierit habere prouidentiam rerum, sed pater, seu deus trinitas est principalis prouisor, iudex & rex vniuersi. Christus verò secundum quod homo prælatus est omni creaturæ quasi minister dei, & executor. *Qui non honorificat filiũ,* per latriæ cultum. Est autem latria virtus, quæ deo cultum & cæremoniam affert, *Non honorificat patrem qui misit illum.* Cũ
F vtriusque sit vna maiestas, & tanta dilectio, concordia, atque iustitiæ, ac sanctitatis conformitas, vel potius vnitas & identitas, quòd qui vnum offendit, offendit & alium, præsertim
1. Iohã. 5. quum sit amborum vna voluntas. Præterea qui non credit filium, mendacem facit patrem, & spiritui gratiæ ingerit contumeliam, quia non credit in testimonium quod testificati sunt pater & spiritus sanctus de Christo in baptismo & transfiguratione in diuersis miraculis & distributionibus gratiarum, in scripturis vtriusq; testamenti, & in omni sanctitate &
Mat. 3. excellentia Christi. Honorificandus est ergo filius, interio-
Lucæ. 3. ri, exterioríque latriæ cultu, videlicet reuerentia cordiali, o-
Mat. 16. ratione, & laude, præceptorumque obseruatione. Omnes ita-
Marci. 9 que qui patrem filio asseruerunt maiorem, non honorifica-
Lucæ. 9. uerunt patrem, cuius filio dilecto ac vnico derogauerunt, cu

ius

ius contumelia redundat in patrem: præſertim cum hoc maxime ad commendationem bonitatis, poteſtatis, & ſapientiæ dei pertineat, quòd filium ſibi prorſus æqualem producere & voluit, & nouit, & potuit, quanuis (vt dixi) voluntas non præceſſit generationem verbi: quaſi origo ipſius, ſed potius concomitanter ſe habet ad eam. Imò ſpiritus ſanctus qui eſt amor, & emanatio voluntatis, non ſic procedit à voluntate quaſi libere ad vtrumlibet effluat atque ſpiretur. Sic enim non poſſit procedere, haberetque eſſe contingens: ſed procedit per modum naturalis emanationis, ſecundum quòd voluntas patris, ac filij, eſt quædam natura. Deinde filius dei oſtendit quomodo ſpiritualis viuificatio fiat. *Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meum audit,* non auribus corporis tantum, ſed etiam cordis, de quibus dicitur alibi, Qui habet aures audiendi, audiat. Itaque qui verbum meum audit, id eſt, ſermonibus meis conſentit. *Et credidit ei qui miſit me,* id eſt, patri cœleſti, recipiendo teſtimonium quod ipſe perhibet mihi, vel credendo ei fide formata, hoc eſt, credendo in ipſum, *Habet uitam æternam* iam in ſpe, & in merito, atque in diſpoſitione propinqua, & cito ſortiturus, ac poſſeſſurus eſt eam in re, in mercede, in actu. Hoc enim modo viatores dicuntur beati, quanuis variis perſequutionibus concutiantur, prout ſcriptum eſt in Matthæo, Beati pauperes ſpiritu, beati qui lugent, beati qui perſequutionem patiuntur, propter iuſtitiam. *Et in iudicium non uenit,* id eſt, iudicium damnationis non incurret, de quo fatetur Apoſtolus ad Corinthios, Si noſipſos diiudicaremus, nõ vtique iudicaremur. Omnes tamen iudicabimur iudicio retributionis, *Sed tranſeat à morte* corporali quam omnes quaſi debitũ ſoluunt propter originale peccatum, *In uitam* gloriæ ſempiternæ, cum fuerit liber ab omni reatu, de qua dicit Apoſto. Vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Talis etiam in præſenti tranſit per cordis ſalutarẽ immutationem, à morte culpæ ad vitã virtutis & gratiæ. Nam & prudentia carnis mors eſt. Et ſi ſecundum carnem vixerimus, moriemur. Qui ergo carnalem prudentiam deſerit, & veram ſapientiã recipit, tranſit à morte in vitam. *Amen amen dico uobis, quia uenit hora, & nunc eſt,* vtpote tempus gratiæ, de quo dicit Apoſtolus, Cum venerit plenitudo temporis. Et Petrus in Actis, Omnes (inquit) prophetæ annunciauerunt dies iſtos, *Quando mortui* id eſt, pec-

Marginalia: A; B; Mat. 13.; Mat. 5.; C; 1. Cor. 11.; Coloſ. 3.; Rom. 8.; Galat. 4.; Act. 3.; 1. Tim. 5.

F catores vita gratiæ destituti, de qua morte Paulus testatur, Vidua quæ in delitiis viuit, viuens mortua est, *Audient* exteriori & interiori auditu *Vocem eius* id est, prædicationẽ filij dei. Multi enim Iudęorum per verba Christi correcti atque conuersi fuerunt, præsertim post eius passionem & ascensionem. Quotidie quoque mortui seu iniusti audiendo verbũ Christi ab eius vicariis ac ministris, spiritualiter reuiuiscunt
Mat.24. sicut subiungitur *Et qui audierint* (verbum Christi modo iam dicto) *uiuent*, vita gratiæ, in via & vita gloriæ, in patria, dũmodo perseuerent vsque in finem, quoniam sola perseuerantia coronatur. ¶ Et hoc sciendum, quòd nemo audit salubriter verbum dei, nisi Christus per inspirationem spiritus sancti cor eius tetigerit, & erudierit mentem eius, fundendo ra-
E dium sapientiæ in intellectum ipsius, propter quod in Esaia
Esa. 50. scribitur, Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiã quasi magistrum. Deus deus aperuit mihi aurem, ego autem non
Lucæ. 7. contradico. Secundo, exponi potest hic locus de particulari
Luc. 8. corporum resurrectione, secundum quam Christus suscitauit filium viduæ, filiam archisynagogi, & Lazarum.

¶ Sed quæstio est, quomodo corporaliter mortui dicãtur audire vocem filij dei? quod enim non viuit, non vtique audit. Et respondendum, quòd dicuntur audire vocem Christi metaphorice, quoniam ad imperium Christi sic corpus extinctum & anima separata, quasi obediendo reassociantur, & cõponuntur, sicut obediunt qui realiter imperantis eloquium
E audiunt, & tanquam iussionem Christi vere audissent. Sic
Mat.14. quippe dicimus, quòd mare cognouit Christum, quando sub
Marci. 6 pedibus eius mansit indiuisum. Sic quoque ait Psalmista, Ma
Psal. 113. re vidit & fugit, &, sol cognouit occasum suũ. Insuper decla-
Psal. 103 ratur, quòd Christus ad vtranque hanc viuificationem idoneus sit tanquam fons vitæ. *Sicut enim pater habet uitam* intellectualem, non vegetatiuam, sensitiuam, vel secundum locum motiuam. *In semetipso, sic dedit* id est, generando communicauit naturali diffusione, seu originatione, non libera ad vtrumlibet, *Et filio uitam*, non solum similem, sed numero eandem, *Habere in semetipso*, pater nempe sic habet vitam in se, quod ipse est hæc vita, quæ etiam vita est in seip-
Iohã. 14. sa omnino perfecta, omnem nobilitatem, beatitudinemque viuendi cum incomprehensibili simplicitate complectens: ita quòd est vita superessentialis, fontana superiucunda, &

superbea

ſuperbeatiſſima, vita vere puriſſima, viuaciſſima, proſusque A
ſuperpleniſſima, omnis vitæ fontale principium, in quo eſt
omnium bonorum atque pulchrorum ac deſiderabilium ſuperdiues poſſeſſio. Simili modo habet filius ſecundum diuinam naturam vitam in ſemetipſo, quoniam ipſa eſt vita hæc, ſuntque pater & filius vna vita, quæ diuina eſt eſſentia, prout eſt actus purus: pater ergo generando communicans filio diuinam eſſentiam, communicauit, & dedit ei vitam, & ſapientiam. Cum ergo ſit filius tam ſuperexuberans fons vitæ, palam eſt, quod poſſit viuificare quoſcunque voluerit. *Et poteſtatem dedit ei, & iudiciū facere.* Cū filius à patre habeat quicquid habet, conſtat quod filius etiam vt deus habet à patre iudiciariam poteſtatem: ſed de huius poteſtatis datione nō eſt
nunc ſermo. Subditur enim, *Quia filius hominis eſt*, ergo in- B
telligendum de poteſtate ſubauthoritatis in iudicando, videlicet de poteſtate exequendi iudicium prolatione ſententiæ, quæ poteſtas data eſt à tota trinitate Chriſto homini, quia filius hominis eſt: quod dupliciter intelligi poteſt. Primo ſic, quia filius hominis eſt, id eſt, merito ſuæ humiliationis, incarnationis, humanæ conuerſationis, ac paſſionis. Chriſtus enim per iſta meruit ſibiipſi iudiciariam poteſtatem in exequendo. Nec obſtat, quod habuit ea ab inſtanti ſuæ incarnationis propter hypoſtaticam vnionem cum verbo: non enim eſt inconueniens aliquid alicui deberi, & conuenire ob cauſas diuerſas, quemadmodum etiā corpori Chriſti debebatur, vel competebat glorificatio ratione beatitudi-
nis animæ ſuæ, nihilominus per ſuam paſſionem promeruit C
eam, & ſæpe orauit pro ea. Secundo ſic, quia filius hominis
eſt, id eſt, propter conuenientiam quam habet ad exercendū
iudicium ex parte humanitatis aſſumptæ. Decet enim iudi- *Exod.33.*
cem ab omnibus iudicandis manifeſte videri, vt ſtent coram *Iohan. 1.*
eo, & loquantur pro ſe ſi poterint. Nulla autem diuina perſo- *1. Ioh. 4.*
na ſecundum propriam naturam apta eſt iudicare hoc mo- *Act.10.*
do: non enim videri poteſt manifeſte niſi à beatis, imò à quo *Pſal.103.*
cunque manifeſte videtur, beatus eſt. Quum ergo perſona fi- *Iob.19.*
lij ſit ſecundum humanam naturam à bonis, maliſque viſibilis, ideo datum eſt ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Ideo Petrus loquitur in Actis apoſtolorum; Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à deo, iudex viuorum, & mortuorum. Et Dauid ait de Chriſto. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas. Hoc

D sanctus Iob cognouit affuturum, cum dixit. Credo quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo deum saluatorem meum. Videre enim in carne propria, ipsum deum, nō videtur proprie posse intelligi, nisi de deo incarnato atque visibili, præsertim cum sanctus Iob subiecerit, Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. quod de corporalibus oculis dictum videtur: quoniam Iob loquitur de vera corporum resuscitatione atque perfecta membrorum reparatione. Et ne Iudæi verbis istis præ admiratione discrederent, addit filius dei aliud mirabilius, quatenus mirabilia reddantur credibilia per facta mirabiliora. *Nolite mirari* (admiratione inordinata, adie

E ctiua, incredula) *hoc* quod dixi mihi datam potestatem iudi

Mat. 24. candi, cum maiora acturus sim, *Quia ueniet hora*, videlicet dies iudicij, de qua alibi legitur, De die illa, & hora nemo

Gen. 15. scit, *In qua omnes qui in monumentis sunt*, id est, omnes defun

Iohan. 10 cti quantum ad corpus in sepultura locati, quantum verò ad

Danie. 11 animam, in inferno, in lymbo purgatorio, vel in cœlo existē

Esa. 16. tes: vnde dicuntur esse in monumentis ratione partis per sy-

I. The. 4. necdochen, quemadmodū Abraham dicitur sepultus in spe-

Mat. 25. lunca duplici. Et Maria Magdalena, Tulerunt (inquit) dominum, id est, corpus domini de monumento, *Audient uocem eius*, id est, ad imperium Christi resurgent, quemadmodum per Danielem prænunciatū est, Qui dormiunt in puluere terræ, euigilabunt. Esaias quoque prædixit, Viuent mortui, interfectiq; mei resurgēt. Ista est vox Christi, de qua dicit Apo

F stolus, Quoniam ipse dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba dei descendet de cœlo. De qua apud Matthæum prædixit Saluator, Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei. qualiter vero quāque celeriter fiet resuscitatio corporum, pandit Apostolus, In momēto, in ictu

I. Cor. 15 oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba & mortui resurgēt incorrupti. Quomodo autem mortui dicantur audire, iam patuit. *Et procedent qui bona fecerunt* (id est, finaliter consummati atque inuenti in operibus meritoriis) *in resurrectionem uitæ* id est, fœlicem immutationem consequentur. Omnes

Ibidem. enim resurgemus, sed non omnes immutabimur. Nā immutabuntur, qui mutabuntur in melius, adipiscentes resurrectionem pertingentem in vitam gloriosam atque cœlestem. *Qui uero mala egerunt* id est, in iniquitatibus deprehensi, &

in vi

in vitiis mortalibus hinc ſublati, qui ſibi finem vltimum con A
ſtituerunt in rebus caducis, adhærẽtes creaturæ potius quàm creatori, procedent *In reſurrectionem iudicii*, id eſt, reſurrectionem habebunt damnoſam, ac miſeram, pertingentem ad reprobationis iudicium, de quo dixit Apoſtolus, Eos qui foris ſunt deus iudicabit. In quali enim diſpoſitione, ſeu affectione anima recedet à corpore, in tali æternaliter permanet, & ſecundum eam iudicatur, præmiumq́ue æternum ſortitur à deo: ſicut angeli apoſtatantes inconuertibiliter manent in diſpoſitione illa mentali, ac vitioſa, in qua erant cum deiicerentur à cœlo: propter quod aſſerit Damaſcenus, quòd in angelis eſt caſus, hoc in hominibus eſt mors. Et Salomon in Eccleſiaſte, Si ceciderit lignum ad auſtrum aut aquilonem, in quocũq; loco ceciderit, ibi erit. Poſtremo per hoc ꝙ ait Euangeliſta vel potius Chriſtus per eũ, Qui bona fecerunt, & qui mala egerunt, &c. patet inſania æſtimantium, fidem ſine operibus poſſe ſaluare. Nec tamen putandũ quòd illi duntaxat ſaluabuntur qui opera charitatis vel ſaltem interiorem eius actum habuerunt: ſaluabuntur enim infantes baptizati & naturaliter ſtolidi baptiſmatis fonte renati. His verò, quæ de diſtinctione reſurgentium dicta ſunt, conſonat illud Danie. Euigilabunt alij in vitam æternam, alij in opprobrium vt videant ſemper. Quoniam ergo filius dei qui factus eſt caro, & frater noſter, aduocatus, propitiator & proximus noſter, habet vitam fontalem, ſupereffluentem & indefectibilẽ in ſemetipſo, accedamus ſemper ad eum cum plena fiducia, vt glorioſe viuificet nos, & de plenitudine torrentis ſuæ dulciſsimæ vitæ corda noſtra ſaltem perfundat, etſi nondum inebriet. ¶ Denique vox eius terribilis, quam omnes mortui audient, qua totus tinniet mũdus, & tartarea clauſtra patebunt, iugiter inſonet auribus noſtræ mentis & cogitemus quàm horrendum ſit incidere in manus dei viuentis, quàm metuendum erit illud iudicium, quàm inæſtimabilis anguſtia impiorum.

[Margin: 1. Cor. 5. — Eſa. 14. — Eccl. 11. — B — Dan. 11. — Iohan. 1. — Mat. 28. — Hebr. 2. — 1. Iohã. 2. — 1. Theſ. 4 — Hebr. 4. — C]

¶ Explanatio reſiduæ partis huius capituli.

Non poſſum ego à meipſo facere quicquam.

ARTICVLVS XV.

D

MOdò multa magnifica perhibuit Christus de semetipso, videlicet quòd pater non iudicat quẽquam, sed filius omnes, & quòd quos vult, viuificat, omnesq; in sepulchris repositos suscitabit, ne ergo videatur inaniter loqui, vel patri derogare, vel secũdum personarum acceptionẽ & inordinatam aliquam affectionem iudicare, refert omne bonum suum ad deum patrem, quasi ad fontem deriuantem non diriuatum: & dicit se omnia agere prout à patre accepit, cuius in omnibus quęrit gloriam, promouetque honorem. Itaque ait,
Iacob.2. *Non possum ego à meipso facere quicquam,* hoc est, quòd iam isto capite paulo ante locutus est. Nõ potest filius à se facere quicq̃, & quod nũc adiecit, *Sed sicut audio, iudico,* aliud ni-
E hil est, quam ꝙ ibi subiecit, nisi quod viderit patrẽ facientẽ. Quæ verba iam ante satis prolixe tractata sunt, & nunc breuiter perstringam. Non possum à meipso facere quicq̃, id est, nil valeo virtute non accepta, secũdum quòd est in me, quia cum sim à patre, non habeo potestatem nisi ab eo, ideo nihil possum nisi virtute communicata à patre, *Sed sicut audio, iudico,* id est, secundum sapientiam infallibilem mihi à patre per generationem æternam collatam, in iudicando procedo, idcirco errare non valeo: vnde subiungitur, *Et iudiciũ meũ*
Psal. 10. *iustum est.* Iustus enim dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Itaque filio dei secundum naturam diuinam, idẽ est videre opera patris & audire à patre: per hoc enim quod pater generando transfundit in filium totam sa-
F pientiam suam, filius videt patrem & opera eius. Audireque dicitur à deo patre, cum tamen totum sit ibi supersimplicissimo & superineffabili modo. Possunt quoque ista magis proprie, quamuis non magis literaliter exponi, de filio secundum naturam assumptam: sic enim palàm est, quòd non potest facere quicquid à seipso, sicut nec cæteri homines. sola equidem gratia differt humanitas Christi, ab aliis, secũdum
August. quod dicit Augustinus, Tolle gratiã, quid est ille homo nisi quod tu, sicq; iudicat per executionem *Sicut audiuit,* id est, sicut per scientiam infusam interiori auditu diuinitus didicit. Ait ergo, *Iudicium meum iustum est* (quoniam do vnicui-
Psal. 61. que sicut meretur) *quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me.* Nónne iuxta præinducta, patris & filij est vna voluntas, quomodo ergo filius quærit voluntatem

tem patris, non suam? Et respondendum, quòd sicut in Christo est duplex natura, puta diuina & humana: sic voluntas duplex in eo consistit. Quod ergo nunc asserit de voluntate sua, intelligendum est de voluntate sua humana. Et quia humana natura constat ex intellectiuo, ac sensitiuo, seu anima rationali & parte sensitiua, propterea ponitur duplex voluntas hominis, vna superior, vtpote appetitus intellectiuus, qui proprie appellatur voluntas, & de hac intelligi potest, ꝙ filius non quærit voluntatem suam: quoniam istam voluntatem immobiliter à principio suæ creationis subiecit voluntati diuinæ. Et quoniam ordinauit eam, omnemque actum eius ad voluntatem diuinam, & eius honorem sicut ad vltimum finem. Alia est voluntas hominis inferior, quæ dicitur appetitus naturalis & sensitiuus, quo Christus abhorruit mortem: de qua voluntate accipi solet, quod ait in passione, Non mea volũtas fiat, sed tua, & de ista magis proprie accipi potest quod dictum est, *Non quæro uoluntatem meam,* id est, aliquid priuati amoris, & ad se reflexæ affectionis, *Sed uoluntatem patris,* id est, ea quæ placita ei sunt. Vnde Apostolus dicit, quòd Christus nõ placuit sibi, id est, in suiipsius complacentia non quieuit, secundum ꝙ homo: nec quæsiuit beneplacitũ suæ volũtatis humanæ, inquantum humanæ, sed vt deo subiectæ, & in omnibus ei conformatæ, quod non est aliud nisi quærere volũtatem dei. Imò sic & nos quærere & implere possumus propriam voluntatẽ, non inquantum est nostra, & ad se conuersa, sed vt est diuina charitate & lege euangelica informata. Neque enim opus est meritorium, nisi fuerit voluntariũ: & quanto opus bonum fit promptiori voluntate, tã est deo acceptius, & præmij amplioris, eo ꝙ deus respiciat affectum potius quàm effectum. *Si ergo testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est uerum.* Infra ait Saluator, cum sibi dixissent Iudæi, Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Et si ego (inquit) testimoniũ perhibeo de meipso, testimoniũ meum verum est: quomodo ergo nunc ait, si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniũ meum non est verum? Et nónne ipse est veritas, quę nec fallit, nec fallitur? Secundum assumptam quoque humanitatem confirmatus fuit in bono, ita ꝙ mentiri non potuit, nec peccare. ¶ Denique, tempore passionis perhibuit de seipso testimoniũ coràm Caipha & Pilato,

[Margin: A (line 1); B (beside "mum finem"); *Lucæ 22.*; *Rom. 15.*; C (beside "euangelica"); *Iohan. 7.*; *Iohã. 14.*]

cùm

D cùm dixit, Amodo videbitis filium hominis venientẽ in nu-
Mat.26. bibus cœli. Itemq;, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in
Iohan.18 mundum, vt teſtimoniũ perhibeam veritati. Ad hoc quidam
reſpondent, quòd Chriſtus dixit interdũ teſtimonium ſuum
de ſeipſo non eſſe verum, ad oſtendendum aſſumptæ carnis
humanitatem: interdum verò dixit illud eſſe verum ad inſi-
nuandum ſui cum patre æqualitatẽ, ita ꝙ teſtimonium Chri
ſti de ſeipſo fuit verum, & nõ verum. Verum quidem ſecun-
dum diuinitatem, ſed nondum verum ſecundum humanita-
tem. Quomodo autẽ hoc ſtare poſsit non video, niſi intelli-
gatur, quòd teſtimonium Chriſti de ſeipſo ſecundum huma-
nitatem prolatum non eſt verum, loquendo de humanitate
eius ſeorſum ſecluſa de diuinitate & gratia. Sic enim fortaſſe
E potuiſſet eſſe erroneũ atque efficax. Facilior ergo & aptior
Chryſo. videtur eſſe expoſitio Chryſoſtomi, ſic exponentis. Si ego
Matt.3. teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimoniũ meum non eſt
verum, ſecundum veſtram æſtimationem: quãuis ſecundum
exiſtentiam ſit veriſsimũ, ac ſufficientiſsimum. *Alius eſt qui
teſtimonium perhibet de me, & ſcio quia uerum eſt teſtimoniũ quod
perhibet de me.* Per hunc alium intelligi poteſt pater, qui in
baptiſmo teſtatus eſt, hic eſt filius meus dilectus, qui etiam
per miracula Chriſti in nomine patris facta, teſtimonium
præſtitit filio. De teſtimonio etenim patris ſcriptum eſt in
2.Pet.1. epiſtola Petri, Accepit à deo patre honorem & gloriam, vo-
ce ad eum delapſa, à magnifica gloria, Hic eſt filius meus di
1.Iohã.5. lectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. Sed & ſpiritus
F ſanctus teſtimonium Chriſto perhibuit, iuxta illud Iohan-
nis, Spiritus enim qui teſtificatur, quoniam Chriſtus eſt ve-
Lucæ 1. ritas. Poteſt quoque per hunc alium intelligi Iohannes Ba-
Iohan. 1. ptiſta qui fuit verus teſtis Chriſti, ſecundum quòd pater eius
Iohan.14 Zacharias plenus ſpiritu ſancto prædixit, Tu puer prophe
Iohã. 1. ta altiſsimi vocaberis, &c. de cuius teſtimoniis Chriſto ex-
hibitis, iam multa, præclara, pulcherrima atque ſublimia di-
cta ſunt, primo, tertioque capitulo. *Vos miſiſtis ad Iohannem
Baptiſtam* ſacerdotes & leuitas, vt interrogarent an eſſet
Chriſtus, *Et teſtimonium perhibuit ueritati,* videlicet mihi,
qui ſum via, veritas & vita, dicens, Non ſum ego Chriſtus,
& medius veſtrum ſtetit, cuius ego non ſum dignus vt ſol-
uam corrigiam calciamenti eius, vt dictum eſt. Vel teſtimo-
nium perhibuit veritati, id eſt, ei quod verum fuit, vel veri-
tati

tati propoſitionali, videlicet ſe eſſe vocem clamantis in deſer A
to, & Chriſti præconem, me verò eſſe Chriſtum, in ſpiritu ſancto baptizantem: *Ego autem ab homine teſtimonium non accipio,* id eſt, teſtimonium humanum non requiro, quaſi indigens illo, vel vt ex hoc mihi aliquid accreſcat, maiorisque authoritatis exiſtam quantum ad me, ſicut homo indiget teſtimonio dei. *Sed hæc dico* (videlicet, quòd deus pater & Iohannes mihi teſtimonium præbuerunt) *ut uos ſalui ſitis,* credendo in me, per teſtificationem illorum, non enim ob ſuam indigentiam, vel profectum, ſed propter noſtram ſalutem voluit CHRISTVS teſtes habere, vt ſic crederemus in eum.
¶ Inſuper Chriſtus oſtendit, quòd teſtimonium Iohannis fuit idoneum, propter ipſius magnam perfectionem. *Ille erat* (per ſimilitudinem quandam) *lucerna ardens & lucens,* B
primo enim fuit ſimilis lucernæ, quoniam ſicut lucerna non eſt eſſentialiter lux, nec lucet per ſe, ſed per lumen conſtitutum in ea: ſic Iohannes non erat lux, per eſſentiam, nec ſplendebat ex ſe, ſed ex participatione lucis diuinæ, videlicet per gratiam Chriſti ſibi infuſam, quę fulſit per corpus Iohannis, *Iohan. 1.*
in verbo & opere, ſicut lumē lucernæ fulget per cornua eius. Et ſicut lucerna cum lumine ſuo obfuſcatur ſuperueniente luce diei, ſic Chriſto verbis atque miraculis radiāte cœpit ob- *Iohā. 3.*
fuſcari Iohannes, ſecundum quòd ipſe prædixit, Illum oportet creſcere, me autem minui. Fuit quoque Iohannes lucerna ardens igne diuini amoris, ex quo congratulatus eſt excellentiæ CHRISTI, ſicut ait, Amicus ſponſi qui ſtat & audit eum gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Arſit etiam Io C
hannes zelo iuſtitiæ, quo increpauit Herodem, & flamma *Ibidem.*
dilectionis proximorum, habuitque verba vehementer igni- *Marc. 14*
ta, dicendo, Genimina viperarum, quis oſtendet vobis fu- *Mar. 6.*
gere à ventura ira, facite ergo dignos fructus pœnitentiæ. *Lucæ 3.*
Fuit inſuper lucens radiis ſapientiæ exemplari, & optima conuerſatione, prædicationeque ſplendida: ſic & quilibet niti debet ad hoc, vt ſit lucerna ardens & lucens, quatenus & lumen gratiæ aptum in eo locum inueniat, & ipſe in ſeipſo diuina charitate ferueſcat, atque in contemplatione ſapientiæ fulgeat, proximos quoque ad dei amorem, & veritatis notitiam, conetur inducere, ſicque gratia animæ ſuæ redundet, manifeſtetur, ac emicet in vultus grauitate, in morum probitate, in totius corporis greſſu, omnique actu. Beati qui

tales

D tales sunt, à quibus plus disto quàm oriens ab occasu. *Vos au tem uoluistis exultare* (spiritualiter) *ad horam* (id est, ad tempus modicum) *in luce eius*, id est, in perfectione & gratia, & sanctitate, & doctrina Iohannis, gaudendo de hoc, quòd habuistis tam sapiẽtem prophetam, sed non durauit exultatio illa, quia cùm cœpit increpare vitia vestra, dixistis dæmoniũ habet, noluistisque credere verbis eius quibus mihi testimoniũ
Matt. 17 reddidit: & vt multi affirmant Herodes etiam ad suggestio-
Marc. 6 nem Iudæorum, clausit, ac decollauit Iohannem: vel ideo dicit Saluator, quòd Iudæi voluerunt ad horam exultare in luce Iohannis, quia parati fuerũt eum pro Christo recipere, & in principio multi eorum obedierunt Iohanni *Ego autem habeo testimonium maius Iohanne*, id est, dignius testificatione Io
E hannis facta de me, & ꝙ sit testimonium istud maius subiungitur *Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiã ea*, id est, miraculosi effectus, totam potestatem naturæ excedentes, quos pater facit per me, & vult eos perfici, id est, perfecte & excellentissimo modo fieri à me, *Ipsa opera* quæ ego facio, propria virtute, secundum quod deus, & inquantum homo facio ea virtute patris, imò totius trinitatis, cuius est vna potestas, *Testimonium perhibent de me, quia* (id est, quod) *pater me misit* videlicet ꝙ à deo veni, & recta ago & prędico. Sicut enim veritas naturalis scientiæ probatur per rationis discursum, ex principiis per se notis, sic supernaturalis veritas fidei demonstratur per opera soli deo possibilia, qui cum sit veritas, nunquam facit opera talia ad conformationem erroris: quoniam
F ergo talia multa fecit Iesus, certum est, quòd à deo missus sit,
Iohan. 1 verusque doctor consistat *Et qui misit me pater*. ¶ Duplex est missio filij dei, vna inuisibilis, qua pater à principio mundi misit ęternam sapientiam ad mentes electorum, per hoc ꝙ illuminauit eas gratia suæ sapiẽtiæ increatæ, ac genitæ. Cùm enim in patre sit authoritas quoad filium, atq; in filio subauthoritas quantum ad patrem, cõuenit patrem mittere filium, etiam secundum diuinam naturam. Simili ratione, pater & filius mittunt spiritũ sanctum, quia in ipsis est authoritas, quoad spiritum sanctum, & in spiritu sancto subauthoritas ad patrem & filium, quasi ad vnum principium, vnumque spiratorem ac fontem. De hac nempe spirituali ac inuisibili missio-
Sapien. 9 ne verbi, habetur in libro Sapiẽtiæ, Mitte illam de cœlis san-
Galat. 4. ctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret.

laboret. Alia est missio filij dei, temporalis atq; visibilis, quæ A
dicitur incarnatio eius. Nec dubium, quin Christus in mun- *Baruc.* 3
do cõuersans mittebatur à patre ad omnia loca & opera quęcunque accessit, aut fecit. Imò Christus secundum quod deus misit seipsum, secundum quod homo *Ipse testimonium perhibuit de me*: hoc specialiter accipi potest de testimonio patris, quo in baptismo locutus est, hic est filius meus. Nihilomin⁹, *Matth.* 3.
à principio mundi perhibuit pater testimonium Christo per oracula patriarcharũ, per vaticinia prophetarum, per diuersa sacramenta & gesta figuralia. Vnde secundum Augustinũ, *August.*
nulla ætas vacauit à prophetia de Christo, propter quod a- *Lucæ.* 1
pud Lucam Zacharias disseruit. Erexit cornu salutis nobis, sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum eius. Videtur autem Christus ad literam loqui, de testimonio vocis paternæ præfato. Loquitur enim nunc distin- B
ctim, de triplici testimonio sibi perhibito, vtpote Iohannis & operum ac patris. *Neque uocem eius audistis unquam.*

¶ Quæritur, quomodo saluator dicat Iudæos nunquam audisse vocem patris: supra enim capitulo tertio dixit ad Nicodemum, spiritus vbi vult spirat, & vocẽ eius audis, quod melius intelligitur de spiritu sancto, quàm de vento: sicut ergo Iudæi audierunt vocem spiritus sancti, sic & patris. Deniq; Iohannes ait, Ego vox clamantis in deserto, ergo audiendo *Iohan.* 3
Iohannem, audierunt vocem patris. Sed & Christus, est ver- *Iohan.* 1
bum & sermo patris. De quo ad Heb. dicit Apostolus, Viuus *Tit.* 1.
est sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipi- *Hebr.* 4
ti. Quod enim id de increato dei verbo dicatur, elucescit ex C
eo quod subditur, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo. Itaque audiendo Christũ, audierunt verbum sermonemque patris, & per consequens vocem ipsius.

¶ Præterea sacra scriptura nonne vox dei est, dicente Apostolo, Omnis scriptura diuinitus inspirata. Iudæi ergo audiendo eloquia prophetarum, ac Moysi, audierunt vocem dei. 2. *Tim.* 3.
Moyses quoque ait in Deuteronomio, Probauimus hodie, ꝙ *Deute.* 4
loquente deo cum homine vixerit homo, vocem eius audiuimus de medio ignis. Quidam expositores faciliter transeuntes dicunt, quòd ideo Christus dixit istis peruersis incredulisque Iudæis, ꝙ nunquam audierunt vocem patris, quia non audierunt præinductum testimonium vocis paternæ, de filio

in ba-

D in baptiſmo, Hic eſt filius meus dilectus. Alij dicunt, quòd
Matt.3 ideo Chriſtus ait, neque vocem eius vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis, vt inſinuet deum patrē eſſe omnino incorporalem, ac inſenſibilem, ita ꝙ neq; audiri poteſt, neque videri ſenſu corporeo, cū non habeat os, linguā, & cætera inſtrumenta loquendi. Et quanuis per ſubiectam creaturam loquatur, tamen non auditur vox eius, quaſi ipſe ſit immediatus propriusq; formator huiuſcemodi vocis. Sed quia ſaluator duris, & perfidis loquebatur Iudæis, qui verba diuina tradita in ſcripturis non verè & ſpiritualiter intellexerunt, videtur ſic exponēdum, neq; vocem eius, id eſt, ſcripturas ſacras, mihi teſtimonium perhibentes à patre reuelatas, vnquam audiſtis, auribus cordis, ſed groſſe atq; carnaliter, id eſt, ſecundum
E dum literam, quæ occidit, intellexiſtis eas. Iuxta hunc modū
2.Cor.3 Moyſes locutus eſt Iudęis in Deuterono. Vos vidiſtis vniuer
Deut.29 ſa magnalia dei, & non dedit vobis dominus cor intelligens, & aures quæ poſſent audire vſque in præſentem diem.

¶ Huic expoſitioni ſequentia quoque conſonant vt patebit. Neq; ſpeciē eius vidiſtis, hoc vno modo intelligi poteſt, ꝙ nō viderunt deū per ſpeciem, id eſt, diuinam eſſentiam, quomodo vident eum beati in patria. Secundò, quòd nec fide ſyncera, puraq; mente, cōtemplati ſunt deum: qui enim ait ſe noſſe deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt: quomo er-
1.Iohā.2 go patres & vates veteris teſtamenti ſpeciem dei vidiſſe ſcri-
Gene.32 buntur? dicente patriarcha Iacob, Vidi dominum facie ad fa
Eſaiæ.6 ciem. Et Eſaias, Vidi (inquit) dominum ſedentē ſuper ſolium
Danie.7 excelſum. Daniel etiam perhibet ſe vidiſſe antiquū dierum,
F & cuius capilli erant ſicut lana alba. Et reſpondendum, quòd non viderunt deum in ſpecie propria, ſed aliena, in imaginatione formata, vel ab angelo in perſona dei apparente aſſumpta, vel alio modo conſimili. *Et uerbum eius* (ſcilicet dei patris) *non habetis in uobis manens* quod primo accipi poteſt de vnico filio patris, de quo dictum eſt, in principio erat verbū: hoc iſti increduli non habuerunt manens, id eſt, fixum, ac habitans in cordibus ſuis per fidem & charitatem: vnde Apoſtolus aſſerit Chriſtū habitare per fidem in cordibus noſtris,
Iohan.1 propter quòd dictum fuit ſuperius, Et ſui nō receperunt. Se-
Epheſ.3. cundò exponitur ſic, & verbum eius non habetis in vobis ma
Iohan.1 nens, hoc eſt, diuinis ſermonibus & ſcripturis non obeditis, ſed vacui eſtis à cogitatione formata, & ſalutari memoria diuinorum

uinorum verborum, quo contra ait Pſalmiſta, In corde meo A
abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Quemadmodum e- Pſal. 118
nim impij, quanuis ſubtiles dicuntur non cognoſcere deum, Tit. 1.
quoniam non honorant eum vt deum, ſed factis negant: ſic
peruerſi & perfidi, quanuis in ſcripturis promptiſſimi, dicuntur tamen non habere in ſe verbum dei, quoniam abutuntur.
Tertiò ſic, Et verbum eius non habetis in vobis manens, id eſt, internam dei inſpirationem non percipitis, neque per reuelationem occultam, filium dei cognoſcitis. Omnibus enim expoſitionibus iſtis cõcordãt ſequẽtia, *Quia quẽ miſit ille*, id eſt, mihi filio dei, miſſo à patre cœleſti. *Non creditis.* Et quia ſaluator iam tetigit quòd vocem patris, id eſt, ſcripturas de Chriſto loquentes, non rectè, ac ſpiritualiter intellexerunt, ſed ſuperficialiter, ac ruditer nimis, idcirco ſubiungit, ac hor B
tatur: *Scrutamini*(id eſt, ſolerter diſcutite, inueſtigate, aduertite) *ſcripturas* legis ac prophetarũ. ¶ Eſt ergo quædam ſcrutatio diuinorum bona, diſcreta ac ſalutaris, non ex curioſitate, præſumptione vel infidelitate quadam procedens, ſed ex auiditate agnoſcendę veritatis, propter dei amorem atque honorem: de qua in Actibus Apoſtolorum Lucas teſtatur, de Acto. 17
Theſſalonicẽſibus loquens, Nobiliores ex eis ſuſceperũt verbum dei cum omni auiditate, quotidie ſcrutantes ſcripturas ſi hæc ſe ita haberẽt. Et Pſalmiſta, Mirabilia teſtimonia tua, Pſal. 118
ideo ſcrutata eſt ea anima mea. Alia eſt ſcrutatio curioſa & immoderata, qua quis difficilia vltra propriam capacitatem nititur diſcutere, incomprehẽſibilia capere, ſcripturas ſacras proprio ingenio menſurare, ac iudicare: de qua Salomon faſ- C
ſus eſt, Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Et in Eccle Prouer. 25
ſiaſtico, Fortiora te ne ſcrutatus fueris, *Quia uos putatis in ip-* Eccle. 3
ſis, id eſt, in notitia ſcripturarum, *Vitam æternã habere*, id Eſaiæ. 3
eſt, æternam beatitudinem promereri, ac adipiſci: quod & ita fuiſſet ſi eas verè & efficaciter intellexiſſetis. Sed quia oppoſitũ contigit, propter Iudęorum duritiã, aptiſſime dixit Chriſtus, quia putatis, id eſt, inaniter æſtimatis, defraudati nanq; eſtis ſpe veſtra, *Et illæ* ſcripturæ *Sunt quæ teſtimonium perhibent de me.* In libro etenim Moſi & prophetarũ, non ſolum prænuntiatur Chriſti aduẽtus, & incarnatio verbi, ſed etiam determinatur tempus aduentus, locus natiuitatis, modus conuerſationis, & qualitas paſſionis, ſed & reſurrectio, & aſcenſio Chriſti illic prænuntiatur. De eius enim aduentu, cecinit

D Esaias, Puer natus est nobis,& filius datus est nobis. De tem
Esaiæ. 9 pore verò aduētus Christi, locutus est Iacob in Genesi, Non
Gene. 49 auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est.
Danie. 9. Et Daniel, Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ, videlicet, hebdomadæ annorum lunarium, sunt super populum tuum, vt deleatur iniquitas, & impleatur visio & prophetia, & vn-
Baruch. 3 gatur sanctus sanctorum. Modus quoque aduentus istius, vi-
Hier. 14 delicet quòd Christus venit, & conuersatus est cum homini-
Zacha. 9. bus in maxima paupertate & humilitate, descriptus fuit per
Psal. 87 Hieremiam, Quare quasi colonus vēturus es in terra,& quasi
Michæ. 5 viator declinās ad manendum? Et per Zachariam, Ecce rex
Esaiæ. 7 tuus venit tibi māsuetus, ipse pauper. Itemq; Psalmista, Pau-
Esaiæ. 53 per sum ego,& in laboribus à iuuentute mea. Præterea, de lo
E co natiuitatis per Michæā, Et tu Bethleem Effrata, ex te mi-
Psal. 71 hi egredietur, qui sit dominator in Israël. Modum quoq; con
Danie. 9 ceptionis Esaias deprompsit, Ecce virgo concipiet & pariet filium. Rursusque, Ascendet (inquit) quasi virgultum coram eo & quasi radix de terra sitienti, id est, quod prophetauit Psalmi. Descēdet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stil lantia super terram. De passione verò & tempore passionis
Esaiæ. 53 Daniel dixit post hebdomadas 62. occidetur Christus. Et
Roma. 1 Esaias, Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & sicut ouis ad occisionem ducetur. Et summatim stringēdo, vix aliquid in euangelio con tinetur, quod non in veteri testamento inueniatur prædictū.
Psal. 33. Propter quod ait Apostolus se segregatum in Euangelium,
F quod ante promisit deus per prophetas suos in scripturis san ctis de filio suo. *Et non uultis uenire ad me* per fidem & obedientiam: secundum quod Psalmista hortatur, Accedite ad
Deute. 6 eum & illuminamini: proprie ergo voluntatis obstinatio est
Matth. 4 causa perfidiæ Iudæorum. *Vt uitam* (spiritualem) *habeatis* in præsenti per gratiam,& in futuro per gloriā. Et quia Christus iam multa de propria excellentia retulit, ne Iudæi eum de iactantia increparent, subintulit, *Claritatem ab hominibus non accipio*, id est, humanam gloriam & laudem non requiro. Sed nónne Christus præcipit sibi à nobis seruiri? nónne iubet se adorari, omnibusque præferri? quomodo ergo non quærit claritatem ab homine? Et respondendum, quia secundum quod homo nō quæsiuit, nec quærit ista propter se, vel ex priuato amore, sed vt deus exigit ista, tanquam

creator

creator & princeps altiſſimus. Imò, vt homo vult honorari A
non ex vanitate, ſed zelo iuſtitiæ, ſecundum ordinationem
voluntatis diuinæ: ſicut etiam iuſtus prælatus quanuis humi-
lis vult zelo iuſtitiæ propter honorem dei, cuius vices gerit,
vt debita ſibi à ſubditis reuerẽtia impendatur. Omnis autem
rationalis creatura, bene diſpoſita, finaliter quærit honorare
deum per laudem, & obendientiã, ex ſyncero amore, & hono
rari à deo, per vnionem cum ipſo & collocationem in ſuo cœ
leſti palatio. Si ergo Chriſtus qui habet in veſtimento & in Apoca. 19
fœmore ſuo ſcriptum, rex regum, & dominus dominantium,
non accepit ab hominibus claritatem, cur nos miſeri vitiis ta
bidi, ad omne malum procliues, vanitate ſeducimur, quærẽn-
tes ſciri, reputari, honorari, præeſſe? Odibilis corã deo & ho-
minibus eſt iſta ſuperbia. Hinc ad Hebræos ait Apoſtolus, B
Chriſtus propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem confuſione Eccle. 10
contempta, *Sed cognoui uos* (cognitione reprobationis) *quia* Heb. 12
dilectionem dei gratuitam, ac meritoriam, quæ eſt virtus theo 1. Tim. 1
logica & infuſa, de qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt
charitas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non fi-
cta, *non habetis in uobis* videlicet appetitu intellectiuo, ſeu
voluntate, quæ eſt charitatis ſubiectum. Nihilominus, natu-
ralem dei dilectionem impij aliqui habent, non tamen dam-
nati. Sine dilectione autem dei gratuita, nihil eſt meritoriũ,
prout Paulus teſtatur, Si linguis angelorum loquar & homi- 1. Cor. 13
num, charitatem autẽ non habeam, nihil ſum. Charitas eſt e-
nim propria vita animę, ſicut in prima ſua canonica docet Io
hannes, Qui non diligit, manet in morte: *Ego ueni in nomine* C
patris mei, id eſt, in patre meo, hoc eſt, ſecundum voluntatem 1. Iohan. 3
& ordinationem patris æterni, ad honorẽ ipſius, cuius in om
nibus dictis meis atque operibus beneplacitum impleo, glo-
riamque requiro, *Et non accepiſtis me* (per fidem, dilectionẽ,
& obedientiam) *ſi alius uenerit* (id eſt, quia & cũ Antichriſtus 2. The. 2
venerit) *in nomine ſuo*, hoc eſt, proprium honorem & gloriã
quærens, non miſſus à deo, ſed ſeipſum inæſtimabili mentis
tumore extollens, ſupra omne quod dicitur aut colitur deus,
Illum accipietis credendo quòd ipſe ſit Meſſias in lege pro-
miſſus, in hunc enim errorem cadere meruiſtis, verum filium
dei ſpernendo. Itaq; quòd ait, ſi alius venerit, non dicitur du
bitatiuè, & ꝙ addit, illum accipietis, non dicitur ad Iudæos,
quos Chriſtus tunc præſentialiter alloquebatur, qui iam diu

D occubuerunt, nisi sub persona illorum, intelligendo communiter genus Iudaici populi, ꝙ primo & maximè adhærebit Antichristo, donec per Enoch & Heliam cõuertantur, & Antichristi falsitas detegatur. *Quomodo potestis uos credere* (fide formata, viua & operatoria) *qui gloriam abinuicẽ accipitis*, cum affectu, & humanũ fauorem, terrenũ honorẽ, propriam laudem optatis, quæritis, & acceptatis, *Et gloriam quæ à solo deo est* (id est, veram atque æternam fœlicitatem) *non quæritis?* virtuose viuẽdo. Constituistis enim vobis finem in rebus caducis, & vanis, non in deo benedicto. Vidimus enim multos ambitiosos & arrogantes, fidem habere, & contra infideles armari: nõ ergo loquitur Christus de fide informi & vacua, sed formata. Elucescit autem ex his, ꝙ vana gloria om

E ne spirituale bonum impediat, & pestiferũ valdeq; graue cri

Psal. 52. men cõsistat, propter quod dicit Psalmista, Quoniã deus dis-

Gala. 1. sipauit ossa eorũ, qui hominibus placent. i. placere desiderãt,

Matth. 7 confusi sunt, quoniã deus spreuit eos. Et Apostolus, Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Omnis ambitiosus & animosus similis est viro stulto, qui ędificat domũ suam supra arenã. Specialiter autẽ ambitiositas ista impedit Iudæos

Matth. 11 à fide Christi. Quoniam enim scripturas prophetarum solũ literaliter intelligunt: putant ꝙ Christus in primo suo aduẽtu, omnia regna mundi eis subiiciet, sicq; temporalem principatum, terrenũ honorem, humanam exaltationẽ sperant, & cupiunt. Vnde in Iesum paupertatis & humilitatis magistrũ, omniumque temporalium contemptorem credere noluerunt

F & nolunt. Itaque soli deo placere, & ei duntaxat displicere formidemus, & in solo deo sit gloriatio nostra. *Nolite putare, quia ego accusaturus sim uos apud patrem* hoc ait saluator, nõ

Hiere. 29 quòd ipse nequaquam accusabit Iudęos, cum ipse sit iudex &

Lucæ. 9. testis qui alibi loquitur, Qui me erubuerit, hunc filius ho-

Hier. 18. minis erubescet coram patre & angelis. Vnde per Hieremiã ait, Attende domine, & audi voces aduersariorum meorum. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ? Nónne Christus accusauit Iudæos cum dixit passione instante? Nunc autem excusationem non habẽt de peccato suo, & oderunt me & patrem meum gratis. Per hoc quippe Christ⁹ eos accusat, ꝙ propriis verbis & actibus, imò & vulnerum suorũ cicatricibus, quas seruauit in testimoniũ contra ingratos, ostendit eos damnatione dignissimos. Sed

idcirco

idcirco dicit, quòd non accuſabit eos, quia nõ ipſe ſolus hoc A faciet, propter quod ſubditur. *Eſt qui uos accuſat* id eſt, damnatione dignos affirmat in ſuis ſcripturis. *Moſes in quo ſperatis* hoc eſt, per cuius legem ſaluari confiditis, ſine meritis Chriſti. Putant enim Iudæi obſeruationem legis ſufficere ad ſalutem. Multa autem ſunt verba iu libris Moyſi, quibus probantur Iudæi damnationem mereri. Quod verò Moyſes accuſaturus eſt eos, Chriſtus ſubiunxit, *Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi* Si interrogaremus Iudæos, an credant Moyſi, conſtantiſſime reſponderent, q̊ imò, & tamẽ veritas hoc loco dicit contrariũ. Simili modo ſi interrogarem⁹ hæreticos, an credunt Chriſto, firmiſſime dicerent, credim⁹, & tamen ita non eſt. Nũquid Arrius, Eunomius, Fotinus, Sabellius & ſimiles eis verã in deo Trinitatem perſonarũ negã B tes, crediderunt ſermonibus Chriſti? Et tamẽ Iudæi atq; hæretici putant ſe credere iſtis. ¶ Sed dicendum breuiter, q̊ Iudæi credũt Moyſi ſecũdũ eũ intellectũ, quo verba eius exponũt: & quoniã verba eius male intelligunt, ideo nõ credũt ei ſecundũ veritatem, ſed ſecũdũ ipſorũ deceptoriam opinionẽ, quemadmodum aliquis putat ſe videre colorem rubeum, cum videt album per nigrum. Quod verò Chriſtus ait, forſitan non dicit dubitando, ſed humanam libertatem inſinuando, & ſobrium modum loquendi, docendo *De me enim ille ſcripſit.* Multa nanque ſcripſit Moyſes de Chriſto, quædam verba aliorum narrando, quædam in propria perſona prophetando, quædam figuraliter & occulte de myſteriis Chriſti, & paſsione eius per ſacramẽta, & cæremonialia legis in- C ſinuando. Primo modo, ſcripſit de Chriſto in Geneſi, cum recitat deum dixiſſe ad Abraham, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et quomodo Iacob dixit, Non auferetur ſce- *Gene.* 22
ptrum de Iuda, &c. Itemq;, ſalutare tuũ expectabo domine. *Gene.* 40
Et in libro Numerorum recitando vaticinia Balaam. Secun- *Num.* 23.
do modo, ſcripſit de Chriſto in Deuteronomio, Prophetam *&.* 24.
ſuſcitabit vobis dominus, &c. Accuſat quoq; Iudæos adiun- *Deut.* 18.
gens, Omnis qui non audierit prophetam illum, peribit de *Exod.* 21
populo ſuo. Tertio modo, ſcripſit de Chriſto in Exodo, at- *Leuit.* 12.
que Leuitico, loquens de ritu agni paſchalis, & cæteris ſacrificiis, per quæ paſsio Chriſti præfigurabatur. *Si autem illius literis* id eſt, ſcripturis *non creditis* quia nec intelligitis eas veraciter, *Quomodo uerbis meis credetis?* Et hoc rurſus,

D vt cætera Christi eloquia indiget sano intellectu, quia sic sonat, quasi scripta, seu testimonia Moysi essent magis credibilia atque authentica, quàm verba Christi. Est igitur sensus, Si illius literis non creditis, quem æstimatis maioris authoritatis esse quàm me, & ad quem maiorem affectum habetis, quo modo verbis meis credetis? quasi dicat, quia illi non creditis, mihi credere nō potestis. Potest etiam absolute intelligi, vt dicat verba Moysi credibiliora quàm sua, quoniam erant minus incomprehensibilia, difficilia, & supernaturalia quàm verba Christi, quæ omnem penitus rationem transcendunt.

¶ Expositio Cap. VI.

Post hæc abiit Iesus trans mare Tyberiadis.

E

ARTICVLVS XVI.

POST hæc narrat Euãgelista, grande miraculum, quo omnipotentia Christi magnifice noscitur demonstrata, eiusque supernaturalis doctrina efficaciter roborata, vt supernaturalis assertio, supernaturali fir-

Iohan. 5 maretur argumento, *Post hæc* quæ in præcedenti capitulo dicta, gestaq; feruntur. *Abiit Iesus* à Hierusalem & Iudæa. Abiit autem & nauigauit, *Trans mare Galilææ* (quod est mare) *Tyberiadis*, id est, mare istud dicitur mare Galilææ à prouincia in qua situm est. Dicitur etiã mare Tyberiadis, ab vrbe nomine Tyberias, quę sita est in littore huius maris. Abiit

F auté Iesus diuersis ex causis. Primo, secundum quod hic insi-

Matt. 14 nuatur, cedens persecutioni Iudæorum, ne ante tempus prę-

Marci. 8 fixum ab eis occideretur. Secundo, cedens furori Herodis, vt enim in Mattheo legitur, Iesus audita decollatione Iohãnis, fecit quæ iam refert Euangelista. Tertio, vt discipuli sui post laborem paululum repausarent, quia vt scribitur in Marco, Erant qui ibant & redibant, & nec spatium manducandi habebant. Vnde Christus ait discipulis, Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. *Et sequebatur eum multitudo magna, quia uidebant* signa, hoc est, miraculosas curationes. *Quæ faciebat super his* (id est, in eis hominibus) *qui infirmabantur* hæc fuit vna ratio, ob quam sequebãtur eum: diuersi tamé diuersis de causis Christum corporaliter sequebãtur, quidam vt aliquid reprehensionis in verbis aut actibus eius

inueni-

inuenirent, quemadmodum pharisæi & scribæ inuidiosi. quidam vt instruerentur & vitam suam corrigerent, vt studiosi, ac pœnitentes. Quidam vt signa viderent, & noua audirẽt vt curiosi, quidam vt curarentur, quidam vt suis sanitatẽ acquirerẽt, sicut de regulo dictum est, quidam vt corporaliter alerentur. Et quoniam dominus Iesus etiam secundum corpus speciosus valde & eloquentissimus fuit, & optimæ habitudinis, verisimile est, ꝙ multi sequebãtur eum delectati specie & eloquentia eius. ¶ Deniq; secundum Matthæũ, prędicta multitudo de ciuitatibus secuta est Christum pedestris. Ex quo elicitur, ꝙ egeni fuerunt pro maiori parte. Et vt Marcus testatur, cum cognouissent quòd Iesus esset, de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerunt discipulos Christi, in quo patet feruens eorũ ad Christum affectio, ac prompta deuotio, saltem quorundam, *Subiit ergo in montẽ Iesus* vt locus corresponderet locato, Christus enim propter sanctissimæ vitæ excellentiam, propter miraculorum eminentiam, propter contemplationis celsitudinem, propter charitatis omniumq; virtutum incomparabilem sublimitatem, mons appellatur. De quo per Danielem asseritur, quòd lapis abscisus sine manibus, creuit in montem magnum, impleuitque vniuersam superficiem terræ. Mons ergo ascendit in montem, implens ad literam illud quod dicitur per Esaiam, Super montem excelsum ascẽde tu qui euangelizas Sion. Ascendit ergo in montẽ qui est locus orationi, cõtemplationi, instructioniq; aptus, vt & nos similiter faciamus, tẽpore oportuno. Oportunitas equidem loci, plurimum confert ad deuotionem. Ascendit quoque in montem, docens nos suo exemplo terrena ista atque carnalia abiectare, & cœlestia, ac diuina toto affectu requirere, quatenus cum Apostolo quæ sursum sunt quæramus, ac sapiamus non quæ super terram, & quæ retro sunt obliti, in anteriora extendamus nosipsos. Omnia sensibilia vana atq; caduca arbitrantes vt stercora, vt super inuisibili deo ardenti desiderio vniamur. *Et ibi sedebat cum discipulis suis*, docens eos, & latitudinem terrę quam condidit circunspiciens, magis autem habitatoribus terræ compatiens, eisque auxiliari proponens. *Erat autem proximum pascha dies festus Iudæorum*, id est, de propinquo iam imminebat. Porrò vt Beda ait, inter decollationem Iohannis & Christi passionẽ, vnius anni extitit spatium. Et sic istud fuit Pascha secundum, circa

[Margin: A; *Iosue.* 4; *Matt.* 14; *Marc.* 8; B; *Danie.* 2; *Esa.* 40; C; *Coloss.* 3.; *Philip.* 3.; *Beda.*]

D quod decollatus est Iohannes, in quo Christus non fuit in
Galat. 4. Hierusalem, cedens aduersarijs suis. Nam sicut sæpe obseruauit legalia, ostendendo se hominem verum factum sub lege, sic interdum prætermisit ea, ostendens se verum deum ac legislatorem supra legem. Quia hic dicitur, Erat proximũ pascha. Euãgelium istud legitur in medio quadragesimæ propinquante paschali solennitate. *Cum subleuasset ergo oculos Iesus*, qui oculis vagus non fuit, summe compositus: nec sine ingenti causa circumspexit, sed in omnibus vniuersæ maturitatis & probitatis dedit exemplum, *Et uidisset quia multitudo maxima*, videlicet quinque milia virorum, præter mulieres & pueros, *Venit ad eum, dicit ad Philippum*, qui primo om-
E nium dicitur à Christo ad Apostolatũ vocatus. Vnde nũc forte propter familiaritatẽ & charitatis ostẽsionẽ, specialiter dirigit sermonẽ ad eũ. Aliqui tamẽ affirmant, ꝙ Philippus cæteris discipulis rudior fuit, ideo magis indiguit informari, & hinc Christus eũ interrogat, nõ quasi ignorãs, sed informare intẽdens. *Vnde ememus panes & manducent hi?* nouerat Christus non adesse pecuniam ad emendum tot panes sufficiẽtes, quoniã pauper fuit, & parum vel nihil secũ detulit de argento, & auro. *Hoc autem dicebat tentans eum* tentatione piæ probationis ordinatæ ad instructionem, qua tentauit & Abraham: non tentatione seductionis ordinatę ad confusionẽ,
Gene. 22 de qua Iacobus ait in sua Canonica, Nemo cum tentatur, di-
Iaco. 1 cat quia à deo tentatur: Deus enim intentator malorum est.
Sapien. 3. De prima tentatione scriptũ est in libro Sapientiæ, Deus ten
Deute. 8 tauit iustos, & inuenit illos dignos se. In Deuteronomio quo
F que dicitur, Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te dominus deus tuus, vt affligeret te atq; tentaret. De secun-
Matth. 6 da oramus, Et ne nos inducas in tentationẽ. ¶ Sed cum tẽtare sit experimentũ de tẽtato accipere: Quomodo deus aliquẽ tentat qui de nullo accipit experimentum, quippe cum ei omnia antequã fiant, patescant? Et respondendum, ꝙ etiã in scripturis dicitur deus experiri seu aliqua facere, ad experiendũ,
Iudicũ. 3 iuxta illud Iudicum, Dimisit dominns Chananæos, vt in ipsis experiretur Israẽlem, vtrum custodiret mandata domini, an non. Dicitur itaque deus sumere experimentum, non vt ei aliquid innotescat, sed vt tentatus agnoscat seipsum, vel alij ad eius notitiã perducantur. Sic ergo tentauit Philippũ, eius ignorantiã demonstrando, nõ solũ ad instructionẽ Philippi,

sed omniũ

ſed ominum diſcipulorũ,quatenus miraculũ magis oſtende- A
retur,& virtus Chriſti agnoſceretur. Perfectos autem tentat
deus,vt eorum perfectio aliis pateat ad exemplum, vt Iob &
Tobiam. Imperfectos verò,vt eorum perfectio eis clareat ad Iob. 1.
propriam humiliationem. *Ipſe enim ſciebat quod eſſet facturus,* Tobiæ. 2.
ideo nõ ſciſcitabatur conſiliũ vel auxiliũ poſtulãdo, *Reſpon* Tob. 12.
dit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum quid accipiat, i. paruum fruſtũ mãducet,
tanq̃ diceret, Non habemus precium ad emendũ, nec poſſumus
eis prouidere, idcirco remitte eos ad loca habitabilia vt
ſibiipſis prouideant. *Dicit ei unus ex diſcipulis eius, Andreas frater Simonis Petri.* Ad laudem Andreæ hoc pertinet, ꝙ principis
apoſtolorum extitit frater, vnde & Iudas in ſua canonica B
vocat ſe fratrem Iacobi, tanq̃ dignioris, non ad iactantiam,
ſed vt à fidelibus, quibus ſcripſit, diligẽtius audiretur. Quanti Mat. 18.
valoris fuerint iſti denarij, non exprimitur. *Eſt puer unus* 1. Cor. 14
hic qui puer vocatur, non tam propter ætatis paruitatem, q̃
propter puritatem & innocentiam, ad quã pueritiã obligamur
Chriſto dicente, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut
paruuli, non intrabitis in regnũ cœlorũ. Vnde hortatur
Apoſt. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote.
¶ Denique, in ſcripturis dicitur aliquis puer tripliciter. Primo,
propter ſtoliditatem & inconſtantiam, Eſaia teſte, Puer
centum annorum morietur, hoc eſt, ſenex fatuus. Secundò,
propter puritatem & innocentiam, vt ibi, Laudate pueri dominum.
Tertio, propter ætatem permodicam, ſecundũ quod C
Lucas ait, Puer Ieſus proficiebat, *Habens quinque panes hordeaceos.*
Ecce quali cibo vti ſolebat Chriſtus cum ſuis diſcipulis.
condemnata eſt ergo delitioſitas, guloſitas, atq; carnalitas
noſtra. *Sed hæc quid ſunt inter tantos?* id eſt, parum vel
nihil proderunt multitudini tantæ. Iohannes qui vltimo ſcripſit
euangeliũ atq; hiſtoriã iſtã, in aliquibus videtur ab aliis
Euangeliſtis diſcordare, ſed illa facillime ſoluuntur, quia Iohãnes
magis determinate & peculiariter recitat factũ iſtud,
quàm alij: ideo dicit dictum ab vno diſcipulo, puta Philippo
vel Andrea, quod alij Euangeliſtæ ſcribunt à diſcipulis communiter
dictum. Tota enim ſocietas fertur facere, pati vel dicere,
quod facit, ſuſtinet, vel dicit, pars eius. *Dicit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere,* id eſt, ad manducandum or- Mat. 14.
dinate ſedere: vnde in Marco habetur, quòd præcepit vt fa- Marc. 9.

D ceret eos accumbere, secundum contubernia sua, *Erat autem*
Lucæ. 9. *fœnum multũ in loco,* & sic locus mollior & aptior fuit ad se-
Mar. 6. dendum, atque vescendũ. Fuitq; viride fœnum secundũ Mar
cum, vnde per fœnum intelligitur recens herba, seu gramen
terræ, quale solet esse circa pascha *Discubuerũt ergo uiri,* per
Marc. 6. quinquagenos, & centenos, vt est in Marco, *Numero quasi*
quinque milia hoc dicit Iohannes, quia fortassis erant paulo
plures vel pauciores. Alij tamen Euangelistæ simpliciter asse
runt, quòd erant quinque millia, non curantes de tali excessu
vel defectu tantillo. Consuetudo enim scripturæ est, vt po-
nendo notabilem quantitatem in magnitudine, vel multitu-
dine, non curet de modico quod forte superfuit, aut defuit.
Sic enim in veteri testamento dicuntur homines tot, vel tot
E annis vixisse, & raro vel nunquam fit mentio nisi de annis,
cum tamen non sit verisimile, quòd omnes illi vixerunt tot
annis præcise, quasi eodem die morientes quo nati fuerunt.
Num. 1. Præterea, dicuntur viri omnes masculini sexus, à viginti an-
nis & supra, valentes ad bella procedere. De mulieribus ve-
ro & paruulis, qui forsitan numerum virorum vicerunt, non
fit mentio, quia secundum consuetudinem legis, soli viri nu-
merari consueuerunt. *Accepit ergo Iesus panes* quinque, in
sanctas & venerabiles manus suas, organa vnitæ deitatis, *Et*
quum gratias egisset, secundum quod homo, deo patri, vel
summæ trinitati, à qua omne bonum ex tempore sibi colla-
tum accepit, *Distribuit discumbentibus,* id est, per discipulos
anteponi præcepit turbis illic sedentibus non iam duntaxat
F quinque panes, sed & illud quod, & ipse sua diuina potestate
vel creando, vel multiplicando adiecit. *Similiter & ex pisci-*
bus, duobus, iam multiplicatis vsque ad quantitatem quasi
innumerabilium piscium, distribuit per manum discipulorũ
discumbentibus, *Quantum uolebant,* id est, optabant discũ-
bentes, videlicet sufficienter, vsque ad satietatem ipsorum,
Vt autem impleti sunt id est, discumbentibus copiose refectis
ac saturatis, *Dixit discipulis suis, Colligite quæ superauerunt fra-*
gmenta, id est, famem seu appetitum comedentium vicerũt,
ita quod amplius manducare non poterant, vel quæ supera-
uerunt, id est, superfluxerunt edentibus, *Ne pereant,* sed
pauperibus remeantibus pro viatico conferãtur. Vnde Chri
stus docuit hoc exemplo, reliquias alimentorum prudenter
seruari, vtiliterq; expendi. *Collegerunt ergo* (Apostoli præci-
pue)

pue) *& impleuerũt duodecim cophinos fragmẽtorũ* videlicet qui- A
libet Apostolus cophinũ suũ, si tamẽ soli Apostoli collegerũt quod non apparet, quia propter multitudinem manducantium diu occupati fuissent in circumeundo & congregando.
¶Sed nunquam increata dei sapientia Christus attingens à *Sapiẽ. 8.*
fine vsque ad finem, & in numero, mensura ac pondere cun- *Sapiẽ. 11.*
cta constituens, sine alto mysterio ordinauit, vt duodecim cophini fragmentorum secũdum duodenum numerum apostolorum remanerent: Quum ergo sic contigit, non planẽ à casu, sed eo moderante, quo operante facta est multiplicatio præmemorata. Palàm est enim, quòd per panem designetur salutaris doctrina, ad cuius gustum inuitat sapientia, dicens, Venite, comedite panem meum. Per fragmenta autem *Prou. 12.*
panum, signantur participationes imperfectæ, ipsius doctri- B
næ perfectæ. Perfecta verò doctrina conuenit Christo. Apostoli verò participando doctrinam Christi, quasi fragmenta & partes perfectæ doctrinæ, à fonte sapientiæ collegerunt. Horum fragmentorum vasa seu cophini, erant corda apostolorum in quibus per totum mundum fragmenta sapientiæ Christi tulerunt, dispenserunt & communicauerunt: vnde ad præfigurandum tantum mysterium, impleti sunt duodecim cophini fragmentorum, iuxta numerum beatissimorum Apostolorum. Collegerunt ergo tantas reliquias *Ex quinque panibus ordeaceis*, id est, ex panibus in quos multiplicati fuerunt quinque panes prædicti, qui erãt quasi semina omnium panum antepositorum edentibus. Quinque etenim panes nõ C
habuerunt immediate tanta fragmenta: apud Marcum ad- *Mar. 6.*
iungitur, Et ex piscibus, ex quo perpenditur, quòd etiam ex *Deut. 32.*
duobus piscibus tanti cibi piscium processerunt, quod discipuli Christi congregauerunt reliquias inde, quanuis nõ fiat plena narratio de hoc.
¶Sed quid biberunt hæ turbæ? certum videtur quòd si non habuerunt aliunde potum, quòd Christus dedit cibariis istis virtutem agendi, quod efficit potus, ita quòd sitim perpessi non sunt. Opera nempe Christi summi opificis, perfecta fuerunt, quos ergo refecit perfectè refecit. *Illi ergo homines cum uidissent*, imò & manducando experti fuissent, *Quod fecerat signum, dicebant, quia hic*, tanti miraculi factor, *Est uere propheta* (non qualiscunque, sed) *qui uenturus est*, id est, venturus esse prænuntiatus est per alios prophetas, *In mundum.*
Hunc

D Hunc inferiorem ad saluandum eum, id est, ad homines redimendos. Non ergo solum confessi sunt Iesum esse prophetam sed veraciter esse summum illum prophetam de cuius aduetu alij cecinerunt, de quo & Moses dixit, Prophetam suscitabit vobis dominus. ¶ Quæritur, an Christus fuit Propheta, videtur quòd non, quia vt homo erat præ vniuersis electis excellentissimus comprehensor, comprehensoribus autem seu beatis in patria non conuenit ratio prophetiæ, propter perfectionem eorum. Prophetia enim, vt Thomas, & multi secum testantur imperfectionem notitiæ comprehendit. Et respondendum, quòd Christus fuit verè & verus propheta, quia secundum aliquid fuit viator & hominum conuersator, prædicens eis, cum quibus conuersabatur futura contingentia atq;

Deut. 18

An Christus fuerit propheta.

E præsentia eis ignota. Propheta enim dicitur quasi procul videns, id est, ea agnoscens atque annuntians his, inter quos habet vitam cõmunem, quæ procul sunt ab aliorum notitia puta futura vel præsentia, *Quæ in absentia,* quę in absentia horum quibus loquitur fiunt, vt si quis in Episcopatu Leodiensi consistens, dicat illic præsentibus quæ fiunt in Asia domino reuelante. Quanuis autem deus, & beati talia sciãt atque denuntient, non tamen prophetæ dicendi sunt, quoniam hominibus communem non habent conuersationem: quanuis verè intellectualis cognitio Christi fuit perfecta, non proprie prophetalis: tamen secundum notitiam imaginatiuæ potentiæ, habuit conueniẽtiã cum prophetis, quia in imaginatione animæ Christi, formari poterant formæ sensibiles per

E quas occulta atque futura repræsentabantur animæ suæ, vt viatrici, secundum partem suam inferiorem. Postremò, de moralitate huius Euangelicæ lectionis tanta ab expositoribus dicta sunt, vt non videatur opus aliquid addere nec illa repetere. Sed quoniam scriptura est velut infinita abyssus, atque inexhausibile pelagus, ita quòd de eius expositione præsertim morali, tanta dici non possint, quin in infinitum plura dici præualeant. ¶ Nunc aliquid moralitatis tangendum est. In primis ergo quòd Iesus facto ad Iudæos sermone, & illis non credentibus abiit trans mare Galilææ: hoc figuraliter signat, quòd Iudæis in sua prauitate atque perfidia obstinatis transiit Iesus ad gentes, illas per Apostolorum prædicationem vocando ad fidem. Per locum enim desertum quem Iesus ingressus est per mare, significatur gentilitas, olim

Marci. 1.
Esa. 35.
Esa. 54.

olim à deo relicta, sterilis, & vitiosa. De qua Esaias prędixit, A
Lætabitur deserta & inuia. Et rursus, Multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum. Porrò, per mare figuratur abundantia persequutionum, atq; amaritudo passionis Christi. Vnde ait in Psalmo, Omnes fluctus tuos induxisti super Psal.87.
me. Itemque, Saluum me fac deus, quoniam intrauerũt aquæ Psal.68.
vsque ad animam meam. Per mare ergo, hoc est, per passionem Christus transiuit ad gentes. Et conuenienter per mare Galilææ, quæ interpretatur transmigratio, quia per passionem migrauit à synagoga, desponsando sibi ecclesiã ex gentilitate conuersam. Nam ante passionem iussit Christus apostolis, In viam gentium ne abieritis, sed ite ad oues quæ per- Mat.10.
ierunt domus Israël. Ad has quippe & ipse primo ac specialiter missus fuit, secundum ꝙ profitetur, Non sum missus nisi B
ad oues quæ perierunt domus Israël. Post passionem autem mandauit discipulis, Euntes in mundum vniuersum, prædica Mat.15.
te Euangelium omni creaturę, & docete omnes gentes. Cum Mar.16.
itaque Iesus hoc modo ad gentes processisset, sequuta est eum maxima multitudo, quia innumerabiles gentes ad fidẽ conuersæ sunt. Christi vestigia imitantes, atquẽ per fidem, dilectionẽ, & opera bona, post ipsum euntes, tendendo de via ad patriam, de exilio ad paradisum, de terra ad cœlum. & hoc quia viderunt signa quæ fecit dominus Iesus, per suos Apostolos, cæterosque discipulos, in his qui infirmabantur, quos spiritualiter corporaliterq; curauit. Innumerabilia nanque miracula fecerunt prædicatores Christi inter gentes. Nam & per contactum sudariorum Pauli sanabantur ægri, C
superpositionem baculi Petri ac vestium Euangelistæ Io- Acto.10.
hannis suscitabantur defuncti. Propter quod dicitur in Mar Mar.16.
co, Illi profecti prædicauerunt vbique domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Subiit ergo in montem Iesus, hoc est, in die ascensionis dato Apostolis præcepto prædicandi gentibus, Eritis (inquiens) mihi testes vsq; ad vltimum terræ. Tunc ascendit super omnes cœlos, quemadmodum in Actibus plenius edocetur. Et Psalmista prædixit, Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem. Et, Psallite do Act.1.
mino qui ascendit super cœlum cœli ad orientem. A summo etenim cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius, & ibi sedebat ad dexteram patris, cum discipulis suis, id Psal.67.
est, vniuersis beatis angelis, animabusq; glorificatis. Omnes & 18.
nanque

D nanq; ciues regni cœlestis, tam angeli quàm animę gloriosæ purgantur, illuminantur, & perficiuntur à Christo, etiam secundum naturam assumptam, secundum diuinum Dionysium merito ergo nuncupantur discipuli eius. Tunc denique *Subleuauit Iesus oculos* suæ inexcogitabilis pietatis, *Et uidit quia multitudo maxima uenit ad eum*, quia in omnibus finibus terræ, innumerabiles gentes cõuertebantur ad ipsum. Vnde & Paulus in epistola ad Colossenses testatur, euangelium suo tempore esse prædicatum, in omni creatura quæ sub cœlo est. ¶ Cumq; vidisset eos spirituali alimonia indigentes, & iustitiam esurientes, dedit atque proposuit eis quinque panes, animam viatricem dulciter atque fortissimè reficientes. Primus panis, est ipsa superbenedicta diuinitas, quæ E sicut comprehensores alit per speciem, reficitque indesinenter per suiipsius suauissimam fruitionem. sic alit viatores per fidem, & roborat per contemplationem, ac futurorum gaudiorum piissimam prælibationem. Secundus panis, est corpus Saluatoris, sub speciebus sacramentalibus tectum, panis viuus, verusque cibus, de quo infra plenissimus erit sermo, de quo ait Apostolus, Panis quem sumimus, nónne communicatio corporis domini est? Hunc itaque panem, qui est viaticum nostrum, Christiani tãto ardentius cupiunt, quanto deuotiores ac sanctiores extiterunt. Tertius panis, est diuina scriptura canonica vtriusque testamenti, de quo in Ecclesiastico legitur, Cibauit illum pane vitæ & intellectus. Et alio loco, Sapientiam omnium antiquorum exquirit sapiens, F & in prophetis vacabit. Hic panis adeò dulcis est, vt hominem studiosum faciat omnem corporalem cibum, atque carnales delitias fastidire ac aspernari. Quamobrem dicit Hieronymus, Ama studia scripturarum, & ventris delitias non amabis. Et Apostolus, Quęcunq; (inquit) scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum, spem habeamus. Hinc nempe in libro Machabæorum Ionathas fassus est, Nos nullo horum indigemus, habentes solatia sanctos libros, qui in manibus nostris sunt. Quartus panis, est gratia gratum faciens, cum spiritualibus bonis sibi inseparabiliter annexis, quæ sunt tres virtutes theologicæ, septem dona spiritus sancti, cæteræque virtutes infusæ, & fructus spiritus, quibus anima spiritualiter impinguatur, armatur, fœcũdatur, inuincibilisque

Dionysi. Coloss. 1. Mat. 5. 1. Cor. 10 Eccle. 15. Eccl. 39. Rom. 15. 1. Mac. 2

bilisque efficitur. Vnde secundum Apostolum, Optimum est A
gratia stabiliri cor: & pœnitens ait, Percussus sum vt fœnum Heb. 13.
& aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panẽ meum. Psal. 101
Hic panis gratiæ in anima nostra spiritualem vitam incitat,
deiformem similitudinem præstat, atque ad omne bonum fa
cit idoneum. Ideo incessanter orare debemus dominũ pro
gratiæ incremento, quia quo illa magis in mente perficitur,
tanto ad omnes operationes meritorias reddimur fortiores
atque proniores, ita vt laborẽ vix sentiamus. Quintus panis,
est promissio futurorum bonorũ, qui facit nos agiles, & ani-
mo infatigabiles in cultu diuino, scientes quòd non sunt cõ-
dignæ passiones ad mercedem nobis promissam, paratam,
mox dandam. De hoc pane dicit archiapostolus in sua cano- B
nica, Videntes Iesum exultabitis lætitia inenarrabili, & glo- Rom. 18.
rificata, reportantes fructũ fidei vestræ salutem animarũ ve- 1. Pet. 2.
strarum. Et ipse Saluator, Fulgebunt iusti sicut sol in regno Matt. 13.
patris eorum. Iohannes quoque in sua epistola, Charissimi, 1. Iohã. 3.
nunc filij dei sumus, & nõdum apparuit quid erimus, scimus
quia cum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum
sicuti est. Quicunque manducat hunc panem, considerando Psal. 118.
futura atque cœlestia præmia, mente peruigili ac profunda,
non succumbit laboribus, non deficit in aduersis, non fran-
gitur prosperis, nec quærit laudes humanas, non pigrescit,
sed viam mandatorum non solum ambulat, sed percurrit.
¶ Præterea, prædictis quinque panibus adduntur duo pi-
sces, suauem gustum præstantes. Primus piscis est actualis
experientia diuinæ dulcedinis, qua gustata desipit omnis C
caro, ad quam hortatur propheta, Gustate & videte, quo- Psal. 33.
niam suauis est dominus. Vnde & Paulus testatur ad Corin- 2. Cor. 1.
thios, Sicut abũdant passiones Christi in nobis, ita per Chri
stum abundat consolatio nostra. Et Psalmista, Secundũ mul- Psal. 39.
titudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes
tuæ lætificauerunt animam meam. Secundus piscis, est ab-
sorptio, resolutio, seu salutaris illa defectio mentis in deo, de
qua loquitur Hieremias, Factus est sermo domini in corde Hier. 20
meo quasi ignis exæstuans, & defeci, ferre non sustinens.
Itemque Psalmographus, Defecit caro mea & cor meum, Psal. 72.
deus cordis mei, & pars mea deus in æternum. Sponsa quo-
que in Canticis, Anima mea liquefacta est, vt dilectus lo- Cant. 5.
quutus est. Hunc piscem gustamus, dum anima nostra supra
se rapta

D se rapta atque in diuitias creatoris expansa, ac dilatata, reuerberatur, præ affectu dissoluitur à seipsa, omnibusque creatis alienatur, & in solo deo sensificatur. Dum ergo fideles his panibus ac piscibus fuerint satiati à Christo supra fœnum, hoc est, in carne ista mortali, de qua Esaias effatur,
Esa. 40. Omnis caro fœnum. Dicunt, quia hic est verè propheta, impletor & finis, ac dominus prophetarum, qui venturus est in mundum, ecclesiam suam vsque ad finem seculi spiritualiter visitando, & in fine seculorum visibiliter descendendo, & viuos ac mortuos iudicando. Ex huiuscemodi enim refectione interna, certissimè noscunt, laudant, ac diligunt clementiam atque potentiam saluatoris. Quemadmodum dicit
Psal. 51. propheta, Duo hæc audiui, quia potestas dei est, & tibi do-
E mine misericordia.

¶ Prosequutio explanationis huius capituli ab eo loco quo dicitur. *Iesus ergo cum cognouisset quia uenturi essent, ut raperent & facerent eum regem.*

ARTICVLVS XVII.

P Andit deinceps gloriosissimus Euangelista, effectum præinducti miraculi quinq; panum, duorumque piscium, & cætera signa ac documenta Christi describit. *Iesus autem cum co-*
F *gnouisset*, id est, se cognoscere demonstrasset. Omnia quippe vt deus cognouit à principio æternitatis. Omnia quoque vt homo cognouit ab exordio incarnationis. Sed dicitur aliquid quasi de nouo cognouisse, quando per ef-
Matt. 8. fectum aliquem demõstrauit se hoc ipsum agnoscere, *Quia*
Lucæ 9. *uenturi essent* illi quos tam miraculose pauit de quinque panibus, piscibusque duobus, *Vt raperent & facerent eum regem*, cur raperent, quasi violentiam illaturi? puto quòd ideo, quoniam Iesum præsumebant, quem nouerant humilitatem ac paupertatem docere, non debere acquiescere eis in accipiendo dominum. Propterea decreuerunt eum quanuis nolentem ac renitentem facere regem, vel ideo dicit, vt raperent, quoniam cum ingenti tumultu, affectu & gaudio, voluerunt eum sibi in regem præficere.

¶ Sed

¶ Sed quomodo hoc audebant cum Romani, quibus erant subiecti, iam sub periculo mortis prohibuissent, ne aliqua plebs assumeret sibi regem præter imperatorẽ, vel sine Romanorum consensu? Et etiam quia Iudæi isti Iesum regem facere volentes, sciebant, quod principes sacerdotum, scribæ ac pharisæi, oderunt iam Christum, & ægre acciperẽt, quod aliqua pars Iudęorum, præficeret eum sibi in principem. Dicendum quod isti viso præscripto miraculo multiplicationis panum ac piscium, confessi fuerunt Iesum esse præcipuum illum prophetam ab aliis prænunciatũ, ꝙ esset saluator mundi. Sicque considerabant quod esset Christus in lege promissus & per consequens regnaturus, atque hęreditarius rex Israel. Quemadmodum per Hieremiam fuit prædictum, Ecce dies veniunt dicit dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et per Esaiam, Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit. Voluerunt ergo scripturas illas implere, & Iesum super se temporaliter, corporaliterque regnare, errantes in hoc, quod putabant scripturas illas de temporali, carnaliq; regno intelligẽdas, quasi primus aduentus Messiæ promissus esset in maiestate & gloria, vt dominaretur & non potius, in omnimoda abiectione, paupertate, & humilitate occideretur. ¶ Quæritur, cũ Christus etiam secundum naturam assumptam fuerit rex & sacerdos, a principio incarnationis tanquam omni creaturæ prælatus atque inter deum & homines mediator constitut⁹, incipiens ex vtero virgineæ genitricis seipsum offerre pro nobis, quomodo voluerunt eum facere regem? Dicendum quòd à principio fuit rex authoritate ac potestate, sed voluerunt eum facere regem, quantum ad vsum seu executionem potestatis. Denique, voluerunt eum facere regem specialiter, propter tria quæ considerauerunt in ipso, & specialiter spectant ac requiruntur ad regem. Primo, quia viderunt eum pium, compassiuum ac liberalem sicut in satiatione sua fuerunt experti. Secundo, quia viderunt eum valde sapiẽtem in omnibus. Tertio, quia viderunt eum potentem supra naturam, sicque credebant se defendendos ab ipso. Idcirco nec Romanos nec pontifices proprios attenderunt. *Fugit* (id est, festinanter ascendit) *iterum in montem* in quem primo ascendit, vt dictum est. Et à quo descendit, occurrendo turbæ quam pauit, *Ipse solus* vt nemo sciret vbi esset,

A Iohan. 19
B Hier. 23. Esa. 9.
C

D & vt quietius oraret: nõ quòd multitudo potuit eius contemplationem impedire, vel solitudo iuuare, sed vt nos suo informaret exemplo, videlicet vt post occupationem quanuis diuinam cum aliis habitam, festinemus solitarium locum expetere, illicque nosipsos recolligere, venialia commissa abstergere, contẽplationi & orationi vacare. Ascẽdit etenim Christus in montem orare, secundum Matthæum & Marcum.
Mat. 14. Præterea, ꝙ CHRISTVS promouendus in regem fugit,
Marci 6. quæsitus verò ad crucifigendum paratum se obtulit, confundit superbiam, ambitionem, mollitiem nostram: ipse enim idcirco hæc fecit, vt doceat nos honores, prælationesque fu-
Hebr. 5. gere, aduersa autem æquanimiter sustinere. Sed heu pauci videntur, qui non mallent præesse quam subesse, iubere quàm
Galat. 5. obedire, honorari quàm sperni, qui ingerunt semetipsos non
E vocati à deo, tanquam Aaron. Pauci aduersitatibus gaudent magis quàm prosperis. In istis nondum extinctus est amor priuatus, nondum veraciter & perfectè se diligunt, nondum vtuntur hoc mũdo velut exilio, hac vita, & via, præsentibus in ordine ad futura. Verũtamen scimus teste Apostolo, Quia qui sunt Christi, carnẽ suã crucifixerunt cũ vitiis, & cũ concupiscentiis. *Vt autem sero factum est, descenderunt discipuli eius ad mare,* hoc quod iam hic recitatur de nauigatione discipulorum, in aliquibus differre videtur à nauigatione, quã alij Euangelistæ describunt, post miraculum panum. Hic enim habetur, quòd discipuli eius descenderunt ad mare, quasi proprio motu hoc facientes, sed apud Matthæum legitur,
Mat. 14. quòd Christus iussit eos ingredi nauim. Et apud Marcum,
Mar. 6. quòd coëgit eos ad hoc. Itemque hic dicitur, quòd Iesus &
F discipuli venerunt Capharnaum: ibi verò habetur quod venerunt in terram Genesar, siue Genezareth. Rursusque hic dicitur, quòd cum discipuli voluissent Iesum in nauim accipere, statim fuit nauis ad terram: ibi autem quòd introiit na-
Chryso. uim. Ob hæc dicit Chrysostomus, quòd non sit eadem res gesta: de qua loquuntur Matthæus & Iohannes, quanuis in
August. multis conueniant. Augustinus verò dicit oppositum, & hoc verius puto, vt patet ex circunstantia euangelicæ narrationis. Rationes verò Chrysostomi soluerentur dicendo ad primam, quod quanuis discipuli inuite separabãtur à Christo, libenter tamen secundum rationem obediebant, & ergo descenderunt ad nauim, secundũ imperium Christi. Ad secundam

dam dicendum, quòd Genesar quandoque est nomen ciuita- A
tis, & quandoque regionis, in qua, vel iuxta quam, est ciuitas
Capharnaum sita. Sicque veniendo Capharnaum, venerunt
& Genesaret, id est, in illam prouinciam. Vel dicendum, ꝙ
primo applicuerunt Capharnaũ, postea Genesar. Ad tertium
dicendum, quòd quanuis Iohannes dicat nauem statim fuis-
se ad terram, non tamen negat Iesum nauem intrasse, secun-
dum hanc ergo expositionem exponenda est litera hæc, vt
dictis Matthæi ac Marci concordet. *Et cum ascēdissent* (di- Mat. 13.
scipuli) *nauem* (iuxta præceptum Christi) *uenerunt trans ma* Mar. 6.
re Tyberiadis (præmemoratũ) *in Capharnaum*, hoc secũdum
Bedam dicitur per anticipationem: vnde infra recitat Euan- Beda.
gelista ordinem facti, quomodo illuc venerunt. *Et tenebræ* B
iam factæ erant, id est, principium noctis. *Et non uenerat ad*
eos Iesus, videlicet ad discipulos suos in nauem. Vnde secun
dum Matthæum vespere facto, fuit adhuc Iesus solus in mon
te. Et secundum Marcum, cum sero factum esset, fuit nauicu- Mat. 13.
la in medio mari. Sic spiritualiter, dum Christus qui est lux Marci 6.
vera non adest, tenebræ adsunt, caligo ignorantiæ & pecca-
ti, tribulatio, atque tentatio. *Mare autem uento magno flante*,
& aquas agitante seu commouente, *Exurgebat* intumescen 1. Iohã. 1.
tibus fluctibus eius intantum, quòd nauis iactabatur in flu-
ctibus. Pariformiter, absente auxilio atque præsentia Chri-
sti, motus vitiosi insurgunt in nobis, *Cum remigassent ergo*
(discipuli) *quasi stadia uigintiquinque aut triginta*, causa remi
gationis secundum alios Euangelistas fuit, quoniam ventus
fuit eis contrarius, propterea non poterant procedere, sed ni C
tebantur ad Christum redire. Sic viri deuoti, dum tempesta-
tibus persequutionum, variisq; tribulationibus agitãtur, cõ-
uertuntur, & reuertuntur ad Christum, vt eius gratiosa præ-
sentia, consolentur, dicentes cum Psalmista, Vsquequo domi Psal. 12.
ne obliuisceris me in finem, vsquequo auertis faciem tuam à Ionæ 2.
me? Vnde & in Iona habetur, Cum angustiaretur in me spi
ritus meus, domini recordatus sum. Stadium dicitur octaua
pars miliaris. *Vident Iesum ambulantem super mare, circa quar*
tam uigiliam noctis, videlicet in vltima noctis parte, propin-
quante aurora. Ex quo patet quòd discipuli tota penè nocte
in labore & periculo erant. Ambulauit autem Iesus super ma
re per dotem agilitatis secundum Hugonem, quod cõmuni-
ter non tenetur: sed quòd diuina virtute sic incessit, grauita-

n te sui

D te ſui corporis non agente in aquam eam diuidendo, ſicut di
uina virtute ignis, interdũ non agit ſuo calore in corpus hu
Dan. 3. manum, vt patet in Daniele de tribus pueris, & aliis multis
in nouo teſtamẽto, *Proximũ naui fieri,* id eſt, appropinqua-
re nauiculæ. Sic vtique quando in maximis tribulationibus
ſumus, ita vt vix de euaſione ſperemus, ſi ſuſpiramus ad Ie-
ſum, mox experimur piiſsimum eius occurſum, fitque proxi-
mus naui. i. eccleſiæ aduerſitatibus laboranti, propter quod
1. Cor. 10 dicit Apoſtolus, Fidelis deus qui non patietur vos tentari vl
Pſal. 70. tra id quod nõ poteſtis. Vnde orat propheta, Cũ deficiet vir-
Iob. 13. tus mea ne derelinquas me. Inconcuſsibiliter ergo ſperemus
in eo, dicentes cum ſancto Iob, Etiam ſi occiderit me in ipſo
ſperabo. Imò in tribulatione deus præcipue adeſt, quãuis nõ
E ſentiatur, ſed quaſi abſcondat ſe, aſpiciẽs noſtrum certamen.
Dum ergo affligimur, impugnamur, tentamur, pẽſemus deũ
præſentem, & noſtrum conflictum cõſiderantem, ſicq; ani-
memur, viriliter militantes & de ſubſidio dei certiſsimè con-
fidentes, ſcientes verum eſſe quod ait Pſalmiſta. Cũ ipſo ſum
in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. *Et timue-
runt* propter nouitatẽ rei, & quia putabant eſſe phantaſma,
Pſal. 90. ſecundum alios Euangeliſtas. Timebant enim ne fortè eſſet
ſpiritus malignus in ſpecie Chriſti, & ne læderẽtur, aut mer-
gerẽtur ab eo. Vnde & præ timore exclamauerunt deũ inuo
Mat. 14. cando. *Ille autẽ dixit eis, Ego ſum,* Qui videor eſſe, videlicet
Mar. 6. magiſter quẽ quæritis, quẽ amatis, qui poſsũ ſuccurrere. *No
lite timere* inordinato timore, nimis timendo propriæ pelli,
F & de illuſione phantaſtica. Sed eſt timor diuinus ac ſaluta-
ris, quo timemus culpam incidere, deũ offendere, gloria ſpo-
liari, de quo ait ſcriptura, Qui ſine timore eſt, non poteſt iu-
Eccle. 1. ſtificari, & beatus homo qui ſemper eſt pauidus. *Voluerunt
Prou. 28. ergo eum diſcipuli accipere in nauem.* Amor eſt enim virtus vni-
tiua, ideo magiſtro ſuo chariſsimo cupiebant corporaliter
quoque adeſſe. Cum autem dixerat Chriſtus, Ego ſum, ſta-
tim poſt hoc, non tamen immediate, iuſsit tempeſtatem ceſ-
ſare. Omittit hoc loco Iohannes, quod alij Euangeliſtæ ſcri-
pſerunt, videlicet quod cũ Ieſus dixiſſet, Ego ſum. Petrus di-
Mat. 14. xit, Domine, ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas. Cui re
ſpondit, Veni. Cum verò Petrus tẽderet ſuper aquas, videns
ventum validum, timuit, & cũ mergi cœpiſſet, clamauit, Do-
mine ſalua me. Dixitq; Ieſus, Modicæ fidei, quare dubitaſti?

& appre-

& apprehédens manum Petri, intrauit cum eo nauiculam, & protinus ventus cessauit. *Et statim fuit nauis ad terrã,* id est, iuxta Capharnaum, *Ad quam ibant* nauigio, nõ pedestres. Christo nauem ingresso, nauis diuina virtute, ductu forte angelico, in breuissimo, & quasi imperceptibili temporis spatio peruenit ad littus. A

¶Sic itaque fecit CHRISTVS quatuor magna miracula vno tempore. Primum, quòd ipse super vndas incessit. Secundum, quòd eius virtute Petrus similiter fecit. Tertium, quòd tempestatem tam subito fecit quiescere. Quartum, quòd nauem tam repente fecit ad littus pertingere. Sic spiritualiter dat *Iacob.* 1.
Christus famulis suis electis virtuté ambulandi, atq; calcandi super aquas tribulationum præsentium, & vincédi cuncta aduersa, ita vt omne gaudium existiment, cum in diuersas B
tentationes inciderint. Cum verò Iesus ingreditur naué, hoc *Philip.* 3.
est ecclesiam, seu corda fidelium, statim cum insperata celeritate, est nauis ad terram optatam, quia tũc subito consolan- *Psal.* 76.
tur, & patriam contemplantur, eamque desiderio sancto in- *Iob.* 5.
troeunt, habentes conuersationem in cœlis, qui paulo ante *Deut.* 32.
fluctuabant in imis: estque hæc mutatio dexteræ excelsi, qui vulnerat & medetur, & tunc & quomodo ei placuerit. *Altera die post* (miraculum panum) *turba quæ stabat trans mare Tyberiadis,* hoc est, ex opposito vrbis Capharnaum, circa locum quo die precedenti à Christo pasta fuit. Rediit enim ad illum locum vt quæreret & regem faceret Iesum, *Vidit quia nauicula alia non erat ibi nisi una,* id est, die præcedenti nõ fuit C
ibi nisi vna nauis, in qua nauigauerunt discipuli, *Et quia nõ introisset cum discipulis suis Iesus in nauim* præfatã quæ sola extitit ibi, *Sed soli discipuli eius abissent* in illa naui. *Aliæ uero superuenerunt naues à Tyberiade* (vrbe prædicta) *iuxta locum,* id est, vsque ad locum *ubi manducauerant panem* turba quinque milium virorum, *Gratias agentes* domino, qui eos tam mirabiliter pauit. Istæ naues venerũt postea, scilicet post recessum discipulorum. *Cum ergo uidisset turba quia Iesus non esset ibi,* hoc est, in loco mãducationis iam dictæ, *Neque discipuli eius ascenderunt in nauiculas* (illas quæ superuenerunt *& uenerunt Capharnaum quærentes Iesum. Et cum inuenissent eum* trans mare in Capharnaum vel prope. *Dixerunt ei* (cũ admiratione) *Rabbi, quãdo huc uenisti?* i. quãdo & quomodo transuadasti hoc mare, sine nauigio, vel per qué modũ

D venisti ad locum hunc, cum sciamus te non intrasse cum discipulis tuis, vnicam illã nauiculam? *Respondit eis Iesus,* nõ ad interrogationẽ eorum, vel quia indigni erant audire tantum mysterium, vel quia non credidissent, vel quia non fuit eis necesse hoc scire: Idcirco, primo redarguit carnalitatem eorum, & deinceps moralem doctrinam proposuit, *Et dixit, Amen amen dico uobis, quæritis me, non quia uidistis signa,* id est, non propter spiritualem rationem, non ex admiratione syncera, ac vera dilectione mirabilium operũ dei, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis, hoc est, ex affectu carnali, & auiditate alimoniæ corporalis, cupientes frequentius sa
Psal. 7. tiari à me sine vestro labore. ¶ Dominus Iesus scrutans corda & renes, discretor intentionum, vidit interiorem imperfe
E ctionem istorum, qui voluerunt eum regẽ facere propter corporalia commoda, vt ociosam, delitiosamque sub eius dominio agerent vitam, putantes quòd semper posset eos vsque ad satietatem nutrire, sine ipsorum solicitudine ac labore, qui semel tam mirabiliter, pauerat ipsos, ideo eũ quærebant, atq; redargui meruerunt. Non est tamen putandum, quòd omnes fuerint tales, quia nonnulli ex deuotione, piisq; causis eum comitabantur. *Operamini,* hoc est, operando acquirite, & adipisci studete, *Non* (solum vel principaliter) *cibum qui perit,* hoc est, Escam corpoream, quæ in substantiam aliti transmutatur, amittendo propriam formam, sicq; corrumpitur, *Sed qui permanet in uitam æternam,* id est, manducantem confortat, in ipsoque permanet, quousque perducatur ad
F patriam *Quem* cibum spiritualem animas vitaliter reficiẽ-
Mat. 6. tem, *Filius hominis dabit uobis.* Cibus iste intelligi potest ipsum verbum incarnatum, vel corpus dominicum, vel actio virtuosa, & quicquid spiritualiter alit mentem, perducens eã ad vitam beatam. Primo enim quærendum est regnum dei & iustitia eius: & deinde licitum est, cum moderata solicitudine ac labore honesto, quærere sustentaculum vitæ, escam, po
2. Thes. 2 tum, vestitum & domũ, præsertim cum dicat apostolus, Qui
Psal. 27. non laborat, non manducet. Et Psalmista, Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Hinc verò quod nunc loquitur Christus, Operamini non cibum qui
Matt. 6. perit, concordat quod ait apud Matthæum, Ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Et aliud nihil intendit per hæc, nisi vt tanto so-

licitiores

licitiores ſimus pro interna refectione, ſpirituali conforta- A
tione, gratioſa pinguedine animæ quàm corporis: quãto præ
ſtantior eſt immortalis anima ſummæ trinitatis imagine de-
corata, vili iſto ac corruptibili corpore. Et quanto maius dã-
num imminet, ſi anima negligatur, quam ſi corpus macere-
tur. Denique ſicut leccatores non contentantur qualicun-
que alimento, ſed delicatiſsima fercula quærunt, ſic nos ſi ve
ri religioſi ſumus, non debemus inferiorum virtutum actio-
nibus, animas noſtras tantum vel præſertim reficere, ſed no-
biliſsimarum virtutum epulas deguſtare, inſiſtendo præci-
pue actibus fidei, ſpei, & charitatis: deinde actibus latriæ, a-
liarumq; virtutum cardinalium. Sed ad talia nemo idoneus
eſt, niſi per virtutes morales fuerint in eo paſsiones reforma-
tæ, vitiaque extincta. *Hunc enim* cibum ſpiritualem, *Pa-* B
ter ſignauit deus, hoc eſt, deus pater præcipue requirẽdum
oſtẽdit. Vel, hunc filium hominis pater ſignauit deus, id eſt, *Mat.* 3.
hominibus per incarnationis myſterium demonſtrauit, qua- *Iohan.* 1.
tenus cibum ſpiritualem nobis conferret. Signauit quoq; pa-
ter filium ſuum in baptiſmo. Hic eſt, inquiens, filius meus di
lectus, & per columbã, atque per alia teſtimonia, quibus pro-
batur Ieſus eſſe Chriſtus filius dei. *Dixerunt ergo ad eum Iu-
dæi, Quid faciemus ut operemur opera dei?* id eſt, quid agendo
erimus deo obedientes, ſeu opera ei placentia exequentes, vt
prædictum panem ſpiritualem conſequi mereamur? *Reſpon
dit Ieſus & dixit eis, Hoc eſt opus dei,* Hoc eſt, actio placita
deo, & donum ipſius quo panis iſte acquiritur, *Vt credatis* C
in eum quem miſit ille, id eſt, credere in me Ieſum Chriſtum *Eſa.* 25.
miſſum à deo patre ſeu trinitate. Sumuntur itaque hoc loco
facere & operari, multum late atque communiter, prout om-
nem actum interiorem & exteriorem includunt, ita quòd in-
terior fidei actus, vocetur opus & factio dei, quoniam do-
num ipſius eſt qui fidem ipſam infundit, & omnia opera no-
ſtra operatur in nobis. *Dixerunt ergo ei, Quod tu facis ſignum,
ut uideamus & credamus tibi?* hoc eſt, quod miraculũ tam præ
clarum ac ſingulare operaris, vt illo conſpecto, credamus ti-
bi tanquam regi Meſsiæ, & Chriſto filio dei? *Quid opera-
ris?* id eſt, nil tale facis, propter quod dignum ſit tibi ſic cre
dere. ¶ Superius dictum eſt, quòd crediderunt in Ieſum, vi-
ſo miraculo quinque panum, Quomodo ergo nunc repre-
henduntur de incredulitate? Et reſpondẽdum, quòd loquun-

 tur ſi-

D tur ſicut homines paſsionati, qui ſecundum omnem ventum mutantur: vnde ſatiati quaſi blandiẽdo dixerunt, Hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum, nunc verò increpati dicunt, Quid operaris. Imperfecta ergo atq; inſtabilis fuit fides eorum de Chriſto: & forte quæ dicta ſunt de credentibus, & iſtis, non ſunt referenda ad eoſdem. In tanta enim turba erant diuerſi, diuerſimode ſentientes. Quod autem Chriſtus nil operetur comparatione Moſi probant. *Patres noſtri manna manducauerunt in deſerto, ſicut ſcriptum eſt* in Pſalmo,
Pſal. 77. quantum ad ſenſum. *Panem de cœlo dedit eis manducare,* tan
& 104. quam diceret, Tu nos ſemel ſatiaſti multiplicãdo panes hordeaceos, ſed quid eſt hoc reſpectu cibationis patrum noſtrorum egredientium de Aegypto? qui quadraginta annis refe-
Exod. 16 cti ſunt pane cœleſti Moſi principatu, ſecundum quod Exo-
E di ſextodecimo dominus dixit, Ecce ego pluam vobis panes de cœlo. *Dixit ergo eis Ieſus, Amen amen dico uobis, non Moſes dedit uobis,* hoc eſt, patribus veſtris, *Panes de cœlo.*

¶ Hoc tripliciter verum eſt. Primo, quoniam Moſes non dedit eis hunc panem, ſed deus omnipotens miniſterio angelorum formauit, dedit ac pluit manna. Secundo, quoniam panis ille, non deſcendit de cœlo proprie dicto, videlicet de cœlo empyreo, ſydereo, ſeu aliquo orbe cœleſti, altioris naturæ præ elementis, ſed de cœlo aëreo. Tertio, quoniam manna non fuit panis verus, ſed figuralis ac typicus. Sed ſciendum, quòd verum quandoque diſtinguitur contra fictum ſeu falſum, & ſic fuit verus panis. Quandoque autem contra fi-
F guratiuum, ſic non erat verus panis, ſed typicus, præfigurans panem cœleſtem ac ſpiritualem, qui datur nobis in ſacramento, de quo ſubditur, *Sed pater meus dat uobis quantum in ſe eſt,* hoc eſt, paratum ad dandum ſe exhibet, *Panem de cœlo uerum,* non figuralem tantũ. Et quis ſit panis ille ſubiungitur. *Panis enim dei,* hoc eſt, à deo patre datus, *Eſt* (ille) *qui deſcendit de cœlo,* id eſt, vnigenitus filius dei, ſeu verbum incarnatum. *Et dat uitam* (gratiæ) *mundo,* hoc eſt, hominibus in ipſum credentibus. Ipſe igitur CHRISTVS, eſt verus panis mentem reficiens, tam ratione ſuæ diuinitatis, per quam reficit angelos, & gratiam cauſat in nobis, quã ratione ſuæ humanitatis, cuius virtute & merito, omne ſpirituale bonum conſequimur, quaſi per cauſam mediatam ac inſtrumentalem: quia de plenitudine eius omnes accipi-

mus,

mus, gratiam pro gratia, vt dictũ est primo capitulo. Denique, panis iste descendit de cœlo empyreo, in quo deus specialiter habitare censetur, non locum mutando, sed nostram naturam induendo, seque hominibus visibiliter ostendendo. Et quoniã anima Christi fuit creata à deo, & corpus eius immediate formatum à spiritu sancto, potest dici quòd etiam secundum assumptam humanitatem descendit de cœlo, secundum sensum expositum, *Dixerunt ergo ad eum*, (carnales Iudæi) *Domine, semper da nobis panem hunc.* Non petierunt panem cœlestem, de quo CHRISTVS loquebatur, sed corporalem, de quo eum loqui putabant. Optabant enim corporaliter refici pane meliori quã fuerat manna. Et sicut mulier Samaritana non intellexit Christum loquentem de aqua spirituali: sed dixit, Domine, da mihi hanc aquam, vt non veniã huc haurire nec sitiam: sic isti nõ intellexerunt Christum loquentẽ de pane spirituali, sed dixerunt, da nobis semper hũc panem, videlicet vt sine labore & cura tã optimo pane vescerentur. *Dixit autem eis Iesus, Ego sum panis uitæ*, hoc est, conferens vitam gratiæ in via, & vitam gloriæ in patria. Nec solum conseruo ac roboro vitã istam, sicut cibus corporeus conseruat atque fortificat vitam naturæ præsentem, sed etiam, causo vitam hanc spiritualem cum deest, quod cibus corporalis non valet efficere, quantum ad vitam naturæ. *Qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum.* Huic simile est quod supra dixit Saluator, Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet in æternum, quod illic prolixe, diuersisque modis expositum est: quibus perlectis, patet intellectus loci præsentis. Qui enim venit ad Christum per charitatem & gratiam, nõ esuriet post hanc vitam, quoniam satiabitur satietate æterna, cum viderit deum per speciem: nec sitiet in æternum, quamuis ad tempus sitiat durante vita præsenti, in qua beati sunt qui esuriunt & sitiunt iustitiam. In futuro etenim seculo incessanter potabitur torrente voluptatis dei, vbi fluminis impetus lætificat ciuitatem dei.

[Margin: A; *Iohan. 1*; *Iohan. 4*; B; *Iohan. 4*; *1. Iohã. 3*; *Matt. 5*; C; *Psal. 35*; *Psal. 45*]

¶ Quomodo autem intelligi possit quantum ad vitam præsentem, quòd scilicet veniens ad Christum & credens in ipsum non sitiat neque esuriat in præsenti, & quomodo hoc non discordet ab eo, quod in Ecclesiastica inducitur, Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient, elucescit ex dictis in expositione quarti capituli.

D ¶Deinde Christus ostendit, quòd quantũ in se fuit, ipse obtulit panem vitæ Iudæis, sed ipsi propter suam incredulitaté, eum non gustauerunt. *Sed dixi uobis, quia* (id est, quòd) *& uidistis* me oculo corporali secundum quod homo sum, *Et non credidistis uerbis meis* nec in me, quod sim vnigenitus filius dei, & Christus vobis promissus. Obtuli ergo vobis hunc panem ostendendo vobis meipsum, sed non manducastis, quia nõ credidistis: qui enim credit manducat. Sed ne putaremus omnes Iudæos deserẽdos vel propter illorum incredulitaté, misericordiam dei euacuandam, declarat quibus dandus sit panis iste vitalis atque viuificus. *Omne* (genus hominum) *quod dat mihi pater*, id est, quos pater per inspirationé internam inclinat ad me. Vel quos ab æterno elegit, ac prædestinauit in me, vtpote quos decreuit per meã incarnationem ac passionem saluare, *Ad me ueniet* nunc per fidem & gratiam, in futuro autem per beatificam visionem, imò & per localem sui exaltationem vsq; ad cœlum empyreũ. De his nempe dicit Apostolus ad Ephesios, deus elegit nos in Christo ante mundi constitutioné, vt essemus sancti & immaculati in con spectu eius. Et in Psalmo ait pater ad filium, postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, &c. *Et eum qui uenit ad me* per mentis suæ conuersationem, fidem, & charitatem, vel qui facit quod in se est, quanuis nondum gratiã habeat *Non eiiciam foras*, id est, non separabo eum à grege electorũ meorum, nec à pietate mea eum excludam, sed incorporabitur mihi. Et si pater meus dederit eum mihi modo prætacto, finaliter saluus erit. Non enim est Christus personarum acceptor, sed in omni gente qui timet eum & operatur iustitiam acceptus est illi. Ecce quanta est misericordia saluatoris. Nullum quantumcunque abiectum vel impium despicit, aut relinquet, si cõuertatur ad ipsum, faciendo, quod in se est. Cuius ratio subditur, *Quia descendi de cœlo* humanam naturam assumendo, vt dictum est plenius, *Non ut faciam uoluntatem meam*, id est, proprium beneplacitum, *Sed uoluntatem eius qui misit me* puta patris cœlestis.

Eccle. 24 · Roma. 8. · E · Ephesi. 1. · Psal. 21. · F · Acto. 10

¶Quomodo intelligendum est hoc? Nonne patris & filij secundum naturam diuinam, est vna numero voluntas, sicut & vna essentia? Quod enim dicitur absolute, in tribus personis non numeratur, sed voluntas Christi humana, fuit diuinæ voluntati inflexibiliter subiecta, vnita, & conformata, non solum

lum propter beatificam fruitionem animæ Christi, sed insu- A
per propter hypostaticã humanæ naturæ vnionem cum verbo. Et respondendum, quòd Christus loquitur de voluntate humana, quę licet fuerit deo semper cõformis, nõ tamẽ Christus fecit eam in quantum fuit sua, sed in quantum erat voluntati paternæ subiecta. Idcirco, formaliter dicitur voluntatem patris fecisse, quoniam illa fuit ratio ob quam fecit quod suæ voluntati humanæ complacuit. Vnde Christus loqui videtur secundum generalem modum loquendi, secundum quem aliquis subditus vel amicus dicit de suo prælato vel dilecto. Non facio quod mihi placet, sed quod illi, quamuis quicquid placuerit illi, sibi quoque summe complaceat.

¶ Quæritur cũ deus sit sua voluntas, quomodo potest quis facere voluntatẽ dei, cùm nullus possit facere deũ? Et respon- B
dendum, quòd voluntatem dei dicimur facere, dum eius præceptis paremus, vel consiliis acquiescimus. Frequenter enim sumitur voluntas pro signo voluntatis, videlicet pro præcepto vel consilio, vel pro re volita.

¶ Denique, verbis istis incomparabilis nobis commendatur humilitas Christi, qui cum sit verus deus, patri æqualis, tam humiliter asserit se venisse, non vt propriam impleat voluntatem, sed patris. Cõfunditur ergo & condemnatur superbia nostra, rebellio nostra, duritia nostra, qui ad murmurãdum, repugnandum, & tumescendum, tam proni consistimus. Contemplemur igitur efficaciterq; sectemur caput nostrum, propriam voluntatem penitus abnegantes, secundum quod ipse alibi docet, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & C
tollat crucẽ suam quotidie, & sequatur me. Quo enim synce- *Lucæ.9.*
re propter deum propriam voluntatem magis relinquimus, frangimus, abnegamus, eò amplius deus seipsum ingerit nobis, ita quòd eũ possidere incipimus, & nostris desideriis acquiescit, offerẽs se copiosissime mẽtibus nostris. Vnde Esaias *Esaiæ.58*
inducit, Si glorificaueris dominum, dum nõ inuenitur voluntas tua, tunc delectaberis super domino, & sustollam te super altitudinem terræ ait dominus. Hanc abnegationẽ efficit vera charitas dei, quoniã amor secundum Dionysium non sinit *Dionysius*
amantem esse suiipsius, sed amati. *Hæc est autem uolũtas* (hoc est, res placẽs ac volita) *eius qui misit me patris, ut omne quod dedit mihi* modo iam explanato. *Non perdam ex eo,* hoc est, nullum electorum perire permittam: quia & si ad tempus errauerit,

D rauerit, finaliter perire nõ valet. Propter quod fertur in Psal-
Psal.36 mo, Cùm ceciderit nõ colligetur, quia dominus supponit ma
Psal.117 num suam. Rursusque, Impulsus euersus sum vt caderẽ, & do
minus suscepit me, *Sed resuscitem illud in nouissimo die*, hoc est,
Iob. 19 in die iudicij vniuersalis. De quo sanctus Iob ait, In nouissi-
mo die de terra surrecturus sum. Omnes quippe resurgemus,
nec dubium quin per omnipotentiam Christi in momẽto, in
1.Cor.15 ictu oculi, in nouissima tuba secundum Apostolum, Dies au-
tem iudicij appellatur nouissimus, quia ex tunc motus cœli
cessabit, & per consequens, tempus quod est mensura motus
cœlestis. Tempore autem cessante, cessabũt dies, & nox pro-
prie sumpti. *Hæc est enim uoluntas patris mei, qui misit me, ut om
nis qui uidet filium* (per contemplationem fidelem) *& credit in*
E *eum* per fidem formatam. Loquitur autẽ de visione ænigma-
tica, non de visione clara per speciem. Visio enim dei, per spe
ciem fidem excludit. De visione verò ista obscura dicit Apo-
1.Cor 13 stolus, Videmus nunc per speculum in ęnigmate, & nunc co-
gnosco ex parte, *Habeat uitam æternam* pro mercede in pa-
tria, id est, clarã notitiam dei. Visio enim per speciem est to-
ta merces. Patet ergo ꝙ voluntas patris est salus, cõseruatio,
atque redemptio nostra. Vnde etiam protestatur Apostolus,
1. Thes. 4 Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra, sed quia vita ista
æterna, est subiectiue in anima, idcirco de corporis glorifica
tione adiecit. *Et ego resuscitabo eum*, hoc est, de morte natu
ræ seu somno mortis, ipsum excitabo, corpus resolutum, in ci
neresq; redactum redintegrando, eique animam copulando,
F vt beatitudo animæ mox redundet in corpus, & vtrunq; pa-
riter glorificetur. *Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset,
Ego sum panis qui de cœlo descendi, & dicebant, Nonne hic est Iesus*
Exod.15 *filius Ioseph, cuius nos nouimus patrẽ & matrẽ? Quomodo ergo dicit,*
Exod.19 *quia descendi de cœlo?* Isti Iudæi increduli multipliciter erra-
Exod.17 uerunt. Primò, quia murmurabant, in quo imitati sunt pa-
Num.16. tres suos. qui deum grauissimè offendisse leguntur, murmu-
rando contra eum in solitudine. Verba enim quæ isti intel-
ligere propria subtilitate non poterant, debebant humiliter
inuestigasse ac didicisse, nec debuerunt ambigere de verita-
te loquentis, cuius in tantis miraculis experti erant sanctita-
tem atque potentiam, assistentiamque diuinam. Secundò,
quia putabant Iesum naturali ordine ex commixtione viri
ac fœminæ natum. Et ergo putabant quòd Ioseph esset pa-
ter eius

ter eius carnalis, Mariam quoq; à viro cognitam reputabant. A
Tertiò, quoniam æstimabant Iesum esse purum hominẽ, idcirco non descendisse de cœlo, quia natus in terra ex homine. *Respondit ergo Iesus & dixit, Nolite murmurare inuicẽ,* quoniam grande peccatum est. Itaque nolite murmurare quasi aliquid falsi dixerim. Nec tamen mirum si murmuratis: & vtriusque ratio subditur, scilicet quòd verba Christi nullam falsitatem continebant, & quòd mirum non fuit murmurare Iudæos. *Nemo potest uenire ad me,* id est, non solum non venit, sed nec potest venire ad me interiori accessu, per fidem & charitatem, *Nisi pater qui misit me traxerit eum,* hoc est, per suam charitatem & pietatem inclinauerit atque perduxerit mentem eius ad me, infundendo ei fidem & gratiam, quibus mihi spiritualiter vniatur & incorporetur. Non est B
enim volentis neque currentis, sed dei miserentis, cuius donum est omne bonum quod inest nobis.

¶ Tractatus iste interior est, non violentus neq; coactus, sed Rom. 9.
amorosus atque spontaneus, ex diuina charitate procedens. Deus nanque mouet vnumquodque secundum propriam suã naturam. Rationalem ergo creaturam, conuertit & mouet ad Christum intellectualiter, sponte ac libere. Denique tractus iste, inter charitatem trahentis & vnionem tracti, cum ipso est medius, sine quo tractu nihil possumus, quia cũ Christus sit finis noster, seu terminus supernaturalis, non possumus ad ipsum moueri siue pertingere, nisi aliunde trahamur, puta à patre cœleste, imò à tota trinitate, cuius indiuisa sunt opera, sicut nec terra potest ascendere, nisi ab alio eleuetur. Et cum homo sit grauis, quia corpus quod corrũpitur aggrauat animam, & potestas eius infirma, quia non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis: via quoque longa, periculosa atq; difficilis, nam & arcta est via, angustaque porta, quæ ducit ad vitam, patet quòd maxime indigemus hoc tractu, ideo semper dicamus cum sponsa, Trahe me post te.

Rationalis creatura libere mouetur. Sapien. 9 C 2. Cor. 3 Matt. 7 Cantic. 1 Hier. 31

¶ Præterea, tractus iste ex diuina vt dictũ est charitate procedens, iuxta illud Hieremię. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans: quod tripliciter fit. Quosdã etenim trahit deus flagellis, quę tamẽ ex dilectione infligũtur, domino cõtestante, Ego quos amo, arguo & castigo. Propter quod Apoc. 3.
ait Oseas, In funiculis Adam trahã eos in vinculis charitatis. Osee. 11
Isti funiculi sunt pœnalitates originale peccatum sequentes,

quibus

D quibus affligimur,& ad deum conuerti monemur. Quosdam
Psal. 12. verò trahit deus beneficiis, vt eum qui dixit, Cantabo domi-
Psal. 115. no qui tribuit mihi bona. Et, Quid retribuam domino pro o-
Esa. 63. mnibus quæ retribuit mihi? Esaiam quoque audi dicentem, Miserationum domini recordabor. Laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis dominus,& quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. Quosdam verò trahit promissis, vt qui contemplatione præmiorum cœlestium conuer
Hebr. 11. tūtur, quemadmodum de Mose dicit Apostolus ad Hebræos
Psal. 118. quod aspexit in remunerationem. Et Psalmista, inclinaui (inquit) cor meum, ad faciédas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. ¶ Aliqui insuper trahūtur solo amore dilecti: à quibusdam additur quintus modus trahendi, qui
E est per occultam virtutem spiritus sancti,& inspirationem internam. Sed iste modus generalis est omnibus præinductis, quoniam sine occulto influxu, siue instinctu spiritus sancti, nec flagellis, nec donis, neque promissis, nec aliquo alio modo traheremur ad Christum. Illa auté tractio qua trahimur ad deum, solo eius amore, præstātior est atque diuinior, imò omnino deifica est, quia per eam ad deum cōuertimur, eumque diligimus, honoramus, exquirimus, quoniā in seipso naturaliter atque totaliter bonus, sanctus, summus, perfectus.
Leuit. 19 Vnde hoc ipsum, ad filios spectat charissimos. *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Quid est hoc? Nónne & eos quos pater non trahit suscitaturus est filius? ¶ Cur ergo quasi pro præmio spondet tracto quòd suscitabitur eum in die nouissi-
F mo? Et respondendum iuxta Apostolum, quòd omnes vtique resurgemus, sed non omnes immutabimur. Nunc ergo loqui
1. Cor. 15. tur Christus, de suscitatione beatę immutationis, hoc est, glorificationis in carne: quoniam anima propter naturalem inclinationem ad corpus, non est perfecte beata, donec corpori glorificando reuniatur. Vel potius glorificato fuerit copulata. ¶ Insuper probat Christus testimonio prophetarum, quòd multi sint patre trahēte conuertendi ad ipsum. *Est scriptum in prophetis* (id est, in libris eorum) *Erunt* (tempore gratię *omnes* (homines) *docibiles dei,* id est, apti doceri, vel docti à deo. Sic tamen, vt sit distributio pro generibus singulorum,
Psal. 71. non pro singulis generum, quomodo alibi dicitur. Et bene-
Danie. 7 dicētur in ipso omnes tribus terræ. Et item in Daniele, Om-
Mat. 22. nes gentes tribus & linguæ seruient ei: cum tamen comparatione

tione aliorum pauci sint qui Christo veraciter seruiunt, sicut sunt pauci electi. Vnde ad insinuandum, quòd post incarnationem filij dei, per prædicationem Euangelij, essent incõparabiliter plures diuinitus illustrandi atque ad Christũ conuertendi, quam ante dicta sunt verba præallegata, & quod nunc Christus allegat, Erunt omnes docibiles dei. ❡ Quocirca sciendum, quòd Christus, apostoli, & euangelistæ frequenter allegant scripturas veteris testamenti, potius quantum ad sensum, quam quoad formam verborum. Vnde quod dicitur nunc, Erunt omnes docibiles dei, inuenitur nõ solum in vno propheta, sed in multis, quantum ad sensum, quamuis in nullo inueniatur, quò ad formam sermonis. Scriptum est enim in Esaia, Repleta est terra scientia domini, quasi aquæ maris operientes. Et rursus, Ponam omnes filios tuos doctos à domino. Hieremias quoque, Omnes à maiore eorum vsq; ad minorem cognoscent me. *Omnis* (homo viator) *qui audiuit* (auribus cordis) *à patre*, intus loquente, id est, diuinum instinctum aduertit *Et didicit* per inspirationem internam, id est, quem pater docuit, de his quæ spectant ad fidem, qualis fuit qui ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, *Venit ad me* per fidem & operationem, per charitatem & obedientiam. Ideo dicit propheta, Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Non ergo ad cõuersionem hominis sufficit vox prædicatoris, nisi fuerit deus interius instruens. ❡ Deniq; Thomas in summa cõtra Gentiles redarguit Origenem dicentem, quòd deus dicitur causa bonorum nostrorum solum, quia est causa habituum infusorum, per quos meritoriè operamur, uidelicet, gratiæ habitualis fidei, spei, & charitatis. Dicit itaque Thomas, quod etiam quandoque deus est proxima causa actionum nostrarum interiorum. Esaia testante, qui ait, Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Et item Apostolus, Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Hoc est ex sua pietate voluntaria, voluntateque pia, non meritis vestris. Dicit insuper Thomas, quod semper acquiescimus actuali inspirationi, quę nobis à deo infunditur. Et fundatur hoc verbũ Thomæ in authoritate Augustini, dicentis, Gratia quæ occultè humanis cordibus, diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro respuitur, quoniam ideo datur, vt duritia cordis penitus auferatur. Ad propositũ igitur,

A | B | *Esa.11.* | *Esa.14.* | *Hiere.31* | *Psal.84.* | *Psal.93.* | *Thomas Aqui.* | C | *Esa.26.* | *Philip.2.* | *Thomas Aqui.* | *August.*

D igitur, Omnis qui audiuit, didicitque à patre, hoc est, actualem illustrationem immediatè à deo percepit, venit per consensum ad Christum, quoniam omnis talis veraciter acquiescit, non tamen omnis talis saluatur, sed qui prędestinatus est finaliter perseuerans. Sed ne ex verbis inductis aliquis æstimaret deum patrem esse oculo carnis visibilem, vel intellectu comprehensibilē, addidit Christus. *Non quia patrem* (æternum) *uidit quisquam*, hominum oculo corporali, vel etiam intellectuali, loquendo de visione comprehensionis perfectæ, quia sic solus deus comprehendit seipsum, immensus immensum. Loquendo autem de visione dei per speciem quam habent sancti in patria, sic nullus purus viator vidit deum visione fixa ac cœliformis, quanuis Moses & Paulus credantur
E deum in hac vita vidisse per speciem in raptu quodam, non diu durante. De hoc dictum est plenius primo capitulo, super illud, Deum nemo vidit vnquam. Sed quoniam Christus hæc proferens homo fuit, ne Iudæi putarent eum non vidis-
Sup.ca.1. se patrem, subiecit, *Nisi is qui est à deo*, hoc est, filius natus à patre, vel missus à deo trinitate. Filius enim in quātum homo, missus ac originatus est à seipso secundum quod deus. *Hic uidit patrem* visione perfectæ comprehensionis, inquantum est deus, & item visione beatificæ fruitionis, secundum quod homo ab incarnationis exordio. Ex hoc sequi videtur, quod Christus nō loquitur de visione corporali, quia sic nec ipse videt patrem.

F ¶ Porrò per hoc quod ait, Nisi is qui est à patre, non exclu-
1.Cor. 2. ditur spiritus sanctus quin & ipse comprehendat patrē, cum dicat Apostolus, quòd spiritus scrutatur profunda dei. Et quæ dei sunt, nemo nouit nisi spiritus eius. *Amen amen dico uobis, qui credit in me*. Fide, charitate ornata. *Habet* (nunc) *uitam æternam* in spe, in merito, in radice, in dispositione propinqua. Habet enim causam meritoriam, spemque idoneam ingrediendi vitam æternam, seu obtinendi beatificam diuinæ essentiæ visionem. Vel habet vitam gratiæ realiter in præsenti. Qui enim credit in Christum, habet Christum. Et vti-
Ioh.14. que Christus est vita æterna, quemadmodum contestatur.
1.Iohā.5. Ego sum via, veritas & vita. Iohannes quoque in prima sua ait canonica, Hic est verus deus & vita æterna. *Ego sum panis uitæ* substantialiter atque causaliter. Panis sum omnia pascens, non tamen in quenquam conuertor, aut mutor, sed fi-

deliter

deliter manducantem conuerto in me: sum etiam panis vitæ, A
quia sumentibus digne do vitam gratię in præsenti, & vitam
gloriæ in futuro. De hoc verbo superius dicta sunt plura.
Deinde, inanem gloriationem Iudæorum de manna præsumentium, Christus euacuat. *Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt.* Palam est, quòd mortui sunt morte naturæ. Sed quia mox subditur. *Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis manducauerit ex ipso non moriatur.* Certum est, quòd loquitur de morte culpæ. Hoc enim Christus adiecit, distinguendo inter panem vitæ quem ipse dat, & manna: sed nunquid omnes patres Iudæorum, qui manna edebant, mortui sunt morte culpæ? Non vtique. Quia nec Moses, nec
Aaron, nec Iosue, nec cæteri iusti illius exercitus. Loquitur Num.21.
ergo Saluator de patribus Iudæorum, quorum vestigia isti se Sapię.16
ctabantur, puta incredulis seu peruersis, qui dixerunt, Ani- B
ma nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Illis quippe fuit panis ille insipidus. Iustis verò optime sapiebat, quemadmodum in libro sapientiæ scribitur, Panem de cœlo præstitisti eis, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem, ad quod enim quisque volebat, conuertebatur. Dę illis verò carnalibus tantum, non carnalibus simul & spiritualibus patribus loquitur Christus Iudæis alio loco. Murmuratores filij murmuratorum, implete mansuram patrum
vestrorum. Subditur ergo de pane vero vitali, non figurali Mat. 23.
duntaxat, quanuis & panis vitæ quem dat Christus sit aliquo modo figuratiuus illius panis cœlestis in patria, de quo
in Luca habetur, Beatus qui manducabit panem in regno C
dei. *Hic* panis vitæ, de quo dictum est, vtpote verbum in- Lucæ.14
carnatum, vel corpus dominicum, *Est panis de cœlo descendens.* Verbum enim descendit per incarnationem, & noui effectus productionem. Corpus autem descendit, quia virtute spiritus sancti formatum, non quia de cœlo allatum. Descendens inquã ad hoc, *Vt si quis manducauerit ex ipso* mandu Apoc. 20
catione sacramentali & spirituali simul, vel spiritualiter duntaxat: de quibus in sequenti articulo plenius dicam deo præstante, *Non moriatur* Morte culpæ in præsenti, vel morte damnationis æternæ in futuro, quæ est mors secunda.

¶ Eluci

D ❡ Elucidatio residuæ partis huius Capitis, ab eo loco quo dicitur.

Ego sum pastor uiuus, qui de cœlo descendi.

ARTICVLVS XVIII.

SAcramentum Eucharistiæ instituit Christus dupliciter. Primò, verbo, seu assertione. Secundo facto, seu consecratione. De prima autem institutione nūc agitur. Et quoniam sacramentum istud incomprehensibilissimum, vtilissimumque consistit, idcirco ad excludendum omnem errorem ac dubitationē, Christus apertissime tractat de sacramento hoc ipso. *Ego sum panis uiuus* quia secundum naturam diuinam essentialiter vita sum, viuens in meipso, & vitam gratiæ, vitamque gloriæ causo in aliis, omnes electos

Sacramētū Eucharistiæ cur Christus instituerit.

E reficiens & confortans. Porrò, secundum naturam assumptā sum panis viuus, quoniam propter vnionem cum verbo habeo plenitudinem omnium gratiarum, & gloriam perfectissime fruitionis in deo, atque per corpus & sanguinem meum fidelium animas alo ac poto gratiam illis præstando, per modum causæ instrumentalis ac meritoriæ. Humanitas etenim Christi, est instrumentum animarum coniūctum ac propriū verbi, per quod, & cuius virtute ac merito omnia diuina nobis præstantur gratiarum charismata, sicut & corpus nostrū est instrumentum animatum, vnitum, & proprium animæ rationalis, per quod anima agit & effluit, *Qui de cœlo descendi*, per incarnationis mysterium, & noui effectus productionem

F non per localem descensum, vt dictum est sæpius. *Si quis mā ducauerit* non sacramentaliter tantum, sed sacramentaliter & spiritualiter, vel ad minus spiritualiter, cum proposito manducandi sacramentaliter cum fuerit oportunum, *Ex hoc pane, uiuet in æternum* vita spirituali, quæ nunc in ipso inchoatur, & virtute sacramenti perficitur, atque in patria consummatur. Nunc enim viuit bene agēdo per gratiā, & in futuro viuet, deum videndo per gloriæ lumen, dummodo finaliter perseueret in huius manducationis effectu. Viuet itaq; in æternum, quantum est ex parte sacramenti, quòd tantæ efficaciæ est, vt possit vitam æternam influere.

❡ Cum quilibet communicans recipiat panem istum totum ac integrum, non partem duntaxat, cur ait, si quis manducauerit

uerit ex hoc pane, & non potius si quis manducauerit hunc A panem? Dicendum, quòd ad insinuãdum quòd panis iste inconsumptibilis est nunquam deficiens.

In sacraméto Euchavistiæ quæ sint.

¶ Præterea ad intelligendum omnia quæ de isto sacraméto iã asserũtur, oportet scire ꝙ in sacraméto altaris sunt tria. Primum est sacramentum tantum, videlicet species panis & vini post consecrationem. Secundum, est res & sacramentum, videlicet corpus & sanguis Christi. Tertium, est res tantum, vtpote gratia sacramentalis, vel vnitas corporis mystici. Species itaque panis & vini dicuntur sacramentum, quoniam rei sacræ sunt signum, videlicet corporis, & sanguinis Christi: corpus verò est sacramẽtum respectu sui effectus, qui est gratia, vel respectu sui signati, quod est corpus mysticum puta ecclesia. Cum igitur aliquis accipit corpus & sanguinem sub B speciebus sacramentalibus, & non participat sacramenti huius effectum, scilicet gratiam, atque ecclesiæ incorporationẽ propter suam incapacitatem, indignitatem, & prauitatẽ, quia ponit obicem gratiæ. Dicitur manducare sacramẽtaliter tantum. Quum vero sumendo sacramentum, recipit eius salutarem effectum, manducat sacramẽtaliter & spiritualiter, dum autem sortitur effectum præfatum, nec tamen suscipit sacramentum, manducat spiritualiter solum. *Et panis quem ego dabo* per meipsum in cœna, hoc sacramentum instituendo, discipulisque tradendo, & in ara crucis panem hunc patri offerendo, & deinceps per meos ministros, videlicet sacerdotes quibus conuenit sacramentum istud consecrare, atque porrigere aliis, *Caro mea est*, quæ alit mentem fidelium. Tum C quia verba vnita, tum quoniam gratiis plena per redundantiam, & quia diuinitatis gratiam creantis est instrumentum, itemque merito suæ actionis ac passionis, *Pro mundi uita*, id est, pro spirituali viuificatione hominum viatorum in mundo degentium. Ad hunc enim finem vt à morte culpæ ac miseriæ eriperemur, vitamque gratiæ & glorię consequeremur: Dedit Christus corpus suum in cruce in pretium, & in sacramento in edulium, atque remedium. Quotidie quoq; dat panem istum pro vita nostra, hoc est, ad hoc, vt in vita gratiæ roboremur, ac perficiamur. Veruntamen non est sic intelligendum quòd ait, pro mundi vita, quod per receptionem huius sacramenti, vita gratiæ in homine inchoetur, imò qui sine vita gratiæ ad hoc sacramentum accederet, amplius mo-

D reretur in anima, reusque fieret corporis domini. Cum enim sacramentum istud sit cibus spiritualis, ideo sicut cibus corporalis cum datur non prodest, nisi viuenti vita naturæ: sic cibus hic spiritualis non conuenit, nec proficit, nisi viuenti vi-
1. Cor. 12 ta gratiæ. *Litigabant ergo,* id est, verbis contendebant, *Iudæi* hęc ab ore Christi audientes, & carnaliter ac ruditer capientes *Ad inuicem dicentes* ex infidelitate, & inordinata admiratione. *Quomodo potest hic* quem tenemus pro puro homine & filio Ioseph, *Carnem suam nobis dare ad manducandum,* quasi dicant, Hoc impossibile est atque inutile. Christus vero testatur hoc esse non solum non inutile, sed insuper necessarium ad salutem ipsorum. *Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico uobis, Nisi manducaueritis carnem filii hominis* in sacramen-
E to sacramentaliter & spiritualiter, vel spiritualiter ad minus, per fidem & votum accedendo, gratiamque Christi participando: *Et biberitis eius sanguinem* modo prædicto, *Non ha-*
Colos. 1. *bebitis uitam* spiritualē *In uobis* sed carebitis gratia in pręsenti, & gloria in futuro. Quemadmodum enim membra corporis naturalis moriuntur ac pereunt, nisi capiti connectantur, & ab eo motum sensumque participent: sic homines ex quibus quasi ex membris constituitur mysticū corpus Christi, vita gratię destituuntur, nisi capiti quod est Christus, per sacram communionem nectantur recipiendo ab illo vitā spiritualem, & motum meritorium. ¶ Præterea sicut corpus sine corporeo cibo non sustentatur, nec permanet in vita naturali. sic anima sine hoc cibo viuifico, non persistit in vita gra-
F tiæ spirituali. Sed verba inducta intelligenda non sunt quasi sanguis Christi seorsum sumendus sit à vulgo communicante. In primitiua tamen ecclesia hoc fiebat, sed nunc ordinatū est aliter propter effusionis periculum. Sanguinē ergo Christi accipit populus spiritualiter, & etiam aliquo modo realiter, quia in sacramento corporis continetur, & sanguis sicut econtra. Licet enim transsubstantiatio panis directe terminetur ad carnem saluatoris, & conuersio vini ad sanguinē eius, ex naturali tamen concomitātia sub vtraque specie sunt quatuor. Quia sub specie panis est corpus Christi, vi conuersionis. Anima verò sanguis & verbū, sunt ibi ex naturali sequela, cum non sint separata ab inuicem. Pariformiter sub specie vini est sanguis directè, puta ex vi cōuersionis, caro autē anima & verbum concomitantur. *Qui manducat meam carnem &*

bibit

bibit meum sanguinem, non sacramentaliter tantum, sicut iam A dictum est. *Habet uitam æternam* quoniam habet meipsum, & habet vitā gratiæ, quæ virtute huius sacramenti continuatur, donec ad vitā gloriæ sempiternę pertingat. Futurā quoq; beatitudinem iam habet in spe, virtute & gratia huius sacramenti. *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die* vt me deum, & hominem videat oculis carnis & cordis per propriam speciē quem nunc cernit per fidem. Carnalibus enim oculis videbimus Christum in humanitate, mentalibus verò in diuinitate. *Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus.* Hoc ait Saluator, ne putaretur parabolicè loqui more consueto, ita quòd carnem suam diceret panem quia signaretur per panem, & esset sub forma panis solum sicut in signo. Vel propter aliquam proprietatem cum pane cibus diceretur, quo- B modo dicit Apostolus. Petra erat Christus, quoniam figurauit Christum. Et Esaias, Verè fœnum est populus, propter 1.*Cor.* 10 conuenientiam quandam. Et infra ait de seipso Saluator, *Esa.* 40. Ego sum vitis vera. Ad insinuandum ergo quòd caro sua sit *Infra.* verè & substantialiter sub specie panis, veraciterque sumatur *Cap.* 15. à communicante: Sanguis quoque ipsius verè sub specie panis contineatur, & recipiatur, adiecit, caro mea, id est, corpus. Sumitur enim nunc caro, nō prout ossa excludit, sed pro toto corpore, neruos, venas ac ossa habente: verè est cibus animæ non corporis, quia non visibiliter, nec corporaliter sumitur, quanuis verum corpus sumatur. Et potius dicit caro quàm corpus, quia nunc loquitur de corpore suo inquantum est alimonia spiritus, caro autem magis dicit quid comestibi C le, quàm corpus: & sanguis meus verè est potus refrigerans, rigans, inebrians, mentem non ventrem.

¶ Omnia quippe sacramenta nouæ legis ordinantur ad spiritualem vitā. Spiritualis autem vita per baptismum acquiritur, quia baptismus est regeneratio spiritualis, & per confirmationem augetur. Oportet ergo vt per aliquod sacramentum nutriatur, & hoc est Eucharistia, quæ est spirituale alimentum huiusmodi vitæ. Cibum autem oportet realiter addi atque vniri cibato, idcirco in sacramento hoc Christus realiter continetur, substantialiterque communicanti vnitur. Et simile est de sanguine, qui est potus.

¶ Præterea quoniam sacramentū istud est cibus, ideo quicquid operatur cibus materialis in corpore manducantis, hoc

D agit hic cibus ſpiritualis in anima digne recipientis. Quemadmodum ergo cibus corporeus naturalem vitam ſuſtentat, confortat, ad perfectionem deducit, deperditum reparat, delectat, impinguat: ſic cibus iſte viuificus vitam ſpiritualem ac deiformem in anima fulcit, roborat, perficit, amiſſa bona reſtaurat, exhilarat, & impinguat diuitias gratiæ accumulando in anima. Vnde effectus ſacraméti iſtius ſunt collatio gratiæ, adeptio gloriæ, remiſſio peccati mortalis, obliti ac venialium, diminutio pœnæ, mitigatio fomitis, præſeruatio à malis futuris, ſecundum quod dicit Chryſoſtomus, Sicut leones flammam ſpirantes, ſic ab illa menſa diſcedimus terribiles facti diabolo. Voluit quoque Chriſtus in hoc ſacramento veraciter contineri ac ſuſcipi, ad oſtendendum perfectum fer-
E uorem ſuæ incomprehenſibilis charitatis ad nos, & propter noſtram vtilitatem, quia ex reali præſentia atque immediata vnione Chriſti nobiſcum, conſequimur maxima bona, ſicut ſubiungitur, *Qui manducat meam carnem*, ſacramentaliter, & ſpiritualiter, *Et bibit meum ſanguinem* eodem modo, *In me manet*, per charitatem & gratiam, & mihi incorporatur. Talis vtiq; habitat in adiutorio altiſſimi, & protectione dei
Pſal. 90. cœli commoratur, *Et ego in eo* permaneo, per ſalutares huius ſacramenti effectus, per gratioſam cuſtodiam, per inhabitationem benignam. Nam & per eadem dona quibus deus ad nos conuerti, & in nobis eſſe ac habitare, quaſi in templo aſſeritur, inquantum ea infundit atque conſeruat, nos quoque ad eum redimus, & in ipſo ſubſiſtimus ac manemus. Palàm
F eſt, quòd ſpeciebus ſacramentalibus iam conſumptis, deſignat Chriſtus eſſe in communicante per præſentiam carnis & ſanguinis, permanet tamen in eo per præſentiam ſuæ diuinitatis, & per affectus ſacramenti prætactos. Communicans ergo manet in Chriſto, ſicut membrum in capite, recipiendo influentiam eius, & Chriſtus manet in illo, ſicut caput in mébro, influendo in illud. Ecce quanta beatitudo, dignitas, & gloria deuotorum, qui tam præſtantiſſimo alimento veſcuntur, & Chriſto tam intime copulantur, tantiſque gratiæ donis deificis adimplentur, quanta denique eſt dilectio, dignatio, liberalitas, & miſericordia Chriſti veri dei, qui nobis pauperculis & indignis ſic præſtat, ſic vnit, ſic ingerit ſemetip-
Prou. 8. ſum. Nonne veraciter monſtrat, quòd deliciæ eius ſunt eſſe cum filiis hominum? Et quàm paratus eſt dare nobis omnem

gratiam

gratiam suam,quibus tam ineffabiliter præstat seipsum.Non ergo simus ingrati tanto benefactori,& tam incomprehensibilibus beneficiis eius,sed feruido animo , solicita mente,reuerentiq; corde ei ministremus,ad eius mensam nos pręparemus, ad eius mãsionẽ in nobis nos dignificemus,venialia cũcta pro posse vitando , mentem ad Christum frequenter erigendo,cordis custodiæ iugiter insistendo. Tunc enim poterimus fructum multiplicem huius sacramẽti percipere, eiusque dulcedinem mirabiliter degustare,quod aliter non contingit.Quanuis enim venialia & distractio improuisa, sacramenti huius principales effectus non impediant , impediunt tamen experimentalem gustum suauitatis ipsius.Dicamus ergo mente intenta,ac grata,cũ propheta,Benedic anima mea domino,& noli obliuisci omnes retributiones eius . Imò totum psalmum,in quo continetur iste versiculus , quia præcipue applicabilis est ad regratiandum Christo pro beneficiis istis. *Sicut misit me uiuens pater*, id est, pater æternus omnis vitæ fontale principium, qui est substantialiter sua vita, *Et ego uiuo propter patrem*. Hoc præcipuè intelligendum est de Christo secundum naturam assumptam,vt sit sensus , Et ego viuo propter patrem,id est,vitam meam refero ad patrem,videlicet ad honorẽ & gloriam eius,sicut ad superiorem & vltimum finem.imò sic Christus retulit vitam suam ad totam trinitatem , quæ est omnis creatæ naturæ vltimus finis . Potest quoque exponi de Christo,secundum naturam diuinam hoc modo,Viuo propter patrem,id est,à patre vitam accepi,non aliam , sed eandem quam possidet ipse. *Et qui manducat me*, sacramentaliter ac spiritualiter, *Et ipse uiuet* per charitatem & gratiam, *Propter me*, id est,ad honorem & gloriam meam ordinabit vitam suam,quemadmodum ait Apostolus, Omne quodcunque facitis in verbo vel opere , in gloriam dei facite. Vel, viuet propter me,id est, à me spiritualis vitæ augmentum recipiet , & viuificabitur quotidie magis perfecte.In hoc enim sacramento continetur fons gratiæ, qui cõmunicantem perfundit , atque viuificat , nisi obicem ponat. *Hic est panis*, supersubstantialis, *Qui de cœlo* summo *Descendit*, in quo patet nobilitas ac desiderabilitas eius . Quomodo autem Christo secundum vtranque naturam conueniat esse panem , & descendisse de cœlo,iam dictum est sæpius. *Non sicut manducauerunt patres uestri manna*, id est, pa-

[Margin: A; *Psal.* 102; B; C; *1.Cor.*10; *Col.*3.]

D nis iste præstantior & efficacior est quàm manna, cum sit ve-
Exod. 16 rus cibus, nō figuratiuus, gratiam conferens, non promittēs.
Deut. 6. Manna autem fuit figura huius panis, nec contulit gratiam, sed præsignauit. Per hoc enim quod omne delectamentū continebat, figurauit, quòd sacramentum Eucharistiæ omnem spiritualem dulcedinem, virtutem, & gratiam contineret. *Et mortui sunt.* Omnes enim illi qui manna comederunt, mortui sunt morte naturali ac corporali: sed quidam eorum quibus isti increduli Iudæi similes erant, mortui sunt morte culpæ. *Qui manducat hunc panem* digne, cum debita reuerentia & deuotione, in memoriam dominicę passionis atque eximię charitatis Christi, diiudicans corpus domini. ¶ Instituit e-
E nim Christus hoc sacramentum in memoriam suæ amarissi-
Mat. 26. mæ passionis, & ardentissimæ dilectionis, quatenus toties suæ dilectionis nos flamma accéderet, & ad eius sectanda vestigia pronos efficeret: quoties sacramentum istud superdignissimum angelis adorandum susciperemus, *Viuet in æter-*
1. Pet. 2. *num* in anima, per spiritualem virtutem & gratiam huius panis, imò & tandem viuet vita beata ac immortali in corpore & anima suscitatus, atq; fœliciter immutatus à Christo. *Hæc uerba* prædinducta *Dixit Iesus in synagoga, docens in Capharnaum* metropolim Galilææ. ¶ Potest per synagogam intelligi, vel congregatio Iudæorum, vel domus in qua ad audiendum atque orandum confluxerant. Quamuis enim Iudæi nō poterant immolare, nisi in templo Hierusalem, in singulis tamen vrbibus habebant domum vel synagogam, in qua con-
F uenerunt ad audiendum verbum dei, & lectionem legis ac prophetarum, & ad deprecandum dominum. Docuit ergo Christus in ciuitate præcipua, in loco patenti, in populo magno, quasi non timens reprehendi, nec falsa annuncians. Vnde in passione respondit, Ego palam loquutus sum mundo,
Iohā. 18. ego semper docui in synagogis, &c. Omnis enim qui facit ve-
Iohan. 3. ritatem, venit ad lucem. *Multi ergo audientes ex discipulis eius* id est, multi discipulorum Christi audientes Christum tam alta & incomprehensibilia de seipso, & corporis sui edulio, ac sanguinis poculo prædicantem, *Dixerunt, Durus* id est, ad intelligendum difficilis, & rationi vel veritati contrarius, *Est hic sermo,* ille pręcipuus, quo dixit, Panis quem ego dabo caro mea est, &c. *Quis potest eum audire?* cum sonet tam male. Quasi dicant, Blasphemare videtur, & obturandę sunt aures.

res. Verba ſiquidem Chriſti de comeſtione ſuæ carnis, po- A
tuque ſanguinis carnaliter intelligebant, putantes quòd ſic
promitteret ſe daturum ſuum corpus ad manducandum, ſan
guinemque ad potandum, quomodo alij cibi ac potus appo-
nuntur. *Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum,* id eſt, in luce
propriæ notitiæ, abſque exteriori perceptione, *Quia murmu
rarent de hoc,* quod dixit ſe panem viuum deſcendentem de
cœlo, vel de hoc, quod dixit ſe præſtiturum carnem ſuam ad
manducandum, *Diſcipuli eius* non veri ac humiles, ſed ſu-
perbi, *Dixit eis, Hoc uos ſcandalizat,* hoc eſt, ad ruinam pec
cati, ad murmurationem perfidiamque inducit, non ex parte
mei, ſed ex veſtra imperfectione. Fuit ergo ibi ſcandalũ paſ-
ſiuum, non actiuum. *Si ergo uideritis filium hominis aſcenden-
tem* in corpore glorificato, *Vbi erat prius,* id eſt, ad cœlũ, B
in quo fuit ante incarnationem, non ſecundum naturam hu
manam, ſed diuinam. Vnde, ad inſinuandum vnitatem per-
ſonæ vtriuſque naturæ in Chriſto, dicitur filius hominis fuiſ
ſe in cœlo, antequam deſcendit in virginẽ. His verbis, Chri-
ſtus euacuauit atque diſſoluit ſcandalũ diſcipulorum. ¶ Per
hoc enim, quòd prædixit ſe in conſpectu ipſorum, ſi ſecum
manerent, aſcenſurũ in cœlum, pateret potius, quod deſcẽdit
de cœlo, & quod non daret corpus ſuum ad manducandum
carnaliter eo modo quo aliæ carnes eduntur, non ſine earum
diuiſione, laceratione, & conſumptione, quoniam naturale
eſt vnumquodque redire ad locum ſuæ originis: imò ſecun-
dum philoſophos, Vnumquodque conuertitur ad id, à quo
proceſsit. Caro quoque ſic comeſta non potuiſſet aſcendere. C
Spiritus id eſt, ſpiritualis intellectus verborum, quæ dixi de
manducatione corporis mei, *Eſt qui uiuificat* animam, vi-
ta gratiæ, *Caro autem* carnaliter intellecta, & per ſe *Non
prodeſt quicquam* communicanti, imò qui verba inducta car
naliter accipit, & carnem non niſi ſacramentaliter edit,
non ſolum non viuificatur, ſed animæ mortem illabitur.
¶ Veruntamen, verba prætacta ad literam, non myſtice in-
telligenda ſunt de vero corpore Chriſti, ſed ipſum verum
corpus ſpiritualiter contemplandum eſt, atque ſumendum.
quoniam modus quo eſt in ſacramento, eſt ſupernaturalis &
incorporalis. Hinc quoque dicit Apoſtolus, Litera occidit,
ſpiritus autem viuificat. Quemadmodum ergo ſcientia ſine 2.Cor. 3.
charitate non prodeſt, ſed obeſt cum inflet, non quia in ſe

D mala, sed propter abusum habentis: & sicut corpus naturale sine anima mortuũ est, sic caro sine spiritu, nõ prodest quicquam, etiã nec caro Christi, quia sine gratia spiritus sancti, & spirituali intellectu, non confert quicq̃, sed communicantem damnationi facit obnoxium, eo quòd carnem tam sanctam sumat indigne, non spiritualiter ac discrete. Verũ, sicut sciẽtia maxime prodest si adsit dilectio, sic caro Christi adiuncto spiritu: sic etiam caro apostolorum prædicando, & discurrendo profuit nobis, operante spiritu sancto. Vnde quod ait, Spiritus est qui viuificat, accipi potest de spiritu sancto, seu gratia eius. *Verba quæ ego loquutus sum uobis* de corpore & sanguine meo, *Spiritus & uita sunt*, id est, spirituale intellectum requirunt, quantum ad modum intelligendi, sicq;

Iacob. 3.

E viuificant mentem per gratiam, & sapientiæ lucem. Corpus quippe Christi est in sacramento, per modum incorporalem ac indiuisibilem, quoniam non est ibi sicut in loco, vel per propiam dimensionem, sed per dimensionem panis, quanuis proprie dimensiones eius sint ibi concomitanter, sicut & cætera quædam accidentia Christi, quia non minus splendet in manibus sacerdotis, q̃ in throno maiestatis. *Sed sunt quidam ex uobis* discipulis meis *Qui non credunt* verbis quæ dixi, cum tamẽ tot, tantisq; testimoniis scire possint me esse Christum, & per consequens, falsa docere non posse. Et quia non credunt, non sunt veri discipuli. Addiscentem enim oportet credere. Nec valent verba prædicta spiritualiter intelligere, cum Esaias testetur, Nisi credideritis, non intelligetis. *Scie*

F *bat enim ab initio* æternitatis, & à principio incarnationis,

Aristot. *Iesus, qui essent credentes* futuri, *Et quis traditurus eum esset*

Esa. 7. Iesus, secundum quod deus nouit ab æterno per sciẽtiam increatam, omnia occulta, contingentiaque futura, secundum naturam verò assumptam sciuit huiusmodi, per scientiam increatam omnia occulta, contingentiaque futura: secundum naturam verò assumptam sciuit huiusmodi, per scientiam infusam, ab exordio incarnationis. Ista sunt verba Iohannis Euangelistæ qui consequenter recitat verba Christi. *Et dicebat Iesus* auditoribus suis, *Propterea*, id est, quia futura agnosco: & quosdam vestros non credere præuidebam, *Dixi*

2. Thes. 3 *uobis, quia nemo potest uenire*, id est, per fidem cõuerti ad me,

2. Tim. 2. *Nisi fuerit ei datum à patre meo.* Non enim omnium est fides, & nouit dominus qui sunt eius. Atque vt Lucas profitetur in

actibus,

actibus, Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam A
æternã. Hoc enim dixit Christus superius quãtũ ad sensum. *Acto.13.*
Nemo (inquiẽs) potest venire ad me, nisi pater qui misit me *Iacobi 1.*
traxerit eũ. Omne etenim donum optimum, & omne datum
perfectum, est descendens à patre luminum. ¶ Sed dicit aliquis, Si nemo potest venire nisi deus dederit, ergo qui nõ venit per impotentiam excusatur. Deus nanque vltra vires nil exigit. Et respondendum, quòd à nobisipsis nil possumus, & tamen possumus quicquid deus præcipit nobis, quia secundũ philosophum id dicimur posse per nos, quod possumus per amicos. Quoniã ergo deus, quantũ in se est, paratus est opem impendere, imò & gratiam influit, dummodo fecerit homo quod in se est, ideo per impotentiam non excusamur, sed possumus quod iubemur. *Ex hoc*, id est, istis auditis, præser- B
tim ob id quod dixerat Christus, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. *Multi discipulorum eius* non duodecim Apostoli, nec septuagintaduo discipuli, *Abierunt* mente per infidelitatem & apostasiam, & corpore per localẽ recessum, *Retro Satanam* non post Iesum, nolentes intellectũ
suum subiicere, incomprehensibilibus testimoniis Christi ac *2.Cor.10*
fidei. Quo contra dicit apostolus, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, *Et iam cum eo non ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim Apostolos, Nunquid & uos uultis abire?* Non quasi ignorans sciscitatur, sed vt illorum fides manifestaretur, nobisque imitanda proponeretur, & vt ostendat quòd coacta obsequia non acceptat. *Re-*
spondit ergo ei Simon Petrus pro omnibus, quia feruentior ac C
principalior cæteris, vnde & solito feruore nunc respondit
pro sociis, *Domine, ad quem ibimus?* hoc est, si te relinqui- *Mat. 19.*
mus, alium tibi similem, verumque saluatorem inuenire nequaquam valebimus. Tu sufficis nobis, propter quem cuncta reliquimus. *Verba uitæ æternæ habes*, id est, doctrina tua cœlestis est, & obedientes tibi ad vitam æternam perducit. Non enim temporalia bona, vt Moyses & prophetæ, sed æterna promittis. In his verbis ostẽditur vera & feruida charitas Petri ad Christum, à quo nullatenus voluit separari. Amor nempe, nectit amantẽ amato, tanto inseparabilius, validius atq; intimius, quò fuerit maior. Propter quod ait Pau-
lus, Quis nos separabit à charitate Christi? *Et nos credimus* *Rom. 8.*
fide formata, quanuis nondũ perfecta & stabilita, *Et cogno-*

uimus,

D *uimus,* per donum intellectus, quod inest omnibus fidem formatã habentibus, & per illud perspicit anima quæ fidei sunt, videns per aliquam rationem qua fides ostẽditur esse à deo, quod vera sint quæ asserit fides, & congrue ait, credimus & cognouimus, quoniam credere præcedit intelligere, *Quia tu es Christus* spirituali oleo, id est, gratiarum plenitudine vnctus, quantum ad naturam assumptam, in regem & sacerdotem altissimum, *Filius dei,* non adoptiuus, sed naturalis. Hoc frequenter confessus est Petrus, & in verbis istis tangitur duplex natura, vnitasq; personæ in Christo. Verùm quia responsio Petri quantum ad Iudam claudicauit, de quo tamen Petrus nil mali præsumpsit, ideo subditur, *Respondit eis Iesus, Nonne ego uos duodecim elegi,* id est, præ cæteris ad

E gratiã apostolatus vocaui, *Et unus ex uobis diabolus est?* non
Mala.3. per essentiam, sed mutationem. Hoc est diabolicus propter
Mar. 1. malitiam, sicut Iohannes Baptista dictus est angelus. Et alio
Mat. 13. loco Saluator vocat diabolum hominẽ, dicens, Inimicus homo hoc fecit. *Dicebat autem de Iuda Simonis Ischariotis.* Fuit enim oriundus de vico nomine Ischarioth. Ita sunt verba Iohannis Euangelistæ, non Christi. Christus enim non expressit Iudam, quia occultus fuit, & ne diffamatus fieret peior. Vel potius, vt per eius proditionem implerentur scripturæ prophetarum de traditione CHRISTI à suo discipulo. *Hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.* Implicite ergo CHRISTVS admonuit Iudam, qui sibi de propria prauitate conscius fuit.

F ¶ Circa hunc locum aliqua dicunt Augustinus & Beda, quæ
August. sicut non audeo reprobare, ita nec approbare, quanuis ali-
Beda. qui reprobant ea. Dicunt ergo, quòd Christus elegit Iudam, vt per eius proditionem compleret nostram salutem: non tamen excusatur Iudas à culpa, quia non ideo tradidit, quia electus, sed qui traditurus fuit, electus est. Quemadmodum enim iniqui male vtuntur beneficiis dei, sic deus bene vtitur maleficiis hominum, & sic Christus bene vsus est malitia Iudæ. Ego puto, quòd Christus elegit Iudam ad apostolatum, vt videns tãtam pietatem Christi, pœniteret, & apostolicum officium digne persequeretur. Sed quoniam Christus nouit aliter esse futurum, sustinuit Iudam propter melius, scilicet vt per eũ impleretur, prophetia de Christi proditione. Tanta quippe est bonitas dei seu Christi, quòd non sustineret ne-

que permitteret malum, nisi posset & vellet inde elicere bo- A
num. Prædicta autem assertio Augustini & Bedæ fundatur
in hoc, quòd dicunt Iudam à principio suæ vocationis malum fuisse, & in malitia perstitisse, cuius oppositum tenet & probat Lyra, quia distributio bonorũ pertinet ad iustitiam commutatiuam secundum philosophum, vtpote vt melioribus maior honor impendatur. Non ergo Iudas vocatus fuisset ad apostolatum, nisi tunc dignus fuisset, vel iustificatus à Christo, sicut Matthæus, vt esset dignus tanto honore. Quicquid autem sit de veritate assertionis Augustini & Bedæ, tamen ratio ista nihil obtinet. Primo, quoniam apostolatus sicut & prophetia pertinet ad gratias gratis datas, quæ sæpe impiissimis dantur. Vnde de facientibus miracula multa, & prophetantibus in nomine Christi, dicturus est Christus, Discedite à me, quoniam nunquam noui vos. Et Balaam perseueranti in malo, datus est spiritus prophetiæ. Rursus, quoniam communicatio bonorum à deo liberrima est, sine præmiis meritis, idcirco non proprie pertinet ad iustitiam commutatiuam, imò nec ad iustitiam. ¶ Insuper, quidam imponit Bedæ, quòd dicat Iudam non esse electum ad apostolatũ, sed ad proditionem. Diligenter ergo inspiciens verba Bedæ super Iohannem, inueni aliter. Dicit enim Beda, quòd vndecim erant electi, vt in apostolica dignitate perseuerarent, & per eos fides prædicaretur vbique: per quod Beda dat intelligere, quod Iudas non fuit electus, vt in apostolica dignitate maneret, sed non negat eum ad apostolatum fuisse electum, imò si Beda hoc diceret, satis male sonaret, quia apud Matthæum Iudas Ischarioth vocatur apostolus, & in Marco legitur, quòd CHRISTVS vocauit eum cum aliis vndecim, fecitque eum apostolum, committens ei, sicut & aliis prædicationis atque curationis officium. In actis quoque loquitur Petrus de Iuda, Connumeratus est (inquit) in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius. Et post pauca leguntur apostoli exorasse, vt deus ostenderet, quis inter Matthiam & Ioseph acciperet sortem apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas. Verè igitur electus fuit in apostolum. Chrysostomus verò dicit, quòd Iudas tempore suæ vocationis fuit bonus. ¶ Quæritur, cum in scripturis communiter electi accipientur pro prædestinatis, iuxta illud, Multi vocati, pauci verò electi: quomodo Christus dicit se elegisse duodecim, quorum

Matt. 9. Marci 2. Lucæ 5. — B — *Mat. 7. Num. 23. 24.* — C — *Matt. 10 Marci 3. Acto. 1. Chryso. Mat. 22. 1. Re. 9. 10.*

D rum vnus fuit præscitus? Et respondendum, quòd in scripturis interdum electi dicuntur ad aliquam gratiam particularē gratis datam, vel etiam gratum facientem ad tempus durantem promoti. Vnde Saul vocatur electus. Et in Psalmo cantamus, Electos Israël impediuit. Et Salomon appellatus est amabilis domino. In Esaia quoque dominus ait de Cyro rege Persarū, viro gentili atque damnato, Elegi te, & non cognouisti me. ¶ Postremò, omnino certū est, quòd Iudas fuit malus tunc, cum Christus hæc verba de eo pronūciauit. Et fortè extunc permansit in malo, quousque prodito Christo suspendit seipsum. Nos ergo cum beatissimo principe Apostolorum certissime credentes & cognoscentes, quòd Iesus est Christus filius dei, dicamus semper ad Iesum, Domine verba

Psal.77 *2.Re.12* *Esai.45* *Matt.27*

E vitæ æternę habes, non me permittas abire à te. Integerrima itaq; deuotaq; fide suscipiamus corpus & sanguinem saluatoris, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra.

¶ Declaratio Cap. VII.

Post hæc ambulat Iesus in Galilæam.

ARTICVLVS XIX.

QVID post mirabilem pastionem quinq; milium virorum de quinque panibus duobusque piscibus & cætera documenta Christi in præcedenti recitata capit. gestum sit, pandit Euangelista. *Post hæc autē* quę

Iohan.6

F in capitulo præcedenti descripta sunt, *Ambulabat Iesus in Galilæam,* id est, per diuersa loca huius prouinciæ, prędicando in synagogis Galilæorum. Sermonē quippe immediate præhabitum fecit in synagoga Capharnaū metropolis Galilæę, & inde egrediens, perambulabat vrbes & villas Galilææ, faciendò diuersa miracula, plurimaq; docendo, quæ iste Euangelista omisit, quia ab aliis tribus Euāgelistis nouit esse sufficiēter conscripta. *Nō enim uolebat in Iudæam,* id est, in terrā duarum tribuum, scilicet Iudæ & Beniamin, vbi sacerdotes, scribæ, ac Pharisæi æmuli Christi communiter habitabant, *Ambulare* passim ac publicè, *Quia quærebant eum Iudæi interficere.* Idcirco declinauit ab eis, non quasi mortem, vel eos qui corpus occidūt formidans, cū fuerit in omni virtute perfectus, & solo nutu omnes aduersarios suos occidere potens: sed vt

ſed vt daret exẽplum ſæpe pro cauſa, loco & tempore fugiendi perſequutores, cedendo furori eorum, ne grauius peccent, vel bono cõmuni inferant nocumentum. Noluit autem Chriſtus in omnibus ſupernaturali modo procedere, ne putaretur incarnatio eius phantaſtica, & ne viri religioſi ſine magna cauſa quærant miraculoſum effectum à deo, ſed in aliquibus proceſſit, & habuit ſe modo humano, vt ſciatur veraciter homo factus, & vt nos faciamus quod in noſtra ſitum eſt poteſtate, non tẽtantes deum. *Erat autẽ in proximo* id eſt, de propinquo imminebat, *Dies feſtus Iudæorum* videlicet *Scænophegia*, id eſt, feſtiuitas tabernaculorum, quæ ſeptem diebus durauit. Hanc celebrauerũt Iudæi in Hieruſalem decima die menſis ſeptimi, in memoriam quòd poſt egreſſum de AEgypto habitauerunt in deſerto in vmbraculis, tentoriis, tabernaculis ſeu papilionibus per annos quadraginta. De hac feſtiuitate prçcipit Moyſes in Deuteronomio. *Dixerunt autem ad eũ fratres eius*, id eſt, conſobrini ſiue affines. Non enim erãt ſecundũ Bedam filij Ioſeph ex alia coniuge, qui creditur virgo mãſiſſe, vt puriſſimę ac pudiciſſimæ virginis eſſet cuſtos, atque miniſter condignus: ſed erant cognati domini Ieſu, nõ tamen de numero eorum quos Chriſtus iam ad apoſtolatum vocauit, quia poſt pauca ſubiungitur, ꝙ iſti fratres eius non credebant in eum, Apoſtoli autem credebant. *Tranſi hinc, & uade id Iudæã* præſertim in Hieruſalem Iudææ regionis metropolim, *Vt & diſcipuli tui* quos habes in Iudæa, vel nunc aſcenſuri ſunt in Hieruſalem, *Videant opera tua*, id eſt, miracula *Quæ tu facis*. Habuit enim Chriſtus in diuerſis locis quoſdam diſcipulos, qui eum corporaliter non ſequebantur, & de illis iam agitur. *Nemo quippe in occulto quid*, i. aliquid magnum, ſeu opus miraculoſum, *Facit, & quærit ipſe in palàm eſſe*, id eſt, talia operando deſiderat apparere, & in manifeſto coram aliis operari. Miracula enim ordinantur ad declarationẽ diuinæ potentiæ, atq; ad conuerſionẽ videntiũ, ideo in manifeſto agenda ſunt. Hæc ſunt verba hominum adhuc carnalium, humanam laudem amantium, qui ſic de omnibus iudicant, quales ipſi intra ſe ſunt. Vani enim & ambitioſi, arbitrãtur facile alios omnes eis eſſe conformes. Cæterũ verba iſtorum vniuerſaliter vera nõ ſunt, quia non ſolum Chriſtus ſuſcitauit filiam archiſynagogi occultè, multiſq; à ſe curatis præcepit ne publicarent ipſum, Sed Helias quoq; & Heliſęus ſuſcita-

A
Iohan. 1
Deute. 5
Eccle. 8
Eſaiæ. 7
Matth. 4
B
1. Cor. 10
Exod. 13
Deut. 19.
Beda.
C
Marc. 5
Lucæ. 8.

D suscitauerūt pueros defunctos in cubiculo. *Si hæc facis*, quæ tibi suggerimus, eundo Hierusalem versus, illicq; signa agendo in festiuitate iam imminente, coram omnibus qui ibi nūc confluent, *Manifestas teipsum mundo*, id est, hominibus potentiam tuam ostendis, & quòd sis Christus opere monstras. Quod autē verba prædicta inordinata fuerunt innuit Euangelista, subdendo, *Non enim fratres eius* iam dicti, *Credebant in eum*, quia non est propheta sine honore, nisi in domo sua & in cognatione sua. Vnde & isti dubitant, an miracula Iesu essent vera miracula, facta virtute diuina. Vel si hoc crediderunt, non tamen tenuerunt eum pro Christo vnigenito dei, veróque deo, sed pro homine puro & propheta. *Dixit ergo eis Iesus, Tempus meum*, id est, tempus manifestandi meipsum,

E eo modo quo vos desideratis, videlicet ad cupiendū ho-
Matt. 20 norem, ac gloriam ab hominibus, quia non veni ministrari, sed ministrare, & ad dominandum in mundo, nondum aduenit. Primus enim Christi aduentus vsq; ad passionem debuit esse occultus, & in abiectione ac humilitate, vt iudicaretur, non in omnimoda manifestatione, vt quasi rex regum ab omnibus honoraretur quoniam si sic, tunc vtique nemo ausus fuisset iudicare, siue occidere eum. Sed post passionem fuit tempus glorificationis, manifestationis, dominationisq; suę, quia extunc per prædicationem & signa Apostolorum, aliorumque prædicatorum, cœpit Christus suam maiestatem ostendere, & vbique regnare, vt omnes agnoscerent & adorarent sublimitatem ipsius. Ideo itaque dicit, Tempus meum

F *Nondum aduenit.* Nouit enim Christus intentionem fratrum suorum, quòd non inuitarent eum ad ascendendum Hierusalem versus, & ad signa illic agenda ex deuotione, sed vanitate, vt scilicet ipse Iesus eorū cognatus, & ipsi propter eū, tanquam cognati eius humanā laudem, fauorem, & commodum, ex perpetratione miraculorū consequerentur. ¶ Potest quoque exponi, Tempus meum, id est, hora eundi ad Iudæā & prædicandi, & faciendi illic miracula, nondum aduenit, quoniam à deo præordinatum non est, vt in principio huius festiuitatis ibi sim, sed in medietate ipsius aduenìam, *Tempus autem uestrum semper est paratum.* Tempus dicitur bonum & malum, paratū & imparatum, proptereà quę sunt, vel fiunt
Matt. 26 in tēpore. Vnde ait Saluator, sufficit diei malitia sua. Et Apo
Ephes. 5. stolus, Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et tamen

men rursus dicit Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, A
ecce nunc dies salutis,& vtiq; tempus acceptabile,ac salutare 1. Cor. 6
non est malum:nihilominus,vnũ & idem tempus dicitur malum, propter mala pœnæ & culpæ, quæ sunt vel fiunt in eo, & acceptabile propter misericordiam dei,& cætera dona gratiæ,operaque virtutum quæ fiunt in ipso. Simili modo dixit Saluator, tempus fratrum suorum esse semper paratum, quia quod quærebant,videlicet laus vana & fauor humanus,ac cõmodum temporale,quotidie inueniuntur, exhibentur,& acquiruntur. Vel ideo dicit, tempus suum nondum venisse, sed tempus illorum semper esse paratum, quoniã habuit multos insidiatores,illi verò sine periculo aduersariorum ascendere poterant. Et huic consonant verba sequẽtia. *Non potest mundus,* id est,homines mundani vobis similes in peccatis, *o-* B
disse uos. Odium enim ex dissimilitudine oritur, & amor ex conformitate, ideo mali & seculares se inuicem amant carnali & cæco amore. Veruntamẽ similitudo est causa odij indirectè,siue per accidens,inquantum vnus similium impedit alium à consequutione rei optatæ. Propter quod figuli inuicem litigant,& homines eiusdem officij sibiinuicẽ inuident. Vnus quoque multum eruditus,conatur deprimere alium si- Proue. 13
bi similem. Hinc inter superbos semper sunt iurgia, & inter iracundos discordiæ. Mundus ergo persequitur mũdum:imò vnus peruersus odit atq; interimit alium. Sed verum est quod Christus nunc loquitur, quoniam mundanus homo secundũ quod talis, non potest directè odio habere,ac detestari similem sibi, quia affectu & opere sunt concordes:tamen indire- C
ctè & per accidens contingit oppositũ, secundum quòd vnus secularis concipit alium, quasi suo voto vel studio contrarium,aut nociuum. ¶ Denique,cum in diuinis scripturis di- Eccle. 1
citur, Hominem malum non posse corrigi vel facere bonum, Hier. 13.
& hominẽ bonum non posse peruerti, vel facere malum, intelligendum est de hominibus bonis & malis formaliter,hoc est,secundum quod tales sunt,non materialiter,quia personę tales cum sint liberi arbitrij possunt mutari,durante statu vitæ præsentis. In talibus quoque loquutionibus frequẽter ac- Matt. 13.
cipitur impossibile pro difficili, quemadmodum peccatũ in Marc. 3.
spiritum sanctũ dicitur nõ posse remitti. Et Hiere. ait, Si mu- Lucæ. 13
tare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates suas, Hiere. 13
& vos poteritis bene facere. Et Christus in Euangelio, Non Matth. 7

potest

D potest arbor bona fructus malos facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. Certumque est hoc de hominibus dici. Sic verissime dicimus, impossibile est superbum deo placere, homicidam saluari, iracũdum à spiritu sancto inhabitari, sed & pœnæ quę talibus determinantur, intelligendæ sunt sub conditione, videlicet nisi pœniteant, vel per modum comminationis, vel quia frequenter sic accidit. Secundum hunc itaque sensum dicit nunc Christus fratribus istis mundanis, Nõ potest mundus odisse vos. Hinc dicit Iohannes in sua epistola,
1. Iohã. 3 Nolite mirari si odit vos mundus. Hoc dicit de iustis. De im
1. Iohã. 4 piis verò adiecit, Ipsi de mundo sunt, & de mundo loquũtur,
Iaco. 4. & mundus eos audit. Merito ergo amicitia huius mundi ini-
Psal. 52. mica est deo, in tantum q; deus dissipauit ossa eorum qui ho-
E minibus placent. *Me autem odit mundus*, id est, homines vitiosi, præsertim principes sacerdotũ cum suis fautoribus, quibus grauis fuit Christus ad videndum, *Quia ego testimonium perhibeo de illo, quia* id est, quòd *Opera eius mala sunt* .i. peccata eorũ apertè redarguo. Veritas autẽ odium parit. Propter
Sapien. 2 quod Salomon loquitur, Ambulans recto itinere, & timens
Prouc. 14 deum, despicitur ab eo qui infami graditur via, Et denuo ait.
Amos. 5 Nõ amat pestilẽs eũ qui se corripit. De talibus scribit Amos. Odio habuerũt corripiẽtem & loquentẽ perfectè abominati sunt. Hæc fuit prima atq; præcipua causa odij & persecutionis Iudęorum in Christũ, quia increpauit prauitates eorum. *Vos autem ascendite ad diem festum hunc*, hoc est, ad principiũ solenniatis præfatæ secundum legem. *Ego autem non ascendã*
F *ad diem festum istum*, id est, ad exordium festiuitatis istius, sed postea veniam. Itaque non ascendam, eundo vobiscum, & puplicè veniendo. *Quia tempus meum nondum impletum est*, secundum sensum expositum. *Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem*, id est, postquam. *Ascenderunt fratres eius* ad Hierusalem, *Tunc & ipse ascendit* post paucos dies, quia (vt cito patebit) ipse venit in templũ quarta die festiuitatis prædictæ. Fratres verò ipsius interfuerunt, primo festiuitatis huius diei, *Non manifeste, sed quasi in occulto*, quia (vt dictũ est) ad hoc declinauit à suorum aduersariorum aspectu, vt daret exemplum aliquando fugiendi persequentes, & ne daret illis incitamentum amplioris rãcoris. Venit itaque nõ manifestè, vel quia sine magno comitatu processit, vel quia per rara itinera iuit, vel quia cõspici noluit: per quod dedit exemplum,

vt interdum

vt interdum humiliter lateamus, atque occulte agamus bona A quę agimus, ne alij contra nos prouocentur, *Iudæi ergo quærebant eum in die festo* in Hierusalem, quoniam solitus fuit ibi adesse in præcipuis festis, *Et dicebant, Vbi est ille?* famosus, qui omnibus notus est, quia in omnibus singularis, in pulchritudine vultus, in habitudine corporis, in rectitudine æquitatis, in doctrina, in eloquẽtia, in miraculis. Hinc ergo non exprimunt nomen ipsius, & fortè ꝙ quidam eorum ex contemptu, vt mali, quidam verò ex reuerentia, vt credentes, hoc fecerunt. *Et murmur multus*, id est, magna contentio & ingens cõfabulatio, *Erat de eo in turba*, sicut de absentibus magnæ reputationis esse solet, cuius ratio subditur. *Quidam enim dicebant, quia bonus est*, id est, vera docens, & iustè viuens. Nullus tamen eorum æstimauit eum essentialiter bonum, tanquã B verum deum. *Alii autem dicebant, Non est bonus, Sed seducit turbas* per simulatam iustitiam, falsa miracula, pestiferamq; doctrinam. *Nemo tamen* istorum, *Palam loquebatur de illo*, aliquid diffiniẽdo de bonitate vel prauitate ipsius in audientia publica, *Propter metum Iudæorum.* Istud dupliciter potest intelligi. Si enim quod ait, propter metum Iudęorum, intelligatur de Iudæis, qui quærebant Christum occidere, tunc id quod dictum est, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendum erit duntaxat de his qui dixerunt de Iesu, quia bonus est. Illi enim ne offenderẽt, tacuerunt. Si verò quod ait, propter metum Iudæorum, accipiatur simpliciter de Iudæis, inter quos multi etiam magni, atq; potentes fuerunt, qui bene senserunt de Iesu, tunc quod dictum est, Nemo palam lo- C quebatur de eo, intelligendum erit de omnibus qui murmurauerunt & loquebãtur de Iesu, dicentes, Vbi est ille? Nam aliqui male sentientes de Iesu, non audebant corã omnibus Iudæis detrahere ei. *Iam autem die festo mediante*, id est, prædicta festiuitate tabernaculorum septem diebus durãte, iam pro media parte elapsa, videlicet quarta die eius. Sumitur ergo in isto capitulo dies festus, non pro vno die duntaxat, sed totalitate dierum solennitatis istius, *Ascẽdit Iesus in templum* Hierosolymitanum, *Et docebat.* ¶Superius dixit Euangelista, quòd noluit Iesus in Iudæam transire, quia quærebant eum Iudæi occidere. Quomodo ergo nunc refert, eum templum coram vniuersis intrasse, manentibus Iudæis in voluntate tam impia? Et respondendum, quòd propter prædi-

D ctam causam distulit Christus quandoque intrare Iudæam, non ex timore, vt dictum est. Non tamen semper vt instruat prædicatores, ne gregi sibi cõmisso subtrahant verbum salutis in necessitatis articulo. Itemq;, vt declaret Iudæos nil posse contra ipsum, nisi quantum ipse permiserit. Docuit ergo Iesus in templo, introducendo documenta legis, ac prophetarum, & illa perfecit per propria documenta. *Et mirabantur* Iudæi, *Dicentes, Quomodo hic literas scit,* id est, scripturas legis, ac prophetarum, *Cum non didicerit?* eas ab homine. Audierunt nanque excellentissima documenta Christi, testimoniis scripturarum firmata: & patuit eis, quòd Iesus non frequentauit, neque ab hominibus instructus fuit, ideo mirabantur. Admiratio quippe consurgit, cũ aliquid noui apparet, cu
E ius causa nescitur. Istud verò nouum, atque insolitum fuit, &
*Esaiæ.*11. nescierunt quòd Iesus esset ille, de quo Esaias propheta prædixit, Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus,
*Coloss.*2 spiritus consilii & fortitudinis, &c. Latuit eos quòd Iesus esset deus & homo, in quo sunt omnes thesauri sapiẽtiæ & sciẽtiæ absconditi, qui secundum naturam assumptam accepit à deo, trinitate omnium præsentium, præteritorum, ac futurorum plenam scientiam, ab incarnationis principio. Veruntamẽ, admiratio horum partim rudis fuit & increpabilis. Cum
*Matt.*13 *Marc.*6 enim vidissent plura signa per Iesum fieri, quàm fecerũt prophetæ, debebant attendere, ꝙ qui prophetas docuit per inspirationem internam, docuisset & Iesum Christum similiter. Hinc est, quod Mattheus & Marcus referunt dixisse Iudæos,
F Vnde huic sapientia & virtutes. Nonne hic est filius fabri? *Respondit eis Iesus, & dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* Iuxta dialecticos nulla propositio verior est, quã in qua idem prædicatur de seipso, & nulla falsior quàm in qua idẽ de seipso negatur. Quomodo ergo ait, Mea doctrina non est mea? Si enim sic est, ergo doctrina Christi non fuit Christi, & contraria, simul stabunt. Dicendum, ꝙ doctrina Christi fuit aliquo modo sua, & aliquo modo non fuit sua. Est igitur sensus, Mea doctrina, hoc est, prædicatio euangelica, quæ est mea, tanquã loquentis, ac recipientis, non est mea, tanquã à seipso eam habentis. Christus enim non solum secundũ naturam assumptam, sed insuper secundum naturã diuinã accepit à patre quicquid habet & est, puta essentiam atque scientiam. Vel sic, Mea doctrina, quæ est mea tanquam docentis,

non est mea per studium instructionis humanæ, quia per in- A
fusionem eam accepi. Augustinus & Beda videntur subtilio- *Augusti.*
rē tangere intellectū, tamen obscurum & pia interpretatione *Beda.*
egētem. Pro quo sciendum, q sicut Christus dicitur verbum *1. Cor. 1*
& sermo patris quo omnia loquitur, sic dici potest doctrina patris, quia per ipsum instruit omnes. Itaq; ait, Mea doctrina hoc est, sapientia quæ ego sum, nō est mea, hoc est, à meipso, sed eius qui misit me, scilicet patris. Tanquā primi æterniq; fontis atque datoris. Sic quilibet nostrum considerans se ex se nihil habere, sed totum quod habet vel est, diuinitus recepisse dicere potest ac debet. Mea anima, mea virtus, mea sciētia, non est mea, sed creatoris mei. Vnde secundum Augusti- *August.*
num, Doctrinam appellat hic Christus, non doctrinam volubilem & sonoram, sed essentialem, seu increatam sciētiam. B
Istam expositionem non arbitror literalem, quia secundum eam Christus non directè soluisset quæstionem Iudæorū dicentium, quomodo hic literas scit? *Si quis uoluerit* voluntate efficaci, procedente in opus cum potest. *Voluntatem eius facere,* hoc est, deo patri obedire eius præcepta seruando, atque in me vnicum filium eius credendo: passionesque, propriam voluntatem, ac vitia, rectū iudicium impedientia abiiciendo *Cognoscet* per donum intellectus, per experientiam quandam, & item per admirabilem certitudinem ex diuina illustratione manantem, *De doctrina,* hoc est, euangelica disciplina quam doceo, *Vtrum ex deo sit,* id est, an vera & mihi à patre collata consistat. *An ego à me ipso loquar,* hoc est, proprio corde ea confingam, & nō missus à deo, sed me- C
ipsum ingerens prædicem. Per fidem enim peruenitur ad intellectum, iuxta illud Esaiæ, nisi credideritis, non intellige- *Esaiæ. 7*
tis, & per obedientiā peruenitur ad gustum, per opera quoq; ad illuminationem. Qui ergo voluntatē dei facit modo prætacto, meretur dono intellectus impleri ad cognoscendum ea quæ fidei sunt, meretur quoq; supernaturaliter consolari, ineffabiliterque delectari in domino, & certificari ab ipso, per quæ fit in omni veritate fidei prorsus certissimus, ita vt nihil ei videatur rationabilius, certius, pulchrius, assertionibus fidei benedictæ. Talis quoq; certissime scit, quòd in Christiana lege maximè condemnatur omne pactum cum dæmone, omnis operatio magicę artis, omnis simulatio atq; calliditas, sicque cognoscit miracula à Christanis vberrime facta, non

D esse facta ope diabolica, arteq; magica, aut circunuentione & calliditate humana, sed potestate diuina, quæ falsam doctrinam miraculis non confirmat. ¶ Deniq; talis scit, quàm sancta, perfecta, simplex, & pura sit Christiana religio, in qua omnia ad priuati amoris plenam extirpationem, & ad diuini amoris perfectionē, per ordinatissima media ordinantur: scit etiam quàm virtuosi fuerunt patres, qui fecerunt miracula, quàm patientes, casti & humiles, quam charitatiui, contēplatiui, veraces, atq; pacifici. Ex quibus cognoscūt, quod diuina sit Christi doctrina. Hinc ergo viri interni, virtuosi, & contēplatiui, sunt in fide certissimi atq; immobiles. *Qui à seipso loquitur*, hoc est, proprias adinuentiones, nō veritates desuper
E reuelatas, *Et docet* prædicat, *Gloriam propriā quærit* Operatur enim ex amore priuato, non diuino, & vanus est, ac superbus. Tales fuerunt hæretici, & malarū legum doctores vt Mahumetus, qui licet dixerint se quærere dei honorem, tamē mētiti sunt, nam quæsierūt seipsos, cupiētes ab hominibus honorari. Vel sic, Qui à semeipso loquitur, hoc est, ex proprio spiritu, non ex inspiratione diuina, propriā gloriam quærit, quanuis prædicet vera, ac sancta. Tales sunt modo innumerabiles, qui quærunt videri, reputari, promoueri, præesse, & ad hæc obtinenda, laborāt studendo, docendo, & multa specietenus bona agēdo. Est enim qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Veruntamen, tales primo & maxi
F mè fallunt seipsos. *Qui autem quærit gloriā eius qui misit illum*: hoc est, ego & qui mea sectantur vestigia, qui quærimus glo-
Eccle. 19. riam dei patris, *Hic uerax est* veritate doctrinę & vitæ, quia deo instruente profatur, *Et iniustitia*, hoc est, mala intentio, seu peccatū reprehensione dignum. *In illo non est* Hoc certū est quantū ad Christum, sed quantum ad famulos eius nō est sic intelligendum, ꝙ sint omnino à culpa immunes, sed sunt sine peccato mortali. Et quantum ad hoc, quod gloriam dei quærūt, iniustitia carent. Soli enim deo debetur honor & glo ria: idcirco, qui quęrit gloriam propriam, furtum committit,
1. Tim. 1 subripiens deo quod eius est. Per hæc ergo probat Christus suam doctrinā esse à deo. Nō enim quęsiuit gloriam propriā
Eccle. 30 inordinate, sed totius paupertatis & humilitatis prębuit se in exemplum, nemini blandiens, neminem palpans, sed vsq; ad mortem pro iustitia certans, ita ꝙ verissime dicere potuit illud beati Iob, vigesimoseptimo capitulo, Donec deficiam, nō

recedam

recedam ab innocentia mea. Iustificationem quam cœpi tenere, non deseram. Sed quia Iudæi obiecerunt Christo, quòd legem Moysi non seruaret. Dictum est enim quinto capitulo, quòd persequebantur Christum, eo quòd paralyticum curasset in sabbato, ideo subdit, *Nonne Moyses dedit uobis legem?* Tanquam minister dei, non sicut principalis legislator, quomodo Christus dedit nobis euangelicam legem, *Et nemo ex uobis facit*, hoc est, obseruat *Legem in omnibus* Hoc asserit Christus cordium iudex & cognitor, vel quia in turba quam alloquebatur, nullus fuit iustus, legisque factor, vel quia tam pauci fuerunt, quòd comparatione aliorum quasi nulli videbâtur. Per hoc innuit Christus, quòd digni non erant eum arguere de sabbati transgressione, quanuis sic fuisset, quia qui in maioribus vel paribus culpis sunt, non habent faciem alios increpandi, præsertim si ex officio eis non incumbat. Charitas enim debet esse ordinata, vt vnusquisque in primis corrigat semetipsum, deinde & proximum. *Quid me quæritis interficere?* quod est contra legem, quæ prohibet innocentes occidi. Hoc Christus dixit, vt ostenderet se illorum machinationes cognoscere, & eos ad emendationem inducere, non tamen vt mortem imminentem euaderet. *Respondit ei turba* multitudo illa turbata *Et dixit, Dæmonium habes*, hoc est, quasi insensatus & malitiosus loqueris, malum suspicando de nobis. *Quis* nostrum *Te quærit interficere?* quasi dicant, Nullus. Et vtrunque mentiti sunt, imponentes filio dei insaniam, atq; mendacium. Nam in principio huius capituli dixit Euangelista, ꝙ Iudæi quærebant Iesum occidere. Et quid tam irrationabile, vt Christo qui est sapientia & veritas patris, qui & dæmones expulit verbo, regnumque diaboli dissipauit idololatriam destruendo, imponere tantam dementiam & falsitatem. *Respondit Iesus & dixit eis, Vnum opus feci.* Non vnum duntaxat, *Sup. ca. 5.* quoniam omnia facta sunt per me. Pater quoque meus vsque modo operatur, & ego operor, sed vnum opus feci, cuius occasione contra me murmuratis, mihique legis transgressionem imponitis. Opus istud est curatio paralytici, cui iussit Iesus ferre grabatum suum & ambulare, quod factum est sabbato, quemadmodum dictum est quinto capitulo. *Et omnes miramini* admiratione turbante, ex malitia procedente. Miramini (inquam) quòd ego qui videor religiosus & zelum dei

 me ha-

D me habere ostẽdo, hoc feci in sabbato. Qui enim odit alium, facta illius faciliter interpretatur in peius, & ea quæ vel in se bona sunt, vel modice culpabilia, adeò magnipendit, ac reprobat, vt apud se miretur quòd ille talia operatur. Hoc modo Manichęus atque Montanus mirabantur, quòd deus legis & prophetarum præcepit plebi Israel spoliare Aegyptum. In verbis istis commendatur nobis ineffabilis patientia, mansuetudo, atque tranquillitas Christi, qui ad tantam cõtumeliam tam benigne, mititerque respondit. Discamus ergo Christi exemplo iniurias verborum ęquanimiter ferre, aduersa tranquillo animo sustinere, non reddere malum pro malo, nec vinci à malo, sed vincere malum in bono. Ideo nempe dicit

Psal.38. Psalmista, Posui ori meo custodiam, dum consisteret pecca-

E tor aduersum me. Et Salomon in Prouerbiis, non respondeas

Prou.26. stulto iuxta stultitiã suam, ne efficiaris ei similis. Alibi quo-

Prou.20. que hortatur, Ne dicas, reddam malum pro malo. expecta

Prou.24. dominum & liberabit te. Et ne dicas, Quomodo fecit mihi, sic faciam ei. ¶Denique, induratis istis Iudæis, qui tam faciliter proruperunt in verba contumeliosa atque blasphema assimilantur homines passionati, vitiosi, & impatientes: qui licet foris aliquid boni agere videantur, intus tamen languoribus animæ pleni sunt, præcipuè morbo qui dicitur, Noli me tangere, vnde cum parum pulsantur, tanguntur, vel exercitantur, euomunt quo replentur. Prorumpunt enim in verba malitię & nequitiæ, in verba fœtida, pungitiua, & inordinatissima. *Propterea*, hoc est, ad præfigurãdum opera mea,

F qui spiritualiter circũcido, *Moyses* deo iubente *Dedit*, hoc est, in scriptis redegit, atque proposuit, *Vobis circuncisionem*, hoc est, præceptum circuncisionis masculorum in præputio, dicens, Masculus cuius præputij caro circuncisa non est, delebitur anima illa de populo suo. *Non quia ex Moyse est*, hoc est, circuncisio originaliter data, ac iussa non est Moysi, *Sed ex patribus*, hoc est, patriarchis data est primo. Primo enim,

Gen.17. data est Abrahæ, vt patet in Genesi. deinde Isaac, Iacob, &

& 21. duodecim patriarchis. Propter quod ad Romanos testatur

Act.7. Apostolus, Dico Iesum Christum ministrum fuisse circun-

Roma.15 cisionis, ad confirmandas promissiones patrum. Hoc Christus adiecit, ad declarãdum magnitudinem præcepti circun-

Leuit.12. cisionis. *Et in sabbato*, hoc est, septima die quæ celebris est. *Circunciditis hominem* infantem. Præceptum equidem fuit, vt infans

infans octauo die circũcideretur. Dũ ergo nascebatur in sab- A
bato, circũcidebatur sabbato subsequenti. *Si circuncisionem accipit homo in sabbato* imo quia sic est, *Vt non soluatur lex Moysi,* hoc est, absque transgressione pręcepti de celebratione sabbati per Moysen dati, *Mihi indignamini, quia totum hominem,* hoc est, paralyticum illum in corpore & anima, *Sanum feci in sabbato?* quasi dicat, Hoc valde absurdum est, cum maior atque vtilior sit curatio totius hominis quàm circuncisio corporis. Sed & curatio illa miraculose facta solo verbo sine labore, magis confert ad gloriam dei quàm circuncisio. In hoc verbo saluatoris quo dicit. Totum hominem sanũ feci, fundatur illud dictum commune, quòd Christus sanauit in anima, quos curauit in corpore. Dei nanque perfecta sunt opera, & iniquis potius obest sospitas carnis quàm prosit, dũ B
exhibent membra sua arma iniquitatis peccato. *Nolite iudicare secundum faciem* superficialiter, secundum solam apparentiam, secundum signa incerta, secundum sensum exteriorem. Tale nanque iudicium sæpius fallit *Sed iustum iudicium iudicate,* hoc est, iudicando discernite, ac proferte, iudicando secundum rationem informatã prudentia, regulatã iustitia, procedentem secundum ordinem iuris, & veritatem rei diligenter pensantem. ¶ Præcipit ergo Christus vt iudicemus eo modo quo Esaias prædixit de ipso, Non secundum vi *Esa.* 11.
sionem (inquit) oculorum iudicabit, neque secundum audi- *Mat.* 7.
tum aurium audiet, sed iudicabit in iustitia. Quod igitur in Matthæo ait Saluator, Nolite iudicare, vt nõ iudicemini, dictum est de iudicio inordinato, videlicet vsurpatorio, suspi- C
tioso, peruerso. ¶ Deniq; ad rectitudinẽ, seu veritatẽ iudicij multa exigũtur. Primo, vt procedat ex lumine rationis, non ex impetu passionis. De hoc multa dicũtur in lib. Iob. Vt est *Iob.* 15.
illud. Nũquid sapiẽs respõdebit, quasi inuentũ loquens, & im *Iob.* 8.
plebit ardore stomachũ suũ? Et illud, Quid perdis in furore *Iob.* 6.
animam tuam, & respondete absque contentione? Passiones quippe actũ rationis impediunt. Secundo, vt sit sine personarum acceptione, quemadmodũ Moyses loquitur in Deutero- *Deut.* 8.
nomio, Dixi principibus & iudicibus, quod iustũ est iudicate, siue peregrinus sit ille, siue ciuis, nulla erit distãtia, ita par uum audietis vt magnum, Nec accipietis cuiusquã personã. Oportet ergo priuati amoris affectionem, amorem, odiumque abiicere, ne iudex sit partialis. Tertio, vt clamori, vel fa-

D uori plurimorum non cedatur, iuxta illud Exodi, Ne sequa-
Exod.23. ris turbam ad faciendum malũ, nec in iudicio acquiescas sen
tentiæ plurimorũ, vt à vero deuies. Quarto, vt causa ignota,
Iob.29. seu dubia debite inquiratur, prout Iob ait, Causam quã igno
Eccle. 7. rabam, diligentissime inuestigabã. Quinto, ne propter timo
rem æquitas deferatur. Propter quod scriptum est, Noli quę-
rere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne
forte extimescas faciem potentis. Sexto, Ne in iudicãdo plus
quàm oportet vel decet iudicans alicui compatiatur, secun-
Exod. 23 dum quod dominus præcipit in Exodo, Pauperis non mise-
Leuit. 19 reberis in iudicio. Et rursus, Non declinabis in iudicio pau-
peris. In Leuitico quoque, Non consideres personam paupe-
Exod.23. ris, nec honores vultum potentis. Septimo, Ne dona accipi-
E ant, iuxta illud Exodi, Non accipias munera, quæ excæcant
etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum. Octauo, ne
preces admittantur in præiudicium aduersariæ partis. No-
no, vt altera pars audiatur, & quilibet æquanimiter suam cau
sam proponere permittatur, iuxta quod legitur in actis Apo-
Acto. 25. stolorum, Non est consuetudo Romanis damnare aliquem
hominem, priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accu
satores, locumque defendendi accipiat ad abluẽda crimina.
Deut.25. Decimo, ne pœna excedat mensuram culpæ. Propter quod
Moyses dicit, Iuxta mensuram culpæ, erit quantitas plaga-
rum. Vndecimo, vt iudicium ordinetur ad bonum eius qui iu
dicatur. His itaque obseruatis, erit iudicium verum, veritate
F iustitiæ, & doctrinæ, hoc est, æquũ & sapientiale. De hac ma
Mat. 7. teria multa iam dixi Matthæi. 7. & ad Rom. 2, idcirco cele-
Rom.2. rius atque facilius transeo. *Dicebant ergo* videlicet, quoniã
Iesus dixit, Quid me quæritis interficere? *Quidam ex Hieroso
lymis*, hoc est, ciues Hierusalem qui melius q̃ alij nouerant,
machinationẽ sacerdotũ scribarũ, ac pharisæorum, qui maxi
me morabantur in Hierusalẽ cõtra Iesum. *Nonne hic est quem
quærunt interficere?* Tanq̃ diceret, Vtiq; iste est, *Ecce palam
loquitur.* contra illos dicendo, Nemo ex vobis facit legẽ. Et
quid me quæritis interficere? sicque imposuit eis grauissima
crimina in templo coram omni frequentia plebis, *Et nihil ei
dicunt*, quod videtur procedere, vel ex timore, quasi timẽtęs
Iesum, vel ex scientia, quasi scientes nũc eum esse Christum,
ideo addũt. *Nunquid uere cognouerunt principes*, hoc est, prin
cipales in populo, scilicet sacerdotes, scribæ, pharisæi, ac se-
niores,

niores, præsertim pontifices, *Quia hic est Christus* quasi di- A
cant, Hoc apparet ex eo quod silent. Isti ciues ignorabant Ie
sum esse tantæ potentiæ, quòd sine eius virtute, ac permissio-
ne nemo loqui potest, aut agere quicquã. Idcirco quod prin-
cipes tacuerunt, retulerunt ad eorum scientiam, cum potius
referendum fuerit ad Christi dispensationem, ac ordinatio-
nem, qui quãdo voluit, seu permisit, persecutionem sustinuit.
Ista tamen dixerunt dubitando non affirmando. Vnde mox
arguunt ad oppositum. *Sed & hunc scimus* hoc est, cogno-
scimus, *Vnde sit* hoc est, de qua progenie, & de quo loco,
videlicet, à Nazareth Galilææ. *Christus autem cum uenerit ne
mo scit,* hoc est, sciet *Vnde sit.* Quomodo verum est hoc cũ
vulgatum fuerit apud Iudæos Christum nasciturum de tri-
bu Iuda, per Dauid in Bethlehem? Dicendũ, quòd Iudæi pro B
pter diuersa loca scripturæ ambigui erant, de qualitate aduẽ
tus Christi. & forte quòd ideo, quia non intellexerũt ex scri-
pturis, quòd in Christo esset duplex natura, puta diuina &
humana, idcirco non poterant concordare scripturas. ¶ Por-
rò quòd aiunt, Christus cum venerit nemo scit vnde sit, habe
re poterant ex eo quod scriptum est apud Esaiam, Generatio *Esa. 53.*
nem eius quis enarrabit? Et Malachias, Quis (inquit) poterit *Malac. 3.*
cogitare diem aduentus eius, aut quis stabit ad vidẽdum eũ?
Ipse enim quasi ignis cõflans. Hieremias quoq; ait decimo- *Hier. 14.*
quarto cap. Quare venturus es, quasi vir vagus? Et itẽ, Quare
venturus, quasi colonus in terra? Verum est ergo quòd nemo
scit, hoc est, comprehendere potest vnde sit Christus, id est,
æternam atq; diuinam eius originem: sed nec generatio eius C
de virgine cõprehendi potest à nobis, quãtum ad modum e-
ius. Quis enim capere queat, qualiter de clauso dulcissimæ
virginis vtero exiit verum corpus Christi? *Clamabat ergo.*
Quia ex magno affectu salutis Iudæorum & voce sonora, si-
cut Esaias prædixit, Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocẽ *Esa. 58.*
tuam. Quod sanctus Hieronymus exponit de Christo ad li- *Hieron.*
teram, *Docens in templo Iesus.* ¶ Quomodo nunc dicitur Ie
sus clamasse, cum in Esaia sit prophetatum de eo, Nõ clama- *Esa. 42.*
bit nec audietur foris vox eius? Et respondendum, hoc dictũ
esse de immoderata, seu passionata vociferatione, de qua di- *Ephes. 4.*
cit Apostolus, Omnis clamor, & amaritudo, & indignatio, *Psal. 21.*
tollatur à vobis. Porrò, de ordinato Christi clamore fertur *Psal. 68.*
in Psalmis, Deus meus clamabo per diem, & non exaudies. *Infra. c. 8*

Et

D Et laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. *Et me*
Mat. 11. *scitis, & unde sim scitis.* Infra ait Christus Iudæis, Neque me scitis. Et in Matthæo, Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius. Quomodo ergo nunc asserit, Et me scitis? Responsio plana est, quoniam aliquo modo nouerant eum, videlicet secundum sensitiuam cognitionem, & quantum ex illa intellectualiter elicere poterant. Nouerant eum secundum suam humanitatem quodammodo, sed multum imperfecte. Putabant quippe, quòd naturali ordine genitus esset, & in esse creato subsisteret, & vnde sim scitis, hoc est, ortum & patriam meam. Hoc loquutus est Christus, quãtũ ad id quod dixerunt Iudæi, Nũc scimus vnde sit. Sed quãtum ad id quod dixerunt, Christus quum venerit, nemo scit
E vnde sit. Respondit. *Et à meipso non ueni,* hoc est, originem à vobis ignotam habeo, quia à patre per generationem æternam egressus sum, & ille me misit.

¶ Deniq; quod ait, à meipso non veni, si sic intelligatur propria voluntate non veni, Verum erit de Christo secundum quod homo, quia voluntas eius humana, non fuit causa quod venit in mundum per incarnationem, sed in incarnatione voluntas illa creata est, voluntas verò patris fuit causa huius aduentus. Christus autem vt deus habet eandem numero voluntatem cum patre, idcirco quod ait, A meipso non veni, nõ est accipiendum de Christo secundum naturam diuinam, nisi in hoc sensu, A meipso non veni, hoc est, à patre voluntatem, & potestatem accepi, per quam veni in mundum, assu-
F mendo naturam humanam. Nihilominus Christus vt deus propria voluntate venit, ac potestate: imò & misit seipsum secundum quod homo est. *Sed est uerus qui misit me.* Hoc est, Deus pater, qui est substantialiter verus veritate essentiæ in seipso, & verax in verbis, atque operibus, *Quem uos nescitis.* Certum est quòd Iudæi non sciebam, deum patrem per speciem sicut beati in patria, nec per comprehensionem plenariam, quia sic non cognoscitur deus, nisi ab intellectu infinitæ virtutis & capacitatis, videlicet à seipso duntaxat.

¶ Sed quæstio est, an sciebant eum per fidem? Et respondendum, quòd non omnes Iudęi habuerunt explicitam fidem de superbenedicta Trinitate, idcirco nec patrem nouerunt per fidem explicite. Nouerunt tamen eum secundum esse absolutum, inquantum est deus, per fidem, vel etiam per naturalem

ralem rationem. Si verò loquamur de notitia formata non A
informi, sic mali Iudæi non nouerant eum, sicut nec cæteri
impij, quantumcunque subtiles & eruditi. Qui enim se dicit 1.Iohã. 2
nosse deum & mandata eius non custodit, mendax est. *Ego autem scio eum,* quia ut deus comprehendo eum plenarie. Secundum naturam verò assumptam, vidi eum per speciem ab incarnationis principio, clariusque quàm aliquis beatorum. *Et si dixero, quia non scio eum, ero similis uobis mendax,* quod impossibile est, cum veritas non possit mentiri, nec creator creaturis in vitiis conformari. *Sed scio eum, scientia increata,* seu comprehensiua & creata, vel fruitiua, *Quia ab ipso sum,* hoc est, ab eo accepi esse, & idem numero non diuersum, per generationem æternam, *Et ipse me misit,* per incarnationis my-
sterium, hoc est, me incarnari, hominibusque apparere, mun B
dumque saluare constituit. Scientia autem comprehensionis perfectæ, competit filio, ratione generationis diuinæ. Scientia verò infusa, fruitiua & in genere notitiæ creatæ, summe perfecta, conuenit Christo, ratione missionis præfatæ. Quoniam enim missus est ad saluandum genus humanum, data est ei omnimoda plenitudo gratiæ atque scientiæ inditæ. *Quærebant ergo* principes & fautores eorum, *Eum apprehendere,* hoc est, capere ad occidendum, non amplecti ad perfruendum, de qua apprehensione loquitur sponsa in Canti-
cis, Quis mihi det te fratrem, vt inueniam te foris & deoscu- Canti. 8.
ler, ac apprehendam te? Nos quoque quia non possumus Iesum comprehendere, studeamus saltem apprehendere eum,
hoc est, per fidem & charitatem attingere eum, eique intime C
quantum fieri potest vniri. ¶ Cur voluerunt apprehendere eum? Primò, quia tam dure, ac iuste corripuit eos. Secundo, quia tam magna asseruit de seipso. *Et nemo misit in illũ manus* violentas, *Quia nondum uenerat hora eius,* hoc est, tẽpus suæ passionis in quo mori decreuit, non antea, nec postea. Hoc quod nondum venit hora eius, fuit causa, signum, non efficiens quod non capiebatur. Diuina verò voluntas atque potentia, erat causa efficiens quod captus non fuit, quia refrenauit malitiam Iudæorũ, non permittens eã in actũ procedere.
¶ Præterea, quia in Euangelio sæpius legitur, Nondum ve- Iohan. 2.
nit hora eius, vel aliquid simile, quidam hæreticorum dicere ausi sunt, quòd Iesus natus est sub certo fato, vel constellatione, cuius virtute fecit quæ fecit. Sed quàm falsum sit hoc,

non

D non oportet probare, cum certum sit ipsum supernaturaliter esse conceptum, ac natum. *De turba autem multi crediderunt in eum,* quod esset Messias, *Et dicebant, Christus cum uenerit, nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit?* Ex quo hi qui ita dixerunt, erant credentes in Iesum, videturque sic exponendum, Christus cum venerit, hoc est, si ponatur secundum aliorum æstimationem, quòd Christus nondum aduenit, tamen cum & si venerit, prout illi expectant, non faciet plura miracula, quàm efficit iste. Ideo est credendũ quòd sit Chri-
Esa. 30. stus, in cuius aduentu dixerunt prophetæ multa signa esse facienda. Vnde habetur apud Esaiam, Ecce deus vester veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta e-
E rit lingua mutorum. Nullus quippe ante aduentum Christi tanta fecit miracula sicut Christus, & omnes qui post eum fecerunt vera miracula, nõ nisi in nomine eius ea fecerũt, imò qui scire desiderat quàm innumerabilia, præclara & gloriosa prodigia operatus est Christus, aliorum trium euangelistarum euangelia legat. Verùm, quoniam fides istorum nõ fuit multum perfecta, idcirco quod aiunt, Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet? Intelligi potest per modum cuiusdam inquisitionis. Quantitas enim miraculorum fiendorum à Christo in eius aduentu, non fuit in scripturis determinata, ideo inquirebant inter se, an ne plura signa fierent in Christi aduentu, quàm quæ viderunt à Iesu produci. *Audierunt pharisæi* præcipui æmuli Christi *Turbam* creden-
F tium, *Murmurantem,* hoc est, suppressa voce dicẽtem, *De illo hæc* bona. Non enim audebant palàm confiteri magnificentiam Iesu, timore pharisæorum, scribarum atque pontificum.

¶ Prosequutio huius Capituli ab illo loco quo dicitur, *Miserunt principes & pharisæi ministros, ut apprehenderent eum, &c.*

ARTICVLVS XX.

B *T miserunt principes & pharisæi ministros, ut apprehenderent eum.* Pharisæi liuore contra Christum accensi, ac tabefacti, audito quòd turbæ confiterentur, glorificarentque Iesum, asserendo quòd esset Christus, & plu

rima faceret signa, timuerunt quòd reciperent Iesum pro rege Messia, idcirco collocuti sunt cum principibus sacerdotum, vel principalioribus Iudæorum de occisione Christi. Et inito pacto miserunt ministros, vt caperent Iesum. Aliqui dicunt, quòd personaliter hoc facere non audebant, timore turbæ credentis, sed miserunt legatos viros periculis se tradentes, & quòd legati isti fuerunt Gentiles. Verùm ex consequentibus magis apparet, moxque patebit, quòd fuerũt Iudæi. *Dixit ergo eis*, videlicet, ministris ad se capiendũ missis, *Iesus, Adhuc modicum* tempus *Vobiscum sum*, hoc est, non diu ero, nec conuersabor sensibiliter inter vos, *Et uado* hoc est tempore hoc pauco expleto, ibo per passionem, resurrectionem & ascensionem, *Ad eum qui me misit*, hoc est, ad patrem cœlestem, vt sedeam ad dexteram eius. Tanquam diceret, Iam nunc non apprehendar à vobis, quia non volo, eo quòd tempus meum non aduenerit, sed adhuc parumper ambulando in populo, ad docendum eum, & ad complenda opera quæ pater dedit mihi vt faciam ea, quo facto, facietis, me permittente, quod nunc facere cupitis, sed non potestis me prohibente. Hæc omnia (vtpote modicum manere in mundo, ire ad patrem & capi, conueniunt Christo secundum naturam assumptam. Nempe secundum diuinitatem manet æternaliter in patre, non recedens neque reuertens ad eum, & totum mundum inuariabiliter implet, permanens vbique & in omnibus, per essentiam, præsentiam atque potentiam. *Quæretis me, & non inuenietis.* Hoc à diuersis, variis modis exponitur. Primo sic, Quæretis me, post resurrectionem, hoc est, ad me conuertemini per fidem, in die Pentecostes: vel postea quando videritis per apostolos tãta mirabilia fieri in nomine meo. Vnde in actibus Apostolorum habetur, Compuncti sunt corde, & dixerunt, Quid faciemus viri fratres? Iuxta hunc sensum infra loquitur CHRISTVS, Cum exaltaueritis filium hominis, tũc cognoscetis, quia ego sum, & non inuenietis me, præsentia corporali, atque sensibili sicut modo. Secũdo sic, Quæretis me, hoc est, auxilium meum implorabitis, & non inuenietis me ad libitum vestrũ, tempore destructionis Hierusalem à Romanis. Tunc enim (vt dicitur) multi Iudæorum nouerunt se vastari à Tito propter occisionem Christi, & tunc Christum habere liberatorem optabant, sed non obtinuerunt.

[Margin: A; B; C; *Acto. 2.*; *Iohan. 8.*]

¶Ista

D ¶Ista expositio modici est valoris, cum sit incerta. Beda verò exponit sic, Quòd quæsierũt Iesum post resurrectionem,
Beda. quando viderũt tot milia conuerti ad Christum, sed non inuenerunt eum spiritualiter, quoniam magnitudinẽ sui peccati, quo Christum occiderunt, pensantes, non verè pœnituerunt, sed baratrum desperationis inciderunt. Videtur autem sic conuenienter posse exponi. Quæretis me, ante passionem, & post hanc vicem ad capiendum, & non inuenietis me corporaliter vsque ad tempus. Vt enim infra habetur, Principes dederunt præceptũ, vt si quis sciret vbinã esset Ie
Iohã. 11. sus, indicaret. Ex quo elicitur, quòd sæpe quæsierũt eum ad
Iohan. 1. capiendum, sed non inuenerunt. *Et ubi ego sum,* Nunc secundum diuinitatẽ, videlicet, in summo cœlo, in sinu patris.
E Vel, Vbi sum, hoc est, vbi post passionẽ mox ibo & ero, videlicet ad dexteram dei, *Vos non potestis uenire* propter peccata vestra, vel propria potestate: tamen per gratiam meam, si pœnitentiam veram egeritis, venietis illuc, & eritis mecũ. *Dixerunt ergo Iudæi,* Hoc est, ministri prædicti, & alij forte qui aderant, *Ad semetipsos,* id est, vnus ad alium, non intelligentes verba prædicta, sed inter se conquirentes, quomodo essent intelligenda. *Quò hic iturus est, quia non inueniemus eum?* Christus apertè dixit, Vado ad eum qui me misit, & tamen non intellexerunt, quòd prædixit se iturum ad patrem cœlestem. *Nunquid in dispersionem Gentium iturus est,* Hoc est, ad Gentes vbique dispersas, & per sectas ad loca diuisas. Sic enim contemptibiliter loquebantur de Gentili-
F bus, quos multum spernebant, propter peccata eorum, & dilectionem suam, ac patrum suorum, *Et docturus gentes* videlicet corporaliter recessurus à Iudæa, & congregaturus multos discipulos ex Gentibus. *Quis est,* hoc est, quomodo intelligendus est, *Hic sermo, quem dixit, Quæretis me, & non inuenietis, & ubi sum ego, uos non potestis uenire?* ¶Hoc forsitan repetebant ad innuendum, quòd secundum eorum æstimationem verba Christi non erant intelligẽda de recessu eius ad Gentes, quoniã per verbũ de præsenti dixit, Vbi ego sum, vos nõ potestis venire. Ignorabãt itaq; quid notauit per hoc: *In nouissimo autem die magno,* hoc est, multum celebri *Festiuitatis* tabernaculorum durantis, septem diebus, vt di-
Leui. 23. ctum est, Primus enim & vltimus dies huius festi fuerant ce-
Num. 29 lebriores. *Stabat Iesus* tanq̃ confirmatus in bono, erectus in omni

in omni virtute,& paratus ferre ſubſidium cunctis ad ipſum A
confugientibus. Poteſtq; per ſuam ſtationē, diuinitatis ipſius inuariabilitas deſignari, *Et clamabat* affectuoſe, eloquentiſsimè, ac ſecurè prædicando. *Si quis ſitit*, hoc eſt, ſpiritualia bona deſiderat, gratiā cupit, fluenta doctrinæ, aquā ſapientiæ appetit. De qua ſiti ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Animæ veſtræ ſitiunt vehemēter. Apud Eſaiam quoque ait, Omnes ſitientes, venite ad aquas, *Veniat ad me*, non corporali greſſu duntaxat, ſed & mentis humili præparatione, faciendo quod in ſe eſt, fide quoque non hæſitanti, & oratione conſtanti. Vnde ſcriptum eſt in Iacobo, Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei. Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. Ideo ſubditur: *Et bibat.* hoc eſt, deſideratam gratiam hauriat, ſpiritualiter B
recreetur, & refrigeretur à me. Omnis quippe qui petit, accipit. Propter quod in Apocalypſi dicitur, Qui ſitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Quicunq; ergo mœſtificatus indiget conſolatione, qui fatigatus indiget confortatione, qui tribulatus indiget ſubuentione, recurrat integra fide, ac humili mente ad Chriſtum. Non ceſſans ſperare in eo, & proculdubio auxilium ſortietur. Ipſe enim veriſsimè ait, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. *Qui credit in me*, fide formata, ac plena. Loquitur autem Chriſtus ad literam de his, qui ſuo magiſterio ſtabiliter adhærebant vſque paſsionem & Pentecoſten, ſicut patebit, *Sicut dicit ſcriptura*, in Prouerb. quantum ad ſenſum, non quantum ad formam verborum. Iſta allegatio C
refertur ad ſequentia, *Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.* ¶ Quomodo autem intelligendum ſit hoc, Euangeliſta ſubiecit, nec debemus anticipare expoſitionem tanti interpretis. *Hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum.* Eſt igitur ſenſus. Flumina aquæ viuæ, id eſt, dona ſpiritus ſancti, fluenta doctrinæ cœleſtis, & gratiæ copioſæ ac multiformis, emanabunt de corde ipſius ad alios. Vel de habitu & interiori actu, ad opera exteriora. Itaque per flumina deſignantur dona ſpiritus ſancti. Per aquam viuam, ipſe ſpiritus ſanctus. De quo dictum eſt, Qui biberit ex aqua quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam: Per ventrem verò, mens ipſa interna, in qua habitat ſpiritus ſanctus per dona ſua, de huiuſmodi etenim ventre,

Eccl. ulti. Eſa. 55. Iacob. 1. Lucæ. 11. Apoc. ult. Matt. 11. Prou. 5. Iohā. 4.

D tre ait Salomon in Prouerbiis, Fili suscipe sapientiam, quæ
Prou.22. pulchra tibi erit, cum susceperis eam in vẽtre tuo. Et Esaias,
Esa.16. Venter (inquit) meus quasi cithara ad Moab sonabit. Ex
Act.2. mentibus ergo Apostolorum & aliorum, qui cum eis in
1.Pet.4. die Pentecostes spiritum sanctum receperunt, fluxerunt prædicta flumina per euangelicam prædicationẽ ad totum mundum: quoniam gratiam sibi diuinitus communicatam, in alios administrauerunt, sicut optimi dispensatores multiformis gratiæ dei. ¶ Præterea, quòd prædicta intelligenda sint de effusione spiritus sancti in signo visibili super apostolos, & cum eis consistentes in die pentecostes, pandit Euangeli-
Act.2. sta subdendo, *Nondum enim* quando Christus hæc prædicauit, *Erat spiritus sanctus datus* fidelibus, scilicet in tãta ple
E nitudine, tamque euidenter, vt post resurrectionem, quando
Iohã.20. Christus dedit spiritum sanctũ in signo visibili. Primo, per
Act.2. insufflationem ante ascensionem. Secundo, per ignearũ apparitionem linguarum in die pentecostes. Fuit autem spiritus sanctus datus à principio mundi vniuersis electis, quoniam nullus sine gratia eius, sine donis eius, sine fide & charitate saluatus est, & sancti patriarchæ atque prophetæ in magna copia gratiam spiritus sancti sortiti sunt, quemadmodum Pe
2.Pet.1. trus dicit, Non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti dei homines. Nihilominus, Apostoli primitias spiritus sancti receperunt, quia præ cæteris sanctis antiquis exuberantius, euidentiusque repleti sunt spiritu sancto, & de mysteriis Chri-
F sti excellentissimè illustrati. Porrò, quòd subditur aduerten-
Act.2. dum est diligenter: Causam enim cur spiritus sanctus non-
Rom.8. dum datus fuit, hoc modo assignans adiunxit, *Quia Iesus nondum fuerat glorificatus*, id est, à morte resuscitatus, atq; in corpore gloriosus effectus. In anima enim fuit glorificatus à principio incarnationis, præsertim quantũ ad partem animę superiorẽ. ¶ Cur ergo spiritus sanctus datus non est plene, & in signo visibili ante Christi resurrectoinem? Respondet Chrysostomus, quoniã talis cõmunicatio nõ debuit fieri, nisi per Christi passionẽ humano genere reconciliato. Augustinus verò dicit, ꝙ ideo, vt per tam copiosam spiritus sancti receptionem, certissimè suspiremus ad patriam, ad futuram resurrectionem, ad beatam immortalitatem. Cuius Christus in seipso monstrauit exemplum, apparẽdo discipulis in vero

vero corpore veraciter glorificato. Sed literalis, vt arbitror, A
ratio est, quoniam ad hoc datus est spiritus sanctus tam co- *Acto. 2.*
piose in signo visibili, vt apostoli omni notitia scripturarũ,
omnique vsu linguarum impleti, Christi euangelium vbique
& constantissime prædicarent: & item, vt per igneas linguas
figuraretur, vt igneam legem essent prædicaturi, omniumq;
linguarum rationes docturi. Hæc autem agenda non erant,
nisi post resurrectionem, nam ante resurrectionem dictum
est eis à Christo, In viã gentium ne abieritis. Christus etiam *Mat. 10.*
noluit suam maiestatem tam euidenter ostendere ante passionem,
vt postea ne sua passio impediretur. Potest quoque alia
ratio addi, quia non decuit mẽbra tanta gratia decorari,
nisi capite totaliter glorificato, omnique gratia accidentalis
præmij adornato. *Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones* B
eius, qui erant pulcherrimi, atque vehementer notabiles,
Dicebant (quidam) *Hic est uere propheta*. Secũdũ Lyram: per
prophetã intellexerunt prophetam illũ antonomatice dictũ,
de quo Moses scripsit, Prophetam suscitabit vobis dominus
de fratribus vestris, tanquam me. Sed cum hoc dictum sit de
Christo ad literam, & Euangelista nunc subdat. *Alii dicebant*,
Hic est CHRISTVS, sequitur quòd illi per prophe- *Deut. 18*
tam non intellexerunt Christum dominum prophetarum,
sed prophetam simpliciter, quem vocabant verè prophetam,
id est, diuinitus illuminatũ. Qui autẽ dixerunt, Hic est Christus,
melius considerauerunt verba & opera Iesu. Qui verò
dixerunt, Hic est verè propheta, errauerunt, si prophetam
sumpserunt in specie distinguendo prophetam contra C
dominum prophetarum Christum Iesum, qui fuit propheta,
& comprehensor, saluator, & finis prophetarum. *Quidam*
autem increduli, volentes probare testimonio scripturarum
quòd Iesus non esset CHRISTVS, *Dicebant*: *Nunquid à*
Galilæa uenit CHRISTVS? quasi dicat, A prouincia Galilææ
Christus non est descensurus, nasciturus, seu aduenturus.
*Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid & de Bethleem
castello?* id est, modica vrbe, vel castello, id est, domo.
Vbi erat id est, habitauit & ortus est, *Dauid, uenit Christus?*
Christum nasciturum esse de semine Dauid, prænunciatum
fuit in Psalmo, De fructu ventris tui ponam super sedem tu- *Psal. 131.*
am. Et apud Hieremiam, Suscitabo Dauid germen iustum. *Hier. 25.*
Apud Esaiam quoque, Egredietur virga de radice Iesse, &c. *Esa. 10.*

q Certum

D Certum est enim, quòd Christus non descendit de stirpe Ies-
Mich.5. se, nisi per Dauid. Præterea, quòd Christus nasceretur in Bethlehem, per michæam prædictum erat, Et tu Bethlehem Ephrata, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël. Quoniam ergo nouerant Iesum nutritum in Nazareth vrbe Galilææ, putabant quòd ibi natus fuisset, & per consequens non esset Christus, *Dissentio itaque facta est in turba propter eum,* diuersis diuersa sentientibus atque dicentibus. *Quidam autem ex ipsis uoluerunt apprehendere eum,* putantes quòd nec propheta, nec Christus esset, sed seductor. Erant enim obstinati & pessimi, luminique rebelles, *Sed nemo misit super illum manus,* quia noluit CHRISTVS, & eorum prauitatem repressit. *Venerunt ergo ministri* qui missi erant, vt
E caperent Iesum, *Ad pontifices & pharisæos,* à quibus fuerāt missi, *Et dixerunt eis* (id est, ministris) *illi, Quare non adduxistis eum* (captum & vinctum?) *Responderunt ministri, Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur,* id est, tanta est sapientia atque facundia oris sui, tam promptè, ordinatè & doctrinaliter loquitur, quòd nemo ei similis fuit. Nec mirum, cum ipse vnicum dei verbū quod non laborat in verbo. Hinc ait Psalmista, Diffusa est gratia in labiis tuis. Et in Luca le-
Iob.36. gitur, Omnes mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebāt
Iohan.1. de ore eius. *Responderunt Pharisæi, Nunquid & uos seducti e-*
Psal.44. *stis?* id est, decepti estis, putantes propter pulchritudinem
Lucæ 4. verborum eius, quòd sit propheta, aut Christus. Aliqui dicunt, quòd isti ministri, quanuis mala intentatione accesse-
F runt ad Christum, tamen audiendo efficacissimam prædicationem ipsius, immutati fuerunt à malo proposito, incipientes aliqualiter bene sentire de eo. Vnde Pharisæi attendentes, voluerunt eos à fide Christi prorsus auertere, adiicientes. *Nunquid aliquis ex principibus* id est, sacerdotibus & scribis, per quos tunc regebantur Iudæi, & doctores, & cæteris doctiores fuerunt, *Credidit in eum, aut ex pharisæis?* qui cæteris religiosiores videbantur: tanquam dicant, Nullus ex doctis & magnis atq; deuotis credit ei. *Sed turba hæc* (currens post eum) *quæ non nouit legem,* (id est, vulgus indoctum & ignobile) *maledicti sunt,* id est, miserabiliter falli-
Iohan.1. tur, facilè credeus propter insipientiam suam & ruditatem.
Iohā.3. Totum mentiuntur pharisæi, quemadmodum moris est Iu-
Iohan.12 dæorum, quos in tantum excæcat inuidia, vt siue per vera,
siue

siue per falsa, non cessent auertere alios ab eo quem odiunt. A
Nam & aliqui ex principibus crediderunt in Iesum, scilicet, Nicodemus & Nathanaël legis lector. Infra quoque legitur quòd multi ex principibus crediderunt in Iesum, sed & deuotissimi Iudæorum iam crediderunt in Iesum. Pharisæi quoque pleni erant hypocrisi auaritia, ambitione, inuidia. Turba quoque non fuit maledicta, sed prælecta, quemadmodum fatur apostolus, Quæ stulta sunt mundi elegit deus, 1.Cor. 4.
vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Hoc ipse Saluator perpendens exultauit spiritu sancto, & apud Lucam introducitur, & ait, Confiteor ti Lucæ 19.
bi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapien Matt. 11
tibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et Psalmista, Testimonium (inquit) domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Quanto ergo quis minus de seipso præsumit, quan- B
to minus in propria subtilitate & scientia gloriatur, quanto minus alios vilipendit, tanto copiosius meretur illuminari à Christo. Hinc quoque simplices & fœminæ sunt deuotiores quàm multum literati viri, quia quò minus habent de excellentia in naturalibus, eò humiliores sunt, & per consequens pleniores sunt vera sapiẽtia, illa videlicet quæ est primũ donum spiritus sancti ex intima deuotione. Vnde Salomon ait, Cum simplicibus sermocinatio dei. *Dicit Nicodemus ad eos,* Prou. 3.
Ille qui uenit nocte ad eum (puta ad Iesum, vt dictum est) *qui* Iohã. 3.
erat unus ex ipsis, id est, de numero principum & pharisæo- Ibidem.
rum, vt patuit. *Nunquid lex nostra iudicat,* hoc est, ad iudicandum per approbationem vel condemnationẽ docet. *Hominem nisi audierit ab ipso prius,* id est, verba de ore eius audie C
rit, *Et cognouerit* (per certitudinẽ) *quid faciat?* Vbertim enim in lege præceptũ fuit, vt causa iudicandi inuestigaretur, audiretur, discuteretur, & vt ipse qui causam habuit staret coram senioribus, sacerdotibus vel iudicibus (quorum fuit iudicare) audireturque ab eis, sicque opera eius verè cognoscerent, hocq; Nicodemus inseruit, ne incautè dãnarent Iesum, vel aliquẽ ab ipso auerterent, & vt induceret eos ad diligentẽ aduertentiã, atq; præsentialẽ audientiam Christi, confidens eos si hoc facerent conuertendos ad Christum, sicut ipse iam fuit conuersus ad eũ, cuius tantã expertus fuit virtutẽ, sapientiam eminentiamq; in sermone. *Responderunt pharisæi & dixerunt ei,* (vtpote Nicodemo) *Nunquid & tu Galilæus es?*
 id est,

D id est, à Iesu Galilæo deceptus, discipulusque illius effectus. *Scrutare scripturas*, id est, tu qui legis doctor es, scripturas Mosi & prophetarum diligenter inquire per actualem consi derationem, quas nosti per habitualem notitiam, *Et uide*, i. si hoc feceris ex scripturis oculo interiori videbis, *Quia propheta à Galilæa* id est, à tam vili terra & plebe, *Non sur-*
3.reg.19 *git*, id est, non nascitur, non procedit, non ascendit. Mira-
Iudicū 4. bilis cæcitas pharisæorum, qui sic loquuntur acsi deus eligeret gentem, propter locum, & non potius locum propter gen tem: & quòd asserunt à Galilæa nō surrexisse prophetā patet falsum, de Helisæo propheta & Delbora ꝓphetissa. Tobias quoque (quē constat fuisse de Galilæa) prophetico spiritu fulsit, imò deus frequēter in vilioribus locis efficit opera ma
E gis præclara: vnde & Nazareth ciuitatulam Galilææ elegit pro loco conceptionis & educationis. Bethlehem quoque ci uitatulam Iudæ pro loco natiuitatis, non Romā caput mundi, neque Hierusalem Iudææ metropolim, ne exaltatio Iesu ac diuulgatio fidei Christianæ ascriberetur potētiæ ciuium, vel eminentiæ loci, aut alicui causæ naturali, sed in omnibus agnoscatur operata diuinitas, cuius virtute & cooperatione scimus inualuisse fidem catholicam, Christianamque legem. *Et reuersi sunt unusquisque in domum suam.* Nam propter prædictas dissensiones solutum est eorum consilium.

¶ Elucidatio Cap. VIII.

F *Iesus autem perrexit in montem Oliueti.*

ARTICVLVS XXI.

Iohā. 7. QVid post facta ac documēta in præcedenti ca pitulo recitata egerit atque docuerit Christus, Euangelista explanat. *Iesus autem perrexit in montem Oliueti*, qui propter oliuas illic nascentes & abundātes sic dictus est. Apud Lucam habetur, quòd Iesus exiens noctibus morabatur in
Lucæ 21. monte qui dicitur Oliueti. Apud Matthæum verò & Mar-
Mat. 21. cum legitur, quòd egressus à Hierusalem abiit in Bethania,
Marc. 11. cum duodecim. Quod ergo nunc dicitur perrexisse in montem Oliueti, intelligendum est, vel quia intrauit domū Marthæ in

thæ in Bethania, quæ fuit iuxta præfati montis radices, vel A quia ad tempus morabatur in monte hoc vacando orationi in loco quieto & separato, non quòd indigeret huiusmodi adminiculo, sed vt cunctis fidelibus, & præsertim prędicatoribus daret exemplum quærendi locum solitarium orationi, contemplationique aptum post prædicationem, vt ibi recolligerent semetipsos, idem quoq; facerent ante prædicationē, quoniam ordinatus modus prædicandi consistit, primo per orationem ad deū recurrere pro illustratione sapientiæ suæ, & omniū vanitatum & imperfectionum euitatione, vt quòd orando hauserunt, prædicando diffundant. *Et diluculo iterum uenit in templum,* quia vt alibi ait, In his quæ patris sui erant oportuit eum esse, in quo zelus suæ dilectionis quem habuit ad populum Iudęorum, quemadmodum ait, Hierusalem B Hierusalem, quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, *Et omnis populus uenit ad eum,* maximè vulgus. Iam enim celeberrima fuit fama Iesu in doctrina & eloquentia, in sanctitate, in signis, *Et sedens* (in templo) *docebat eos. Adducunt autē scribæ* qui doctiores fuerunt, *Et pharisæi,* qui videbantur religiosiores: vnde & isti cum fuerint vani, nomen scientiæ & sanctitatis affectantes, specialiter Christo inuiderunt, eo quòd in sapientia & sanctitate eos excederet, non solum secundum veritatem, sed & secundum populi reputationem. Amatores etenim excellentiæ ac laudis humanæ, inuident iugiter his qui eis excellentiores vel pares videntur, timētes ne sibi præferantur. Adducūt itaque *Mulierem in adulterio deprehensam,* C Cur non adduxerunt adulterum, cum eandē pœnam meruerit? dicunt aliqui, vt facerent populo æstimationē, quòd fuit discipulus Iesu: sed hoc est magis in contrarium. Cum enim studuerint Christum diffamare, si inuenissent aliquem discipulorum eius in tanto facinore, illum maximè publicassent ac produxissent in medium, quatenus crimen discipuli in magistrum redundaret. Quemadmodum enim filius sapiens est gloria patris, sic bonus discipulus est honor magistri. Forsitan ergo adulter euasit manus eorum, vel muneribus eos placauit. Sed potius reor, quòd ideo fœminam adduxerunt, non virum, quia optabant vt Iesus parceret delinquenti, indicando vt dimitteretur adulterans, sicque accusarent eum de legis transgresione, quoniam lex iussit huiusmodi lapidare.

Ibidem. *Iohā.* 1. *Lucæ* 2. *Lucæ.* 13. *Prou.* 10. *Prou.* 15. *Iob.* 9. *Leuit.* 20

D dare. Consuetudinarium est iudicibus, fœminis magis compati, faciliusq; indulgere quàm viris, quia & cæteris paribus minus peccant in eodem genere culpæ quàm viri, cum sit in eis fragilitas maior, carnalitas fortior, intellectus debilior: propter quod mulier nomine carnis frequenter exprimitur in scripturis, *Et statuerunt eam in medio templi* (vel populi coram Christo) *& dixerunt, Magister,* blande & reuerenter, fraudulento corde loquũtur, vt Iesus minus caueat se ab eis, magistrumque nominant, cuius noluerunt esse discipuli. Tales sunt multi vulpini obseruatores deo odibiles, à quibus tunc magis cauendum est, dum amplius se humiliant, arrident, & applicant. Vnde scriptum est, Ne credas inimico tuo
Eccl. 12. in æternum, quoniam septem doli in corde eius. *Hæc mulier*
E *modo deprehensa est in adulterio,* id est, inuenta in crimine,
Leuit. 20 propter quod excusationi locus non patet. *In lege autem Moses mandauit nobis huiusmodi lapidare,* id est, actibus saxorum occidere. *Tu ergo* qui in aliquibus non seruas legem, quasi vim dispensandi habens, & dominus legis *Quid dicis* esse agendum cum ista nepharia? *Hæc autem dicebant tentantes eum,* id est intentione fallendi, experiri volentes quid diceret, vt possent accusare eum. Proposuerunt enim sibi quæstionem, cuius responsio pro vtraque parte increpabilis videbatur? quia si respondisset quòd dimitteretur, accusarent eum de Mosaicæ legis destructione. Si verò iudicasset, quòd occideretur, obiicerent ei, quòd contra propriam faceret prædicationem, quia in omnibus misericordiam docuit, non
F rigorem iustitiæ: magis tamen optabant, quòd iudicaret eam dimitti, quia sic grauius videretur redarguendus. *Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.* Per hoc designauit quatuor. Primo, quòd ad mulierem peccatricem inclinauit suam clementiam. Secundo, quòd à malitiosis accusatoribus auertit suæ pietatis respectum, quasi detestãs eorum calliditatem. Tertio, quòd sententia non sit subito & improuise promenda, sed cum deliberatione matura. Quarto, quòd iudicium proferendum sit secũdum scripta, vel primo scribendum, deinde publicandum: quòd in pluribus locis ac populis obseruatur. Quid autem scripserit non refert Euangelista: sed aliqui dicunt, secundum quod tactum est, quòd scripsit, id quod postea protulit. Alij dicunt, quòd scripsit eorum peccata, vt propria peccata videntes, erubescerent.

Quidam

Quidam affirmant, quòd ſcripſit hæc verba, terra iudicat ter- A
ram, id eſt, peccator peccatorem. *Cum autem perſeuerarent* (in ſtudio decipiendi) *interrogantes eum* (quid iudicaret) *erexit ſe*, non corporaliter tantum, ſed & ſpiritualiter ab humili taciturnitate ad magnæ authoritatis ſublime ac iudiciale eloquium. Acto. 10 Porro, ſi Chriſtus à deo iudex omnium conſtitutus, tam moroſus fuit ad iudicandum de alio, etiam in manifeſtis, cur nos tam proni ſumus ad iudicandum de aliis etiam non commiſſis & ſubditis, & hoc in cauſis incertis paruiſque rebus? *Et dixit eis, qui ſine peccato* (mortali) *eſt ueſtrũ* Sine venialibus enim nemo eſt, niſi forte ad horulam. Propter venialia quoque non fit homo ad iudicandum, ſeu puniendum magnos exceſſus indignus. *Primus in illam lapidem mittat*, id eſt, ſi imò vultis vt ſecundum legis rigorem puniatur, B ſecundum congruum ordinem iuris. Decet enim iuſtitiã à iuſtis exequutioni mandare. Si igitur aliquis veſtrum eſt, qui legem tranſgreſſus nõ eſt, ab illo præuaricatrix legis debitam pœnam recipiat.

¶ O ineffabilis prudentiæ reſponſionem, ex ore æternæ ſapientię profluentẽ, in qua vtiq; reſponſione, ſic temperata eſt iuſtitia per miſericordiã & econtra, quòd nullatenus potuit iudicans reprehẽdi. Quod enim dixit, qui ſine peccato eſt veſtrũ, primus in illam lapidem mittat, ad iuſtitiã pertinebat. ꝙ verò per talem ſententiã peccatricem de manu illorũ eripuit, miſericordiæ fuit. O quàm facillimè ſapientia dei, Chriſtus 1. Cor 1. dominus, laqueos ſibi expanſos diſſoluit, ſecundũ quod Salomon ait, Proue. 21 Non eſt ſapientia, non eſt prudẽtia, non eſt conſiliũ C contra dominũ. *Et iterũ ſe inclinans ſcribebat* in terra: reiteratio facti confirmationis extat iudiciũ, ſerioſitatiſq; ſignũ. An verò ſecundo ſcripſit idem quod primo, non penitus certum. Et aliqui dicunt, ꝙ primo ſcripſit ſententiã. Secundo, ſcribarum ac phariſæorũ peccata, vt cõſiderantes propria crimina deſiſterent à lapidatione adulteræ, atq; ſeipſos corrigerent. Dicitur quoq;, quòd non ſcripſit omnia hæc quaſi per ſingula verba, ſed aliquem tractum ſeu figuram depinxit in terra, in qua illi viderunt ſua peccata repreſentata quaſi in ſigno.

¶ Quæritur, quomodo Ieſus ſcripſit in terram cum fuerit in templo pauimentum habente? Et reſpondendum, quod terra frequenter accipitur pro quacunque re terreſtri, in qua elementum terræ prædominatur: quemadmodum olim ho-

D mini dictum est, Terra es: Si ergo super lapides scripsit, quo-
Gene. 3 modo scripsit in tam dura materia? Dici potest, quòd mate-
ria cessit ei, vel quòd aliquid humoris ac pulueris superiacuit
pauimento, in quibus scripsit. Secundum Bedam, ideo Chri-
stus se rursus inclinauit & scripsit, vt vultū ab illis sua respon
sione confusis diuertendo, daret eis exeundi libertatem. De-
nique, iuxta Bedam, per hoc quòd Christus ante prolationē
sententiæ, & statim post eam scripsit in terra, docemur, vt an-
tequam fratrem vel proximum iudicemus, & postquam eum
corripuimus ad nosipsos mentis oculum conuertamus, discu-
tiendo consciētias proprias, ne forte in similibus, vel grauio-
ribus vitiis simus culpabiles. *Audientes autem scribæ & pha-
risæi* (sententiam Christi) *unus post alium exibant* de templo:
E nam voce saluatoris velut telo, quodam percussa, confusa, &
victa erant corda eorum, agnoscentium propria scelera. ideo
verecundia quadam perfusi cum se inuicem aspexissent deie-
cto capite egrediebantur, *Et remansit solus, & mulier in medio
stans.* Quomodo solus remansit cum nec discipuli eius, nec
populus videatur egressus, nisi cum eo vel post eum? Dicen-
dum, quòd mansit solus, id est, sine prædictis insidiatoribus,
& mulier in medio stans, quia incerta fuit adhuc quid Iesus
iudicaret de ea. *Erigens autem se Iesus* per quam erectionem
suæ pietatis designatur respectus, *Dixit ei* interrogando
non ex ignorantia, sed vt ad verba mulieris conuenientius re
Psal. 144 sponderet *Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te contemna-
uit?* id est, lapidandam determinauit *Quæ dixit, Nemo do-
F mine.* quia confusi abierunr, qui eam accusauerunt. *Dixit
Lucæ. 19 autem Iesus* cuius miserationes super omnia opera eius, qui
Psal. 83 venit quærere & saluum facere quod perierat, *Nec ego te con
demnabo,* id est, lapidandam dictabo, & si pœnitentiam ege
ris non te condemnabo in hora mortis tuæ, nec in die iudi-
cij. *Vade* non solum corparaliter recedendo, sed à pristi-
nis malis te elongando, statum immutando, de virtute in vir
Tob. 4. tutem eundo *Et amplius noli peccare,* id est, peccato non con
sentias, sed firmum propositum non peccandi habeto. Vnde
ait alibi Saluator, Non veni vocare iustos, sed peccatores in
pœnitentiam. Itaque quòd dixit, nec ego te condemnabo, mi
sericordiæ fuit: quòd verò adiecit amplius noli peccare, fuit
Matth. 9 iustitiæ. Dimisit ergo Saluator piissimus mulieri huic pœnā
& culpā, sicut & latroni in cruce. Veruntamē, ista forma ab-
soluendi

ſoluendi non eſt ad imitationem trahenda, ſed ſatisfactio im A
ponenda eſt cōfitenti ſecundum exigentiam culpæ. Chriſtus Lucæ.23
autem habuit poteſtatem excellentiæ in ſacramētis, potuitq́;
ſine exteriori ſatisfactione tantæ contritionis gratiam pecca
trici huic infundere, quòd ſufficiebat ad remiſſionem culpæ
pœnæque. Et forte præuidit, quòd mulier tam efficaciter e-
mendatura fuit vitam ſuam, quòd non oportuit ei ſpecialem
ſatisfactionem imponere. *Iterum ergo loquutus eſt eis* puta
diſcipulis, populo & cunctis qui aderant *Ego ſum lux mundi.*
Hoc Chriſtus adiecit ad oſtendendum, quòd ſua abſolutio,
qua abſoluit adulteram, fuit idonea, eo quòd ipſe ſit lux mun
di intus purgans, illuminans atque perficiens.

¶ Deniq; Chriſtus, ſecūdum quod deus eſt lux increata, æter
na, infinita, ſupereſſentialis, fontana, omnem mentē creatam B
intus illuſtrans lumine naturæ, gratiæ vel gloriæ. Secundum
naturam quoq; aſſumptā eſt lux mundi, id eſt, hominum vni
uerſorum. Lux inquam participata non ſubſtantialiter, ſed
propter plenitudinem gratiæ, ſapientiæ & ſanctitatis ſibi in-
fuſæ, de cuius plenitudine accipiendo illuminamur ab eo. Il- Iohan. 3
luminauit autē mundum docendo, conuerſando, miracula fa Iohan. 1
ciendo. Apoſtolis quoque ait Saluator, Vos eſtis lux mundi, Baruch. 3
ſed illi erant lumina particularia & miniſterialia ſeu inſtru- Matth. 5.
mentalia, quoniam vnuſquiſque eorum aliquam partem ho-
minum illuſtrauit, tanquam miniſter ſummæ lucis. Chriſtus
verò eſt lumen vniuerſale ac principale, tamen vt homo fuit
lumen inſtrumentale: ſed aliter, quàm cæteri ſancti, quia hu-
manitatis Chriſti eſt inſtrumentum diuinitatis proprium & C
coniunctum, quemadmodum caro eſt inſtrumentum animæ
eam informantis. Alij autem ſancti ſunt inſtrumenta ſepara-
ta diuinitatis atque communia, ſicut ſecuris eſt inſtrumentū
artificis, *Qui ſequitur me* per fidem, dilectionem & operum
exhibitionem, quod ad omnem pertinet Chriſtianum: iuxta
illud, Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambu- 1. Iohā. 2
lauit, & ipſe ambulare. Et Paulus ad Epheſios, Imitatores dei Epheſ. 5.
eſtote, & ambulate in dilectiōe, ſicut & Chriſtus dilexit nos.
Non ambulat, id eſt, non conuerſatur, nec viuit, nec oblecta-
tur, *In tenebris* ignorantiæ & peccati, de quibus tenebris ha Pſal. 34
betur in Pſalmo, Fiant viæ illorū tenebræ & lubricum. Hinc
itaq; via, id eſt, conuerſatio impiorum dicitur tenebroſa, via
autem iuſtorum clara & luminoſa, ſecundum quod Salomon
aſſerit,

D asserit, Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruunt. Iusto
Prouer. 5 rum autem semita quasi lux splendēs procedit, & crescit vsq;
Psal. 35. ad perfectam diem, *Sed habebit* pro pręmio huius imitationis *Lumen uitæ*, id est, lumen gloriæ sempiternæ in patria, de quo canit Psalmista, In lumine tuo videbimus lumen. Habebit quoque in patria pro obiecto & præmio obiectali lumē increatum, sanctam & superbenedictam trinitatem quæ est origo omnis vitæ naturalis, gratiosæ & gloriosæ.

¶ Insuper qui Christum sequitur nunc, habet vitæ lumen, videlicet Christum, per fidem, spem & dilectionem, quem in patria habiturus est per speciem, id est, per claram visionem, tentionē & fruitionem, quæ sunt tres dotes animæ correspondentes tribus virtutibus theologicis. His nanque virtutibus
E & dotibus habemus, tenemus & possidemus deum in præsenti & in futuro: quoniam deus sublimis & benedictus, tam amorosus & liberalis cōsistit, quòd præstando nobis dona sua præstat seipsum, ita vt fiducialiter, veraciterque dicamus, deus noster, & deus meus. Itaque qui nō sequitur Christum, currit, & pertinget ad tenebras gehennæ: qui vero sequitur eum, currit atque perueniet ad lumen vitæ, claritatemque pa
Esaiæ. 6 triæ, quemadmodum Esaias promisit, Non erit tibi sol amplius ad lucendum per diem, sed erit tibi dominus in lucem sempiternam: quoniam Christus hoc loco asseruit, Ego sum lux mundi. Manichæi dixerunt, quòd Christus esset sol, iste visibilis: quod quàm stultum sit non oportet probare.

Ephesi. 5. ¶ Postremo sciendum, quòd cum ratione luminis sit manife
F stare seu clarificare, iuxta illud Apostoli, Omnia quæ arguuntur, à lumine manifestantur: idcirco lumen seu lux proprie dicitur in spiritualibus ac diuinis, quoniam manifestatio maximè spectat ad intellectū, in quo est veritatis inspectio. Hinc ergo deus dicitur lux per essentiam, quia ab ipso omnis deriuatur cognitio, & nulla creatura est lux secundum perfectam lucis proprietatem ac rationem, sed solus deus. Omnis enim creatura habet aliquid tenebrositatis, defectibilitatis, & imperfectiōis admixtum cum sit depēdens, finita & indigens: Deus vero gloriosus & fortis sic lumen est, vt non sit in eo aliquid non luciditatis seu imperfectionis vel ignobili-
1. Iohā. 3 tatis. Propter quod ait Iohannes in prima sua canonica, Deus lux est, & tenebræ non sunt in eo vllæ. *Dixerunt ergo ei pharisæi,* Iam dictū est, quòd scribæ & pharisæi, qui adulteram adduxerunt

adduxerunt egressi sunt. Isti igitur pharisæi, de quibus nunc A
agitur, alij fuerunt ab illis. *Tu de teipso testimonium perhibes*
laudando tuã personam sublimi præconio, quasi nullus propheta vel patriarcha commendauit seipsum. *Testimonium tuũ non est uerum,* id est, ratum & efficax, sed increpabile & suspectum, cum homo non sit bonus iudex suiipsius: nec morale est, laudare seipsum, cum Salomon protestetur, Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus & non labia tua, vnde Apostolus, Non qui seipsum commendat ille probatus est. Idcirco cum Paulus commendasset quodammodo semetipsum, subiunxit, Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim à vobis debui commendari. ¶ Sed cum hæc ita se habeant, quomodo saluatur quòd Christus (cuius omnis actio nostra est instructio) recommendauit seipsum? Et respondendum, B
ꝙ nõ solum, Christus, sed & multi sanctorũ Christo vtriusq; testamenti testimoniũ perhibuerunt de se, & laudauerunt seipsos, non propter laudem humanam & gloriam vanam, sed ad dei honorem, & aliorum instructionem. Sic nanque prophetæ scribũt reuelationes sibi diuinitus factas, & quomodo deus vel angeli eis loquuti sunt. Et tale testimonium efficax fuit, quia ex multis aliis patuit verum esse quod asseruerunt videlicet ex sanctitate conuersationis & miraculis, ex affectu impletionis, aliisq; diuersis indiciis certis: & ita non ipsi duntaxat, sed & deus perhibuit testimonium eis. Simili modo testimonium Christi de seipso efficacissimum fuit, quia ex eminentia suæ sapientiæ ex magnis ac infinitis suis prodigiis, ex sanctimonia vitæ, multisque aliis patuit eum esse virum sanctum & iustum, omni fide dignissimum. Authoritates verò C
præmemoratę intelligendæ sunt secundum communem cursum, & de his quibus aliunde testimonium siue præconium non perhibetur. Itemq; de laude ad seipsum nõ ad dei honorem, proximorumq; vtilitatem relata. Talis etenim laus procedit ex bonitate non ex charitate. ¶ Præterea ratio cur testimoniũ & præconiũ à seipso prolatum nõ est idoneum, hæc est, quoniã cognitio hominis de seipso est sæpe incerta & fallax propter inordinatũ atque priuatum affectũ ad se, propter quod homo in multis cõplacet sibi, in quibus displicet aliis. Et quanuis cognitio sui sit aliquando certa, tamen iudicium ex affectu pręfato frequẽter peruertitur: iuxta illud, Amor & odium, peruertũt iudicium. Illud ergo iudicium firmum est, quod

Prou. 27
2. Cor. 10
2. Cor. 12

D quòd ex certitudine notitiæ, & rectitudine affectionis emanat. Christus autem, virtus & sapiĕtia patris perfectè cognouit, & iuste amauit seipsum in omnibus : ideo testimonium suum de se extitit firmum, propter quod subditur. *Respondit Iesus & dixit eis*, *Etsi*(id est, quanuis) *uel quia*, *Ego testimoniũ*
Eccle. 9.
1. Cor. 1. *perhibeo*(id est, do) *de meipso, uerum est testimonium meum, quia scio* scientia increata comprehensiue atque creata apprehensiue, *Vnde*(id est, à quo) *ueni* vtpote deum patrem à quo natus sum ab ęterno, & à quo sum missus in tĕpore. *Et quo uado*, id est, eundem patrem ad quem cito reuertar ascendendo ad cœlum, & per consequens cognosco meipsum, nec inordinate ad meipsum afficior, quia cognitio ista non est informis, nuda & defectuosa Dum enim principiũ rei & finis eius co-
E gnoscitur, ipsa quoque cognoscitur. ¶ Oportet scire, quòd Christus secundum vtranque naturam, exiuit & venit à patre, ita quòd pater secundum vtrãque naturam est principiũ Christi, origo, & fons, sed reuerti ad patrem, tanquam ad finem non competit Christo, nisi secundum naturam humanam, qua minor est patre, & distãbat ab ipso quantum ad corporis passibilitatem, rediitque ad eum à quo secundum diuinitatĕ nusquã recessit. Nihilominus vnigenitus filius secũdũ diuinitatĕ quoq; ad patrem conuertitur per contemplationĕ ac dilectionem: sed non per dependentiam, sicque conuertitur ad patrem, tanquam ad obiectum æquale, non tanquã ad finĕ superiorĕ, sed ipse, & pater ac spiritus sanctus sunt vnus
Prou. 16. finis, in quem ordinanda sunt omnia, quoniam omnia pro-
F pter seipsum operatus est dominus, vt Salomon ait. *Vos autem nescitis unde uenio* patrĕ à quo æternaliter gignor, & per incarnationem missus sum. imò continuo mittor, quoniam quicquid ago ex eius inspiratione inclinationeque ago. Fuit quippe anima Christi donis spiritus sancti summe repleta, per quæ in omni actione mouebatur à deo, *Aut quo uado* id est, terminum ad quem tendo nescitis, videlicet patrem, seu corporis glorificationem, & sessionem ad dexteram patris, regnationemque in cœlis. Idcirco, non potestis bene iudicare de me cum non agnoscatis me quem purum hominem æstimatis, propterea sequitur, *Vos secundum carnem iudicatis*, id est, secundum ea quę foris apparent, secundum sensum car
Ioh. 7. nalem & vitiosum affectum, non secundũ rectam rationem,
Esa. 53. & spiritus sancti directionem. Vnde superius dixit, Nolite se

cun

cundum faciem iudicare. Quoniam enim viderunt Iesum ho A
minibus similem foris, quantum ad corporis veritatem, passi
bilitatem, cæterosque indetrahibiles defectus, putabãt quòd
esset homo purus, neque liceret sibi de se testimonium ferre,
Ego non iudico quenquam Quid est hoc? Nónne dicendo ego
sum lux mundi, iudicauit seipsum iudicio approbationis, &
discretionis? Itemque dicendo, Vos secundum carnem iudi-
catis, iudicauit pharisæos iudicio reprobationis seu redargu *Iohan.* 5.
tionis? Superius quoq; dixit Saluator, Pater non iudicat quẽ- *Iohan.* 3.
quam, sed omne iudicium dedit filio. Sed horum solutio, ali-
qualiter patet ex his quæ dicta sunt super illud, Nõ enim mi-
sit pater filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt
saluetur mundus per ipsum. In primo enim suo aduentu non
exercuit Christus iudicium condemnationis & remuneratio
nis, sed discretionis & increpationis ordinatę, ad emendatio B
nem non ad pœnam. Itaque ait, *Ego non iudico quenquam* in
primo meo aduentu, iudicio finalis reprobationis ac remune
rationis, quia hoc fiet in secundo aduentu. Quidam exponũt
sic, ego non iudico quenquam, eo modo quo vos ô Pharisæi,
puta secundum carnem. Quod autem Christus aliquo modo
iudicauerit, constat ex eo quod subditur. *Et si,* id est, quan
uis, & quia *Iudico ego,* id est, sententiam diffinitiuam profe
ro de meipso ac aliis, id est, quanuis iudicium discretionis e-
nuntio inter bonos & malos discernendo, *Iudicium meum* (ta
le) *uerum est,* (id est, rectum & efficax) *quia non sum solus,* id C
est, sine teste, & coniudicante, *Sed ego* (sum testans ac iudi-
cans) *& qui misit me pater* id est, deus pater mecum, & in me
est mihi contestans, atque coniudicans. In trinitate enim nõ
est solitudo, quoniã vnaqueque persona est in alia circunin-
cessibiliter, & inseparabiliter, & opera trinitatis sunt indiui-
sa. Omne quoque quod egit Christus secũdum naturã assum-
ptam, egit virtute dei patris, imò totius trinitatis operantis
per ipsum. Sic ergo deus pater approbauit, & cõtestabatur ve
rum esse quicquid filius in humanitate iudicauit. propter
quod filius in iudicando non fuit solus, nec sine teste & iu-
dicante. Ex his Christus ostendit authoritate legis, & per lo
cum à maiori, quòd testimonium suum fuit idoneum. *Et in
lege uestra,* id est, à vobis per Mosen data *Scriptum est, quia
duorum hominum testimonium uerum est,* id est, verum reputa-
tur, & firmitatem sortitur. Hoc sumptum est ex eo, quod Mo *Deut.* 19
ses

D ses ait, In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.
Mat. 12. In rebus enim requirenda est certitudo secũdum qualitatem
2.Cor. 13 materiæ subiectæ, secundum Aristotelem & Boetium. Vnde
Hebr.13. in Actibus humanis vbi nõ est certitudo demõstratiua, suffi-
3.Re. 21 cit vt sint duo testes. Quamuis enim duo mẽtiri possint in testificando, hoc tamen non contingit de facili, & frequenter: propterea quòd ait duorum hominum testimonium verum est. non est sic intelligendum quod sit semper verum,
Dan.13. sed quia reputabatur idoneum. Neque enim verum fuit testimonium duorum filiorum Belial, ad quorũ testimonium lapidatus est Naboth, neque duorum senum cõtra Susannam,
E neque duorum qui in passione contra Christum testati sunt,
Mat. 3. dicentes, Nos audiuimus eum dicentem, Possum destruere tẽ
Mat.17. plum dei, *Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso* ego in-
Marc. 1. quiens, sum lux mundi *Et testimonium perhibet de me, qui misit*
Marc.9. *me pater* qui in baptismo, & transfiguratione dixit de me,
Lucæ.3. Hic filius meus dilectus, & per opera miraculosa in nomine eius facta, testimonium perhibet mihi. Itemque per prophetarum scripturas, & aliis pluribus modis. *Dicebant ergo ei, Vbi est pater tuus?* Putabãt Iesum loqui de patre carnali, ideo ex contemptu, cum irrisione interrogant, vbi nam sit, quasi dicant, Tu scis, ꝙ pater tuus sit tecum, & nos nõ videmus eũ hoc loco. ne ergo videaris mentitus, dic vbi nũc sit? Sed quoniam malitiose & infideliter quæsierunt: ideo dominus non respondit eis directe ad interrogatum, presertim, quoniã deteriores facti fuissent ex responsione aperta, sicut infra patebit,
F *Respondit Iesus, Neque me scitis* i. non vere & intellectualiter me cognoscitis, præcipue secundum diuinitatem, nec etiam, secundum humanitatem vt à verbo assumptã: quia putatis me purum hominem ex carnali commixtione progeni-
Iohan. 6. tum, & vitiis subiacentem ad instar cæterorum. Nouerunt tamen Christum quantum ad physinomiam, seu facialem notitiam, sicut superius dixit, & me scitis, & vnde sim scitis, sed hæc erat omnino incompleta notitia, *Neque patrem meum,* quamuis enim Iudæi noscerent patrem per fidem secundum rationem deitatis, vel quoad id quòd est deus, non tamen secundum proprietatem paternitatis, hoc est, sub ratione relatiua. Non enim habuerunt hi expressam fidem de trinitate. & quoniam pater & filius sunt correlatiua, quorũ vnum per aliud diffinitur atque cognoscitur. Idcirco qui nescit filium,

nescit

nescit & patrem & viceuersa. *Si me sciretis* fideli ac interio- A
ri notitia, sentiēdo de me, quia sim filius dei ac virginis, *For
sitan & patrem meum sciretis* eodem modo quo me. Cognitio
nanq; vnius correlatiui, depēdet ex cognitione alterius, quo
niam per se inuicē diffiniuntur. sicut dum dicimus pater est,
res habens filiū, vel qui de sua substātia genuit filium. Filius
quoque est res habens patrem, vel ex substantia patris geni-
tus. ¶ Quod ait forsitan, non dicitur dubitatiue, sed ad desi-
gnandum arbitrij libertatem in credendo, & vt discamus so-
brie non pertinaciter loqui. Imò hæc dictio forsitan, sæpe po
nitur in scripturis increpatiue non dubitatiue, vt cum dicitur
in Iob, Tu forsitan cum deo fabricatus es cœlos. Hi ergo Iu- *Iob. 17.*
dæi nullam diuinam personam nouerunt secundum esse rela
tiuum, sed secundum esse absolutum, quoniam nouerant deū B
per fidem, qui est substantialiter quælibet diuina persona, ac
trinitas tota. propter quod fertur in psalmo, Notus in Iudæa *Psal. 37.*
deus. *Hæc uerba loquutus est Iesus in gazophylatio* Gazaphy-
latium aliquando sumitnr pro archa, in qua oblationes pro
ministrorum templi sustētatione, ac templi reformatione po
nebantur. Aliquando verò, pro loco vel ædificio, in quo fuit
repositorium tale, sic modo accipitur, *Docens in templo* quod
est aptus locus pro cultu, opereque diuino. *Et nemo* (aduersa
riorum) *apprehendit eum* quamuis hoc sæpe proposuissent,
Quia necdum uenerat hora eius, id est, tempus passionis domi-
nicæ præordinatum, ante quod Iesus noluit comprehendi. Si
cut enim oblatus est, quia voluit. sic ante prædictum tempus
captus non est, quoniam noluit. C

¶ Epositio sequentis partis huius Cap.
Ego uado, & quæretis me.

ARTICVLVS XXII.

Ixit ergo iterum eis Iesus, *Ego uado* i. per passio- *Esa. 52.*
D nem, resurrectionem, & ascēsionem reuertor ad pa-
trem, secundum naturam assumptam, cui competit
ire atque redire, *Et quæretis me,* i. sæpe ante tempus passioni
præfixum quæretis me capere & occidere. Vel quæretis. i. no
men meum, & fidem Christianam quęretis extinguere, secū-
dum quod dictum est à Hieremia in persona vestra, Erada- *Hie. 11.*
mus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur
vltra: vel quæretis me, id est, me in mēbris meis persequuturi
estis

D estis post passionem, tribulando apostolos, cæterosque primitiuæ ecclesiæ filios, vnde & Paulo persequente loquutus est Iesus, Quid me persequeris? *Et in peccato uestro moriemini* formaliter, id est, peccatum vestrum contra me erit mors animæ vestræ, quia mortale fuit, & causa damnationis vestræ, vel in peccato vestro moriemini, morte corporali, id est, vsque in finem perseuerabitis in peccatis, tãquam indurati in malo: vel in peccato vestro moriemini, id est, propter peccata vestræ perfidiæ & persecutionis, in me occidemini à Romanis, quẽadmodum factum est tempore Titi & Vespasiani. *Quo ego uado,* puta ad patriam, patrisque dexteram sessurus in throno gloriæ eius, *Vos non potestis uenire* quãdiu estis tales quales nunc estis. Peccata enim vestra separant inter deũ & vos,

Acto. 9.

Hier. 5.

E & ipsa prohibent bonum à vobis. *Dicebant ergo Iudæi, Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit quo ego uado, uos non potestis uenire?* id est, tam stultè loquitur vt verisimile sit, quòd occidet seipsum. Ecce quanta peruersitas atque insania. Quid enim consequentiæ habet, vadit quò nos non possumus eum sequi, ergo interficiet se, imò interficientem se poterãt sequi, inferendo sibiipsis mortem nephariam. Passionati enim, & inuidi, omnia interpretãtur in peius. *Et dicebat eis, uos de deorsum estis,* i. de massa originali peccato infecta, de semine libidinoso, de cõuersatione terrena, & infimis rebus inhęretis: vel de deorsum estis, id est, ex diabolo nati, non per creationem vel susceptionem naturæ ab illo, sed per imitationẽ suæ malitiæ. Vnde prima Iohannis dicitur, Qui peccat, ex diabolo est. Et per sapientiam, Imitantur autem illam, quæ sunt ex

1. Ioh. 3.

Sapiẽ. 2.

F parte illius. Ipse nempe est pater super omnes filios superbię, *Ego de supernis sum,* id est, natus à deo patre, & per incarnationis mysterium descendi à summo cœlo. Corpus quoque meum supernaturaliter à spiritu sancto formatum est, ex purissimis virginis sanctæ sanguinibus. *Vos de mundo hoc estis,* id est, de numero hominum mundanorũ, de generatione malorum, & pertinetis ad corpus diaboli, de quo mũdo Iacobus dicit, Amicitia huius mundi inimica est deo. Et Iohannes, Mundus (inquit) totus in maligno positus est. Nouerat enim Christus, quòd hi pertinebant ad vasa iræ, non ad numerum electorum, secundum quòd infra testatur, Ego scio quos elegerim, *Ego non sum de hoc mundo,* i. ad secularium hominũ societatem non pertineo, nec aliquid mundanæ vanitatis aut

Iacobi. 4

1. Ioh. 5.

praui

prauitatis in me habeo. Denique Christus, secundum quod A
deus non est de mundo, sumendo mundum pro toto vniuer- Iohā. 13.
so creato, cum non sit pars eius, sed conditor, sed & secūdum
humanitatem verbo vnitam, non est de mundo, id est, aliqua
naturali virtute conceptus & genitus, sed de spiritu sancto.
Cæteri quoque electi non sunt de mundo, ita quòd ad mun-
danorum ac reproborum non pertinent sortem: secūdū quod
infra loquitur Christus. Quia de mundo non estis, sed ego
elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. *Dixi ergo
uobis, quia moriemini in peccatis uestris,* id est, quia ad reprobos
pertinetis dixi, quia in peccatis finaliter perseuerabitis atque
peribitis, quod dictum est quantum ad certitudinem præde-
stinationis, per quam non aufertur libertas hominibus, vn-
de, ne omnem spem eis auferret conditionalem, adiecit, *Si* B
enim non credideritis, fide per dilectionem operante, *Quia* Galat. 5.
ego sum, qui verum plenumque esse habeo, id est, deus ve- Psal. 101.
rus, cuius principium ac proprium nomen est esse: vel qui Exod. 3.
est. qui olim dixi ad Mosen, Ego sum qui sum: hæc dices fi- Heb. 11.
liis Israël, Qui est misit me ad vos. Deus nanque est vnum
esse ideale ac separatum, in quo est omnis plenitudo, perfe-
ctio, nobilitasque essendi, *Moriemini in peccato uestro* quo-
niam sine fide impossibile est placere deo. Vel sic, Si non cre
dideritis, quia ego sum, quem me esse dico, videlicet Chri-
stus vobis promissus, moriemini in peccatis vestris, quem-
admodum Moses ait, Omnis qui non audierit prophetam il-
lum exterminabitur de populo suo. *Dicebant ergo ei, Tu quis* Deut. 18.
es? id est, cuius authoritatis, qualis & quantus, vt in te creda C
mus? Non enim omni spiritui est credēdum. Et qui cito cre-
dit, leuis est corde, fallitúrque frequenter. *Dixit eis Iesus,* 1. Iohā. 4
Principium qui & loquor uobis, id est, ego sum primum vniuer Eccl. 19.
sorum principium secundum naturam diuinam, tanquā crea Apoc. 1.
tor omnipotens, qui cum patre, & spiritu sancto sum vnum Apoc. 22.
principium, vnus creator, vnúsque finis omnium rerum: qui
loquor in Apocalypsi, Ego sum alpha & o: primus & nouissi
mus, principium & finis, qui loquor vobis per humanitatem
assumptam. Quanuis enim pater sit principium filij, filius
quoque principium spiritus sancti, sumendo principium per
sonaliter. Pater tamen, filius, & spiritus sanctus, sunt vnum
principium totius creaturæ, sumendo principium essentiali-
ter seu absolute: quia in tribus personis est vna natura, quæ

D est operationis origo,& vna potentia quæ elicit actum. His verbis ostendit Christus aperte suam veram diuinitatem. Et quia ratione diuinitatis cōpetit Christo iudiciaria potestas ac iudicare per authoritatem: ratione verò assumptæ humanitatis per sententiæ prolationem, seu iudiciariæ potestatis
Rom. 14 exequutionem. Ideo addit. *Multa habeo de uobis loqui* opera
1.Cor. 4. vestra increpando & publicando. *Et iudicare* vosipsos repro
Mat. 21. bando, nisi conuersi fueritis ad me. Hoc erit in die iudicij, quando omnes stabunt ante tribunal Christi, qui tunc illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, atque de omni verbo otioso exiget rationem, nil indiscussum relinquens. Veruntamē an omnia ista fient vocali allocutione, vel mētali duntaxat, extat incertum. Per hoc au-
E tem, quod ait, multa habeo vobis iudicare, insinuat quod iudicium distulit vsque ad secundum aduentum, quia in primo venit saluare, non reprobare, seu condēnare. ¶ Denique, quoniam paulo ante iam dixit, Ego non iudico quenquam, nunc verò asseruit, multa habeo de vobis iudicare, ne Iudæi obiicerent, verba tua sibiinuicē cōtraria sunt, & mēdosa, subdidit, *Sed qui me misit* (videlicet pater æternus) *uerax est*, in seipso, tanquam essentialiter veritas exemplaris prima ac pura, verax quoque in verbis, & promissis, *Et ego quæ audiui ab eo* hoc est, veritatem quam ab ipso accepi, *Hæc loquor in mundo* id est, hominibus prædico, idcirco non mentior. Audire autem magis proprie competit Christo secundum humanitatem, quam diuinitatem. Nam vt homo audiuit à patre, id
F est, ex interna patris inspiratione, aure cordis percepit, aduertit, ac didicit quicquid scit. Est enim loquutio interior quæ interiori auditu percipitur, qua deus, & angeli loquuntur ho
Zacha. 1. minibus, vnde & Zacharias ait, Angelus qui loquebatur in me, egrediebatur. Nihilominus, audire competit Christo secundum diuinitatem immaterialiter, & verè incomprehensibiliter, sic enim audire filij est per generationem à patre accipere totam sapientiam patris. *Et non cognouerunt Iudæi, quia patrem suum eis dicebat deum* sumendo deum personaliter, nō essentialiter. per quod Euangelista declarat ruditatem & cæ
1. Cor. 2. citatem illorum. Carnales enim erant & animales. non percipientes ea quę dei sunt. *Dixit ergo eis Iesus* hoc est, illis quos nouit conuertendos ad se, In hac enim turba fuerūt nōnulli electi, quibus prædixit ordinem conuersionis eorum. *Cum*

exaltaueritis filium hominis i.postquã erexeritis, & cõfixeritis A
me in patibulo crucis, *Tunc cognoſcetis, quia ego ſum* Chri-
ſtus filius dei. Mox enim dũ Chriſtus ſpiritũ tradiſſet, viſis Mat. 27
mirabilibus quæ tempore ſuæ ſuſpenſionis fiebãt in cœlo, & Lucæ. 23
in terra, ab hora ſexta vſque nonam multi cõpuncti ſunt cor- Mar. 15.
de, & confitebantur Ieſum fuiſſe verum & ſanctum. Vnde le- Lucæ. 23
gitur in Luca, Omnis turba eorũ quæ aderant viſo terræmo- Acto. 2.
tu, & his quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebãtur: Acto. 4.
ſimiliter in die pentecoſtes, & poſtea multa milia Iudæorum
per prędicationem Apoſtolorum conuerſa ſunt, in tantum, quod
etiam multa turba ſacerdotũ obediebat fidei, *Et à meipſo fa-
cio nihil* i.nil penitus ago niſi per virtutem mihi à patre col-
latam, à quo habeo quicquid ſum, & habeo ſecundũ vtrãque
naturam. *Sed ſicut me docuit pater*(id eſt, ſecundum ſapientiã B
mihi à patre communicatam)*hæc loquor* quæ loquor.

¶ Doceri autem magis conuenit Chriſto inquantum eſt ho-
mo, quàm ſecundum diuinitatis naturã, quanuis & ſecũdum
hanc aliquo modo ſibi cõueniat. Filius enim dei, qui ad hoc Baruc. 3.
noſtram aſſumpſit naturam, & inter nos cõuerſari dignatus 1.Ioh.5.
eſt, vt nos ad ſuperbenedictæ trinitatis cognitionem perdu-
ceret: iuxta illud, Scimus quoniam filius dei venit, & dedit
nobis ſenſum, vt cognoſcamus deum verum, diuina & incõ-
prehenſibilia, quæ in ſua puritate capere non valemus, digna
tus eſt nobis exprimere modo humano, nobis proportionato
& contemperato, ſicque emanationis diuinarum perſona-
rum ad intera, æternas ac ſimpliciſſimas reſerauit per verba
præteriti, præſentis, futurique temporis, quæ tamen aliquam C
imperfectionem includunt ac innuunt in eo cui attribuũtur:
ſed dum talia ad deum transferimus, debemus omnino au-
ferre ab eis quicquid imperfectionis includunt. Itaque dum
filius ſecundum naturam diuinã dicit ſe audiſſe, vel quòd pa
ter docuit eum: non debemus putare, quòd filius ſit aliquid
aliud quàm ſapientia ipſius, vel ſit ſecundũ ſe quaſi inſipiens
& indoctus, vel ante fuerit genitus, & poſtea doctus: ſed ideo
pater dicitur eum docuiſſe, quoniã generando eum, commu-
nicauit ei omnem ſapientiam ſuam quæ eſt vna numero in
tribus perſonis: verum, in omnibus locutionibus talibus ca-
uendum eſt, ne aliquid potentialitatis aut dependentiæ exi-
ſtimetur eſſe in filio, vel ſpiritu ſancto, quoniam vnaquæque
diuina hypoſtaſis eſt actus purus ensque ſimpliciter perfe-

D ctum,& emanatio quæ est in deo,non est nisi effluxio lucis à luce,actus ab actu,& dei à deo. In qua nullo modo non esse præcedit esse,sed est ibi processio entis perfecti ab ente perfecto. *Et qui me misit,mecum est* Pater enim inseparabiliter est in filio secundum vtranque eius naturam. Est quippe in filio secundum quod filius est deus per identitatem essentiæ, sed inquantum est homo,est pater in eo per specialissimam inhabitationem & singularissimam gratiam intimam ac inseparabilem gratiæ vnionem,atque beatificam fruitionem, *Et non reliquit me solum* quoniam inseparabiliter adest mihi, cuius causa vel potius signũ subiungitur, *Quia ego quæ placita sunt*
Iohan. 5. *ei facio semper.* Filius etenim dei secundum naturam diui-
Philip. 2. nam,fecit indesinenter quæ cõplacent patri à principio mun
Esa. 53. di, quoniã operatio patris ac filij à dextera est indiuisa, est-
E que amborum vna voluntas atque potestas, vnde quicquid facit vnus,facit & alius,& summe complacet alteri: propter quod supra loquutus est Christus,Pater meus vsque modo operatur,& ego operor. ¶ Porrò,secũdum naturam assumptã fecit filius à principio incarnationis quæ complacent patri, quia obediẽtissimus fuit voluntati diuinæ, & in nullo discordabat voluntas humana à diuina in Christo, propter quod
Psal. 93. ait in Psalmista, In capite libri scriptũ est de me, vt facerem
Iohã. 14. voluntatem tuam deus meus, volui, & legem tuam in medio
Philip. 2. cordis mei. Et infra testatur,Sicut mandatum dedit mihi pater,sic facio. Factus est enim obediens vsque ad mortem secũdum Apostolum. Et quoniam incarnatio verbi ordinata fuit
F ad humani generis redemptioné, fecit Christus iugiter quæ sunt placita patri,quoniam totum quod gessit ad nostram salutem secundum patris prędispositionem affectuosissime or-
Esa. 42. dinauit. Hinc pater ait per Esaiam de Christo. Ecce seruus meus suscipiam eum,electus meus, cõplacuit sibi in illo anima mea,dedi spiritum meum super eum. ¶ Hoc quoq; sciendum,quòd filius dei secundum naturam diuinam agit, nõ facit æternaliter quæ placita sunt patri,quia cũ patre spirat spiritum sanctum,contemplatur, & amat patrem amore debito diligitq; spiritum sanctum amore gratuito,secundũ Richardum. Quomodocunque autem accipiatur quod ait Saluator, Ego quæ placita sunt ei,facio semper, certũ est, ꝙ factio ista non est causa à priore, hoc est, causa agens principaliter seu meritorie,ꝙ pater est cum filio, nec eum solũ reliquit. Nam

pater

pater est cum filio æternaliter, ante omnẽ factionem seu ope A
rationem ad extra, loquendo de filio secundum naturam diuinam. Secundum naturam verò humanam, inseparabiliter vnitus fuit Christus patri, totique supergloriosissimę trinita *Mat. 7.*
ti, ante omnem operationẽ ac meritũ eius, loquendo de prio- *Marci. 1.*
ritate naturæ non temporis. Itaque factio beneplaciti patris est causa à posteriori, vel signũ quòd pater est cum filio, nec eum solum reliquit. Concordia nanque in opere vnionis, & amoris extat indicium. *Hæc* tam profunda, pulchra ac diuina *Illo loquente multi* (Iudæorum audiẽtium ea) *crediderunt in eum.* Erat enim docens sicut potestatem habens vniuscuiusque magister, qui non solum aures impleuit, intellectumque excitauit, sed etiam gratiam intelligendi infundere potuit, & infudit. *Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderunt ei Iu-* B
dæos Superius dixi, quòd licet secundum Augustinũ distinctio sit inter credere in Christum, & credere Christo, tamen Euangelista Iohannes talem distinctionem non obseruat. Quum enim dixisset, multi crediderunt in eum, de eisdẽ protinus addidit, Dicebat Iesus ad eos qui crediderunt ei. *Iudæos. Si uos manseritis in sermone meo* id est, perseueranter credideritis, speraueritis, dilexeritis, atque feceritis quæ prædico, iubeo, vel consulo, *Vere* (non fictè) *discipuli mei eritis,* *Iohã. 14.*
mihi acquiescendo ac obediendo. Verũ enim discipulũ oportet acquiescere ac parere, *Et cognoscetis ueritatem,* id est, me *Ibidem.*
qui sum via, veritas, & vita cognoscetis in futuro per spe- *1. Cor. 14*
ciem quẽ nunc cognoscitis per fidem. Perseuerantia quippe meretur hoc præmium seu coronam, vnde infra promittit Ie C
sus, Manifestabo ei meipsum. Nunc enim cognoscimus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciẽ, vel cognoscetis veritatem, id est, ea quæ spectant ad fidem, videlicet testimonia scripturæ, atque præcepta legis diuinæ, quæ nunc per fidem aliqualiter cognoscere incepistis: in processu temporis plenius cognoscetis per dona spiritus sancti, & merito iustæ conuersationis, quæ specialem à deo illuminationẽ merentur, quemadmodum scriptum est, Fili concupiscens sapiẽ *Eccl. 1.*
tiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam tibi: vel cognoscetis veritatẽ, id est, quæ cognoscitis in via imperfecte, solaque fide, cognoscetis in patria perfecte, claraque specie, vtpote superbenedictam trinitatem, verbi incarnationem, & cætera quæ sola nunc fide cognoscuntur, propter quod dicit

D Apostolus, Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam
1. Cor.13 sicut & cognitus sum, *Et ueritas* id est, formata, seu charitatiua cognitio veritatis sub fide cadentis nunc *Liberabit* (id est, liberos faciet, *uos* à seruitute peccati ac dæmonis, & in resurrectione liberabit à seruitute pœnæ, & mortalitatis, quando vt ait Apostolus, ipsa creatura liberabitur à seruitute cor-
Prou. 15. ruptionis, & immutabuntur electi. Hinc Salomon ait, Per fidem purgantur peccata, & deus in Psalmo, Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Quid enim purgari à vitiis, & defendi à deo, nisi à seruitute peccati, & diaboli liberari? Ista veritas, id est, veritatis notitia, liberat per modũ causæ formalis informantis ac meritoriæ, sicut scientia liberat ab ignorantia, veritas autem quæ Christus est, liberat tãquã
E causa efficiens, gratiã influens. Nihilominus Christus vt ho
Iohan.14 mo liberat, vt causa meritoria extrinseca, sed cognitio veritatis, vt causa meritoria intrinseca seu inhærens. ¶ Veruntamẽ est seruitus charitatis à qua nulla redimitur creatura, quoniã veræ libertati non derogat, imò deo seruire regnare est. Et sicut dixit beatissima Agatha, Summa ingenuitas est seruitus Christi. His auditis Iudęi qui de generis sui nobilitate tumebant, indignati sunt, *Et responderunt ei, Semen Abrahæ sumus,* id est, filij tanti, tamque liberi patriarchæ, *Et nemini seruiuimus unquam* secundum expositores cõmuniter falsum dicũt,
Exod.3. quoniam patres eorum seruierunt in Aegypto, in Babylone,
Num. 6. & in propria terra diuersis nationibus: vt patet in libro Iudi
Deut. 4. cum, Iudæi quoque qui ista dixerunt, seruierunt Romanis:
4.Re.25 nec curo eos à mendacio excusare, qui Christo summæ veri-
F tati contradixerunt, tamen quia Christus non redarguit eos in hoc quod asserebant, nemini seruiuimus vnquã, possit forsitan dici, quòd loquebantur de seruitute naturali. Quòd enim nationibus seruierunt fuit propter peccata eorum. *Quomodo tu dicis nobis, liberi eritis?* Hoc enim Christus dixit, quãtum ad sensum, dicendo, veritas liberabit vos, tanquam dicerent, in verbo tuo supponitur, quòd simus serui, quod ita non est. Carnales nempe putabãt Iesum de temporali, & exteriori libertate profari. Ideo Iesus exponit eis, de qua loquutus sit libertate, prout recitat Euangelista. *Respondit eis Iesus, Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatum* mortale. De veniali nanque non loquitur, quoniam charitatis libertatem non tollit, *Seruus est peccati,* id est, peccato subijtur, à vitio

vitio vincitur, secundum impetum prauæ inclinationis mouetur, quasi ab extraneo, quemadmodum seruus mouetur à domino cui subiicitur. Vnde Petrus asserit, Iniqui serui sunt corruptionis. A quo enim quis victus est, huius & seruus est. Et apostolus hortatur, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Denique seruiẽdo peccatis seruitur diabolo, & ab eo quasi à domino peccator ligatur, agitatur, ac regitur: ideo dicit Apostolus, Resipiscant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. De huiusmodi liberatione loquutus est Esaias, Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. ¶ Est ergo beata & appetenda libertas, qua ab huiuscemodi vinculis liberamur, de quibus & Salomon fassus est, Iniquitates suæ capient impium, & vinculis peccatorum suorum constringetur. Est quoque infœlix libertas, quæ est vera ac miserabilis seruitus, per quam à vinculis legis diuinæ, & iugo sanctæ obedientiæ nosipsos eruimus, sicut cantatur in Psalmo in persona impiorum, Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum. Et in Hieremia dominus ait populo Iudæorum, A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti non seruiam. *Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum.* Hoc frequenter sic est in hominibus, quòd seruus conductitius non manet in domo domini sui toto tempore vitæ suæ. Et quanuis interdum permaneat, non tamen habet ius naturale ad hoc. Filius verò manet in domo parentum quandiu viuit si velit, quoniam habet ius naturale ad hoc, & post mortem parentum possidet domum, sed iste non est sensus à Christo intentus.

[Margin: A; 2. Pet. 2.; Rom. 5.; 2. Tim. 2.; Esa. 9.; B; Prou. 5.; Psal. 2.; Hier. 2.; C]

¶ Est igitur intellectus, Seruus autem seruitute peccati, non manet in domo, id est, in ecclesia militanti, de qua dicitur, Scias quomodo oporteat te conuersari in domo dei, quæ est ecclesia dei viui, columna, & firmamentum veritatis in æternum: quoniam licet modo ad tempus mali commisceantur bonis in ecclesia, finaliter tamen præsertim in die iudicij separabuntur ab inuicem loco & præmio, quando hi ibunt in supplicium æternum, hi verò in vitam æternam. Nunc quoque, qui in peccato mortali est, quandiu huiusmodi est, non manet spiritualiter in ecclesia, quia per charitatem non vnitur mẽbris ecclesiæ, nec ad mystici corporis pertinet actua-

[Margin: 1. Tim. 3.; Mat. 25.]

D liter vnitatem,ſi tamẽ eſt de numero electorum, pertinet ad
myſticum corpus Chriſti, ſecundum prædeſtinationem di-
uinam,& conuertetur,æternaliterque manebit in domo dei.
Nam antequam moriatur incorporabitur Chriſto atque ec-
cleſiæ , & ſic pertinet ad triumphantis eccleſiæ perpetuam
manſionem. ¶ Denique ſeruus ſeruitute timoris purè ſerui-
lis, non manet in domo ſeu congregatione electorum fide-
lium in æternum,niſi ad ſeruitutem amoris ſe transferat. Ta
lis enim non eſt in charitate,nec aliquid promeretur, quan-
*Mat.*28. uis quæ agit ex genere bona ſint,filius manet in æternũ.Cer
tum eſt quòd Chriſtus dei filius naturalis, & vnicus maneat
in domo eccleſiæ triumphantis in æternum. Militanti quip-
pe ſpopondit, Ecce ego vobiſcũ ſum omnibus diebus vſque
E ad conſummationem ſeculi.Et ad Hebræos apoſtolus dicit,
*Hebr.*3. Chriſtus tãquam filius in domo ſua,quæ domus ſumus nos.
Poteſt ergo vniuerſaliter accipi, vt ſit ſenſus,Filius enim qui
*Rom.*8. cunque à ſeruitute peccati liber,& alienus,qui ſpiritum ado-
ptionis accipit , in quo clamat abba pater , manet in domo
eccleſiæ in æternum , quia per fidem & charitatem quibus
nunc manet in eccleſia militanti perueniet ad viſionẽ & frui
tionem, per quas ſine fine manebit in eccleſia triumphanti.
*Mat.*25. ¶ Eſt autem & ſeruus ſeruitute charitatis, qui manet in do-
*Luc.*16. mo in æternum , cui dicitur , Euge ſerue bone,intra in gau-
*Mat.*8. dium domini tui:& eſt filius ſola vocatione & nomine , qui
*Eſa.*1. non manet in domo in æternum:iuxta illud, Filij regni eii-
*Pſal.*87. cientur in tenebras exteriores:& illud,Filios enutriui & ex-
*Iohan.*41 altaui, ipſi autem ſpreuerunt me. *Si ergo filius* dei natura-
1.*Pet.*1. lis, qui ſolus eſt inter mortuos liber, & liberè potuit dicere,
*Rom.*8. Venit ad me princeps mundi huius , & in me non habet
F quicquam *Vos liberauerit* à ſeruitute peccati , non corru-
ptibilibus auro & argento, ſed, precioſo ſanguine ſuo. *Ve-
re liberi eritis*, id eſt , ab omni violenta atque extranea do-
minatione immunes , & ſoli deo per charitatem ſubiecti,
imò & filio naturali,per gratiam adoptionis cõformes,quo-
niam filiatio adoptiua naturalis , filiationis eſt ſimilitudo.
Hæc libertas in prædeſtinatis nunc inchoatur per receſſum
à corruptione peccati , & in futuro perficietur atque com-
plebitur:quando natura humana perfectè reformabitur,ab-
latis ab ea vniuerſis malis, pœnis ac miſeriis propter origi-
nale peccatum inductis , quæ vtique ſunt graue iugum , de

quo

quo habetur in Ecclesiastico, Occupatio magna creata est A
hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die Eccl. 40.
exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in
matrem omnium. In resurrectione ergo futura cōsequentur
electi merito Christi perfecta in anima, & corpore integri-
tatem, libertatem, & incorruptionem, quæ facit proximum Sapien. 6
esse deo, vt Sapiens ait, Propter quod etiam dicit Apostolus, Philip. 3.
Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis Rom. 5.
nostræ. ¶ Sed si verè liberi erunt quos filius dei liberauit, er 2. Cor. 5.
go omnes liberi erimus, quia pro omnibus mortuus est Chri
stus. Et respondendum, quòd Christus liberauit omnes suffi
cienter, id est, quantum in se est, solos verò prædestinatos li-
berauit efficaciter: propter quod ait, Animam meam pono Iohan. 10
pro ouibus meis. Hi enim finaliter consequuntur fructum, B
virtutem ac meritum dominicæ passionis, sicque veraciter li
beri fiunt. Veruntamen ista libertas non aufert fidelibus ser-
uitutem exteriorem & subiectionem corporalem sub princi-
pibus terræ: ideo enim iubet Apostolus, Cui tributum, tribu- Rom. 13.
tum, cui vectigal, vectigal. Itemque, Serui subditi estote do- Ephes. 6.
minis carnalibus cum omni timore. *Scio quia filii* (carnales) Iohan. 2.
Abrahæ estis, sed quæritis me interficere. Superius dixit Euan
gelista, quòd multi crediderunt in Iesum, & quòd Iesus lo-
cutus est eis, Si manseritis in sermone meo, veri discipuli
mei eritis, & cætera quæ nunc commemorat, quomodo ergo
nunc ait ad eos, quæritis me interficere? Dicēdum quòd in-
ter prædictos credentes, erant aliqui non credentes ad quos
sermo iste dirigitur. Sæpe enim scriptura loquitur quasi ad C
eosdem, & tamen ad diuersos referri oportet, sicut ait Apo- 1. Cor. 1.
stolus, In omnibus diuites facti estis in illo, ita quòd nihil
vobis desit in vlla gratia: post pauca quasi eisdē locutus est,
Cum sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis?
sed hoc refertur ad alios. Simili modo ait Psalmista, Cum oc 1. Cor. 3.
cideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ve- Psal. 77.
niebant ad eum: qui enim occidebantur non reuertebantur
diluculo. Ideo verò quæritis me interficere, *Quia sermo
meus non capit in uobis*, id est, corda vestra non apprehēdit,
conuertēdo illa ad me, nec operatur in vobis propter vestrā
malitiam, qui meam prædicationem humiliter non auditis,
neq; reuerenter suscipitis. Beati quorum mentes capit, & fu-
ratur sermo diuinus transferendo animas audientium extra
se vsque

D se vsque in deum. *Ego quod uidi apud patrem meum loquor,* id est, veritatem quam in patre cognoui, quem videndo omnia æternaliter video, vobis annuncio: vel, quod vidi apud pa-

Iohan. 1. trem, id est, meipsum qui sum verbum quod erat in principio apud deum, prædico vobis. Quælibet diuina nempe persona conspicit non solum in se, sed etiam in alia seipsam, & cuncta creata & credibilia, *Et uos quæ uidistis apud patrem uestrum,* id est, mala quæ diabolo suggerente concepistis, *Facitis,* non resistendo diabolicis tentamentis. Quanuis ergo iniqui non aduertant se à diabolo agitari, tentari seu inclinari, dicuntur tamẽ in diabolo mala videre, quoniam interiori oculo inspiciunt & approbant, quæ diabolus suggerit, proponẽs ea cum aliqua persuasione sub specie boni, in tantũ, vt homo

E sæpe existimet talia non à diabolo, sed ab angelo inspirata. *Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abraham est,* quasi dicant, faciendo opera patris tam sancti, non erramus nec increpari meremur, sed potius tu, qui nobis improperas quòd opera facimus, quæ scimus facta ab illo. *Dicit eis Iesus, Si filii Abrahæ estis* secundum perfectam rationem, proprietatemq́ue filij, cuius est patri assimilari, id est, si filij Abrahæ estis, non solum carnales per seminis propagationem, sed insuper spirituales per morum mutationem, *Opera Abrahæ fa-*

Rom. 4. *cite* mansuete, patienter, charitatiue atque humiliter conuer

Gene. 22 sando vt Abraham: qui testimonio libri Geneseos, probatur fuisse valde mansuetus, patiens, charitatiuus & humilis. Maxime tamen Saluator intendit hortari Iudæos ad imitãdum

F fidem, & obedientiam Abrahæ, qui teste Apostolo, contra spem in spem credidit, & non hæsitauit in fide & vsque ad amantissimi innocentisque filij occisionem paruit deo. *Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui ueritatem locutus sum uobis, quam audiui à deo: hoc* (id est, simile huic) *Abrahã non fecit.* Non enim voluit ex malitia aliquem innocentem vel nuncium dei vera prædicantem occidere: sed hospitalis fuit, & plenus operibus charitatis. *Vos facitis opera patris uestri,* id est, opera vitiosa dæmoni placita, cuius malitiam imitamini quasi filij eius. *Dixerunt itaque ei, Nos ex fornicatione non sumus, unum patrem habemus deum.* Hoc dixerunt de fornicatione spirituali, scilicet idololatria, per quam anima, sponsa verbi, separatur à sponso cœlesti: vnde dominus loquitur Mo

Osee. 6 4 si, Populus iste fornicabitur post deos alienos. Et in Osea ha betur,

betur, Fornicati sunt à deo suo. Videntes ergo Iudæi, quòd A
Iesus loquebatur eis de alio patre, quàm patre carnali, videlicet de patre, qui propter operis qualitatem asseritur pater, voluerunt ostendere, quòd essent filij dei non dæmonis. Itaque dicũt, *Nos ex fornicatione* id est, ex idololatria, *Non sumus nati,* loquendo de natiuitate, quæ in operum imitatione consistit, vt possimus dici filij diaboli cui idololatræ seruiunt, vnde & filij eius dicuntur, *Vnum patrem habemus deum* Deut. 32.
creatorem, & prouisorem nostrum, cuius legem cæremoniásque seruamus: de quo Moses testatur, Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit & creauit te? Deum igitur nominant patrem, non solum ratione creationis, sed propter specialem prouidentiam, qua gubernauit populum Israël tanquam electum & peculiarem, & propter cultum latriæ quem B
ei soli impẽderunt: propter quod in Esaia inducitur, Et nunc Esa. 64.
domine pater noster es, nos verò lutum. Et in Hieremia dominus contestatur, Factus sum Israëli pater, & Effraim pri- Hier. 31.
mogenitus meus. *Dixit ergo eis Iesus, Si deus pater uester esset* eo modo quo dicitis, scilicet per cultum ei placentem, ex charitate procedentem, & operum imitationem, quomodo fuit pater sanctorum patriarcharum ac prophetarum, *Diligeretis utique me,* quem ex odio vultis occidere, *Ego enim ex deo processi & ueni.* Si loquamur de deo personaliter, tunc CHRISTVS processit ex deo, id est, ex patre per generationem æternam manauit: iuxta illud Micheæ, Egressus Mich. 5.
est à principio, à diebus æternitatis. Et in Psalmo, Ex vtero ante luciferum genui te, & veni ab eo, id est, per incarnatio- C
nis mysterium descendi in mundum missus à patre. Si verò loquamur de deo essentialiter, sicut loquebãtur isti Iudæi, qui trinitatis notitia caruerunt, tunc Christus secundum naturam assumptam processit ex deo trinitate per animæ suæ creationem, & corporis supernaturalem informationem, & venit tanquam minister illius, de quo deus ait, Ecce intelli- Esa. 5.
get seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. *Neque enim à meipso ueni,* id est, propria voluntate duntaxat, vel voluntate humana tanq̃ causa prima ac principali. Nihilominus Christus secundum quod deus misit seipsum secundum quod homo. Incarnatio enim facta est tota trinitate. Incarnatio autẽ est missio filij, hoc superius dictũ est plenius, *Sed ille me misit.* Qui autem diligit patrem, diligit fi-

D ligit filium, & qui amat mittentem ac dominũ, amat missum atque ministrum. Quoniam ergo Iudæi nõ dilexerunt Christum dei filium legatum & seruum, palàm, quòd nec patrem vel deum dilexerunt. *Quare loquelam meã non cognoscitis?* id est, cur non intelligitis verba mea? Cur ex qualitate prędicationis meæ, ex profunditate, & efficacia eloquij mei non attenditis, quòd verè sim missus à deo, & loquens verba illius? Solet enim homo cognosci ex verbis suis, & quoniã nunquã loquutus est homo sicut Iesus, debebant auditores illius loquelam eius pensare, ꝙ non esset nisi diuina ac regis Messiæ. Hoc Christus interrogauit increpando Iudæos, moxque respondet instruẽdo eos, *Quia non potestis audire sermonem meũ,*

Iohan. 7

E id est, idcirco non intelligitis verba mea, quoniã propter rancorem, & displicentiam quam cõcepistis aduersum me, eo ꝙ increpem vitia vestra, sic obcæcati, induratique estis, ꝙ non potestis æquanimiter audire, & recte iudicare verba mea, sed statim dum loquor, passiones oriuntur in vobis, & induratur cor vestrum, ne humiliter pẽset quæ prædico. Qui enim odit alium odio magno, quicquid agit vel loquitur ille displicet odienti. Propter quod legitur in Michæa, Nunquid vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonũ? Et Sapiens ait excęcauit eos malitia eorũ. Deinde Christus aperte ostẽdit, quid per patrem Iudæorum peruersorum intellexerit. *Vos ex patre diabolo estis* non per creationem vel generationem, vt Manichæi mentiti sunt, sed per malitiæ imitationem. Diabolus enim est pater super omnes filios superbiæ, vt dicitur in Iob:

Michæ. 3
Sapien. 2
Iob. 41

F Iudæi autem valde pomposi fuerunt, præsertim propter generis dignitatem & quia præ cæteris gentibus legẽ à deo acceperunt. vnde alios populos reputauerunt pro nihilo. Similiter diabolus est pater super omnes filios inuidiæ. Inuidia nempe diaboli, mors introiuit in orbem terrarum, & imitantur eum, qui sunt ex parte illius, *Et desideria patris uestri uultis facere,* id est, malas affectiones diaboli quas habet in se, quas etiam ingerit vobis vultis perducere ad effectum, persequendo & occidendo me, cæteraq; peccata patrando, quæ Apostolus vocat opera carnis, vt sunt furta, adulteria, blasphemia, contentiones, iræ, rixæ, æmulationes atq; similia. quæ ad Galathas Paulus enumerat, de quibus ait Iohannes in prima sua Canonica, In hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Deinde Christus declarat mala diaboli, & ostẽdit quare

Sapien. 2
Galat. 5
1. Iohã. 3

& qualiter Iudæi imitati sunt illum. *Ille* (puta diabolus primus seu lucifer) *homicida erat*, id est, spiritualis occisor interioris hominis, scilicet animarum primorum parentum, *Ab initio*, id est, à principio operum sex dierũ, videlicet à tẽpore formationis Adæ & Euæ: quia vt patet in Gene. serpens, hoc est diabolus, per serpentem decepit Euam, & per illã induxit Adam ad inobedientiam, sicque vterque eorum peccauit mortaliter, & tota posteritas infecta est, & quodammodo interfecta operãte diabolo. ¶ Est enim homo exterior, & homo interior dicente Apostolo, Licet is qui foris est noster homo corrũpatur, tamẽ is qui intus est renouatur de die in diẽ. Si ergo homicida est, qui vile & corruptibile corpus occidit, auferendo vitã naturæ, quanto amplius homicida censendus est, qui animã immortalem, nobilem, dei imagine refulgentem interficit, auferendo vitam gratiæ. Vnde quicunque prauo exemplo, vt suggestione pestifera, aut alio modo hominẽ inducit ad peccatum mortale, homicida vocatur, præsertim cum anima sit principalior pars hominis, per quam ponitur homo in specie, viuificatur, gubernatur, & à brutis distinguitur. ¶ Præterea elucescit ex his, ꝙ totiens homicidium facimus, manusq; sacrilegas in nosipsos iniicimus, quoties peccamus mortaliter, quia tot lætalia vulnera animabus nostris infligimus. Nec solum homicidam vocat scriptura, qui corpus interimit, animámve occidit, sed etiam vt ait Iohannes in sua Canonica, Omnis qui odit fratrem suum homicida est. ¶ Deinde, ponit aliud malum diaboli. *Et in ueritate non stetit*, id est, in veritate iustitiæ, in recta ratione, in vera obedientia non permansit. Statim enim vt creatus est cernens se tãtæ excellentiæ, & decoris pre aliis angelis, intumuit, alióśque quos potuit sibi attraxit, & contra creatorem se erigens, In cœlum (inquit) conscendam, supra astra cœli exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Fuit equidem creatus in magna perfectione & dignitate, in maxima sapiẽtia, in naturali iustitia, imò & in gratia secundum opinionẽ probabilem, & per cõsequens in charitate: sed non stetit in his, victus propria elatione, ex consideratione eminentiæ suæ, & quia præ cunctis angelorum ordinibus eminebat, sed nõ vidit deum per speciẽ, aliter fuisset confirmatus in bono. Nouit tamen deum esse vnum ac trinũ, non naturali ingenio, sed per fidem secundum quosdam. Fuerunt

Margin: A; *Esaiæ.14*; *Gene.3*; *Ibidem.*; 2.Cor.4; B; 1.Iohan.3; C; *Esaiæ.41*

D runt enim angeli omnes creati in fide secundum Thomam.
Ezec. 28 Hinc per Ezechielem apostatæ angelo dicitur, Tu signaculum similitudinis, plenus sapiētia, & perfectus decore in delitiis paradisi dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Tu Cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto dei. Eleuatū est cor tuum in decore tuo, repleta sunt interiora tua iniquitate, & eieci te de mōte sancto dei, & perdidi Cherub de medio lapidum ignitorū, & in terram proieci te. De casu quoque angelorum scribitur Iudæ primo & secunda Petri, *Quia ueritas* iustitiæ, id est, æquitas seu vera notitia, per approbationem virtutis, & veritatis ipsius amorē *Non est in eo,* id est, diabolo, & à satellitibus eius à momento quo peccauerunt. A veritate enim auersi sunt sponte, & falsi-
E tati iniquitatis inhæserunt. Fuit tamen & est in eis veritas naturæ, quoniam naturaliter mali non sunt, & teste sancto atq; diuino Dionysio, naturali in dæmonibus integra permanserunt: propter quod veram cognitionē etiam vehemēter profundam habent de deo, & creaturis, sed omnibus bonis abutuntur, & veritatem secundum se non amant, quin potius convertūt eam ad hominum seductionem, quia & si bona veraq; dicant, propterea dicunt, vt tandem mala & falsa ingerendo seducant. Transfigurant quippe se in angelos lucis, ideoque egemus gratia discretionis spirituum, ne ignoremus cogitationes & machinationes eorum. *Cum loquitur* (diabolus) *mēdacium, ex propriis loquitur,* id est, ex malis habitibus atq; nequitiis, quibus in se plenus est, & quos primus inuenit, conce-
F pit, & in alios genuit. A deo nanq; sortitus est esse & intelli-
Esaiæ. 14 gere, sed peccatum propria voluntate incepit, nō aliunde in-
Gene. 3 ductus ad malum, vt dæmones inferiores, & primi parentes, *Quia mēdax est* mentitus est enim dicendo, Similis ero altissi-
Psal. 26 mo. Itemque dicēdo ad mulierem, Nequaquā moriemini, sed eritis sicut dij sciētes bonum & malum, *Et pater eius,* id est, primus inuentor & actor mendacij. Mentita est autē iniquitas sibi, & ipse ad falsitatem angelos, hominesque induxit. Quemadmodū vero triplex est veritas, vtpote vitæ, iustitiæ, doctrinę, sic est triplex mendacium triformi veritati oppositum, scilicet mendacium prauæ actionis, iniustitia, & error, omniumque mendaciorum istorum pater extat diabolus primus. Manichæi ponētes duo principia rerum videlicet deum lucis, & deum tenebrarū, dixerunt, quòd diabolus esset mendax, &

dax,& pater eius, id est,creator diaboli etiam esset mendax, A
sed ita intelligendum non est verbum Euangelistæ. *Ego autem quia ueritatem dico* vera docendo,& vestra facinora vera citer arguendo, *Non creditis mihi* in quo patet,quod sitis ex patre diabolo,qui in veritate non stetit,& mendacia ex propriis loquitur,cui & consentitis.

¶ Explanatio residuæ partis.
Quis ex uobis arguet me de peccato?

ARTICVLVS XXIII.

SVperius redarguit Christus Iudæorum incredu- *Iohan.9*
litatem & vitia,eo quòd sibi non crediderint,neque obedire voluerint. Nunc ostendit se fide di- B
gnũ,eo q͛ culpam non habeat. *Quis ex uobis*(ò scribæ & pharisæi,& sacerdotes)*arguet me*(veraciter)*de peccato?* quocũq; magno vel paruo, mortali vel veniali, originali vel personali. Frequenter vtiq; arguerunt Iesum de peccato dicentes, q͛ *Sapien.7*
sabbatum violaret, & de seipso mendosum testimonium perhiberet,sed mendaciter id fecerunt. Innuit ergo Saluator vitam suã fuisse prorsus irreprehensibilem,seque omni peccato carere. Christus enim secũdum naturam diuinã essentialiter sanctus est, virtus virtutum,& puritas infinita, tanquam candor lucis æternæ,& speculũ sine macula maiestatis paternæ.
¶ Porrò,secundum naturam assumptam confirmatus fuit in bono ab incarnationis exordio, non solum propter beatificã animæ suæ fruitionem in deo,sed multo amplius propter hy C
postaticam vnionem cum verbo , propter quam habuit omnium diuinorum charismatũ plenitudinem,gratiamque tam perfectã,quòd maior creaturæ communicari non potest. Vnde secundum vtranque naturam dici potest sanctus sanctorũ, quia & sanctitas eius creata omniũ creaturarum sanctitatem simul sumptam excedit : propter quod de ipso legitur apud Esaiã, Iniquitatẽ nõn fecit,nec inuẽtus est dolus in ore eius. Decuit autem Christum vt hominem esse sine omni peccato, nõ solum propter vnionem cum verbo, sed insuper quia Sal- *Esaiæ.53*
uator , mediator, & aduocatus totius generis humani. Si e- *Iob.13.*
nim & ipse peccatum haberet, non esset idoneus omnes deo *Iudic.11*
recõciliare, & per seipsum immediate ad deum accedere, sed *Hebr.9*
mediatore egeret. Idem quoque decuit propter præuilegium *1.Iohã.2*
sacerdo-

D sacerdotij eius. Fuit enim primus & summus sacerdos, cuius hostia & obsequium non fuissent deo perfecte accepta, & ad satisfaciendum idonea si & ipse subiacuisset peccato: propter
Heb. 7 quod dicit Apostolus, Talis decebat vt esset nobis pontifex
Eccle. 6 sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus Si (pro quia) *ueritatem dico* euangelicam legem prædicando, & vestra piacula increpando, futura atq; secreta elucidando, *Quare uos non creditis mihi?* quasi dicat in hoc irrationabiliter facitis cum scriptum sit, Cùm videris sensatum statim euigila ad illum: sicut autem leuitatis est statim credere indifferẽter, sic duritiæ est non credere dũ
Matth. 3. sufficientia signa veritatis apparent. Quamuis verò doctrina
Iohan. 1 Christi fuerit omnino insolita atque incõprehensibilis, pro-
E pter quod nec faciliter recipienda fuit, tamen tanta, tamque
Lucæ. 3. euidentissima argumenta patuerunt, ꝙ ipse esset verus Chri-
Marci. 1 stus, verus magister & sanctus: puta testimonium Iohãnis Baptistæ, vaticinia prophetarum, miracula Christi, discipulorumque eius, constantia eius pro veritatis defensione, & zelus iustitiæ, quòd inexcusabiles erant Iudæi de sua perfidia. *Qui est ex deo* per prædestinationẽ æternam, per gratiæ reformationem, per bonitatis diuinæ imitationem. *Verba dei audit* non solum auribus corporis, sed etiã mentis, id est, verba diuina libẽter audit, memoriter tenet, diligẽter adimplet,
Psal. 119 quemadmodum ait Psalmista, In corde meo abscõdi eloquia tua, vt non peccem tibi. Et rursus, Bonum mihi lex oris tui su
Eccle. 5 per milia auri & argenti. Hinc scriptum est, Esto mansuetus
F ad audiendum verbum dei, & iterum, Sit omnis homo velox
Iaco. 1 ad audiendum. *Propterea uos non auditis* verba dei auribus interioribus, id est, humiliter, reuerenter, & affectuose nõ recipitis verba diuina quæ loquor, *Quia ex deo non estis* modo prætacto. Omnes quidem, imò & omnia sunt ex deo, tanquã ex causa efficienti, exemplari atque finali, dicente Apostolo,
Rom. 8. Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia: sed non omnes sunt ex deo per spiritualem reformationem, per gratiæ conseruationem, per diuinam electionem. Qui enim sic est ex deo, manet in eo, secundum quod ait Iohannes in sua canonica, Qui
1. Iohã. 3 natus est ex deo, nõ peccat, quoniam semen dei manet in eo.
Lucæ. 13. ¶ Denique, vnusquisque libenter audit loqui de re quam diligit. Qui ergo diligit deum, & vitã beatam, verba dei libenter audit, & affectuose conseruat, & in hoc salus nostra consi

stit secun

ſtit ſecundum quod ait Saluator, Beati qui audiunt verbum A
dei, & cuſtodiunt illud, Debemus ergo verba ſacra cum magna attentione, intima affectione, humili reuerentia legere, audire, proferre, tanquam epiſtolas nobis diuinitus miſſas.

¶In his verbis dedit nobis Saluator ſaluberrimũ documentum, maximam conſolationẽ, grandemq́; pœnitendi occaſionẽ. Dicendo enim qui eſt ex deo, &c. bonos & malos, inter electos, reproboſq́; diſtinxit. Fidelibus quoq; & timoratis, qui Eccle. 9.
licet certitudinaliter neſciant an ſint digni amore vel odio, contulit magnam ſpem confidendi, quòd ſunt in ſtatu ſalutis & filij dei, quia experiuntur ſe verba dei libenter audire, frequẽter reuoluere & cuſtodire, propter quod probabiliter ſcire poſſunt, ꝙ ſint in charitate & gratia, ſecundũ quod ait apo B
ſtolus, Ipſe ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro quod fi Roma. 8
lij dei ſumus. ¶Præterea ex verbis his datur vnicuiq; noſtrũ aperta, & prompta occaſio diſcutiẽdi ſeipſum an ad deũ pertinẽat. Dum enim audiuimus Chriſtum dixiſſe, qui ex deo eſt, verba dei audit, protin⁹ admonemur noſipſos inueſtigare, & ſolicite indagare, an verba dei audimus amãdo & obediẽdo.

¶Poſtremo, quàm diligenter & indeſinenter conſeruanda Deute. 6
ſint verba dei, patet ex eo quod Moyſes ſcripſit, Erunt verba domini in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens atque conſurgens: & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque ea in volumine, & oſtiis domus tuæ. *Reſponderunt igitur Iudæi & dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu* (id C
eſt, hæreticus quidam) *& dæmonium habes?* cuius relatione & adiutorio, dicis & facis alta ac mira, quæ alij te facere & dicere putant, virtute diuina? ¶Samaritani erant natione gentiles, ſed conuerſatione ſemiiudæi, quoniam libros Moyſi receperunt, & ſe circunciderunt. Nouerant autem iſti Iudæi quòd Ieſus eſſet natione Iudæus, ſed ex contemptu appellant eum Samaritanum, id eſt, in parte legis obſeruatorẽ, & in parte tranſgreſſorem. ſicque reputabant eum hæreticum. velut ſi nunc alicui diceremus, Huſſita es tu.

¶Secundum Gregorium, Chriſtus non negauit ſe eſſe Samaritanum: ſed hoc verum eſt, quantum ad nominis interpretationem, non tamẽ admiſit ſe eſſe Samaritanum eo modo quo Iudæi ſibi id impoſuerũt. Samaritanus quippe interpretatur

D custos. Christus verò est custos electorum suorũ, de quo psal-
Psal. 114. mista testatur, Custodiens paruulos dominus. Et Esaias, Cu-
Esaiæ. 21 stos qui de nocte. Dixerunt quoq; Christum habere dæmo-
Matt. 12. nium, non quòd esset obsessus & amens, sed quòd haberet oc-
cultum fœdus cum aliquo dæmone, imò cum summo diabo-
lo, puta Beelzebub secundum quod alibi dixisse leguntur, In
Lucæ. 11. Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Hoc ergo
peruersi dixerunt, quoniam aliter saluare non poterant, quo-
modo tot mirabilia facere, totq; secreta & futura reserare, &
tam subtilia ac profunda docere, non instructus ab homine
posset, nisi ꝙ vel à deo vel à diabolo hæc haberet. Noluerunt
autem credere, quòd haberet ea à deo propter nimiam displi
centiam atque inuidiam quam conceperunt in eum, ideo om
E nia talia deputabant diabolo, quemadmodum Magi & arre-
ptitij atq; Phitones, mira aliqua & occulta operantur ac pan-
dunt. Sed in hoc elucescit Iudæorum intoleranda peruersi-
tas. Nam multa miracula Christi omnem naturalem potesta
tem transcenderunt, & tota doctrina, & conuersatio eius re-
pugnabant diabolo, propter quod subditur *Respondit Iesus,
ego dæmonium non habeo* cooperatorem & familiarem. Om-
nia tamen dæmonia mihi subiecta sunt, *Sed honorifico patrẽ
meum,* id est, verbo & opere, in omnibus exhibeo honorem,
cultum & obediẽtiam deo patri, secundum quod homo sum,
ex quo patet sanctitas vitæ meæ, & ꝙ cum dæmonibus non
concordo, sed eorum cultum destruo, idololatriam reprobo,
F vitia damno, hominesq; ad deum conuerto, vt eum in omni-
bus toto corde diligant ac honorent, *Et uos inhonorastis me,*
id est, contempsistis, & falsa mihi imposuistis, opera dei ascri
bentes diabolo, & in hoc peccauerunt in spiritum sanctum.
1. Pet. 2. ¶ Ecce quàm patienter, & mansuete filius dei tanta accepta
1. Petr. 3 iniuria respondebat, quia (vt Petrus testatur) cum maledice-
retur, non maledicebat. Discamus & nos eius exemplo non
reddere malum pro malo, non vinci à proprio animo, non
passionari. Hoc facit facilè, qui nõ quærit propriam laudem,
gloriamque mundanam, qui priuatum extinxit amorem, &
Iohan. 5 gaudet aduersis. Nempe vt ait S. Hieronymus, qui non quæ-
rit gloriã non sentit contumeliam. Magnum est de nullo gau
dere nisi per quod promouemur apud deum. De nullo quoq;
dolere nisi per quod à deo abducimur. Et ne Iudæi dicerent
Christo, inaniter te excusas, adiecit. *Ego non quæro gloriam
meam*

meam simile est quod supra ait, Claritatem ab hominibus nō A
accipio, quod quomodo verum sit, illic diligenter tractatum
est. Certum est enim, quòd Christus iubet se adorari, honora
ri, suisq; verbis in omnibus obediri, trium enim personarum
vna est gloria. Verum Christus, secundum quod homo non
quęsiuit gloriam secularem, mundanum honorem, vel aliquā
vanitatem, sicut opinabantur Iudęi. Incomparabiliter igitur
minus spectat ad nos vilissimos peccatores quærere gloriam
propriam, velle dominari, præesse, glorificari, vnde ex ani-
mo dicamus cum Apostolo, Soli deo honor & gloria. *Est qui* *ad Tim.* 1
quærat & iudicet, id est, deus pater vel trinitas requiret à vo *Iohan.* 5
bis ꝙ non glorificastis me tanquā verum filium dei, & de hoc *Deute.* 7
iudicabit vos iudicio condemnationis. Pater enim requirit,
& vult filium suum glorificari ab omnibus. Idcirco qui non B
honorificat filium, non honorificat patrem. Vnde in Danie-
le scriptum est, quòd antiquus dierū, videlicet pater æternus
dedit ei potestatem, honorem, & regnum. Superius dixit Sal- *Iohan.* 5
uator, Pater non iudicat quenquam, quomodo ergo nunc ait
de patre, est qui quærat & iudicet. Respondendū quòd in iu-
dicio duo considerantur, videlicet ipsa discretio boni à ma-
lo: & prolatio sententiæ. Quantum ad primum iudicat pater
seu trinitas tantum per authoritatem, quantum ad secundum
iudicat Christus, secundum naturam assumptam, vt dictum
est plenius supra. *Amē amen* (id est, verè verè) *dico uobis*, in- *Ibidem.*
geminat amen ad ampliorem certitudinem, *Si quis sermonem*
meum seruauerit per fidem & charitatem, id est, verbis meis fi
deliter obedierit, *Mortem non uidebit in æternum*, id est, nun C
quam experietur seu sensiet mortem spiritualem, quia nec in
præsenti priuabitur vita gratiæ, nec in futuro, vita gloriæ, & *Sapien.* 5
nec pœnam sensus nec pœnam damni in inferno habebit. Iu
sti enim in perpetuum viuent, vt Sapiens ait. Videre in scri-
pturis ad omnes sensus refertur, & ad sensitiuam atque in-
tellectiuam notitiam. Vnde nunc sumitur pro gustare vel ex-
periri seu pati: sic quoque accipitur in psalmo, quo dicitur, *Psal.* 15.
Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Denique (vt *Lucæ.* 8
habetur in Luca) semē est verbum dei. Quemadmodum ergo
in corporalibus rebus, qui semen custodit in terra, pertingit
ad fructum, sic qui seruat verbum Christi in corde, continuo
tendit, tandemque pertingit ad fructum seminis huius, qui
est vita æterna, propter quod Salomon admonet, Serua man- *Prouer.* 7

D data & legē quasi pupillam oculi tui, liga eam in digitis tuis, & in tabulis cordis tui scribe eam. *Dixerunt ergo ei Iudæi* carnales præinducta verba de morte naturali ac corporali intelligentes. *Nunc cognouimus, quia dæmoniū habes* .i. tā insensate, tamq; manifestè mēdaciter loqueris, quòd qui pauloante opinabamur te dæmonium habere, illóque instigante stultissime loqui, nunc certi sumus de hoc. Et hoc probant. *Abrahā mortuus est*, morte corporali, cum esset centū sepuagintaquinque annorum, sepelieruntq; eum Isaac & Ismaël filij eius, vt

Gene.25 in Genesi dicitur, *Et prophetæ* mortui sunt, quasi dicāt, tam

Matt.13 sanctus patriarcha, beatissimique prophetę, qui sermones dei

Marc.6 impleuerunt, mortui sunt, *Et tu* (filius fabri ac pauperis fœminæ dicis) *si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum*, tanquam dicant, intolerabilis est præsumptio

E tua, quia sic loqueris ac si verba tua essent amplioris efficacię, quàm verba dei, & tibi obedientes beatiores essent Abrahæ ac prophetis, cæterisq; dei ministris, qui nō obstante obseruatione diuinorum verborum defuncti noscuntur. *Nunquid tu maior*, id est, sanctior, *Es patre nostro Abraham?* qui amicus dei vocatus est, sicut per Esaiam dominus loquitur, Semen Abraham amici mei, quasi dicat, nequaquam. Loquitur ergo de spirituale magnitudine, quæ præsertim in sapientia & virtute consistit. Vnde in spiritualibus idem est esse maiorem & meliorem: ideo deus, in quo nulla est quantitas, maior est omnibus rebus in infinitum. Mira cæcitas Iudæorum. Experimentaliter enim constabat, quòd Iesus in gratia prophetiæ, in altitudine sapientiæ, in efficacia miraculorum,

F in conuersatione spiritualium operum excessit Abraham patriarcham, sed omnia ista ascripserunt diabolo, cum tamen nec diabolo constent futura pure contingentia, cordiumque secreta, sed soli deo, quæ Christus vbertim prædixit ac reseraiuit.

Esaiæ.15. uit. Vnde per Esaiam dominus ait, Quæ ventura sunt annunciate, & sciemus quia dij estis vos, *Et prophetæ mortui sunt*, id est, quomodo tu qui inferior es Abraham & prophetis defunctis citoq; moriturus, aliis immortalitatem promittere audes? *Quem teipsum facis?* id est, qualem vel quantū affirmas & reputas te, quē vidNone hominem mortalem similem nobis? quasi dicat, Multū inaniter magnificas teipsum. *Respondet Iesus* excusando se de tanto facinore. *Si ego glorifico*, id est, gloriosum seu magnum dico *Meipsum* inordinate atque

atque carnaliter, non sub ordine sapientiæ dei, secundũ quod A
mihi imponitis, *Gloria mea,* id est, dignitas quam mihi a-
scribo, *Nihil est,* id est, nullius reputationis, vana & falsa.
Christus vtique dicendo, Ego sum lux mundi, & multa simi
lia, glorificauit se, sed non inordinate, prout Iudæi ei impo-
suerunt, idcirco respondet ad intentionem ipsorum. *Est pa-
ter meus* (cœlestis) *qui glorificat,* id est, gloriosum ostendit
Me, dicendo, Hic est filius meus dilectus, & per opera mi- *Matt.* 3
raculosa, prophetarum quoque eloquia. Denique, pater glo- *Marc.* 1.
rificauit, id est, beatum fecit Christum secundum naturam *Lucæ.* 3
assumptam, conferendo animæ eius beatificam fruitionem. *Matt.* 17
Nec mirum si filius asserat glorificari à patre, cum infra fi- *Lucæ.* 9
lius dicat ad patrem, Ego te glorificaui super terram. Et in li *Iohan.* 17
bro Regum deus loquutus est, Qui glorificauerit me, clarifi- B
cabo eum, *Quē* (id est, de quo patre meo) *uos dicitis quia deus* 1. *Reg.* 2
noster est per creationem & gubernationem, & per dilectio-
nem, & honorationem nostram ad eum. Quãuis enim Iudæi
trinitatis mysterium ignorantes, non dixerint deum patrem
esse deum ipsorum, loquendo de patre secundum quod pater,
tamen id quod est pater, videlicet deum absolutè acceptum,
dixerunt esse deum suum, *Et non cognouistis eum,* quoniam
patrem nõ cognouerunt secundum proprietatem relatiuam,
& propriam patris rationem: nec deum cognouerunt cogni-
tione formata, sed informi, non enim obedierunt eius præce
ptis, ideo factis eum negabant. quemadmodum de impiis di- 1. *Tim.* 1
cit Apostolus, Confitentur se nosse deum, factis autem ne- 1. *Iohã.* 3
gant, cum sint abominati & reprobi. Vnde Iohannes ait, in C
sua Epistola, In hoc scimus, quoniam cognouimus deum, si 1. *Cor.* 1
mandata eius obseruamus. De tali formata notitia dicit Apo *Roma.* 1
stolus, Si quis ignorat, ignorabitur. Porrò, de cognitione in-
formi ait. Cum cognouissent deum, non sicut deum glorifi-
cauerũt aut gratias egerunt, sed euanuerũt in cogitationibus
suis. *Ego autem noui eum* secundum vtranque meam natu-
ram, quia vt deus cognosco eum per comprehensionem per-
fectam, & vt homo cognosco eum notitia, beatæ fruitionis
per speciem. Talis nempe notitia nouit anima Christi deum
patrem seu trinitatem indesinenter in somno & vigilia: quia
per somnum, aliasque corporales occupationes, actiones, &
passiones, non impediebatur anima Christi ab interiori co-
gnitione ac dilectione dei, sed iugiter erat in actu, *Et ser-*

D *monem eius seruo* memoriter & obedienter, secundum naturam humanam. Non enim negligentia vel obliuio locum habebat in Christo. *Et si dixero, quia non scio eum,* id est, quòd patrem non cognosco, quod impossibile est me dicere, sicut impossibile est me mentiri, *Ero similis uobis mendax,* qui multa mendacia fingitis contra me, *Sed scio eum, & sermonem eius seruo,* vt dictum est. Paulo ante dixerunt Iudæi, Nunquid tu maior es patre nostro Abrahã? Ad hoc Christus modo respondet. *Abrahã pater uester* secundum carnalem propagationem, non secundum fidei atq; virtutum parilitatem, *Exultauit,* id est, spiritualiter lætabatur, *Vt uideret,* id est, de hoc quòd visurus erat *Diem meum,* id est, tempus aduentus mei seu incarnationis. Facta enim sibi promissione, quòd
E Christum in spiritu cerneret, eiusque mysteria nosceret, cor-
Gene. 22 dialiter exultauit. *Vidit* (id est, per spiritum prophetiæ co-
Apoc. 3. gnouit) *diem* aduentus mei, vel me tunc venturum. Cognouit enim filium dei in fine seculorum incarnandum, cum dictũ est ei, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Nec dubium quin ipse, aliiq; prophetæ, patriarchæ, multa nouerunt per reuelationẽ diuinam de Christo, eiusq; aduentu atq; mysteriis, quæ nõ sunt descripta. An tamen Abraham nouit de-
Danie. 9 terminate tẽpus aduentus Christi (vt Daniel qui determinauit hebdomadas dominicæ passionis) certum non habeo. Potest quoq; intelligi de die æternitatis Christi, quæ dies aliud non est nisi ipsa æternitas, seu deus æternus. Huius diei beati
Gen. 14. ficam visionẽ in claritate patriç electorum, deus promisit A-
F brahæ, Ego (inquiẽs) protector tuus & merces tua magna nimis. Hanc diem vidit Abraham, in via per fidem, tẽdebat ad eam per spem, exaltauit in eius prçstolationem per charitatẽ.
Hebr. 1. Hinc quoque dicit Apostolus, Expectabat Abraham funda-
Matt. 13. menta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor deus.

¶ Sed his obuiare videtur, quòd Christus alibi ait discipulis suis, Multi prophetæ & iusti cupierũt videre quç vos videtis, & non viderunt. Hoc enim apparet tam bene dictũ de Abrahã, sicut de aliis prophetis ac iustis. Et respondendũ, quod Christus loquitur ibi de visione intellectuali cõiuncta visioni exteriori, quemadmodũ plenius demõstraui super Matthæum. Sic autẽ Abraham non vidit diem & opera Christi, seu Christum in carne, nec alij prophetæ ante Christi incarnationem defuncti. *Dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum ha-*

dum habes, & Abraham uidisti? Christus dixit quòd Abraham A
vidit diem suum,& ipsi sic repetunt, Abraham vidisti? quia
qua ratione verificaretur vnum,verificaretur & reliquũ:quasi dicant,Si abraham vidit diem tuum, ergo contemporanei extitistis,& vos inuicem conspexistis,quòd pater falsum, cũ nondum sortitus sis annos quinquaginta. Potius autem dixerunt, Abraham vidisti,quàm Abraham vidit te,quasi magnũ esset Iesu vidisse Abraham patriarcham,& non econtra,reputantes Abraham multo maiorem Iesu.

¶ Quæritur,cur nominauerunt annos quinquaginta, quum Iesus multo iunior esset. Aliqui dicunt, quòd à casu, quia sic occurrebat eis. Alij dicunt, quòd propter reuerentiam iubilei,qui fuit quinquagesimus annus:quasi dicant, necdum attigisti vnum iubileum,& Abraham vidisti, qui pene per duo B
milia annorum dormiuit cum patribus suis. Quidam dicũt, quòd Christus propter ieiunia & labores,& propter nimiam maturitatem videbatur multo senior, quàm fuit. Vnde ait in Psalmo, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea im *Psal.* 108
mutata est propter oleum. Ego opinor,quòd ideo tãtum excrementum annorum expresserunt,vt insinuarent, quàm plane ac facile possent falsificare verba Christi:quasi dicãt,Dato quòd haberes multo plures annos quàm habes, nihilominus falsum esset,quòd dixisti Abraham te vidisse.

¶ Errauerunt autem isti obtenebrati Iudæi dupliciter. Primo,quòd verbum Christi de corporali visione intellexerũt. Secundo,quòd solum in Christo humanam natiuitatem pensabant,putãtes,quòd nequaquam fuisset prior sua matre. Hu C
ius secundi falsitatem reprobat Christus. *Dixit eis Iesus, Amẽ amen dico uobis.* Mitis humilisque magister semper patienter cum tranquillitate respondet, non commotus illorum iniuriis. Hoc enim præcipuè pertinet ad prædicatorem siue doctorem verbi dei, quia vt Salomon loquitur, Doctrina vi- *Prou.* 19.
ri per patientiam noscitur, & non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Propterea apud Gregorium, Tanto cõuincitur quisq;,minus doctus,quanto minus patiens, *Antequam Abraham fieret,* i.crearetur,quantum ad animam,vel generaretur quantum ad totum compositum *Ego sum* in natura diuinitatis æternaliter,inuariabiliterque subsisto.

¶ Porrò,dicendo ego sum,ostendit suam æternitatem, quæ *Exod.* 3.
nec præteritum habet,neq; futurũ, sed omne tempus ambit,

D includit, excedit. Ipse est, qui olim loquutus est Moysi, Ego
Hebr.13. sum qui sum. Vnde ad Hebræos legitur, Iesus heri & hodie,
1.Cor.1. ipse & in secula. Ipsa nanque est sapientia quæ in Ecclesiasti
Eccle.24 co protestatur, Ego ex ore altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam. *Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum* obruendo eum lapidibus tanquam blasphemum. Lex quippe præcepit blasphemos lapidari. *Iesus autem abscondit se*, non retro maceriam seu columnam, sed abscondit se, id est, diuina potestate præbuit se inuisibilem Iudæis, non discipulis suis, quia sequuti sunt eum. Potest autem absconsio ista dupliciter intelligi. Primo, quod percussit eos, cæcitate, quæ dicitur aurisia, qua aliquid non videtur, cum tamen alia videantur.
Gen.19. tur. Vel sic videtur non tamen cognoscitur, qua percussi fue-
4.Re.6. runt Sodomitæ, & Syri ad instantiam Helisæi, vt legitur in
E Genesi, & in libris Regum. Secundo, quòd Iesus diuina virtute fecit, nec color corporis sui immutaret visum Iudæorũ, imò hoc potuit virtute animæ suæ quæ habuit perfectum dominium supra proprium corpus. Nam & animę beatorũ corporibus glorificatis vnitæ facere propria corpora visibilia vni, & inuisibilia alteri. Corpora enim huiusmodi sunt in plenissima obedientia animarum, deo fruentium, *Et exiuit de templo* Hierusalem. Exiuit autem pergendo per medium illorum, quemadmodum transiit per medium ciuium suo-
Lucæ.4. rum eũ præcipitare volentium, vt Lucas recitat, Noluit enim
Iohan.2. adhuc occidi, quoniam nõdum venit hora quam propriæ pas
Iohan.7. sioni præuidit, præfixit, elegit, per quod dedit exemplum fi-
F delibus, quòd sæpe possunt se persecutoribus suis occultare, quando videlicet fides aliorum non periclitatur, nec grande scandalum oritur pusillorum, nec iustitia ipsa extinguitur.

¶ Expositio Capitis.ix.

Et præteriens Iesus, uidit hominem cæcum à natiuitate.

ARTICVLVS XXIIII.

QVia in superiori capitulo multa incomprehen-
Iohan.8. sibilia ac diuina Christ⁹ de seipso asseruit, quæ Iudæi non intelligentes voluerunt eum quasi blasphemum lapidare, idcirco nunc conuenienter recitatur miraculum omnino diuinũ, quod natu

quod naturali virtute effici nequit, quatenus per hoc confirmetur supernaturalis doctrina iam præinducta. Præmissę enim correspondere, & proportionari debẽt conclusioni, propterea supernaturalis veritas fidei per supernaturalia argumenta, hoc est, per opera miraculosa ostenditur. *Et præteriens Iesus*, hoc est, locum circa templum pertransiens *Vidit*, diligẽti intuitu oculi corporalis, pio quoq; respectu diuinæ miserationis *Hominem cæcum à natiuitate* nomine Cedoniũ, qui postea cũ Maria Magdalena, Martha, Maximino, & Lazaro, seu à Iudæa expulsus est, sicut habetur in legẽda Marię Magdalenæ. Cæcus autem à natiuitate non potest de coloribus iudicare, quia orbatus à natiuitate aliquo sensu, caret notitia sensibilium illius sensus: ex quo concludit Aristoteles, quòd nostra notitia intellectiua non est concreata, sed à sensu originata, atque ex præuia cognitione sensitiua causata. B

¶ Mystice, quando Iudæi increduli Christum repulerunt, eius discipulos atque Apostolos à suis finibus expellendo, cõuersus est Iesus, & oculo pietatis aspexit populum gentilem penitus cæcum, & in tenebris natum ac enutritum, eumque per Apostolorum prædicationem & gratiæ infusionem edocuit: propter quod Paulus & Barnabas dicunt Iudæis, Vobis oportebat primum loqui verbum dei, sed quoniam repulistis illud, ecce conuertimur ad gentes, sic enim præcepit nobis dominus. In Esaia quoque dominus ad Christum ait, De di te in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum. *Et interrogauerunt eum discipuli sui* Ex quo viderunt eum diligenter intueri hunc cæcum, quasi aliquid circa eum acturus, sciscitati sunt magistrum discipuli. *Rabbi, quis peccauit hic* (cæcus) *an parentes eius? ut* hoc est, propter quod peccatum *Cæcus nasceretur.* Discipuli isti præsupponebant quòd pœna non infligitur rationali creaturæ, nisi propter culpam, quum pœna sit præmiũ culpæ: & hoc aliquo modo verum est, quia nisi originale peccatum præcessisset, sequentes pœnæ hominibus inflictæ non essent: non tamẽ omnis pœna propter originale peccatum inducitur, quasi in vindictã illius, nec propter actuale peccatum patientis, sed & propter alias causas, vt iam dicetur. ¶ Videntur autem discipuli interrogasse, ac si putassent, hominem antequam nasceretur peccasse, quẽadmodum Platonici & Origenes dixerũt animas hominum simul creatas à principio mundi in cœlo, illicque peccasse, & ob

Marginalia: A (beside line 1); Acto. 13. (beside "per Apostolorum prædicationem"); Esa. 1. (beside "bis dominus. In Esaia"); C (beside "ter intueri hunc cæcum")

D ob id corporibus quasi carceribus alligatas in vltionem peccatorum vitę alterius seculi. Sed hoc discipuli non putabant, neque à Christo hoc didicerunt, sed cum essent rudes, & simplices simpliciter quæsierunt. ¶ Potest tamen eorum inquisitio colorari dupliciter. Primo, vt intelligãtur quæsisse de peccato originali ipsius cæci. Secundo, vt intelligantur interrogasse de peccato eius futuro, videlicet, an deus vniuersa prænoscens, fecerit eum cæcum propter iniquitates eius futuras. Est nanque quorundam opinio, quòd deus interdum dat prę mium ante meritum, scilicet propter meritum futurum.

¶ Considerandum verò, quòd punitio cõsistit in subtractione alicuius boni & inflictione mali. Bonum autẽ est duplex, & malum similiter. Est enim bonum spirituale ad animã per
E tinens, scilicet, gratia, virtus & dona spiritus sancti. Aliud est bonum corporale, vt sanitas, diuitiæ. Vnus ergo non punitur propter peccatum alterius, in priuatione spiritualium bonorum, & inflictione oppositorum malorum, sed in priuatione corporalium bonorum, cuius ratio est, quoniã vnus punitur propter peccatũ alterius, in quantũ est aliquid eius, ita quòd pœna eius redundat in illum propter quẽ punitur. Sicut punitur populus propter regem, & filius propter parẽtes. Quẽ-
2.Re.24 admodum in libris Regũ. Et in Paralipomenon legitur, Po-
1.Par.21 pulus Iudæorum percussus, propter murmurationem factam seu fieri iussam à Dauid. Vnus autem nõ est aliquid alterius, quantum ad animam, quoniam anima simplex est, & im-
F mediate à deo creatur atque infunditur. Vnde per Ezechie-
Ezec.18. lẽ dominus loquitur, Omnes animæ meæ sunt. Sicut anima filij, sic anima patris. Sed quantũ ad corpus filius est aliquid parentum, tanquam de eorũ semine natus: & populus est aliquid principis. Ideo propter peccatũ vnius, alter quandoque punitur, vel in corpore per infirmitatem, vel in membris per monstruositatem. Quandoq; enim nascuntur filij mõstruosi, propter peccata parentum, qui in filiis talibus affliguntur ac puniuntur, vel in exterioribus bonis, vel in subditis.

¶ Per hanc distinctionem concordantur scripturæ, quæ prima facie videntur contrariæ: illæ enim quæ asserunt filios puniri propter parentes, intelligendæ sunt de punione in corporalibus bonis, quæ subtrahũtur, & corporalibus malis quæ
Exod.20 infliguntur: vt cum Moses ait in Exodo, Dominator domine
Exod.34 qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiam

&

&c quartam generationem. Et apud Hieremiã, Domine deus A
qui facis misericordiam in milibus, & reddis iniquitatem pa Hie.32.
trum in sinum filiorũ post eos. ¶ Porro authoritates quæ dicunt oppositum, intelliguntur de punitione in spiritualibus bonis. Talis enim punitio non ordinaretur ad bonum puniti, vt per Ezechielem inducitur, Filius non portabit ini- Ezec.18.
quitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Ibidem.
Hinc apud eundem dominus increpat filios Israël, dicens, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. *Respondit Iesus, Neque hic peccauit, neque parentes eius* peccato de quo vos inquiritis, id est, tale crimen non cõmiserunt, propter quod iste natus est cæcus. Non ergo vult Christus dicere, quòd nullatenus peccauerunt, quoniam Sa- B
lomone testante, Nõ est homo super terram qui faciat bonũ, 3.Reg. 8
& non peccet. Et Iacobus. In multis (inquit) offendimus om- Iaco.3.
nes. Sed intẽtioni discipulorum respõdit, qui de certo peccato interrogauerũt. *Sed ut manifestentur opera dei in illo* i. ideo natus est cæcus, vt miraculosa opera à me in eo fiant, ad manifestationem diuinæ potentiæ, atq; ad gloriam creatoris. Ponit autem Saluator plurale pro singulari, quia per opera dei designat supernaturalem illuminationem cæci istius. Vel potest pluraliter accipi, intelligendo per opera dei omnia, quæ ad illuminationem huius cæci concurrebant, videlicet linitionem oculorum eius ex sputo &c. ¶ Denique secũdum doctores, sex modis flagellat dominus hominem. Primo, propter meritorum augmentum, & ad virtutis probationem ceu C
manifestationem, quemadmodum Iob, & Tobiam, secun- Iob. 2.
dum quod Iob ait, Probauit me dominus quasi aurum, quod Tob. 2.
per ignem transit. Et Tobias dicit, Quia acceptus eras deo, Iob. 32.
necesse fuit vt tentatio probaret te. Secundo, propter virtu- Tob. 12.
tum spiritualiumque bonorum custodiam, ne propter su- 2.Cor. 12
perbiam amittantur, vt Paulus qui profitetur, Ne magnitu- Iohã.11.
do reuelationum extollat me, datus est mihi angelus satanæ. Iohan. 5.
Tertio, vt virtus diuina manifestetur ad gloriam creatoris, Num.12.
vt hunc cæcum & Lazarum, qui ideo obiit, vt à Christo ad 1.Mac. 9
gloriam dei suscitaretur, sicut infra Saluator testatur, Infir- Mat. 2.
mitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt clarifice- Gene. 19
tur filius hominis per eam. Quarto, propter peccata vt per Num.16.
pœnam inflictam purgentur, expientur, ceu dimittantur, vt Esa. 55.
paralyticum, de quo dictum est quinto cap. & Mariam sororem

D rem Mosi, filios quoque Israël in deserto, vt aliqui dicunt. Quinto, propter nimia scelera, vt futura atque æterna pœna in præsenti quodammodo inchoetur, vt Antiochum, & Herodem, Sodomitas, Dathan, & Abiron, & Chore. Sexto, propter diuini consilij dispensationem, ad satisfaciendum pro aliis, sicut Christum, iuxta illud Esaiæ, Propter scelus populi mei percussi eum. *Me oportet* non aliqua coactione, sed magna vtilitate atque immobili complacētia, & propter inuariabilem dispositionem ordinationis diuinæ, à qua deuiare non possum, *Operari opera eius qui me misit*, hoc est, opera dei patris, quæ per me fieri decreuit, quæ ordinantur vel pertinent ad humani generis liberationem, videlicet signa per quæ homines sciunt me esse filium dei, vt conuertuntur

E ad me, cætera quoque opera sancta & virtuosa, quæ pro nostra salute Christus fecit docendo, orando, discurrendo. Opera autem miraculosa sunt opera patris, vel trinitatis, tanquam principalis actoris, de quo cantatur, Benedictus do-

Psal. 71. minus deus Israël, qui facit mirabilia solus, & sunt opera

Iohan. 14 Christi hominis, tanquam instrumentaliter exequentis. Vnde infra ait, Pater in me manēs, ipse facit opera, *Donec dies est*, hoc est, quandiu in mundo visibiliter maneo, cum hominibus conuersando. Quemadmodum enim sol materialis sua præsentia causat diem, & sua absentia noctem. Sic Christus præsentialiter existendo in mundo in humanitate assumpta, tanquam sol intelligentiæ solque iustitiæ fecit diem spe

Esa. 4. cialis gratiæ spiritualem, de quo die loquitur Esaias, In die

Zach. 2. illa erit germen domini in gloria & magnificentia. Et Za-

F charias, In die illa applicabūtur gentes multæ ad dominum, dies iste præsertim consistit in cordibus diuino lumine illustratis. Durauitque à Christi natiuitate vsque ad eius ascensionem. ¶ Verum, quoniam Christus etiam post ascēsionem operabatur opus nostræ salutis mittendo paracletum, & per

Acto. 2. apostolos faciendo miracula, imò per eos cæterosque discipulos atque vicarios suos, multos illuminando, & conuertendo quod & nūc ait, & vsque in seculi finem facturus est, ideo potest hoc modo exponi, Me oportet operari opera eius, qui me misit, hoc est, miseris subuenire, peccatores conuertere, infirma sanare, debilia confortare, electos custodire, donec dies est, hoc est, durante tempore gratiæ seu vita pręsente sub euangelica lege: de quo tēpore per Esaiam dominus asserit,

Tempo

Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Et A
Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies sa- *Esa.* 49.
lutis. *Venit* id est, incessabiliter appropinquat, *Nox*, id 2.*Cor.* 6.
est, finis vitæ præsentis, vel hora iudicij, *Quando nemo potest operari*, id est, meritorie agere, quoniam via finita est status. Cum ergo hæc vita sit via, & cursus ad aliam vitam, ne- *Eccle.* 9.
mo potest post hanc vitam mereri vel pœnitere. In hora quoque iudicij erit tempus præmiorum non meritorum. ¶ Non ergo indulta pœnitentiæ tempora negligamus, non diem aliquem infructuose perdamus, sed iuxta Salomonis doctrinã, quodcunque potest manus nostra instanter operemur, quoniam cito erit terminus vitæ istius. *Quandiu in mundo sum*, id est, inter homines corporaliter viuo & ambulo, *Lux sum mundi*, id est, hominum corda illustro, verba prædicationis, B
exemplo conuersationis, signis diuinæ virtutis. ¶ Sed nónne saluator semper in mundo est, vel post ascensionem desiit esse lux hominum? Non vtique, quoniam ipse ait apud Matthæum, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad cõ *Matt.* 28
summationem seculi. Est autem Christus in hoc mundo inferiori, & cum fidelibus per maiestatem deitatis, per sacramentum proprij corporis & sanguinis, atque per spiritualem inhabitationem, qua mentes deuotas per charitatem, & cætera gratiæ dona inhabitat. Denique, post ascensionem magis illuminauit mundum, quàm ante, tam apostolos, quàm alios per apostolos. Dixit enim apostolis ante passionem, Expe- *Iohan.* 16
dit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Ante a- C
scensionem quoque non illuminauit nisi Iudæos, & aliquas gentes illis vicinas: post ascensionem verò vniuersum mundum. Nihilominus, quandiu fuit in mundo modo prætacto, fuit lux mundi specialiter, vtpote per seipsum immediate homines illustrando. *Hæc cum dixisset Iesus, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo* (& terra seu puluere) *& liniuit lutum super oculos eius*, id est, super organum clausum huius cæci, *Et dixit ei, Vade laua* (oculos) *in natatoria*, id est, piscina vel aqua, *Syloe, quod* (nomen Hebraicum) *interpretatur missus*. Syloe fons fuit oriens in pede montis Sion, descendensq; in vallem Iosaphat, cuius aqua in quodam stagno recepta atque collecta, nõ longe à mõte Sion vocata est natatoria Syloe.i. 1. *Cor.* 1.
piscina ex fonte illo collecta. ¶ Quærendum est diligenter,

cur

D cur Christus sapientia patris, nihil sine legitima causa efficiens, qui potuit solo nutu, solo verbo, solo imperio, cæco huic visum præstare ita non fecit, sed iuxta ordinem explicatum, expuendo fecit lutum, quo vnxit oculos cæci, quem misit ad aquas Syloe ad lauandum? Et respondendum, quòd non sine grandi mysterio, non sine mystica ratione id contingit, nempe per exteriora ista quæ fecit, insinuauit quo modo, & ordine interior oculus illustretur. Expuitio ergo in terram, figurauit effusioné diuinæ sapientiæ, super corda humana. Quoniam per saliuam, qua gustus cibos diiudicat, & lingua verba pronunciat, sapientia designatur, quæ præstat in rebus diuinis saporem, & linguam erudit ad loquendū, quæ dei sunt,
Coloss. 4. cum discretione rectissima, prout docet Apostolus, Sermo ve
E ster semper in gratia sale sit conditus. Lutum verò est cor humanum, quoniam sensus, & cogitatio hominis proni sunt in malum, & ad terrena iugiter inclinantur, nisi cor ipsum diui-
Genes. 8. na gratia perfundatur ac eleuetur. Propter quòd, mētes peccatorum dicuntur carnales, non per essentiam, sed inclinationem & inhæsionem. Præterea per linitionem luti istius su-
Psal. 83. per oculos cæci, designatur vnctio spiritualis, qua verbū incarnatum, vel homo quicunque diuina sapientia illustratus, docet intellectum fratris seu proximi sui, applicãdo radium sapientiæ dei ad certam personam: quo facto, iubetur homo ire, id est, à vitiis ad virtutes migrare, atque de virtute in virtutem procedere, ne infusam sapientiam perdat. Et lauare oculos suos in natatoria Syloe, id est, cor suum ab omni vi-
F tiorum caligine, atque ignorantiæ cæcitate in fonte sapien-
1. Cor. 1. tiæ, scilicet Christo purgare, quatenus sciat se sine virtute & gratia Christi, & sine dominicæ passionis merito nil posse: secundum quod infra testatur, Sine me nihil potestis facere.
Iohã. 15. Christus enim cum sapientia incarnata missa in mūdum, rectè per natatoriam Syloe (quæ interpretatur missus) exprimitur. ¶ Potest quoque per natatoriā hanc fons lachrymarum ex vera compunctione vel patriæ desiderio emanãtium designari, in quibus anima ab omni macula purificatur. Vel certè baptismus, quantum ad cathecumenos bene instructos atque contritos. ¶ Ad insinuandum, ergo quòd ista ad interioris oculi perfectam illustrationem requirūtur, fecit Chri-
Chryso. stus quæ dicta sunt. Alij dicunt (vt Chrysostomus) quòd fecit lutum, ad ostendendū, quòd ipse sit, qui in exordio mundi ope

di operatus est hominem de limo terræ. Saliuam quoq; emisit, ad declarandum, quòd virtus curatiua esset à diuinitate, quæ est caput Christi hominis, tanquam à principali principio, & ab eius humanitate, quasi ab instrumento. Saliua quippe fluit à capite: & caput Christi deus secũdum Apostolum. Christus quoq; secundum naturam assumptam, caput est omnium electorum, sicq; per expuitionem saliuæ descendentis à capite signatur, quod potestas sanatiua esset à diuinitate & Christi humanitate, sicut ostensum est. Oculos quoque cæci liniuit, ostendens se humanorum corporum formatorem & reformatorem, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Iussit autem cæcum sic luto linitum ire ad natatoriam Syloe, vt obediendo aliquid mereretur, eiusque fides & obedientia notificaretur, & ipsum miraculum amplius diuulgaretur. *Abiit ergo*, cæcus natus, *Et lauit* oculos suos in natatoria Syloe lutũ abstergendo ab oculis: in quo commendatur fides, ac obedientia eius, *Et uenit uidens.* nam obediẽdo Christo in ipsa piscina visum recepit, quo significatur, quòd qui deo obedit, copiosius illustrari meretur. *Itaque uicini* (cæci istius) *& qui uidebant eum prius* antequam visum recepit, *Quia mendicus erat*, id est, ideo eum frequenter inspexerant, quoniam more debilium sedit in publico, eleemosynam à prætergredientibus postulando, *Dicebant, Nonne hic est qui sedebat* in loco pauperũ, *Et mendicabat?* quasi dicant, Vtique ex longa enim experimentalique notitia certi erant de hoc. *Alii dicebant, quia hic est*, isti consenserunt iudicio vicinorum. *Alii autem dicebant, nequaquam*, (id est, non est sic) *sed similis est eius*, hoc dixerunt duplici ratione. Primo, quoniam posibilius reputabant, duos esse in omni dispositione corporali simillimos, ita vt discerni non possent, quàm cæcum à natiuitate visum recepisse. Secundo, quia & cæcus iste in vultu aliqualiter fuit mutatus, propter oculorum apertionem, oculis vicinarum alterationem & relaxationem, *Ille uerò* quia seipsum optime nouit, quantum ad identitatem personæ, *Dicebat, quia ego sum* (voluit enim suum curatorem magnificare atque honorare) *dicebant ergo ei. Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi? Respondit, Ille homo qui dicitur Iesus*, Nondum agnouit hic cæcus, CHRISTI diuinitatem, sed humanitaté, eiusq; nomen ex aliorũ relatu didicerat, *Lutum fecit*, non dicit quomodo

A *Gene. 1.* *Ephes. 5.* *Philip. 3.* B C *Prou. 16.*

D modo, vtpote ex sputo & terra, quia forte nõ sciuit hoc, quia nec vidit illud, *Et unxit oculos meos* (videlicet pellem extrinsecus) *& dixit mihi, uade ad natatoriam Syloe, & laua oculos, & abii, & laui, & uidi* postquam illi obediendo, oculos aquis rigaui. *Dixerunt ei, Vbi est ille?* Hoc fortè quærebant, vt traderent Iesum pharisæis & scribis, eo quòd sabbato hæc egisset. *Ait, nescio.* Iesus nanque recessit à loco illo, antequam cęcus illustratus reuersus fuit: nec audiuit, quò abisset: nec sciuit quòd Iesus per diuinitatis immensitatem esset vbique. *Adducunt eum ad pharisæos* qui cæcus fuerat, vt ipsi tanquam maiores, ac religiosiores iudicarent de opere isto, rémque diligentius examinarent. Vel vt Iesum de violatione sabbati, coram pharisæis accusarent. Vel vt placerent pharisæis

E à quibus nouerant Iesum odiri. *Erat autem sabbatum* (videlicet septima dies festiua) *quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius.* Hoc inserit Euangelista, vt pandat causam adductionis, cæci ad pharisæos, & dissensionis pharisæorum adinuicem. *Iterum ergo interrogabant eum pharisæi, quomodo uidisset?* Vt possent aliquam calumniandi occasionem ex verbis cæci illuminati elicere. *Ille autem dixit eis, lutum posuit mi*

Lucæ. 6. *hi super oculos, & laui oculos,* in præfata piscina, *Et uideo. Dicebant ergo ex pharisæis quidam* indurati & excæcati, festucam in aliis, non trabem in seipsis pensantas, atque ex beneficiis dei peiores effecti. *Non est hic homo à deo* per vitæ bonitatem, hoc est, secundum dei beneplacitum non operatur, neque à deo missus est, nec eius adiutorio, sed dæmonis agit

F subsidio. *Qui sabbatum non custodit.* ¶ Mentiti sunt, dicen-

Matt. 12 do quòd Christus sabbatum violauit, faciẽdo quę dicta sunt.

Mar. 2. Quoniam opera exteriora, ad diuinæ maiestatis honorem &

Psal. 83. declarationem directè pertinentia, licita erant in sabbato, vt

Iohã. 5. pote occidere, & excoriare pecora immolanda, templum ornare, atque similia. Factura autem luti, & vnctio oculorum prædicta, ordinabantur directè ad gloriam dei, eiusque omnipotentiæ sublimitatem declarandam, itemque ad glorificationem filij sui, vt Christus esse sciretur. ¶ Præterea, Christus cum esset dominus sabbati, & legislator, non tenebatur ad literalem sabbati obseruationem. De hoc dicta sunt plura quinto capitulo. *Alii dicebant,* qui magis veritati propinquabant, minusque Christo inuidebant. *Quomodo potest homo peccator* legis transgressor, & sabbati violator, *Hæc si-*

gna facere? quæ facit iste, ſanando paralyticum, natumque A
cæcum. Iſti videntur melius intellexiſſe præceptũ de ſabbati
cuſtoditione quam illi, quia non reputabant Ieſum peccato-
rem. *Et ſchiſma erat inter eos*, videlicet inter phariſæos, hoc
eſt, diuiſi, atque diſcordes erant, diuerſa loquendo, ac ſentien
do de Ieſu. Huic quod dictum eſt, Quomodo poteſt homo
peccator hæc ſigna facere, cõſonat quod Chriſto locutus eſt
Nicodemus, Scimus, quia à deo veniſti magiſter. Nemo po- *Iohã.* 3.
teſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus cum illo.
¶ Quæritur ergo, an vera ſint hæc? & apparet ꝙ non, quo-
niam operatio miraculorũ pertinet ad gratias gratis datas,
quæ malis boniſque communes ſunt. Chriſtus quoque affir
mat apud Matthæum ſeptimo capitulo, Multi (inquiens) di *Mat.* 7.
cent mihi in illa die, Domine domine, nónne in nomine tuo B
prophetauimus, & in nomine tuo ſigna multa fecimus? & tũc
(inquit) confitebor illis, quia non noui vos. Diſcedite à me
operarij iniquitatis. Oppoſitum verò arguitur, quia ſi mira-
cula fieri poſſunt à malis, perit firmitas fidei Chriſtianæ,
quæ miraculis præſertim innititur, quòd enim à malo homi-
ne fieri valet, non videtur ſufficiens fidei argumentum. Rur-
ſus miracula fiũt diuina virtute. Deus enim preces malorum
non audit, faciendo prodigia ad eorũ inſtantiam. ¶ Reſpon
dendum, quòd miracula propriè dicta ſunt effectus, totã vir-
tutem creatam excedentes. Vnde à ſolo deo fiunt. Idcirco, id
ad cuius confirmationem fit tale miraculum ſemper eſt verũ,
cum deus non ſit confirmatio erroris, nec teſtis falſitatis. Mi
racula verò diuinitus facta, quandoque fiunt ad teſtifican- C
dum, de veritate doctrinæ, & tunc illa doctrina immobiliter
vera eſt, à quocunque doceatur, vel quantũcunque peruerſus
ſit doctor: non tamen conſequens eſt, quòd docens ſit iuſtus,
vel deo placens, ſicque per malos prædicatores, frequenter
ſunt facta quædam miracula, ad fidei confirmationem: exau
diuitq; deus precem illorum, nõ propter illorum merita, ſed
propter eccleſiæ vtilitatem, & ad inſinuandum efficaciam fi-
dei Chriſtianæ. Cuius tanta eſt virtus, vt per eam fiant mira-
cula etiam à malis. Interdum vero miracula fiunt, ad teſtifi-
candum de bonitate docentis, & tunc doctor huiuſmodi ve-
raciter bonus & iuſtus eſt. Miracula autẽ Chriſti facta ſunt à
deo, propter vtrunque, videlicet ad oſtendendum, quòd vera
ſit eius doctrina, & quòd ipſe ſit verus Chriſtus ſanctus ſan-

D ctorum, & iustus in omnibus. Imò si quis dixerit, quòd miracula Christi facta sint ad suæ doctrinæ confirmationem, sequitur quòd etiam facta sint ad suæ sanctitatis testimonium.
Psal. 144 Docuit enim se esse Christum, sanctum & iustum, omni peccato carentem: quam doctrinam deus nequaquam miraculis confirmasset, nisi ita fuisset. Sed hoc in aliis non sequitur, qui non propriam, sed Christi legem prædicant & doctrinam.
Deut. 32. ¶ Siue ergo à bonis, siue à malis fiant, propriè sumpta miracula demonstrat fidei veritas, tanquam à deo data, atque firmata. Verum, quoniam ad credendũ multum confert iustitia asserentis, idcirco decentius est miracula fieri à iustis quàm impiis, quod & ita fit. *Dicunt ergo cæco* (sed nunc videnti) *iterum pharisæi, Tu quid dicis de eo, qui aperuit oculos tuos?* id
E est, Quale testimonium perhibes illuminatori tuo. Aliqui dicunt hanc quæstionem factam ab illis, qui dixerunt, non est hic homo à deo, qui sabbatum non custodit. Ad hoc vt vel terrendo, vel circumueniendo inducerent cæcum, ad proferendum aliquid mali de Iesu. Vel vt cæcum ex sua responsione arguerent, atque de synagoga eiicerent. Hoc asserit Augustinus & Beda. Theophylus autem & alij dicunt, quòd facta sit à fautoribus Christi, dicentibus, Quomodo potest peccator hæc signa facere? Quoniam verisimile erat, quòd cæcus bona de suo curatore contestaretur. Potius tamen videtur facta ab ambabus in se discordantibus partibus, qui cum inter se discordarent, recurrebant ad testimonium eius qui expertus fuit Christi potentiam, si forte ex eius responsione pos-
F sent aliquam inuenire concordiam. *Ille autem dixit, quia propheta est.* Putauit enim, quòd Iesus fuisset solum propheta non finis, & dominus prophetarum. Implicite tamen credidit eum esse Christum: quoniam firmiter tenuit, quòd esset homo iustus & verax, & per consequens talis, qualem ipse esse perhibuit. ¶ Sed contra hoc videtur, quia quos Christus sanauit in corpore, curauit in anima. Ergo & cæcum istum à tali errore curauit. Dicendum, quòd cæcus pro tunc non tenebatur ad explicitam fidem de hoc, quòd Iesus esset Christus. Vnde prædictus error excusabatur à culpa, maximè quia non fuit per absolutam affirmationem. Quidam dicit, quòd cæcus iste dicendo de Iesu, propheta est: nomine prophetæ intellexit Christum: ita quòd cæcus asseruit Iesum esse Christum. Sed huic obuiat, quòd post pauca cæcus hic ait de Iesu:

de Iesu: Si peccator est, nescio. Si autē tenuisset eum pro Christo, sciuisset, quòd non esset peccator. Istud tamen satis faciliter solui potest. Non tamen dicendum est, quòd nomine prophetæ intellexerit Christum, quia non fuit consuetudo Iudæis in communi modo loquendi, per prophetam intelligere Christum. *Non crediderunt ergo Iudæi* quidam de, quibus dictum est, quòd dixerunt istum similem esse cæco nato. Vel pharisæi opera Christi calumniantes, *Quia cæcus fuisset* (à natiuitate) *& uidisset* beneficio Christi. *Donec uocauerunt parentes eius, & interrogauerunt eos, dicentes, Hic est filius uester, quem uos dicitis* (id est, de quo affirmatis) *quia cæcus natus est, quomodo ergo nunc uidet?* A

¶ Tria inquirunt. Primo, an iste sit filius eorum. Secundo, an cæcus à natiuitate. Tertio, qualiter visum recepit, si natus est cæcus. Et quia ad duo prima poterant parentes sine periculo respondere, non autem ad tertium. Idcirco respondent ad duo hæc, quemadmodum subditur. *Responderunt ei parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic est filius noster* (de prole cuius sit, certior est mater quàm pater) *& quia cæcus natus est: quomodo autem nunc uideat, nescimus* (id est, modum & ordinem facti ignoramus) *aut quis eius aperuit oculos*, hoc est, authorem tanti prodigij, *Nos nescimus, ipsum interrogate, ætatem habet*, id est, annos discretionis. *Ipse de se loquatur* (quoniam nemo certior eo.) *Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos.* hoc est, principales Iudæos, videlicet pharisæos, scribas & sacerdotes, inordinato & carnali timore, ex quo & mentiti sunt, & opera CHRISTI pia, atq; præclara maluerunt tacere, quàm à Iudæis persecutionem sufferre. Vnde non excusantur à culpa. Causa timoris subiungitur. *Iam enim conspirauerant Iudæi* (principales de quibus iam dixi) *ut si quis eum confiteretur* CHRISTVM, *extra synagogā fieret*, id est, quicunque diceret Iesum esse CHRISTVM, excluderetur à populo Iudæorum, tanquam excommunicatus & perfidus, quod erat tunc grande opprobrium. *Propterea* scilicet ne de synagoga expellerētur, *Parentes eius dixerunt, quia ætatē habet, ipsum interrogate.* Et in hoc multum errabant, magisque dilexerūt gloriam hominum quàm diuinā. Nónne salubrius eis fuisset à Christo recipi, qui propter se expulsos clementer recepit, quàm in synagoga manere, in quo erāt æmuli filij dei? *Vocauerunt ergo* (pharisæi B C Iohan. 12

D *rursus hominem qui fuerat cæcus.* Inuidia enim non quiescit, sed indefesso animo molitur malum ei quem odit, & qui veritatem nituntur obruere, variis, exquisitis, falsissimisq; cautelis vtuntur. *Et dixerunt ei, da gloriam deo,* hoc est, deum honora nobis religiosis consentiendo, & tuam curationem non huic Iesu, quasi diuina potestate agenti ascribendo, sed quòd aliquo alio modo visum recepisti. *Nos scimus quia hic homo peccator est,* id est, assiduus in peccato, seductor plebis, & simulator, magicis artibus vtens, nec diuina virtute te illumi-
Sapien. 2 nauit. Ecce, quomodo malitia excæcauit eos, & q̃ studiosè satagebant decipere cæcum istum: quasi dicant, ex quo nos docti & religiosi hoc scimus, tu simplex & idiota non debes cōtradicere nobis. *Dixit ergo* ille cæcus, nondum in anima
E perfectè de Christo illustratus. *Si peccator est nescio,* id est, dubius sum vel incertus, an aliquo fuerit interdum peccato saltem veniali obstrictus, quemadmodū cæteri prophetarū. Nemo enim mūdus à sorde, & iustus septies cadit in die. Alij
Iob. 15. exponunt sic, Si peccator est, nescio, id est, ego non scio ve-
Prou. 2. rum esse, quod vos dicitis vobis esse notorium, vtpote quòd sit peccator, quin potius oppositum sentio. Cæcus iste nō dubitauit de sanctitate Iesu, quem dixit esse prophetam, sed an fuit prorsus ab omni culpa immunis, non sciuit, quoniā nondum sciuit eum esse Christum filium dei, *Vnum scio, quia cæcus cum essem* (paulo antè) *nunc uideo* (securus & imperterritus fuit hic cæcus) *Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi, quomodo aperuit tibi oculos?* Hoc rursus quærebant insidiosè, vt possent
F aliquid reprehensionis elicere, tantumque miraculum obfuscare: timebant enim si miraculum istud diuulgaretur, quòd propter nouitatem & magnitudinem eius, multi acciperent Iesum pro Christo. *Respondit eis, Dixi uobis,* Iam quid fecerit mihi, & quomodo dederit mihi visum, *Quid iterum uultis audire?* quasi dicat, nō bono animo quæritis, quatenus cognita veritate credatis in illum. Sed vt aliquam obiectionem fingatis. Ideo subditur, *Nūquid & uos uultis discipuli eius fieri?* cuius ego iam discipulus fieri cupio: tanquam dicat, Scio ꝙ non. Magna fuit constantia huius cæci, qui tam pertinenter atque audacter respondit pro suo benefactore. Nec dubium, quin Christus hanc ei concessit constantiam. *Maledixerunt* id est, malum imprecati sunt *Ei* (videlicet cæco huic pharisæi) *& dixerunt, Tu discipulus illius sis.* Hoc narrat Euangelistæ

gelista secundum intentionem illorum, qui reputabant disci A
pulatum sub magisterio Iesu esse miseriam, seductionem, &
perditionem, cum secundum veritatem fuerit benedictio, salus, & gratia magna. *Nos autem Moysi discipuli sumus.* Nec hoc verò locuti sunt, quoniam mandatum dei, de honoratione parentum per Moysen datum, per suam traditionem irritum fecerunt, vt probat Christus apud Matthæum. Scripturā quoque Moysi non verè exposuerunt, propter quod supra dixit eis Saluator, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi. De me enim ille scripsit, *Nos scimus*, authoritate scripturæ, *Quia Moysi locutus est deus* per angelū in persona dei loquentem. Vnde in Exodo scriptum est, Loquebatur dominus cū Mose facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicū suum. *Hunc autem* (Iesum) *nescimus unde sit.* Paulo antè locuti sunt pharisæi isti increduli. Non est hic homo à deo, & nos sci- B
mus, quia hic homo peccator est. Opinabantur ergo se scire quòd non esset à deo: patriam quoque eius & genus nouerūt, vnde superius locuti sunt Nicodemo, Scrutare scripturas & vide, quia à Galilæa propheta non surgit. Quomodo ergo nunc dicunt, Hunc nescimus vnde sit, præsertim cum putarent eum à diabolo esse, & magicis artibus inhærere. Dicendum, quòd ex magno contemptu sic loquebantur ad insinuandum vilitatem Iesu, tanquam dicerent, velut inuentitium hunc reputamus cum ignoremus eum à deo missum: vel dicendum quòd loquebantur, sicut homines passionati, & ideo mirum non est, si verba eorum sint falsa, atq; adinuicem repugnantia. *Respondit ille homo* (mente & corpore illustra- C
tus) *& dixit eis,* increpando eorum duritiam, perfidiamque reprobando. *In hoc enim mirabile est,* id est, in eo quòd dicam patet mirabile esse. *Quia,* (id est, quòd) *uos nescitis unde sit?* id est, quòd Iesus iste à deo sit. Deinceps ponit, in quo patet quòd miranda sit ignorantia pharisæorum. *Et aperuit oculos meos,* id est, per hoc quòd aperuit oculos meos à natiuitate clausos & cæcos, merito agnosceretis eum esse à deo, cum hoc sit supernaturalis effectus, soli deo possibilis, qui & fecit istum effectum in testimonium veritatis sanctitatisque Iesu: & mirum quòd non attenditis hoc, cum consuetum semper fuerit populo Iudæorum signa quærere, illisque credere. Propter quod dicit Apostolus, Iudęi signa quærunt. *Scimus autem, quia peccatores deus non audit.* Omnia ver-

Exod. 20
Deut. 5.
Mar. 15.
Mat. 7.
Ephes. 6.
1. Pet. 2.
Matt. 13.
Iohan. 5.
Exod. 3.
Iohan. 3.
1. Cor. 1.

D ba cæci hic introducta, vno modo exponuntur determinate, ad probandum suum propositum, & sic vera sunt. Alio modo exponuntur communiter, sicque secundum Augustinum sunt verba cæci nondum perfectè interius illustrati. Vnde nec vera sunt absolutè. Primo sic, Scimus autem ex scripturis, quia peccatores in vitiis permanentes deus non audit, propter preces eorum faciendo miracula, ad testimonium bonitatis ipsorum, tamen (vt dictum est) interdum per malos fiunt vera miracula. Nam & ad instātiam Alexandri magni, legitur deus maxima fecisse miracula. ¶ Denique, licet quis sit in statu salutis, raro tamen vel nunquam facit miracula modo prædicto, nisi sit vir heroicus & perfectus. Vnde per peccatores intelligi possunt insipientes, animales, & im-
E perfecti, quanuis sint pœnitentes, propterea subditur. *Sed si quis dei cultor est,* id est, deo deuotus per interiores latriæ actus, *Et uoluntatem eius facit,* diuinis præceptis & admonitionibus obediendo in omnibus. *Hunc exaudit* faciendo ad precem eius miracula, pro testimonio virtutis talis cultoris. Sic autem maximè exaudiuit deus Iesum, sicut cæcus subiungit. *A seculo non est auditum,* id est, nunquam contigit, vel perceptum est, *Quia aperuit quis oculos cæci nati.* In nulla enim scriptura hoc legitur factum, nisi hoc loco. Ex his infert cæcus suum intentum, *Nisi esset hic à deo.* quasi missus ab illo, eiusq; gratia iuuaretur, nō poterat facere quicquam, id est, aliquid tale quale fecit in me. ¶ Pro secunda explanatione huius scripturæ, sciendum quòd aliquis dicitur pecca-
F tor multipliciter. Primo, quia aliquando magna peccata commisit, quanuis postea perfectus & virtuosus sic factus. sic Pau
1. Tim. 1. lus vocat se peccatorem, dicendo, Venit Iesus peccatores sal-
1. Cor. 4. uos facere, quorum ego primus sum. nihilominus de seipso fatetur, Nihil mihi conscius sum. Secundo, quia de peccatis suis non satisfecit, quanuis pœniteat. Sic publicanus peccator fuit, cum dixit, Deus propitius esto mihi peccatori. Tunc
Lucæ 19. enim dimissa erant ei peccata, quantum ad culpam. Tertio, quoniam in peccatis mortalibus est. Habet tamen propositum se emendandi, habetque sæpe motum attritionis, quāuis non habeat veram cōtritionem. Quarto, quia in vitiis iacet, nec pœnitet. Sed in prauo manet proposito & effectu. Itaque quod ait, Scimus, quia peccatores deus non audit, verum est de peccatoribus, quarto modo, vtpote quod non exaudiūtur

ad vti-

ad vtilitatem, quamdiu sunt tales, ideo enim Sapiens dicit, A
Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit Prou. 28.
execrabilis. Et apud Esaiam dominus loquitur, Cum multi- Esaiæ. 1
plicaueritis preces, non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenę sunt. Et pene innumerabilia sunt loca scripturæ, hoc idem testantia: vt cum in libro Prouerbiorum dominus Proue. 1
asserit, Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent ad me, & non inuenient me. Nihilominus verum est, quod dominus ait per Ezechielem, In quacunque hora pec- Ezec. 18.
cator ingemuerit, omnium iniquitatum eius nõ recordabor. Elucescit ergo quòd peccatorem, secundo modo dictum, videlicet pœnitẽtem exaudiat dominus, dummodo salubriter, & instãter pro seipso orauerit: sed de peccatore, tertio modo, maior est difficultas, an exaudiatur in spiritualibus bonis. Et B
dicendum, quòd non exauditur de condigno, sed de cõgruo, maximè si faciat quod in se est. Certum est autẽ, quòd qui in peccato mortali est, non potest aliquid premereri, seu de condigno exaudiri, nisi misericorditer præueniatur à deo gratiã gratum facientem infundente: qua adepta, habet homo motũ contritionis meritoriæ, & actionis dignæ, atque idoneæ orationis, *Sed si quis dei cultor est, & uoluntatem eius facit*, id est, signa diuinæ voluntatis implet, videlicet præcepta & hortamenta, hunc exaudit ad vtilitatem, quanuis non semper ad libitum: imò quandoque negando quod postulatur dat meliora, ac viciniora saluti. Hinc scriptum est, Si diluculo consurrexeris ad deum & omnipotentem fueris deprecatus, si mũdus C
& rectus incesseris, statim euigilabit ad te. Itemq́;, Deus non Iob. 8.
proiiciet simplicem, nec porriget manum suam malignis. Si ergo à deo exaudiri optamus, si aliquam specialem gratiam adipisci appetimus, non contradicat operatio orationi, nec ostendamus per opera iniqua, nos amare, id quod per orationem dicimus nos odire. Sed faciamus quod in nobis est, laborem debitũ continuamq́; diligentiam apponẽdo, & effectum effectui confirmando, tunc deus protinus aderit, nostrumq́; imperfectum supplebit, optatam perfectionẽ virtutum præstando. Ideo quippe in Iob legitur, Si iniquitatem quæ est in Iob. 11.
manu tua abstuleris, tunc leuare poteris faciem tuam. Et in Psal. 144
Psalmo, Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos. *Responderunt pharisæi & dixerunt ei. In peccatis natus es totus*, id est, in originali pec-

D cato quantum ad animam, & in speciali pœna peccati, quantum ad corpus, videlicet in cæcitate tibi congenita: sicq; innuebant eum cæcum natum propter peccatum parentum, vel proprium: cuius contrarium dixit Saluator. ¶ Monstruositas autem prolis, quamuis interdum sit propter culpam parentum, vel vnius eorum, communiter tamen procedit ex causa naturali, puta ex disproportione materiæ, superfluitate, vel paruitate, aut ex debilitate virtutis formatiuę, in semine. Sicque mõstruositas est à casu quò ad naturam creatam, sed quò ad diuinam prouidentiá est ordinata. Quandoq; enim (vt dictum est) ordinatur ad manifestatioñe diuinæ potentiæ in opere miraculoso. Semper quoq; valet ad ampliorem declaratioñe naturalis perfectionis in rebus eiusdẽ speciei non mon
E struosis, in qua perfectione repræsentatur diuina sapientia, atque potentia, quoniam opposita iuxta se posita clarius elucescunt. ¶ Sed cum originale peccatum sit vnum, quomodo pluraliter dicunt, In peccatis natus es totus? Et respondendum, quòd originale peccatum formaliter, seu essentialiter vnum est, scilicet carentia originalis iustitiæ debitę inesse secundum Anselmum: materialiter autem est multa, quoniam multas animæ vires inficit, & alia peccata virtualiter continet, præcipuè verò propter quatuor vulnera animæ, ex originali peccato inflicta. Secundum Bedam quæ sunt ignorantia existens in ratione, malitia existẽs in voluntate, concupiscentia, quæ est in appetitu concupiscibili, sumendo concupiscentiá pro pronitate ad concupiscendum inordinate, & infirmi-
F tas quæ est in irascibili. Hæ enim quatuor vires animæ sunt subiecta virtutum, *Et tu doces nos*, hoc est, cum sis tam vilis, præsumptuosum est nimis quòd per modum docentis, & redarguentis alloqueris nos, qui seniores & maiores sumus in populo. Solent enim superiores, ac doctiores inferiorum informationem despicere. Veruntamen veraciter sapientes & docti diligenter, atque humiliter pensant quæ eis dicuntur, informarique appetunt, nec propter dicentis paruitatem contemnunt quod prædicatur. Quoniam veritas propter seipsam digna est acceptione. Ideo Salomon ait, Argue sapientem, & diliget te, doce iustum, & festinabit accipere. *Et eiecerunt eum foras*, id est, ex templo & synagoga, seu populo expulerunt, & tanquam excommunicatum habuerunt. Et sicut pauloante nescientes benedixerunt eum verbis, dicendo,

Proue, 9

Tu di

Tu discipulus illius sis, sic modo ignorãtes, benedicunt eum A
factis expellẽdo eum à synagoga satanę. Quos enim ipsi expellebant crudeliter, Christus recepit clementer. *Audiuit Iesus,* A narrantibus, quod tamen antequam fieret nouit futurum, & dum fiebat inspexit, & antequam sibi recitaretur, sciuit iam accidisse, *Quia eiecerunt eum foras,* id est, quòd pharisæi cæcum à synagoga sequestrauerunt. *Et cum inuenisset eum* Secundum Bedam, Iesus quæsiuit eum *Dixit ei* iam inuento, *Tu credis in filiũ dei?* Non quasi ignorans, id quærit, sed vt cęcum ad perfectiorem sui agnitionem promoueat. Quanto enim quis magis opprimitur propter veritatem, tanto apud deum meretur ampliorem exaltationem & gratiam. Cæcus iste nondum determinate credebat in filium dei, sed paratus fuit ad hoc. Ideo interrogatur à Christo, quia qui bo B
ni propositi sunt, merentur gratiam dei auxiliatricem, per quam dedicantur in executionem salubrem. *Respondit ille* (cæcus) *Quis est* (ô) *domine, filius dei* (quod quæro) *ut credam in eum?* Nondum enim cognouit Iesum secundum faciem, quoniam cæcus ab eo recessit, & nondum ad eum reuersus fuit: & si cognouisset eum secundum faciem, non tamen sciuisset quòd esset filius dei, quia vt dictum est, tenuit eum pro propheta. *Et dixit ei Iesus, Et uidisti eum* (nunc ad me accedendo) *& qui loquitur tecum ipse est,* id est, ego ipse quem nunc inspexisti oculo corporali, qui præsentialiter tecum loquor, sum filius dei. *At ille ait, Credo domine,* in filium dei. His nempe verbis auditis cognouit, ꝙ is qui eũ alloquebatur fuit Iesus oculorum suorum apertor, & quia tenuit eum pro vero C
propheta, iustoque viro, credidit omnia verba eius esse vera. Idcirco, cũ audisset ab ore eius quòd esset filius dei mox credidit, sciens deum esse cum illo, cui credebat. *Et procidens adorauit eum,* Si credidit explicite, quòd esset filius dei naturalis, adorauit eum adoratione latriæ. Si verò credidit quòd esset filius dei per gratiam singularem, adorauit eum, adoratione duliæ. Paucissimi autem discipulorum habebant explicitam fixamq; fidem, de hoc quod Christus esset dei vnigenitus, verusq; deus: sic tamen dispositi erant, quòd mox fidem talem reciperent. *Dicit ei Iesus, In iudicium ego in hunc mundum ueni,* id est, faciendum iudicium discretionis, hoc est, discretionem iudicialem inter electos, ac reprobos, de quo iudicio infra habetur, Nunc iudicium est mundi. In primo ergo suo *Iohan. 12*
aduentu

D aduentu venit Christus discernere inter electos, ac prescitos, illos gratiose & pie conuertendo, hos iuste deferendo. In secundo autem aduētu veniet facere iudicium retributionis: de
Iohan.3 quo dixit, Non misit deus filium suum vt iudicet mūdum, &
Iohan. 8 ego non iudico quenquam *Vt qui non uident*, id est, simplices & indocti, quales fuerunt discipuli Christi, & cæcus iste *Videant*, id est, spiritualiter illuminentur à me, neq; lucem mundi, fidei oculis cōtemplentur *Et qui uident*, id est, scribæ & pharisæi, cæterique in propriis oculis sapientes, literati, ac prouidi *Cæci fiant*, id est, lumine fidei cæterisq; donis gratiæ spiritus sancti priuentur, & grauius quā ante obtenebren
Lucæ.2 tur, propter eorum superbiam atque demerita. ¶ Huic verbo
Matth.11 Christi consonat quod Symeon iustus prædixisse legitur, Ec
E ce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum in
Lucæ. 10 Israël. Christus quoq; alio loco ait cōcorditer istis, Cōfiteor tibi pater, quoniā abscondisti hęc à sapiētibus & prudētibus, & reuelasti ea paruulis. Possunt quoque per non videntes intelligi peccatores vitiis offuscati. Sed prædestinati, vt Mat-
Matth. 9 thæus, Zachæus, Magdalena, qui per Christū illustrati sunt
Lucæ. 19 corde. Per videntes verò, hi quos inflauit superbia intantum,
Lucæ. 7. vt Christi prædicationem deridere pręsumpserint. Tertio, & communius, per non videntes intelliguntur Gentiles, vnius veri dei agnitione carentes. Per videntes verò, Iudæi diuina lege instructi. In Christi autē aduentu & deinceps, cœpit po
Acto.2. pulus Iudæorum excæcari, atque gentilitas illustrari, præser
Matt.21. tim post passionem Apostolis vbiq; docētibus. Propter quod
Esai.49 Christus dixit Iudæis, Auferetur à vobis regnum dei, & dabi
F tur genti facienti fructus eius. Hinc in Esaia ait Christus, Et nunc hæc dicit dominus, formans me ex vtero seruum sibi, vt reducam Iacob ad eum, & Israel non congregabitur: & dixit dominus mihi, Parum est, vt sis mihi ad suscitandas tribus Iacob, dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. *Et audierunt ex pharisæis qui cum ipso erant*, hoc est, aliqui pharisæorum existentium cum Iesu, quando hæc protulit, *Et dixerunt ei* (ex superbia murmurando) *Nunquid & nos cæci sumus?* ea cæcitate, quam dicis futuram quibusdam videntibus. Hoc est, Nunquid & nos cor excæcatum habemus? Suspicabantur enim pharisæi, quid verum fuit, videlicet quòd Iesus more solito tetigit eos *Dixit eis Iesus, Si cæci essetis*, hoc est, si humiliter agnosceretis insipientiam, iniqui-

iniquitatésque vestras, & me doctorē iustitiæ audiretis *Non* A
haberetis peccatum quoniam vestrum imperfectum confitendo, meremini indulgentiam & gratiam iustificantem *Nunc verò dicitis, quia* (id est, quòd) *uidemus*, hoc est, quia vosipsos iactatis doctos, ac sapientes *Peccatum uestrum manet* in vobis insanabile atque damnandum. Vel sic. Si cæci essetis, habendo ignorantiam inuincibilem, non haberetis peccatum: quoniā talis ignorantia omnino excusat à culpa. Vel, si cæci essetis cæcitate, seu ignorātia facti. Ignorantia vero iuris affectata non excusat, sed auget peccatum. Ignorantia vero quæ contingit ex negligentia quadam, excusat à tanto, non à toto. Plus igitur peccat, qui scipturas cognoscit, quàm alius cæteris paribus: vtpote si ignorantia alterius excusabilis est in toto, vel in parte. Propter quod Iacobus protestatur, Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi. Et Petrus in secunda sua Canonica, Melius erat non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum reuerti. B *Iaco.2* *2.Petr.2.* *Luc.12*

¶Denique, seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis.

¶Elucidatio Cap. X.

Amen amen dico uobis, qui non intrat per ostiū in ouile ouiū.

ARTICVLVS XXV.

Qvemadmodum in fine præcedentis capituli patuit, pharisæi iactabant se esse videntes, hoc est, eruditos & dignos aliorum rectores, non tamen credebant in Christum, sed eum negabāt, idcirco Saluator in exordio huius capituli pandit errorem, ac falsitatem illorum, per quandam parabolam, quam ipsemet post pauca partim exponit. Ait ergo *Amen amen dico uobis* ô elati pharisæi, *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.* Hoc totum in corporalibus rebus ita se habet. Sed ista exponenda sunt spiritualiter secundum sensum à CHRISTO intentum. In locutione quippe parabolica qualis est ista, sensus principalis, ac literalis nō est qui immediate per verba significatur, sed qui per ipsas res vocibus designatas insinuatur. *Iohan.9* C

Est igitur

D Eſt igitur intellectus, Qui non intrat ſpirituali, ſeu corporali introitu per oſtium, id eſt, ordinate per Chriſtum, videlicet, ſecundum Chriſti voluntatem, licite ac honeſte, vel per fidẽ catholicam, atque indiuiduam charitatem: in ouile ouiũ: hoc eſt, in eccleſiam, in congregationem fidelium, ad præſidendum gregi dominico, ſed aſcendit aliunde, id eſt, ſibiipſi aſſumit honorem, non vocatus à deo tanquã Aaron. idcirco aſcẽdere dicitur ſuperbe intrare per ambitionẽ propriã, per aliorum intruſionem, per ſimoniacam prauitatem, per corruptã, & non canonicam electionem, non ſequens Chriſti veſtigia:
Heb. 3. de quo ad Hebræos dicit Apoſtolus, Quod non ſemetipſum
Lucæ. 9. clarificauit, vt pontifex fieret. Sed qui locutus eſt ad eum,
Heb. 5. Tu es ſacerdos in æternum, ille fur eſt, & latro: furem appel-
Pſal. 109 lamus, qui rapit aliena. Indignus ergo prelatus, qui per Chri-
E ſtum non intrat ad præſidendum fidelibus. Vel quicunque deceptor falſuſque doctor credẽtium eſt fur, quoniam populum dei ſubtrahit deo: quoniam ſuo peſtifero documẽto, ſeu prauo exemplo, ac aliis modis auertit fideles à deo, & ſubiugat eos ſibi, atque in ſuum commodum redigit eos, bona eorum conſumendo, eorum ſeruitute vtendo, & ipſos tanquam mancipia poſſidendo: quẽadmodum de his phariſæis loquitur Chriſtus, Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritę, quia comeditis domos viduarum. Huiuſmodi itaque aſcenſor ouilis & ouium doctor, ſeu indignus prælatus, & rector gregem ſibi conformat, & maximum damnũ infert Chriſto, cuius prædictam ſubſtantiam, pro qua ipſe ſanguinem fudit taliter diſ-
Mat. 23. ſipat. Vnde in Eccleſiaſtico legitur, Secundum iudicem po-
F puli, ſic & miniſtri eius, & qualis eſt rector ciuitatis, tales &
Eccle. 10 inhabitantes in ea. Hieremias quoq;, Quoniam (inquit) ſtul-
Hier. 10. te egerunt paſtores, & dominum non exquiſierunt, propterea omnis grex eorum diſſipatus eſt. ¶ Deniq;, talis etiam dicitur latro, quoniam gregem fidelium ſpiritualiter ſtrangulat, vitam gratiæ ſuffocando in eis, atque diaboli deuorationibus eos exponendo, imò ad mortem ęternam ducendo. Inducit enim eos ad vitia, quibus occiditur anima gratiã amittendo, & dæmonum dentes incurrẽdo. Aduerſarius enim noſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærẽs quem de-
1. Pet. 5. uoret, *Qui autem intrat* (præfatum ouile) *per oſtium* id eſt, per Chriſtum, videlicet ordinate, charitatiue, humiliter, nõ quęrens præeſſe vel dominari, ſed prodeſſe & auxiliari: nõ quærens

rens vti propria libertate,ſed pro aliorum ſalute infatigabili ter laborare, *Paſtor eſt ouium* hoc fideliũ re & nomine, quoniam verbo & opere paſcit,cõfortat,& recreat eos. Tales paſtores deus promiſit apud Hieremiam, Dabo vobis paſtores iuxta cor meum,& paſcent vos ſcientia & doctrina. Ad hanc veram paſtoralem perfectionem hortatur princeps Apoſtolorum in prima ſua epiſtola, dicens, Seniores obſecro paſcite qui in vobis eſt gregem dei, prouidentes non coacte, ſed ſpontaneè ſecundum deum, non turpis lucri gratia, neque vt dominantes in cleris,ſed forma gregis facti, & ex animo. *Huic*(tã fructuoſo paſtori)*oſtiarius aperit*, id eſt, ſpiritus ſanctus diuinas veritates reuelat,modum regiminis manifeſtat, & de omnibus neceſſariis inſtruit, Vnde de ipſo infra habetur, Quum venerit ille ſpiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Ipſe igitur ſpiritus ſanctus admittit,vel potius introducit timoratum,ac diligentem paſtorem in ſanctuarium ſapientiæ ſempiternę,vt diſcat,& ſciat,quomodo oporteat ſe conuerſari in domo dei,& illic dat ei guſtare multitudinem dulcedinis ſuæ, ita vt rediens ad gregem dominicum ſibi cõ miſſum,eructet illis memoriam abundantiæ ſuauitatis diuinæ,ſicque de plenitudine ſibi collata illuminat, & accendit corda ſuorum. ¶ Hac apertione ſpiritus ſancti maxime indiget omnis paſtor,& tanto amplius, quanto pluribus præeſt. Quum enim nemo ſuiipſius poſſit operari ſalutẽ,ſine ſpeciali,atq; continuo auxilio ſpiritus ſancti,quomodo poterit ſuã & aliorum operari ſalutẽ,ſine ingenti,ſingulari,iugiq́ue ope paracleti? ¶ Propterea, oportet paſtorem frequenter nimis ad deum recurrere, eius auxilium cum humili proſtratione requirere,vt in omnibus dirigatur,moueatur,& reguletur ab ipſo,itemq́ue vt ſpiritus ſanctus corda ſubditorum docibilia faciat,tãgat,gubernet. Væ ergo diſſolutis & intimoratis prę latis,qui ſe ad exteriora impudenter effundunt,qui non ponderant quam graue onus ipſis impoſitum ſit,neque præcogitant,quam Chriſto pro ſe ſuiſq́ue ouibus tribuant rationem. Iſti non penſant illud Sapiẽtiæ, Iudicium duriſſimum in his qui præſunt fiet. Ideo bene ait Chryſoſtomus, Quis eſt qui deſiderat prælationem & curam animarum, niſi qui non timet iudicium dei? *Et oues uocem eius audiunt* i. electi ſubditi qui ſunt oues,per prædeſtinationem æternam talis paſtoris doctrinam ſuſcipiũt,ac ſequuntur. Humiliter enim ac deuote

A | *Hiere.* 3. | 1. *Pet.* 5. | B | *Iohã.* 16. | 1. *Tim.* 3. | *Pſal.* 30. | *Pſal.* 44. | C | *Lucæ.* 11. | *Heb.* 13. | 1. *Pet.* 4.

D uote audiunt,& obſeruant verbum ſui prælati tanquam vica
Rom. 5. rij Chriſti,quemadmodum Apoſtolus in ſuis epiſtolis ſępius
Philip. 5. gloriatur in domino de ſuis diſcipulis, ſeu populis à conuer-
2.Cor.9. ſis,quòd ſuam prædicationem, cum omni attentione & reue
2.Cor.18 rentia perceperunt,quòd vtique oportet omnem ſubditũ dili
Philip. 3. genter implere. Quoniam prælatis loquitur Chriſtus apud
2. The.1. Lucam,Qui vos audit, me audit,& qui vos ſpernit, me ſper-
Luc.10. nit. *Et proprias oues uocat nominatim*, id eſt, ſingulos ſubdito
rum ſuorum determinate cognoſcit,ad meliora hortatur, ad
fœlicitatem inuitat,omnium mores penſando, quid ſingulis
expediat perpẽdẽdo, cunctis familiariter condeſcendendo,
vnicuique ſecundum propriam capacitatem, ac indigentiam
prouidendo,ſubueniendo,& influendo,quemadmodum Sa-
E lomon admonet in libro Prouerbiorum,Diligenter agnoſce
Prou. 27 vultum pecoris tui,tuoſque greges conſidera. Quemadmo-
dum enim medicus corporum diſpoſitiones, complexiones,
atque morborum diuerſitates in languido penſat, quatenus
vbicuiq; medicamentũ ſuæ diſpoſitioni, ac morbo propor-
tionatum apponat. Quod enim vni prodeſſet, obeſſet alteri
Sic prælatus & paſtor quum ſit medicus animarum attende-
re debet inclinationes,motus, & ſtudia ſingulorũ,ſic vnum-
quemque à malo retrahere,& ad virtutes prouehere per me-
dia aptiora,quod non eſt parum difficile, propter quod con-
uenienter ait Gregorius, ars artium eſt regimen animarum,
& magna valde perfectio,exercitatio,vnctio,diſcretio exigi
F tur ad bonũ prælatum,vnde in Deuteronomio loquitur Mo-
Deut.1. ſes,Date ex vobis ſapientes, & gnaros, quorum conuerſatio
Pſal.40. ſit probata in tribubus veſtris,& ponam eos vobis principes.
Eccl.15. *Et educit eas* de via ad patriam,de carne ad ſpiritũ. Educit in
ſuper eas ad paſcua alimoniæ ſpiritualis, ad panẽ vitæ & in-
tellectus,ad panem ſacramentalem,ad diuinorum contẽpla-
tionem. *Et quum proprias oues emiſerit* id eſt, prædicto mo-
do eduxerit,atque de tenebris ignorãtiæ,& peccati in lucem
veritatis, ac ſplendorem virtutum tranſtulerit, *Ante eas ua-
dit*, id eſt, in via dei ipſas exemplariter præit, & in virtuo-
ſa conuerſatione excedit, faciendo quod docet, & non ver-
bo duntaxat, ſed opere quoque viam monſtrando, quemad-
1.Tim. 4 modum ad Timotheum Paulus ait, Eſto exemplum fide-
lium in verbo, in conuerſatione,in charitate, profectus tuus
manifeſtus ſit omnibus,hæc enim faciens,teipſum ſaluum fa
cies

cies, & eos qui te audiunt. Denique cum prælatus sit, quasi si- A
gnum ad quod omnium subditorum oculi diriguntur, ideo
nihil tantum ædificat subditos, vel tãtum confert ad omnem
profectum virtutum, vt bona & irreprehensibilis vita pasto-
ris. Frequens nanque occursus & quotidianus aspectus in ha Deut. 16
bitum vertitur, atque in cordibus subditorum, veram in vir- Esa. 42.
tutibus constantiam operatur. Oportet ergo prælatum in Iacobi. 2.
virtute & sapientia stabilem esse, ne passionibus agitetur, ne
personarum acceptor sit, ne vnum præ alio palpet, vel tribu-
let, ne priuato amore vel odio corrumpatur, sed deum sem-
per præ oculis habeat, iugiter formidet, ne per suam imperfe
ctionem aut iniustitiam aliquem ex sibi commissis scandali-
zet. Prælatus quippe est iudex & caput, siue principium gre-
gis sui. Iudex autem secundum philosophum debet esse qua- B
si animata iustitia, viuaque lex, nusquam ab æquitatis trami-
te deuiãs. Primum quoque in omni ordine est mensura, & re
gula posteriorum. Mensuram verò & regulam necesse est esse Prou. 11.
vniformen ac simplicem, aliter non possent alia per eã men-
surari, ac regulari. Sit ergo prælatus vniformis, fixus & sim-
plex, non simulator & callidus, sed mitis & humilis. *Et oues illum sequuntur* tanquam dulcem prędignum, id est, operibus
illius se conformant, eiusq; verbis obtemperant, quemadmo
dũ ad Hebræos docet Apostolus, Obedite prępositis vestris, Hebr. 13.
subiacete illis. Ipsi enim peruigilant, tanquam rationem pro
animabus vestris reddituri. Bonus ergo pastor bonas efficit
oues, odiumque, vitia, & defectus maxime accidunt ex negli
gentia atque insufficientia præsidentis. Propter quod maxi- C
mum dei donum est, habere virtuosum prælatum. Vnde vide
mus, quòd in veteri testamento, tempore iudicum & regum,
quando iudex, vel rex bonus fuit, populus Israël domino mi
nistrauit, sed rege, vel iudice impie cõuersante, populus quo-
que communiter vixit inique, insistendo frequenter idolola-
trię, *Quia sciunt uocem eius*, id est, doctrinam eius per appro
bationem cognoscunt, *Alienum autem*, i. seductorem, pesti-
ferumque doctorem, schismaticum, siue hæreticũ, vel impiũ
Christianum *Non sequuntur* i. eius doctrinis non acquie-
scunt nec opera sequuntur *Sed fugiunt ab eo* i. animo illum Psal. 17.
detestantur, vel etiam interdum corpore se elongant ab ipso Eccle. 13.
ne cum peruerso peruertantur. Qui enim tetigerit picem, in- 2. Cor. 6.
quinatur. Et Apostolus exite (inquit) de medio illorũ, & im- Leuit. 11.
mundum

D mundum ne tetigeritis *Quia non nouerunt* per approbationem & imitationem, *Vocem alienorum* id est, verba fallaciũ. Totum hoc intelligendum est de ouibus, non solum secundũ præsenté iustitiam, sed & secundum prædestinationem diuinam, & de auditu, seu fuga vel cognitione finali. Certum est enim, quòd multi electi ad tempus errant, & hæreticorum, vel aliorum deceptorum doctrinas aduertunt, sed finaliter pœnitent, & in Christi sermone diem claudunt extremum.
Mat. 24 Similiter multi præsciti, ad tempus verba bonorum ad-
*Heb.*13. uertunt pastorum & alienorum vocem abhorrẽt, sed nõ per-
Ibidem. seuerant vsque in finem, nec implent illud Apostoli, Doctri-
*Mat.*7. nis variis, & peregrinis nolite abduci. Et, Optimum est, gra-
*Mar.*4. tia stabiliri cor. Vel loquitur Christus de ouibus formaliter
E hoc est, inquantum sunt oues, non materialiter. Formaliter
Lucæ. 6. enim de eis loquendo non errant, quemadmodum arbor bona non potest facere fructus malos. *Hoc prouerbium* id est, similitudinem istam vel sermonem hunc parabolicum *Dixit eis Iesus, Illi autem*(pharisęi) *non cognouerunt quid loqueretur eis*, quid per verba prædicta significaret. Certi enim fuerũt, quòd intentio eius finalis non erat de pecoribus. *Dixit ergo eis iterum Iesus* qui nouit ignorantiam illorum. Exposuit ergo prouerbium istud pro parte. Expositio nanque non intelligentibus est necessaria. *Amen amen dico uobis, quia ego sum ostium ouium*, hoc est, porta secundum proprietatem quandã, per quam electi intrant in societatem ecclesiæ militantis, & deinceps ad consortium ecclesiæ triumphãtis. Christus quo-
F que est ostium per quod intramus ad patrem, nunc per fidem
*Iohan.*14 & gratiam, tunc verò per speciem. propter quod ait, Ego sum
Ephes. 2. via, veritas, & vita: Nemo venit ad patrem, nisi per me. Item-
*Hebr.*13. que Apostolus, Per ipsum (inquit) accessum habemus ad pa-
*Acto.*2. trem. Et rursus, Per ipsum offeramus hostiam laudis deo sem
*Prou.*18. per. Christus ergo est ostium, quia per eius baptismum, per
*Acto.*10. eius passionem, & gratiam, per eius auxilium incorporamur
Hier. 11. ecclesiæ, ad patriam deuenimus, deo immediate vnimur. Pro
*Apoc.*5. pterea Petrus testatur, Neque enim datum est hominibus a-
1.*Cor.* 10 liud nomen sub cœlo, in quo oporteat eos saluos fieri. Dici-
Iohan. 5. tur autem Christus ostium per similitudinem quandã, quo-
Apoc. 11. modo dicitur, agnus, leo, petra, lucerna. *Omnes quotquot ue-*
*Iohã.*5. *nerunt, fures sunt & latrones.* Non absolute de omnibus loqui
Iohã. 9. tur Christus, quia superius laudauit Iohannem Baptistam &

Mosen

Mosen, sed de quibusdam pseudoprophetis, qui nō longe an- A
te Christi aduentum venerūt. quales fuerunt Theodas & Iu- *Acto. 5.*
das Galilæus, de quibus scribitur in Actibus Apostolorum.
Vel de omnibus qui sine Christo (hoc est, sine dei verbo) venerunt, non missi à deo, sed proprio sensu se ingerētes: de qui
bus dominus ait per Hieremiam, Ipsi currebant, & ego non *Hie.22.*
misi eos. *Sed non audierunt eos oues* id est, finaliter ipsis non consenserunt, quāuis forte ad tempus deceptæ sint. Ego sum ostium, sicut nunc dictum est. *Per me si quis introierit* id est, qui secundum doctrinam & vitam meam conuersatus fuerit, qui per fidem & gratiam meam congregationi fidelium se iū xerit, si quis mihi intima charitate inhæserit *Saluabitur* hoc est, æternam beatitudinem consequetur, nuncque à peccatis
purgabitur, aliter Christus non esset Saluator. Vnde in actis B
Petrus disseruit, Per gratiam domini nostri Iesu Christi cre- *Acto.15.*
dimus saluari, *Et ingredietur, & egredietur* id est, in latitu- *Deut. 6.*
dine charitatis, & spiritus libertate versabitur: quia lex Chri *2.Cor.3.*
sti, est lex amoris, & vbi spiritus domini, ibi libertas. Itaque ingredietur, redeundo ad propriam conscientiam, examinan do seipsum, atque interioribus virtutum theologicarum acti bus insistendo, & egredietur de habitu virtuoso in opus meritorium, de cognitione ad operationem, de via ad patriam.
Egredietur quoque ad proximos illis misericorditer conde- *Gal.6.*
scendendo, consulendo, subueniendo: quemadmodum dicit *Philip.2.*
Apostolus, Alter alterius onera portate. Et; Nō quæ sua sunt *Treno. 3.*
singuli considerantes, sed quæ aliorum. Egredietur demum *Philip. 3.*
quotidie, leuando se super se, vt sit conuersatio sua in cœlis, C
omnibusque terrenis, ac sensibilibus rebus transcensis, sola cœlestia, spiritualia & æterna comtempletur, amet', recogitet, omnia arbitrans, vt stercora propter eminentem scientiam Christi, *Et pascua,* id est, spiritualia alimenta copiose,
Inueniet in præsenti, & in futuro. Nunc enim quotidie refi- *Deut.32.*
citur corpore & sanguine Saluatoris, incremento virtutum, *Psal. 36.*
consolatione interna, riuis sapientiæ, cæterisq; donis & cha- *Esa. 64.*
risinatibus spiritus sancti. His bonis anima seipsam diligenter custodiens, vt sponso suo cœlesti se incontaminatam exhi beat, fœliciter impinguatur & confortatur, ita vt cibum fasti diat corporalem, omnemque consolationem carnalem & secularem. Porrò, in patria inueniet pascua illa vberrima, quæ *1. Cor.2.*
oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen *Ephes. 1.*

V derunt

D derunt, vbi deus est omnia in omnibus, omnesque beati de eius fruitione contentantur, & superdulcissime satiãtur. *Fur non uenit* id est, seductor, indignusue pastor non accedit fideles, *Nisi ut furetur*, hoc est, oues Christi subtrahat Christo, & officium sibi indebitum præsumptuose vsurpet. Quanuis enim dicat se hoc non intendere, tamen malè agendo, & debita omittendo, hoc facit, *Et mactet, & perdat*, i. spiritualiter occidat, atque ad sempiternum perducat interitum. Tales sunt negligentes prælati, carnales, auari & ambitiosi, qui

Ezec. 34 bus dominus ait per Ezechielẽ, Væ pastoribus, qui pascebãt semetipsos, lac comedebatis, & lana operiebamini, gregẽ autem meum non pascebatis, Ego dominus requiram gregem

E meum de manibus eorum. *Ego ueni* in mundum per incarna

Esa. 51. tionem, & in publicum per prædicationem, Vt (oues) *uitam*

Esa. 35. (gratiæ) *habeant* (in præsenti) *& abundantius habeant* id est,

Ezec. 61. plenam fœlicitatem, seu vitam glorię sortiantur in patria: de qua abũdantia, abundantique gloria cecinit Esaias, Gaudiũ & lætitia inuenietur in ea, gratiarumque actio & vox laudis. Itemque, Lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

¶ Prosecutio huius Capituli,
Ego sum pastor bonus.

ARTICVLVS XXVI.

F Oquutus iam fuit dominus Iesus in præcedenti lectione de pastore in generali, nunc tractat

L de pastore in speciali, videlicet de seipso. *Ego sum pastor bonus* Secundum vtranque suam naturam est Christus pastor, & pastor bonus. Secundum diuinitatem quippe pascit, non solum intellectuales creaturas spirituali alimento, sed & omnia animata. Hæc inferiora pascit corporeo nutrimento, quemadmodum ait Psal

Psal. 44. mista, Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illorum in tempore oportuno, Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Rursusque, Qui dat iumentis escam ipsorum. Hinc ait Saluator, Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, & pater vester cœle-

Mat. 6. stis pascit ea. Quod verò Christus vt deus sit hominum pastor

ſtor in ſpiritualibus eſcis, conſtat ex eo, quod ait apud Ezechielem, Ego ipſe paſcam oues meas. Sic quoque eſt Chriſtus paſtor eſſentialiter bonus, & pura, infinitaque bonitas. Secundum naturam verò aſſumptam, eſt paſtor inſtrumentalis per excellentiſſimam diuinæ bonitatis participationẽ, bonus eſt igitur paſtor bonus, quoniam iuſtè & charitatiue, ac ſaluberrime alit fideles, ſanctitatis exemplo, ſapientię verbo, oratione, & ſignis. Deniq; tam affectuoſus, liberaliſque paſtor eſt, vt ſeipſum præſtet in cibum, per quem conſequimur vitã ęternam. Eſt autem Chriſtus paſtor ſummus, iuxta illud Petri, Cum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem glorię coronam. Eſt quoque paſtor maximus, ſecundũ illud Pauli ad Hebræos, Deus pacis, qui eduxit de mortuis paſtorem magnum dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, aptet vos in omni bono. Eſt etiam paſtor vnicus, ſumme ſingularis & potentiſſimus, cui nullus aduerſarius valet reſiſtere: de quo deus per Ezechielem ait, Suſcitabo ſuper gregem meum paſtorem vnicum, qui paſcat eum Dauid ſeruum meum, id eſt, Chriſtum. Paſcit itaque Chriſtus ſuos electos in vita pręſenti, pane lachrymarum, pane euchariſtiæ, pane iuſtitiæ, ſeu obedientiæ, de quo dictũ eſt antè. Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris, qui miſit me.

A | 1. Pet. 5. | Heb. 13. | B | Ezec. 34 | Pſal. 41. | Iohan. 6. | Iohã. 6. | Mat. 26. | Iohan. 4.

¶ Deinde, Chriſtus diſtinguit inter bonum & malum paſtorem. *Bonus paſtor*, qui ex charitate præeſt, & fouet ſibi commiſſos, vt eorum cooperetur ſaluti & ſimul cum illis ſaluetur, *Animam ſuam* i. vitam animalem naturalem, ſeu corporalem, *Dat*, i. morti exponit, *Pro ouibus ſuis*, id eſt, pro defenſione, atque ſalute gregis ſibi commiſſi, imò cuiuſlibet eorum incerto caſu: videlicet quando gregi imminet ſalutis periculum, vt ſi hæretici vel pagani, aut tyranni irrumpant eccleſiam, conãtes Chriſtianam plebem à fide, vel ęquitate auertere, & nemo ſit qui poſſit tunc populum dei confirmare in fide, vel æquitate, ſi paſtor abierit. Cum enim anima ſit præſtantior vita corporali & corpore, debet prælatus qui paſtor eſt animarum, pro ſalute ſui gregis ad mortem eſſe paratus. Si autem ſola temporalia ſubditorum quærantur ab aduerſariis, nõ oportet vt exponat ſe morti. Talis paſtor fuit Paulus qui dixit: Ego ipſe libenter impendam, & ſuperimpẽdar pro animabus veſtris. Nec ſolum paſtor, ſed & quilibet Chriſtianus tenetur in caſu animam ſuam pro quocunq; proximo ponere:

C

D re: vtpote si proximus aliter peccatum mortale non possit eua
2. Cor. 12 dere. Quilibet enim tenetur plus diligere animam proximi
1. Ioh. 3. quàm propriā pellem. Vnde apud Iohannē scriptum est. In hoc apparuit charitas dei, quoniam ille pro nobis animā suā posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Si ista est ratio veri, seu boni pastoris, nullus prelationem seu curam animarum præsumat optare vel adipisci, nisi se tantæ perfectionis inueniat. *Mercenarius autē, & (pro, id est) qui non est pastor* verus, & ex consequenti, nec pastor: itaq; mercenarius id est, falsus pastor, qui temporalis vtilitatis intuitu, seu proprij lucri affectu, qui propter diuitias atque delicias, vel mundi honores, ac vanitates facit ea, quæ facit in pastorali officio, non syncero amore animarum proprij gregis, ad obtinēdam vitam æternam,
E *Cuius non sunt oues propriæ* i. ad quem non pertinent per dilectionem & debitam solicitudinē, quia non quærit principaliter, atque finaliter bonum ouium suarum, sed proprium emolumentum, carnaleque commodum, vitam lautam, quietam & mollem. *Videt* i. considerat, percipit vel corporaliter conspicit. *Lupum uenientem* id est, hæreticum, tyrannum, persequutorem, vel seductorem, qui quærit animas falsa doctrina inficere, vel corpora violenter occidere, aut gregem ad peccata inducere. De talibus equidem lupis dicit Saluator, Attendite à falsis prophetis, qui veniūt ad vos in vestimentis ouiū, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Persequutores verò & tyranni, potentes & diuites huius mūdi, sunt lupi aperti:
Mat. 7. *Et dimittit oues* i. gregi suo debitū auxi-
F lium non impendit, nec aduersariis ouiū, debito ordine se opponit, illos excommunicando, & improbando eorum falsam doctrinam, irrationabilissimumq; errorem monstrando, *Et fugit*, vel locum mutando, vel solatiū subtrahendo, quod valde absurdum est. Si enim nō potest oues à corporali læsione, vel damni illatione protegere, debet tamen eas ad patiētiam animare exemplis sanctorum, qui multo grauiora perpessi sunt consolari, futuræ vitæ beatitudinem commemorare: sicque subditos suos ab interiori lesione ac morte eripere, atque in omnibus seipsum illis fortitudinis exemplum præbere. *Et lupus* (iam dictus) *rapit*, id est, suæ voluntati ac malignitati subdit, *Et dispergit* id est, ab ecclesiastica vnitate, charitate, atque iustitia diuidit, *Oues* si tamen sint oues per predestinationem, tandē reuertuntur nec pereunt. Hinc per Ezechielem

chielem dominus loquitur, Dispersæ sunt oues meæ, eo quòd A
non esset pastor. Et Salomon profitetur, Vbi non est guber- Ezec. 34
nator, populus corruet. *Mercenarius autem fugit* (modis præ- Prou. 11.
fatis) *quia mercenarius est*, id est, ea ratione competit sibi, im
minente periculo fugere, quoniam temporalia cõmoda (non
spiritualia subditorum lucra seu emolumenta) requirit, *Et
non pertinet ad eum de ouibus*, id est, ordinatum affectum, de-
bitamque diligentiam non habet ad eas. Pertinet vtique ad
eum de ouibus, quoniam eas pascere obligatur, & ratio de eis
ab ipso requiretur, sed non pertinet ad eum de ouibus, id est,
pertinenter se non habet ad eas. Pertinet ergo ad eum de oui
bus, secundum iustitiam dei, sed non pertinet, quantú ad de-
bitã curã. His itaque verbis docet Saluator, ꝙ pastor habere
debet fortẽ ac stabilem mansionẽ cũ ouibus suis, vt protegat B
eas ab occursu hostili, metuens ne eo absente lupus, id est, ho
stis inuisibilis siue visibilis dispergat & rapiat oues, videns-
que lupum venientem, clamitet contra eum, & quicquid va-
let pro gregis facit custodia. Hinc contra indignos, mercena
riosque pastores, contra negligentes, carnales ac pigros præ-
latos scribitur apud Esaiã, Speculatores cæci, canes muti, nõ Esa. 56.
valentes latrare, videntes vana, & dormiẽtes. Zacharias quo Zacha. 11
que ait, O pastor & idolum, derelinquens gregem, brachium Lucæ. 12
eius ariditate siccabitur. Oportet ergo prælatum vehemẽter
esse solicitum, vt sit seruus fidelis & prudens, quem constituit
dominus super familiam suam. Est enim custos eorũ pro quo Mat. 24
rum salute vnigenitus filius dei verus deus incarnatus, atque
occisus est: Idcirco non minus solerter, affectuose, atque soli- C
cite custodire debet animas sibi commissas, quam sanguinẽ
Christi, si illum in propria specie haberet aliquo vase inclu-
sum. Vnde in Actis Paulus hortatur prælatos, Attendite vo- Acto. 20.
bis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit epi-
scopos, regere Ecclesiam dei, quam acquisiuit sanguine suo.
Non igitur intumescat prælatus superbia, sed ornetur atque
innobilitetur iustitia, imò tanto extet humilior, quanto am-
pliori indiget gratia ac misericordia dei, tãtoque iustior sit,
quanto expressius dei similitudinem gerit, & locum ipsius
supplet. Hinc in Deuteronomio Moses præcepit. Non eleue- Deu. 17.
tur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet
in partem dexteram vel sinistram. ¶ Præterea qualis de-
beat esse pastor, docet Gregorius in pastorali, dicẽdo, Opor-

D tet vt solicite metiri se studeat, quanta tenendæ rectitudinis necessitate cõstringitur, sub cuius æstimatione, populus grex vocatur. Sit ergo prælatus cogitatione mundus, actione precipuus, discretus in silentio, vtilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia, per iustitiæ zelum erectus, internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prouidentiá interiorum solicitudine non relinquens. Hucusq; Gregorius. De indigno demũ pastore ait in Homilia, Mercenarius est, qui locum prælationis in Ecclesia tenet, sed lucrum animarũ non quærit, terrenis cõmodis inhiat, honore prelationis gaudet, impensa sibi ab hominibus reuerentia lætatur.

¶ Postremò, prælatus sic debet esse mitis, non iracundus, vt tamen non sit remissus, sed strenuus: pensans illud Apostoli ad Ephesios, Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correctione domi-
E ni. ¶ Sciendum quoque, quod secundum Augustinum tunc
Ephes.6. ministri ecclesiæ seu pastores fugere possunt, quando eorum duntaxat personæ quæruntur, vel eorum locum ac ministerium alij possunt supplere, quibus non est causa rationabilis fugiendi. Cum autem omnium commune extat periculum, seu generalis persequutio, clericorum videlicet & laicorum, vel singulariter seu subditorum, nec est qui plebi remanenti sufficienter ministret, nullo modo debent ministri Ecclesiæ fugere, nec illos deserere qui indigent ipsis. Præterea docet Saluator, proprietates boni pastoris sibi inesse. *Ego sum pastor bonus,* sicut nunc dictum atque expositum est, & consequenter exponitur, *Et cognosco oues meas,* id est, oues electas, quarum nomina scripta habeo in libro vitæ. Vnde ad
F Mosen loquitur, Noui te ex nomine, *Et cognoscunt,* id est, cognoscendo sequuntur me, mihique per charitaté obediũt.
Apoc.21. *Meæ,* id est, oues electæ. Obediunt enim antequam morian
Exod.33. tur, quamuis interdum diu rebelles sint. Palam omnino est, quòd Christus secundum vtranque naturam cognoscit oues suas duplici cognitione: vtpote contemplatiua, de qua fatur Apostolus, Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. de qua
Heb.4. etiam in Ecclesiastico legitur, Domino deo antequam crea-
Eccl.23.3 rentur omnia sunt cognita. Et item cognitione operatiua seu approbatiua, qua prouidet suis de omnibus necessariis ad salutem,

lutem, de qua cognitione Paulus testatur, Si quis diligit deũ, A
hic cognitus est ab illo. *Sicut nouit me pater, & ego agnosco* 1.Cor. 8.
patrem. ❡ Verba ista dupliciter exponuntur. Primo, vt in eis determinetur modus, quo Christus cognoscit oues suas, atq; ab eis cognoscitur. Eritque sensus, sicut nouit me pater, notitia amorosa & approbatiua, & sicut æqualiter ego agnosco patrem, eodem modo, imò & eadem numero notitia secundum quod deus sum. Sic enim trium personarum est vna notitia, subaudiendum est, sic ego cognosco oues meas per amorem & approbationem: & cognoscor ab eis, quoniam gratæ sunt mihi, & obedientes. Hoc loco dictio, sicut, dicit similitudinem aliqualem, non veram æqualitatẽ. Filius enim vt deus cognoscit patrem, & à patre cognoscitur, notitia comprehensiua, æterna & infinita, quæ nulli est communicabilis creaturæ: B
iuxta illud, Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem Mat.11.
quis nouit nisi filius. Filius quoq; vt homo nouit patrẽ beatificæ fruitionis notitia, quæ nõ competit viatoribus: Amor etiam electorum ad Christum non est æqualis amori Christi ad eos, nec mutuæ dilectioni patris ac filij. Designat ergo similitudinem quandam, iuxta quem modum ait Iohannes in sua canonica, Sicut pater est, & nos sumus in hoc mũdo. Paulus quoque, Tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Et item 1.Iohã. 4
Saluator apud Matthæum, Estote perfecti sicut pater vester 1.Cor.13.
cœlestis perfectus est. Secundo exponitur, sicut nouit me pa Mat. 5.
ter, & ego agnosco patrem, quod ideo dico, vt pateat ex quo fonte ꝓcedit, quod oues cognosco & diligo. Ex amore enim mutuo patris & filij, factũ est, vt filius pro hominibus more- C
retur, ideo subditur, *Et animã meã pono,* i. pœnis mortis expono: vel animã. i. vitã corporalẽ pono in ara crucis pro ouibus meis, vt à morte peccati ac inferi liberẽtur. Vnde Esaias Esa. 53.
dicit, Tradidit in mortẽ animam suã. Et Hieremias ait, De- Hier. 12.
di dilectam animam meã in manum inimicorum meorũ. In his verò & similib⁹ verbis: per animã suã intelligit Christus se totũ, perfectumque hominem, quemadmodũ dicit aposto- Galat. 2.
lus, In fide viuo filij dei qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Denique Christus non ait, Animam meam po- 2.Pet. 2.
no pro omnibus, sed pro ouibus meis, puta electis. nam licet Christus pro omnibus passus sit & satisfecit sufficienter, non tamen efficienter: quia in solis electis passio Christi fructificat, per consecutionẽ sui finalis effectus, qui est salus æterna.

D Hinc Christus dixit in cœna discipulis, Hic est calix sangui
Psal. 26. nis mei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionē
Mat. 26. peccatorū. In Esaia scriptum est, Ipse peccata multorum tu-
Esa. 53. lit. Ait igitur filius dei, Sicut nouit me pater, &c. Hoc est, mo
riendo pro ouibus ostendo, quantum patrem ouesque diligo,
Iohan. 15 quia pro patris honore & gloria homines redimo. Et, Maio-
rem charitatem nemo habet vt animam suam ponat quis pro
amicis suis. *Et alias oues habeo,* hoc est, multi gentilium
ad me pertinent, meique sunt secundum prædestinationem
æternam, quanuis secundum præsentem iustitiam necdū sint
Matt. 8. oues, sed hœdi ac lupi, de quibus alibi ait Christus, Multi ab
oriente & occidente venient & recumbent cum Abraham in
regno cœlorum, *Quæ non sunt ex hoc ouili,* id est, de syna-
E goga seu numero Iudæorum, *Et illas oportet me* nō per coa-
ctionem, sed immobile beneplacitum *Adducere,* id est, per
apostolicā prædicationem, & spiritus sancti illustrationem
ad fidem colligere, & de erroribus variis in quibus errauerūt
ad catholicam veritatem atque ecclesiasticam vnitatem per-
ducere. Errabant enim alienati à vero pastore, & luporū den
tibus patuerunt. Propter quod in prima sua canonica asserit
Petrus, Eratis aliquando sicut oues errantes, sed conuersi e-
stis ad pastorem & episcopum animarū vestrarum. Et Esaias,
Esa. 53. Omnes (inquit) nos quasi oues errantes, vnusquisque in viā
suam declinauit, *Et uocem meam,* id est, euangelicam legē
atque internam alloquutionem *Audient,* credendo & obe-
Psal. 17. diendo, iuxta illud in psalmo, Populus quem non cognoui
Acto. 28. seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Et Paulus, No-
F tum (inquit) sit vobis, quia gentibus missum est hoc salutare
dei, ipsi & audient. Hoc Christus præinductis verbis adie-
cit, ne pro solis Iudæis crederetur passurus vel missus, eo ꝙ
alibi dixerit, Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt do
Matt. 15. mus Israël. *Et fiet unum ouile,* id est, vna ecclesia, seu vna
fidelium congregatio ex electis Iudæis atque conuersis gen-
tilibus constans, quæ dicitur vna, propter fidei, spei, charita-
tisque vnitatem. Ipsa enim est vnum mysticum corpus Chri
sti quod ab vno capite, scilicet Christo gubernatur, vno spi-
ritu sancto viuificatur: vna lege regulatur, vno fonte purifi-
catur, vno pane reficitur, ab vno patre regeneratur, ad vnam
patriam proficiscitur. Huic ouili prælati præsident, hoc dæ-
mones obsident, angeli protegunt, Christus triumphat.

¶ Christus

❡Christus ergo ex duobus populis nunc fecit vnam ecclesiam, propter quod dicitur lapis angularis: quoniam sicut in lapide anguli vniuntur duo parietes, sic in Christo tanquam in capite coniũcti sunt duo populi, propter quod Paulus ait, Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et apud Zachariam prædictum est, Ipse ædificabit templum domino, & cõsiliũ pacis erit inter duos illos, puta Iudæos & gentes. Hinc gentibus conuersis loquitur Paulus, Iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici dei. Et post pauca, Ipso (inquit) summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctũ in domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum dei, in spiritu sancto. *Et* (fiet) *unus pastor*, id est, Christus qui fuit pastor Iudæorum solum, fiet pastor Iudæorum ac gentium. Et qui multos atque diuersos habuerunt pastores, vel potius dissipatores, quantum ad gentes, quæ seruierunt dæmonibus, conuertentur ac sortientur vnum verũ ac summum pastorem, videlicet Christum, de quo per Zachariam dominus dicit, Framea suscitare super pastorem meum. Et Michæas ait, Ipse stabit & pascet in fortitudine domini. Christus autem est solus & vnicus pastor, eo modo quo ait, Nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester Christus. Nam alij non sunt pastores vel magistri, nisi sub Christo & eius vicariis. ❡Porrò quòd ait, Fiet vnus pastor, non est factũ, nec fit per mutationem in Christo factam, sed in omnibus quæ fœliciter immutatæ ad Christum conuersæ sunt. Sic enim deus dicitur factus, non quasi in seipso mutatus, sed propter nouam habitudinem nostri ad eum, iuxta illud in Psalmo, Domine refugium factus es nobis. Et quanuis præhabita verba Christi nunc aliqualiter sint impleta, tamen in fine seculi plenius implebuntur, quando detecta Antichristi perfidia, totus mundus, paucissimis Antichristi ministris exceptis conuertetur ad Christum. Tunc enim idololatria penitus destruetur, & omnes Iudæi fidem Christianam amplectẽtur. *Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meã pro ouibus meis.* Palàm, ꝙ dilectio patris ad filium, secundum eius diuinitatem sit æterna, nec aliquid eius causa est, vel eam præcessit. Similiter dilectio patris ad filium secundum eius humanitatem pręcessit omne opus ac meritum Christi hominis. Ob id ergo ꝙ Christus animam suam pro ouibus dedit in passione, pa-

Marginalia: A (line 1); *Acto. 15.* (line 5); *Zach. 6.* (line 6); *Ephes. 2.* (line 10); *Ibidem.* (line 11); B (line 14); *Deut. 32.* (line 18); *Zacha. 13* (line 19); *Mich. 5.* (line 20); *Mat. 23.* (line 21); C (line 27); *Psal. 93.* (line 28); *Iohan. 1.* (line 29); *Psal. 91.* (line 30)

D ne, pater non diligit eum, quasi illa oblatio seu passio sit causa meritoria, ob quam filium diligit primo pater, imò nec nos diligit deus propter merita nostra, quasi merita dilectionem præcesserint, sed dilectio dei, qua à deo præuenti sumus, est causa omnis boni in nobis. Itaq; quòd Christus animam suam posuit, est causa à posteriori, id est, signum ostensiuum dilectionis patris ad filium secundum eius humanitatem: quia & pater ex sua dilectione præstitit Christo homini affectum atque constantiam moriendi pro nobis: secũdum
Iohan.16 hunc sensum infra ait Saluator, Ipse pater amat vos, quia vos me amastis, propterea me secundum naturam assumptam pater diligit, imò & tota trinitas, id est, diligere se ostẽdit, quia ego pono animam meam, id est, passioni expono, vel à cor-
E pore proprio separo, non interficiendo meipsum, sed sponte moriendo, & aduersarios meos non prohibẽdo. *Et iterum sumam eam,* id est, corpori meo eam tertia die reuniam. *Nemo*
Matt.27 *tollit,* id est, tempore passionis auferet eã à me, quasi ab impotente & mori nolente. Nihilominus Iudæi, & milites intulerunt Christo mortem, & ex vulneribus quæ ei inflixerunt, consecuta est separatio animæ Christi à corpore eius: sed hoc non fecerunt, nisi Christo volente & permittente, qui vnico nutu potuit eos prosternere atq; occidere, sicut
Iohã. 19. in passione dicendo, Ego sum, proiecit eos retrorsum, & ceci-
Esa. 53. derunt in terram. Hinc scriptum est, Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Ideo subditur, *Sed ego pono eam à meipso,* id est, à corpore meo eam tolli permitto. Nõ enim
F separata fuit anima Christi vnquam à verbo, nec etiam in hora mortis Christi ablata est anima eius à corpore suo, ꝓpter vim tormentorum ex necessitate, sed ex Christi voluntate.
Matt. 15 Potuit enim non obstante doloris vehementia animam suam
Psal.23. cum corpore continere quandiu volebat. Vnde ad ostẽden-
Lucæ 23. dum, quàm potestatiue ac spõte spiritum tradidit in ipso momento mortis, quo alij taliter cruciati vix halitũ trahere valent, ipse magna voce clamauit, Pater in manus tuas cõmẽdo spiritũ meũ. Quod pensans Centurio non esse naturale, dixit Verè hic filius dei fuit. *Potestatem habeo ponendi eã,* id est, animam meam modis pręfatis passionibus exponendi atque à corpore separandi, *Et potestatem habeo iterum sumendi eam,* in resurrectione reassociando eam cum corpore. Hæc potestas competit Christo secundũ naturam diuinam. Ipse enim

vt deus

vt deus, suscitauit seipsum à morte vt hominem. Præterea o- A
portet agnoscere, quia secundum Damascenum, id quod verbum assumpsit, nunquam deposuit. Idcirco in triduo mortis, erant corpus & anima Christi verbo vnita, non tamen verbum fuit tunc homo, quia fuerunt à se inuicem separata, corpus eius & anima. Quanuis ergo Christus, vt deus potuit animam & corpus suum à verbo separare atque deponere, secundum potentiam suam absolutam: non tamen secundũ potentiam ordinatam, quia non conueniebat sapientiæ & iustitiæ verbi, vt naturam semel assumptam deponeret. *Hoc mandatum* videlicet, vt ponam animam meam pro ouibus, *Accepi à patre meo*, qui per meam passionem & obedientiam decreuit redimere mundum. Pater autem præcepit Christo secundum quod homo est diuinam voluntatem & præordi- B
nationem, circa humani generis liberationem implere. Propter quod ait inferius, Sicut mandatum dedit mihi pater, sic
facio. Et Apostolus, Proprio (inquit) filio non pepercit, sed *Iohan.* 14
pro omnibus nobis tradidit illũ. Et Petrus ait Iudæis, Hunc *Rom.* 8.
definito consilio & scientia dei traditum interemistis. *Acto.* 2.
¶ Sed cum passio seu mors sit pœna debita culpæ, quomodo *Esa.* 52.
iustus pater voluit innocentem filium omni culpa carentem pati tantum supplicium? Dicendum, quòd pœna non solum pro culpa infligitur, sed pro aliis quoque causis diuersis vult deus hominem pati, vt dictum est plenius præcedenti capitulo. *Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter hos sermones* Christi altos, & insolitos. Quomodo autem facta sit ista discordia subditur, *Dicebant autem multi ex ipsis*, penitus ex- C
cæcati & indurati, ex beneficiis, signis ac sermonibus Christi deteriores effecti. *Dæmonium habet*, id est, arreptitius & obsessus est, sicque inspiratione diaboli loquitur ista profunda & rara, *Et insanit*, id est, amens est, non compos
propriæ mentis. *Quid eum auditis?* quasi dicant, Fallimi- 1. *Cor.* 3.
ni eum audiendo. Ecce quid sapientia dei & sanctus san- *Psal.* 146
ctorum, tolerauit pro nobis. Imponitur ei amentia, cuius *Colo.* 2.
sapientiæ non est numerus. Imponitur ei quoque dæmonia- *Esa.* 53.
ca obsessio, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, nec legitur Christus hic respondisse. Discamus ergo verborum iniurias, detractiones, irrisiones, subsannationes æquanimiter ferre. *Alii* veritati propinquiores, qui

forte

D forte post passionem ad Christum conuersi sunt, *Dicebant hæc uerba* tam docta, ordinata ac moralia, *Non sunt dæmonium habentis* id est, hominis obsessi & insani: quod probant,
Iohan. 9 *Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?* eorum vide-
Exod. 7 licet qui connaturale lumen non habent in oculis, qualium Christus aperuit oculos, quorum vnus fuit cæcus sic natus. Quam vero mira atque stupenda fieri possint à dæmone, etiã quasi in imperceptibili tempore, patet in operibus magorum Pharaonis, sed quæ totam facultatem & legem naturæ transcendunt, facere nequeunt dæmones. Cum enim sint agiles & subtilissimi, possunt celerrime naturalia, actiua & passiua applicare, adinuicem proportionare, sicque producitur effectus mirabilis, his qui causam & modum operationis igno-
E rant. Deniq; sicut Iob ait, Operante satan ignis descendit de
Iob. 1 cœlo, deuorauitque oues & pueros custodientes. Possunt igitur dæmones quorundam cæcorũ oculos aperire, eorum vtique, qui interdum arte medicinæ curantur. Sed tales cæci nõ sunt penitus naturali visus lumine destituti, vnde de talibus modo non agitur.

¶ Explanatio residuæ partis Cap. X.
Facta sunt autem encenia in Hierosolymis.

ARTICVLVS XXVII.

F
Ioh. 8. 9. Ioh. 10. 9

OMnia quæ in isto capitulo, duobusq; præceden de Christo narrantur, in Hierusalem cõtigisse videtur, vbi cum Christus cæco nato visum dedisset, multumque ad Iudæos habuisset sermonem ac disputationem. *Facta sunt encenia,* hoc est, solennia dedicationis templi, *In Hierosolymis* vrbẽ Hierusalem. Salomon appellauit Hierosolymã, *Et hyems erat,*
1. Mac. 4 ex quo patet, quòd nũc agitur de solennitate dedicationis or
3. Re. 8 dinata à Iuda Machabæo & fratribus eius. Triplex quippe
1. Esdr. 6 fuit ordinata dedicatio templi. Prima, à Salomone in autum-
Neem. 12 no decima die Septembris. Secunda à Neemia atque Zoro-
3. Esdr. 7 babel, sub Iesu filio Iosedech sacerdote magno in vere duode
1. Mac. 4 cima die Martij. Tertia à Iuda Machabæo, qui templum secundum ab Antiocho prophanatum, mundauit, consecrauit, & dedicauit, hoc est, diuino vsui applicauit tempore hyemis, quarta-

quartadecima die Septembris. Dicit quoque pluraliter ence- A
nia, quoniam octo diebus durauit solennitas ista. Vnde scri-
ptum est, Statuit Iudas & fratres eius, vt agatur dies dedica-
tionis ab anno in annum, per octo dies. *Et ambulabat Iesus in
templo*, hoc, in quadam parte pertinente ad templi integri-
tatem, videlicet, *In porticu Salomonis*, id est, in oratorio fa-
cto ad similitudinem oratorii, in quo Salomon orauit in pri-
mo templo, ab ipso constructo. Hæc enim porticus non fuit 4.Re.25
eadem cum illa, quæ fuit tempore Salomonis. quoniam illam Psal.10
cum templo combusserunt Chaldæi, sed alia similis, propter
quod antiquum nomē retinuit. In hac itaque porticu, in qua
& populus orare solebat, ambulabat Iesus, de quo cantamus,
Dominus in templo sancto suo. Simili modo, Si anima nostra 1.Cor.3
quæ est templum spiritus sancti agat encenia, id est, comme- B
morationem & inuocationem consecrationis suæ, qua in fon Coloss.3.
te baptismi dedicata & consecrata est deo, eo modo quo mo-
net Apostolus, Expoliate vos veterem hominem cum actibus
suis, & renouamini spiritu mentis vestrę. Ambulabit Iesus in
intellectu animę, qui est porticus veri Salomōis, vtpote Chri
sti, quia in intellectu est oratio interior, quo anima inuocat
Iesum. Ambulat autē Iesus in anima, dum in latitudine chari
tatis familariter conuersatur & operatur in ea, sicut per Mo-
sen loquitur, Quia inhabitabo & ambulabo in eis. Denique, Leuit.26
deus immensus & incommutabilis pergit nobiscum, quando Malac.3.
custodit introitum & exitum nostrum, quemadmodum ait ad Psal.120.
Dauid, Fui tecum in omnibus, vbicūque ambulasti. Et Iosue, 2.Reg.7
Noli timere, quoniam est dominus deus tuus in omnibus ad Iosue.10.
quæcunque perrexeris. *Circundederunt ergo eū Iudæi*, quod C
isti circundatores fuerint obstinati, infideles & reprobi, sta-
tim patebit in textu. Ideo circundederunt Iesum, mala inten
tione, vt aliquid raperent de ore eius, quò eū accusarent. Vn-
de, cum multitudine & impetu accesserunt, vt inducerent Ie-
sum ad incautam responsionem, quasi circunuentum atque
turbatum. Hinc ait in Psalmo, Circūdederunt me canes mul Psal.21.
ti. Et, Circundederunt me sicut apes, & dixerunt ei, quasi ve Psal. 117
ritatē scire optantes & adulantes, cum tamē insidiandi, quæ-
rerent occasionem. *Quousq; animam nostram tollis?* id est cor-
da nostra affligis, & in suspenso tenes, imò à nobis quodam-
modo aufers, dum iugiter occupantur circa te, considerando
& inquirendo an sis Christus. Desideriū enim noscendæ ve-
ritatis

D ritatis cruciat mentem, quousque ad illam pertingat. *Si tu es Christus dic nobis palàm,* Iudæi isti carnales præstolabātur, & posteri eorum hucusq; expectant Christum in primo suo aduentu sic futurum, quod esset rex potentissimus & mundi monarcha, atque omnia regna subiecturus Iudæis, allegan-
Esai. 69. tes illud Esaiæ, Gens & regnū quod nō seruierit tibi, peribit.
Danie. 7 Et illud Danielis, Omnes populi tribus, & linguæ seruiēt ei.
Zacha. 9. Illud quoq; Zachariæ prophetæ, Potestas eius à mari vsque
Psal. 71 ad mare. Cui consonat illud Psalmistę, Et dominabitur à ma
Matt. 26 ri vsq; ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarū. Si ergo Iesus apertè dixisset se esse Christum, statim accusassent eum Iudæi, vt apparet apud Pilatum, tanquam aduersarium Cæsaris & Romanorum, qui tunc mundi monarchiam
E tenebant. Si verò diceret quòd non, opponerent ei, quod pro
Lucæ. 3. priis contradiceret verbis. Frequenter enim insinuauit se esse Christum: sed Christus sapientia patris, corda vniuersorum cōspiciens, & intentionū discretor secundum Apostolum, sic temperat responsionem, quòd eorum machinationem facilli
1. Cor 1. mè demolitur, *Loquor uobis* multa de meipso, quod sim sal-
1. Re. 16 uator mundi & filius dei, aliaque diuersa, ex quibus sequitur
Heb. 4 quòd sim Christus, *Et non creditis mihi* sed dæmoniacum me vocatis. *Opera quæ ego facio in nomine patris mei,* id est, diuina miracula, omnem creatam potestatē excedentia, quæ facio secundum deum, & deum patrem inuocando, *Hæc testimonium perhibēt de me,* hoc est, manifestant quòd sim missus à deo, & quòd deus operetur per me, atque talis sim, qua-
F lem me esse affirmo. Christi nempe miracula fiebant ad suæ confirmationem doctrinæ, & testificationem sanctitatis suæ pręcipuæ: tanquā diceret, Vos quęritis an sim Christus, quasi parati credere soli verbo quod loquor, sed ego ad opera vos remitto, quæ firmiora sunt verbis. & quoniam operibus non creditis, patet quòd nec verbis crederetis, sed animo calumniandi interrogatis, ideo subditur. *Sed uos non creditis, quia*
1. Thes. 3 *nō estis ex ouibus meis,* id est, de numero electorum, videlicet pij, innocentes, & simplices. Non enim omnium est fides, sed
Hebr. 11 electorum duntaxat, quanuis nō omnes credentes sint electi.
Esaiæ. 21 Omnes tamen viatores electi sunt credentes, quoniam sine fi
Acto. 13 de impossibile est deo placere. Et teste Esaia, Qui incredulus
Iohā. 15. est, infideliter agit. propterea in Actis scripsit Lucas, Credi-
Act. 4. derunt quotquot præordinati erant in vitam æternam.

¶ His

¶ His verbis Christus ostendit se scire qui essent electi, & A
qui præsciti, secundum quod infra testatur, Ego scio quos
elegerim. Ostendit quoque, quòd non sit alicui salus nisi in
ipso, videlicet per hoc quod est ouis ipsius, per quod impli-
cite significauit se esse Christum.

¶ Quæritur quomodo verum est, quod veritas asserit? Vos
non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Nam esse ouem,
Christi, est esse prædestinatum, vel ex prædestinatione esse
fide & actu fidelem. Ergo non esse ouem, est esse pręscitũ seu
reprobatum. Quanuis autem prædestinatio diuina sit omnis
boni causa in anima, reprobatio tamen diuina, non est causa
malorũ nostrorum. Ergo non esse ouem Christi seu esse præ-
scitum, non est causa non credendi. Dicendum, quòd præde-
stinatio non est ex meritis nostris, sed reprobatio est ex no- B
stris demeritis, ideo reprobatio non est causa per se & imme
diata non credendi, sed propria culpa. est tamen signum &
causa per accidens non credendi, quemadmodum guberna-
toris absentia, est causa submersionis. *Oues meæ uocem me-
am audiunt.* Si de solo corporali loqueretur auditu, isti quo-
que Iudæi, quibus præsentialiter respondebat, oues fuissent.
Loquitur ergo præcipue de interiore auditu, id est, obedien-
tia & consensu. Vt sit sensus, Oues meæ, id est, homines quo-
rum corda per gratiam nutrio, atque multiplici spiritualis a-
limoniæ cibo conforto: vocẽ meam audiunt, hoc est, verbis
euangelicæ legis, vel inspirationi internæ, quæ verba audi-
unt immediate à me, vel à prædicatoribus meis obediunt, sal
tem antequam de hoc seculo auferãtur. Qui enim ex deo est, C
verba dei audit. Et auris bona, cum omni concupiscentia au- *Iohan. 8.*
diet sapientiam. *Et ego cognosco eas* cognitione dilectiua *Eccle. 3*
& approbatiua, de qua dicit Apostolus, Nouit dominus qui *2. Tim. 2*
sunt eius, *Et sequuntur me,* id est vias à me tritas, vtpote per *Matt. 11*
opera mea incedunt, discunt à me, quia mitis sum & humilis *Marci. 21*
corde. Ambulãt in dilectione ad proximos suos, sicut & ego *Iohã. 15.*
eos dilexi, implent quod dixi. Qui vult venire post me, abne *Matt. 16*
get semetipsum, & tollat crucẽ suam quotidie, & sequatur me. *Lucæ. 9*
Sequuntur insuper Christum transeundo de via ad patriam, *Iohã. 17.*
vt vbi est Christus, & illi sint secum. *Et ego uitam æternam
do eis* puta meipsum, & gratiam, atque opera meritoria, qui-
bus ad futurã beatitudinem perducentur, quam nunc habent
in spe, in radice, & merito, habituri tũc eam in re & præmio,

Et non

D *Et non peribūt in æternum* licet ad tempus variis persecutionibus, tentationibus, atque molestiis fatigentur, quemadmodū
2. Tim. 3. scriptum est, Omnes qui volunt pie viuere in Christo, perse-
Roma. 8 cutionem patiētur. His enim omnia cooperantur in bonum,
Psal. 1. & omnia quæcunque faciunt prosperātur. Finaliter ergo saluantur, & tāto pleniori beatitudine perfunduntur, fœliciúsque requiescent in patria, quanto nunc amplius vilipenduntur, tentantur, ac tribulantur: quod cernentes reprobi dicent
Sapien. 5 in fine seculi illud Sapientiæ, Nos insensati vitam illorū æstimabamus insaniā, & finem sine honore. Quomodo ergo cōputati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? *Et non rapiet eos quisquam de manu mea*, id est, nullus hostis, siue visibilis, siue inuisibilis, poterit electos meos mihi aufer-
E re, vel de potestate atque custodia mea per violentiam tollere, auertēdo eos finaliter à me, quanuis ad tempus possint se-
Rom. 8. duci ac deuiare. De hoc multa introducit Apostolus ad Romanos, Quis (inquit) accusabit aduersus electos dei? Et quis nos separabit à charitate Christi? Et certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei, quę est in Christo Iesu. Prædestinatio equidem includit omnia quæ electis necessaria sunt ad salutem: ideo comprehendit auxilia, quibus indigent prædestinati ad hoc quod non vincantur, neque à Christo finaliter separentur. Manus enim seu potestas Christi protegit eos, quemad-
Sapien. 5 modum per Sapientem inducitur, Quoniam dextera sua re-
F get eos, & brachio suo defendit illos. Quod autem nullus valeat eos rapere de manu Christi, est, quoniā Christus omnipotens est sicut & pater, idcirco ei præualere nullus potest, propter quod sequitur. *Pater meus quod dedit mihi*, id est, diuina essentia, & deitas vera, quam pater generādo mihi communicauit. Pater enim totā diuinitatis plenitudinē transfundit in filium, *Maius omnibus est*, hoc est, vniuersa in infinitum excedit, non quantitate corporea, sed dignitate atque potentia, imò & omni perfectione simpliciter dicta. In spiritualibus nanque idem est esse maius, & esse melius, dignius siue perfectius. Pater ergo totū quod habet, filio communicauit,
Iohan. 4 secundum quod infra filius protestatur, Omnia quæcunque
Iohan. 10 habet pater, mea sunt. Superius quoque dixi, quòd deus pater seu trinitas maius bonum dedit Christo, secundum naturam assumptam,

assumptam, quam toti vniuerso, videlicet esse vnitum verbo A
hypostatica vnione, & tantam habere gratiam, & charitatẽ,
& fruitionem, quòd maior creaturæ cõmunicari non potest.
Nunc tamen est sermo de datione generationis æternæ, atque diuinæ essentiæ communicatione. *Et nemo potest rapere,* Iob.23.
id est, nullus aduersarius valet oues violenter auferre, *De manu* (.i. potestate) *patris mei* de quo scriptũ est, Cogitationem
eius nemo auertere potest, & anima eius quodcunque voluit
fecit. Vnde Hieremias ait, Quis similis mei, aut quis sustinebit me, & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? Ipse est Hier. 49 Deut. 28
deus gloriosus & fortis, terribilis, atque liberrimus, qui cuius vult miseretur, & quem vult indurat: qui ait per Esaiam, Exod. 33. Roma. 9.
Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Ipse est, Esa. 46.
qui æterna suos custodit vigilia, & per angelos ac homines B
sanctos plebem suam gubernat, qui vasa miseritordiæ præparauit in gloriam. ¶ Quanuis interea patris & filij sit vna Psal. 114. Ioan. 5.
manus seu diuina & increata potestas, ob quam quæcunque Esa. 51.
facit pater, hæc & filius similiter facit, tamen ipse filius solet Lucæ. 11.
dici manus & brachium patris, quia per filium omnia facit
pater: nam in communi modo loquendi, ille dicitur manus
alterius, per quem frequentius operatur, sic spiritus sanctus
asseritur digitus dei, quia per spiritum sanctum indicãtur seu
reuelantur diuina secreta. Hinc loco præsenti per manũ patris, quidam intelligunt filium, de quo cecinit Esaias, Parauit dominus brachium sanctum suum in oculis omniũ gentium. Quod verò vtriusque sit vna potestas seu omnipotẽtia,
pandit adiiciens. *Ego* (secundum naturã verbi) *& pater, unũ* C
sumus, hoc est, substantialiter idem, & in personis distincti,
dicendo vnum, vocatur essentiæ vnitas indiuidualis, non generica siue specifica, sed mera naturæ identitas, per quod cõfunditur hæresis Arrianorum, dicentium, filium esse puram
creaturam, & substantialiter à patre distinctum. Dicendo
autem, sumus, insinuat distinctionem personæ. Per quod
reprobatur Sabelliana loquacitas, dicens, eandem esse personam patris ac filij, vt deus dicatur pater, ratione creationis, filius ratione incarnationis, spiritus sanctus ratione sanctificationis, quia per gratiam sanctificat rationalem creaturam. His auditis, *Sustulerunt lapides Iudæi,* lapidea corda habentes, *Vt lapidarent eum* tanquam blasphemum, Leuit. 24 Rom. 10.
quoniam lex præcepit lapidari blasphemos, æmulatores au-

D tem legis erant, & æmulationem dei habebant, sed non secundum scientiam, quoniam Christus tot argumentis monstrauit se esse deũ, quòd ei in hoc contradicendum non fuit, præsertim, quia prophetæ manifestè prædixerunt Christum deũ fore & hominem, sicut vbertim ostensum est antè. *Respondit eis Iesus* non ex eorum apparatu perterritus, sed ipsorum insaniam blande refrenans ac differens. *Multa opera bona ostendi uobis, ex patre meo,* id est, coram vobis feci, docendo, atque miracula perpetrando, & ægros curãdo, *Propter quod eorum opus me lapidatis?* id est, lapidum ictibus occidere vultis. Nam & istud documẽtum, quo dixit, Ego & pater vnum sumus, fuit vtique bonum opus, quia articulus fidei. *Responderunt ei Iudæi,* lapides habentes in manibus, & brachia ad

E proiiciendum in Iesum extenta. *De bono opere non lapidamus te.* Quanuis enim nondum lapidare cœpissent Iesum, tamẽ tam firmum propositum habuerunt hoc protinus faciendi, q; iam se illum lapidare dixerunt, *Sed de blasphemia.* Mentiuntur, quia quod ipsi blasphemiam reputabant, fuit actus virtutis, & protestatio veritatis. Cur autem blasphemasse dixerunt Iesum subiungitur, *Et quia tu homo cum scis, facis,* id est, esse affirmas, *Te ipsum deum,* id est, dei filium, deo patri consubstantialem. Ego (inquiens) & pater vnum sumus. Hoc verum fuit, sed ipsi id falsum reputabant, ignorantes scripturas prophetarum, quæ duplicem in Christo docẽt esse

Esaiæ. 9 naturam, Esaia dicente, Puer natus est deus, & vocabitur ad-

Hier. 23. mirabilis, deus, fortis, pater futuri seculi: Hieremia quoque,

F Hoc est nomen quod vocabunt eum, dominus iustus noster.

Matt. 9 Isti Iudæi concesserunt Iesum opera bona facere, & tamẽ esse blasphemum, quæ simul nequeunt stare. Si enim fuisset blasphemus deus eius doctrinam & conuersationem non confirmasset & approbasset miraculis. *Respondit eis Iesus* ostendens se nil mali dixisse, sed illos errare. *Nonne scriptum est in lege uestra,* id est, in libro psalmorum pertinente ad veteris legis scripturas? ¶ Lex quandoq; accipitur solũ pro quin-

Lucæ. 24 que libris Moysi, vt cum ait saluator, Oportet impleri omnia quæ scripta sunt de me in lege, & prophetis, & psalmis. Quãdoq; verò accipitur pro pentateucho & libro Psalmorum, vt

Iohan. 1. ibi, Lex, prophetę vsque ad Iohannem. interdum pro tota se-

Psal. 81 rie scripturarũ veteris testamenti, vt nunc. *Quia ego dixi* ad vos ô iudices & prophetæ, *Dii estis* non natura, sed gratia: non

tia:non essentialiter, sed participatiue. *Si* (pro quia) *illos* A
(homines) *dixit.* deus verus per psalmistam, *Deos* per participationẽ & imitationẽ perfectionis diuinæ, sicut ad Moysen loquitur in Exodo, Ecce constitui te deum Pharaonis, *Exod. 6*
Ad quos sermo dei factus est, videlicet patriarchas, prophetas, *Hebr. 1.*
& iudices sanctos, de quibus ad Hebræos, Multifarie multisque modis olim deus loquens patribus in prophetis. Et A- *Amos. 5*
mos, Non faciet dominus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Quod enim isti dij vocentur:
patet ex eo quod Moyses ait in Exodo, Diis non detrahas. *Exod. 22.*
Itémque, Dominus domus applicabitur ad deos, hoc est, ad *Ibidem.*
iudices, *Et non potest solui,* id est, corrumpi seu falsificari, *Scriptura* Cœlum enim & terra transibunt, verba autem dei,
puta scripturæ sacræ, non transibunt, vt Christus testatur B
apud Lucam qui denuo ait, Vnus apex, vel vnum iota non *Lucæ. 21.*
præteribit de lege, donec omnia fiant. Propter quod ait psal- *Marci. 5.*
mista, Initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æternũ fun *Lucæ. 16*
dasti ea, *Quem pater sanctificauit, & misit in mundum, uos dicitis, quia blasphemas,* hoc est, mihi quem pater æternus sancti- *Psal. 118.*
ficauit, id est, sanctũ fecit, secundum quod homo sum, implendo animam meam plenitudine gratiarum, donorum atq; virtutum, & ab omni culpa præseruando, vel sanctificauit, id est substantialiter sanctũ genuit, secundũ quod deus sum, quoniã generando me, communicauit mihi eandem sanctitatẽ quam *Rom. 8.*
habet ipse, quæ est diuina essentia, puritas supersplendidissima, fontana & infinita, & misit in mundum, per humanæ naturæ assumptionẽ, visibilem apparitionem, ac nouorum effe- C
ctuum productionem, quãuis secundum diuinitatem fuerim ante incarnationẽ in mundo, implens, conseruans, & ambiẽs mundũ: vos blasphemi dicitis, quia blasphemas, id est, quod dei est, puræ creaturæ ascribis, *Quia dixi filius dei sum?* naturalis & vnicus. Nam deũ vocãdo patrẽ, declarauit se esse eius *Marci. 1*
filium, tanquã dicat. Si illi ad quos sermo dei factus est, sine *Lucæ. 4*
blasphemia dij fuerũt, multũ erratis, qui mihi sancto dei, san- *Iohan. 1.*
ctificato à patre, & specialiter in mundũ misso, imponitis cri *Eccle. 1*
mẽ blasphemiæ, eo ꝙ dixi me esse filium dei cum certũ sit me esse maiorem illis, ad quos factum est sermo dei, quoniã ego sum verbũ & sermo dei, & de mea diuinitate sunt locuti prophetę. ¶ Aduertẽdũ, ꝙ aliquid dicitur deus multipliciter. Primò, propter naturæ veritatẽ, sic sola trinitas est deus: de quo

D legitur, Videte quòd ego sim solus, & non sit alius deus præ-
Deut. 31. ter me. Secundò, propter sanctitatis prærogatiuam & gra-
Psal. 46. tiæ eminentiam, quemadmodum scriptum est de Apostolis,
Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. Tertiò,
propter mirabilium efficientiam, & potentiæ magnitudinẽ,
Exod. 17 sicut ad Mosen dicitur. Constitui te deum Pharaonis. Quar-
Hierony. tò, propter sapientiæ profunditatem, sic homines contem-
Psal. 95. platiui, multum eruditi, & de diuinis alte scribentes, dij di-
cuntur, vt Dionysius, Ierotheus, cæterique excellentes do-
ctores. Quintò, propter hominum erroneam æstimationem,
qui idolis & dæmonibus diuinitatem ascripserunt, iuxta il-
lud in Psalmo. Omnes dij gentium dęmonia. Porrò philoso-
phi, intelligentiis, stellis & orbibus, quos animatos ponebãt,
E diuinitatem participatam attribuebant, propter similitudinẽ
cum perfectione diuina, in sapientia, potestate, causalitate &
Plato gubernatione. Vnde Plato in Timeo inducit summum deum
Aristote. loquẽtem ad illos. Odij deorum quorum pater opifexque e-
Augusti. go. Aristoteles quoque fatetur, quòd homo solus est deus vel
bestia, non vtique per essentiam, sed mutationem, hoc est, di-
uinus vel bestialis. Veruntamen secundum Augustinum, sa-
cra scriptura non attribuit angelis nomen diuinitatis, ne de-
4. *Re.* 16 tur hominibus idololatriæ occasio. *Si non facio opera patris*
Ioan. 9. *mei*, id est, opera miraculosa soli diuinæ virtuti possibilia,
1. *Iohã.* 4 sicut sunt cordium arcana reserare, mortuos suscitare, cæcum
Eccle. 19. natum illustrare, *Nolite credere mihi*, dicenti quòd sim
Ioan. 8. Christus filius dei. Non enim omni spiritui est credendũ, Et
F qui citò credit, leuis est corde. Possunt autẽ per opera patris
facta à Christo, intelligi sanctissima cõuersatio ei⁹, qua sem-
per patrem honorificauit, & eius placitum adimpleuit, ine-
narrabilis quoque patiẽtia eius in omni aduersitate. Hæc o-
mnia protestantur, quòd vera sint verba ipsius: quia secundũ
philosophos operatio arguit formã, & qualis quisq; est, talia
Matth. 7 operatur & loquitur, propter quod ait Saluator, A fructibus
eorũ cognoscetis eos. ¶ Denique, in miraculis Christi, duo
mira & incõparabiliter digna pẽsantur. Primũ, quod ea egit
propria potestate, solo imperio, in instanti vt sæpius, quãuis
interdũ patrẽ inuocauerit & mora aliqua fuerit vsus, ad ostẽ-
Ioan. 11. dendũ suæ incarnationis veritatẽ, & patris authoritatẽ. Secũ
dum, quod discipulis tradidit potestatẽ faciendi miracula, e-
tiam maiora quã ipse per se in mundo cõuersans effecit. Hoc
enim

enim nequaquam humanæ, imò nec angelicę est virtutis, da- A
re aliis potestatē atq; dominiū quoddam super naturas crea- *Matt.10.*
tas, & vltra omnem naturalem rerum facultatē, legem, ac or- *Iohan.17*
dinem. Dixit nempe Apostolis apud Matthæū, Infirmos curate, mortuos suscitate, dæmones eiicite: hæc sunt opera patris, imò totius trinitatis, cuius duntaxat est creaturis talem conferre virtutem. *Si autem*, (id est, quia) *facio* opera patris *Matth.7*
cœlestis, *Et si mihi non uultis credere*, quasi propter reuerentiam personæ meæ, vel propter nuda verba, *Operibus credite*, & mihi propter opera. Maius ergo ac certius est testimonium operis, quam sermonis, *Vt cognoscatis* nunc per donum intellectus, & in futuro per speciem, *Et credatis* iam per fidem formatam, *Quia in me est pater* per circumincessionem, atq; essentię identitatē, & maiestatis ęqualitem ac vnitatē, *Et ego* B
(secundum quod deus sum) *in patre* eodem modo, quo ipse in me. Pater quoq; & tota trinitas est in filio secundum naturam humanam, per singularem & summam gratiæ inhabitationem, immobilem in bono conuersationem, atq; præcipuā familiaritatem: itemque filius secundum naturam hanc est in patre seu trinitate, per maximā dilectionem, beatissimā fruitionem, & plenam in bono confirmationem, *Quærebant ergo* (increduli isti) *eum apprehendere* ad occidendum, de tam rationabili responsione non emendati nec persuasi, sed peiores effecti. Non enim recipit stultus verba prudentiæ, & im- *Prou.18.*
pius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. *Et* *Lucæ.4.*
exiuit de manibus eorum, transeundo per medium ipsorum, fa- *Iohan.8*
ctus inuisibilis eis, quēadmodum in fine octaui capituli elu- C
cidatum est plenius. *Et abiit trans Iordanem in eum locū ubi erat* *Marc.6*
Iohannes Baptista baptizans primum, id est, antequā ab Herode *Iohan.3*
incarceraretur: vel primum, id est, priusquā Christus & eius discipuli baptizauerunt, *Et mansit* (Iesus) *illic*, id est, in loco illo, videlicet hæremo, Iordani vicina cū Apostolis. *Et multi* (Iudæorum) *uenerunt ad eum* forsitan recordati verborū Iohannis, qui ibi dixit de Iesu, Ecce agnus dei, *Et dicebant*, ad probandum, ꝙ Iesus esset maior Iohanne, & verus messias, *Quia Iohannes quidem signum fecit nullum*. Non enim fecit ali- *Iohan.1.*
quod miraculum, ne populus haberet nimiam occasionem reputandi, quòd Iohannes esset messias, sicque difficilius conuerterentur ad ipsum.

¶ Sed Christo reseruata sunt signa, quēadmodū Esaias præ- *Esaiæ.25*

 dixit,

D dixit, Ecce deus vester ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Ex hoc autem quod Iohannes (quo inter natos mulierum nõ surrexit maior) nullum operatus est signum, docemur nõ habe-

Matt.10. re inanem ad miracula faciẽda affectum. Non enim faciunt

Lucæ.7 sed interdum ostendunt sanctitatem, vbertimq; talis affectus ex quadam latenti nascitur vanitate atq; superbia. Vnde quidam sanctissimi patres qui facillime poterant maxima operari miracula, vt Abbas pastor & Sysois, omni modo refugiebant occasionem huiusmodi operum, haud dubium, quin propter eximiam humilitatem, dixerunt quoque. *Omnia autem quæcunque dixit Iohannes de illo*, id est, vniuersa quæ Io-

E hannes Baptista de Iesu isto prædixit & docuit, *Vera erant*, id est, illa impleta videmus, vel mox implenda sunt. Ex hoc arguebant, quòd Iohannes fuit verus propheta, & per consequens standum esset verbis eius de Iesu, quòd esset Messias: sicque credebant, propter quod subditur. *Et multi credebant in eum.* Hoc intelligi potest dupliciter. Primò sic, Multi hoc est omnes isti venientes ad Iesum, qui multi fuerunt, credebant in Iesum. Secundò sic, Multi, id est, magna pars istorum. Prima tamen expositio videtur literæ ma-

Lucæ.1 gis consonare. Quamuis autem Iohannes nullum molitus est signum, tamen propter manifestam atque eximiam eius sanctitatem, idoneum reputabant testimonium eius, imò conceptio & natiuitas, totaque insuper conuersatio eius mirabi-

F lis, supernaturalisque fuit.

¶Delaratio Capitis. XI.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania.

ARTICVLVS XXVIII.

Iohan.10 H Abitum est in fine præcedentis capituli, quòd Iesus relinquens Hierusalem, & Iudæos, qui eũ cõprehendere & lapidare moliti sunt abiit trás Iordanem, & in locum, quo baptizauit præcursor. Cumque illic cum suis maneret discipulis, contigit quod in huius capituli narratur exordio. *Erat autem quidam languens* (nomine) *Lazarus* (oriundus) *à Bethania* villa,

villa,inter quã & Hierusalẽ medius fuit mons Oliueti,oriun A
dus inquam, *De castello Mariæ*(Magdalenæ) *& Marthæ sororis eius* quia in villa illa fuit castrũ, in quo fœminæ istæ demorabantur cum fratre suo. Solet autem languor accipi, pro graui inuisceratoq; morbo,ex quo elici potest, ꝙ infirmitas Lazari naturaliter incurabilis fuit, quemadmodũ rei exitus demonstrauit ,eratq; magnus honor Lazari, ꝙ talium ac tantarum extitit frater sororum. ¶ Deinde euangelista determi *Iohan.* 12
nat,quæ fuit ista Maria *Maria autem erat quæ unxit dominum* *Lucæ.* 7.
(Iesum)*unguento* quod fudit super caput & pedes ipsius,pro reuerẽtia & refrigerio caloris atq; laboris ipsius,qui propter nostram salutem discurrebat per loca, prædicando, & signa agẽdo hyeme ac æstate, *Et extersit pedes eius capillis suis.* Nã lachrymis contritionis pedes Iesu rigauit,eosq; crinibus suis B
siccauit, *Cuius frater Lazarus infirmabatur.* An ista Maria sit illa de qua scribit Lucas,quæ ibi appellatur peccatrix,dissensio est inter sanctos. Hieronymus enim & Chrysostomus dicunt ꝙ non: August.verò & Greg.dicunt ꝙ imò, sed de hoc transeo nunc, quia super Matthæum capitulo vicesimo sexto longam disputationem induxi de hoc, tenuiq; cum Augustino & Gregorio,quòd sit eadem Maria, & ꝙ bis vnxit Christum vnguento,semel in Galilæa,vel in Hierusalem secundũ quosdã ex contritione,vt recitat Lucas. & semel in Bethania ex reuerentia & deuotione,quẽadmodum sequẽti patebit capitulo. *Miserunt ergo sorores eius ad eum dicẽtes* per internũ- *Mat.* 26.
cium, *Domine,ecce quem amas infirmatur* tanquam dicerent, *Mar.* 14.
Quomodo poteris sustinere,vt amicus tuus tam prædilectus C
laboret: vel quomodo poteris differre siue negare,quin ad eũ *Luc.* 23.
curandum accedas?Non explicant quid affectant, sed ex ver *Iohan.* 12
bis præhabitis, sciunt Iesum considerare quid cupiant. Et quoniam de eius familiaritate, ac amicitia præsumebant, arbitrantur sufficere,vt causam insinuent, & talis insinuatio ponitur species orationis : sicut quum virgo benedicta dixit ad filium suum,vinum non habent,nec decuit eas personaliter ire ad Iesum tum quoniam fœminæ erãt, quas non decet *Ioh.* 2.
discurrere, dummodo per alios queant sua negotia expedire:tum quoniã frater languidus indigebat earũ cõsolatione, obsequio atque præsentia,nec ipsæ libenter recessissent à fratre tam charissimo, qui fuit strenuus ac nobilis miles, diues *Mat.* 27.
& iustus,ac Christi discipulus, eo modo quo Ioseph ab Ari- *Mat.* 15.

D mathia & Nicodemus. Non dicunt cum Regulo, Domine,
Iohã. 19. descende antequam moriatur, credentes quod absens posset
Iohã. 3. curare: nec cum Centurione, Domine ne intres, sed tantũ dic
Iohã. 4. verbo: sed modum subueniendi Christo committunt, tanquã
Lucæ, 18 sapientiori. Ita & nos facere par est, cum à superioribus aliquid postulamus, videlicet vt modum exaudiendi committamus bonitati atque discretioni eorum, nisi forte ex hoc immineret periculum. Porrò si sorores istæ fuissent perfectæ in fide, sciuissent Christo cuncta constare, tanquam deo & homini, nec oportuisse ei nuncium mittere (videntur quippe putasse, quòd Christum latuerit infirmitas Lazari) sed flexis geni
Mat. 6.
Hest. 13. bus, clauso cubiculo, exorassent Iesum vniuersa cernẽtem. di-
Deut. 13. centes, Domine, qui absconditorum es cognitor, ecce quem
Eccle. 39 amas infirmatur. Nec mirum, si nondum talem fidem habue-
E runt, quia nec Apostoli habuerũt pro tunc huiusmodi fidem de Christo. Vtuntur demum verbo tam affectuoso ac blando. Ecce quem amas, vt Iesum ad misericordiam inclinarent, quem nouerant pietatis visceribus plenum. ***Audiens autem Iesus*** verba sororum, per nuncium, ***Dixit eis***, id est, per eundem nunciũ respondit, mandauitq; Mariæ & Marthę, ***Infirmitas hæc non est ad mortem*** solito modo durãtem, vt ibi sistat, id est, principaliter non est ordinata ad vitæ extinctionem, quamuis per eam fuerit vita corporalis extincta. Infirmitas quippe dicitur esse ad mortem, nõ ideo solum, quoniam mortem inducit, sed quia mortem vsque ad futuram in fine seculi
Iob. 14 resurrectionem durãtem operatur, iuxta illud beati Iob, Ho-
F mo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cœlum nõ euigilabit, ***Sed pro gloria dei*** id est, ad manifestationem diuinæ potentiæ ordinatur, vel pro gloria dei, id est, ad gloriosam seu miram resuscitationem defuncti soli deo possibilem,
Apoc. 30. vt in illa declaretur excellentia dei, qui habet imperium vitę ac mortis, ***Vt glorificetur***, i. gloriosus appareat, verusque Christus esse noscatur ac honoretur, ***Filius dei per eam*** tanquam per viam ac medium, & per reparationem eius, hoc est per miraculosam resurrectionem morientis, tanquã per caussam materialem, in qua potestas, & veritas Iesu filij dei demõstrabitur. Suscitatio etenim Lazari adeo fuit miraculosa, quòd non potuit esse, nisi à deo: idcirco deus qui per Iesum eam effecit, ostendit veram esse doctrinam Iesu, & per consequens quod esset Messias & filius dei naturalis patri consubstan

ſtantialis, ſicut perſonaliter docuit. ¶ Primo dixit Ieſus, A
quòd infirmitas iſta fuit pro gloria dei, moxque adiecit, vt *Lucæ. 7.*
glorificetur filius dei per eam, quibus vtique verbis duo oſtẽ *Luc. 8.*
dit. Primò, quòd vna ac eadem ſit gloria dei ac filij dei. Secũ
do, quòd filius dei ſit deus. Et ſicut huius Lazari lãguor fuit
pro gloria dei, vt glorificaretur filius dei per eam: ſic & infir
mitas filij viduæ, ægritudo quoque filię Iairi fuerunt non ad
mortem, ſed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eas,
magis tamen infirmitas Lazari quam illorum, quia per reſu-
ſcitationem Lazari excellentius, latius, euidentius clarifica-
tus eſt Ieſus. Fuit quippe ſuſcitatio iſta mirabilior quodam-
modo atque famoſior, mirabilior, quoniam quatuor dies ha-
buit Lazarus in monumento: alij duo, eodem ſunt die ſuſcita
ti, quo moriebantur, quod certum eſt de filia Iairi, nõ tamen B
certum eſt de filio viduę, item quoniam prodiit de ſepulchro
ligatus manus & pedes inſtitis: fuit quoq; famoſior, propter
dignitatẽ perſonæ defuncti qui fuit notiſſimus, & pręclarus,
& propter locũ qui fuit vicinus Hieruſalem, & propter mul-
titudinẽ notabilium Iudæorũ qui aderãt. *Diligebat autem Ie
ſus Martham* (hoſpitam ſuam) *& ſororem eius Mariam* diſci-
pulam ſuam præcipuam, *Et Lazarum* in exterioribus ſtre-
nuum, interioribusque deuotum. ¶ Nonne Ieſus omnes Iu-
dæos pręſertim electos dilexit? Cur ergo dicit hos tres amaſ-
ſe? Dicendum primo, vt pateat ſorores veraciter dixiſſe ad Ie
ſum de Lazaro, domine, ecce quem amas infirmatur. Secun-
do, vt inſinuetur Chriſtus, non ſolum communiter vt cæte-
ros, ſed ſingulariter dilexiſſe tres iſtos. *Vt ergo*, i. poſtquã C
Ieſus *Audiuit quia Lazarus infirmabatur, tunc quidẽ manſit in eo-
dem loco prope Iordanem duobus diebus*, quatenus ante ſuũ ad-
uẽtum in Bethaniam, Lazarus moreretur, ſepeliretur, & qua-
triduanus efficeretur, ſicque miraculum glorioſius fieret, nec
dæmoni aſcribi valeret: obſtinati quoque Iudæi inexcuſabi-
les redderentur, & diſcipuli cæterique electi roborarentur in
fide, imò & plures Iudæorum viſo tanto prodigio, conuerte-
rentur ad Chriſtum, ſicut & factum eſt, *Deinde poſt hæc*, ſci
licet tertio die, *Dicit diſcipulis ſuis*, id eſt, Apoſtolis, qui ſibi
inſeparabiliter adhærebant, quemadmodum Lucas teſtatur,
Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tẽtationibus meis. *Ea-* *Lucæ. 22*
mus in Iudæam, i. in terram duarũ tribuũ Iudæ & Beniamin.
Iterum, (ſcilicet ad Bethaniam) *dicunt ei diſcipuli, Rabbi nunc*

ante

D ante paucos dies *Quærebant te Iudæi lapidare,* nam lapides
Iohan.11. sumpserunt in manibus, vt dictum est in fine præcedentis capituli, *Et tu iterum uadis illuc?* quasi dicant, Incaute facis in hoc, & consulimus tibi oppositum.

Mat.16. Mar.8. ¶ Multis de causis Apostoli hoc dixerunt: Primo, quoniam magistrum suum, quem nõ satis spiritualiter, sed aliqualiter, sensualiter dilexerunt, nequaquam mori volebant, nec eius corporali præsentia volebant priuari: vnde alio loco, quum passionem suam prædixisset eis, Petrus cœpit increpare eum
1.Cor.1. dicens, Domine, propitius esto tibi, nam hoc non erit. Secundo, quoniam sibiipsis metuebant, ne cum magistro suo caperẽtur. Sed imperfecta fuit fides eorũ. Si enim nouissent Christum esse dei virtutem & sapientiam, atque ob id venisse, vt E pro hominib⁹ moreretur, sciuissent quod Iudæi ei inuito nil facere potuissent, præsertim cum iam totiens elapsus fuerit manus eorum, & quòd tempore præordinato passurus esset, non fugiturus: item quòd nullus eis posset nocumentum inferre, quandiu protegerentur à Christo, quemadmodum ait Psalmista, Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?
Hie.20. Et Hieremias, Dominus mecum est, quasi bellator fortis, idcirco qui me persequuntur, cadent & infirmi erunt. *Respondit Iesus, Nonne duodecim sunt horæ diei?* artificialis, præsertim tempore æquinoctiali, id est, secundum temporum variationem, & horarum diuinarum distinctionem atque successionem, variatur humana voluntas, & opera diuersificantur: tanquam diceret, Quamuis hoc tunc volebant, tamen nunc ali- F ter fiet, potestq; propositum esse mutatum. Iste est modus loquendi prouerbialiter, vt quum de mutatione propositi seu nouitate effectus aliquid fieri intẽdimus, sic loquamur, Nõne duodecim sunt horæ diei? id est, quælibet hora suum opus atque propositum? Origenes & Augustinus aliter introducunt. Discipuli enim cum essent homines instructione indigentes, volebant dare consilium Christo, deo sapientiæ sem-
1.Cor.1. piternæ: ideo audiunt, Nonne duodecim sunt horæ? hoc est, ego sum dies. vos quasi horæ diei, qui aliquid lucis sortiti estis à me, & membra mea consistitis. Quemadmodum ergo horæ sequuntur diem, non dies horas: sic vos meo consilio acquiescere debetis, non ego vestro. *Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi uidet. Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.* Hoc in exterioribus ad literam

teram ſic eſt: Qui enim in die incedit, non pede impingit, A
quoniam ſolis conſpicit claritatem: qui verò ambulat nocte,
impingit faciliter, quoniam lux ſolis non eſt in eo, id eſt, ocu
lus eius illuminans: per quod Chriſtus myſtice innuit, quòd
is qui ambulat in luce iuſtitiæ, vel in puritate conſcientię, nõ
impingit opere vel affectu, nec habet timere, ſed eſſe debet ſe
curus, quoniam nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur
iniquitas: nec deus deſerit tales, quia & ſi aliquid patiuntur
propter iuſtitiam, copioſa valde, & infinita eſt merces eorũ,
iuxta illud Sapientiæ, In paucis vexati, in multis bene diſpo *Matt. 6.*
nentur: ideo formidare non debent aduerſarios, ſed de diui- *Sapiẽ. 3.*
na protectione & gratia eſſe ſecuri. Qui autẽ ambulat in no- *Sapiẽ. 5.*
cte, id eſt, caligine ignorantiæ & peccati offendit, cadit, con
teritur, quia lux gratiæ nõ eſt in eo, nec ſol intelligentiæ ful- B
get animæ eius. Vel ſic, Si quis ambulauerit in die, id eſt, me-
cum qui ſum dies ſpiritualis illuminans mentem, non offen-
dit, ſed tutus eſt, quia lucem huius mundi videt, id eſt, me, qui
dixi, Ego ſum lux mũdi. Qui enim corde aſpicit, ac ſequitur *Iohan. 8.*
Chriſtum, non deuiat. Si autem ambulauerit in nocte, id eſt,
priuatione gratiæ atque præſentiæ meæ, offendit peccando,
quia lux non eſt in eo, id eſt, ſplendor gratiæ deeſt animæ e-
ius. *Hæc ait Ieſus* ad inſtruendum & confortandum diſcipu
los puſillanimes & indoctos, *Et poſt hæc dicit eis* cauſam iti-
neris ſui ad Iudæam. *Lazarus amicus noſter* quoniam Laza-
rus tantum dilexit Ieſum, quod omnes quoque diſcipulos e-
ius amauit, *Dormit dormitione mortis*, i. defunctus eſt, & à mũ
di huius tumultu quieſcit. Omnium hominum mors dormi- C
tio dicitur, quoniam in die nouiſſimo tam mali quàm boni
ſuſcitabuntur atque reſurgent. Vnde in libro Regum, & Pa- *3. Re. 14*
ralipomenon etiam peſſimi homines vt Roboam, Achas dor *2. Par. 12*
miſſe cum patribus ſuis ſcribuntur. Præcipuè tamen mors iu *4. re. 16.*
ſtorum vocatur ſomnus ſiue dormitio, quia in ſpe futuræ re- *2. Pa. 26*
ſurrectionis & glorificationis dulciter conquieſcunt. Sic igi-
tur Ieſus dixit Lazarum mortuũ dormire, quoniam mox fue
rat ſuſcitandus ab ipſo, obdormiuit quoque in domino, *Sed
uado* ad Bethaniam. Vado autem ſecundum formam huma-
nitatis, qui ibi ſum ſecundum eſſentiam deitatis, *Vt à ſomno*
mortis *Exſuſcitem illum* qui facilius à morte reſuſcito, quam
aliquis dormientẽ à ſomno. Hæc ſuſcitatio conueniebat prin
cipaliter Chriſto virtute diuina.

¶His

D ¶His verbis Christus dupliciter roborauit ac lætificauit corda discipulorum. Primo, quoniam dixit se ire ad domum familiarium amicorum, videlicet, Marthæ, Mariæ, ac Lazari, non ad Hierusalem, vbi præcipue morabātur æmuli eius. Secundo, quoniam dixit se ire ad suscitandum defunctū, non ad disputandum cum scribis ac pharisæis. Iucūdum verò est videre tale ac tantum miraculum, maximè quando amicus resuscitatur. Verum discipuli verba Christi non intelligentes, necdum consenserunt ire versus Iudæam, sicut subditur, *Dixerunt ergo discipuli eius, Domine, si dormit* (somno naturali) *saluus erit,* id est, cōualescet, nec oportet te illuc procedere, quia ab aliis potest à somno huiusmodi suscitari. Somnus autem frequenter est signum curationis, cum sit reforma

E tio virium, ac releuamen naturæ: non tamen est certum indicium, nec semper sic accidit. *Dixit autem Iesus de morte eius,* id est, nomine dormitionis mortem Lazari designauit. *Illi autē putauerunt, quia de dormitione somni diceret,* quòd iret ad suscitandum Lazarum à somno, in quo elucescit discipulorum simplicitas, qui putabant Christum tantum iter velle arripere, vt suscitaret dormientem à somno naturæ, nempe (vt dicitur) per dietā, vel circiter distabat Bethania à loco trans Iordanem, quo tunc extitit Iesus. Veruntamē arbitror, quod non æstimabant Iesum ob hāc solam causam proficisci illuc. Sed insuper, vt aliquid consolationis ac eleuaminis impēderet ægro, & vt sororum eius satisfaceret preci. ¶Aduertendum, quòd somnus in scriptura diuersis modis accipitur. Pri-

F mo, pro somno naturæ, qui est exteriorum sensuum quædam

Leuit. 26 clausura, quies & vacantia, sicut in Leuitico, Dormietis, &

Rom. 13. non erit qui exterreat. Secundo, pro dormitione peccati, iux

Ephes. 5. ta illud Apostoli, Tēpus est iam nos à somno surgere. Et rur

1. *Thes.* 4 sum, Surge qui dormis. Tertio, pro somno mortis. Vt ibi, Nolumus vos ignorare de dormientibus. Quarto, pro torpore

Esa. 56. ignauiæ seu negligentiæ: vt Esaias habet, Speculatores cæci

Psal. 120 videntes vana & dormientes: atque in Psalmo, Ecce non dor

1. *Pet.* 5. mitabit neque dormiet: quo contra admonet Petrus, Sobrij

Abac. 2. estote & vigilate. Abacuc quoq; propheta, Super custodiam (inquit) meam stabo, & figam gradum meum, & contēplabor quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentē me.

Gene. 2. Quinto, pro quiete contēplationis, sicut in Genesi, Misit do-

Cant. 5. minus soporem in Adam. Et in Canticis, Ego dormio, & cor

meum

meum vigilat. Sexto, pro requie beatorũ. *Tunc ergo dixit eis* A
Iesus manifeste. Quare primo nõ dixit manifeste? vt illorum ruditatem ac simplicitatem ad nostram ædificationem ostenderet, quatenus agnoscamus, quales fuerunt magistri & principes nostri sancti apostoli, ante aduentum spiritus sancti & quales postea, sicque solidemur in fide. Scientes quod post Iohã. 14.
dominicam passionem fuerint illuminati, prout Christus eis spopõdit. *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter uos,* id est, propter fructũ quem consecuturi estis occasione suæ mortis, videlicet ex sua suscitatione. Confirmati enim fuerũt in fide, viso tanto miraculo, *Vt credatis* iam plenius quã ante. Sunt enim gradus in fide sicut in charitate, *Quoniã nõ erã ibi,* secundum naturam assumptam, id est, idcirco credatis, quia videtis me scire quod obiit, cum tamen non fuerim ibi, nec ali- B
quis hoc mihi intimauit. Sorores enim nunciauerunt, ꝙ infirmaretur, non quòd obiisset. Vel quod ait, Quoniam non eram ibi, refertur ad illud quod dixit, Gaudeo eritq; sensus. Iohã. 11.
Gaudeo propter vos, id est, ob vestrum profectum & vtilita- Iohan. 14
tem, vt credatis perfectius: & ideo gaudeo, quoniã non eram ibi, id est, Lazaro corporaliter non affui, dum infirmabatur. quoniam si ibi fuissem, curassem eum antequam mortem incurrisset, propter instantiam suarum sororum, & quia nõ decuisset amicum meum mori me (quia vita sum) assistente. Si autem eũ curassem, nõ fuissetis sic ædificati in fide, sicut nũc ædificabimini. *Dixit ergo Thomas qui* (agnomine) *dicitur Didymus.* Sic enim dictus est secundum Bedam, quoniam diu hæsitauit in fide. Sed quò diutius dubitauit, eò post profun- C
dius credidit *Ad discipulos* (cæteros Apostolos) *Eamus & nos, & moriamur cum eo,* id est, fideliter magistro nostro vsque ad mortem adhæreamus: fortè quòd Thomas auiditate, videndi tam gloriosum miraculum animatus fuit, tamq; securè locutus: Hortabatur Thomas condiscipulos ad commoriendum, pro & cum Christo, quasi paratus & potẽs ad hoc, non attendens propriam fragilitatem, & tamen si periculum moriendi sibi occurrisset, fecisset quod fecit tempore passionis, quando relicto magistro, fugit cum cæteris. Chrysostomus dicit Thomam hæc verba dixisse ex infirmitate & timore seu diffidentia quadam: tanquam diceret, Sicut ipse exponit se periculo mortis eundo Iudæam versus, sic & nos cum ipso tendamus, exponentes nos eidem discrimini, à quo

verisi-

D verisimiliter non euademus, sed occidemur. Nondum pensauerunt apostoli potentiam Christi, quã toties erant experti. *Venit itaque* (cum discipulis) *in Bethaniam, & inuenit eum,* scilicet Lazarum, intelligendo per Lazarum corpus eius extinctum, quẽadmodũ Iesus dicitur à sepulchro sublatus. Frequenter enim ponitur totum pro parte, & econtra. *Quatuor dies iam in monumento habentem.* Vnde primo die suæ mortis videtur sepultus, quoniam infrà vocatur quatriduanus mortuus. Hoc Euangelista adiecit, ad certitudinem & commendationem miraculi, vt sciamus, quòd verè mortuus extitit, &
3.reg.17 quòd nunquam antea simile factum est. Quanuis enim He-
4.reg. 4 lias & Helisæus suscitauerint mortuos, non tamen quatriduanos. Valet quippe talis protractio temporis ad magnitu-
E dinem miraculi, quia quo corpus extinctum diutius ab anima permanet separatum, eò indispositius est ad animæ in formatiuam receptionem, quia putrefactioni, resolutioni, seu corruptioni subiacet ampliori. Anima verò rationalis, cum sit nobilissima forma, naturaliter non vtitur nisi materiæ optimæ qualificatæ, videlicet nobilius complexionatæ, quàm aliorum mixtorum materiæ. *Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam,* id est, vicina ei, seu distãs ab ea duntaxat, *Quasi stadiis quindecim,* quæ constituunt forte leucam, vno stadio dempto. Hoc addit Euangelista ad declarationẽ subsequentium, scilicet quod multi Iudæorum ad Mariam & Martham confluxerant, & quod quidã eorum Lazari suscitationem in Hierusalem publicauerunt. itemq; ꝙ pontifices tantum mi-
F raculum mox perceperunt, atque consilium inierunt cõtra Iesum. ¶ Bethania quæ interpretatur domus obedientiæ, tenet figuram ecclesiæ militantis, quæ nunc diuinis paret præceptis. Hierusalem quæ interpretatur visio pacis, significat ecclesiam triũphantem, de qua ad Galatas dicit Apostolus, Il-
Galat. 4. la quæ sursum est Hierusalẽ libera est, quæ est mater nostra. Bethania igitur distat à Hierusalẽ quindecim stadiis, id est, per quindecim gradus virtutum, de quibus tractant quindecim psalmi graduales pertingit viator ab ecclesia militante ad triumphantem. Prolixum esset hos gradus iam prosequi. Possunt quoque per quindecim stadia intelligi tres virtutes theologicæ, duodecimque virtutes morales, per quarũ actus pertingimus à via ad patriam. Virtutum enim moralium opera non sunt æternæ vitæ meritoria, nisi theologicarum virtutum

tutum actibus imperentur ac regulentur. Nam ſine fide im A
poſsibile eſt deo placere. Et charitas eſt forma virtutũ, origo Hebr. 11.
& finis, ac vita earum, in tantum vt ſi linguis angelorum lo-
quamur & hominum, omnemque habuerimus fidem, ita vt
montes transferamus, corpora quoque dederimus, ita vt ar- 1. Cor. 13.
deamus, charitatem verò non habuerimus, nil nobis proſint
omnia illa. Rurſus per quindecim ſtadia intelligi poſſunt ſe-
ptem dona ſpiritus ſancti, & octo beatitudines, quibus ad ec-
cleſiam triumphantem perducimur. *Multi autem ex Iudæis uenerant ad Martham & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre ſuo*, id eſt, de eius interitu. Multi conuenerant, quia de
magna progenie fuerunt hæ fœminæ, & propter ſuam bo-
nitatem amabantur à multis, vnde non ſolum cognati earum B
atque vicini, ſed multi quoque Hieroſolymitarũ acceſſerant
eas. & fortè multo plures veniſſent ad ipſas, niſi tam familia-
res fuiſſent Chriſto, propter quod multorum indignationẽ
incurrerunt. *Martha ergo ut audiuit quia Ieſus uenit.* Ipſa e-
quidem tanquam prudens matrona rexit domum, ideo ali-
quis præcurrens, & forte à Chriſto miſſus, primo indicauit
ei Chriſti aduentum. Videtur enim fuiſſe nuncius ille bonus
& credens, quia occultè intimauit Marthæ de Chriſti acceſ-
ſu, ſciens eum Iudæis odibilem, vnde nec eis indicauit. *Occurrit illi*, deuotè propter tanti viri reuerẽtiam, & magnum
amorem ad eum, nec aſſumpſit Mariam ſecum, ſed ſola pro-
fecta eſt, cupiens Ieſum ſingulariter alloqui & precari, & ne
Iudæi domino aduerſantes, notarent aliquid de Chriſti
præſentia, ſicque recederẽt. *Maria autem domi ſedebat* cum C
Iudæis conſolantibus eam. ¶ Martha vitam ſignat actiuam,
Maria contemplatiuam. Martha ergo CHRISTO foris oc
currit, quoniam actiuam vitam ducentes, CHRISTO ob-
uiant in exterioribus practicarum virtutum operibus, pro-
ximis miniſtrantes, & miſericordiæ exercitiis intendentes,
quemadmodum Petrus hortatur, Hoſpitales inuicem ſine 1. Pet. 4.
murmuratione. Contemplatiui verò domi reſident, quo-
niam in ſolitudine atque ſilentio vacant deo, tanto vtique pu
rius, ſtabilius, dulcius, & quietius: quanto ab omni ſtrepitu
ſecularium negociorũ, omniq; tumultu hominũ mundanorũ
fuerint remotiores, non loco tantum, ſed etiam voto, ideo
ait Pſalmiſta, Abſcondes eos in abſcondito vultus tui, à con- Pſal. 30.
turbatione hominũ, Proteges eos in tabernaculo tuo, à con-
tradictione

D tradictione linguarũ. Et Esaias, In spe (inquit) & silentio e-
Esa. 30. rit fortitudo vestra. Nihilominus, sicut patebit, Maria cum euocasset eam Martha, exiuit obuiam Iesu, quoniam contemplatiui, quando eis iniũgitur à prælatis, qui simul esse debét actiui & contemplatiui, quemadmodum Martha: vel quãdo ab indigentibus id rogantur, vel si non rogentur nec iubeantur, tamen conspiciunt proximorum necessitatem hoc ipsum exigere, tunc vtique contemplatione paulisper suspensa, opera vitæ exercent actiuæ, quandiu ratio dictat, necessitas exigit, vel obedientia sancta requirit. *Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine, si fuisses hic,* id est, in domo & apud lectum fratris mei, antequã obiit, *Frater meus non fuisset mortuus.* Certa sum enim, quod tãtæ sis potestatis, quòd potuisses eum cu-
E rasse, tantæ quoque bonitatis, quòd eum curasses. Quantum ad hoc, magna fuit fides beatissimæ Marthæ, prælectæ ab æterno matronæ ad hospitandum ac nutriendum filium dei incarnatum deum & hominem, sed quo ad hoc, fuit (vt apparet) fides eius incompleta, quod non nouit Iesum secundũ diuinitatem suam fuisse præsentem, tantumque potuisse & cognouisse absentem quantum præsentem, sicq; fides Centurio-
Mat. 8. nis eius fidei præferetur, quoniam ille Christi diuinitatem
Lucæ. 7. perpendens, credidit eum ministerio angelorum posse curare, quanuis corporaliter non adesset. Nec hoc absurdum putetur, quia de Centurione protestatus est Iesus, Non inueni tantam fidem in Israël: vnde & cõsequenter Martha alloquitur Christum, tanquam virum sanctũ & virtuosum, deo cha-
F rissimum, non quasi filium dei naturalem, verumque deum. *Sed & nunc scio* per fidem certissimam, quantum ad hoc, & item per multam experientiam, quoniã tot miracula vidi, & percepi fieri per te, *Quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus.* Nam certa sum, quòd nihil irrationabile petere potes, & quod deo omnia quantumcunque magna, difficilia, & supernaturalia, possibilia sint, imò facillima & æquæ facilia. Si habuisset Martha fidem explicitam de Christi diuini-
Mar. 10. tate, æstimo quòd dixisset, Quicquid iusseris, fiet. *Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus.* Non apertè dixit, nunc eum suscitabo, sed indeterminatè ait, Resurget, vt occasione responsionis Marthæ, aliquid de sua diuinitate assereret, non solum ad Marthã, sed insuper ad omnium informationem fidelium. *Dicit ei Martha,* quæ verba præfata pensauit posse

intelligi dupliciter, ſcilicet de reſurrectione iam perpetranda, & de illa quæ fiet in die nouiſsimo. *Scio* ex tua frequenti prædicatione, & prophetarum doctrina, *Quia reſurget in reſurrectione* formaliter. Reſurrectio nanque eſt cauſa formalis inhærens, per quam mortuus dicitur reſurgens. Vel in reſurrectione, hoc eſt, in numero reſurgentium. *In nouiſſimo die.* Audiuit enim Martha, quòd Ieſus prædicauit generalem reſurrectionem futuram. Vnde ſuperius ſæpius dixit de quocunque fideli & digne communicanti. Ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Ex doctrina quoque prophetarũ idem agnouit, & etiam, quia in hoc ſequebatur doctrinã pharisæorum non Sadducæorum reſurrectionem negantiũ, quã pharisæi concedunt. ¶ Denique ſcio, hoc loco ſignificat credo. Dupliciter nempe ſcientia ſumitur. Primo, pro notitia naturali, quæ humana ratione poteſt inueniri, ſeu comprobari. Secundo, pro quacunque agnitione, ſiue habeatur ex reuelatione, ſiue ex naturali ratione: ſic modo accipitur. Et Iob, Scio (inquit) quod redẽptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum. *Dicit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio,* id eſt, cauſa reſurrectionis omnium mortuorum, potens ſuſcitare defunctos. Secundum vtranque naturam eſt Chriſtus cauſaliter reſurrectio. Secundum diuinam, quoniam diuina virtute fiet in die iudicij generaliter, & interim facta eſt particulariter reſurrectio mortuorum. Secundum humanã quoque, inquantum reſurrectio Chriſti ponitur cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis, *Et uita* per eſſentiam, id eſt, in meipſo ſecundum propriam naturam ſum ſubſtantialiter puriſsima vita, infinita, ſimpliciterque perfecta, intellectualis, & incorporea. Sicut enim pater habet vitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo: ſum quoque fontalis origo, atque cauſale principium omnis vitæ, naturæ, gratiæ, & gloriæ. Vnde dictum eſt, Vita erat lux hominum. Sic etiam Chriſtus eſt vita noſtra cauſaliter, quemadmodum ad Coloſſenſes dicit Apoſtolus, Cum autẽ apparuerit Chriſtus vita noſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Et in Deuteronomio loquitur Moſes, Ipſe dominus eſt vita tua, & longitudo dierũ tuorum. Cùm ergo ſim eſſentialiter viuẽs, ac vita fontana, poſſum mortuis vitam conferre. Quod enim eſt tale per eſſentiam eſt cauſa eorum quæ ſunt talia per participationem, ſecundum philoſophorum doctrinã. *Qui credit in*

[Margin: A; Iohan. 6.; B; Iob 19.; C; Iohã. 5.; Iohã. 1.; Coloſſ. 3.; Deut. 30]

D *dit in me*, fide formata, quæ tempore oportuno per dilectio-
Galat. 5. nem operatur, & vsque in finem perseuerat, *Etiam si mortuus*
Mat. 24. *fuerit*, corpore, id est, quanuis contigerit eum de hoc secu-
lo emigrare, sicut nunc Lazarus mortuus est, *Viuet* in ani
ma, vita gratiæ, in purgatorio quousque purgetur, & euolet,
vitamque gloriæ sortiatur. vel si nihil purgandum habuerit,
viuet mox vita gloriæ euolando à corpore ad patriam. Iusti
enim in perpetuum viuent. Et si coram hominibus tormen-
ta passi sunt, spes illorũ immortalitate plena est. ¶ Insuper,
Sapien. 5 talis viuet tandem vita corporali & glorificata in corpore,
Sapien. 3 quia non solum resurget, sed & immutabitur. Vel sic, Qui
credit in me, fide formata ex prædestinatione causata, id est,
tali fide qualem deus prædestinatis largitur, & ex prædesti-
E natione se daturum disposuit: etiam si mortuus fuerit, id est,
licet ad tempus in peccatum mortale corruerit, per quod vi-
ta gratiæ tollitur, viuet, id est, per misericordiam meam pœ-
nitebit, & pœnitendo vitam gratię recuperabit. *Et omnis qui*
uiuit in seculo isto vita naturæ, *Et credit in me* perseueran
ter, quòd non est sine gratia gratum faciente, quæ est vita a-
Apoc. 21. nimæ, *Non morietur in æternum*, id est, finaliter nõ peribit,
Sapien. 3. neque æternam damnationem (quæ est mors secunda) incur
ret, quanuis in seculo isto corporalem sustineat mortem. Iu-
storum enim animæ in manu dei sunt, & non tanget illos tor
mentum mortis. Vel, non morietur in æternum, id est, nun-
quam morietur, spirituale vitam amittendo, dum in fide for-
mata manserit constans. Iustus quippe in sua fide viuet, quo-
Rom. 1. usque ad speciem veniat. *Credis hoc?* O Martha. Ideo quæ-
F rit quod nouit, vt illa confitendo maiorem gratiam merea-
tur. Ore enim confessio fit ad salutem, vt eius fides nobis in-
Rom. 10. notescat, & in exemplũ proponatur. *Ait illi* (Martha) *Vtiq;*
domine, imò quicquid asseris credo, & iam fidem magis ex-
plicitam de te habeo ex hac tua instructione quam antè. Im-
possibile enim arbitror te posse falsum asserere. *Ego credidi*
(iamdudum) *quia*, (id est, quòd) *tu es Christus*, id est, rex
Messias, & sacerdos secundum ordinem Melchisedech, mun
di saluator, vnctus à deo in regem & sacerdotem spirituali
vnctione, seu omnium diuinorum charismatum plenitudine:
Psal. 109 iuxta illud in Psalmo, Vnxit te deus tuus oleo lætitiæ præ cõ
Psal. 44. sortibus tuis. Christus quippe interpretatur vnctus, Saluator
autem per excellentiam Christus vocatur, non ob corpora-
lem vn-

lem vnctionem, sed spirituale, de qua ait Esaias, Spiritus domini super me, eo quòd vnxerit me. Et Petrus in Actis, Vnxit eum deus spiritusancto & virtute. *Filius dei* paulo antè iam dictum est, quòd Martha de Christi diuinitate non habuit fidem explicitam. Quod ergo nunc ait se credidisse, ꝙ sit filius dei, non videtur intelligendum de filiatione naturali, sed communi, non determinando se ad hanc vel illam. Vel si de naturali filiatione accipiatur, referendum erit ad tẽpus huius informationis suæ à Iesu, in qua Christus suã diuinitatem explicauit dupliciter. Primo, per hoc quod ait, Qui credit in me. Cum enim fides sit virtus theologica, habens deum pro proprio ac immediato obiecto, non credendum in aliquem, nisi in verũ deũ. Secundo, per hoc quod ait, Non morietur in æternum, quibus verbis constituit nostram salutem in ipso. Salus verò hominũ non consistit, nisi in vero deo. Propter quod Hieremias, Maledictus (inquit) vir qui confidit in homine. Et iterũ, Verè in domino deo nostro salus. Hinc quoq; dominus protestatur per Oseam, Ego dominus deus tuus, & saluator non est præter me. Dicũt ergo nõnulli, ꝙ Martha prædicta verba attẽdens, atq; Christo intus radiante intelligens, nunc explicite credidit, quod sit dei filius naturalis, *Qui in hunc mundum uenisti*, per humanitatis assumptionem, visibilem apparitionem, & nouorũ documentorum ac operũ productionẽ, *Et cum hæc dixisset* (Martha,) *abiit*, non sine cõmissione vel licentia Christi. Non enim à tam dilecto & reuerendo magistro se irreuerenter, vel ex abrupto auertit. Dixit itaq; ei Iesus, Vade voca Mariã: tunc abiit, *Et uocauit Mariam sororẽ suã silentio, dicens, Magister adest, & uocat te*, id est, vocari te iussit per me: ex quo constat, ꝙ Iesus facit eam vocari, quãuis Iohãnes gratia breuitatis non scripserit: sed his verbis intelligi dedit. ¶ Quæritur, si Martha loquebatur Mariæ dicendo, magister adest, quomodo vocauit eã silentio? Dicendũ, ꝙ vocauit eã silentio. i. voce submissa, & forte in aure prolata: vel primo vocauit eam aliquo nutu sine voce, cum ad eã venisset, dixit ei verba præhabita, quæ noluit ei alte ꝓferre, propter Iudæos præsentes Christo insidiantes, Magister adest, vtiq; magistrorũ magister singularis, summus, vnicusq; magister, qui solus intus informat ꝓpria potestate salubriter, de quo apud Esaiã legitur, Dominus deus aperuit mihi aurẽ, & audiam eũ quasi magistrum,

A Esa. 61. B Hier. 17. Hier. 3. Osee. 13. C Esa. 50.

D Vnde in Matthæo loquitur, Neque vocemini magistri, Vnus
Matt.23. est enim magister vester, Christus. Cur Iesus vocauit Mariam? Non dubium quin ad consolationem ipsius, & quoniã eam dilexit, & vt in præsentia eius ac Iudæorum fieret miraculum mox futurum. *Illa ut audiuit*, se vocatam à magistro suo charissimo, atque dulcissimo, quem præ toto mũdo amauit, *Surgit cito*, tanquam obediens, feruidaque discipula dans obedientiæ formam, vt citò & feruide obediamus. Nescit enim tarda molimina sancti spiritus gratia, teste Ambrosio. Vehemẽter quoque fuit gauisa, audito Christi aduentu, præsertim quoniã vidit sororẽ suam Martham æquanimiorem effectam, & gaudio quodam perfusam, & venit ad eum. ¶ Quotidie & indesinenter vocat nos Christus ad se, per
E sacram scripturam, per angelicam directionẽ, per pastorum
Zach.23. exhortationem, per diuinum instinctum, dicens per Zachariam, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Faciamus ergo quod fecit Maria. Citò surgamus ab omni ignauia & torpore, à carnali affectu, vitiorumque pondere & veniamus ad Iesum, per morum nostrorum conuersionem, per diuinorum contemplationem, atque cœlestium bonorum desiderium amorosum. *Nondum enim uenerat Iesus in castellum*, videlicet domum Marthæ, *Sed erat adhuc in loco, ubi occurrerat ei Martha*. Noluit enim se sine causa, aduersariorum præsentare aspectibus, ne peccarent. *Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum uidissent Mariam, quia citò surrexit* (& exiit) *sequuti sunt eam dicentes, quia uadit ad monu-*
F *mentum*. Lazari, *ut ploret ibi*, & plorando oret pro anima fratris defuncti. Iudæi isti verba Marthæ non audierunt: propter quod æstimabant Mariã ex subita recordatione sui fratris dolore affectam, & ire ad tumulum, vt ibi per exteriorem lamentationem quæreret suæ desolationis internæ solatium, dilectoque fratri, quantum possibile fuit coniungeretur. Dolor nanque interior, per lachrymarum effusionem, & externam lamentationem mitigatur ac minoratur: quoniam, intẽtio animæ ad plura diffunditur, & quòd quasi violenter inclusum fuit, erumpit. *Maria ergo cum uenisset ubi erat Iesus, uidens eum*, oculis carnis ac fidei, *Cecidit ad pedes eius*. Hoc Martha fecisse non legitur, vnde probatur Maria fuisse feruentior, & maiorem ad Christum reuerentiam habuisse, cui vtique nihil in toto vniuerso putauit comparabile. Multum

le. Multum dilexit, quia multa ei peccata fuerunt dimiſſa, ve- A ramque à ſuo magiſtro didicit humilitatem, nec verecundata eſt ſe illi proſternere in conſpectu aduerſariorum illius. Quidam verò ſunt, quorum humilitas modica eſt vel nulla, *Lucæ 7.* quoniam licet æquanimiter tolerent quod increpentur ſecrete, tamen ſi coram multis humilientur, vel arguantur, impatientia agitantur. *Et dixit, Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.* Hæc verba Martha quoque loquuta eſt. Et nunc elucidata conſiſtunt. Fortè Maria dixit alia, pluraque verba, quæ dixit & Martha, quæ Euangeliſta non recitat, eo quòd ſemel deſcripta ſint. Communiter tamen tenetur, quòd non dixit plura verba, propter doloris vehementiam de fratris interitu, & gaudij exuberantiam de Chriſti aduentu. Quemadmodum enim magnus dolor, ſic & magna læti- B tia, verba abrumpit atque præſcindit, vel quoniam iacuit ſuper terram, non erat diſpoſita ad loquendum prolixe, quemadmodum Martha quæ ſtetit. *Ieſus ergo ut uidit eam plorantem, & Iudæos qui uenerant cum ea plorantes, fremuit ſpiritu,* id eſt, ex rationis iudicio, & poteſtate animæ impetum quendam affectuoſum, vel potius doloroſum & indignabundum emiſit, indignans peccato & actori peccati diabolo, cuius in- *Sapien. 2* uidia mors introiuit in orbem terrarum. Indignabatur igi- *Geneſ. 3.* tur contra diabolum, eo quòd ſua perſuaſione induxit protoplaſtos parentes ad culpam, ſicque totam infecit poſteritatem, & genus humanum tot pœnis,, miſeriiſque addixit, ita vt Lazarum quoque ſuum amicum mors ipſa, quæ eſt pœna peccati proſtrauit, *Et turbauit ſeipſum,* id eſt, vehementer C commouit, & quodam dolore affecit ſuam ſenſualitatem, ex prædeliberato rationis iudicio atque voluntatis imperio. Hę enim & ſimiles paſsiones fuerunt in inferiori parte animæ Chriſti, non ex ſubreptione, neceſsitate, vel infirmitate: nec aliquam imperfectionem cauſabant in Chriſto, actum rationis aliqualiter impediendo, ſed erant ibi ex præuio rationis iudicio, & voluntatis decreto ſpontaneo, propter rationabiles cauſas, propter quod erant actus virtuoſi ac meritorij, quia ex charitate, pietate atque iuſtitia proceſſerunt. Quemadmodum enim motus paſsionum ſunt vitia, niſi rationis cenſura per virtutes morales regulentur, ita ſunt actus virtutum, ſi debite dirigantur. Notanter itaque ait Euangeliſta, quod Ieſus turbauit ſeipſum, ad inſinuandum quòd po-

 teſtatiue,

D testatiue, non solito modo aliorum orta fuit in ipso turbatio talis. ¶ Infremuit ergo spiritu, & turbauit seipsum. Primo, ad insinuandum veritatem humanæ naturæ in ipso. Secundo, in exemplum, vt doceat nos contra vitia atque diabolum fremere & moueri. Tertio, vt formam compassionis præberet. Quarto, vt dilectionem suam ad Lazarum, eiusque sorores ostenderet. Nam post pauca fleuit, vt sequitur. Itaque fremitus iste & turbatio nequaquã diminuebant pacem & tranquillitatem mentalem animæ Christi, propterea secundum Hieronymum fuerunt potius propassiones quam passiones. ¶ Porrò, quòd turbatio Christo conueniat frequenter testa-
Psal. 87. tur Psalmista, vt cũ ait in persona Christi, Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea, exaltatus autem, humiliatus
E sum & conturbatus. Sed his videtur obuiare, quod Esaias de
Esa. 42. Christo asserit, Non erit tristis neque turbulentus. Et per
Hier. 17. Hieremiam ait, Ego non sum turbatus te pastorem sequens. Dicendum, quòd talia intelligenda sunt de inordinatis motibus passionum, videlicet immoderata turbatione & apparatu distorto, quæ in Christo totius mansuetudinis, modestiæ, ac probitatis exemplo nullatenus sortita sunt locum, *Et dixit, Vbi posuistis eum?* id est, locum sepulturæ mihi ostendite. Non quasi ignorans id sciscitatur, sed vt ordinate ad perpetrationem procedat miraculi, atque humano modo se hominibus applicet. *Dicunt ei* sorores Lazari, & etiam forsitan alij, *Domine, ueni & uide* (sepulchrum.) *Et lachrymatus est Iesus* ex compassione sororum, & aliis causis, vt di-
F xi. Veruntamen secundum Hieronymum fleuit Iesus Lazarum, non quia mortuus fuit, sed qui ad huius vitæ ærumnas quæ sine peccatis non agitur, fuerat reuocandus.

¶ Frequenter legitur CHRISTVS planxisse, nusquam ve-
Lucæ 6. rò risisse, in quo leuitas nostra & dissolutio condemnatur.
Eccle. 7. Vnde apud Lucam testatur, Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Et Ecclesiastes, Melior (inquit) est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Denique probabile reor, quòd Iesus amicus humanæ naturæ, non Lazarum tantum, sed totius humani generis multiplicia mala deplanxit, præcipuè mala culpæ, & futuram damnationem multorum. *Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum*, quasi dicant, multum, quem tam affectuosè deplorat. Verum dixerunt, tamen in parte errabant,

bant, videlicet quoniam reputabant eum præcipuè lachrymari propter mortem Lazari corporalem, quod ita non est. Nam illam poterat solo imperio impedire, imò gaudebat de ea, secundum quod ordinabatur ad gloriam dei, vt dictũ est. A
Quidam autem ex ipsis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere, ut & hic non moreretur? hoc dixerunt præ admiratione, quasi dicant, Videmus per experientiam, quòd multum dilexit Lazarum, & dolet de eius interitu: ex quo apparet, quòd si potuisset, eius mortem impediuisset. Et rursus mirum, si hoc non potuit, qui potuit cæcum natum illuminare, quod nunquam legitur accidisse. Cur non dixerunt isti Iudæi, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic resuscitetur? Puto quòd ideo, quoniam reputabant hoc impossibile, præsertim propter hoc, quod Lazarus tot diebus mortuus fuit. *Iesus ergo rursum fremens in semetipso,* eadem ratione qua primo. Iohan. 9 B

¶ Sciendum tamen quòd secundum Augustinum, per Lazarum mortuum, sepultum & quatriduanum, figurantur peccatores grauissimi, habituati in malo & pessima consuetudine pressi, qui de consensu venerunt in actum, & de actu in habitum quo sepeliuntur in malo. Ad declarandum ergo quòd tales raro ac difficillime emendantur, ipse Christus antequam Lazarũ suscitauit, multa fecit, quæ difficultatem causæ ostendunt. Fremuit quippe & turbauit seipsum, deinde lachrymas fudit, locum quæsiuit, denuo fremuit, lapidem iussit auferri, tuncq; clamauit voce sublimi. *Venit ad monumentum. Erat autem spelunca,* id est, cauerna & fouea magna pretiose & artificiose constructa, iuxta consuetudinem Iudæorum, qui sumptuosissimas sepulturas facere consueuerunt, occasione patriarcharũ Abrahæ, Isaac & Iacob, qui pro sepultura sua ac suorum adeò erãt soliciti, vt patet in Genesi, *Et lapis* (grandis) *superpositus erat ei. Ait Iesus, Tollite lapidem* quatenus resuscitãdo pateat exitus. *Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat, Domine, iam fœtet, quatriduanus enim est,* id est, quatuor dies habet in monumento vel morte: sicque cadauer ex resolutione, exhalatione, & putrefactione, malum fundit odorem, qué non decet sentiri à te magistro ac domino meo. Secundũ Bedam Martha non dixit hæc verba, ex incredulitate vel diffidentia resuscitationis sui fratris. Theophilus verò dicit oppositum, quod ex verbis sequentibus apparentiam habet. Gen. 25 C Gene. 35 Gene. 49

 Subditur

D Subditur enim respõsio Christi quodammodo increpatoria. *Dicit ei Iesus, Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, uidebis gloriã dei?* quasi dicat, Noli propter temporis diuturnitatem diffidere, quoniam omnia possibilia sunt credenti. Dicendum ergo, quòd licet Martha paulo ante crediderit, tamen videns apparatum rei tam admirandæ faciendæ, iamiamque præsentem, passa est aliquem motum hæsitationis præ admiratione, raritate, & inaudita talis miraculi nouitate, imò & præ vehementi desiderio vt sic fieret. Sic nempe accidere solet hominibus, ex quadam debilitate rationis. Vnde & multum læta, vix creduntur, & quotidie experimur, quòd licet narrantibus magnam prosperitatem affuturam credamus, tamẽ cum in proximo est, vt sic eueniat, hæsitare incipimus. Dixit er-
E go Iesus Marthæ, Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, firmiter videbis gloriam dei? id est, gloriosum & miraculosum diuinæ potestatis effectum, videlicet fratris tui viuificationẽ in quo diuina maiestas agnoscetur ac honorabitur. Hæc verba Christus non legitur supra dixisse ad Martham, quantum ad formam verborum, tamen quoad sensum protulit ea. dicendo, resurget frater tuus, &c. Et post pauca, Credis hoc? Nos quoque si fide formata crediderimus perseueranter, videbimus gloriam, id est, beatitudinem dei in patria, imò beatitudinem merito fidei sortiemur. *Tulerunt ergo lapidem* (de monumento.) *Iesus autem eleuatis sursum oculis dixit.*

2.Par.20 ¶ Cur oculos in cœlos leuauit? Primò, vt ostenderet se operari non arte magica, sed ope diuina. Secundò, vt nobis for-
F mam daret orandi, videlicet vt oculos mentis eleuemus in deum per contemplationem & dilectionem, terrena & sensibilia relinquendo, fortique conatu diuinis memoriter insi-
Thren. 3. stẽdo. Vnde in Threnis dicitur, Leuemus corda nostra, cum manibus ad deum in cœlos. Tertiò, vt in orando, laudandóque deum vtamur bonis industriis, ad acquirendam, conseruandam seu inflammandam deuotionem conferentibus, vt sunt tonsio pectoris, expansio brachiorum, erectio oculorũ, quæ tamen sine rationabili causa fieri non debent in publico. Veruntamen eleuatio huiusmodi oculorum, nil contulit Christo ad mentis profectum seu erectionem in deum, quoniam anima Christi non profecit in talibus, sed à principio suæ creationis vidit deum per speciem. *Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me,* id est, orationem meam internam, seu

desiderium

desiderium pro Lazari suscitatione acceptasti, & mihi reue- A
lasti, quod facturus sis id quod opto.

¶Non legitur hoc loco Iesus orasse explicite, sed quia se asserit exauditum, certum est, quòd mentali saltem prece deprecatus sit patrem pro Lazaro suscitando. Perhibet quoque se auditum, non quod effectus impletus est, sed quoniam certificatus fuit de eius impletione. Et gratias agit patri, docens nos omnia bona deo cum humili ac feruenti gratiarũ actione ascribere, quod si fecerimus, beneficia ampliora suscipiemus. Præterea palam est, quòd gratias agere & orare conueniant Christo secundum naturam assumptam.

¶Sed cum Christus sit verè omnipotens, tanquã verus deus, cur secundum quod homo patrem potius orauit, quam seipsum secundum quod deus est? Dicendum quòd ideo, vt mon- B
straret se à deo patre habere quicquid habet & est, & quod in
patre sit authoritas. Sed tunc rursus quærendum est, Quomo *Iohan. 13.*
do Christus orauit pro faciendis miraculis, secundum quod *Iohã. 17.*
homo est, cum pater dederit omnia in manu eius (vt dictum est) & infra dicetur, dedisti ei potestatem omnis carnis? Respondendum, quod Christo etiam secundum assumptam humanitatem, datum est omniũ creaturarum dominium & miraculorum potestas, ab incarnationis principio. Nihilominus, potestas ista fuit in Christo vt homo est, tanquam in causa instrumentali, & dependebat à virtute patris seu trinitatis, tanquam à causa principali ac conferenti, ideo patrem orauit, non quòd potestate careret ipse Christus sic orans, sed
quia virtus eius creata, virtute patris increata operabatur & C
permanebat. & quoniã vsus collatæ potestatis fuit secundum voluntatẽ & ordinationẽ patris seu trinitatis. *Ego autem sciebam, quoniam semper me audis,* id est, quicquid ex deliberata ratione postulo fieri, facis: quoniam ratio & voluntas animæ meæ, est diuinæ voluntati magis conformata, quam alicuius beatorum in patria, quorum preces non repelluntur.

¶Sed contra id videtur quod ait in Psalmo, Deus meus clamabo per diem & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi. Itemq;, Vt quid domine repellis orationem meã, *Psal. 21*
auertis faciẽ tuam à me. Respondendum, quod authoritates illæ atque cõsimiles, loquuntur de orationibus Christi secundum naturalem appetitum, & sub quadam conditione formali: vt fuerunt orationes Christi tempore passionis, Pater si fieri potest,

D test, transeat à me calix iste. Veruntamen quia in talibus pre
Matt. 26 cibus Christus finaliter & absolute subiecit suum inferiorem ac naturalem appetitũ voluntati diuinæ, dicendo, Non quod ego volo, sed quod tu, propterea tales oratiões simpliciter loquendo sunt exauditæ. Vnde Apostolus cum dixisset, quod Iesus cum clamore valido & lachrymis preces fudit ad eum, qui posset illum à morte saluũ facere, mox adiecit, quod exau
Hebr. 5 ditus est pro sua reuerentia *Sed propter populum qui circunstat* (id est, Iudæos præsentes) *dixi* tibi gratias quod exaudisses me, *Vt credant, quia tu me misisti*, id est, audiendo quod inuoco te: sciant me non in principe dæmoniorũ seu magicis artibus operari, sed tua virtute, & per cõsequens quod sim missus à te, verus in sermore, & iustus in opere. *Hæc cum dixisset, uo-*
E *ce magna clamauit, Lazare ueni foras* similiter legitur alibi di-
Psal. 144 xisse, Adolescens tibi dico surge. Et, Puella surge.

¶ Sed dum Christus dicere cœpit, Lazare veni foras, non-
Matth. 9 dum anima Lazari fuit corpori reunita: Cui ergo dixit, La-
Lucæ. 7. zare? Dicendum, quòd dicere Christi fuit facere. Vnde eodẽ
Marci. 5 momento reuixit, quo Christus verbum finiuit, ideo reuiuiscenti iussit prodire. *Et statim prodiit*, (id est, foras exiuit) *qui fuerat mortuus.* Virtus nempe diuina cum sit immensa, operatur in instanti, *Ligatus pedes & manus institis*, hoc est, habens manus colligatas & pedes similiter fasciis iuxta patriæ morem, *Et facies illius sudario erat ligata.* Vnde patet eundem fuisse suscitatum qui obiit. Quod autem sic egrediebatur & ambulabat ligatus, fuit miraculum, præsertim si ligatio pe-
F dum fuerat stricta siue compressa. Potuit enim ligamen diuina virtute laxari. *Dixit eis Iesus, Soluite eum*, auferendo ligamina atque sudarium. *Et sinite* (eum) *abire*, hoc est, libere procedere, & opera vitæ exercere, vt ostendatur veraciter resuscitatus. Non exprimit Euangelista, quibus Iesus dixit, vt soluerent Lazarum, scilicet, an sororibus eius, an Iudæis, vel discipulis: Tamen secundum Augustinum, hoc dixit discipulis, ad figurandum, quòd sacerdotes qui sunt Apostolorum successores, absoluunt cõfitentes, quos Christus intus per gratiam suscitauit à morte peccati statim dum pœnitent. *Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam, & uiderant quæ fecit Iesus.* In Lazari suscitatione, videlicet, quomodo oculos erexit in cœlum, & deo gratias retulit, Lazarumque vocauit ac suscitauit, *Crediderunt in eum*, quoniam istud miraculum

culum non potuit esse nisi diuina virtute, quæ doctrinæ & cō A
uersationi Christi testimonium perhibebat in isto prodigio.
Itaq; non omnes Iudæi qui aderant crediderunt, quia non o- 1. Thes. 2
mnium est fides: & quantacunq; miracula foris fiant & osten
dantur, nullus tamen ad fidem conuertitur, nisi deus tangat
cor eius, per instructionem & operationem internam: quan-
uis possit quandam opinionem concipere de veritate, quę mi
raculis approbatur. *Quidam autem ex ipsis abierunt ad phari-
sæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.* Hoc intelligi potest du-
pliciter. Primo sic, Quidam autem ex ipsis, id est, alij à præ-
dictis credentibus, puta increduli, qui fuerunt de numero Iu
dæorum, visitantium Mariam & Martham: abierunt eodem
die ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, mala inten-
tione, vt solicitarent eos contra Iesum, & tantum miraculum B
offuscarent. Secundo sic, Quidam ex ipsis, id est, de numero
credentium, abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit
Iesus, bona intentione, quatenus pharisæi cognito tanto mi-
raculo, cessarent persequi Iesum, & conuerterentur ad ipsum.
Prima tamen expositio magis literalis videtur. Nemo itaque
cōqueratur, quòd suo tempore non fiant vt olim multa mira-
cula, quasi videre miracula, sanctificet hominem. quanta mi Psal. 105.
racula viderunt obstinati Iudęi à Christo & Iudas proditor,
& tamen ex hoc obstinatiores effecti sunt, sicut & patres eo-
rum in Aegypto viderunt maxima illa mirabilia Moysi, &
tamen quid profuit eis?

¶ Expositio sequentis partis. C
Collegerunt ergo pontifices & pharisæi consilium.

ARTICVLVS XXIX.

Reditur autem Lazarus suscitatus per quinde-
nam: ante dominicam passionem, seu diem pa-
C rasceues, scilicet sexta feria ante dominicam in
passione, quando & Euangeliū de Lazari susci-
tatione legit Ecclesia: eodem quoq; die nuntia-
tum fuit pharisæis hoc signū, qui & ipsi intimauerunt pontifi
cibus, statimq; decreuerunt celebrare consiliū contra Iesum.
Vnde sequēti die fecerūt, quod nūc recitat Euāgelista, *Colle
gerūt ergo* id est, ob id quod audierūt Iesum suscitasse Lazarū
quatri-

D quatriduanum *Pontifices* qui authoritate & scientia eminebant, *Et pharisæi*(qui religiosiores putabātur)*consilium*, hoc est, seipsos, & cæteros consiliarios conuocauerunt in vnum, *Et dicebant* conquirendo adinuicem *Quid facimus?* hoc est, quid incumbit vel restat nobis ad agendum in tāto negotio? *Quia hic homo* quem ex contemptu & inuidia proprio nomine exprimere non valebant, *Multa signa facit* (etiam plura quam Moses, Helias, & Helisæus.)*Si dimittimus eum, sic* libere ire, prædicare, *&* operari, *Omnes credent in eum*. Isti perditissimi atque incorrigibiles homines, multo peiores quam patres eorū in Aegypto, visis tot signis nō cōsulebāt de hoc, an credendum esset in Iesum, in quem naturalis ratio tot signis conuicta dictabat, & dictat credendum: sed quasi pro
E vero supponentes, quòd quicquid faceret Iesus, non tamen ei esset adhærendum. Tantam enim auersionem habuerunt ab eo, ob quam non poterant recte iudicare de ipso. Sed ad hoc tendit eorum conquisitio, vt inueniant modum prohibendi Iesum à solitis signis, siue interficiendo eum, siue includēdo, & cætera. Dixerunt, Si dimittimus eum sic, multa inconuenientia sequentur. Primò, quòd omnes Iudæi credēt in eum, propter miracula. Secundo, quòd *Venient Romani* cōtra genus nostrū, reputantes nos Imperatori rebelles, eò quòd præter ipsius consensum populus noster acceperit Iesum hunc pro rege Messia: & in vltionē huius rei, *Tollent*, id est, destruent *Locum nostrum*, id est, vrbem Hierusalem, templum, & reliquas vrbes viculosque Iudææ, *Et gentem*, id est, po-
F pulum Iudæorum nobis subiectum, & de quorum numero sumus. Prohibuit enim senatus & Cæsar, ne aliqua gens aliquē principem regem vocaret, vel pro rege susciperet sine eorum cōsensu. Et quoniam sancti prophetæ prædixerūt Christum fore regem, Iudæi qui Iesum pro Christo acceperant, tenuerunt eum pro rege. Timebant ergo pontifices & Pharisæi, quod Romani percepto negotio isto, venirent contra eos: erantque Romani tūc tam præpotentes, quòd nulla gens potuit eis re-
Deu.21. sistere. *Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pōtifex anni illius*, i. summo sacerdotio fungens pro anno illo. Quāuis enim secundum legem non debuit esse, nisi vnus summus sa-
Num.35. cerdos, qui toto tempore vitæ suæ præesset, eoque mortuo succederet alter: tamen Iudæi nati de genere sacerdotali, vel etiā alij quidā cū essent auari, & ambitiosi, accesserūt ad principem

cipem Romanum, & qui maiorem pecuniæ summam dedit, A
sacerdotium summum obtinuit, quousque alius plura dando
eum extrusit: vel vt alij astruunt, isti de genere sacerdotali in
ter se statuerunt, quod quolibet anno præesset vnus recens.
Dixit eis, Nam quia maioris extitit authoritatis, securius lo-
quebatur, & attentius audiebatur. *Vos nescitis quicquam*, hoc
est, nihil attenditis eorum, quæ in isto negotio sunt pensan-
da. *Nec cogitatis* quod merito cogitaretis, *Quia expedit uo*
bis pro conseruatione vitæ præsentis, & possessione terræ ac
templi *Vt unus moriatur homo pro populo* (id est, pro ereptione
gentis nostræ de manibus Romanorum) *& non tota gens pe-*
reat, hoc est, non vniuersum genus nostrum occidatur à Ro
manorum militibus: quasi dicat, Mirũ quòd tam segnes estis
in considerando quòd non perpenditis, propter bonum rei- B
publicæ, atque totius communitatis vtilitatem, occidendum
esse hominem vnum, qualiscunque existat, & quicquid opere
tur. ¶ Cõsilium huius pontificis multipliciter fuit erroneũ.
Non enim facienda sunt mala, vt veniãt bona: nec interficiẽ-
dus est innocens timore humani periculi, imò per talia, tota
communitas deum offendit, atque ab eo plagatur, & aduersa
riorum potestati subiicitur, quemadmodũ etiam contigit his
Iudæis. Ideo enim Iesum occiderunt, ne à Romanis vastarẽ-
tur, sed ideo sunt vastati, quoniam Iesum occiderunt, prout
apud Danielem fuit prædictum, Occidetur Christus, & non *Danie.* 9
erit eius populus, qui eum negaturus est, & ciuitatem, & san-
ctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius
vastitas, & vsque finẽ perseuerabit desolatio. *Hoc autem* vi- C
delicet, expedit vobis vt vnus moriatur pro populo, &c. *A*
semetipso (id est, proprio spiritu) *non dixit* quantum ad veram
& spiritualem significationem horum verborum intentam à
spiritu sancto, qui Caiphæ linguam mouit ad proferendum
hæc verba. Nihilominus Caiphas dixit hæc verba à seipso,
imò & à diabolo eum ad mala instigante, quantum ad signi-
ficationem intentam à Caipha, quæ nunc posita est. Sic nem-
pe verba hæc falsa fuerunt, & ipse peccauit ea proferendo.
Intendebat enim dare consilium pro morte Christi. Dixitq;
vtilius esse occidere Iesum, quàm incidere manus Romano-
rum, *Sed cum esset pontifex anni illius* (id est, ex dignitate sui
officij, non merito vitæ) *prophetauit*, hoc est, verba prophe-
tica pronuntiauit, quæ non erant prophetica, quoad sensum
à Caipha

D à Caipha intentum, vel intellectum, sed quoad sensum quem verba ista faciunt in animo audientis, ex vera spirituali, ac propria significatione, quæ cōpetit eis ex intentione spiritus sancti, cuius operatione prolata sunt quoad sensum hūc prophetalem ac verum, vtpote quòd expediens fuit Iesum occidi pro salute Iudæorum, ne tota gens illa in æternū periret, imo mors Christi tam meritoria fuit, quod diluit quātum in se fuit etiam peccata eorum, qui eam Christo intulerunt. Pro omni etenim peccato satisfecit Christus in cruce. Prophetauit igitur Caiphas, hoc est, per verba prophetica ab ipso non intellecta, designauit his qui bene intelligūt verba prædicta, non consilio secum collecto, quod intellexit verba Caiphæ secundum quod ipsemet intendebat, *Quia* (id est, quòd) *Iesus moriturus erat pro gente* hoc est, Iudæorum salute, ad quos
E saluandos specialiter missus fuit. ❡ Porrò, quod subditur additum est à Iohanne, *Et non tantum pro gente*, hoc est, non solum pro æterna Iudæorum salute moriturus fuerat Iesus, *Sed* (insuper) *ut filios dei* hoc est, prædestinatos quanuis iniquos qui erant filij dei, secundum prædestinationē diuinam, non secundum præsentem iustitiam, *Qui erant dispersi* i. per varias sectas & ritus perditionis diuisi, atque à deo vndique elongati, per idololatriam, aliaq; peccata, *Congregaret* spirituali collectione per prædicationem apostolorum, & sancti spiritus illustrationem, *In unum* i. sub vna fide atq; indiuidua charitate, vel in vnum mysticum corpus, seu in vnum
F ouile ecclesiæ, vt essent vnius veri dei cultores. Vnde superi⁹
Iohā. 10. dixerat Christus, Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile. Sic cōmuniter litera ista exponitur. ❡ Sed quoniā Euangelista exponit verba Caiphæ nō eo modo, quo Caiphas in ea intellexit; sed secundum sensum quem habent, inquantum prophetica sunt, tanquam à spiritu sancto prolata, hoc est, secundum sensum, qui ex eis elici potest, ex ipsa ordinatione verborū: ideo possunt alio modo exponi, eritq; sensus, Iesus moriturus erat pro gente. i. pro gentiliū redēptione, iuxta illud Esaię, Ecce, gentem quam nesciebas, vocabis. Et non tantum pro gente
Esa. 55. hac, de qua deus ait ad Christum per Esaiam, Dedi te in lucē
Esa. 42. gentiū, sed vt filios dei, hoc est, electos Iudæos vnius dei cultores, qui erant dispersi, per mundum habitantes, non solum in Iudæa, sed in cęteris gentium diuersarum prouinciis. Vnde

de in actis Apostolorũ habetur, ꝙ erãt in Hierusalem habitãtes Iudæi, viri religiosi, ex omni natione quæ sub cœlo est: congregaret in vnam.i.in eãdem fidem Christianam, atque ecclesiasticam vnitatẽ. quod factũ est quando Paulus & Barnabas in diuersis prouinciis prædicabant solis Iudæis, multosq; conuerterunt ad fidẽ. Cæteri quoq; Apóstoli plurimos conuerterunt Iudæorũ. Hinc Iacobus ait in exordio suæ epistolæ, Duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione salutẽ. Petrus quoq; in principio primæ suæ canonicę, Electis (inquit) aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bythiniæ. De huiusmodi spirituali Iudæorum cõgregatione multa vaticinati sunt sancti Prophetæ, Maximè Esaias, quæ carnales Iudæi de corporali congregatione intelligunt, asserentes ꝙ in aduentu Messiæ vniuersi Iudæi toto orbe terrarũ dispersi adducentur, in terram promissionis & in Hierusalẽ.

A

Acto. 2.

Iohã. 1.

1. *Pet.* 1.

B

¶ Præterea aduertendum, quòd licet Euangelista testante, Caiphas prophetauit, non tamen fuit, nec dici debet propheta. Ad rationem nanque prophetiæ, maximè pertinet cognitio occultorum, iuxta illud Danielis, Intelligẽtia est opus in visione. Caiphas verò (vt dictum est) non intellexit propheticum sensum verborum suorum. Quemadmodum ergo Pharao qui dixit prophetica verba, videlicet, Vidi septem boues &c. Et Nabuchodonosor, qui vidit statuam: Balthasar quoq; qui vidit articulos manus scribentis, non fuerunt prophetæ, quia non intellexerunt illa: sed Ioseph & Daniel exponentes fuerunt prophetæ, sic Caiphas non fuit Propheta, sed Iohannes Euãgelista, cui spiritus sanctus reuelauit, quomodo Caiphas protulit illa. Et si dicatur ꝙ prophetare est actus prophetæ, ergo Caiphas prophetans fuit propheta. Dicẽdum, ꝙ prophetare propriè sumptum, videlicet pro cognitiua futurorũ, occultorũ, & contingentiũ prænunciatione est actus prophetæ. ¶ Deniq; in Ecclesiast. habetur, ꝙ corp⁹ Helisęi mortuum prophetauit, Nunquid & illud cadauer fuit propheta? Quod autem Caiphas non fuit propheta, non erat ex sanctitatis defectu, vel ob suam malitiam, quoniam Balaam, ariolus & malignus fuit verus propheta, sed quia non intellexit sensum spiritus sancti vt Balaam, qui sciuit se loqui ex inspiratione diuina, & illuminatione angelica, iuxta quod scriptum est in libro Numerorum, Balaam irruente in se spiritu dei ait, Haud dubium quin de seipso. Dixit homo cuius

Dani. 10

Gen. 41.

Dan. 2.

Danie. 5.

Gen. 41.

Dan. 2.

Dan. 5.

C

Eccl. 48.

Num. 22

Num. 24

obtu

D obturatus est oculus, dixit auditor sermonum dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit & sic aperiuntur oculi eius. *Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum,* citius quo valerent, sed & ante hoc cogitauerunt, vt patuit. Nūc vero confirmati in suo proposito pōtificis sui consilio, quod eis rationabile apparebat. Qui enim alium odit, facilius persuadetur ad persequutionem ipsius. Decreuerunt per diffinitiuā sententiam, quòd non quiescerent, donec occiderent Iesum. *Iesus ergo* sciens cogitationes illorum, qui putabant Iesum secreta eorum ignorare, *Iam in palam* hoc est, in locis manifestis per aliquot dies circiter octo, *Nō ambulabat apud Iudæos*
Iohā. 12 qui suam necem quærebant, *Sed abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem* in qua etiam habitauerunt
E Iudæi, sed non aduersarij Christi, *Et ibi morabatur cum discipulis suis,* hoc est, Apostolis paucis diebus, vt dictum est. Nā in principio sequentis capituli fertur, quòd ante sex dies Pa-
Iohan. 2. schæ venit Bethaniam, Nunc quoque subiungitur, *Proximū*
Iohan. 7. *autem erat pascha,* hoc est, paschalis festiuitas Iudæorum.
¶ Cur autem Iesus aduersarios suos fugiendo declinauit, dictum est sæpius. Nondum enim venit hora eius, nec suam potestatem ostendere voluit, sed exemplum fugiendi præbere pro causa, loco, & tempore, prout frequenter expositum est.
Origen. Dicit autem Origenes, quòd sicut honestum & iustū est, gratia veritatis, & pro Christi confessione mortem subire, quando ab aliquo requiritur confessio veritatis, vel fidei, scilicet, an sit Christianus, sic nullus debet se tētationi ingerere, pro-
F pter propriæ virtutis inexperiētiam. Et quoniam ignoratur rei euentus, itemque ne det alteri occasionem peccandi. *Proximum autem erat,* id est, de propinquo imminebat *Pascha Iudæorum* id est, illa festiuitas in qua crucifixus est Christus.
Leuit. 23 *Et ascenderunt multi Iudæorum Hierosolymam de regione* id est, tota terra Iudææ *Ante pascha* quia secundum legem teneban-
Leuit. 14 tur in ipsa festiuitate paschali esse in Hierusalem. Præuenerunt autem festiuitatem *Vt sanctificarent seipsos,* i. ad esum agni paschalis disponerent se secundum legem. Nam immūdi purificabant se rasura pilorum, certis lotionibus, ieiuniis, & quibusdam oblationibus *Quærebant ergo Iesum* quidā bona intentione, vt eius prædicationem audirent, quidam per-
Mat. 21. uersa, *Et colloquebantur adinuicem in templo stātes. Quid putatis?*
Marc. 11. causę esse, *Quia non uenit in diem festum?* more solito, vt in tā-

ta multitudine doceat, atque miracula faciat. Certum est, A
quòd Iesus interfuit festo paschali. Vnde nūc agitur, imò in Lucæ. 19
die Palmarum, duobusq; diebus sequentibus venit Hierusalem, secundum quòd alij Euangelistæ testantur, Quod ergo Iudæi dicunt, quid putatis, quia nō venit ad diem festum, sic intelligendum est, Quid putatis, quòd non accessit nūc cum aliis in Hierusalem, vt festo imminenti intersit. Putabant enim Iesum non esse venturum ad festiuitatem instantem, eo quòd noudum aduenit cum aliis. Cur autem mali quæsierūt Iesum, subiungitur, *Dederunt autem pontifices & pharisæi mandatum,* cui obediendum non fuit. Quanuis enim obediendū sit malis prælatis, nō tamen in malo. aliter interfectores martyrum excusarentur, qui ad imperia principium martyres occiderunt, *Vt si quis cognouerit ubi sit, indicet* alicui sacerdotū, B
vel pharisæorum, vt pontifices & pharisæi *Apprehendant* (id est, capi faciant) *eum* de quo loquutus est Hieremias, Chri- Thren. 4
stus dominus captus est in peccatis nostris, cuius apprehēsus nostrorum dissoluit vincula peccatorum.

¶ Declaratio Cap. XII.

Iesus ergo ante sex dies Paschæ uenit Bethaniam.

ARTICVLVS XXX.

Rediens Christus ab vrbe Effrem, appropin- Luc. 13.
quante hora suæ passionis, accessit Hierusalem Matt. 20
versus, vbi se passurum sciuit, & sæpe prædixit, C
Non capit (inquiens) prophetam perire extra Mar. 10.
Hierusalem. Et, Ecce ascendimus Hierosoly- Lucæ. 18
mam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotū, &c. Rediens ergo non iam occulte, sed apertissime processit, multa prodigia agens in via, decem leprosos curando, cæcos illuminando. cumque exisset de Hierico accidit quòd nunc recitat euāgelista. *Iesus ergo ante sex dies paschæ* i. sabbato ramis palmarum, quod fuit sex diebus ante primum diem festiuitatis paschæ instātis. Incepit enim festiuitas paschæ, feria quin Lucæ. 17
ta sequenti ad vesperas, durauitque diebus septem *Venit Bethaniam ubi fuerat* id est, pro tunc habitauit, præsensque fuit *Lazarus* paulo ante *Mortuus* Sed nunc viuus. vel vbi fue- Ioh. 11.
rat Lazarus mortuus, & in loco quo obijt, *Quem suscitauit* nouem

D uem diebus, vel circiter ante reditum istum in Bethaniam. Suscitasse enim creditur Lazarum quindecim diebus ante diem parasceues, in quo occisus est. *Fecerunt autem ei cœnam ibi*, quia fortasse tarde intrauit, Iohannes non dicit à quibus & in qua domo facta sit Christo hæc cœna: sed quoniam sequitur, *Martha ministrabat, & Lazarus unus erat ex discumbentibus.* Origenes asseruit cœnam istam Christo exhibitam in domo Marthæ, ab ipsa Martha, sororeque eius, ac Lazaro: sed hoc tenendum non est, quoniam apud Matthęum & Mar
Marc.14 cum manifeste describitur, quòd cœna præsens (in qua sicut patebit Maria fudit vnguentum super Iesum) facta sit in domo Simonis leprosi, qui tamen pro tunc nõ erat leprosus, Sed à Christo ante curatus. Fecerũt ergo habitatores Betha-
E niæ, scilicet Simon & eius familia cœnam ibi, id est, in domo Simonis, Iesu, & Martha ministrabat. quanuis enim inuitata fuerat ad conuescendum, tamen propter reuerentiam magi-
Iohan. 11 stri sui, de quo dixit, Ego credidi, quia tu es Christus filius dei, maluit ministrare: & forte propter prudentiam suam rogata fuit à Simone, vt disponeret negotia domus suæ, quantum ad mensæ prouisionem. Est quoque consuetudo, vt amici interdum ministrent in domibus familiarium amicorum, & consanguineorum, præsertim dum magni & multi hospites assunt. *Lazarus uero unus erat ex discumbentibus* (id est, mãducantibus) *cum eo*, hoc est, cum Iesu. Sedit enim in eadem mensa cum Christo, & fortè ad latus eius; in signum amoris, & præteriti signi commendationem, aliorumque conso-
F lationem. ¶ Voluit autem Christus primo introire Bethaniam, antequam ingrederetur Hierusalem, vt memoria suscitationi Lazari renouaretur, & Iudæi vndique ad ipsum confluerent, occasione Lazari aspiciendi: sicque dominus Iesus die sequẽti cum solennissima processione turbis ex omni par te vallatus intraret Hierusalem, tanquam verus rex Israël,
Zacha. 9 prout Zacharias prædixit, & infra clarebit. Item ad consolationem Mariæ, Marthæ, ac Lazari, qui de eius recessu, paulo antè non mediocriter tristabantur. ¶ Præterea, secundum Augustinum, in illa cœna interrogatus Lazarus à conuiuantibus de statu animarum post vitam pręsentem, de pœnis inferni, de expectatione iustorum, omnia per ordinem diligenter narrauit. Per hoc quoq; quod Lazarus discumbebat, ostẽdebatur non phantastice, sed veraciter resuscitatus. *Maria*

ergo

ergo accepit libram, id eſt, vas talis mẽſuræ. Per libram enim A
quantitas deſignatur vnguenti, vnde ſecundum Matthæum, Mat.26.
& Marcum accepit alabaſtrum, id eſt, vas de alabaſtro for- Marc.14
matum. Sumpſit ergo librã *Vnguenti nardi*, id eſt, expreſſi,
ſeu confecti de nardo. Nardus verò dicitur frutex, ſeu herba
aromatica parua, ſpinoſa, magnique odoris, & calida, *Vn-
guenti*(inquam)*piſtici* id eſt, fidelis, puri, non mixti, aut ſo-
phiſticati. In Marco legitur, Nardi ſpicati, id eſt, ſpicas habẽ
tis, de quibus extrahitur liquor aromaticus, efficiturque vn-
guentum. *Pretioſi* nam valuit trecentos denarios ſecundum Ibidem.
Marcum *Et unxit*(id eſt, vnguento iſto perfudit, ac rigauit)
pedes Ieſu ſecundum Matthæum & Marcum, Maria fudit vn
guentum ſuper caput Ieſu recumbentis. Eluceſcit ergo, quòd Mat.26.
vnxit caput & pedes Chriſti, qui nudo capite, nudiſque pedi Mar.14.
bus legitur inceſſiſſe. Probabile eſt, quòd vnguentũ hoc, fuit B
ſubtile velut liquor, vel lachryma de re aromatica fluẽs: quo-
niam indecens videretur vnguentum groſſæ materiæ ſuper
caput hominis fundere, *Et exterſit capillis ſuis pedes eius*. Cre
ditur in primo pedes Chriſti lauiſſe & exterſiſſe, ac poſtea vn
guẽto perfudiſſe, *Domus impleta eſt ex odore unguenti* in quo
patet valor pretioſitaſque vnguenti, liberalitas quoque, reue
rentia & deuotio Mariæ ad Ieſum. Fuit quippe vnguentum
iſtud refrigeratiuum, confortatiuum, ac odoriferum.

¶Myſtice, dum Ieſus venit Bethaniam, id eſt, eccleſiã viſitat
corda fidelium per gratiæ infuſionem clementer intrãdo, Be
thania autẽ quæ interpretatur domus obedientiæ, ſignat ec- C
cleſiam. Tunc mentes fideliũ faciunt ei cœnam.i. ſimul cum 1. Pet.2.
Chriſto manducant panẽ cœleſtem, ac ſpiritualem, guſtãdo
q̃ dulcis eſt dominus, qui eſt cibus atque interna refectio ele
ctorum, actibus quoq; iuſtitiæ inſiſtendo, de quo cibo ait ſal
uator, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatẽ eius qui miſit me.
Talia nanq; opera Chriſtum delectant. Propter quod ait in Iohan.4.
Apocalypſi, Ego ſto ad oſtiũ & pulſo, ſi quis aperuerit mihi,
intrabo, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. In hoc conuiuio,
Martha miniſtrat, hoc eſt, anima Chriſtum intra ſe habens
opera miſericordiæ exercendo reuerenter obedit, & Chriſto
deſeruit: Lazarus verò, qui interpretatur adiutus à domino, Ezec.18.
hoc eſt, ſpiritus rationalis à morte peccati per gratiam ſuſci- Mat.12.
tatus: vnus eſt ex diſcumbentibus cũ Ieſu, qui non vult mor- Lucæ.15
tem peccatoris, ſed ouẽ perditã, & inuentã imponit humeris Rom.5.

 ſuis

D suis gaudens. Vbi enim abundauit iniquitas, superabūdat & gratia. Ideo talis in actibus virtuosis epulatur cum Christo. Tunc Maria, hoc est, anima contemplatiua charitatis feruore ignita, ac sanctæ deuotionis dulcedine liquefacta, & lachrymosa: accepit libram vnguenti pretiosi, hoc est, bonæ & exemplaris vitæ famam siue odorem, vngens caput, & pedes Christi, hoc est, Christum secundum diuinam atque humanam naturam sapienter contemplans, honorans, ac diligens, eiusque membra ædificans, vt sit Christi bonus odor
2.Cor.2. in omni loco, & dicere possit cum spōsa, Cum esset rex in ac-
Canti.1. cubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Tunc demum to
Sapiē. 7. ta domus, hoc est, vniuersa fratrum collectio, vel anima quæ
Ephes. 5. est templum dei, impletur odore vnguenti istius: quoniā spi-
E rituali hilaritate perfunduntur gloriātes in domino, gratias
Mat.26. referendo, cantando, & psallendo deo in cordibus suis sem-
Mar.4. per. *Dixit ergo unus ex discipulis eius Iudas Iscariotis,* hoc est, de vico nomine Scarioth oriundus. *Qui erat eum traditurus, quare hoc unguentum non uæniit?* (id est, venditum nō est) *trecentis denariis* In Marco leguntur discipuli communiter murmurasse atque dixisse, Vt quid perditio ista? Potuit enim vnguentum istud vænundari plus quàm trecentis denariis. Sed maior quantitas non excludit minorem. Et consuetudo scripturæ est, imò & vsus loquentium, vt toti cōmunitati, vel societati asscribatur, quod à parte eius committitur. Vel si alij quoque discipuli murmurabant, non eadem ratione murmurauerunt qua Iudas, sed ex pietate quadam, & citò cessabāt à
F murmure, Christi responsione audita, Iudas verò suam malitiam palliauit pauperum compassione, subiungens. *Et datum est egenis* hoc est, cur pretium vnguenti non est conseruatū, vt erogetur pauperibus? *Dixit autē hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum,* id est, veram curam & charitatem non habebat ad pauperes, *Sed quia fur erat, & loculos* (id est, repositoria) *habens, ea quæ mittebātur* hoc est, eleemosynas quæ Christo dabantur ad sustentationem sui & discipulorum suorum. vel vt ipse illas vlterius distribueret in pauperū vsus. Multa quippe dabantur Christo ab auditoribus suis & fœminis religiosis, & quod Christo eiusque discipulis superfluxit, fecit Christus dari egenis, propter quod, & inopes multi eum comitabantur. Christus quoque officium procuratoris & dispēsatoris commisit Iudæ, tanquam minus spirituali & inferiori,

ri, nam & inter Apostolos vltimus computatur. Talia ergo A
quæ sic mittebantur in sacculos, quos Iudas portauit, ipse.
Portabat hoc est, in alios vsus conuertit & occultauit, decimũ
(vt dicitur) nummum furando. ¶ Quanuis autem aliqui di-
cant Iudam à principio suæ vocationis malum fuisse: proba-
bilius tamen videtur dictum aliorum dicentium, quòd quan
do à Christo in Apostolum promotus fuit, extitit bonus, sed *Mat.* 10.
postea à tentatore victus, & in auaritiam est deiectus. Nec *Luc.* 9.
puto quòd Christus commisisset sibi prædicationis officium
nisi pro tunc dignus fuisset. Misit enim illum prędicare, qué-
admodum alios Apostolos, Qui verò in vitiis iacet, peccat
mortaliter, docendo quæ non facit. Christus autem nulli prę
cepit facere quæ non licent. Peccatori verò dixit Deus, Qua *Psal.* 49.
re tu enarras iustitias meas? *Dixit ergo Iesus,* qui suam præ- B
dilectam Magdalenã frequenter excusauit fideliter atque be
nigne. *Sine illam,* hoc est, Mariæ non sis molestus, nec eam
prohibeas facere, quod nunc facit, *Vt in die sepulturæ meæ
seruet illud,* id est, quatenus tunc reseruet vnguentum, quod
mihi sepulto superfunderet, si me tũc inueniret. Loquitur er-
go Christus de vnguento simili, quod Maria secum porta-
uit in die dominicæ resurrectionis, vt vngeret corpus Iesu,
quod vnguentum tunc seruauit, nec in Christum illud expẽ-
dit, quoniam tunc surrexit. Dicit ergo Christus Iudę, vt per- *Mar.* 16.
mittat Mariam nunc facere, quod tunc faceret si valeret, qua *Luc.* 24.
tenus tunc reseruet vnguentum, cuius simile nunc effudit.
Verba Euangelistæ sunt intricata, sed quod iste sit sensus, pa *Iohã.* 20.
tet ex eo quod scriptum est apud Marcum, Præuenit vngere C
corpus meum in sepulturam, id est, nunc fecit corpori meo
quod faceret ei in monumento si posset. Vnde in Matthæo
habetur, Mittens hæc mulier vnguẽtum hoc in corpus meũ, *Mar.* 14.
ad sepeliendum me fecit. Aliqui textus habent, Sinite illam:
& sic Christus discipulos affatur pluraliter: ex quo elicitur,
quòd non solus Iudas murmurauit, propter quod nunc plu-
raliter subditur, *Pauperes enim semper habetis uobiscum.* Quan *Mat.* 26.
diu estis in vita præsenti, & ita potestis eis quotidie benefa-
cere, atque id damni quod in huius vnguenti effusione per-
pessi sunt, eis recuperare. *Me autem non semper habebitis* cor-
poraliter, visibiliterque præsentem vt modo, idcirco non po-
test mihi quotidie fieri, quod nunc factum est mihi.
¶ Veruntamen, Christus secũdum suam diuinitatem omni-

occisum, quem suscitauit per quatuor dies sepultum. Causa A
verò quare hoc statuerunt, annectitur, *Quia multi propter illum abibant*, id est, multi Iudæorum, & ex cõsideratione tanti miraculi, & ex visione sensibili Lazari, loco & voto, seu corpore & mente segregauerunt se à Iudæis incredulis, *Et credebant in Iesum*, quòd esset Christus & filius dei.
¶ Hoc quippe miraculum fuit sufficiens testimonium, quòd vera esset prædicatio Christi. Ne ergo hi crederēt, & vt tanti miraculi memoria sopiretur, voluerunt perimere Lazarum: quem deus ideo suscitauit, vt homines fidem adhiberent domino Iesu. Sed non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum: & verum, atque in istis sacerdotum principibus constat impletum, quod ait Psalmographus, Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autē cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Consilium autem domini in æternum manet. ¶ Porrò, qui contra iustitiam machinatur, & veritatem opprimere nititur, quò profundius modos excogitat, studiosiusque laborat, eò amplius præcipitatur, & in falsitatis tenebras prauitatisque abyssum demergitur. ¶ Quæritur cum superius dictum sit, quòd multi Iudæorum crediderunt in Iesum, propter natum cæcum, quem illustrauit, cur principes potius proposuerunt interficere Lazarum, quàm cæcum illum illuminatum? Dicendum, quòd propter causas diuersas. Primum, quoniam miraculum illud factū in cæco, quodam palliationis colore diffamauerunt, eo quòd factum fuerit sabbato, hoc autem non poterāt facere in Lazari suscitatione. Secundo, quoniam cæcum illum, quasi vilem inopemque personam pharisæi eiecerunt de synagoga: Lazarus verò potens, diues, & nobilis fuit. idcirco eius suscitatio multo famosior erat, pluresque ad eum ierūt. Tertio, quoniā suscitatio ista miraculosior fuit, q̃ illuminatio illa, ꝓpter quod plures crediderūt in Iesum propter Lazarum, q̃ propter cæcum illum. Et quanuis scriptum non sit, quòd principes sacerdotum cogitauerunt cæcum illum occidere, non est tamen incredibile, ꝙ cogitauerunt hoc ipsum. Nullum tamen miraculum fecit illos sic furere, sicut suscitatio Lazari: quoniam nulla tergiuersatione poterāt negare, vel accusare. *In crastinum* id est, die sequenti, seu die Palmarum, *Turba multa* (non solum Iudæorum, sed & gentiliū, vt patebit) *quæ uenerat* ad Hierusalē, *Ad diem festum*,

Prou. 12.
B
Psal. 32.
Iohā. 9.
C

D hoc est ad hoc, vt imminenti solennitati interesset paschali. *Cum audissent, quia uenit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei.* Alij Euangelistæ testantur,
Matt.21. quòd multi ex turba cedebant ramos de arboribus, & ster-
Marc. 11 nebant in via. Solus Iohannes scribit, quòd cum ramis pal-
Lucæ 19. marum in manibus obuiauerunt domino. Certum est ergo, quòd vtrunque fecerunt. Et ipsi quidam ad literam hoc fecerunt, ad reuerentiã saluatoris, diuina verò inspiratione, ideo factum est, vt victoria Christi qua mox superaturus erat diabolum victurusque mortem, & suos ex lymbo erepturus præfiguraretur. Sic enim obuiari victoribus solitum fuit. Rami quoque palmarum, antiquitus dabantur victoribus in præliis præualentibus. *Et clamabant, Osanna* (id est, obsecro
E salua) *benedictus* (id est, sanctus & laudandus sit) *qui uenit in nomine domini*, id est, in deo, & secundum voluntatem, præordinationemque dei: quemadmodum de Christo per prophetas prædixit. Isti solam Christi humanitatem nouerunt, sicque putabant esse purum hominem, sanctissimum tamen, & mundi saluatorem, ac regem Messiam: ideo dicunt eum venire in nomine domini, id est, missum esse à deo, & secundum deum omnia facere, atque ad eius honorem venire.
Iohan. 5. Et verum fuit, quòd Christus venit in nomine domini, quia & ipse iam dixerat, Ego veni in nomine patris mei, imò secundum quòd homo venit in nomine cuiuslibet diuinæ personæ *Rex Israel*, id est, verus rector, & summus princeps Israeliticę plebi promissus, & nobis iam datus, de quo Esaias
F prædixit, Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit,
Esa. 9. vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia. Et
Osee 3. Osee, Reuertentur filij Israël, & quærent dominum deum suum, & Dauid regem suum, id est, Messiam, vt omnes exponunt: Dauid siquidem tempore Osee, diu mortuus fuit. Prophetæ enim concorditer dixerunt Christum fore regem Iudæorum. Et quidam Iudæorum intellexerunt verba huiusmodi prophetarum carnaliter, de solo regno terreno, ac temporali. Alij spiritualiter de regno veræ obedientiæ, quod inchoatur in via, & consummatur, ac perpetuatur in patria, ita quòd Christus dando legem perfectam, suis spiritualiter præsideret, regnando in corde eorum, per fidem & obedientiam, nunc in via, deinceps transferret eos ad regnum cœlestis paradisi, regnando in eis per gloriæ cõmunicationem.

Hoc

Hoc quippe dominus prænunciauit per Ezechielem, Salua- A
bo (inquiens) gregem meum, & suscitabo super eum pasto- Eze. 34.
rem vnum, qui pascat eum Dauid seruum meum. Ego dominus ero in deum, & seruus meus Dauid princeps eorum.
¶ Præterea, quanuis prophetæ specialiter disseruerunt Christum fore Israëlitici populi regẽ. Nihilominus prænunciauerunt eum omnium gentium regem esse venturum, iuxta illud Zachariæ, Potestas eius à mari vsque ad mare, & à flu- Zach. 9.
minibus vsque ad fines terræ. Et in Psalmo, Adorabunt eum Psal. 71.
omnes reges, & omnes gentes seruient ei. ¶ Porrò hanc laudem turbæ Christo oblatam,, alij Euangelistæ plenius descripserunt. Dicitur enim apud Lucam, Cum appropinquaret Iesus in descensum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ descendentium, gaudentes laudare deum super omnibus B
quas viderant virtutibus, dicentes, Benedictus qui venit rex Mat. 21.
in nomine domini. Pax in cœlo, & gloria in excelsis. Ex qui Marci 11
bus verbis & cæteris quæ Lucas præmisit probatur, quòd nõ solum turbæ ex Hierusalẽ, & cæteris locis Christo obuiantes, sed multi quoque eum sequentes, & cum eo de Bethania exeuntes cecinerunt canticum istud. In Matthæo leguntur dixisse, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, Osanna in altissimis. Marcus verò sic refert, Osanna benedictus qui venit in nomine domini. Benedictũ quod venit regnum patris nostri Dauid. Longum esset omnia ista exponere, sed breuiter perstringendo, petierunt saluari à Christo salute illa quę habetur in altissimis, hoc est, in cœlo. Præscripsit autem hanc laudem Psalmista, dicendo, O domi C
ne saluum me fac, ô domine bene prosperare, benedictus qui Psal. 117
venit in nomine domini. *Et inuenit Iesus*, non à casu, sed per discipulos suos, sibi iussit adduci, *Asellum*, id est, pul- Mat. 21.
lum asinæ subiugalis, cui pullo tunc vsque nullus hominum sedit, *Et sedit super eum*, discipulis vestiméta sua supponentibus Christo insidenti. Quomodo facta sint hæc, qui cupit plenius aliorum scire inspiciat Euangelistarum volumina. Iohãnes enim talia prætermisit, quia ab aliis nouit satis scri- Matt. 21.
pta, *Sicut scriptum est* per Zachariam quantum ad sensum. Mar. 11.
Noli timere carnali, humano, & inordinato timore, de quo Lucæ 19.
scriptum in Ecclesiastico, Qui timet dominum, nihil trepi- Zacha. 9
dabit, *Filia Sion*, id est, populus Israël. Prophetæ enim Eccl. 34.
nomine filiæ totam plebem soliti sunt designare, quemadmo

dum

D dum Esaias ait, Sede in puluere filia Babylon. Et Sophonias,
Esa. 47. Exulta in omni corde filia Hierusalem. Sion verò est nomen
Soph.3. mõtis in quo erat templum, ac regis palatium: vnde per Sion frequenter totus Iudaicus populus explicatur. *Ecce rex tuus uenit super pullum asinæ.* Nostra translatio habet, Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam,
Zacha. 9 & super pullum filium asinæ. Vnde apud Matthęum inducitur Iesus vtrunque animal insedisse, videlicet asinam & pullum successiue. Hoc testimonium prophetale Euangelista adiecit, vt fidem corroboret, eo quòd Christus prophetarum vaticinia adimpleuit: & item, vt innuat quòd sacerdotes & scribæ, qui erant eruditi in lege, ex hoc facto merito attendis-
E sent Iesum esse Christum. ¶ Præterea quod turba præfata Christo corporaliter semel exhibuit, nos debemus ei quoti-
1.Cor.15. die spiritualiter exhibere. Dum ergo cognoscimus quod Iesus Hierosolymam venit, id est, ecclesiam visitat, quòd vtiq; facit quotidie, debemus ramos palmarum accipere, id est, florida opera charitatis dei, ac proximi. Palma enim est arbor
Canti. 8. æstate, ac hyeme florens: ideo charitatem (quę nunquam ex-
1.Cor.13. cidit) figuraliter exprimit, de qua in Canticis sponsa, Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent eam: idcirco æstate & hyeme, hoc est, in prosperis atque aduersis permanet florens, & fructus salutis producens, quemadmodum ait Apostolus, Charitas patiens est, benigna est: sicque Christo obuiare corde deuoto, eius aduentũ cor-
F dialiter suspirando, eius præsentiam amorose amplecten-
Amos 4. do, eiusque voluntati in omnibus cum congrua reuerentia obediendo, iuxta illud Amos, Prępara te in occursum dei tui Israël. Tunc quoque debemus Christum orare & collaudare, dicentes, Osannna in excelsis. Oratio nanque præconiis
Matt.21. mixta, efficacissima est ad impetrandum, prout fatetur Psal-
Psal. 17. mista, Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Et est Christus laudandus in omni loco propter suæ maiestatis præsentiam atque dominij vniuersalitatem, pro-
Psal. 102 pter quod fertur in Psalmo, Benedicite domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius: item in omnibus horis propter incessabilem suæ pietatis super nos effusionem. gratiæ influentiam, omniumque rerum conseruationem. Vn
Tob. 4. de Tobias filium hortatur, dicens, Omni tempore benedic deo.

deo. Et in psalmo, Semper laus eius in ore meo. In Ecclesia- A
stico quoque, Laudabo nomen tuum assiduè, & laudabit vs- Psal. 33.
que ad mortem anima mea dominum. Laudandus verò est Eccl. 51.
Christus rex immortalis, & verus deus, non pigra irruerentique mēte, sed corde syncero, ignito, ac stabilito, secundum illud Ecclesiastici, Et nunc in omni corde & ore collaudate Iosue. 24
& benedicite nomen domini. Vnde vbertim ait ardentissi- Eccle. 30
mus ille Psalmista, Confitebor tibi domine in toto corde Psal. 9.
meo. Tunc Iesus inueniens asellum, id est, humile mancipiū, Psal. 85.
iugo legis diuinæ subiectum, quod dicere potest, Vt iumen- Psal. 110.
tum factus sum apud te, & ego semper tecum. Sedebit super Psal. 137
illud, id est, in omnibus diriget animam eius, omnemq; alie- Psal. 72.
num dominatorem excludet. *Hæc non cognouerunt discipuli eius*, id est, cur Christus asellū sibi iussit adduci, & super B
illum sedit, & quòd in hoc implebatur prophetia de Christo prædicta, non intellexerunt apostoli, *Primum* id est, ante passionem, & tunc quando fiebant. Erant enim adhuc mirabiliter simplices, rudes, & ineruditi, nam (vt infra Iohannes de seipso testatur) in die dominicæ resurrectionis nondum sciuit, quòd oporteret Christū à mortuis surgere, quòd tamen Christus sibi & coapostolis tam vbertim prædixit, &
prophetatum edocuit, *Sed quando glorificatus est Iesus*, id Iohan. 20
est, post resurrectionem, quando corpus impassibile & glorificatum resumpsit. *Tunc recordati sunt*, id est, attenderunt, non quòd prius illud scierint, & post obliuioni tradiderint, rursusque pensauerint, sed recordatio sumitur nunc extense, pro consideratione, *Quia hæc scripta erant de eo* in Za- C
charia, vt dictum est. Tunc enim aperuit illis sensum, vt in- Zacha. 9
telligerent scripturas, insufflauitq; in eos, & dixit, Accipite Lucæ. 24
spiritum sanctum: in die quoque pentecostes docuit eos spi- Iohan. 29
ritus veritatis, de omnibus plene, ac euidenter. *Et hæc fece-* Acto. 2.
runt ei, id est, tunc quoque recoluerunt, quod turba fecit Chri- Iohan. 41
sto quæ dicta sunt, vt impleretur vaticinium Zachariæ. Zach. 9.
Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo, quando uocauit Lazarum de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Hæc turba contestabatur quòd vidit, videlicet quòd Lazarus verè mortuus fuit, atque veraciter à Christo resuscitatus. *Propterea & obuiam uenit ei turba*, non illa, de qua iam dictum est, quæ interfuit suscitationi Lazari, sed illa quæ id percepit ab alia. Subditur enim, *Quia audierunt eum fecisse hoc*

signum.

D *signum.* Hæc turba & illa fuerũt vna turba totalis, cuius partes turba dicuntur. Quidam enim eorũ qui occurrerunt Christo, affuerunt quando Lazarũ suscitauit, & alij nõ affuerunt, sed ab illis hoc didicerunt: sicque simul obuiauerunt saluatori, tanquam excellenti viro, mirabili, potentiq; homini, ac regi Messiæ. *Pharisæi autem dixerunt ad semetipsos,* id est, adinuicem inuidentes gloriæ Christi. *Videtis quia nihil proficimus* id est, negligenter & pigre habemus nos in exequẽdo propositum nostrum, de interfectione hominis huius, & non obtinemus quod proponebamus. Proposuimus enim impedire cõuersionem hominũ ad ipsum, & oppositum cõtigit, ideo subdunt. *Ecce mundus totus,* id est, magna pars hominũ in mundo viuentium, *Post eum abiit* ei adhæret, credit, obsequitur.

E Vnde ꝙ dicũt, mundus totus, accipiendum est per Hyperbolem, quæ est figura habẽs locum cum aliquid dicitur per excessum, ad insinuandum magnitudinem rei: quemadmodum

Gene. 41 in Genesi Pharao loquitur ad Ioseph, Absque tui oris imperio, nemo mouebit manũ, vel pedem in omni terra Aegypti. ¶ Chrysostomus & alij quidam exponunt hunc locũ de pharisæis credentibus. Aliosque à persecutione Christi detrahere peroptantibus, vt sit sensus. Videtis quia nihil proficimus, id est, quicquid fecerimus, vel molimur cõtra Iesum, nil prodest, nec eius magnificentiam impedire valemus, vt patet ad sensum: Nam ecce mundus totus post eum abiit. *Erant autem gẽtiles quidam ex his qui ascenderant Hierusalem, ut adorarent deũ Israel* in quodam loco tẽpli ad hoc deputato. Non enim in-

F gredi poterant ipsum templum. Vnde in Actis Iudæi legun-

Act. 22. tur Paulo imposuisse, ꝙ locum sanctum violasset, gentiles inducendo in templum, *In die festo* paschæ, quia non solum templum à Salomone constructum, sed & illud quod ædificauit Zorobabel, tantæ fuit famæ & excellentiæ, quòd gentiles ex diuersis mundi partibus confluxerunt in Hierusalem, vt deum Israël adorarẽt in loco ad diuina sacrificia, atq; ob-

1. *Esdr.* 5 sequia prælecto, præsertim in festiuitate paschali. Hoc in li-

2. *Mac.* 3 bris Machabæorum plenius recitatur. Vnde in Actis Apostо-

Act. 7. lorum scriptum est, quomodo quidam eunuchus potens Candacis reginæ Aethiopum ascẽdit adorare in Hierusalem, qui cum rediret, sedens in curru legensq; Esaiam à Philippo diacono est conuersus. Quidam ergo gẽtiles vnius dei cultores, quibus etiam ad salutem sufficiebat fides Christi venturi cum

lege

lege naturali, aſcenderunt cum Iudæis Hieruſalem verſus. A
Hi acceſſerunt ad Philippũ(apoſtolum) *qui erat*(oriundus)*à Betſaida* vrbe Galilęæ, de qua ciuitate fuerũt Petrus & Andreas. Lucæ. 6
¶ Cur potius acceſſerũt Philippum quam alium apoſtolum? Forte quòd maiorem cum eo habuerunt notitiam, vel ex circunſtantia loci poterant eum facilius alloqui: vel quia ſpecialem pietatem, ac manſuetudinem conſiderauerunt in eo, propter quod affati ſunt eum prius atque audẽtius, *Et rogabant eum, dicentes, Domine.* Dominum vocant Philippũ propter reuerentiam ſui magiſtri, & quia videbant quòd eſſet honeſta, ac religioſa perſona, *Volumus Ieſum uidere.* Sedit enim Ieſus ſuper animal paruum, vndique turbis vallatus, ita quòd ab vniuerſis non poterat conſpici. Hi ergo quoniam famam operum Chriſti audierunt, ipſum quoq; actorem optabãt videre, eiuſque colloquio frui, vel verbis doceri. B
Venit Philippus & dicit Andreæ deſiderium gentilium, in quo patet Philippi humilitas, quòd per ſe non præſumpſit hæc Chriſto intimare, magna quoque reuerentia quam habebat ad Chriſtũ: & quia Philippus inferior quodammodũ erat Andrea, monſtratur quòd inferiora per ſuperiora ad deum ſint reducẽda, vt ſit ordinatus proceſſus, inferiora quoque ad ſuperiora per media. Deute. 7
Andreas rurſum, & philippus dixerunt Ieſu, vnus protulit verba, & alius confirmauit, ſeu annuit, vt in ore duorũ ſtaret firmum verbum. Matt. 18 2. Cor. 13
Ieſus autem reſpondit eis, dicens, Venit hora, id eſt, iam partim adeſt, & cito plenius erit in paſſione, & poſt paſſionem, *Vt clarificetur,* id eſt, clarus & magnus, verúſque Chriſtus eſſe monſtretur, ſeu agnoſcatur, ac per hoc in hominum cordibus clarificetur, exaltetur, ſeu honoretur, C
Filius hominis, vt enim poſt pauca ſubiungitur, eadem hora qua Chriſtus hæc dixit, venit vox de cœlo, dicens, Et clarificaui, & iterũ clarificabo: quo facto dixit turba (in cuius mẽte iã aliqualiter clarificatus fuit Ieſus) Angelus ei loquutus eſt.
¶ Porrò, in paſſione clarificatus eſt in cordibus aſſiſtentium cruci, qui cum vidiſſent ſolis obſcurationem, terremotum, & cætera quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur, quemadmodum apud Lucam legitur. in reſurrectione autem clarificatus eſt Ieſus, id eſt, proprio corpore glorificatus, atq; in aſcenſione ſuper cœlos eleuatus, ſecundum quòd Apoſtolus, Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, propter quod & deus exaltauit illum. Deinde miſſo ſpiritu ſancto Matt. 27 Lucæ. 23 Acto. 1 Philip. 2. Acto. 2.

D ritu sancto clarificatus est, per Apostolorum prędicationem, ac multa miracula. Primò, in Hierusalem, vbi maxime inhonoratus extiterat, ita vt non esset ei species neq; decor, dein-
Esaiæ. 53 de in tota Iudæa, Galilæa, atq; Samaria. Postremo, maxime clarificatus est per prædicationem Apostolorum in vniuerso mundo, seu gentibus vniuersis, quæ vbiq; terrarum ad Chri-
Esa. 24. stum conuersi sunt, prout per Esaiam prædictum fuit, A fini-
Psal. 2. bus terræ audiuimus laudes, gloriam iusti. Et in Psal. Remi-
Psal. 56. niscentur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. De hac clarificatione exponit Augustinus verba inducta, ita quòd Christus his verbis conuersionem prędixit gentilium, quæ figurabatur per conuersionem horum paucorum gentilium, qui Christum videre optabant: de qua etiam clarifica-
E tione accipit Augustinus illud Psalmistæ, Exaltare super cœ-
Psal. 107 los deus, & super omnem terram gloria tua.

¶ Prosecutio huius Capitis.
Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit.

ARTICVLVS XXXI.

Philipp. 2 EX decreto æternæ sapientiæ summæ trinitatis debuit passio Christi eius glorificationem, gen-
E tiumque conuersionē præcedere: quoniā Christus patri vsque ad mortem obediendo, meruit
F sibiipsi præmium accidentale, videlicet corporis glorificationem, atque iudiciariam potestatem, omnibus quoque hominibus meruit non solum veniam culpæ, sed etiā cōuersionis, iustificationisq; gratiam, propter quod ait apud
Lucæ. 24 Lucam, Nónne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in
Ibidem. gloriam suam? Et iterum, Oportebat Christum pati, & resur-
Heb. 9. gere tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam in remissionem peccatorum in omnes gētes. Porrò, quòd ita sit, Christus ostendit per aptum exemplum. *Amen amen dico uobis, nisi granū frumenti cadens in terram* (id est, seminatum) *mortuum fuerit,* id est, corruptum & resolutum, *Ipsum solum manet,* id est, fructum non affert, nec multiplicatur. Corruptio quippe vnius, generatio alterius, propter hoc vnū nō generatur ex alio, nisi illud primo corrumpatur. *Si autem mortuum*

tuum fuerit (id eſt, putrefactum in terram) *multum fructũ affert,* A
quia generat ſpicam granis plenam. ¶ Per granum, Chriſtus *Pſal.* 71
ſeipſum ſignauit, qui ex cœleſti area in hũc mundum per in-
carnationem ſeminatus eſt, vnde de ipſo habetur in Pſalmo,
Erit firmamentum in terra in ſummis montium. Tranſlatio
Hieronymi iuxta Hebræum ſic continet, Erit memoriale tri
ticum. Et Zacharias ait, Quid bonum domini, & quid pul- *Zacha.* 9.
chrum eius niſi frumentũ electorum? Vult ergo Saluator aſſe
rere, quòd ſicut granum non corruptum, nequaquam fructi-
ficat, ſic ipſe non fructificaret in gentibus, illas per Apoſto-
los conuertendo ad fidem, niſi prius à Iudæis occideretur.
quod per Eſaiam manifeſtè inuenitur prędictum, quo ſcribi- *Eſa.* 53.
tur, Si poſuerit animam ſuam pro peccato, videbit ſemen lon
gæuum, & voluntas domini manu eius dirigetur. Per ſemen B
longæuum intelligitur plebs fidelis credens in Chriſtũ, quæ
vſque in finem ſeculi perdurabit. Denique, per voluntatẽ do-
mini deſignatur conuerſio gentium, ſecundum quod Theſſa *Theſſ.* 4
lonicenſibus ſcribit Apoſtolus, Hæc eſt voluntas dei ſanctifi
catio veſtra: hæc in manu Chriſti directa eſt, id eſt, ad bonũ
finem, atque ſalubrem effectum perducta, eo quòd poſuit ani
mam ſuam pro peccato generis humani delendo. *Qui amat
animam ſuam, perdet eam.* ¶ De multiplici amore loquitur ſa 1. *Cor* 13.
cra ſcriptura. Primò, de vero diuino, ac ſpirituali amore, qui 1. *Petr.* 4
fundatur in bono honeſto: cuiuſmodi ſunt bona animæ, vir-
tus, ſapientia, gratia, beatitudo. De hoc amore dicit Apoſto-
lus, Si linguis angelorum loquar, &c. Et Petrus, Ante om-
nia (inquit) mutuam in vobis charitatem continuam haben- C
tes. Huic amori opponitur odium quod eſt ſummum pecca-
tũ. Secundò, de amore carnali inordinato & ſeculari, qui fun
datur in bono temporali, delectabili, vel vtili ſaltem appa-
rẽter, de quo amore dicit Apoſtolus alloquens Timotheum, 2. *Tim.* 3
In nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt *Pſal.* 138.
homines ſeipſos amantes. Huic amori opponitur odium bo-
num, de quo Pſal. Perfecto (ait) odio oderam illos. Porrò, iu-
xta philoſophũ amare eſt alicui bonũ velle. Dupliciter ergo
intelligi poteſt præſens ſcriptura. Primò, Qui amat animam
ſuã, id eſt, qui verè ac ſpiritualiter diligit eã in ſeculo iſto, vo
lens ſibiipſi, & cupiens perſeueranter bona, honeſta, ſpiritua-
lia, ac diuina, perdet eam. i. in ſeculo iſto exponet eã propter
deum, atq; iuſtitiam aduerſis, ac mortis periculis, pręponetq;
dura

D dura corpori delectabilibus mundi, incedens per arctam viā,
Matth. 7 nec timens eos qui corpus occidunt. Hæc est salutaris perdi-
Matt. 10 tio, quæ est effectus sancti amoris, estq; perditio ista, suipsius
Matt. 16 abnegatio, ꝓpriæ crucis portatio, & Christi imitatio. de qui-
Lucæ. 9 bus apud Matthæū ait Saluator, Si quis vult venire post me,
abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequa
tur me. Secundò, Qui amat animam suam carnali & vitioso
amore, ambulando in concupiscentiis propriis & temporali-
bus potius quàm æternis inhærendo: perdet eam, id est, æter
nam damnationem incurret, & seipsum vera fœlicitate post
Eccle. 18 hanc vitā priuabit, iuxta illud Ecclesia. Si præstiteris animæ
tuæ cōcupiscentias eius, facient te in gaudium inimicis tuis.
Psal. 10 Tales verè odiunt semetipsos, dicente scriptura, Qui diligit,
E iniquitatem, odit animā suā. Vult enim ei quæ nocent. De ta-
libus ait Iudas in sua canonica, Hi sunt in epulis suis conui-
uantes, sine timore, semetipsos pascētes, nubes sine aqua, quæ
à ventis circumferuntur, quibus procella tenebrarum conser
uata est in æternum. Huic autem secundæ expositioni magis
concordant sequentia. *Et qui odit animam suam in hoc mundo*,
id est, delectabilia mundi & carnis ei substrahit, eamq; quo-
tidie propter Christū mortificat: & si occurrat articulus, pro
fide & iustitia mortē amplectitur temporalem *In uitam æter-
nam* adipiscendam merito odij huius *Custodit eam* de quo
Lucæ. 14 odio dicit Saluator apud Lucam, Si quis venit ad me & non
odit patrem suum, & matrem, & fratres, & sorores, & vxorē,
Galat. 5 & filios, adhuc autem & animam suam non potest meus esse
F discipulus. Fugiamus ergo delectabilia vitæ præsentis, om-
nemque mundi honorem, famā & gloriam cordialiter asper-
nemur, crucifigētes iuxta doctrinam apostoli carnem nostrā
cum vitiis & concupiscentiis. *Si quis mihi ministrat* obedien-
do meis præceptis, vel acquiescēdo consiliis euāgelicis, *Me
sequatur.* id est, Patiendo aduersa, me æquanimiter, fortiter,
atque stabiliter imitetur, nō recedendo à via iustitiæ propter
1. Pet. 2. tormenta. Vnde admonet Petrus, Christus passus est pro no-
bis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.
Hoc est, quod Iohānes in sua docet epistola, Qui se dicit ma-
1. Iohā. 2. nere in Christo, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.
1. Tim. 3. Paulus quoq;, Omnes (inquit) qui volunt pie viuere in Chri-
sto, persequutionē patientur. Quid tam iustum, decens & san
ctum, quàm vt discipuli imitentur magistrum, serui dominū,
membra

membra quoque caput? *Et ubi sum ego,* inuiolabiliter secun A
dum diuinã naturam, semper quoq; post ascensionẽ, id est, in
regno cœlorum, in patria beatorũ, *Illic & minister meus erit*
post vitę præsentis occasum, & plenam satisfactionẽ, hic, vel
in purgatorio factam. Vnde in Apoc. loquitur Christus, Qui *Apoc.3.*
vicerit, dabo illic sedere mecũ in throno meo, sicut & ego vi-
ci & sedi cũ patre meo in throno eius. Et Aposto. Cupio (ait) *Philipp. 1*
dissolui & esse cum Christo, Hinc iterũ dicit ad Timoth. Si *2.Tim.2.*
cõmortui sumus & conuiuemus, si cõpatimur & conregnabi-
mus. *Si quis mihi ministrauerit* perseueranter vsq; in finẽ, de-
clinãdo ab omni peccato mortali, iuxta illud in Psalmo, Am *Psal. 100*
bulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, *Honorificabit eum,* id est, honorabilem eum faciet, magnamq; ei reue-
rentiam exhibebit, *Pater meus qui est in cœlis,* id est, in cœle B
sti palatio, in angelorũ consortio, in cœlestis paradisi delitiis
cõstituet eum pater æternus, sed & diuinę essentiæ vniet ani-
mam eius, vt videat deum sicuti est clare per speciem. ¶ Sæpe *1.Iohan.3*
insuper deus exaltat seruos suos fideles in vita præsenti & *1.Cor.13.*
post mortem. propter quod dicit propheta, Mihi autẽ nimis *Psal. 100*
honorati sunt amici tui deus. Magna honorificatio filiorum
adoptiuorũ est esse cum filio naturali, cohæredesq; Christi.
de quo honore ait inferius. Pater quos dedisti mihi, volo vt
vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam.
Nunc anima mea turbata est, id est, vehementer mota, non ta- *Iohã.17.*
men inordinate affecta. ¶ Turbatio ista fuit in anima Chri-
sti, quantum ad inferiorem eius partem & appetitum sensiti- C
uum, non ex infirmitate, sed præuia rationis deliberatione,
absque superioris partis animæ inquietudine: vnde nomine
perturbationis aliud nihil designatur, nisi ingens commotio
appetitus sensitiui, instantem passionem naturaliter abhor-
rentis, ex præuia imaginatione illius, ipsa ratione talem pas-
sionem imperante, ad insinuandum veritatem humanæ na-
turæ in Christo. Talis quoque turbatio fuit meritoria nobis.
sicut & cæteræ afflictiones, passionesq; Christi, & item con-
solatoria, vtpote ne desperatione, vel pusillanimitate franga
mur, dum necessitate, vel infirmitate turbamur. In nobis ta-
men turbatio solet mentis tranquillitatẽ auferre. Denique, ꝙ
turbatio nõ semper sonet in vitiũ, sed magnã motionem signi
ficet, patet ex hoc ꝙ inanimatis quoq; solet ascribi, quemad-
modum dictum est supra. Cùm turbata fuerit aqua mittat me *Ioan.5.*

 in piscinam.

D in piſcinam. Et in Pſalmo, Qui conturbas profundum maris.
Pſal. 64. Qualiter verò turbatio & cæteræ paſſiones fuerint in Chri-
Iohan. 1 ſto, dictum eſt plenius in præcedenti capitulo. *Et quid dicā?* id eſt, ex turbatione prædicta ſentio in me diuerſos effectus, ex quibus diuerſæ preces procedere poſſunt: ideo quęro quid dicam, non quòd ignorem quid dici expediat, vel præ anguſtia ſpiritus loqui non valeam, ſed vt arduitatem cauſæ, ſiue negotij pandam, quia ſecundum appetitum ſenſitiuum refugio mortem, ſed ſecundum rationem & voluntatem deſidero mori pro beatitudine mundi. Veruntamen appetitus animæ Chriſti, non fuerunt ſibi inuicem inordinate repugnantes neque contrarij. Inferior enim permittebatur naturaliter agere quod ſuum erat ſub moderamine rationis. *Pater ſalui-*
E *fica me ex hac hora.* ¶ Hoc exponi poteſt dupliciter. Primò, vt ſit ratio deliberatæ rationis quæ ſemper exaudiebatur in Chriſto, eritque ſenſus, Pater ſaluifica, id eſt, ſaluum fac me ex hac hora, id eſt, paſſione inſtante, & turbatione atque pauore præſenti: non vt non moriar, vel vt non turber & paueam, ſed vt per acceleratam reſurrectionem ab omnibus pœnis his liberer, ſimque impaſſibilis corpore & anima. Iuxta
Pſal. 21. hunc ſenſum orat Chriſtus frequenter in Pſalmo, vt cum ait, Tu autem domine ne elongàueris auxilium tuum, erue à fra-
Hier. 17 mea deus animam meam. Salua me ex ore leonis. Hieremias quoque, Confundantur (inquit) qui me perſequuntur, & non confundar ego, paueāt illi & non paueam ego. Secundò, exponitur, vt ſit ratio animæ ſecundum ſenſitiuum appetitum,
F ſecundum quem dixit, Tranſeat à me calix iſte, Pater ſaluifica me ex hac hora, id eſt, à malis pœnalibus temporis nunc inſtantis, videlicet à morte & afflictionibus cæteris, quas na
Matt. 26 turaliter horreo. Verùm quoniam Chriſtus hoc abſolute nō petiit, ſed ſimpliciter, hoc eſt, ex deliberata ratione & voluntate rationali diuinæ voluntati perfectiſſime ſubiecta & conformata pati optauit, propterea ſubditur, *Sed propterea,* id eſt, vt patiar iſta pro tuo honore, hominumque ſalute, *Veni in hanc horam,* id eſt, humanam naturam aſſumpſi, & mortalis, ac temporalis fieri volui, atque hucuſque perueni, ducens vitam perſequutionibus atque laboribus abundantem.
Eſaiæ. 35 Deinde ſubiungitur deliberatæ rationis petitio. *Pater cla-*
Roma. 8 *rifica tuum nomen,* id eſt, meipſum manifeſta, tuam bonitatem, maieſtatem ac omnipotentiam per meam paſſionem declara.

clara. Virtute quippe & merito paſſionis Chriſti pater totũ A mundum illuminauit, ſuique nominis notitiam gentibus per Apoſtolorum doctrinam patefecit.

¶Ex hoc enim quòd pater tradidit filium ſuũ pro nobis in mortem, oſtenditur miſericordia atque dilectio eius ad nos, & item iuſtitia eius, quæ tanta eſt, quòd maluit vnigenitum ſuum occidi, quàm peccatum manere inexpiatum, multũ, immune: ſapientia quoq;, quòd tam admirabilem & conuenientiſſimum modum inuenit. Itaq; mors Chriſti fuit clarificatio patris, imò paſſio martyrum clarificatio nominis eſt diuini, quoniam moriendo pro veritate deum honorãt, & verum ac iuſtũ oſtendunt. Propter quod dicit Apoſtolus ad Epheſios, In omni fiducia magnificabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Infra quoque de Petro habetur, Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet deum. *Venit ergo uox de cœlo,* id eſt, in aëre formatus eſt ſermo cœleſti virtute, videlicet à deo miniſterio angeli loquentis in perſona dei patris, quemadmodum in Chriſti baptiſmo & transfiguratione. Quæ autem fuerit vox iſta, ſubiungitur. *Et clarificaui, & iterum clarificabo,* hoc quidam exponunt de clarificatione filij à patre, vt ſit ſenſus, Et clarificaui te ô vnigenite, & iterum clarificabo te: poteſtque clarificatio iſta exponi de CHRISTO ſecundum vtranque ſuam naturam, quia ſecundum diuinitatem pater clarificauit, id eſt, ab æterno clarum, glorioſumque genuit filium, quem produxit ſibiipſi æqualem, communicando ei eandem numero claritatem, quam habuit & ipſe: ſecundum humanitatem verò pater clarificauit, id eſt, clarũ fecit, ac propalauit Chriſtũ in omnibus mirabilibus, quæ circa eius humanitatẽ oſtendit, prænunciando eius incarnationem per prophetas, annunciando eius conceptionẽ virgini ſanctæ per angelum, educendo eũ de clauſo virginis vtero, & cetera miracula faciendo per Chriſtũ, in teſtimoniũ q; ſit Chriſtus: & iterum clarificabo te, in paſſione, per mirabilia quę tũc fient, in reſurrectione, aſcẽſione, ſpiritus ſancti miſſione, Apoſtolorũ prædicatione, & miraculorũ per eos eorumq; ſequaces perpetratione. Vnde in actis loquitur Petrus, Deus patrum noſtrorũ glorificauit filium ſuum Ieſum, ſed quoniam Chriſtus immediatè ante hæc verba orauit, dicendo, Pater clarifica tuũ nomen. Videtur glorificatio iſta referenda ad patrem qui di-

Epheſi. 1. Iohã. 21. Matth. 3 B Marci. 1. Lucæ. 3. Iohan. 1 Matt. 17 Marc. 9 Lucæ. 9 Lucæ. 1. C Acto. 3 Iohan. 11

D cendo, Et clarificaui,& iterum clarificabo, ostendit se exaudiuisse precẽ filij sui dilecti,qui paulo ante asseruit,Ego sciebam, quoniam semper me audis: Pater ergo clarificauit seipsum in filio & per filium quoniam quicquid communicauit filio ab æterno per generationem diuinam, vel in tempore per miraculorum operationem totum cessit ad clarificationem patris,cuius tota perfectio relucet in filio: imò cum patris & filij sit vna substantia, eorum est vna clarificatio.
Iohan. 5 Quod enim est ad gloriam vnius diuinarum personarum,est ad gloriam singularum. Propter quod dixit Saluator, Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum *Turba ergo quæ stabat,* ex quo patet,quòd domino Iesu stante & verba ista loquente, populus quoque subsistit, & a-
E spexit,atque aduertit, *Et audierat uocem,* præfatam de cœlo allatam, *Dicebat tonitruum factum esse. Alii dicebant, Angelus ei loquutus est.* Per turbam intelliguntur rudiores,qui vocem prædictam nec intellexerunt,nec discernebant,sed sonũ
1.Re.12 confusum iudicauerunt. & forsitan existimabant quòd tale aliquid factum esset miraculose,quale in libris Regum factũ legitur,vbi habetur quòd Samuele orante,dedit dominus voces & pluuias. Per alios intelliguntur subtiliores, qui vocem prædictam attẽdebant esse articulatam & significatiuam. Et quia credebant eum esse regem Israel & Messiam, putabant angelum ei loquutũ, quemadmodum in scripturis veteris testamenti leguntur angeli prophetas affati. ¶ Sed multum mi-
Chryso. randum videtur,quòd vocem prædictam non intellexerunt,
F quæ (vt arbitror) facta est in Hebræo idiomate. Chrysostomus autẽ testatur circa hũc locũ,quod aperta quidẽ & bene significatiua erat vox ista,sed citò ab eis euolauit,quasi à grossioribus,carnalibus,& desidiosis, & hi sonitum tantum retinuerunt. Alij verò,ꝙ articulata vox erat nouerant,quid autẽ significaret ignorabant,sed nec verba hęc satisfaciũt dubitationi meæ. Si enim vox ista in Hebræo facta est,intellexerũt eam Hebræi,quantũ ad sensum superficialem,præsertim cum dubiũ nullũ sit,quin vox ista multũ fuerit altissona & distincta. Quomodo ergo turba dixit factũ esse tonitruum, cum & turba esset Hebrææ linguę nõ ignara? Si aliquis dicat,ꝙ ideo
Apoc.14. dixit factũ esse tonitruũ, quoniã facta fuit vox magna toni-
Iob.26. truo similis,quomodo Iohannes ait in Apoca. Audiui vocem quasi tonitrui magni. Et apud Iob inducitur, Cum vix paruam

uam stillam sermonũ eius audierimus, quis poterit tonitruũ A
magnitudinis eius intueri? Si inquã hoc aliquis dicat, tũc tur
ba ista non differebat ab aliis, quoniã vox angelorũ assimula
tur tonitruo. Puto ergo, ꝙ turba quæ dixit tonitruũ factum,
maxime fuit gentilis. Dictũ est enim, ꝙ multi gentilium ade
rant. Hi enim, quoniam linguam Hebręã non intellexerunt,
putabant factum esse tonitruũ, sicut in passione Christo cla- Psal. 21
mante, Heli heli lamazabathani: quidam audientes dixerũt, Matt. 26
Ecce Heliam vocat iste. Illi enim secundum Hieronymũ fue
runt gentiles & ministri Pilati, qui linguã Hebræã non intel
lexerunt perfectè, sed nomen Heliæ sæpe audierunt: propter
quod Iesu dicẽte Heli putabant, ꝙ inuocaret Heliam. Sic isti
prædicta verba nequaquã intelligentes, dixerunt factum esse
tonitruũ. Alij verò, puta Iudæi, intellexerunt verba quantum B
ad sensum superficialem, quemadmodum simplex clericus le
gens verba hæc, significationẽ eorum superficialiter cõcipit,
sensum tamen intentũ atq; latentem non intellexerunt: idcir
co dixerunt, Angelus ei loquutus est: & hoc verum fuit, quan
tũ ad hoc quod immediatus formator vocis angelus fuit, sed
quoad hoc verũ non fuit, ꝙ angelus in propria persona, vel
tanquã superior loqui putabatur, putabant tamen, ꝙ vox illa
aliquid magni notauit, ad declarãdũ ꝙ Iesus esset verus rex
Israel. *Respondit Iesus & dixit, Non propter me*, id est, nõmeã
instructionem vel vtilitatem, aut necessitatẽ. *Hæc uox uenit,
sed propter uos*, id est, ad vestram informationem atq; salutẽ,
Christus nempe perfectè cognouit semetipsum, nec eius bea-
titudo ex nostra cõuersione augetur, sed populus ille, & nos C
indigemus instructione angelica, & conuersatione mẽtis no-
stræ ad Christum. Nihilominus, vox illa venit propter clari Iohan. 8.
ficationẽ Christi, vt dictum est. *Nunc iudicium est mundi.* Su Iohan. 3.
perius dixit filius dei, Ego non iudico quenquã. Et, Non mi-
sit deus filium suum vt iudicet mundum: quæ intelligenda
sunt de iudicio discussionis, & reprobationis finalis seu con- Rom. 8.
demnationis. Quod ergo iam asserit, Nunc iudiciũ est mun-
di, accipiẽdum est de iudicio discretionis, vt sit sensus, Nunc,
id est, tempore euãgelicæ legis, & nunc in præsenti atq; post
passionem meam: iudiciũ est mundi, id est, iudicialis discre-
tio hominũ agitur, vtpote prædestinatorum clemẽs ad Chri-
stum cõuersio, & reproborũ iusta relictio. Ex tempore enim
prædicto deus mox me demonstrauit, qui essent electi, & qui

D præsciti, per hoc, quod aliquibus magnam largitus est gratiam, aliosque deseruit, sicque iudicauit discretione prudenti inter electos & reprobos, illos vocãdo, istos derelinquendo. *Nunc*, virtute passionis meæ, & per Apostolorum prædicationem, sancti spiritus illustrationem, *Princeps huius mundi*, id est, diabolus, rector & dominus hominum mundanorum, qui à diabolo superantur, propter quod eius serui dicuntur: iuxta illud Petri, A quo quisquam superatus est, huius & seruus est. Nec mirum si diabolus appelletur princeps mundi,
2. Petr. 2 cum de ipso dicat Apostolus, Deus huius seculi excæcauit mẽ
2. Cor. 4 tes infidelium, quæ verba malè intelligentes Manichæi, di-
Matth. 4 xerunt diabolum dominum esse substantiæ mundialis: secun
Matth. 1. dum quòd alibi spondet Christo, Hæc omnia dabo tibi, si
E procidens adoraueris me. Itaque nunc princeps huius mun-
Lucæ. 4 di. *Eiicietur foras*, id est, à cordibus hominum expelletur, quia in toto mũdo innumerabiles qui seruierunt peccatis, idolis, siue dæmonibus, conuertentur ad me, & fient templum spiritus sancti, in quibus paulo antè habitauit diabolus. Hóc statim post missionem spiritus sancti cœpit vehementer im-
Acto. 6. plere. Primò, in populo Iudæorum, quando ad prædicationẽ Petri tot millia Hebræorum cõuertebantur, ita vt etiam multa sacerdotum turba obedierit euangelio, sicut in Actis scri-
Psal. 71 bit Lucas. Deinde in omni terra gentilium, quando cœpit copiose impleri illud in Psalmo, Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ. Omnes gentes magnificabunt eum.

¶ Sed nonne per gratiam dei à principio mundi eiectus est
Iohan. 7 diabolus à cordibus hominum electorum? Vtique, Quomo-
F do ergo ait, nunc eiicietur, quasi antè eiectus non fuerit? dicendum quòd ideo, quoniam tunc eiectus fuit à paucis, nunc verò cœpit ab innumerabilium cordibus eiici. Simili modo dictum est antè, Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *Et ego si exaltatus fuero à terra*, id est, in cruce leuatus. Quod ait, si, non est intelligendum dubitatiue, sed assertiue, sicut iam dixit de grano frumenti, si mortuum fuerit, multũ fructum affert. Et Amos dicit, Si erit ma-
Amos. 3 lum in ciuitate, quod dominus non fecit. Sic etiam ait Iob, Si
Iob. 31 contempsi iudicium subire cum seruo meo, quæ omnia certitudinaliter non dubitatiue dicuntur, *Omnia* genera hominum, id est, quosdã de omnibus, scilicet iuuenes & virgines, Iudæos & paganos, doctos & simplices, pauperes & diuites,

Traham

Traham ad meipsum non violenter, sed amorose. id est, per fidem & charitatem conuertam eos ad me: Christus enim moriendo satisfecit pro omnibus quantum fuit in ipso, & merito suæ passionis, infusa est electis in toto mundo gratia, per quam audita Euangelica prædicatione, ad Christum conuersi sunt, secundum quod Esaias prædixit, Gentes quæ non cognouerunt te, ad te current. Et Psalmista, Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. A Esa. 55. Psal. 21.

¶ Deinde, ponuntur verba Euangelistæ, exponentis præinducta Christi verba. *Hoc autem,* videlicet si exaltatus fuero à terra, *Dicebat, significans qua morte* i. quali modo seu genere mortis, *Esset moriturus,* quia per exaltationem intellexit suam crucifixionem. *Respondit ei turba* id est, pars turbæ, quæ non credidit, sed Christo opposuit. In turba nanq; multi fuerunt, qui crediderunt, videlicet qui dixerũt, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israël: aliqui quoque fuerũt ibi qui inuidebant gloriæ Christi, præsertim scribæ & pharisæi, ac fautores eorum. Hi ergo dixerunt. *Nos audiuimus ex lege* i. ex scripturis veteris testamenti (sumunt enin legẽ pro libris Mosi & prophetarum) *Quia Christus manet in æternum,* id est, immortaliter subsistit, & incorruptibiliter perseuerat. Cognouerunt ergo isti Iudæi aliquid de Christi æternitate, de qua Daniel ait, Potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod nõ corrumpetur. Et in Psalmo, Tu es sacerdos in ęternum. Atq; in Esaia, Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. *Et quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis?* Christus nõ dicitur iã dixisse, oportet exaltari filium hominis, sed ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham, &c. Cur ergo sic repetunt, Quomodo tu dicis: oportet exaltari filium hominis? Dicendum, quòd isti Iudæi memoriter tenuerunt, quòd Christus communiter appellauit se filium hominis. & paulo ante iam dixerat, Venit hora vt clarificetur fili⁹ hominis: ideo sensum potius quàm verba Christi resumunt. Attenderunt quoq; quòd Christus non dubitanter, sed certitudinaliter dixit, si exaltatus fuero propter quod dicũt eum dixisse, oportet exaltari. Sed vnde sciebant quòd Christus per sui à terra exaltationem, intellexit suam crucifixionem? Ad hoc quidam respondent, quòd apud Iudæos erat prouerbium, per exaltationem designari crucifixionem: velut si aliquis ei quem cupit suspendi, dicat, eleue- B Iohã. 12. Mat. 21. Mar. 11. Lucæ. 13. Danie. 7 Psal. 109 Esaiæ. 2. C

D ris in altum. Sed si hoc ita esset, tunc vtique verbum Christi valde manifestum fuisset, nec Euangelista indiguisset illud exponere tanquam obscurum. Vnde secundum Augustinum verbum illud exaltationis adeo fuit obscurum, quòd nec discipuli pro tunc illud intelligebant: ideo secundũ Augustinũ & Bedam Iudæi illud intellexerunt non vigore sapiẽtiæ, sed peste ac stimulo inuidentiæ. Iam enim decreuerunt crucifigere Iesum, propterea stimulata eorum inuidia dedit eis facilem intellectum sermonis eorum propositũ designantis. Itaque dicunt, Quomodo tu dicis, oportet exáltari filium hominis? tanquam dicant, verba tua contraria sunt. Dicis enim, ꝙ tu filius hominis sis Messias, & item, quòd sis crucifigendus, hæc autem simul stare non valent, quoniam nos audiuimus
E ex lege, quod Christus manet in æternum, ideo diligẽtius sciscitamur à te. *Quis est iste filius hominis?* Quem dicis crucifigendum, quasi dicant, Tu ille esse non potes, cum te Christũ esse insinues. Magna proculdubio cæcitas atque peruersitas Iudæorum istorum, volentium demõstrare, quòd ideo Iesus
Dani. 7. non sit Christus, quoniam dixit se occidẽdum. Cum Daniel
Dan. 9. qui prophetauit de Christi æternitate, apertissime vaticina-
Esa. 53. tus sit de eius passione. Post hebdomadas (inquiens) sexagin
Psal. 106 ta duas occidetur Christus. Et Esaias, qui de Christi intermi
Psal. 21. nabili pace prædixit, de eius quoq; amarissima passione prę-scripsit, Nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à deo, & humiliatum. Dauid quoque eodem Psalmo quo dixit de æternitate Christi, de passione adiecit, De torrente in via
F bibet. Et alibi dicit Psalmista, Aruit tanquã testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me. Itaque, simul stant mors Christi, & eius æternitas dupliciter. Primò, quoniã mors conuenit ei ratione naturæ humanæ, æternitas ex parte diuinæ naturæ. Secundo, quoniam licet secũdum assumptam humanitatem occisus sit, & homo esse ad tempus desiit, tamen post triduum glorificatus est in carne assumpta, & secũdum humanitatem ad vitam impassibilem suscitatus, sicque æternitas competit ei etiam quoad naturam assumptam à parte post: iuxta illud Apostoli
Heb. 7. ad Hebræos, Christus eo quòd maneat in æternum sempiternum habet sacerdotium, semper viuens ad interpellandum pro nobis. *Dixit ergo eis Iesus* (Adhuc) *modicum lumen in uobis est,* hoc est, non penitus caretis notitia veritatis, sed de luce

cogni

cognitionis Christi parum habetis, videlicet, quia cognoscitis, quòd maneat in æternum. Imperfecta verò est vestra cognitio, quoniá ignoratis quomodo passio, & æternitas Christi sibiinuicem non repugnent, quia non referuntur ad idem secundum idem, seu eodem modo, vt dictum est. vel sic, Adhuc modicum, id est, modico tempore seu paucis diebus: lumen in vobis est, hoc est, ego qui sum lux mundi, inter vos conuersor atque deambulo, ideo *Ambulate*, id est, de imperfecta notitia Christi, ad eius perfectiorem cognitionem procedite, & totum intelligite, scilicet, Christum esse crucifigendum, & in æternum victurum, *Dum lucem habetis*, id est, dũ me splendorem lucis æternæ præsentem conspicitis, qui vos instruere sum paratus, *Vt non tenebræ uos comprehendant*, id est, ne caligo vitiorum, & cæcitas ignorantiæ atque perfidiæ animas vestras capiant, illaqueent, seu constringant, secundum quod Salomon ait in Prouerbiis, Iniquitates suæ capiēt impium, & funibus peccatorum suorum cõstringetur. *Et qui ambulat in tenebris* (erroris & culpæ) *nescit quo uadit* id est, inordinate, & errabunde incedit, nec proprios actus intelligit, neque ad finem salubrem perueniet, sed tendit periculosius, & perit magis quam arbitratur. Omnis enim qui peccat, est ignorans secundum philosophos & theologos, quoniam acquiescit malo sub specie boni, & operatur illicita tanq̃ bona. Vnde Salomon in Prouerbiis loquitur, Via stulti recta est in oculis eius. ❡Denique, & nos ambulare debemus per semitas æquitatis, & viam mandatorum cœlestium currere, dum lucem gratię, & veritatis notitiam habemus, quemadmodum dicit Apostolus, Dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes. Et, Noli negligere gratiam dei, quæ data est tibi. *Dũ lucem* (id est, me Christum) *habetis* (pręsentem) *credite in lucem* vnigenitum filium dei, ad quē pater ait, per Esaiam, Dedi te in lucem gentium. Et, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, *Vt filii lucis sitis*, id est, filij Christi, per fidem, dilectionem, & imitationem ipsius, quemadmodum ad Galatas dicit Apostolus, Omnes vos filij dei estis per fidem. Vel filij lucis, id est, gratiæ & sapientiæ. *Hæc loquutus est Iesus* (obstinatis Iudęis) *& abiit* extra Hierusalem, *Et abscondit se ab eis*, transeundo per medium eorum, cedens furori eorum, quoniam nondum venit hora suæ passionis: dansq; exemplum, sæpe humiliter declinandi ac fugiendi, potius quàm

[Margin: A; Baruch. 3; Hebr. 1.; B; Prou. 12.; Psal. 118; Galat. 6.; C; 1. Tim. 4; Esa. 49.; Esa. 9.; Gal. 3.; Iohã. 7.]

D quàm potenter resistendi. Vel seipsum persequutionibus ingerendi, secundum quod dictum est plenius circa finem octaui capituli. Veruntamen agnoscendum, quia vt alij tres Euangelistæ concorditer referunt, Iesus antequam se abscondit, intrauit in templum eiiciens inde ementes, & vendentes. Cumque cum sacerdotibus, scribis, & pharisæis, acriter disputasset, relictis illis, discessit, & introiuit Bethaniam. Nihilominus, feria secunda, & tertia reuertebatur, & prædicauit in templo.

Mat. 21. Mar. 11. Luc. 19.

¶ Explanatio residuæ partis.

Cum autem tanta signa fecisset Iesus coram eis.

E ARTICVLVS XXXIII.

Ioh. 11. Iohan. 9. Iohã. 12

D Einceps ostenditur Iudæorum obstinata perfidia propheticè prænunciata, *Quum autem tanta signa* quæ nunc descripta sunt, vtpote suscitatio Lazari, illuminatio cæci nati, impetratio vocis cœlestis, *Fecisset Iesus coram eis.* Multa autem signa tunc fecit, puta in die palmarum, quæ Iohannes non recitat. Vnde apud Matthæum inducitur, quòd cum esset in templo accesserunt ad eum cæci & claudi, curauitque eos, *Non credebant in eum* (imò nec ei) *ut sermo Esaiæ impleretur quem dixit.* Quod ait, vt sermo Esaiæ impleretur, intelligendum est, concomitanter nõ causaliter. Non enim ob hoc

F fidem Iesu spreuerunt, vt verificarent verba Esaiæ. Sic enim nouissent Esaiam de eorũ excæcatione prenunciasse, & quòd

Esa. 53. Iesus esset Christus quem Esaias prædixit non recipiendum à populo Iudæorum: pro maiori parte eorum, sed ex incredulitate ipsorum consecuta est impletio vaticinij Esaiæ, nec solum Esaiæ, sed insuper Dauid & Hieremiæ, ac Danielis. Scri

Psal. 68. ptum est enim in lib. Psalmorum, Obscurentur oculi eorum

Danie. 9 ne videant. Et Hieremias ait, Reliqui domum meam, diuisi

Hier. 12. hæreditatem meam, dedit contra me vocem suam, ideo odiui eam. Daniel quoq; dixit, Nõ erit eius populus qui eum negaturus est. Deinde ponuntur verba Esaiæ in persona prophetarũ loquentis, *Domine, quis credidit auditui nostro?* Præuidẽs

Esa. 53. enim Esaias in spiritu sancto, quàm pauci Iudæorum reciperent Christum, admirando inquirit, Domine, quis Iudæorũ,

quasi

quasi dicat,modica pars eorũ credidit auditui nostro, id est, A
verbis ac mysteriis Christi, quæ tu nobis reuelasti de Christo,& quæ audiendo à te didicimus. Auditus quippe est sensus disciplinæ secundum philosophum, & iuxta Apostolum, Fides est ex auditu. Vel, Quis credidit auditui nostro? id est, 2.Cor.8.
verbis propheticis quæ audiuimus à te. Quanuis enim Iudęi 2. Cor.3.
dicant prophetis se credere, tamen secundum veritatem eis 1.Ioh.3.
non credunt,quia non recipiũt veram eorum expositionem, 1. Cor. 1.
sed literalem,carnalem, & superficialem quæ occidit. Vnde Eccl.1.
Saluator loquutus est Iudæis incredulis, Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi. *Et brachium domini* id est, filius virtus,& sapientia patris,verbum omnipotens, per quod facta sunt omnia, *Cui reuelatum est?* id est, paucis Iudæorum Acto. 10.
notificatum est,per illuminationem internam, prout in actis B
Petrus testatur, Deus dedit eum manifestum fieri non omni Iohan. 1.
populo,sed testibus à deo præordinatis. Dicitur autem filius Esa.52.
dei brachium patris, quia per ipsum facta sunt omnia. De quo Esaias, Parauit (inquit) dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias*, quantum ad sensum, non quoad formam verborum. ¶ Dicit aliquis,Si non poterant credere propter prophetiam Esaiæ, ergo ipsi excusantur à culpa, cum omne peccatum sit voluntarium, & Esaiæ prænun- Esa.6.
ciatio erit causa incredulitatis ipsorum. Dicendum, quòd prænunciatio Esaiæ non fuit causa effectiua, vel à priori,sed causa, signum, & à posteriori perfidiæ Iudæorum. Ex illa etenim prophetia agnoscitur, & probatur non causatur Iu- C
dæorum obstinatio atque perfidia.

¶ Porrò,quòd ait, non poterant credere,non est intelligendum de impossibilitate absoluta, quoniam liberi arbitrij permanserunt, nec præscientia dei necessitauit eos ad mala, sed de impossibilitate ex suppositione, ita quòd impossibilitas hæc non refertur ad eorum voluntatem secundum se assumptam seu simpliciter consideratam, sed vt talem, videlicet vt induratam,& habituatam in pessimis:iuxta quem sensum, arbor mala, non potest fructus producere bonos, nec superbus potest saluari,nec iustus damnari. De hoc superius dicta sunt plurima,propter quod transeo. Veruntamẽ Augu- Mat. 12.
stinus,per non posse,intelligit nõ velle. Quemadmodũ Apo- Lucæ. 6.
stolus ait de deo,quòd seipsum negare non potest.i.nõ vult.

Excæca

D *Excæcauit oculos eorum*, id eſt, deus exigentibus Iudæorum peccatis ſubtraxit, ſeu non infudit intellectui eorum lumen fidei, & ſapiētiæ ſalutaris, *Et indurauit cor eorum*, id eſt, voluntatem eorum indurari permiſit, gratiam mollificantem, & animæ conuerſiuam iuſte ſubtrahendo, *Vt* (hoc per modum ſequelæ, non cauſæ ſumendū eſt) *non uideant oculis* interioribus, ea quæ fidei ſunt, *Et intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos.* Negatio illa præpoſita verbo, videant, ad alia tria referenda eſt verba, vt ſit ſenſus, Excæcauit illos, vt non intelligant corde per donum intellectus penetrando, & clare contemplando ea quæ ſpectant ad fidem catholicam, ſecundum quod dictum eſt per prophetam, Si non credideritis, non intelligetis. Hic ſumitur cor pro intellectu, & conuertantur ad Chriſtum, ꝙ ſanem eos à vulneribus animæ ſeu peccatis. ¶ Hoc vltimum verbum dicitur in perſona dei, qui ſolus poteſt mentem ſanare. Vnde loquitur Hieremias, Sana me domine, & ſanabor: & Pſalmiſta, Sana animā meam, quia peccaui tibi. Quoniam ergo Iudæi nō crediderunt Chriſtū, non ſunt intus à deo curati, præſertim cum ſine fide & merito Chriſti nemo poſsit ſaluari, purgari, aut iuſtificari. Propterea in Actis Apoſtolorum Paulus dixit Iudæis, Per Ieſum vobis remiſsio peccatorum annunciatur ab omnibus, à quibus non potuiſtis in lege Moſi iuſtificari. Itaque deus dicitur excæcare & indurare, non influendo malitiam, ſed non dando ſubſidium, iuxta quem modum ſcriptū eſt in Deuteronomio, Noluit Seon rex Eſebon dare tranſitū filiis Iſraël, quia F indurauit dominus deus ſpiritum eius, obfirmauerat cor illius, vt traderetur in manus Iſraëlis. Hæc verba nunc elucidata. *Dixit Eſaias*, id eſt, dicenda & ſcribenda accepit à deo, qui ſibi per reuelationē angelicā ea monſtrauit, *Quando uidit gloriam eius*, id eſt, quando in ſpiritu viſione imaginaria prægnouit excellentiam Chriſti, qui eſt verus deus & dominus, *Et locutus eſt de eo*, id eſt, de Chriſto prophetauit, ꝙ in eius aduentu excæcarentur, & indurarentur Iudæi. Nam vbi Eſaias ait verba præallegata, præmiſit, Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum, & plena erat domus à maieſtate eius. Et quòd ibi per dominum ad literam intelligendus ſit Chriſtus filius dei, probat glorioſus Hieronymus, authoritate Iohānis Euangeliſtæ hoc loco manifeſte dicentis, quòd Eſaias dixit hæc vtpote ꝙ Iudæi non

[Margin notes: E (beside "uertantur ad Christum"); Eſa. 7.; Hier. 17.; Pſal. 40.; Hebr. 1.; Acto. 13.; Deut. 2.; Eſa. 6.; Iohan. 1.; 1. Iohā. 4]

poterant credere in Christum,quãdo vidit gloriam eius.Palàm est autem,quòd per gloriam iam non intelligitur increata beatitudo,vel diuina essentia filij, quoniam nullus in hac vita potest conspicere per speciem,vt dictum est plenius super illud,Deum nemo vidit vnquam,sed magnificẽtia Christi,quàm deus Esaiæ per spiritum prophetiæ ostendit. Vel si per gloriam accipiatur increata fœlicitas, & natura filij dei, tunc visio præinducta accipi debet de visione per fidem. Nouerat enim Esaias Christum filium dei patri esse æqualem. *Veruntamen & ex principibus* id est,de numero principalium Iudæorum,videlicet scribarum & pharisæorũ magnorumq; ciuium, *Multi crediderunt in eum*, id est,Iesum credebant esse Mesiam & verum doctorẽ propter miracula eius, & quia viderunt scripturas prophetarum in ipso impleri:non tamen sic crediderunt, ꝙ credẽdo obedierunt dogmatibus Christi, vel quòd eius diuinitatem per fidem agnouerint.Fuitq; fides eorum informis, & plurimũ incompleta,nec ad salutem sufficiens,subditur enim: *Sed propter pharisæos* (hoc est, timore incredulorum pharisæorum) *non confitebantur*, hoc est, verbis non exprimebant , nec opere demonstrabant fidẽ suã etiam tunc,& vbi, quando,& quo debuerunt, *Vt de synagoga non eiicerentur*, id est , ne ab ingressu templi & societate Iudæorum tanquam excommunicati repellerentur,quod valde opprobriosum censebant:nec tantæ fuerant perfectionis, quod propter iustitiã voluerunt perpeti persecutionem. *Dilexerunt enim gloriam hominum*, id est, temporalem honorem & famã laudis humanæ *Magis quàm gloriam dei*, id est,cœleste præmium,quòd pro merito persecutionis atque iustitiæ datur à deo.Vel gloriam dei,id est,diuinum honorem, quoniam magis voluerunt se ab hominibus honorari , quàm vt ipsi deum honorarent,quod esse nõ potuit sine peccato mortali,quia ex necessitate præcepti tenetur vnusquisque plus amare deum,quàm seipsum,& vniuersa creata, plus quoq; appetere bona cœlestia & æterna, quàm temporalia, humana atque terrena.Et item,plus appetere honorẽ & gloriam dei, quàm suam. Tenemur (inquam) plus desiderare,quòd deus ab hominibus glorificetur & honoretur,quàm nos:ideo dici solet, quòd Principes isti non confitendo fidem suam peccauerunt mortaliter. Primo, quoniam ex officio habuerunt vulgum instruere, quòd non fecerunt debito tempore , sed permi-

A 1.Tim.6. B Mat.5. C Exod.20 Deut.6. Mat.22. Mar.12.

D permiserunt plebem seduci, & Christi mortem expetere. Secundo, quoniam honorem deo debitum omiserunt timore
1.Iohã.5. humano. Tacendo enim, dabant aliis occasionem putandi, quòd fides Christi esset falsa, & deo contraria, ex quo multa diuino honori contraria sequebantur. Qui enim non credit in filium, mendacem facit patrem. Confiteri quippe fidem, pertinet ad præceptum affirmatiuum. Ideo quanuis nõ obliget ad semper, obligat tamen semper, videlicet pro loco & tẽpore: idcirco mortale peccatum incurritur, quãdo omittitur contra charitatem dei vel proximi. Veruntamen aliquis forsitan probabiliter affirmaret, quòd aliqui principum credentium ex diuina dispensatione licite tacuerunt, quia videbant se nil posse proficere: sed hoc nihilominus certum est, quòd illi qui plus dilexerunt gloriam hominum, quàm dei, erant
E extra statum salutis. ¶ Posset interea dubitari, quomodo nomine principum credentium intelligantur & pharisæi, cum subdatur, quòd propter pharisæos non confitebantur. Rursus, Quomodo pharisæi poterant principes de synagoga eiicere, cum principes fuerint sacerdotes, quorum fuit de syna-
Iohan.3. goga repellere? Dicendum, quòd aliqui pharisæorum crede-
Iohã.9. bant, quorum vnus extitit Nicodemus, sed maior eorũ pars fuit incredula, qui vel propria potestate, vel sua suggestione poterant credentes de synagoga eiicere, accusando eos apud Pontifices, qui erant de secta pharisæorũ. Plurimi quoque sacerdotum fuerant pharisæi. *Iesus autem clamauit & dixit.* Euangelista non exprimit locum, & tempus prædicationis
F Christi, nec aliquid super hoc legi. Sed quoniam paulo ante
Mat. 21. Euangelista disseruit, quòd Iesus abiit, & abscondit se, puto
Mar. 11. quòd ista de qua nunc agitur prædicatio, non sit facta in die
Lucæ 19. palmarum, in qua Iesus facta processione, miraculorum operatione, & sermocinatione prolixa, abiit atque abscondit se, sed die sequenti, quando secundum alios Euangelistas, rediit in Hierusalem & prædicauit in templo, nisi forte ista dicantur per recapitulationẽ. Dixit igitur Iesus, *Qui credit in me,* secundum quod deus sum, quoniam sola diuinitas fidei est obiectum, *Non credit in me* duntaxat, iuxta quem sensum dictum est supra, Mea doctrina non est mea, sed eius qui mi-
Iohã.7. sit me. Vnde nunc subditur, *Sed in eum qui misit me,* id est, in deum patrem, imò in totam superbenedictam trinitatem, quæ est vnum fidei obiectum & causa, & trium personarum

est vna

est vna fides. Vel sic, Qui credit in me, secundum quod deus A
sum. Sic enim credendum est in me non credit in me, secundum quod homo sum, quia sic non sum fidei immediatum, propriumque obiectum, *Sed in eum qui misit me,* quoniam licet ex verbo, & humanitate constet vna hypostasis Christi, tamen verbum & pater plus conueniunt in hoc: propter quod aliquid est obiectum fidei, quàm verbum & natura assumpta. Fidei nempe obiectum est veritas prima. Pater autẽ & verbum, sunt vna prima exemplarisque veritas. *Et qui uidet me,* oculo interiori nunc per fidem, & specialem contemplationis gratiam, vel in futuro per gloriam, seu facie ad faciem, *Videt* (eodem modo) *eum qui misit me.* Pater enim 1.Cor. 13
& filius sicut sunt inseparabiles in essentia, sic & in cognitione: idcirco qui noscit vnum, noscit & alium, præsertim cum B
pater & filius correlatiue dicantur. Cognito autem vno correlatiuorum, cognoscitur reliquum. Cùm vnum sit de propria ratione alterius. Tanta quoque est similitudo patris & Iohã.14.
filij, vt cognito filio, agnoscatur & pater, quia & filius est naturalis & perfecta patris imago, in quo quicquid patris est, plenissimè lucet. propter quod infra testatur discipulis, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis.

¶ Denique, vna est iam fides supersanctæ trinitatis: sic in patria est vna beatifica visio eius, fidei correspondens atque succedens. *Ego lux* per essentiam tanquam sapientia patris verusque deus, qui sum lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, *In mundum ueni,* id est, per incarnationis mysterium inter homines apparui, atque in C
terris esse cœpi per humanitatem, qui ante fui in terra per so 1.Cor.1.
lam diuinitatem. Hoc Christo est proprium, nec aliquis san Iohan. 1.
ctorum vnquam hoc dicere ausus fuit. Quanuis enim sancti Baruch 3
sint lumina quędam, habent tamen aliquid tenebrositatis vel defectibilitatis admixtum. *Vt omnis qui credit in me,* fide formata, quæ dum opportunitas adest, agit per dilectionem, *In tenebris non maneat,* id est, in vitiis & ignorantiæ nebulis. Galat.5.
Vnde per Esaiam pater ait ad Christum, Dedi te in lucem Esa.43.
gentium, vt aperires oculos cæcorum. Fides igitur illumina- Prou.3.
tionem, & purificationem meretur, prout in Prouerbiis legitur, Per misericordiam & fidem, purgantur peccata. *Et si quis audierit uerba mea* (id est, præcepta & documenta) *&* *non custodierit ea,* memoriter recolendo, rite credendo &

obediendo,

D obediendo, *Ego non iudico eum nunc,* in primo meo aduentu iudicio condemnationis. *Non enim ueni ut iudicem* (id est, condemnem & perdam) *mundum,* id est, habitatores terræ, *Sed ut saluificem mundum,* pro hominum culpis satisfaciendo, eisque æternam beatitudinem promerendo, atque
Iohã. 3. faciliter indulgendo. de hoc dicta sunt multa in superioribus, maximè capitulo tertio. *Qui spernit me,* Hoc est, non obedit vel ex infidelitate vilipendit me, tanquam purum hominem, vel me reputat seductorem vt infideles Iudæi. *Et non accipit uerba mea* (credendo & obediendo) *habet qui iudicet* (id est, condemnet) *eum* tempore suo. *Sermo quem lo-*
Iohan. 7. *cutus sum,* id est, doctrina mea, *Iudicabit.* hoc est, condemnabilem demonstrabit, seu pœna & reprobatione di-
E gnum ostendet *Eum in nouissimo die,* sicut lex ciuilis iudicare dicitur furem. Vel sermo quem locutus sum, id est, ego
1.Cor. 1. ipse qui sum verbum, & sermo patris, secundum quod scri-
Hebr. 4. bitur ad Hebræos, Viuus est sermo dei: CHRISTVS autem expressit seipsum, quoniam docuit se esse hominum saluatorem, *Quia ego ex meipso non sum locutus,* quia vt homo accepi à deo trinitate sapientiam, & quicquid habeo ex tempore, scilicet ab incarnationis exordio.

¶ Porrò, vt deus æternaliter genitus sum, & sic ex meipso non sum locutus, quia à meipso non sum: sed qui per generationem æternam dedit mihi esse, dedit etiam loqui & sapere, posse & agere, *Sed qui misit me pater, ille mihi mandatum dedit,* id est, secundum assumptam humanitatẽ præcepit, *Quid di-*
F *cam, & quid loquar* prædicando in publico, vel seorsum docendo. Pater ergo vel trinitas in incarnatione ostendit, reuelauit, & iussit animæ CHRISTI, quicquid postmodum dixit. Hoc ait Saluator, ad ostendendum, quòd prædicatio sua sit vera & sancta, quia diuinitus iussa, propter quod qui eã non seruant, in die nouissimo damnabuntur ab ipso CHRISTI sermone, *Et scio, quia mandatum eius* quod mihi dedit, & quod ego mundo proposui, *Vita æterna est,* id est, ad fœlicitatem æternam perducit, iuxta illud quod apud Mat-
Matt. 19 thæum habetur, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et
Baruch 4 Baruch, Hic liber mandatorum, & lex quæ est in æternum, omnes qui tenent eam ad vitam. *Quæ ergo ego loquor* docendo & prædicando, *Sicut docuit* (id est, reuelauit & iussit mihi, secundum humanitatem assumptam) *pater sic loquor,* id est,

id est, obedienter, iustè & verè, non deuians aliquo modo à A
regula æquitatis diuinæ. cum humanitas mihi vnita, sit in-
strumentum animatum, coniunctum, inobliquabile, & pro-
prium verbi seu deitatis.

❡Declaratio Cap. XIII.
*Ante diem festum paschæ sciens Iesus quia ue-
nit hora eius.*

ARTICVLVS XXXIII.

O Mittit hoc loco, & transilit Euãgelista Iohan
nes magnam partem doctrinæ Christi & ope-
rum eius, scilicet prædicationem eius, quàm B
fecit in Hierusalem feria secũda & tertia post
palmarum, & quomodo insidiosè interrogaba *Mat.* 24
tur à Sadducæis & pharisæis, & qualiter durissimè redargue *Mar.* 13.
bat Pharisæos ac scribas, sicut etiam instruxit seorsum disci-
pulos suos de consummatione seculi, de persecutione Anti-
christi, iudicioque finali. Hæc & multa huiusmodi, pulcher-
rima omisit Iohannes, sciens ea ab aliis euangelistis sufficien
ter descripta. Festinat autem ad describendum præclarissi-
mum illum Christi sermonem, factum in cœna, quem alij E-
uangelistæ omiserunt, & ab ipsa cœna sumit amorosum exor
dium, sicque exorsus est. *Ante diem festum paschæ*, id est,
proxima die ante paschalem solennitatem, scilicet luna seu
die. 14. primi mensis apud Iudæos, qui ab Aprili incipiunt C
menses, in quo patres eorũ ab Aegypto educti sunt, hoc est, *Exod.* 13.
feria quinta. proxima die parasceues, in cuius quintæ feriæ
vespera incipiebatur paschalis festiuitas, offerebaturque &
edebatur agnus paschalis, ita quòd dies parasceues fuit pri-
ma dies paschalis celebritatis, loquendo de integris festi die-
bus, non tamen fuit celeberrima, sed sabbatum sequens. Para
sceues quippe vocabatur, quia in ipso parabant cibos pro illa
die, & sabbato subsequenti quod adeò celebre fuit, vt nec ci-
bos pararent in eo, *Sciens Iesus, quia uenit hora eius*, id est,
quod tempus suæ passionis diuinitus præstitutum, de proxi-
mo immineret, *Vt transeat ex hoc mundo ad patrem*, id est,
de loco huius terrenæ habitationis atque humanæ conuersa
tionis, tendat per passionem, resurrectionem & ascensionem,

D ad patriam beatorum, ad regnum cœlorum: in quo patet specialiter esse & habitare asseritur, quanuis vbique verè & substantialiter sit, quoniam ibi euidentius se ostendit, & excel-
Ephes. 5. lentius operatur. Transiuit autem Christus ad patrem secundum naturam assumptam, & quanuis nõ transiuit ad patrem directè per loci mutationem, eo quòd pater vbique sit, nec distat ab aliquo locali distantia, sed per diuinæ atque paternæ gloriæ ampliorem participationem, id est, per corporis sui glorificationem: tansiuit tamen ad locum vbi pater esse dicitur, puta ad cœlum expyreum per loci mutationem, & corporalis atque sensibilis præsentiæ subtractionem.

Iohan.1. ¶Porrò, secundum naturam diuinam, nunquam recessit de sinu, nec ex corde patris: & quo iuit per humanitatem, sem-
E per fuit per diuinitatem, secundum quam mansit & hic vnde transiuit. *Cum dilexisset suos qui erant in mundo*, id est, electos & prædestinatos discipulos cæterosque suos fideles, illos præcipue viros ac fœminas quæ eum corporaliter sequebantur, quibus & misit spiritum sanctum in die pentecostes.
Act. 2. Hos vtique omnesque prædestinatos viatores, Christus dilexit secũdum quod deus est dilectione æterna & increata: inquantum verò est homo, dilexit eos dilectione charitatis infusæ.

¶Denique, naturali amore diligit omnes, quoad id quod sunt ex deo, sicut & deus diligit omnia quæ sunt, & nihil o-
Sapiẽ.11. dit eorum quæ fecit, vt ait Sapiens. Hos Christus dilexit singulariter & perfectè, sicut infra loquitur eis, Sicut dilexit
F me pater, & ego dilexi vos: in vita quoq; sua CHRISTVS
Iohan. 15 exhibuit eis signa seu opera syncerissimæ dilectionis, instruendo, consolando, à pharisæis defendendo, maximas gratias conferendo, vt prædicarent & curarent infirmos, dæmonesque fugarent: & breuiter dici non potest, nec excogitari, quàm affectuosè & dulciter, quàm pie & familiariter inter
Mat. 10. eos conuersabatur, fouens eos corporaliter & spiritualiter,
Lucæ 9. velut si nutrix foueat lactentem infantulum. idcirco traxit,
Baruch 3 & transformauit totum affectum eorum in se, ita quòd de eius passione & corporali discessu audire nil poterant, imò nec cogitare, *Vsque in finem*, id est, perseueranter vsque ad mortem, nec dubium, quin & post mortẽ, *Dilexit eos*, quod
Iohã. 15. maximè patet ex hoc, quòd animam suam posuit pro eis, &
Iohan.18 dum ipse capiebatur à Iudæis, dixit, Sinite hos abire. Vel vs-

que in finem dilexit eos, quia in vltimo die quo fuit cum eis, A
paſsibili modo demonſtrauit ipſis, præcipua ſigna amoris,
& maxima munera contulit, tradens eis ſacramentum corpo
ris & ſanguinis, ſacramentumque ordinis: vel in finem, id Mat. 26.
eſt, ad hoc vt ad veram beatitudinem (quæ eſt finis noſter) Luc. 22.
eos perduceret. *Et cæna facta* id eſt, ad effectum non ad fi-
nem perducta. Nondum enim erat finita, vt infra patebit,
ſed agnus paſchalis forſitan erat comeſtus. *Cum diabolus iam
miſiſſet in cor* (id eſt, dudum cordi proditoris ſuggerendo in-
ſpiraſſet) *ut traderet eum Iudas Simonis Iſchariotis*, proditor
iam præfatus, qui fuit de vico nomine Scharioth oriundus,
& fortè dictus eſt Iudas Simonis, quia filius viri nomine Si-
monis. Diabolo nempe ſuggerente, concepit Iudas propoſi-
tum vendendi tradendique CHRISTVM, & die præce- B
denti vēdidit eum, atque exinde quærebat opportunitatem,
vt traderet eum Iudæis ſine turbis. Vnde in Luca habetur, Luc. 22.
Intrauit Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iſcharioth.
Sciens Ieſus (ſcientia increata vt deus, & infuſa vt homo)
quia omnia dedit ei pater in manus, hoc eſt, quod deus pater
omni creaturæ eum præpoſuit, & ſuper omnia poteſtatem ei
conceſsit, etiam ab incarnationis principio: quoniam eo ipſo
quo Chriſti humanitas verbo ſuppoſitaliter eſt vnita, eſt om
ni creaturæ prælata, & habet poteſtatem ſuper vniuerſa
creata, quemadmodum dicit Apoſtolus, Omnia ſubiecit ſub Pſal. 8.
pedibus eius. Et Chriſtus apud Matthæum, (data eſt mihi Hebr. 8.
omnis poteſtas in cœlo & in terra. Chriſtus ergo cognouit Matt. 28
bona ſibi diuinitus præſtita, imò & quilibet noſtrum ſcire, & C
aduertere debet beneficia dei quæ ſortitus eſt, vt ſit gratus
deo datori. Propter quod ait Apoſtolus, Nos non ſpiritum 1. Cor. 2.
huius mundi accipimus, ſed ſpiritum, qui ex deo eſt, vt ſcia-
mus quæ à deo donata ſunt nobis, *Et quia à deo exiuit*, id
eſt, ſciens quòd per incarnationem miſſus fuit à deo in mun-
dum. Exiuit quoque à patre per generationem æternam, iux
ta illud Michææ, Egreſſus eius ab initio à diebus æternita- Mich. 5.
tis. Sciens inſuper *Et* (quòd) *ad deum uadit*, id eſt, ad pa- Iohan. 12
trem iam reuerteretur per paſsionem & aſcēſionem, vt dictū
eſt plenius præcedenti capitulo. Hinc ait Pſal. A ſummo cœ Pſal. 18.
lo egreſsio eius, & occurſus eius vſque ad ſummū eius. *Sur-
git à cœna* (manducationem interrumpendo) *& ponit* id eſt
depoſuit *Veſtimenta ſua* (vt congruentius obſequiū ſequens

D impenderet) *Et cum accepiſſet linteum* quo erat lauandorum pedes terſurus, *Præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim,* Omnia iſta fecit per ſe, vt perfectæ humilitatis præberet exemplum, *Et cœpit lauare pedes diſcipulorum,* qui forſitan ſa-
Apoc.19. tis immundi atque lutoſi fuerunt, quoniã nudis pedibus incesſerunt diſcipuli ſicut Chriſtus, *Et extergere.* pedes lotos, *Linteo quo erat præcinctus,* in quo eluceſcit incomparabilis humilitas Chriſti, qui cum eſſet rex regum, & dominus dominantium, pauperum ſimpliciumque illorum diſcipulorum pedes lauare, & ante eorum genua ſe inclinare dignatus eſt. ¶ Denique, vt Euangeliſta magnitudinem dignationis & humilitatis iſtius inſinuaret & exaggeraret, præmiſit de Iuda, & de excellentia ſcientiæ atque potentiæ Chriſti: quia
E ex hoc quod talis ac tantus, tam potens ac ſapiens, nõ ſolum fidelium diſcipulorum, ſed & agniti proditoris voluit pedes lauare, innoteſcit huius humilitatis profunditas. *Venit ergo ad Simonem Petrum.* Origenes ordinem verborũ iſtorum attendens, dicit quòd Chriſtus vltimo lauit Petrum, ita quòd ab inferioribus cœpit. Sic enim verba Euangeliſtæ ſonare videtur. Nam dicit quòd cœpit lauare atque extergere, & ſic venit ad Petrum, quaſi aſcendendo, ita quòd lotio fuit incepta antequam venit ad Petrum. Sed iſtud Auguſtino nõ placet, quoniam non eſt probabile, quin & aliqui aliorum diſcipulorum expauiſsent, & Chriſti obſequium humiliter recuſaſſent, quemadmodũ Petrus, quos vtiq; Chriſtus informaſſet ſicut informauit poſtea Petrũ: quo audito Petrus nõ recu
F ſaſſet, ſicut nec alij recuſauerunt, inſtructione Petri audita. Chryſoſtomus autem ſentire videtur, quòd Iudas ex ſua impudentia ſe primo ingeſsit, nec renuit. quo loto, Chriſtus venit ad Petrum. Sed melius eſt, vt cum Auguſtino dicamus, ꝙ Chriſtus incepit à Petro, nec aliquis ſe ingeſsit, ſed à principaliori diſcipulo orſus eſt Chriſtus.

¶ Ad argumentum igitur Origenis dicendum, quòd Euangeliſta primo recitat factum in generali, dicendo, cœpit lauare: deinde explicat idem in ſpeciali, eo quòd actum eſt ordine, dicens, Venit ergo ad Simonem Petrum, & talis modus loquendi frequẽs eſt in ſcripturis. *Et dicit ei Petrus,* ex ma-
Mat. 19. gna humilitate & reuerentia Chriſti. *Domine, tu mihi lauas,*
Iohan. 12 (id eſt, lauare diſponis) *pedes?* quaſi dicat, Tu talis ac tantus, cui dixi, Tu es Chriſtus filius dei viui: cui & turba paulo

antè

antè clamauit, Benedictus qui venit in nomine domini rex A
Iſraël, Oſanna in altiſsimis: tu tantæ ſapientiæ, ſanctitatis, &
poteſtatis, qui ſolus ſine peccato es inter viros, cuius veſtimẽ
torum contactu ſanati ſunt ægri. Qui mortuos ſuſcitaſti, mi-
hi piſcatori & peccatori, mihi idiotæ, impotenti ac fragili, in
tam abiecto & infimo actu miniſtras, antè genua mea te p- Matt. 9.
ſternis, tuis ſanctis ac venerabilibus manibus pedes meos im Matt. 14
mundos ac ſordidos tangere vis & purgare? Hoc nullatenus Marc. 6.
decet. O quàm magnus fuit Ieſus in oculis Petri, cum dixit, Iohan. 11
Tu, & quàm paruus fuit Petrus in oculis propriis quãdo ad- Mat. 9.
iecit, mihi. *Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Quod ego facio* (id Marci 5.
eſt, facere volo) *tu neſcis modo,* id eſt, cauſam huius humi- Lucæ 7.
litatis atque obſequij nondum intelligis. ideo opus iſtud non Mat. 4.
ſcis: quoniam ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere. *Scies au-* Lucæ 5.
tem poſtea, quare hæc facio, ſcilicet, vt humilitatis exemplũ B
exhibeam, vobiſque iſta imitãda reliquam. Infra enim Chri
ſtus hanc rationem aſsignat: ideo etiam Chriſtus lauat pe-
des diſcipulorum antè Euchariſtiæ communionem, vt inſi-
nuaret, quòd ſpiritualis lotio affectuum animæ, præcedere
debet ſacramenti perceptionem. *Dicit ei Petrus, Non lauabis*
mihi pedes in æternum, id eſt, nunquam hoc ſuſtinebo, vt tan
tum coram me humilieris, qui non ſum dignus contingi à te:
ſimili humilitate dixit Petrus in ſua vocatione. Exi à me,
quia homo peccator ſum domine.

¶ Denique Petrus iſta dicendo, habuit zelum dei & Chriſti Luc. 5.
eius, ſed non ſecundum ſcientiam. Debuit enim magiſtro in- Rom. 10.
fallibili, & non erranti, protinus acquieſcere & parere, maxi
mè poſt vnam admonitionem, & viſo quòd magiſter in pro- C
poſito, perſeuerauit, ſed nimius feruor amoris ad Chriſtum
fuit ei ſæpe erroris occaſio: vnde cum Chriſto paſsionem diſ
ſuaderet, meruit mox audire, Vade retro me ſatana, quia nõ Mat. 16.
ſapis quæ dei ſunt: ſimili modo nunc audit increpatione com Marci 8.
minatoria. *Reſpondit ei Ieſus, Si non lauero te, non habebis par*
tem mecum. Hoc de lotione corporali & ſpirituali poteſt in-
telligi. De corporali ſic, Si non lauero te, id eſt, niſi obedieris Rom. 8.
mihi in hoc, vt lauem tibi pedes, nõ habebis partem mecũ. i.
non eris particeps gloriæ meæ in cœlo, nõ eris hæres dei, co
hæreſq; Chriſti. Petrus enim peccaſſet mortaliter, niſi Chri-
ſto conſenſiſſet in iſto. Nam licet lotio pedum non ſit de iure
naturali vel diuino ſimpliciter, fuit tamẽ de iure poſitiuo &

D diuino propter Christi præceptum: sicque fuit necessaria ad
Gene. 2. salutem, non ex sua natura sed quoniam iussa, sicut primis pa
rentibus necessarium fuit non gustare fructum ligni scientię
boni & mali. ¶ Si autem quis instet & dicat, quòd Petrus po
tuisset saluari, quãuis Christus non lauisset pedes ipsius, quo
niam poterat postea pœnitere de inobedientia illa. Respon-
deri potest, quòd si Petrus nullatenus obedisset in lotione
præfata, meruisset indurari, fuissetque relictus tanquam in-
corrigibilis & rebellis. Vel verbũ Christi, Non habebis par-
tem mecum, intelligendum erat conditionaliter, scilicet si Pe
Apoc. 1. trus in tali voluntate persisteret. Secundo, Si non lauero te
per sanguinis mei effusionem & aspersionem: de qua lotione
scriptum est in Apoc. Quia dilexit nos, & lauit nos à pecca-
E tis nostris in sanguine suo. Si (inquam) ita non lauero te à
Matt. 26 reatu originalis peccati, & à peccatis mortalibus, quæ inci-
Mar. 14. dere poteris, imò & incides me ter abnegando, non habebis
Lucæ 22. partem mecum. Lotio ista pertingit ad animam, per hoc ꝙ
gratia ei infunditur. ¶ Præterea aduertendum, quòd quan-
do Christus verba hæc protulit, fuit Petrus sine peccato mor
tali, quoniam paulo post subditur, Et vos mundi estis: non ta
men poterat beatitudinem adipisci, nisi per Christi paßioné
à reatu originalis peccati eriperetur. Quanuis autem beatitu
do patriæ sit bonum spirituale & indiuisibile, perfectum, to-
tum & integrum: sancti tamen dicuntur habere partem cum
Christo, quia consortes sunt beatitudinis suæ, & minus ha-
bent de fœlicitate quàm ipse, ipsumq; præmium cœleste ꝙ
F sortiuntur, est pars eorum, quia est bonum quod inter omnia
bona prouenit eis. Sic enim & deus dicitur pars iustorũ, iux-
Thre. 3. ta illud Threnorum, Pars mea dominus dixit anima mea. Et
Psal. 15. in Psalmo, Dominus pars hæreditatis meæ. Itemq;, Deus cor
Psal. 71. dis mei, & pars mea deus in æternum. Vnde ad Mosen ait de
Num. 18 Leuitis, Ego pars eorum. De prædicta verò parte electorum
Coloss. 1. cum Christo, dicit Apostolus ad Colossenses, Dignos nos fe
cit in partem sortis sanctorum in lumine. *Dicit ei Simon Pe-
trus, Domine, nõ tantum pedes meos* à te lauãdos expono, *Sed
& manus & caput*, id est, totum corpus. Totum enim malo
lauari à te, quanuis prorsus indignus sim, q̃ separari à te, ma
ximè in futuro. *Dicit ei Iesus, Qui lotus est*, id est, in baptis
mo purgatus. *Non indiget nisi ut pedes lauet*, id est, affectio-
nes purificet, ne circa terrena & caduca ĩordinatè afficiatur,
Sed

Sed est mundus totus hoc dupliciter accipi potest. Primò sic: A
sed est mũdus totus, id est, in baptismo ab omni peccato originali, actuali, mortali & veniali omnino mundatur, quantũ ad culpam & pœnam, ita quòd euolaret si statim discederet: tamen si ad tempus notabile superuixerit, non potest esse sine venialibus, quæ quanuis singula possint vitari, non tamen omnia propter sensualitatis fomitem, & cætera vulnera animæ: propterea indiget pedes lauare, id est, se ab effectibus venialium emundare quotidie, quoniam iustus septies cadit in die. Et in multis offendimus omnes. Secundò sic, Sed est mũdus totus, id est, si lauerit pedes suos modo iam dicto, tunc est ab omni culpa liber ac purus saltem frequenter, & ad aliquod tempus. Talis ergo non indiget lauare caput, id est, rationem superiorem, quoniam illa non consentit peccato, sed B inhæret vacatq; diuinis: nec manus, id est, opera vitę actiuæ, cum sint virtuosa in se, dummodo affectiones cordis sint lotæ, sed quoniam corruptibili circundatus est corpore, & terram calcat, indiget iugiter pedes lauare. De quibus in Canticis dicitur, Laui pedes meos. Vel sic, Qui lotus est, id est, per gratiæ infusionem purificatus à mortali, non indiget nisi vt pedes lauet, id est, ab istis terrenis infimisq; affectibus se expediat, sed est mundus totus, id est, si hoc fecerit, mundus est corde & corpore, secundũ quod dicit Apostolus, Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, *Et uos* (discipuli mei) *mũdi estis* id est, à labe peccati mortalis iam alieni, habentes simplicem oculum ordinatamque voluntatem. Verun tamen perfecti non erant, neque in passionibus plenarie re- C formati, quia in ipsa cœna facta est inter eos contentio quis eorum videretur esse maior. *Sed non omnes*, quia vnus vestrũ sceleratissimus est. Cur autem Christus exceptionem hanc fecerit subditur. *Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum*, Omnia enim præsentia, præterita, & futura distinctè cognouit secundum vtranque suam naturam, *Propterea dixit, Non estis mundi omnes. Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit* (id est, reinduit) *uestimenta sua: & cum recubuisset iterum,* id est, iterum ad mensam sedisset, & ab officio quieuisset. Mystice quando Christus lauit nos à peccatis nostris per passioně & sanguinem suum, deposuit vestimenta, id est, corpus suum aduersariis tradidit, vt per mortem sépareretur ab anima, de quo in Esaia dicitur, Quare rubrum est indumentum tuum

Prou. 24. Iaco. 3 Cantic. 3 Lucæ. 22 Apoc. 1. Esaiæ. 53

D & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Poſtquam ve
Eſaiæ. 63 rò paſſione completa nos lauit, recepit proprium corpus, quia diuina poteſtate ſuſcitauit ſeipſum. Tuncq; recubuit, quia ad dexteram patris ſe collocauit, non amplius viſurus corruptionem, nec experturus laborem, *Dixit eis, ſcitis quid fecerim uobis,* id eſt, quid per iſtam lotionem pedum prætendo. Non
Act. 7. quærit ex ignorantia, ſed vt diſcipulos reddat intentos. *Vos*
Pſal. 15 *uocatis me magiſter* (propter doctrinam & ſapientiam) *& domine* propter poteſtatem & prælationẽ, *Et bene dicitis* (quia
Iohán. 1 ſic eſt) *Sum etenim* imò Chriſtus eſt ſummus, ſolus, vnicúſ-
Matt. 23. que magiſter, ſecundum perfectam rationem magiſtri, quoniam ſolus intus illuminat effectiue & principaliter. Propter quod alibi dicit, Vnus eſt magiſter veſter Chriſtus.

E ¶ Denique, ipſe eſt vniuerſalis dominus, ad quẽ omnes prælati & principes comparantur, ſicut miniſtri ad regem, ſicut media ad finem, ſicut inſtrumenta ad artificem.

¶ Quomodo autem Chriſto indifferenter conueniat ratio
1. Tim. 2 magiſtri, & domini, ſecundum eius diuinam naturam atque humanam, tactum eſt ſępius. Nec mirum, ſi Chriſtus nuncupet ſe dominum ac magiſtrũ, cum & Paulus doctorem ſe gentium appellet, & multi ſanctorũ patrum propria bona interdum propalauerint. Non enim ſine idonea id cauſa fecerunt,
Prou. 27 ſed ad dei honorem, & proxinorum ædificationem. Quod verò Salomon ait, Laudet te alienus, & non os tuum, intelligendum eſt, quòd homo non debet ſeipſum inaniter commendare, nec ſine efficaci, multumq́ue proficua cauſa, ſibiipſi in vir-
F tutibus teſtimonium perhibere, cum ſit periculoſum, & ſæpe ſpeciem mali habens. Porro Apoſtoli appellando Ieſum dominum, ac magiſtrũ bene dixerunt: nõ ſolum quoniam Chriſtus magiſter & dominus eſt, ſed etiã quia eius doctrinam diſcipulariter audierũt, & humiliter eius iuſſionibus paruerũt. Qui verò non acquieſcunt doctrinæ Chriſti, neq; obediunt, inaniter vocant eum magiſtrũ & dominum. Ideo alibi loquitur Chriſtus, Quid dicitis mihi domine domine, & non faci-
Malac. 1. tis quæ dico? Et Malachias, Filius honorat patrẽ ſuum, & ſeruus timet dominũ ſuum, Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? De hoc ma-
Eſa. 33. giſtro, & domino Chriſtianorũ Eſaias pulcherrime proteſtatur, dicẽs, Dominus iudex noſter, dominus legifer noſter, dominus rex noſter, ipſe veniet & ſaluabit vos. *Si* (pro quia) *ergo ego*

go ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis alter A
alterius lauare pedes, id est, in corporalibus ministrare, & ad literã pedes inuicem, pro loco, causa, & tempore lauare. Istud enim est præceptũ affirmatiuũ: sicut & illud quod est in Deu Deute. 6
terono. Per nomen domini dei iurabis. Quemadmodum ergo ad iurandum non tenemur, nisi in casu necessitatis, sic nec ad pedum fratrum lotionem. Veruntamẽ extra casum necessitatis implendum est præceptum huiusmodi lotionis ad literã ex debito congruentiæ & honestatis, quando rationabilis se offert occasio, vel laudabilis consuetudo. Spiritualiter verò implendum est quotidie, vtpote vt vnus studeat affectum alterius purificare orãdo, docendo, hortãdo, increpando, exẽplariter conuersando. Voluit autem Christus pedes discipulorum lauare, ne dedignemur fratribus (quãuis inferioribus B
& abiectis) in vilibus & despectissimis ministrare, portando, tergendo & cætera similia exhibendo. *Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodũ ego feci, ita & uos faciatis,* id est, non verbo duntaxat, sed opere docui vos quid agatis. Nam in moralibus plus mouent facta quàm verba. Vnde in Actis dicitur, Acto. 1.
Cæpit Iesus facere & docere. ¶ Expedit igitur pedes aliorum lauare multis de causis. Primò, vt Christo conformetur. Secundò, vt humilitatis Christi memoria cordibus nostris fortiter imprimatur. Tertiò, vt alij nostræ humilitatis obsequio ædificentur. Quartò, quia huiusmodi lotio & corporis coram alio inclinatio, disponit & excitat ad humilitatem.

¶ Deinceps probat Saluator, ꝙ Christiani debeant eum imitari in obsequio sanctæ humilitatis & lotionis. *Amen amen* C
dico uobis, non est seruus maior domino suo, loquendo de seruo, ac domino formaliter, vtpote inquantum sunt tales. Loquendo autẽ de eis materialiter, planum est, quòd sæpe seruus sapientior, fortior atq; nobilior sit domino suo: quemadmodum Da 2. Re. 5
uid Saule. Saul quippe percussit mille, & Dauid decem millia: fuitque Dauid de tribu Iuda nobilissima, Saul de genealo Matt. 10
gia Beniamin inferiori, *Neque Apostolus* (id est, legatus seu Marci. 3.
missus) *maior est* (id est, dignior est) *eo qui misit illum,* Vnde Matth. 10
nec vos duodecim quos misi ad prædicandum, & Apostolos appellaui, maiores me estis. Non ergo debetis abhorrere, aut verecundari in faciendo quæ ego feci. Simili intentione dicit Saluator apud Matthæum, Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominũ suum. *Si hæc scitis* Si opus humili-

D humilitatis quod feci, istamque doctrinam rectè intelligitis, *Beati eritis* (in patria) *si* (nunc) *feceritis ea*, imitando vestigia mea, meisque abtemperando doctrinis. ❡ Hæc quippe scientia cum sit practica & moralis, ordinatur ad opus, ideo beatificat scientem & operantem. Scientem verò, & negligentem
Iaco. 4. condemnat: quemadmodum Iacobus ait, Scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi. Hinc ait Psalm. Iustitia illius, scilicet dei in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorũ eius ad faciendum ea. Vnde secundum philosophos, Quid est virtus scrutamur, nõ finaliter vt noscamus, sed vt operando boni efficiamur. Sed
Psal. 102. heu multi curiosi, & vani plus student, & appetũt scire, quàm facere, apparere quàm esse, reputari quàm operari. *Non de o-*
E *mnibus uobis dico*, quòd eritis beati, vel ꝙ doctrinam meam implebitis. Hoc addidit propter Iudam proditorẽ, quem nouerat fore damnandum: propter quod subditur. *Ego scio quos elegerim*, id est, ad vitã æternã præordinauerim seu prædestinauerim. Sic autem non fuit Iudas electus. Veruntamen superius dixerat Christus, Nõne ego vos duodecim elegi, quorum vnum constat fuisse Iudam, sed ibi accipitur electio communiter pro vocatione dei ad aliquã gratiam gratis datam, vel gratum facientem, siue finaliter consummetur, siue tem-
Iohan. 6 poraliter amittatur: quemadmodum ibi dictum est plenius.
❡ Cur tamen Christus sustinuerit Iudam præscitũ & repro-
Psal. 40 bum, patefacit, *Sed ut impleatur scriptura* Psalmi. 40. cuius exordiũ est, Beatus qui intelligit super ægenum & pauperẽ.
F *Qui manducat panem meum*, id est, domesticus, commẽsalis atque discipulus meus, qui de eleemosynis mihi datis nutriebatur, qui etiam panem Eucharistiæ in cœna de manu mea ac-
Matt. 26 cepit, *Leuabit calcaneum* (id est, plantam pedis sui) *contra me*, id est, me conculcare, suppeditare seu opprimere sataget, tradendo me manibus aduersariorum meorum.

❡ Loquitur autem Christus secundum communem modum loquendi, quo dicimus opprimenti, quid me suppeditas? Vnde per pedem hoc loco spiritualiter designatur animositas,
Marc. 14 vel audacia cordis, qua se Iudas Christo opposuit. Allegat autem Christus non verba sed sensum scripturæ. Nostra verò translatió habet sic, Etenim homo pacis meæ in quo sperauí, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. In alio quoque Psalmo idem aliis, atque prolixioribus ver-

bus verbis exprimitur, Etenim si inimicus meus maledixisset A
mihi, sustinuissem vtique, & cætera. Porrò præallegatus psal- *Psal.* 54
mus. 40. de Christi proditione, passione, resurrectione, Iu- *Psal.* 40
dæorumque deiectione, aperte conscriptus est: sicut in expo-
sitione libri psalmorum ostẽdi. Loquitur igitur Christus se-
cundum communem modum loquendi, asserendo se supplan
tatum à Iuda quemadmodum & in Esaia habetur, Incurua te
vt transeamus, & posuisti dorsum tuum viam transeuntibus.
Calcaneũ quoque sumit pro planta: sicut & Salomon dicens,
Oculi sapientis in capite eius, oculi vero stulti in calcaneo,
Amen dico uobis istud de mea proditione, & proditoris dam- *Eccle.* 2
natione, *Priusquam fiat, ut cum factum fuerit,* id est, cum me
traditum, & illum noueritis à seipso suspensum, *Credatis,*
quia ego sum, id est, quòd ego sim, quem me esse affirmo, vi B
delicet Christus filius dei: quoniam futura pure contingen-
tia certe prædicere, cordiumque arcana cognoscere, ac denu-
dare, non competit nisi deo, & illuminatis ab ipso. Talia au- *Matt.* 26
tem deus non reuelat hominibus ad cõfirmandum errorem,
sed talia Christus cognouit, atque prædixit. Hinc Esaias ait, *Esa.* 14.
Quæ ventura sunt annunciate, & sciemus quia dii estis vos.
Amen amen dico uobis, qui accipit, id est, charitatiue & pie tra-
ctat, alit seu hospitat, *Si quem misero,* id est, aliquem mi-
nistrorum meorum, *Me accipit,* id est, mihi ministrat, mé-
que in membro meo suscipit & honorat: imò rem mihi tam
placitam facit, ac si mihi in propria persona talia exhiberet.
¶ Frequenter scriptura loquitur de capite & membris, quasi C
de eodem: vnde & Paulo dictum est sequenti, Quid me perse- *Act.* 9.
queris? Et Zacharię dominus loquitur, Qui tetigerit vos, tã- *Zacha.* 2
get pupillam oculi mei. Hinc apud Matthæum ait Saluator, *Matt.* 26
Quam diu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fe
cistis. *Qui autẽ me accipit* per fidem & charitatẽ, debitamq;
obedientiam, vel per gratiæ infusionem & spiritualem inha-
bitationem, *Accipit eum, qui me misit,* id est, deum patrem,
imò & spiritum sanctum. Qui enim credit, amat seu venera-
tur vnam personam diuinam, totam supersanctam trinitatem
honorat, credit ac diligit, honorq; vnius redundat in alium,
nec trinitas (quãtum ad inhabitationem in cordibus electo-
rum) separabilis est, cum omnia opera eius sint indiuisa.
¶ Postremò pensandum, quòd Christus in cœna præcipuè
dedit, & docuit duo documenta, hæcq; docebat factis & ver-
bis,

D bis, videlicet humilitatem & charitatem. Docuit enim humanitatem facto, pedes discipulorum mundando & extergẽdo: deinde verbo, adiiciens, Et vos debetis alter alterius lauare pedes. Et, Non est seruus maior domino suo: multaque talia
Lucae. 22 quę alij Euangelistæ describunt: vt est illud apud Lucã, Qui
Ibidem. maior est vestrum, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator. Rursusque, Ego (inquit) in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Secundo, docuit charitatem. Primò in opere, donans corpus suum, & sanguinem in spiritualem animæ refectionem: deinde in verbo, Mandatum (inquiens) nouum do vobis, vt diligatis inuicẽ, sicut dilexi vos. Et, In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem ha
E bueritis ad inuicem. Quoniam ergo Christus in nouissima
Mat. 26. cœna hæc duo tam singulariter commendauit, debemus præ
Marc. 14 cipuè ad humilitatem, & charitatem studere, ac tendere: quo
Iohan. 13 niã totius spiritualis ædificij basis est sancta humilitas. Charitas autem est turris structuræ virtutum.

¶ Prosecutio huius Cap.

Quum hæc dixisset Iesus turbatus est spiritu.

ARTICVLVS XXXIIII

POst manifestationem proditoris obscurã, pandit Christus apertius proditorem. *Quum hæc*, quæ in præcedenti articulo exposita sunt, scili-
F cet, Qui manducat meum panem, leuabit con-
Psal. 40. tra me calcaneũ suum, *Dixisset Iesus, turbatus est spiritu*, id est, in anima, quantum ad partem sensitiuam vehementer affectus, seu naturali timore instantis passionis commotus, atque dolore compassionis miserrimi Iudæ cõcussus. Hæc autem turbatio non fuit inordinata, nec rationem præueniẽs, sed potestatiue assumpta, nec fuit in superiori animæ parte. Quomodo autem & cur Christus tales passiones assum
Iohan. 11. pserit, in duobus præcedentibus capitulis plene tractatũ est.
Iohã. 12. Quod enim nunc ait, quòd Iesus turbatus est spiritu, eũdem habet sensum cũ verbo, quod dixit præcedenti capitulo, Nũc anima mea turbata est. ¶ Si vero quæratur. an fuerit turbat⁹ anima, & corpore. Dicendũ, ꝙ passiones naturales cum sint in appetitu sensitiuo, sunt communes animæ, & corpori, & in

in vultu apparent. Sic & in isto turbatio fuit in anima, & cor A
pore, sed sicut in anima non fuit interior deordinatio, sic in vultu non fuit inhonesta distortio: fuit tamē ibi congrua quędam immutatio, interioris dolorosæ affectionis indicium, eratque discipulis vehementer pœnosum, & graue huiusmodi afflictionem & mœstitiam videre in prædicto magistro, qui se semper habuit ad eos tā solatiose, gratiose, & dulciter, *Et protestatus est* veritatem de sua proditione, *Et dixit, Amen amen*, hoc est, verè, verè. Replicatio quoque ista certitudinis signum est, & excitatio mentis ad aduertendum. *Quia unus ex uobis me tradet* hac nocte. *Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli*, id est, vnus inspexit alium ex admiratione, si forte vnus eorum posset alteri aliquid certi de hoc intimare, *Hæsitantes*, hoc est, dubitantes, *De quo diceret*, id est, quē di- B
scipulorum notaret dicendo, vnus vestrū. Quilibet enim eorum præter Iudam fuit sibi conscius de bono affectu ad magistrum, & quòd nil tale proponeret idem quoque de condiscipulis existimauit. Veruntamen certi de veritate verborum *Mat.26.*
Christi, & quòd magna esset fragilitas infirmitatis humanę, *Mar.14.*
putabant sic futurum, sed dubitabant per quem: imò secun- *Lucæ.22*
dum Hieronymum quilibet eorum timuit sibimetipsi. Puto quòd Iudas ne notaretur, etiam aspexit ad alios quasi attonitus, cum tamen sciret se tangi atque notari: imò vt alij Euangelistæ testantur, cum discipuli valde cōtristati dicerēt Christo singulatim, Nunquid ego sum domine? etiam Iudas interrogare audebat, Nunquid ego sum Rabbi? *Erat ergo recumbens*, id est, amicabiliter & familiariter reclinatus seu quie- C
scens, *Vnus ex discipulis eius in sinu Iesu*, nam brachium huius discipuli erat in sinu Iesu, & caput eius fuit ad pectus Christi. ad cuius latus sedebat, vnde infra mox dicitur, Cum recu *Ioh.12.*
buisset ille super pectus Iesu, *Quem diligebat Iesus*, id est, amicabilius, familiariusque se habebat ad eum, ostendendo ei specialia signa amoris, quorum præcipuū fuit, quòd fecit eū recumbere super pectus suum & in sinu, quemadmodum fieri solet charissimis pueris. Denique per hanc circūloquutionem intelligit Euangelista Iohannes seipsum. Est enim consuetudo actorum scripturæ canonicæ, vt loquātur de se quasi de aliis. *Innuit ergo huic* (discipulo) *Simon Petrus, & dicit ei* id est, innuendo dixit, vel potius sine prolatione verborū, quodam signo exteriori indicauit. *Quis est de quo dicit* quod tra

det

D det eum? Si nosti, indica mihi, vt impediam tātum piaculum vel si ignoras, quære silenter à magistro, & tunc mihi reuela. Petrus in omnibus inuenitur in Christi amore feruétior, propterea, & nunc præ cæteris solicitatur, angustatur, & sciscitatur. imò secundum Augustinum, si sciuisset proditorem, dentibus eũ dilaniasset, quod intelligẽdum est, si potuisset, quia & Iudas erat robustus, si Christus permisisset, qui hoc nequaquam admisisset. ¶ Quare Petrus more solito non interrogauit per seipsum? Dicunt aliqui, quòd non audebat, quoniã increpatus iam fuit de incauta loquutione, Nõ lauabis mihi pedes in æternum: forte non sedit tam apte ad inquirendum occulte sicut Iohannes: vel quia plus confidebat de familiaritate Iohannis, quàm sua. *Respondit Iesus* (Iohanni silenter,) *Il-*

E *le est cui intinctũ panẽ ego porrexero.* Iste panis nõ fuit cõsecratus, nec sub eius speciebus fuit corpus Christi, sed sub pane non intincto, recepit Iudas corpus Christi quemadmodũ di-

Luc. 22. scipuli alij: imò secundum ordinem narrationis Lucæ Euan-
Mat. 26. gelistæ, consecratio corporis Christi, & communicatio disci
Marc. 14 pulorum præcessit verba Christi de proditore, Sed secũdum ordinem recitationis Matthæi & Marci aliter fuit, vnde non videtur certum quid horum præcesserit. *Et cum intinxisset panem* id est, paruũ frustum panis in calice vel catino, *Dedit Iudæ Simonis Iscariotis.* Iohannes tamen Christo sic ordinãte non aperuit Petro, quod didicit, ne in mensa pacis oriretur, grandis turbatio. *Et post bucellam* id est, statim post prædicti panis intincti sumptionem à Iuda, tunc *Introiuit in eum sa-*

F *tanas,* id est, aliquid de nouo, & abundantius, quàm ante operabatur in proditore. Nam ante bucellam introiit Iudam: sicut in principio huius capituli dictum est, sed nunc totaliter occupauit eum, ita quòd à proposito pessimo non poterat reuocari. Nec dubium, quin etiam dæmon intrauerit Iudam, quando corpus & sanguinem Christi sumpsit indigne.

¶ Dicitur autem diabolus hominem introire, non quòd illabatur essentiæ eius, sed vbi operatur ibi est: estq; in loco diffinitiue, & infra terminos hominis dimensiuos continetur, atque in sensibus interioribus operatur, non autẽ directe in intellectu, secundum Thomam. ¶ Præterea Satan intrauit in Iudam, non propter bucellæ malitiam, sed propter ipsius Iudæ ingratitudinem, incorrigibilemque duritiam: qui tot beneficiis & obsequiis sibi à Christo impensis, toties quoque à Christo

Christo modeste, occulte, & patientissime increpatus, nō pœ A
nituit, neque cessauit, quousque conceptum malignitatis affe
ctum deduxit in opus: vel forsitan Iudas considerauit se per
bucellam referari à Christo ipsi Iohanni: quo viso exaspera-
ri cœpit, & indignari, sicque dæmon plus quàm ante posse-
dit vasculum suum. *Et dicit ei Iesus, Quod facis* id est, facere *Mat. 26.*
intendis & optas, *Fac citius* eundo ad principes sacerdotum
vt me tradas eorum ministris, quos intēdis tecum adducere. *Psal. 78.*
Hoc Christus dicit non exhortando, consulendo, vel impe- *Ibidem.*
rando, sed permittendo & prænunciando: sicut sæpissime ait
in psalmis, Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum.
Et obscurentur oculi eorum ne videāt. Item quòd ait, citius,
non dicit desiderādo festinatam iniquitatem Iudæ, sed cele-
rem redemptionem naturæ humanæ: & quoniam hora pas- B
sioni præfixa iam proxima fuit. *Hoc autem nemo sciuit discum
bentium*, id est, discipulorum, qui cum Christo edebant, &
adhuc ad mensam sedebant, *Ad quid* (Christus) *dixerit ei* vi
delicet Iudę, id est, nullus discipulorum intellexit sensum ho
rum verborum, pręter Iudam. Et mirum si Iohānes, cui Chri
stus proditorē propalauit, nō intellexit hæc verba. Ad quod
dici solet, quòd Iohannes auditis verbis Christi, & cognito
proditore tam tristis fuit atque attonitus, quòd non aduertit
verba sequentia: vel forte Iohannes dicendo, nemo discum-
bentium excipit seipsum sicut, & Iudam, quia nunc dixit, ꝙ
Christus sibi ostendit proditorem, per quod innuit se verba
sequentia intellexisse. *Quidam enim* (discipulorum) *putabant
quia loculos habebat Iudas*, i. repositoria, in quibus posuit, & C
portauit eleemosynas Christo datas. De loculis istis dictum *Iohan. 2.*
est plenius in præcedenti capite *Quod dixisset.* i. verbis prę-
inductis significasset, *Ei Iesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diē
festum*, i. victualia pro die paschæ necessaria, *Aut ut egenis
aliquid daret.* Quoniam enim Iudas procurator Christi ha-
buit loculos, Christus ad hæc duo voluit eleemosynas cape-
re, secumq; deferre, vt & ipse atq; discipuli eius ex eis vesce-
rentur, & de reliquo pauperes alerentur, seu vestirentur.

¶ Quęritur, quomodo discipuli ista putabant, cum Christus
ei prædixerit, quòd sexta feria occideretur, iāq; protestatus
fuit, quòd ab vno eorum esset tradendus? Dicendum, ꝙ præ
tristitia, turbatione, atque angustia, vix spiritum habebant,
nec pensabant, quæ audierunt. Non tamen putabant verba
Christi

D Christi sibiinuicem esse contraria, aut nõ vera: & forte quòd Christus nondum determinauit eis certam horam tempore huius cœnæ, vel quòd in nocte instante caperetur, sed hoc postea retulit eis, sicut post pauca subiungitur. *Cum ergo accepisset ille*(proditor)*bucellam* intinctam in ore, & eam manducasset. Aliqui tamen dicunt, quòd accepit eam dũtaxat in manu, *Exiuit continuo* agitante diabolo, qui animã eius penitus indurauit & excæcauit. Vnde ait Psalmista, Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. *Erat autem nox* quæ est tempus magis aptum ad huiusmodi opera proditionis, quàm dies: erat quoque densissima nox in corde Iudæ, quia caligine impietatis & falsitatis erat repletus. & certũ est, quòd cœna celebrata poterat esse nox. *Cũ ergo exisset Iudas ad prodendum*
E *dum Iesum, dixit Iesus, Nunc clarificatus est filius hominis.* Hoc quadrupliciter accipi potest. Primò, de filio hominis, quantũ ad corpus eius mysticum, vt sit sensus, Nunc clarificatus est filius hominis, id est, per recessum filij perditionis, seu Iudæ à societate mea purgatum est corpus meum mysticum, collectio discipulorum meorum, hæc mea ecclesia id est, à cõmixtione pestiferi emendata. Decor autem & impuritas discipulorum, redundat quodammodo in magistrum, ideo falsis discipulis abdicatis, clarificatur magister. Secundo sic, Nũc clarificatus est, id est, verax & iustus ostensus est filius hominis, per hoc quòd vitiosum discipulũ à se remouit, dicẽdo, Quod
Matt. 25 facis, fac citiùs. Tertio, secundum Augustinum & Bedã, Nũc clarificatus est filius hominis, id est, per separationem Iudæ
F ab electis discipulis, præfigurata est clarificatio Christi, quã habebit in die iudicij quando separabit prædestinatos à reprobis, sicut separat pastor agnos ab hœdis: per quam segregationem omnibus declarabitur veritas atque iustitia Christi. Quarto sic, Nunc clarificatus est, id est, in proximo est, vt per passionem & resurrectionem, ac diuersa miracula clarificetur, seu verè ac sublimiter agnoscatur filius hominis, sicut nunc sæpe præhabitum est, *Et deus* pater vel trinitas, *Clarificatus est in eo* id est, Christo, quoniam quicquid Christus vt homo fecit, dixit & pertulit, totum retulit, totumque cessit ad honorem, & gloriã patris ac trinitatis. Vnde superius di-
Iohan. 8. xit, Ego non quæro gloriam meã, sed honorifico patrẽ meũ.
Ibidem. Et iterum, Ego quæ placita sunt ei facio semper.

¶Dicitur autem deus pater vel trinitas per Christum hominem

nem clarificatus non in se, sed in cordibus hominum, qui per A
Christum ad dei veram notitiam, cultumq; deuotum perdu- Deu.15.
cti sunt. simili modo dicitur deus ab hominibus sanctificari, 2.Re.7.
magnificari, seu exaltari. *Si*(pro quia) *deus* (pater seu trini- Iudith.13
tas) *clarificatus est in eo*, id est, per Christum modo iã dicto. Ezec. 38
Et deus pater seu trinitas *Clarificabit* id est, gloria immor- Esa. 2.
talitatis ornabit, *Eum* videlicet Christum quantum ad cor Zach. 14
pus assumptum, *In semetipso* id est, in se deo patre, vel trini Philip.2.
tate, in quo consistit beatitudo Christi, secũdum quod homo
est. Vnde dicit in semetipso ad innuendum cœlestem, ac sem
piternam glorificationẽ corporis Christi, quam clarificatio-
nem promeruit Christus, honorando & clarificando deũ se-
cundum modum præfatum: iuxta illud Apostoli, Factus est
obediens vsque ad mortem, propter quod & deus exaltauit il B
lum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, *Et con
tinuo clarificabit eum* i. statim tertia eum die resuscitabit, cor-
pore glorificabit, & hominibus reuelabit. Hoc constat imple
tum in die paschæ, sicut Christus prædixit in psalmo, Non
derelinques animã meam in inferno, nec dabis sanctũ tuum
videre corruptionem. Et in actis Petrus, Deus (inquit) patrũ Psal.51.
nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Per Esaiam quoq; Acto.3.
Christus testatur, Glorificatus sum in oculis domini. *Filioli* Esa.49.
filiolos vocat discipulos, quia adhuc pusilli fuerũt, seu imper
fecti: vel ad insinuãdum teneritudinẽ dilectionis suę ad eos,
Adhuc modicum i. pauco tẽpore, *Vobiscum sum* eo modo quo
nunc, puta in carne passibili, & in conuersatione consueta ac
naturali. Sic enim non fuit cum eis, nisi vsque ad horam suæ C
captionis seu mortis. Secũdum hunc modum existendi dixit
Christus post passionem discipulis, Hæc sunt verba quę locu Luc. 24.
tus sum vobis, cum adhuc essem vobiscũ. Sed quoniã in Actis Acto.1.
habetur, quòd Christus post passionem suã apparuit suis per
dies. 40. potest sic accipi, Adhuc modicum, videlicet vsq; ad
ascensionem, vobiscum sum visibiliter, quãuis impassibiliter
Et sicut dixi Iudæis, Quo ego uado id est, ad patrem & regnum
cœleste *Vos non potestis uenire*, quanuis sitis in statu salutis
quia nunc dixi quòd mũdi estis, nisi ego primo intrauero, &
ianuam regni aperuero, seu moriendo, vos à reatu originalis
peccati fecero liberos. Hæc verba, videlicet, quò vado, nó po
testis venire, dixit Saluator Iudæis, quæ illi non intelligẽtes
dixerunt, Nunquid in dispersionem gentium iturus est? Item Iohan.7.

C alio

D alio loco, quando peruersi Iudæi dixerunt, Nunquid interficiet semetipsum? *Et uobis dico modo* pro speciali, & maximo documento. *Mandatum nouum*, i. à vetustate peccati eripiẽs animam, eamq́ue spiritualiter innouans, *Do uobis* (videlicet) *ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos* id est, spiritualiter, sancte, & ordinate, non carnaliter, nec lingua duntaxat, sed opere, &
Hier. 31. veritate. ¶ Christus autem dilexit nos ordinatissime, & efficacissime ac feruentissime. Sic ergo vnus nostrum alium debet amare ordinate, vtpote ad vltimum finem, qui est æterna fœlicitas, efficaciter subueniendo ei in omnibus necessariis atque vtilibus, præsertim in spiritualibus, imò ponendo animã suã pro proximo suo in certo casu, vt dictũ est. item feruẽter, vt magno affectu desideret omne bonũ alterius. Deniq; ad in
E sinuandum, quàm diligenter sit obseruandum istud præceptum, Christus repetiuit, *Vt & uos diligatis inuicem.* Hinc
1. Pet. 4. Petrus exhortatur, Ante omnia mutuã in vobismetipsis charitatẽ continuã habentes, quoniam charitas operit multitudinem peccatorum. De hoc charitatis præcepto multa pulchra atque magnifica scribit Iohannes in prima sua canonica. vt
Iohã. 12. est, Qui diligit, in lumine permanet. Qui odit fratrem suum,
Ibidem. in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quo-
Exod. 20 niam tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Qui nõ diligit, ma-
Deut. 6. net in morte. Itaque præceptum de dilectione proximi nouũ
Mat. 22. à Christo vocatur, non quantum ad tempus, quia in veteri te
Marc. 12 stamẽto traditum fuit. Vnde cum scriba interrogasset, Quod
Lucæ. 10 est mãdatum magnum in lege? Christus respondit, quòd pri
F mum, maximumq́ue mandatum fuerit legis, Diliges domi-
Matt. 5. num deum tuum ex toto corde tuo, &c. Secundum autem (inquit) simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum.
Lucæ. 6. Sed dicitur nouum, quoniam renouat obseruantem. Vel dicitur nouum, quantum ad modum tradendi, quia in nouo testamento præcipitur frequentius, excellentius, & latius, quàm in veteri lege. Nihilominus Christus diu ante cœnam dedit istud præceptum, videlicet in sermone quem fecit in monte: vt patet in Matthæo, Ibi enim præcepit inimicos amari.

¶ Quæritur, quum præceptum diligendi deum sit summum, primum, & maximè renouatiuum, cur de dilectione proximi ait Saluator, præceptum nouum do vobis, vt diligatis inuicem? Dicendum, quòd ideo, quoniam dilectio dei & proximi inseparabiles sunt. Eadem nempe est charitas habitualis qua deus,

deus,proximusque diligitur,quoniam ratio diligendi proxi A
mum est deus. Vnde scriptura quandoque constituit perfectionem in dilectione dei,vt omnibus constat, quãdoque in dilectione proximi,vt cum dicit Apostolus,Qui diligit pro- Rom. 15.
ximum,legem impleuit:quandoque in dilectione dei & proximi,vt cum asserit veritas,In his duobus præceptis, tota lex pendet & prophetæ. Verùm hæc intelligenda sunt, inquan- Mat. 22.
tum in dilectione dei includitur dilectio proximi, & ecõtra. Absolutè verò loquendo, summa perfectio consistit in actu charitatis,maximè dei,propter quod dicit Apostolus, Finis 1.Tim. 1.
præcepti est charitas,de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *In hoc cognoscent* id est,cognoscere poterunt, *Omnes* ritè considerantes,etsi non certitudinaliter, tamẽ cõ iecturaliter & satis probabiliter, *Quia discipuli mei estis*, id B
est,veraciter Christiani, & meis sermonibus obedientes, *Si dilectionem* non carnalem vel naturalem,sed diuinam,& spiritualem,infusam & meritoriam, puram atque gratuitã, *Habueritis ad inuicem*. Quanuis enim per alias quasdam virtutes hoc possit cognosci,videlicet per humilitatem & verã patientiam,per audientiam verbi dei, maximè tamen per dilectionem cognoscitur,cũ ipsa sit vita animę,origo,forma,& finis virtutum, pertinens maxime ad gratiam gratum facientem.
¶Denique sicut apud Matthæum loquitur Christus,Discite Matt.11.
à me,quia mitis sum, & humilis corde:nec ait, Discite à me mundũ creare,miracula facere,dæmonibus imperare,cordiũ arcana cognoscere:sic loco præsenti disseruit,In hoc cognoscent omnes,quia discipuli mei estis,si dilectionem habueri- C
tis ad inuicem,& non ait,si miracula feceritis,si omniũ gentium linguas noueritis,si dona prophetiæ,sapientiæ,sciẽtiæ, sortiti fueritis, vel alia quælibet bona ad gratiam gratis datam spectantia,quoniam omnia hęc bonis & malis extant cõmunia,quo docemur super omnia, & in omnibus dilectionẽ exquirere,custodire,& cõsummare, sine qua nihil nobis prodest,vel sufficit ad salutem.Propter quod dicit Apostolus,Si 1. Cor.13
habuero prophetiam,& nouerim mysteria omnia & omnem scientiam,& si habuero omnem fidem,ita vt montes transferam,charitatem autem non habuero,nihil sum.
¶Postremò,& hoc intuẽdum, quòd qui vnum hominẽ odit nec deum,nec aliquem alium, neque seipsum veraciter diligit. Est enim in mortali peccato, ideo omnẽ hominẽ quan-

D tumlibet aduersantem, amare necesse est. *Dicit ei Simon Petrus*
Mat.5. *Domine quo uadis?* Hoc Petrus interrogabat ex feruore & pia præsumptione: nam & paulo ante audiuit à Christo, quò ego vado, vos non potestis venire. Petrus ergo ex feruore cupiẽs ire cum suo magistro, & ex pia (quanuis incauta) prȩsumptione, arbitrans se potentem ad omnia sustinenda propter Christum, sciscitatur Christum quò iret, tanquam diceret, Sequar te per ignem & aquã, solaq; mors auferet me à te in vita præsenti, & per huiusmodi mortem, merebor tecum æternaliter permanere in patria. Christus autem non directe respondet Petro, sed cogitationi eius occurrit, præsumptionemque reprimit, subdens, *Quo ego uado non potes me sequi modo* i. nondum tantæ perfectionis es, vt possis propter iustitiam mori,
E vel per mortem martyrij patriam ingredi: sed oportet vt ego pro te & ante te moriar, atq; moriendo tibi gratiã perfectionis merear, quam consequeris, cùm misero tibi spiritum sanctum, & extunc verè paratus eris mori pro me, & ingredi regnũ cœleste post me: vnde subiungitur, *Sequeris autem postea* nam postea crucifixus est propter Christum Romæ. *Dicit ei Petrus* ex indiscreto feruore, & cõfidentia propriarũ virium inordinata *Quare non possum te sequi modo?* quasi dicat, Vtiq; possum. ideo addit, *Animam meam pro te ponam* i. meipsum, seu vitam corporalem pro tuo amore, & pro te finaliter possidendo morti exponam. Quanuis hoc falsum fuerit materialiter pro tempore dominicæ passionis, quia oppositum accidit, tamen formaliter verum fuit, quoniam Petrus sic intẽdebat.
F Sed quomodo audebat tã apertè cõtradicere verbis Christi? Nunquid voluit Christum probare mendacem? Nõ vtiq;, sed forte putauit verba Christi mystice intelligenda, vel præauisando prolata, ita quòd pertinerẽt quasi ad prophetiã cõminationis, quæ aliquando non impletur, *Respondit Iesus, Animam tuam pro me pones* hac vice. Hoc dicit Saluator non affirmando, sed piè insultando & abnegando. propter quod subditur. *Amen amen dico tibi, non cantabit gallus hac nocte, do-*
Mat.26. *nec* id est, quousque *Ter me negabis.* Idem dicunt Matth. &
Luc.122. Lucas, sed videtur cõtrarium quod apud Marcum legitur, In
Mar.14. hac nocte antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus. Dicendum quòd per gallicãtum intelligitur totum exercitium galli in cantando, videlicet cantus eius vsque ad consummationem, seu cantus sui terminationem.

¶Decla

¶Declaratio Capit. XIIII. A

Et ait discipulis suis, Non turbetur cor uestrum.

ARTICVLVS XXXV.

I Nsuper videns Christus animas discipulorum vehementer desolatas. Primo, quoniam se mox moriturum asseruit. Secundo, quia ab vno ipsorum se dixit tradendum. Tertio, quia Petri negationem prędixit, imò (vt alij referũt Euãg.) quando Petro hoc dixit, cæteris quoque discipulis loquebatur, omnes vos scandalum patiemini nocte ista in me. Hinc igitur turbabãtur vehementissime, intimeque dolebant, præsertim quoniam Christi mox futuram resurrectionem, suamque ab illo consolationem non attenderunt. Mitigans ergo Christus eorum mærorem, *Ait discipulis suis, Non turbetur cor uestrum.* Supra dixit Christus, Nunc anima mea turbata est, & in cœna turbatus est spiritu: quomodo ergo nunc ait discipulis, non turbetur cor vestrum, præsertim quum eius actio sit nostra instructio: & ipse cœpit facere & docere? Dicẽdum quód ibi dictum est de turbatione inferioris partis animæ sponte assumpta, quæ sequitur rationem, nec actum intellectiuæ partis obfuscat, nec mentis tranquillitatem diminuit. Christus verò nunc admonet de turbatione inordinata, rationem præueniente, & impediente, quæ paci & tranquillitati opponitur: quæ turbatio consurgit ex passione animi immoderata, puta tristitia, dolore, ira. Talis igitur turbatio est abiicienda in omni aduersitate, per veram ac stabilem patientiam, & studendum est paci internæ. *Creditis in deum,* verum & viuum, omnium creatorem. Forte discipuli nondum habuerunt explicitam, resolutamque fidem de trinitate: sicut nec de diuinitate Christi, quanuis Christus vtrunque frequenter insinuauerit eis: rudes quippe fuerunt, non intelligẽtes quæ dicebantur, *Et in me credite,* quoniã ego sum deus Consequens enim est, vt, qui credunt in deum, credant in me: imò qui non credunt in Christum, non habent fidẽ formatam, nec credunt in deum, sed infideles censentur.

[Margin notes: Mat. 26. Mar. 14. Lucæ. 22 — B — Iohã. 12. Ioh. 11. Iohan. 13 — Acto. 1. — C — Psal. 45.]

¶His verbis Christus suam diuinitatem demonstrat, quoniam non est credendum in aliquem, nisi in verum deũ, cum fides sit virtus theologica, cuius obiectum est deus seu veri-

D tas prima, quanuis alicui vel per aliquem possit credi, quem-
Iohan.1. admodum de præcursore inductum est, Hic venit in testimo
nium, vt omnes crederent per illum. Denique his verbis osté
dit se Christus sic occidendum, vt tamen incessanter perma-
neat viuus, potens seipsum suscitare, suosque discipulos, quos
corporaliter deseruit, conseruare, per quod consolatur mœ-
stos discipulos, quos rursus consolatur, commemoratione, &
pollicitatione futuræ fœlicitatis. *In domo patris mei* id est,
in ecclesia triumphante, in cœlesti beatitudine, in patria bea
torum. *Mansiones multæ sunt* i. diuersi gradus præmiorum,
varię dignitates & distinctiones in participando fruitionem
bonitatis diuinæ. secundũ quòd in præsenti vita fuerint gra-
dus atque distinctiones meritorum, quibus præmia correspõ
E dent. Et charitatis feruori correspondet, ac datur præmium
essentiale, quod est visio dei per speciem, propter quod visio
dei in mentibus comprehensorum distinguitur quantum ad
gradum perfectionis, secundum quod vnus in via feruentius
dilexit deum quàm alter. Vnus enim clarius intuetur, ac dul
cius atque perfectius fruitur deo quàm alter, quoniam chari-
tatis affectio aperit, capacemq; efficit mentem amantis amã-
ti. Vnde qui ardentius deum dilexit, plenius eum participat
possidet, retinet. ¶ Oportet scire, quòd beatitudo ista seu di-
uina fruitio dupliciter consideratur. Primo, per comparatio-
nem ad suum obiectum, quod est deus, & sic vna est æqualis,
Mat.20. & indistincta, qui ex parte dei non habet gradum aut differé
F tiam. Vnde, omnibus in vinea dei laborantibus, dicitur idem
denarius dari diurnus, per quem vita designatur æterna. Se-
cundo per comparationem ad subiectum, quod est mens crea
ta deo vnita, sicque diuersificatur, multiplicatur, distingui-
tur, secundum modum prætactum. Porrò in patria ex spiri-
tibus angelicis & humanis, seu angelis & hominibus, vna cõ
stat & resultabit ecclesia, quæ vocatur triumphans, ita quòd
singuli hominum electorum ad aliquem pertinebũt chorum
seu ordinem angelorum: sicque secundum differentiam ange
licorum ordinum, accipi potest diuersitas cœlestium mansio
num, quæ non est corporaliter accipienda. Vbi vitandus est
error Eustrachij, qui dixit ex hominibus prædestinatis deci-
mum chorum constitui, ita quòd præter Christũ, & eius bea-
tissimam genitricem, nullus hominũ posset ad angelicæ bea-
titudinis parilitatem, imò nec ad angelorum infimi ordinis
æqua

æqualitatem pertingere, quantumcunque proficeret. De his A
differentibus mansionibus domus patris æterni accipi potest quod dicit Saluator, Facite vobis amicos de mammona Lucæ 16.
iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Quemadmodum enim viatores in quibus deus per fidem & gratiam habitat, dicuntur domus, templum & ecclesia dei, dicente Apostolo, Templum dei sanctum est, quod 2. Cor. 6.
estis vos. Rursusque, Christus fidelis fuit in domo sua, quæ Hebr. 3.
domus sumus nos: sic cõprehensores, in quibus habitat deus per gloriam, dicuntur domus & templum, atque triumphatrix ecclesia patris, de qua in Apoc. habetur, Ciuitas nõ eget Apoc. 21.
sole neque luna, nam charitas dei illuminabit eam, & lucer- Galat. 4.
na eius est agnus. Et ad Galatas apostolus ait, Illa quæ sursum est, Hierusalẽ libera est, quæ est mater nostra. In hac do- B
mo multæ sunt mansiones, quoniam mentes istorum deus diuersis modis inhabitat. Nihilominus potest per domum patris intelligi ipsum cœlum empyreum, quod est summi regis palatium, locusque beatorum, in quo sunt multæ mansiones, quia in ciuibus huius loci sunt distinctæ præmiorum participationes. *Si quo minus*, id est, si aliter esset, seu minus quàm vobis nunc dixi, videlicet, si iam in domo patris mansiones multæ non essent, *Dixissem uobis* quod subditur, *Quia* (id est, quòd) *uado uobis parare locum*, id est, mansionẽ in domo patris cœlestis. Sed hoc dicendum non fuit, quoniam iam paratæ sunt mansiones istæ ex parte dei, qui tantæ bonitatis, potestatis & sapiẽtiæ est, quòd paratus est omnibus cor mundum habentibus dare mansionem in domo sua cœlesti. C
Hinc in Matthæo inducitur, Venite benedicti patris mei, pos Mat. 25.
sidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. *Et si abiero*, id est, in ascẽsione à vobis corporaliter recessero cœlum introeundo, *Et præparauero uobis locum*. Quomodo intelligendum est hoc? Iam enim dixit mansiones esse paratas. Qualiter ergo vadit vt præparet eas? Dicendum, quòd mansiones paratæ sunt quantum est ex parte dei, sed qui ad eas peruenient, indigent præparari à Christo, vt digni sint ad illas perduci. Est itaque sensus, *Et præparauero uobis locum*, id est, spiritum sanctum misero vobis, per cuius virtutem & gratiam præparabimini ad adipiscendum locum mansionis cœlestis. Vel præparat Christus locũ electis, interpellando, secundum quod homo est, deum patrem pro ipsis, quemad-

D modum ad Hebræos dicit Apostolus, Non in manufacta san
Rom. 8. cta Iesus introiit exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum,
Hebr. 9. vt appareat nunc vultui dei pro nobis. Et alibi, Qui etiam (inquit) interpellat pro nobis. *Iterum uenio,* id est, in morte cuiuslibet vestrum redibo ad vos saltem inuisibiliter, seu per effectum, & per angelos quos mittam, vt animas vestras adducant ad meum tribunal, *Et accipiam uos ad meipsum,* id est, mihi vos copulabo loco & gloria, transferendo animas vestras de via, peregrinatione, atque exilio ad patriam, *Vt ubi sum ego,* id est, in regno cœlesti, in quo ego iam sum per
Iohan. 3. diuinitatem. Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est de cœlo. Vel, vbi ego sum, i. in tali beatitudine, qualem anima mea nunc habet vidēdo
E deum per speciem, *Et uos sitis* quantum ad animam antè diem iudicij. Animæ enim cum fuerint ab omni reatu immu
Acto. 1. nes, mox perducuntur ad patriam, iuxta illud diui Pauli, Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem habemus ex deo, domū non manufactam æternam in cœlis. Quidam exponūt sic, Iterum venio, id est, in fine mundi visibiliter redibo, secundum quod in actis Apostolorum angeli dicunt, Quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, sic veniet, *Et accipiam uos ad meipsum,* id est, in corpore & anima glorificatos transferam vos ad aulam cœlestis palatij. *Et quò uado,* id est, terminum ascensionis meæ, videlicet patrem, *Scitis* saltem per fidem implicitam, imò explicitam, loquendo de paternitate in ge-
F nerali. Sæpissime enim apostoli audierunt ab ore Christi, ꝙ
Mat. 5. vocauit deum patrem, dicendo, Pater meus, qui est in cœlis.
Iohā. 11. Et, Gratias ago tibi pater. Et, Pater clarifica nomen tuum.
Iohan. 12 Sed quòd deus esset pater Christi, paternitate naturali, ita quòd Iesus esset filius dei naturalis & vnicus, verusque deus, & patri consubstantialis, nondum stabiliter cognouerunt, *Et uiam scitis,* id est, viam qua itur ad patrem aliquo modo, quanuis imperfectè cognoscitis: scilicet me, vel passionem meam, per quam vado ad patrem. *Dicit ei Thomas* Loquēs in persona sui & condiscipulorum saltem quorundam, *Domine, nescimus quò uadis,* id est, terminum tuæ abcessionis à nobis, *Et quomodo possumus uiam* (qua itur ad patrem) *scire?* Videtur Thomas verbis magistri directè contradicere. Non tamen putauit Iesum aliquid falsi dixisse, nec intendebat verba eius

ba eius reprobare:sed existimauit dictum Christi, & suum A
posse simul stare,quoniam Christus sæpe loquebatur figuraliter & obscurè. Denique vtrunque verum fuit. Sciebant enim viam & terminum confusè & incomplete, nesciebant autem determinate & propriè. Rursus sciebant viam & finē seu terminum materialiter, nō formaliter. Sciebant enim ea per fidem quoad id quod sunt,non tamen sub propria eorum ratione formali qua huiusmodi sunt. Sciebant nempe, sed nesciebant se scire. Nam nouerant Christum & patrem, eo modo quo dictum est,sed quòd Christus esset via,& pater terminus itineris Christi,ignorauerunt, *Dicit ei Iesus* ostendens quòd vtique nouerant viam,quoniam nouerant Iesum, *Ego* secundum quod homo,dei & hominum mediator,aduocatus B
& pontifex,hominum & dei placator, *Sum uia* qua itur ad patrē spirituali accessu,amando,cōtemplando & obediendo, *Veritas & uita*, secūdum naturā diuinam. Ego enim & pater sumus vna æterna,infinita,exemplarisque veritas,quæ est diuina essentia,omnis veritatis creatæ, origo fontana,mēsura, finis & causa:sumus quoq; vna vita supersubstantialis,superplena, incōprehensibilis & perfecta. Ergo cognoscēdo filiū, cognoscebant quodammodo patrem , qui est id quod filius. Ex quo vltra elicitur,quòd Christus sit terminus nostræ tendentiæ,vtpote finis noster,& vera fœlicitas:imò quemadmodum iuit ad patrem secundum naturam assumptam , à quò missus fuit,sic iuit ad seipsum,secundum quod deus est, quoniam & à seipso vt deus missus est. Iuit nempe ad patrē quasi sessurus ad dexteram eius,id est, in potioribus bonis patris. C
Illa autem sunt etiam bona filij secundum eius diuinitatem, quemadmodum infra testatur,Omnia quæcunque habet pater,mea sunt. Itaque CHRISTVS est via qua imus, veritas in qua ambulamus, vita ad quam pertingimus . Via est inquantum nos deo reconciliat , veritas in quantum nos sua visione fœlicitat, vita in quantum nos sua fruitione perfundit. *Iohā. 16.*

¶ Deinde ostendit, quòd sit via. *Nemo uenit ad patrem* in præsenti per gratiā, nec in futuro per gloriam, *Nisi per me*, id est,me saluatorem mundi,credendo & imitando:imò nunquam aliquis adultus est saluatus,nisi habendo fidem saltem implicitam de Christo. Vnde superius dixit se ostium ouium & pastorem. Ipse ergo Christus est dux noster,ipse porta,via *Iohan. 10*

D & ianua, ipse medius inter patrem & nos, per cuius incarna-
Hier. 3. tionem deificamur, per cuius passionem & mortem viuifica-
1.Tim. 2. mur, cuius merito, virtute & gratia deo patri coniungimur. *Si cognouissetis me, & patrem meum utique cognouissetis.* Iam dixerat Christus, Et quo ego vado scitis & viam scitis, videlicet quia patrem & filium cognoscebant: quomodo ergo nunc ait, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis, quasi nec filium nec patrem cognouerint. Dicēdū, quod aliquo modo nouerunt, & aliquo modo non nouerunt, vt sit sensus. Si cognouissetis me, fide illuminata, atque distincta secundum deitatem meam, & patrem meum vtique cognouissetis, eodem modo, & tam clarè, vt me. Primo propter patris & filij substantialem identitatem seu vnitatem. Secundo, quo
E niam pater & filius sunt correlatiua, quorum natura est, vt vno cognito, cognoscatur & reliquum. Tertio, quoniam pater & filius adeo similes sunt, vt vno cognito, alius cognoscatur. Quarto, quoniam filius est naturalis & perfecta patris imago, in qua quicquid patris est, plenissime splendet. *Et a-*
1.Iohā. 3. *modo,* id est, ex hoc tempore, scilicet post passionē *Meam, cognoscetis eum,* magis perfectè quàm modo, præsertim cum misero vobis spiritum sanctum, in patria verò cognoscetis
Iohan. 10 eum sicuti est, *Et uidistis eum* visione interiori, cōfusa & imperfecta, eo modo quo vidistis me secundum naturam diuinam. Crediderūt enim apostoli omnia verba Christi esse vera, & quoniam Christus dixit se patri consubstantialem, dicendo, Ego & pater vnum sumus, ac multa similia, idcirco di
F scipuli cognouerunt aliquo modo Christum secundum diuinitatem, quamuis illa cognitio fuerit instabilis, imperfecta,
Iohā. 1. obscura. *Dicit ei Philippus* (frater Nathanaëlis) *Domine, ostende nobis patrem,* quem dicis iam visum à nobis, quasi dicat, Tu dicis, quòd vidimus patrem, quod intelligi non potest, nisi de visione imperfectæ notitiæ, ideo precor, ostende nobis patrem, id est, ad perfectam & claram perduc nos patris notitiam, *Et sufficit nobis,* id est, nil amplius appetemus, quoniam visio ista est finis noster ac vera fœlicitas, nec pater seorsum cognoscitur, sed vna diuina persona nota, tota superbenedicta agnoscitur trinitas. ¶ Quidam asserunt, quòd Philippus putabat, patrem posse corporalibus oculis conspici, quemadmodum Christus sensibiliter videbatur, sed non puto hoc verum. Sic enim Philippus fuisset de numero
hære

hæreticorum, qui posuerunt deum in sua natura esse corporeum, nec opinor quòd Christus tantam dei ignorantiam inesse permisit cordibus discipulorum suorum amantissimorum, præsertim cũ superius dixerit mulieri Samaritanæ, Spiritus est deus, & eos qui adorant, in spiritu & veritate adorare oportet. Talem vtique modum orandi instruxit apostolos. *Dicit ei Iesus, Tanto tempore uobiscum sum,* id est, tandiu conuersatus sum inter vos, & multa de deo vos docui, *Et nõ cognouistis me* distinctè, scilicet quòd sum deus dei vnigenitus & homo in vna persona, quòd totiens vobis insinuaui, in quo patet maxima ruditas vestra. Sed cum Philippus dixerit, Ostende nobis patrem, cur Christus increpat eos de hoc, quòd ipsum necdum cognouerunt? Dicendum, quòd ideo, quoniam causa ignorandi patrem fuit ignorantia filij, qui ideo venit in mundum, vt homines ad dei patris cognitioné perduceret, iuxta illud Iohannis, Scimus quoniam filius dei venit & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum deum: & quia peridem est ignorare filium & patrem, propter quod subditur, *Philippe qui uidet me,* id est, verè cognoscit me secundum diuinitatem, *Videt & patrem,* oculo mentis, eo modo quo conspicit me: qui enim videt me per fidem, videt & patrem per fidem, & qui videt me per speciem, videt & patrem per speciem. Hoc est, quòd iam paulo ante disseruit, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognossetis. Rationes autem huius iam assignatæ sunt quatuor, quarũ vnam solam tangit August. scilicet quòd istud dictum sit propter omnimodam similitudinem filij cum patre, sicut de duobus valde similibus dicimus, Vidistis istum, illum vidistis, *Quomodo tu dicis* (in persona discipulorum) *ostende nobis patrem,* quasi nullo modo videritis eum, & quasi seorsum cognosceretur sine me, & quasi cognitio patris dignior esset quàm notitia mei. Hæc quippe videtur Philippus in sua prece præsupposuisse, quæ erronea sunt, ideo pius magister increpat discipulum sic precantem: ostende nobis patrem non quòd hoc orandum non sit, sed qua orandum non est secundum existimationem qua id orauit Philippus. *Non credis, quia ego* (secundum diuinitatem sum *In patre, & pater in me est* per identitatem substantiæ. Cum enim pater sit sua essentia, filius quoque sit eadem essentia, vbi est essentia patris, & ibi pater: & vbi essentia filij, ibi & filius. In tribus verò diuinis

[Margin: A; Iohã. 4.; Mat. 6.; Baruch. 3; Acto. 1.; B; 1. Iohã. 5; C]

D uinis personis est vna essentia, ideo singulæ earum in singulis sunt. Hunc modum ponit vir magnus S. Hylarius. Damascenus ait vnamquanque diuinam personam esse in alia, per circuminsessionem.

¶ Insuper palam est quòd pater in filio sicut in naturali imagine, patrem perfecte repræsentante. Filius quoque in patre tanquam in proprio sempiternoque fonte, à quo immanenter egreditur, & ingressibiliter oritur. Certum enim esset, quòd quælibet diuina persona est in alia sicut amatũ, & cognitum in amante & cognoscẽte: sed quia hoc creatis prędestinatisq; mentibus & deo commune est, idcirco dicendum, quod quælibet diuina persona est in alia, sicut amatum & comprehensum in amante & comprehendente plenarie, ita quòd quæli-
E bet diuina persona cognoscit ac diligit aliam, quantum amabilis cognoscibilisque consistit: vtpote amore penitus infinito, immensum ardorem habente, & cognitione claritatis immensæ: propter quod quælibet est in alia incomprehensibiliter, intime & superintimissime, quia quò amor feruentior, eò intimiorem efficit vnionem. *Verba quæ loquor uobis* (per corpus assumptum) *à meipso* secundum naturam assumptam *Nõ loquor*, id est, non sensu vel adinuentione humana, sed ex inspiratione & regulatione æternæ & increatæ sapientiæ, quæ per meã humanitatem loquitur & operatur, sicut per instrumentum vnitum, animatum & propriũ, quòd deuiare nõ potest. Vnde sicut lingua Christi mouebatur ab eius anima ad loquendum, sic anima eius in omnibus dirigebatur à diuini-
F tate ad intelligendum, & ad cætera omnia quæ peregit. Vel quòd ait, A meipso non loquor, intelligi potest de Christo secundum diuinitatem, vt sit sensus, A meipso non loquor, id est, à meipso non habeo potestatem & sapientiam loquendi & operandi, quoniam à meipso non sum, sed quicquid habeo & sum, accepi per generationem æternam à patre. Vnde superius dixit, A meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. *Pater autem in me manens, ipse facit opera.*
Iohan. 8. ¶ Pater mansit in filio secundum naturam assumptam, quia per summam singularemque gratiam habitauit in eo, sicut in templo. Vnde superius dixit Christus de corpore suo, Solui-
Iohan. 2 te templum hoc. ¶ Porrò, secundum filij diuinitatem, ipse pater mansit & manet in filio, quia inuariabiliter perseuerat, & est in eo per identitatem naturæ & circuminsessionem,

nem, sicut nunc dixit filius, Ego in patre: & pater in me est. A
¶ Pater igitur facit opera, id est, miracula & cætera vniuersa Christi gesta, & hoc dupliciter. Primò, quia per Christum vt hominem operabatur & agit, sicut per instrumentum atq; ministrum, ita quod quicquid Christus homo fecit, fecit virtute patris, patre operante tanquam causa principali, & Christo homine tanquam causa instrumentali. Secundò, quoniã pater omnia fecit per filium secũdum diuinitatem ipsius, iuxta illud, Omnia per ipsum facta sunt. Itaque per hoc quòd ait filius, Pater in me manens, ipse facit opera, innuit quòd sua ac patris tanta est similitudo & vnitas, atque tam intima vnio, seu existẽtia vnius in alio, quòd opera eorum sint eadem, seu operatio indiuisa. Ex quo sequitur, quòd amborum sit vna potestas, & vna essentia. Quæ enim substantialiter distinguuntur, in opere diuersificantur. Hinc dictum est supra, Quæcunque facit pater hæc & filius similiter facit. Deinde Christus affatur discipulos in cõmuni. *Non creditis* quasi dicat. Hoc imò credere debetis *Quia ego in patre & pater in me est? Alioquin,* id est, si propter verba mea non creditis hoc, *Propter opera ipsa credite,* id est, ex consideratione totius vitæ meæ, quã scitis fuisse sanctam & irreprehensibilem, & miraculorũ meorũ, quorum aliqua totam facultatẽ naturæ excedunt, cæterorumq; magnalium meorũ, scilicet quod futura pure contingẽtia prænunciaui cordiumque reseraui arcana, credite quod ego in patre sum, & ille in me, ita quòd amborũ sit vna essentia & potestas, indiuisaq; opera. *Amen amen dico uobis qui credit in me* (per fidem perfectam) *opera* (miraculosa) *quæ ego facio & ipse faciet* similia eis, non sua virtute, sed mea. Vnde Marcus ait, Signa eos qui crediderint hæc sequentur, In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, &c. *Et maiora horum faciet* Hoc cõstat in Apostolis adimpletum, quoniam sua prædicatione plures conuerterunt quàm Christus. Ipsi quoque conuerterunt eos, nec legem scriptam recepẽrũt. Rursus Christus prædicauit in vna plebe, & vno idiomate secundum quod ait, Non sum missus nisi ad oues, &c. Apostoli vero transierunt de gente in gentem, & omnium loquebantur gentium linguis. Iterum Christus non legitur suscitasse nisi tres mortuos, aliqui autem discipulorum plures suscitauernnt. Iterum, Præcipuũ quoddam inter opera Christi fui, quòd ad tactum vestimenti eius sanabantur infirmi: sed de

Margin: *Iohan.* 1 — B — *Ioan.* 5. — C — *Marc.* 16 — *Matt.* 15. — *Psal.* 104 — *Acto.* 2. — *Lucæ.* 7 — *Marc.* 5 — *Lucæ.* 8 — *Iohan.* 11 — *Act.* 5

D sed de Petro inducitur, quod eiiciebãt infirmos in plateis, quatenus Petro veniẽte, vmbra eius obumbraret quẽquam ex illis, & curaretur. Deniq; apostoli dicuntur maiora fecisse, quàm Christus secundum Augu. intelligendum est, non quo ad opus operatũ, quoniam Christus suscitauit mortuos, quòd est maximum, nec maius miraculum fecerunt Aposti, sed quoad modum agendi. Causa verò cur credentes, operarentur maiora quam Christus, à Christo subiungitur, *Quia ad patrem uado* id est, quia ad patrẽ ascendo, plenarie glorificabor in meipso, & in omnibus gẽtibus: ad quorum conuersionem decet maiora fieri à vobis, quàm ego feci: & item docet vt cum glorificatus fuero in corpore, maiora fiãt in nomine meo, quàm

Iohan. 7 feci ego cum essem mortalis. Vel sic, quia ad patrem vado, id

E est, per hoc quòd ascendo, fiet vt mittam vobis spiritum san-

Iohan. 16 ctum, quem ante ascensionem meam nõ potestis recipere: secundum quod dictum est, Spiritus nondum erat datus, quoniam Iesus nondum erat glorificatus. Et infra dicetur, Si nõ abiero paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos. Cum vero spiritum sanctum in tanta plenitudine receperitis, facietis maiora quàm ego per me feci: non quod maior erit virtus & gratia spiritus sancti in vobis quàm in me, sed quoniam decẽs est, vt cum ad patris dexteram ascendẽs peruenero, per maiora signa glorificer per meos fideles, quàm antea per meipsum.

¶ Sed cum Christus simpliciter dicat, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: vide-

F tur quòd nullus sit veraciter Christianus, nisi miracula operetur, & maiora quàm molitus est Christus: Et respondendum, quod Christus ad literam loquitur maxime de perfectis fidelibus tempore primitiuæ ecclesiæ, cęterisque personis credentibus, electis ad hoc, vt gratiam signorum sortiãtur, sicq; per eos alij cõuertantur. Si vero vniuersaliter accipiatur sententia Christi, intelligenda est spiritualiter, quoniam deuoti spiritualiter agũt miracula, quę Christus corporaliter gessit.

Galat. 4 Mortuos nempe resuscitant, dũ mortalibus vitiis implicatos, conuertunt ad Christum: reducendo eos ad vitam gratiæ in præsenti. Talibus enim dicit Apostolus, Filioli quos iterum parturio. Et hoc quodammodo maius est, quàm corporaliter suscitare defunctũ, vt asserit Augustinus, quod maius est impiũ, iustificare, quàm cœlum & terrã creare. Et iuxta Gregoriũ, miracu-

miracula iſta ſpiritualiter exhibita, tãto ſunt ampliora, quan A
to & ſpiritualiora. Melius tamen puto dicendum, ꝙ verbum *Marci.* 9
Chriſti quo ait, Qui credit in me, &c. intelligendum ſit parti *Matth.* 21
culariter, tam de credentibus quàm de operibus. Præterea ra
tionabiliter dici poteſt, ꝙ Chriſtus hæc dixerit, ad inſinuan-
dum inæſtimabilem poteſtatẽ fidei Chriſtianæ, ſi fuerit con-
ſummata, quia vt alio in loco ait Saluator, Omnia poſſibilia
ſunt credenti. Et, Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, di
cetis monti huic, Tollere, & iacta te in mare, &c. Tantã nan-
que efficaciã cõtulit deus catholicę fidei, vt ſciamus ꝙ Chri-
ſti doctrina ſit verè diuina, quæ in ſeipſa tam pura eſt, atque
perfecta, vt digna ſit fide abſque miraculis.

¶ Sed ne ex hoc ꝙ dictum eſt, maiora horum faciet, crederet
aliquis diſcipulos Chriſti: Chriſto poſſe æquari, vel propria
poteſtate operari, adiecit Saluator. *Et quodcunq; petieritis pa-* B
trem in nomine meo, id eſt, per me, ſeu per virtutem & merita *Matth.* 1
eorum, quæ pro humana ſalute aſſumpſi, feci, & pertuli.

¶ Nomen autem Chriſti eſt Ieſus, quòd interpretatur Sal-
uator: idcirco in nomine filij dei & Chriſti patrem petere,
eſt illa rogare, quæ verè expediunt animæ, ſcilicet bona ſpiri
tualia & honeſta, quę ſunt virtutes, & dona, & gratia: vel etiã
corporalia, inquantum neceſſaria ſunt ad ſpiritualia & bona
adipiſcẽda, augenda, cõſeruanda, aut conſummanda. Quod-
cunq; ergo ſic petieritis *Hoc faciã,* id eſt, exaudiam precem
veſtrã, & implebo quod poſtulatis. Non dicit, Hoc faciet pa-
ter, ſed hoc faciam, vt oſtendat ſe ſimul cum patre exaudire,
gratiamq; conferre, iuſtificare & ſaluificare, ita quòd ipſe & C
pater ſunt vnus exauditor: in quo declarat ſe eſſe patri æqua-
lem, conſubſtantialem, verumq; deum, quoniam preces fide-
lium exaudire, iuſtificare, & ſaluare, deo eſt proprium.

¶ Interea, ſi quis rite conſideret, ſciet quòd ineffabilis, prorſ-
ſusq; incomprehẽſibilis ſit profunditas ſacræ ſcripturæ, præ-
ſertim in euangelio excellentiſſimi euangeliſtæ deificati Io-
hannis. Nã vbicunq; aliquid de Chriſti humilitate in verbo,
vel facto ait ſcriptura, mox aliquid de eius ſublimitate anne-
ctitur, & econtra frequenter, ne vel homo purus, vel deus fan
taſtice incarnatus putetur. Paris enim periculi eſt ſecundum
Leonẽ papam, ſi illi vel noſtræ naturæ humilitas, vel diuinæ
naturæ maieſtas ineſſe negetur. Quoniã ergo Chriſtus nunc *Iohã.* 16.
dixit, ꝙ credentes in ipſum maiora facturi eſſent quàm ipſe,

ne ex

D ne ex hoc aliud quippiā minus dignum sentiret de filio dei, subiecit. Si quid petieritis patrē in nomine meo hoc faciam: & non dixit, Hoc faciet pater, & tamen hoc infra ait, Si quid (inquiens) petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis *Vt glorificetur pater in filio,* id est, ad hunc finē principaliter vos exaudiam, quatenus deus pater gloriosus, pius atq; omnipotens agnoscatur, & à fidelibus digne honoretur in filio, id est per gratiam à filio datam. ¶ Sed quoniā exaudire competit Christo, ratione diuinæ naturæ, in qua patri æqualis est: aduertēdum quòd Christus sic exaudit, vt pater per filium glorificetur, id est, ad gloriā patris, vt etiam exaudiat ad gloriā suiipsius ac spiritus sancti. Nam quicquid fit ad gloriā vnius diuinæ personæ, ad totius supergloriosissimę fit gloriam tri-
E nitatis, & quicquid vna diuina persona agit ad gloriam alterius, agit ad gloriā propriam. Non enim sic operatur ad gloriam alterius, quasi vna sit dignior alia, sed quicquid efficit deus, facit & ordinat ad gloriam suam finaliter, vt eius perfectio in creaturis resplēdeat, & ipse honoretur ab intellectua-
Prou.16. libus rebus. Hinc scriptum est, Omnia propter seipsum ope-
Ezec.36. ratus est dominus. Et per Ezechielem dominus ait, Nō propter vos ego faciam dicit dominus deus, notum sit vobis, sed propter nomen sanctum meum. ¶ Præterea, Christus resumit ꝙ dixit aitq;, Si quid, id est, aliquid dignum, quod in ordine ad vltimum finem alicuius dignitatis valeat reputari, *Petieritis in nomine meo* Hic non exprimit patrem, quia iam eum expressit: & item, quia à quacunque diuina persona pe-
F tatur, filius exaudit & tota trinitas *Hoc faciam.* ¶ Possent
2.Cor. 12 hic multa inquiri, quomodo intelligenda sint hæc, cum Pau-
Matth. 8 lus ter orauerit stimulum carnis sibi auferri, & exauditus nō
Marci. 5. sit: sed legio dæmonum quæ petiit mitti in porcos, cognoscitur exaudita. Ad hoc autem & similia breuiter respondendū, ꝙ quando oramus debito modo, seu cum conditionibus tribus ad orationis exaudibilitatē requisitis, indubitanter, exaudimur, quę conditiones sunt tres. Prima, vt petamus instāter,
Lucæ. 8 seu incessanter, iuxta illud Lucæ, Oportet semper orare, &
Matth. 6 non deficere. Secundò, vt petamus salubriter, prout Iohānes
Lucæ. 18 habet, Hæc est fiducia quam habemus ad deum, quia quod-
Proue.28 cunq; petierimus secundum voluntatem eius audit nos: vnde nunc dicitur in nomine meo. Tertia, vt petamus pro nobismetipsis, quia pro aliis, non semper audimur, eo ꝙ obicē ponant

nant gratiæ dei. Poſſet autem & quartum addi, videlicet vt A
orans obediat deo, ſeruando præcepta. Qui enim declinat au 1. Iohan. 3
rem ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. idcir- 1. Iohã. 5
co ait in prima canonica ſua Iohannes, Chariſſimi, ſi cor no-
ſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad deum, &
quicquid petierimus.

¶ Expoſitio huius Capitis.
Si diligitis me mandata mea ſeruate.

ARTICVLVS XXXVI.

MVlipliciter iam conſolatus fuit Chriſtus diſci-
pulos de ſuo receſſu paſſionéque mœſtos, nunc B
verò denuo cõſolatur eos promittendo ipſis cõ
ſolatorem perpetuum atque dulciſſimum, ſcili- Matth. 5.
cet ſpiritum ſanctum, cuius delectatio, ſeu con- Lucæ. 6
ſolatio omnem corporalem conſolationem vehemẽter exce- Marc. 5
dit, *Si diligitis me* vere & ſpiritualiter, vt dicitis *Mandata* Deute. 6
mea quibus præcepi amicos, inimicosq; diligi, nõ iraſci, deũ Marci. 12
diligere, vanã gloriam abhorrere *Seruate* vſq; in finẽ. Qui Matth. 6
enim vſq; in finem perſeuerauerit, ſaluus erit. Signum nanq; Matt. 24
dilectionis eſt obſeruatio præceptorum, & exhibitio operis, 1. Iohã. 2.
iuxta illud Iohan. Qui ſeruat verbũ Chriſti, vere in eo chari- Matth. 7
tas dei perfecta eſt. Non enim otioſa eſt charitas, ſed volun- Iohan. 15
tatem amantis vnit, atque parificat voluntati amati, vt quod
velit vnus, velit & faciat alius. Ideo alibi dicitur, Vos amici C
mei eſtis, ſi feceritis quę præcipio vobis. ¶ Monet ergo & im
perat Chriſtus, vt ſi diligamus eũ, impleamus eius præcepta.
Primò, ne eius dilectionẽ & gratiam per negligentiã & tor-
porem perdamus. Oportet enim, vt per opera nutriatur & cõ
ſeruetur. Secundò, vt in dilectione proficiamus, quoniã (teſte
Auguſt.) charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfi-
ci. Tertiò, ne quis fallat ſeipſum. Vix nẽpe eſt, quis ita peruer
ſus, qui nõ blandiatur, atq; perſuadeat ſibiipſi, ꝙ vtiq; diligat
deum, præſertim cũ naturaliter diligatur ab omnibus. Vt er-
go omnes cognoſcant, an diligant deũ dilectione ſupernatu-
rali, meritoria, gratuita, & infuſa audiunt à Chriſto, Si diligi
tis me mandata mea ſeruate. tanꝗ dicat, Non ſe exiſtimet me
amare, qui meis nõ paret præceptis. Vult enim cõtraria meæ
D volunta

D voluntati, nec pleno affectu mihi vnitur, *Et ego* (secundum humanam naturam) *rogabo patrē* (tanquam maiorem) & aliū paracletum, id est, consolatorem & aduocatum personaliter à me distinctum, scilicet spiritum sanctū. *Dabit uobis* infundēdo cordibus vestris doña illius. ¶ Dicitur autē spiritus sanctus consolator, quoniam animam recreat, delectat, lætificat, Itemq; aduocatus, non quòd sit minor patre & filio, sed quoniam corda eorum quos replet, facit deum iugiter inuo-
Roma. 8 care, & mitigare. iuxta quem sensum dixit Apostolus, ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Denique Christus dicendo, alium paracletum dabit vobis, insinuat, quòd & ipse sit nobis à patre datus consolator & aduocatus,
2.*Cor.* 1 de quo asserit Paulus, Per Christum abundat consolatio no-
*Iohan.*2. stra. Et Iohan. Aduocatū habemus apud patrem Iesum Chri
E stum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.
¶ Sed quid est quod Christus præmittit? Si diligitis me, mā-
*Rom.*16. data mea seruate, & postea subdit? Et ego rogabo patrem &
2.*Cor.*1. alium paracletum dabit vobis, quasi aliquis possit Christum diligere eiusq; præcepta implere, antequā spiritum sanctum susciperet? Et respondendum, ꝙ Christus loquitur de donatione spiritus sancti à patre, non quoad primam spiritus sancti infusionem, sed quantum ad pleniorem suorum charismatum communicationē, sicut ait Apostolus, Deus spei, repleat vos omni pace & gaudio in credendo, vt abundetis in spe & virtute spiritus sancti. Et alibi, Aemulemini charismata meliora. Porrò, ad literam præcipue loquitur Christus Aposto-
F lis, & de donatione, ac missione spiritus sancti in signo visibili, & plenitudine illa abundanti, quæ facta est in die Pentecostes, ad quam amor Christi & obedientia mandatorū dispo-
Acto. 2. nunt: de qua superfluenti spiritus sancti receptione, dicit Sal-
*Lucæ.*24 uator discipulis apud Lucā, Vos autē sedete in ciuitate, quousq; induamini virtute ex alto *Vt maneat uobiscum* (id est, corda vestra per sua dona inhabitet) *in æternum* vtpote nunc in via per gratiam, & in futuro per gloriā. Non enim recedet à vobis per corporalem sui à vobis elongationē, sicut ego, cum nō sit incarnatus, sed iugiter intra vos erit, quantū est ex parte sui. Si verba ista ad Apostolos referantur, possumus dicere ꝙ Christus his verbis promisit atq; prędixit apostolis, ꝙ per aduentum spiritus sancti, in die pentecostes confirmandi essent in bono, sic quòd deinde nunquam peccarēt mortaliter,

& per

& per consequens nunquam amitterent gratiam gratum fa- A
cientem spiritus scilicet, seu spiritũ sanctũ: qui tũc amitti, at-
que recedere perhibetur, dum eius dona perduntur, illa præ-
cipue quæ gratum facientẽ concernunt, & per peccatum mor
tale tolluntur. Si verò generaliter referantur ad omnes, dicẽ-
dum quòd deus pater quantum in se est, dat omni fideli spi-
ritum sanctum, quatenus in eo permaneat in æternum, id est,
habendo gratiam spiritus sancti, crescat, maneatque in ea *Iohã. 15.*
quousque perducatur ad gloriã *Spiritũ ueritatis.* ¶ Spiritus, *Rom. 8.*
scilicet, dicitur spiritus veritatis. Primò, quia est spiritus filij, *Galat. 4*
cui veritas appropriatur. Procedit quippe à filio sicut à pa-
tre. Vnde ait Apostolus, Si quis spiritum Christi non habet,
hic non est eius. Rursusq;, Misit deus spiritũ filij sui in corda
nostra clamantẽ, abba pater. Secundò, quoniam spiritus san- B
ctus est substantialiter veritas ipsa. Nam tota trinitas est vna
summa simplexq; veritas. Tertiò, quoniã instruit veritatem,
omnemq; errorem repellit. *Quem mundus non potest accipere,*
id est, amatores mundi, homines carnales, vani & ambitiosi,
qui terrena magis quàm cœlestia amãt & agunt. Taliũ enim
amor contrariatur spiritui sancto, iuxta ꝙ scriptũ est, Adulte
ri nescitis, quia amicitia huius mundi inimica est deo? *Quia
non uidet eũ* oculo mentis, id est, cordis intuitum ad eum nõ
dirigit, disponendo se ad gratiam eius, sed sensibilibus istis
immergitur, *Neq; scit eum* cognitione diligenti, vel per gu- *Iaco. 4*
stum diuinorum & experientiã spiritualium exercitiorũ. Ani
malis etenim homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, se-
cundum Apostolum. Nihilominus multi sunt subtiles & eru- C
diti in theologia, qui vtique vident & sciunt spiritum sanctũ, *1. Cor. 2*
fide informi: sed non recipiunt eũ, quia non vident eum per
cordis sui ad eum directionem, nec sciunt eum per diligentẽ,
ac debitam consideratione. Nec enim conuertuntur ad cor,
& deum quem se dicunt cognoscere, negant operibus. Qui er
go vult spiritum sanctum recipere, vel seruare, affectum suũ à *Psal. 84*
mundo, & his quæ sunt in mundo auertat, non se per exterio- *Titum. 1.*
ra diffundat, nõ circa vana & curiosa cognoscẽda se occupet,
sed redeat ad seipsum, diuina studeat videre & scire. Hinc Io
hannes ait, Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo
sunt, quia si quis diligit mundũ, non est charitas patris in eo. *1. Iohã. 2.*
¶ Postremò, quamuis spiritus sanctus non semper maneat in
electis & virtuosis hominibus, quantum ad gratias gratis da

D tas,quæ nõ sunt de necessitate salutis,cuiusmodi sunt prophetia,gratia miraculorũ,iugiter tamẽ manet in eis,quantum ad dona gratiam gratum facientem concernentia,vt sunt chari-
1.Cor.2. tas,humilitas,mãsuetudo. Per hoc quod dictum est quẽ mundus non potest accipere,non est intelligendum ꝙ peccatores & seculares nequaquam possint accipere spiritum sanctũ. Sic enim conuerti non possent , essetque desperandum eorum de salute:sed sic intelligendum est,ꝙ inquantum tales,non sunt capaces spiritus sancti,quanuis spiritus sanctus possit eos misericorditer præuenire,incapacitatem auferre,seipsum infun-
1.Cor 12. dere.Sic enim pater dat spiritum sanctum,vt spiritus sanctus
1.Cor.7 præstet seipsum. *Vos autem cognoscetis eum,* id est, spiritus sanctus seipsum vobis reuelabit, agnoscetisque eum, non so-
E lum per fidem illuminatam & sapientiam specialem,sed insuper per suæ dulcedinis gustum, per suæ potestatis & pietatis experientiam.Nónne Paulus cognouit spiritum sanctum,de quo tam multa conscripsit?Alij(inquiens)per spiritum datur sermo sapientiæ,alij sermo scientiæ,alij gratia sanitatum,alij
Lucæ. 19 operatio virtutum,&c.Ratio huius cognitionis subiungitur,
Iohã.15. *Quia apud uos manebit,* tanquam familiaris director, *Et in uobis erit* quasi gratiosus inhabitator. *Non relinquam uos orphanos,* id est, patre priuatos, hoc est, quanuis ad modicum tempus recedam à vobis, ego qui sum non solum dominus & magister vester; sed etiã pater, quia paternam solicitudinem gero de vobis,paterno affectu vos diligo, paterna vos pietatate custodio.Nisi enim Christus esset pater fidelium,& suo-
F rum discipulorum pater fuisset,nõ diceret apud Matthæum,
Matth. 9 Nunquid possunt filij sponsi lugere,quandiu cũ illis est spon
Marci.2 sus,quanuis inquam sic recedam à vobis, & interim sitis simi
Lucæ.5. les orphanis,quia mea præsentia,atq; solatio destituti,nõ tamen diu sic desinam vos. Propter quod subditur *Veniam ad uos* post resurrectionem per sensibilem apparitionem, spiritualem consolationem,internamque visionem, *Adhuc modicum* (temporis restat) & mundus iam me non videt, id est, illo tempore consummato , homines mundani me vltra non
Acto.2. videbunt in seculo isto. Hoc modicum fuit vsque ad sepulturam,quoniam Christo sepulto amplius non viderunt eum amatores mũdi. *Vos autem uidebitis me* post resurrectionẽ oculo corporali & intellectuali. Hoc dicit Christus,quia post resurrectionẽ, apparuit solis discipulis: propter quod Petrus ait,

ait, quòd deus dedit eum manifestũ fieri, non omni populo, A
ſed teſtibus pręordinatis à deo. Ideo autẽ videbitis me, *Quia ego uiuo*, id eſt, ſtatim poſt paſſionem, ad immortalem vitam reſurgo, & indeſinenter viuo ſecundum diuinitatem, per quam poſſum ſuſcitare meipſum, & oſtendere vobis. *Et uos uiuetis*, id eſt, interim non occidemini, tunc quoq; reuiuiſcet ſpiritus veſter, ſicut de Iacob in Gene. legitur, quòd audiens *Gene.* 45
Ioſeph viuere, reuixit ſpiritus eius. Vel, viuetis per gratiã ſpecialem, per quam digni eritis me videre, *In illo die* videlicet *Lucæ.* 24
poſt reſurrectionem, cum ſpiritũ ſanctum receperitis per *Iohan.* 20
influxionem meam, & aperuero vobis ſenſum ad intelligendum ſcripturas, *Vos cognoſcetis* (per fidem) *quia* (id eſt, quòd) *ego* ſecundum diuinitatẽ ſum *In patre meo* per conſubſtantialitatem & circuminſeſſionem, vt ſæpius dictum eſt, *Et uos* B
in me ſicut membra in capite, ſicut contentum in continẽte, vt palmes in vite, vt amans in dilecto, vt effectus in exemplari, atque fontali principio. Electi autem ſunt in Chriſto ſecundum vtrãque eius naturam, & inquantum Chriſtus eſt homo, ſumus in eo per communionem naturæ, in quantũ verò eſt deus ſumus in eo, ſicut in cauſa ſaluante & cõſeruante, & ſicut in vltimo fine, *Et ego in uobis* per charitatem & gratiã, & gratioſam inhabitationem quaſi in templo & ſede. Nam anima iuſti eſt ſedes ſapientiæ, & congregatio electo- *Sapien.* 7
rum eſt templum, domusq; Chriſti. Hinc ſecundum apoſtolũ, Chriſtus per fidẽ habitat in cordibus noſtris. Et in Deu- *Epheſi.* 3.
te. Moſes ait, Amantiſſimus domini habitabit confidenter, & *Deut.* 33.
in eo quaſi in thalamo tota die commorabitur, & inter humeros illius requieſcet. C
Præterea Chriſtus ſecundum diuinitatẽ eſt in patre ingreſſibiliter, ſicut riuus in fonte, ſicut verbum in dicente, ſicut conceptus in intelligente: ſecundum humananitatẽ quoq; eſt in patre ſicut in capite. Caput enim Chriſti deus iuxta Apoſto. eſt etiam Chriſtus in nobis per ſacram Euchariſtiæ communionem. *Qui habet mandata mea*, id eſt *1. Cor.* 11
diuina præcepta cognoſcit, *Et facit ea* per obedientiã, ſicut *Pſal.* 1.
de iuſto ait in Pſalmo, In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte, *Ille eſt qui diligit me* quoniam argumentum dilectionis eſt operatio, cum charitas nõ ſit otioſa, aut negligẽs, Vnde Iohãnes dicit, Hæc eſt charitas *1. Iohã.* 5.
dei, vt mandata eius cuſtodiamus. *Qui autẽ diligit me* ſiue vt hominẽ pro ſe paſſum, ſiue vt deum pro ſe incarnatũ, atq; ſal

D quantem, *Diligetur à patre meo,* id est, merito suę dilectionis dona patris recipiet, eique placebit. ¶ Aduertendum quod dilectio trinitatis ad nos est æterna, idcirco per omnem differen
Ioan.3. tiam temporis explicatur. Nam supra dictum est, verbo præ-
Ephesi.2. teriti temporis, Sic deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnige
Iohan.6. nitum daret. Et paulus, Propter nimiam (inquit) charitatem
1.Iohã.4 qua dilexit nos pater: infra quoque ait Christus per verbum temporis præsentis, Ipse pater vos amat, nũc verò futuro vtitur, dicens, diligetur à patre meo. Omnes autem prædestinatos diligit deus æternaliter, atq; simpliciter, etiam tunc quando non diligunt, sed iniqui sunt. Nam ipse prior dilexit nos. Diligit inquam eos secundum suę prædestinationis intuitum
E cum autem conuertuntur & diligunt, impendit eis suæ dilectionis effectum, quem plene, ac finaliter impendit, cum cœlestem beatitudinẽ sortiuntur. Non prędestinatos autem nunquam diligit absolute vel simpliciter, quia nõ vult eis simpliciter gloriam fœlicitatis æternæ, sed cum diligũt deum & in statu salutis sunt, diligit eos secundum præsentem iustitiam. Cũ ergo ait Saluator, Qui diligit me, diligetur à patre meo, intelligi potest, vel de electis, qui perseuerant & consumman tur in bono, atque in Christi dilectione discedunt, & hi diligentur à patre simpliciter, atq; finaliter, à quo veram beatitudinem consequentur: vel de præscitis, qui diligunt Christum ad tempus, & tunc diliguntur à patre secundum præsen
Psal.145 tem iustitiam. Veruntamen verba ista hoc loco sic intelligen da non sunt, sed de prędestinatis duntaxat, qui diligũt vsq; in
F finẽ. Subiungit enim Saluator, *Et ego diligam eũ,* id est, æternaliter eum amabo, & veræ dilectionis signa ei ostendã, dando ei gratiam saluificam in præsenti, gloriamq; in futuro. Cu
Prouer.8 stodit enim dominus omnes diligentes se. Et in Prouerb. Salomonis, ęterna sapientia loquitur, Ego diligẽtes me diligo. Deinde Christus declarat suæ dilectionis præmiũ vltimatũ,
Iohan.17 *Et ego manifestabo ei meipsum* i. dabo ei clarã diuinitatis meæ
Lucæ.24 notitiã, seu beatificã visionẽ, quæ est tota merces, vt infra ha-
Iohan.21. betur, Hęc est vita æterna, vt cognoscãt te verum deũ, & quẽ misisti Iesum Christum. Potest tamen referri ad apparitionem Christi, post resurrectionem, qua se manifestauit discipulis in humanitate glorificata, quanuis non manifestauerit se in specie corporis glorificati. Sed prima expositio aptior est, quoniam Christus generaliter loquitur de amante, & merce-

& mercede amantis. *Dicit ei Iudas, non ille Iscariotis* hoc est, A
non oriundus de vico nomine Scarioth, qui tradidit dominum, sed Iudas frater Iacobi minoris, cuius Iudæ est vltima septem Canonicarum epistolarum, consanguineus Christi, quoniam filius materteræ eius. *Domine quid factum est*(id est, cur accidit) *quia manifestaturus es nobis teipsum, & n mundo* hoc est, cur tantum præfers nos cæteris, cum simus abiectæ personæ? Mirabatur hinc Iudas, quia humilibus mirum videtur, dum aliis præferuntur, cum ipsi alios præferant sibi. *Respondit Iesus, & dixit ei* sicut patebit, causa huius fuit, quia discipuli in spiritualibus bonis excellentiores fuerunt mundo qui pertinet ad massam perditionis. *Si quis diligit me* non sola dilectione naturali, qua & reprobi diligunt deum, & angeli apostatæ deum dilexerũt antè ruinam, etiam plus quàm seipsos secundum Thomam & Scotum, imò secundum Augu B
stinũ, qui dicit quod intellectualis creatura naturali dilectione plus diligit deũ, quã seipsum, aliter quid naturale esset inordinatum, cum tamen peccatum non sit, nisi recessus ab eo quod est secundũ naturã, secundũ Damascenũ, vel recessus ab ordine iuxta magnũ atque diuinũ Dionysium: sed qui diligit me dilectione gratuita & infusa, quæ est actus virtutis theologicæ, quæ charitas appellatur, quandoque tamen dilectio pro habitu sumitur, id est, pro charitate, *Sermonem meum seruabit* hoc est, euangelicam doctrinã custodiet, pręceptis obediet, testimoniis credet. Amator enim voluntati dilecti seipsum cõformat, idcirco qui verè diligit Christũ, approbat quę approbat Christus, odit quæ reprobat ille, facit quod Christo placet, vitat quod displicet illi. Vnde in Prouerbiis dici- C
tur, Serua mandata, & legem, quasi pupillã oculi tui. Et psal- *Prou.* 7.
mista, In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Et certe quicunque cordialiter diligit aliquẽ, verba eius memoriter retinet, eius sermonibus in licitis acquiescit. Ex charitate ergo procedit obedientia. *Et pater meus diligit eum.* Qui enim diligit vnã diuinarũ personarũ, diligit omnes tres: & qui ab vna illarũ diligitur, simul à tribus amatur: quia sicut nos diligimus Trinitatẽ, eadẽ dilectione, ita à singulis diuinis personis eadẽ charitate amamur. Quomodo autẽ amãs Christũ, & ei obediẽs diligetur à patre, iã dictum est plenius super illud. Qui diligit me, diligetur à patre meo. Dominus enim diligit iustos, imò secũdũ Aristo. Vir cõtẽplatiuus atq; *Psal.* 146

 theo-

D theoricus est amantissimus deo, *Et ad eum ueniemus* nō per loci mutationem, vel corporalem accessum, sed per gratiæ augmentatiouem, per dilectionis incrementum, per omniū spiritualium bonorum multiplicationem. ¶ Istud enim intelligendum est, non de primæuo aduentu patris & filij ad cor amātis, quoniam nemo diligit, vel obedit, nisi primo tota Trinitas eum præuenerit, & per gratiæ infusionem mentem eius intrauerit: sed qui diligit, gratiis potioribus adimpletur. Ha
Mat.13. bēti enim dabitur. Et amor facit omnia esse cōmunia. Vnde
Lucæ.19 quò deum amamus ardentius, cò omnia bona sua copiosius
Psal.33 nobis communicat & infundit. Et si timentibus deum nihil
1.Cor.6. deest, quid poterit deesse amanti, vel quid poterit deus negare suo feruido amatori? Cum iuxta Apostolum, Qui adhæret
E deo, vnus spiritus est. ¶ Porrò, si aliquid negat, hoc facit ex magna charitate, videlicet quia videnti non expedit impetrare, quod orat vel ipsa dilatio vtilis ei consistit, *Et mansionem apud eum faciemus* hoc est, mentem eius gratiose, & pie inha-
1.Cor.13. bitabimus. Si enim teste Apostolo, Corpora nostra sunt tem-
1.Cor.6. plum dei, quanto magis animæ? Et si debemus deum glorificare, & portare in corpore nostro, quāto magis in anima per iugem memoriam, verum amorem, contemplationemq; synceram? Præterea vbique & in omnibus est deus, sed illos inhabitat in quibus est per dona gratiæ gratum facientis, & tam
Lucæ.8. diu inhabitat quandiu perseuerat in gratia. Qui autem tēpore tentationis succumbunt, non stabiliter inhabitātur à deo. Hinc in Apocalypsi Iohannes ait, Ecce tabernaculum dei cū
F hominibus, & habitabit cum eis. *Qui non diligit me, sermones*
Apoc.21. *meos non seruat* interdum tamen seruat eos memoriter, nec vt obediat, sed vt prædicando, loquendo, docendo, seu disputando, doctus appareat, vel temporale lucrum sortiatur. Et quia non seruat per obediētiam verba mea, idcirco non diligetur à patre meo, nec veniemus ad eum. *Et sermonem quem audistis* ex ore meo. *Non est meus*, secundum quod homo sum, tan-
Esa.9. quam principalis doctoris vel locutoris, *Sed eius qui misit me*
Iohan.7. *patris* qui per me loquitur, tanquam per legatum, & magni
Iohan.1. consilij angelum, secūdum quod homo sum. Simile est quod
1.Cor.1. supra dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. ¶ Augustinus & Gregorius sic exponunt, Quoniam Christus est verbū & sermo patris, ideo sermo quē loquitur Christus, non est Christi, sed patris qui genuit verbum. Sed hoc verum

verum est de verbo increato & sermone æterno, non sonanti A
vel transitorio. Christus autem nunc maxime loquitur de sermone quem protulit, & aures discipulorum immutauit, tanquam obiectum auditus immediatum, ac proprium. Persona verò loquens non auditur per se, vel tanquam obiectum auditus, sed mediante sono. *Hæc loquutus sum uobis, apud uos manens* corporaliter & visibiliter *Paracletus autem*, (id est, aduocatus, & consolator propter causas paulo antè inductas) *spiritus sanctus.* Constat quòd vnaquæque hypostasis sit spiritus & sanctus, sed cum tertia persona dicitur proprio nomine spiritus sanctus, hoc quod dicitur spiritus sanctus, pro
vna dilectione accipitur, *Quem mittet pater,* non missione 1. Iohā. 4
locali, vel motu corporali, quum spiritus sanctus, sit deus immensus, omnia implens, nec loco, nec tempore, nec actione B
mutabilis, sed missione spirituali per infusionem donorũ paracleti, vt mitti dicatur ratione sui affectus, quem patre volente causat in rationali creatura, *In nomine meo,* id est, in me, per me, & propter me. Pater enim omnia operatur per filium secundum filij diuinitatem, & per filium secundum naturam assumptam, id est, per merita vnigeniti filij sui dat nobis virtutem, & gratiam, & dona spiritus sancti ad gloriam Christi, & vt perducamur ad Christum nostræ beatitudinis fontem, *Ille uos docebit omnia,* non simpliciter omnia, sed omnia de quibus subiungitur, *Et suggeret uobis omnia quæcunque dixero uobis,* id est, vniuersa quæ vobis nunc prædico vel C
prædicaui proprio ore, quæ non potestis modo intelligere, propter eorum profunditatem, & vestri ingenij tarditatem, vestræque animę multiplices passiones, actionem intellectus impedientes, videlicet propter magnam tristitiam, timorem, dolorẽ, instruet vos spiritus sanctus per supernaturalem mentis vestræ illuminationem: quemadmodum dicit Apostolus,
Dabit tibi dominus de omnibus intellectum. & suggeret, id 2. Tim. 2.
est, commemorabit, seu ad memoriã ducet vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Hæc enim pro maxima parte obliti erãt apostoli, quia & cum dicebantur, non intellexerunt ea perfecte, nec firmiter impresserunt memoriæ, variis afflixionibus impediti: sed veniẽs in eos spiritus sanctus, reduxit oblita ad eorum memoriam, adiiciens oblitorum & rememoratorũ in-
telligentiam luculentam. *Pacem* internam & spiritualem, Iohan. 2.
pacem gratiæ, pacem viæ, non perfectam, neque continuam,

sed

D ſed perficiendam & perpetuandam *Relinquo uobis* id eſt, habendam & cuſtodiendam præcipio, imò & confero, & ſi nō modo tamē poſt reſurrectionē, quando dicturus ſum, Pax vobis: vnde ſeipſum exponens, adiecit, *Pacem meam* id eſt, veram mentis tranquillitatem, *Do uobis* nunc inchoatiue, quā dabo vobis in patria perfectiue, ſeu conſummate: de qua pace
Philip.4. dicit Apoſt. Pax Chriſti, quæ exuperat omnem ſenſum, cu-
Col.3. ſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras. Itemque, Pax Chriſti exultet ſemper in cordibus veſtris. ¶ Denique, pax eſt tranquillitas ordinis, quę conſiſtit in hoc, quòd caro obedit ſpiritui, ſenſualitas rationi, & ratio deo. Dum ergo anima ab inquietudine paſſionum eſt libera, & diuinæ legi rite ſubiecta, pacē habet in ſe, & cum deo, imò & cum proximo quā-
Rom.12. tum in ſe eſt. Non enim cōtra aliquem paſſionibus agitatur,
E nō inuidia ſtimulatur, non ira turbatur. Interdū tamen proximus cum homine tam pacato, atque pacifico pacem nō habet propter ſuam peruerſitatē. Vnde ad Romanos dicit Apoſtolus, Si fieri poteſt, quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Vel ſic, Pacem gratiæ relinquo vobis in via, pro dono præcipuo: pacem gloriæ do vobis in futuro pro præmio. Hinc enim ſecundum Auguſtinum, dicēdo, Pacem relinquo vobis, non addit, meam, quia pax electorum in via, & multis tribulationibus & peccatis admixta: qualis non fuit pax Chriſti, qui caruit omni culpa, ſed dicendo, pacē do vobis, addit meam, quoniam pax ſanctorum in patria aſſimilatur perfectæ paci Chriſti, quoniam caret omni malo culpę
Eſa. 52. & pœnę. Tunc nempe perfectè implebitur quod per Eſaiam
F dominus pollicetur, Sedebit (inquiens) populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. *Non quomodo mundus dat* id eſt, non pacem carnalem & ſecularem, qualem dant, & procurant ſeculi huius vaniſſimi amatores, *Ego do uobis.* Illa etenim pax eſt quieta quædam fruitio temporalium diuitiarum, carnalium deliciarum, & cæterorum bonorum mundi huius, qualem habet anima vitioſa cum propria carne: de qua apud Matthæum ait ſal-
Mat.10. uator, Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. Huic
Lucæ.12. malæ paci opponitur bona diſcordia, quam inter phariſæos
Acto.24. & Saducæos miſit Paulus. De hac inordinata, pernicioſaque
Pſal. 72. pace, quæ eſt conſenſus aliquorum in malo, ait Pſalmiſta, Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.

¶ Porrò

¶ Porrò, de pace ordinata iam dicta, quam ad Galatas ponit apostolus inter fructus spiritus, quum è regione scriptum sit, Non est pax impiis dicit dominus. Hæc etenim pax ex charitate procedit, quoniam charitas ordinat hominem ad deum & proximum, & sic facit concordiam Propter quod dicit propheta, Pax multa diligentibus legem tuam. Pax ista maxime appetenda & obseruanda est familiis Christi. Beati enim pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Et iuxta apostolum, In pace vocauit nos deus. Et, Non est deus dissensionis, sed pacis. Hinc ad Ephesios hortatur, Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. *Non turbetur cor uestrum* id est, non inordinate afficiatur affectione pacem internã impediẽte, *Neque formidet* humano vel carnali timore, de quo dicitur, Nolite timere eos qui corpus occidunt. Et Salomon in Prouerbiis, Iustus quasi leo confidens, absque terrore erit. De quo rursus dicit scriptura, Qui timet deum, nihil trepidabit. ¶ Est autem alius timor bonus & virtuosus, de quo in Prouerbiis habetur, Beatus homo qui semper est pauidus. Apostoli autem habuerunt inordinatum timorẽ. Metuebant nanque Iudæos ne Christum & ipsos occiderent. Admonet igitur Christus eos ad fortem, & inconcussam cordis constantiam. Cur autem ex sua passione turbari nô debeant, neque pauere, subiungitur. *Audistis quia ego dixi uobis*, *Vado* id est, per passionem secundum humanitatem à vobis recedo ad modicum tempus *Et uenio ad uos* id est, cito post resurrectionem vos denuo visitabo. *Si diligeritis me* dilectione pura, spirituali, & perfecta, qualis non est dilectio vestra ad me, sed est pro magna parte sensualis & naturalis. Vnde & spiritum sanctũ non potestis recipere nisi à vobis recessero *Gauderitis utique, quia uado ad patrem* per passionem, id est, congratularemini mihi propter glorificationẽ corporis, quã acquiro per mortem: quoniam moriendo, mereor mox resurgere, glorificari in corpore, ad cœlos ascẽdere, ad patris dexterã residere. Quãuis ergo de passione secundũ se accepta, nõ sit gaudendũ, tamẽ inquantũ est causa tãtæ felicitatis, est vtique causa, materiaque lætandi: & ad amicitiã pertinet, vt de bono dilecti, eiúsq; prosperitate cordialiter iocũdemur. *Quia pater maior me est.* Hoc verbũ viuificũ, fuit inimico filij dei superbissimo Arrio occasio mortis, ita vt diceret filiũ dei purã creaturã à patre substantialiter differentẽ cum tamen ex circunstantia

A Galat. 5. Esa. 57. Psal. 118. Marc. 5. 1. Cor. 7. 1. Co. 14. Mat. 10. Prou. 28. B Eccl. 34. Prou. 28. C

D cunstantia textus apertissime pateat, quod Christus hoc loco dicat patrem ipso maiorem, secundum id quod competit sibi mori. Est igitur sensus, gauderetis, quia vado ad patrem, quia pater maior me est, secundum naturam assumptam, idcirco eundo ad eum, glorificor magis quàm ante, cui glorificationi congaudere debetis. ¶ Porrò, quòd filius sit patri vere æqualis, constat ex eo quòd ait apostolus, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. *Et nunc dixi uobis,* quod mihi futurum est in passione, & resurrectione, & ascensione, *Vt cum factum fuerit,* id est, cũ verba mea videritis verè impleta, *Credatis* quod ego sum Christus filius dei, quem me esse affirmo: quoniam nisi is essem, non possem vobis futura purè contingentia, & supernaturalia, quæ fieri nequeunt nisi à deo: qualia sunt resuscitatio & glorificatio mortui, tam verè ac certè prædicere, *Iam non multa loquar uobiscum,* in carne ista mortali ante passionem: cuius causa annectitur. *Venit enim princeps mundi huius,* id est, diabolus dominus iniquorum, qui mundi nomine designantur: vnde de ipsis dæmonibus ait apostolus ad Ephesios, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus, contra mundi rectores tenebrarũ harum. Venit quippe diabolus, quia iam instigauit Iudam, vt traderet Iesum, & principes sacerdotum, vt eadem nocte facerent eum comprehendi, & die sequenti occidi. Venit quoque (vt reor) ad tentandum Iesum, si forte esset Christus, vel ad peccandum posset induci. Nondum enim diabolus certus fuit de hoc, aliter non instigasset Iudæos ad Christi occisionem. Quod autem diabolus post tentationem factam in deserto, in pinnaculo, & in monte, redierit ad tentãdum Iesum, elici potest ex hoc, quod scriptum est apud Lucam, Consummata omni tentatione, diabolus recessit ab eo ad tempus, *Et in me non habet quicquam,* id est, nihil culpæ inuenit in me: de quo scriptum est per Esaiam, Iniquitatem non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Vel, in me non habet quicquam, id est, aliquid potestatis, vel iuris, quia nil nocumenti vel pœnæ potest mihi inferre per suos, vel per se, nisi quantum ego ipse permisero, præsertim cum pœna infligatur pro culpa, & mors sit pœna peccati. Sed quia ex hoc dubitari posset, cur Christus pati voluerit,

Marginalia: E; Philip. 2.; Mat. 16.; E; Ephes. 6.; Iohã. 13.; Matt. 26; Mat. 4.; F; Ibidem.; Marci 1.; Lucæ 4.; Esa. 53.

rit, qui non habuit culpam, adiecit. *Sed ut cognoscat mundus,* A
quia diligo patrem, id est, ideo pati volo, vt innotescat homi
nibus, quantum diligo patrem: propter cuius honorem recu-
perandum mori volo pro hominum saluatione, vt redempti
atque saluati laudent & honorent patrem, seu totam trinita-
tem in præsenti, & in futuro. *Et sicut mandatū dedit mihi* se- *Hester 13*
cundū quòd homo sum, *Pater* (vel trinitas) *sic facio.* Præ
cepit enim deus Christo homini, vt omnia illa faceret, præ-
dicaret & consummaret, per quæ deus ab æterno decreuit sal
uare genus humanum. Huic autem præcepto, Christus vt ho
mo plenißimè, atque promptißimè obediuit, dicente apostо
lo, Factus est obediens vsque ad mortem. Hinc beatißimus *Philip. 2.*
Dionysius operationem Christi appellat theoandricam, id
est, dei virilem, quoniam quicquid fecit vt homo, fecit quasi B
diuinitatis instrumentum. *Surgite* (à mensa) *eamus hinc.*
¶ Solet quęri, quorsum tunc iuit Christus cum apostolis. Ad *Iohan. 18*
quod respondent Hilarius, Beda, & alij sancti, quòd iuit ad
locum in quo fuit tradendus: sed hoc improbat Lyra, quoniā
infra in principio capituli 18. habetur, Hæc cum dixisset Ie
sus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron,
vbi erat hortus, in quem introiuit Iesus & discipuli eius, &
ibi captus est Iesus. Verum istud facile soluitur, vt dicamus,
quòd Iesus cum discipulis surrexit à loco conuiuij, & iuit ver
sus villam & hortum, vbi noscitur comprehensus. Non tamē
peruenit ad locum illum, nisi sermone isto (qui vsque ad 18.
capitulum protrahitur) consummato, quem fecit in via, vel
stando, vel procedendo, & forte nunc stando, nunc ambulan C
do. Denique aliqui dicunt, quòd Iesus videns discipulos ti-
more mortis sic concussos, quòd non aduerterūt sensum ver-
borum suorum, quia erant in ciuitate aduersariorū etiam tē-
pore noctis, sicque continue direxerūt oculos suos ad ianuā,
timentes ingressum Iudæorum, ideo eduxit eos ad locum se-
curiorem, qui ignoratur: quòd non videtur multum probabi
le, quia vt alij referunt euangelistæ, Petro dicente, Et si opor *Mat. 14.*
tuerit me mori tecum, non te negabo: & omnes discipuli simi
liter dixerunt. Ex quo patet, quòd erāt quasi animati ad mo
riendum cum magistro, quanuis postea instante & viso peri-
culo succubuerint.

¶ Exposi-

D ¶ Expositio Cap. XV.

Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est.

ARTICVLVS XXXVII.

Go sum uitis uera, & pater meus agricola est. Christus se dicit vitem per similitudinem propter
1.Cor.11. E multa. Primo, quoniam sicut vitis habet ramos, seu palmites multos, sic Christus cum sit caput ecclesiæ, habet membra quàm plurima, puta fideles, quorum collectio est mysticum corpus. Secundo, quoniam sicut vitis est arbor optimos fructus producẽs, sic Christus merito suæ cõuersationis & passionis, copiosissimũ pro-
E tulit fructum innumerabiles saluans & conuertens ad deum:
Heb. 4. quemadmodum ad Hebræos dicit apostolus, quod multos fi-
Psal. 71. lios adduxit in gloriam. Et Psalmista, Benedicentur (inquit) in ipso omnes tribus terræ. Vnde ad insinuandum innumerabilitatem eorum, qui per Christum saluãtur, qui sunt quasi botri & germina eius, deus pater, vel trinitas ait ad eum per Esaiam, Parum est, vt sis mihi ad suscitandas tribus Iacob, &
Esa. 49. fæces Israël conuertendas. Dedi te in lucem gentiũ, vt sis sa-
Esa. 46. lus mea vsque ad vltimum terræ. Tertio, quoniam sicut lignum vitis est despectum, & tamen perutile: sic Christus despectus fuit, cum esset omnium salus. Et non solum Christus,
Acto. 10. sed & ipsa ecclesia dicitur vinea, cum sit fœcunda in bonis, & multos continens filios: estque boni odoris atque saporis,
F laudabilem famam habendo, & diuina gustando, ac filios suos spiritualibus poculis reficiendo. Vnde Esaias dicit de sy-
Esa. 5. nagoga, Vinea domini sabaoth domus Israël est, & vir Iuda germen delectabile eius. Et in Osee, Vitis frondosa domus
Osee. 10. Israël. Vnde apud Matthæum dicit Saluator, Homo erat pa-
Matt. 21. terfamilias, qui plantauit vineam, &c. Sed cum Christus non sit vitis: nisi per similitudinem, quomodo loquitur, Ego sum vitis vera? Dicendũ, quòd dicitur vitis vera, propter veram similitudinem, non propter veram naturæ communionem
Esa. 40. cum vite: sicut in Esaia inducitur, Verè fœnum est populus. Et item, vt se distinguat à praua, ac sterili vinea: cui apud
Hier. 2. Hieremiam dominus protestatur, Ego te plantaui vineam electam, quomodo ergo conuersa es in prauum vineæ alienæ. Non enim est vitis vera quæ talis est: de qua per Esaiam ait

ait dominus, Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Sic A
ergo Chriſtus dicitur vitis, quomodo appellatur agnus, leo,
patria. Porrò, cum vitis & palmites ſint eiuſdem naturæ, ip- *Eſa. 5.*
ſaque vitis ſit ſub agricola, indigens eius cultura, vel influen *Iohan. 1.*
tia: conſtat quòd Chriſtus dicat ſe vitem ſecundum naturam *Apoc. 21.*
aſſumptam, ſecundum quam ait, Pater maior me eſt: ſecun- *Ibidem.*
dum diuinitatem verò agricola eſt, quemadmodū pater: imò *1. Cor. 1.*
tota trinitas ſuperbenedicta & ſuperdigniſsima eſt vnus a-
gricola. Subdit ergo, *Et pater meus agricola eſt*, id eſt, agri- *Iohā. 14.*
colæ ſimilis. Primo, quoniam ſicut agricola mittit ſemen in
terram, & plātat arbuſta, ſic deus infudit animæ Chriſti gra
tiam, quæ eſt quaſi ſemen virtutum: plantauit quoque in ea
omnem ſcientiam, ac virtutem. Secundo, quoniam colit cor-
da fidelium, ea à ſentibus vitiorum purgando, per gratiā fœ B
cundando, ſemen verbi cœleſtis in eis ſpargendo, & tandem
in horreum patriæ introducendo. Hinc Corinthiis ſcribit a- *1. Cor. 3.*
poſtolus, Dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis. *Omnem
palmitem in me non ferentem fructum*, id eſt, omnem infructuo
ſum fidelem, qui fide informi, non charitate & bonis operi-
bus mihi coniungitur, vnde non fert fructū in me, id eſt, ope
ra bona & ſancta deſideria non producit in charitate, & gra-
tia mea, *Tollet* id eſt, à conſortio electorū ſeparabit *Eum*
pater, nunc gratiam ſubtrahendo, ſeu non influendo, & in fu
turo gloria eum priuando. Huic ſimile eſt quod Iohānes Ba
ptiſta aſſerit, Omnis arbor quæ non facit fructum bonū, ex- *Mat. 3.*
cidetur, & in ignem mittetur. Quod ſic ſola ſterilitas con-
demnatur, ipſa iniquitatis exequutio quantum torquebitur? C
Iſtud intelligendum eſt de his, qui in negligentiam finaliter
perſeuerant, *Et omnem qui fert fructum*, id eſt, omnem fide-
lem, qui habet fidem quæ per dilectionem operatur, & deo
obedit, ac profert fructus: de quibus ad Galatas dicit Apo-
ſtolus, Fructus ſpiritus eſt charitas. i. actus charitatis, gau- *Galat. 5.*
dium, pax, patiētia, longanimitas, bonitas, manſuetudo, &c. *Ibidem.*
Purgabit eum pater, ſaltem à venialibus, & à reatu præte-
ritorum mortalium, ſi habuit ea. In multis enim offendi-
mus omnes. Et, Iuſtus ſepties cadit in die. Omnes quoque iu *Iacob. 3.*
ſtitiæ noſtræ ſunt, quaſi pannus menſtruatæ. Purgat etiam *Prou. 24*
deus iuſtos in via ab habitu diſsimilitudinis, & minoratione *Eſa. 64.*
perfectionis, quemadmodum iuxta Dionyſium angeli, infe-
riores dicuntur purgari, per hoc quod lumen intellectuale
in eis

D in eis augetur,seu confortatur. Purgat autē deus diuersis modis fideles: videlicet per pœnitentiam, per lachrymarum effusionem,per aduersa,videlicet per tētationes, persequutiones & infirmitates: nec dubium, quin per charitatis feruorē, qui operit multitudinem peccatorum, continuamque in diuinis diligentiam maximè deleantur peccata, quantum ad maculam,& reatum, *Vt fructum plus afferat*, in bonis operibus
1. Pet. 3. magis abundet. Nam in via dei non proficere, est deficere.
Psal. 84. Vnde oportet incessanter agere bona,& de virtute in virtutem procedere. ¶ Sed si ita est,quid est,quòd multi cum cœperint agere bona,mox decidunt,& non solum non purgantur, sed pristinam gratiam perdunt? Dicendum, quòd Christus loquitur de proficientibus & electis: vel distributio præ-
E inducta intelligenda est pro generibus singulorum,non pro
Dan. 7. singulis generum: sicut & illa quæ est in Daniele, Omnes populi,tribus & linguæ seruient ei. *Iam uos mundi estis* à labe mortalium vitiorum,& ab incredulitatis errore, *Propter ser*
Lucæ 11. *monem*, id est,audiendo & obseruando doctrinam euangelicam, *Quem locutus sum uobis.* Beati enim qui audiunt verbū dei,& custodiunt illud. Et verba Christi animam purgant,
Baruch 3. illustrāt,perficiunt,ꝑpter quod scriptū est, Beati sumus nos,
Mat. 24. quia quæ placita sunt deo, manifesta sunt nobis. *Manete in me* per fidem & charitatem,perseuerādo vsque in finē: quod si feceritis, *Et ego manebo in uobis* per gratiosam inhabitationem,benignam custodiam,& singularem prouidentiā. Nunquam enim deus recedit à nobis, nisi primo recesserimus ab
F ipso. Et cum auersi fuerimus,inuitat vt redeamus,semperque paratus est pœnitentes suscipere. Idcirco impœnitentiū prauitas nullum habet excusationis colorem. *Sicut palmes nō potest facere fructum* (scilicet vuas) *à semetipso, nisi māserit in uite*, non præcisus,sed humorem,atque pinguedinem à stipite vitis trahens, *Sic nec uos* apostoli,nec aliquis alius,potestis in bonis & meritoriis actibus fructificare, *Nisi in me manseritis* per fidem & gratiam,non innitētes propriis viribus,sed pietati & gratiæ meæ,præsertim cum sitis membra mea. Quemadmodum ergo si palmes,vel membrum abscindatur, statim arescit, putrescit, & pristina virtute, fœcunditate & operatione priuatur: sic fideles nisi Christo per charitatem inhæserint, nil possunt meritorie operari, sed peccati vetustate corrumpuntur, vitiis implicantur,tentationibus superantur.

¶ Cum

¶ Cũ enim beatitudo hominis sit omnino supernaturalis, vi A
delicet visio dei per speciẽ, nõ potest intellectualis creatura
ex suis naturalibus aliquid agere, quod sit meritoriũ beatitu
dinis huius, sed indiget supernaturalibus mediis, quibus ad
finem hunc perducatur: in quo dãnatur hæresis Pelagij, asserentis hominem propriis viribus posse iustificari, ac promereri. Quo cõtra dicit apostolus, Fiduciam talem habemus 2. Cor. 3.
ad deum, non quòd sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex no Philip. 2.
bis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est. Et iterũ,
Deus est qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate, hoc est, ex sua voluntate benigna. Hinc apud
Oseam perhibet dominus, Perditio tua ô Israël ex te, in me Osee 13.
tantummodo auxilium tuum. Nemo ergo præsumat, nullus 1. Cor. 10
se iactet, vel alteri præferat, aliúmve contemnat. Vnde mo- B
net apostolus, Itaque qui stat, videat ne cadat. *Ego sum uitis, uos palmites*, non per essentiam, sed per similitudinem: sicut ostensum est. ¶ Denique sicut fidelis dicitur palmes & arbor, sic appellatur oliua: iuxta illud Hieremiæ, Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocauit dominus nomen tuũ. Et in Psal. Ego quasi oliua fructifera in domo dei. Hier. 11.
Hoc quoque sciendum, quòd sicut palmes quàm diu manet Psal. 51.
in vite, preciosus, speciosus, ac nobilis est: si verò præcidatur,
vilissimus est, ad nullum vsum conueniens, nisi vt comburatur: prout dominus ait Ezechieli, Fili hominis, quid fiet li- Luc. 3.
gno vitis, &c. Sic Christian⁹ q̃ diu manet in Christo per cha Eze. 15.
ritatem & gratiam, cunctis rite gentibus præfertur dignitate & merito. Quid enim Christiano tali fœlicius, cui regna C
sunt parata cœlorum, qui Christo incorporatus est, & deificatus in eo? si verò se auertat à Christo, & euangelicæ legis
obedientiam deserat, fit prorsus contemptibilis, atque vilissimus. Hinc Christianorum dignitatem insinuãs Petrus. Vos
(inquit) genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. De auersis autem & recidiuantibus ait,
vilitatem eorum declarans, Contigit illis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. 1. Pet. 2.
Qui manet in me, modo iam dicto cuius videlicet intellectus Exod. 19.
mihi vnitur per fidem, voluntas per dilectionẽ, memoria per 2. Pet. 2.
stabilitatem, *Et ego in eo* permaneo, conseruãdo dona gra
tiæ meæ in anima eius. *Hic fert fructum multum*, i. operibus Prou. 26.
bonis abundat, & crescit in gratia. Queadmodũ enim caput

E influit

D influit membris vitam & motum, & ſicut vitis ſuis palmitibus influit pinguedinē & humorem: ſic Chriſtus fidelibus influit vitam gratiæ,& motum actionum ſanctarum, humorem recepta dona alentem, itemq; chariſmatum diuinorum
Pſal. 62. pinguedinem. Vnde orat Pſal. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, *Quia ſine me*, id eſt,ſine gratia mea gratum faciente, *Nihil* (meritorium) *poteſtis facere*. Propter
1.Cor.15. quod dicit Apoſtolus,Gratia dei ſum id quod ſum. Et, Om-
Philip. 4. nia poſſum in eo qui me confortat. Hinc apud Hieremiā legitur,Scio domine,quia nō eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt ambulet,& dirigat greſſus ſuos.Nemo ergo ſibiipſi blandiatur,vel in ſeipſo glorietur,cum nil habet boni à ſe, & hoc ipſum quod habet,nec ad momentum poteſt ſeruare,ni con-
E ſeruetur à Chriſto. ¶ Denique ipſa prima mentis ad deū conuerſio,dei donum eſt à deo. Propter quod Hieremias preca-
Hier. 10. tur, Cōuerte nos domine ad te & cōuertemur. *Si quis in me* id eſt,in fide,charitate,& obedientia mea, *Non manſerit, mit-*
Thren. 5. *tetur foras*, id eſt,ab electorum grege ſegregabitur.nunc vo
Mat. 25. to & merito,& in futuro loco,& præmio, atque in tenebras
Mat. 13. exteriores mittetur:quemadmodum ſcriptum eſt, Tollatur
Eſa. 26. impius,ne videat gloriam dei, *Sicut palmes* (inutilis) *& a-*
Pſal. 1. *reſcet* per ſterilitatem ab opere bono,id eſt,humore gratiæ,
Hier. 17. roreque gloriæ deſtituetur,nec erit tanquam lignum, quod
Marci 11 plantatum eſt iuxta decurſus aquarum, ſed ſicut arbor quæ aruit,quoniam non habebat humorem, *Et colligent eum*, id eſt,reprobis adunabunt eum angeli ſancti,executores diuini
F iudicij:de quibus ſcriptum eſt,In conſummatione ſeculi exibunt angeli,& ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mit-
Mat. 13. tent eos in caminum ignis.ideo ſubditur, *Et in ignem mittēt*,
Lucæ 3. id eſt, in ignem infernalem proiicient eum, cum dixerit iu-
Eſa. 66. dex, Ite maledicti in ignem æternum. ¶ Iſtud quoque particulariter adimpletur in morte ſingulorum: de quo igne ait præcurſor apud Lucam,Paleas comburet igne inextinguibili. Eſaias quoque ait,Vermis eorū non morietur, & ignis eorū non extinguetur, *Et ardent*, cur nō ait & ardebit? Quod ſi dixiſſet,verum dixiſſet,ſed verbo præſentis temporis vſus eſt,quoniam id quod fiet,deo præſentialiter conſtat: & in eius præſciētia iam fit, quod in executione futurum eſt. Arde-
Apoc. 9. bit ergo,& non conſumetur,optabit mortem, & æternaliter
Apoc. 14 punietur: quēadmodum in Apocalypſi dicitur,Cruciabitur

iniquus

iniquus igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum A
& agni, & fumus tormentorum eius, ascendet in secula secu- Psal. 139.
lorum. Et Psalmista, Cadent super eos carbones: in igné de-
iicies eos, in miseriis non subsistent. *Si manseritis in me*, con
formando voluntatem vestram voluntati meæ, per charitatē
& obedientiam veram, *Et uerba mea in uobis manserint*, per
iugem memoriam, & stabilem verborum adimpletionem,
Quodcunque uolueritis petetis, id est, quicquid placuerit ani-
mæ vestræ postulabitis à patre, vel à me, *Et fiet* (id est, da- Luc. 18.
bitur) *uobis*, dummodo orando maneatis in me, orando ve
rè salubria, prout mihi est placitum, orando quoque instan-
ter. Sed quoniā iusti non exaudiuntur semper pro aliis, quan
uis petant salubriter & instanter pro illis, ideo ait, *Fiet uo-
bis*, quia non semper fit aliis, eo q̄ ponant gratiæ obicem. B
In hoc clarificatus est pater meus, id est, in hoc patris cœlestis
honor consistit & gloria, non ob suam indigentiam, sed ad
nostram vtilitatem, *Vt fructum plurimum afferatis*, i. multa
opera meritoria perpetretis, aliosq; cōuertatis ad deū, vt sint
filij vestri in Christo renati. ¶In fructificatione ergo, & o-
ptima conuersatione fideliū glorificatur deus, quoniā hono-
ratur in eis, eiusq; maiestas & sanctitas in tali conuersatione
relucet, & tales deus ad gloriā suā creauit: secundū quod ait
apud Esaiam, Omnem qui inuocat nomen meū, in gloriam Esa. 44.
meam creauit eum, *Et efficiamini mei discipuli* credendo &
obediendo, nec solū seruando præcepta, sed etiā adimplendo
consilia, & in hoc consistit glorificatio patris. Qui enim ho Iohā. 5.
norificat filiū, honorificat patrem, *Sicut dilexit me pater, &* C
ego dilexi uos. Pater diligit filium secundū vtranq; eius natu
ram, quia secundū naturā diuinā, diligit eum tam perfectè &
feruidè, sicut seipsum, videlicet amore immenso: secundū na-
turam verò assumptam, diligit eum amore præcipuo, magis,
videlicet quàm cuncta simul creata. Amare quippe est alicui
bonum velle. Maius autē bonū dedit, & voluit deus Christo
homini, quàm toti vniuerso, vtpote personalē vnionem cum
verbo. Christus quoque diligit nos secundū vtranque suam
naturam, quia vt deus diligit nos amore æterno, non tamen
immenso, sed ampliori quàm aliqua pura creatura diligit a-
liam. Porrò, vt homo diligit nos amore creato, infuso, valde
ardenti atque præcipuo, quoniā animam suā posuit pro no- 1. Iohā. 3
bis, & tantū nostram cōcupiuit salutem, quòd ad eam retulit

D quicquid fecit aut pertulit. Quemadmodũ itaque pater dili-
Iohan. 3. git filium, sic filius diligit nos, quoniã amor patris ad filium
est gratuitus, sic amor filij ad nos gratuitus est. Rursus quẽ-
Rom. 8. admodum pater diligit filiũ, vt hominẽ, sic filius diligit nos.
Esa. 53. Sic enim pater diligit filium, volẽdo ei fœlicitatẽ æternam.
Filius quoq; nos amat ad idẽ. Iterũ, Sicut pater diligit filiũ,
non tamen pepercit ei, sed manibus impiorum tradidit eum,
sic filius diligit suos fideles, non tamen parcit eis, sed quanto
sunt chariores, tanto pluribus tribulationibus illos exercet.
Prou. 3. prout Sapiens ait, Tanq̃ aurum in fornace probauit electos.
Iudith 8. Et Iudith, Omnes qui placuerunt deo, per multas tribulatio
Iacob. 1. nes transierũt fideles. Propterea non debemus in aduersita-
Prou. 3. tibus contristari, sed iuxta Iacobi documentũ, Omne gaudiũ
E æstimare, cũ in diuersas tentationes incidimus. Hinc nempe
in Prouerbiis Salomõ loquitur, Disciplinã domini fili mi ne
abiicias, & ne deficias cũ ab eo corriperis. Quem enim dili-
git dominus, corrigit, & quasi pater in filio complacet sibi.
Manete in dilectione mea, quæ est animæ vita, in qua perse-
uerandum est iugiter, quoniã sola perseuerantia coronatur:
nec aliquid præferendũ, aut cõparandum est diuino amori,
sed deus præ creaturis amandus est in infinitum. Idcirco se-
cundum doctores potius deberet homo mortem corporalem
subire, q̃ vnum veniale committere. Quã autem beatũ & san-
ctum sit in diuina dilectione manere, patet ex verbo Iohan.
1. Iohã. 4 in sua canonica, Deus charitas est, & qui manet in charitate,
in deo manet, & deus in eo. *Si præcepta mea seruaueritis, ma-*
F *nebitis in dilectione mea*, Et tãdiu in dilectiõe manemus, quã-
diu obedimus: quemadmodũ etiã obseruatio præceptorum
procedit ex charitate, sic cõseruat eandem. quoniã operatio
perficit habitũ, gratiãq; meretur maiorẽ, qua habitus charita
tis confortatur, sicut & ego præcepta patris mei seruaui, se-
Iohan. 8. cundum quod homo sum. Nã quæ placita sunt illi facio sem-
per, & quicquid iussit mihi per inspirationẽ facere pro ho-
minum saluatiõe, feci hucusq; eroq; ei obediens vsq; ad mor-
Philip. 2. tem, *Et maneo in eius dilectione* plenissima, quia plus dili-
go eum, quàm omnes electi. *Hæc* (moralia documenta) *lo-
cutus sum uobis, ut gaudium meum in uobis sit*, id est, spirituali-
Philip. 4. ter gaudeatis in deo quemadmodum ego. Vel, vt gaudium
meum in vobis sit, id est, beatitudo, & gloria mea vobis com
2. Tim. 2. municetur in patria: prout Apostolus dicit, Si compatimur
& con-

& conregnabimus. Vel, vt gaudiũ meum in vobis sit, id est, A
vt ego de vobis, quasi de bonis filiis glorier, quia beneplacitum est domino in populo suo. Et, Gaudiũ domini est fortitudo vestra, quod non est sic intelligendum, quasi gaudiũ dei, aut Christi ex nobis augeatur: sed quòd deus, vel Christus in se delectetur, propter seipsum approbans bonum nostrum, & gaudendo in nobis, gaudiũ suum infundens, ac tribuens nobis, *Et gaudium uestrum* id est, spiritualis consolatio quam habetis in via, *Impleatur* in patria. iuxta illud, Satiabor cũ Psal. 16.
apparuerit gloria tua. Et adimplebis me lætitia cum vultu Psal. 15.
tuo. Nec enim aliud implet nostri intellectus capacitatem, & sciendi auiditatem, nisi veritas prima, immensa, per speciem cognita: aliud quoque non implet nostræ voluntatis desiderium, nisi bonitas summa, & infinita, per fruitioné possessa. B
Patet ergo quod finis nostræ creationis est gaudiũ plenum, tamque exuberans, & perfectum, vt eo adepto, maius non cupiatur. *Hoc est præceptum meum*, id est, præceptum, quod specialiter recolo, & diligenter seruari volo, *Vt diligatis inuicem*, dilectione diuina, infusa, & spirituali, *Sicut dilexi uos*, id est, ordinatè ad adipiscendum vitam æternã, & item feruẽter atque stabiliter. Nullus tamen diligere potest æqualiter Christum. Qui autem sic diligit proximos, propter nullam iniuriam ad odium concitatur, nec ob alicuius rei temporalis damnum sibi illatum, charitatem relinquit, cum eius amissio sit maximum damnum.

¶ Quanuis ergo multa sint Christi præcepta, & præceptum diligendi deũ sit primum & maximum: tamen de præcepto C
mutuæ dilectionis proximorũ, ait saluator, Hoc est pręceptũ meum, quoniam dilectio proximi includit dilectionem dei, cum deus sit causa, & finis diligendi proximos. Et teste Apostolo, Qui diligit proximũ, legem impleuit. Nam, non adul- Psal. 15.
terabis, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum te- Rom. 13.
stimonium dices, & si quod est aliud mandatum, in hoc ver- Exod. 20
bo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Deut. 5.

¶ Deinde Christus ostendit quæ sit summa dilectio proxi- Leuit. 19
mi: & quomodo aliquis diligit proximos sicut Christus di- Mat. 5.
lexit nos. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam* Matt. 22
(id est, vitam corporalem, aut se totum *ponat*, id est, mor Marc. 12
ti corporali exponat, *Quis pro amicis suis*. Vita enim est ma Galat. 5.
xime appetibilis, atque amabilis. Mors autem est omnium Iacob. 3.

D horribilium horribilissimum, ideo vitam propriam contemnere, mortemque subire pro proximorum salute, est maximè charitatis effectus, ac signū. Cum enim sint quatuor ex charitate amanda, quorum vnum alio extat præstantius, scilicet deus, anima propria, proximus, & propriū corpus, ideo propter deum despicienda, & exponenda sunt alia tria, & proprium corpus pro proximo. Veruntamen nemo debet animā suam spirituali morti exponere, vel eius salutem postponere propter proximorum profectum, aut fœlicitatem, quanuis opera bona non debita sint sæpe omittenda ad vitandū scan

Mat. 16. dalum pusillorum. Vnde apud Matthæū dominus ait, Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam commutationem da-

E bit homo pro anima sua? Hanc autē dilectionē habuit Christus, qui pro suorum electorum salute, mori ex charitate dignatus est. ¶ Sed videtur, quòd pro amicis animam ponere non sit dilectio maxima, quoniam pro inimicis mori maius censetur. Rursus videtur Christus passus pro inimicis, quorum vtrūque patet ex his quæ ad Romanos dicit Apostolus,

Rom. 5. Commendat autem charitatē suam in nobis deus, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, & cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius. Dicendum, quòd quicunque pro alio moritur, maxime diligit illum, quanuis odio habeatur ab eo, & sic est amicus eius ex parte sui, quoniam diligit eum: sicq; loquitur Christus, vt per amicum intelligatur quilibet proxi-

F mus dilectus, quanuis non diligens. Vel dicendum, ꝙ dilectio, qua quis animam ponit pro inimico, non est maior q̄ illa qua moritur pro amico, quantum ad interiorem affectum; cum inimicus non sit amico plus diligendus, quanuis maior appareat, seu euidentius ostendatur in effectu. Ad secundum dicendum, ꝙ pro omnibus amicis & inimicis, & reprobis, & electis occisus est Christus, eosq; redemit sufficiēter, seu quātum in se fuit: pro solis verò electis efficaciter, qui fructū dominicæ passionis consequuntur: qui licet fuerint inimici secundum præsentem dei iustitiam, & propriam culpam, erant tamen amici secundum æternam prædestinationem. *Vos amici mei*, id est, mihi dilecti, & dilectores mei estis, *Si fece*

1. Iohā. 4 *ritis quæ ego præcipio uobis*, vt nō solum amicos, sed inimicos

Iohan. 8. in me, & propter me cordialiter diligatis, optādo eis saltem

in ge-

generali bona animæ. Impletio enim præceptorum, est amicitiæ certũ indicium *Iam non dicam uos seruos*, seruitute procedẽte ex timore seruili, quem perfecta charitas mittit foras. Non enim seruitis timore pœnæ, sed amore iustitiæ, atq; intuitu gloriæ. Ad hanc seruitutem pertinet quod dictũ est octauo capit. Seruus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Verum omnes electi, & virtuosi sunt serui seruitute procedente ex timore casto, & filiali, qui charitatẽ cõsequitur: vel ex ipsa charitate, ad quam seruitutẽ pertinet illud Matthęi, Euge serue bone & fidelis, intra in gaudiũ domini tui. Hic seruus est amicus, & filius. De illa prima seruitute, atq; timore seruili, scribit Apostolus ad Romanos, Nõ accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ, in quo clamamus abba pater. De hac seruitute charitatiua, & sancto timore, dominus ait apud Esaiam, Ecce serui mei laudabũt præ exultatione cordis. Et alibi, Ad quem respiciam nisi ad tremẽtem sermones meos? Cur autẽ Apostoli non dicantur serui, subiungitur, *Quia seruus* seruitute timoris seculi) *nescit quid faciat dominus eius*, id est, secretiora facta domini sui. Hoc nempe videmus quotidie, ꝙ homines in potestate, & dominio constituti, non reuelant seruis, qui puri serui sunt, sua secreta: seruis tamen fidelibus, quorum probitatẽ experti sunt, cõmittunt, pãduntq; secreta. Tales enim serui non sunt puri serui, sed aliquid de proprietate filiorũ participant, cũ amorosi sint ad dominos suos. Vnde in Ecclesiastico dicitur, Seruus fidelis sit tibi quasi anima tua. Et alibi, Seruus sapiẽs dominabitur filiis stultis. *Vos autẽ dixi amicos* dei & mei, hoc est, dilectos, familiares, & cõmunicãtes bonis nostris, *Quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis.* Certum est, quòd Christus quando hæc dixit, nondum patefecit Apostolis omnia quæ audiuit à patre cum infra testetur, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Augustinus ergo exponit hæc verba per modum prophetiæ denũciationis, vt ponatur præteritum pro futuro, & sit sensus, Omnia illa nota feci, id est, notificabo vobis in patria, quãdo venerit quod perfectũ est, & euacuabitur quod ex parte est. Tunc enim uidebimus deum per speciem, & in illo cætera omnia conficiemus. Porrò superius dictum est sæpius, quomodo Christo secundum vtranque naturam conueniat audire seu audiuisse à patre.

[Margin: A; *Matt.* 25.; *Roma.* 8.; B; *Esaiæ.* 65; *Esa.* 66; *Eccle.* 33; C; *Prou.* 17.; *Iohã.* 16.; 1. *Cor.* 13; *Ibidem.*]

D ¶ Quod autem nulla pura creatura omnia noſcat, quæ Chriſtus cognoſcit, vel à patre audiuit ſecundum quod deus, certiſſimũ eſt. Sic enim cognoſcit actualiter infinita, imò & infinities infinita. Rurſus, Nulla intellectualis creatura citra Chriſtum cognoſcit diſtincte, & particulariter omnia quæ Chriſtus, vt homo: quia quæcunq; cognoſcit verbum notitia viſionis, cognoſcit anima Chriſti: itaque ꝙ ait, Omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis, intelligendum eſt, non de omnibus abſolute, ſed de omnibus quæ Chriſtus à patre audiuit, notificanda eſſe diſcipulis ſecundũ exigentiã ſtatus eorum, & ſecundum vtilitatẽ eccleſiæ: iuxta quẽ modum
1. Iohã. 2. ſcriptũ eſt in prima Iohannis canonica, Non neceſſe habetis,
Pſal. 33. vt aliquis doceat vos, ſed vnctio docet vos de omnibus, & no
E ſtis omnia. Talis nanq; diſtributio accommoda frequens eſt
Sapien. 7 in ſcripturis, vt cũ ait Pſal. nihil deeſt timẽtibus deum. Et in
Matt. 25 lib. Sapientię legitur, Venerunt mihi omnia bona ſimul cum
Lucæ. 19 illa, puta cum ſapientia: & tamẽ pauca ſunt omnia bona vitæ
1. Cor. 1. præſentis, iuxta illud, Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituã. Sic quoq; ait Apoſtolus, In omnibus diuites facti eſtis in Chriſto, ita vt nihil deſit vobis in vlla gratia.
Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos. Siue intelligatur hoc de electione ęterna, quę eſt prędeſtinatio qua Chriſtus ſecundũ
Baruch. 3 naturam diuinã quoſdam ab æterno elegit: ſiue de electione tẽporali, qua Chriſtus in mundo cõuerſans, quoſdam ad gratiam, & apoſtolatum vocauit, verum eſt, quòd ipſe nos elegit
1. Iohã. 4 antequam eum elegimus, ſicut & nos dilexit antequam eum
F dileximus. Elegit ergo Apoſtolos, cæteroſq; ſaluãdos, id eſt, ex ſua liberalitate præ cæteris ordinauit eos ad vitam æternam, & de gratia ad hoc neceſſaria ipſis præuidit: quoſdam quoque ex multitudine diſcipulorum ſuorũ elegit in apoſtolos: ex quo ſequitur, quòd gratia dei non ex meritis præuiis, nec ideo deus quenquam elegit, quoniã vidit illum ſe electurum, cũ nemo poſſit Chriſtũ meritorie eligere, ſine pręuia fide quæ eſt donũ dei, & mentis ſuæ auerſione à rebus caducis, eiuſq; conuerſione ad deum, quod non fit ſine gratia ſpeciali & gratum faciente. Propter quod frequenter orat Pſalmiſta,
Pſal. 79 Domine deus conuerte nos. Et Apoſtolus ad Epheſios, Gra-
Epheſi. 2 tia ſaluati eſtis per fidem, & hoc nõ ex operibus, dei enim do
Titum. 3. num eſt, ne quis glorietur. Itemq; ad Titum, Apparuit benignitas & humanitas ſaluatoris noſtri, dei non ex operibus iu ſtitię

ſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiã ſal- A
uos nos fecit. *Et poſui*, id eſt, ad hoc inſtitui atque paraui, *Vos ut eatis* (per totum mundum) *& fructum afferatis*, id eſt, ſpirituales filios generetis, baptizando, docendo, ædificando, quatenus impleatur quod dictum eſt, In omnem terram Pſal. 17
exiuit ſonus eorum, *Et fructus ueſter maneat*, id eſt, eccleſia per vos conuerſa, atque in Chriſto renata, vſque in finem ſeculi perſeueret, & deinde ad æternam hæreditatem pertingat. Vel ſpiritualiter ſic, poſui vos in vita præſenti, in via huius exilij, in corpore iſto mortali, vt eatis de bono in melius, de fide in opus, de ſtatu animali ad ſpiritualem, & fructum afferatis, id eſt, tanquam bona arbor fœcundi ſitis in actibus virtuoſis: iuxta illud in Pſalmo, Iuſtus vt palma florebit. Et Pſal. 91
illud Oſee, Iſraël germinabit ſicut lilium, & fructus veſter B
maneat, id eſt, æterna mercede præmietur. Opera enim illo- Oſee. 14
rum ſequuntur illos. *Vt quodcunque* verè expediens & ſalu- Apoc. 14.
bre, *Petieritis patrem meum in nomine meo* (inſtanter) *det uobis* Superius dixit, Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo hoc faciam, hic dicit, Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis: ex quo concluditur, quòd pater & filius ſunt idem dator gratiarum, vnusque auditor precum noſtrarum, & per conſequens vnus deus. Quorum enim vna eſt operatio, eadem eſt natura.

¶ Explanatio ſequentis partis.

Hæc mando uobis ut diligatis inuicem.

C

ARTICVLVS XXXVIII.

F Requenter magiſter vnitatis, totius charitatis exemplar, dominus Ieſus ſuos diſcipulos, & ſub illorũ perſona totam eccleſiã prouocat ad charitatem fraternam, propter rationes præmemoratas. *Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem.* Qui Matt. 24
enim diligit fratrem ſuum, in lumine permanet. *Si mundus*, id eſt, homo mundanus & impius: vel cõgregatio taliũ, *Vos odit* imò quia ſic eſt, Nunc enim odiunt vos aduerſarij mei, ſcribæ & phariſæi: & poſt meam aſcenſionem, cum prædicare cœperitis, magis vos odiẽt, deinde principes terræ & multi gentilium odio vos habebunt. Vnde apud Matthæum, ait

Saluator,

D Saluator, Eritis odio omnibus proprer nomẽ meum, *Scitote*
1.Iohã.2 ad consolationem vestram,& vt seruetis patientiam, *Quoniã me priorẽ uobis odio habuit.* Hoc dupliciter legi potest. Primò sic, me priorẽ qui prior, ac maior sum vobis, odio habuit: vnde superiùs dixit Saluator, Me odit mundus, quia ego testi-
Iohan. 7 monium perhibeo de illo, quoniam opera eius mala sunt. Et
Psal. 68 in Psal. Multiplicati sunt (inquit) super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Secundò sic, Me priorem vobis, id est, me prius quàm vos odio habuit mundus, id est, populus iste Iudaicus, carnalis, ac reprobus. Nam ex odio quo odit me, cõcepit rancorem aduersum vos. *Si de mundo fuissetis* per imitationem culpę ad societatem secularium hominum pertineretis, & illis in vita conformes essetis, *Mundus quod suum*
E *erat diligeret*, hoc est, tunc isti terrenorũ amatores vos amarent carnali,& vitioso amore, tanquã aliquid sui, & quasi ad eandẽ perditionis massam, seu idem corpus diaboli pertinen
Eccle. 27 tes. Similitudo enim est causa amoris,& omne animal diligit sibi simile: sicq; amatores mũdi amant suos amatores. Verun
Prouer. 15 tamen non est sic intelligendum, ꝙ quilibet mundanus amet quemcunque mundanum, præsertim, cum inter superbos sem per sint iurgia,& filij huius seculi iugiter contra se dimicent, eo quòd vnus habeat quod appetit alter, sed mundanus amat mundanum sibi conuenientem. Et quanuis similitudo sit per se causa amoris, per accidens tamen est causa rancoris. *Quia uero de mundo non estis*, id est, ad gregem reproborũ non pertinetis, *Sed ego elegi uos de mundo*, hoc est à mundanis, &
F vanis hominibus vos gratiose,& pie separaui, *Propterea odit uos mundus*, tanquam sibi dissimiles, & suis desideriis cõtrariantes. Veruntamen non omnes mundani odiunt bonos. Videmus quippe, quòd multi secularium libenter conuersantur cum deuotis,& eleemosinas eis communicant, nec tamen cor rigunt vitam. Christus ergo loquitur de hominibus prorsus mũdanis, in quibus ratio penitus excæcatur,& induratur voluntas in tantum, vt odiant religionem,& quicquid religiosum aspexerint, quasi superuacuum iudicant. De talibus dicit Iohannes, Propterea mundus non nouit nos, quia non nouit
1.Iohã.3 deum. Et iterum ait Iohannes, Nolite mirari si odit vos mun
Ibidem. dus, nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam.
Iohan.13. *Mementote sermonis mei, quem ego dixi uobis*, vt ait Iohannes, Non est seruus maior domino suo. Hoc Christus commemorat,

tat, vt discipuli, omnesq; Christiani exemplo Christi discant A
pati aduersa, & in omni tribulatione gaudere. Propter quod 1. Petr. 4
Petrus hortatur in prima sua epistola, Si exprobramini in no Ibidem.
mine Christi, Beati. Et deinde; Communicátes Christi paf- Iohã. 10
sionibus gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis. Marci. 2.
Non ergo se putet regnaturũ cum Christo, qui iam non vult Lucæ. 4
odio haberi, & tribulari à mundo. *Si* (pro quia) *me persecu-* Iohan. 10
ti sunt. Iudæi verbis, & factis, dicentes insanit, dæmonium
habet, blasphemat, & nunc me præcipitare, nunc lapidare, vo
lentes. *Et uos persequentur.* Hoc patet impletum in Acti-
bus Apostolorum, quomodo clauserunt, & flagellauerunt A-
postolos. *Si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt,*
id est, sicut prædicationem meam spreuerunt, quia nec cre-
dere, nec obedire volebant, sic vestrum despicient pro maio- B
ri parte. Quanuis enim nonnulli Iudæorum per Christum,
& multi per Apostolos sint conuersi, tamen comparatione a-
liorum, quasi nulli fuerunt. Propter quod ait Christus per
Esaiam, Hæc dicit dominus ad me, vt reducã Iacob ad eum, Esa. 49.
& Israël non congregabitur. Oseas quoque ego (inquit) eru- Osee. 7
diui eos, & in me cogitauerunt malitiam, reuersi sunt, vt es- Mat. 10.
sent absq; iugo. *Sed hæc omnia facient uobis,* id est, odio vos & 24.
habebunt, persequentur, sermonem vestrum despicient, *Pro-* Lucæ. 6
pter nomen meum extinguendum, id est, vt fidem & famam Marc. 10
meam extinguant, iuxta illud Hieremiæ, Nomen eius non Hiere. 11
memoretur vltra. Vel, propter nomen meum, quasi ob cau- Psal. 82
sam meritoriam tantæ persecutionis, id est, propter fidem, Iohan. 8
confessionem, & prædicationem nominis mei, *Quia nesciunt* C
eum qui misit me, id est, deum patrem. Quanuis enim diuini- Psal. 75.
tatis vnitatem agnouerunt, secundum illud Psalmi. Notus in 1. Iohã. 2.
Iudæa deus: non tamen cognouerunt personarum trinitaté,
nec patrem sub proprietate relatiua, sed nec deum cognoue-
rũt, formata notitia: de qua dicit Iohannes, Qui se dicit nosse
deum, & mandata eius non custodit, mendax est.

¶ Hæc verò ignorantia nequaquam excusat, cum sit affe-
ctata, & iuris, atque ex odio emanauit. Sæpe enim prædi-
cauit eis Christus de patre cœlesti, sed noluerunt attendere.
Similiter Gentiles Christianorum persecutores non excusan
tur per nescientiam, quoniam prædicatores Christi pertina-
citer repulerunt, & à veritate auerterunt aures, quasi aspides
surdæ. *Si non uenissem* in propria persona per incarnationis

D mysterium ad Iudæos, prout prænunciauerunt prophetę, *Et*
Psal. 57. *loquutus eis non fuissem* (proprio ore) *peccatum non haberent* tam
enorme ac multiplex vt nunc. Itaque dicendo, Peccatum nō
Iohan. 8. haberent, non abnegat cætera peccata, sed peccatorum tam
grandem enormitatem: quemadmodum supra dixit de cæco,
Neque hic peccauit, neque parentes eius. Augustinus tamen
exponit sic, Peccatum, id est, infidelitatis culpam, quæ est ma
gnum valde, & virtualiter omne peccatū, non haberēt. Christus enim fuit eis specialiter repromissus, idcirco non potерunt de perfidia Christi redargui, nisi Christo eis misso, atq; loquuto. *Nunc autem excusationem non habent de peccato suo* id est, infidelitate, & cęteris excessibus in me commissis, quoniā tot visis miraculis, & prophetarum scripturis, tam euidenter
E impletis, credere contempserunt ex sua malitia, quæ eorum animas obnubilauit, propterea venit super eos ira, vel vsque
Ephes. 5. in finem, secundum Apostolum, *Qui me odit, & patrem meum odit* quoniā patris & filij est vna essentia, vna voluntas, vnaque veritas. Qui igitur odit Christum propter opera eius, ac documenta, odit & patrem, cuius sunt opera illa, & documenta, quemadmodum filij: imò qui non credit in filium, mendacem facit patrem. ¶ Insuper adhuc ostendit Christus grauitatem, & inexcusabilitatem peccati Iudæorum, *Si opera non fecissem in eis* hoc est, supernaturalia facta, omnem creatā potestatem transcendentia, *Quæ nemo alius fecit* id est, tam magna & multa, quanta, & qualia nullus præcedentium prophetarum, patriarcharum peregit. Quanuis enim quidā illorum
Iosue. 10 magna fecerint, scilicet, Moses, Iosue, Helias, & Helisęus, nō
F tamen comparari queunt Christo, qui de quinque panibus,
Exo. 7. 8 tribusque piscibus quinque milia satiauit: de septem quoque
9. 10. panibus, ac paucis pisciculis, quatuor milia, qui cæcum à nati
3. re. 17. uitate illustrauit, quatriduanum mortuum reduxit ad vitam,
& 18. super pelagi vndas transiuit, & alia innumerabilia fecit pro-
4. Re. 4. digia: in cuius passione supernaturaliter eclipsatus est sol, &
5. 6. 7. luna, solitum cursum vehementer mutauit, cū quo multa san-
& 8. ctorum (qui dormierant) corpora surrexerunt, & veniētes in
Mat. 14. sanctam ciuitatem, apparuerunt multis. *Nunc autem & uide-*
Lucæ. 9. *runt* me præsentem quem expectabāt futurum: & opera mea
Iohā. 6. miraculosa, sicut Esaias prædixit, Erūt oculi tui videntes prę-
Marc. 8. ceptorē tuum, *Et oderunt me, & patrem meum.* Me enim vo-
Iohan. 9. luerunt, & volunt occidere, patrisque ęterni honorem, & cul

tum

tum auferre. Cur autem deus permiserit tãtum malũ, & quid boni consecutum sit illud, subiungitur, *Sed ut* dictio ista, vt, sumitur iam concomitanter, non causaliter *Adimpleatur sermo*(propheticus) *qui in lege eorum* scilicet in libro Psalmorum, in psalmo qui incipit, Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ: qui psalmus ad literam scriptus est de Christi passione, & Iudæorum excæcatione, *Scriptus est*(hic sumitur lex pro tota veteris testaméti scriptura) *quia odio habuerũt me gratis* dupliciter. Primò, quoniam sine rationabili causa oderunt me. Ego enim multa beneficia contuli eis, sed retribuerunt mihi mala pro bonis, odium pro dilectione, persecutionem pro liberatione, mortem pro veritatis testificatione. Secundo, quoniam ex hoc, quòd me oderunt, nullum cõsecuti sunt commodum, sed maximum detrimentum. Illud autem gratis oditur, ex cuius odio nullum emolumentũ acquiritur. Vnde & Hieremias prædixit, Attende domine, & audi voces aduersariorum meorum. Nunquid redditur pro bono malũ?

A — Ioh.11. Mat.27. Esa.30. Psal. 68. Psal. 34. B Hiere.18

¶ Porrò in psalmo præallegato sic scriptum est, Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Idem quoq; habetur in Psal. in quo legitur, Nõ supergaudeãt mihi mihi qui aduersantur iniq;, qui oderũt me gratis: & annuũt oculis: ex quo, in expositione libri psalmorum probaui, quòd Psalmus iste cuius exordium est, Iudica domine nocẽtes me, sit ad literam exponendus de Christo. Lyra vero exponit eũ literaliter de Dauid, & tamen hoc loco dicit Christum allegare scripturam huius psalmi, quo dato psalmus iste exponẽdus est ad literam de Christo, cum probatio non valeat, nisi ex sensu literali, secundum Augustinum, Illi ergo oderũt me gratis, quasi non sim Christus, sed seductor. *Cum autem uenerit* non locum mutando, sed in signo visibili de nouo operãdo, & maximam gratiam infundendo *Paracletus* hoc est, consolator spiritus sanctus, qui spem veniæ imprimendo lætificat pœnitentem, & diuinorum sapidam cognitionem præstando exhilarat contemplantẽ. *Quem ego mittam uobis* dando & influendo mentibus vestris, munera eius: imò & ipsum iuxta illud Apostoli, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ Porrò pro hoc quod Christus asseruit, quem ego mittam vobis, ostẽdit, quòd spiritus sanctus ab ipso procedat. Non enim vni diuinarum personarum competit dare, vel mittere aliam secundum naturam

Psal.68. Psal. 34. C Rom.5.

D naturam diuinam, nisi ratione originis seu authoritatis ad il lam: ideo nunquam legitur pater missus à filio, vel spiritu san cto, sed econtra. Non itaque congrueret filio mittere spiritũ sanctum, nisi esset in filio authoritas respectu spiritus sancti, videlicet nisi à filio emanaret. Quod verò adiecit, à patre ac cipi potest dupliciter. Primò sic, quem mittam vobis à patre, quasi à fonte, de quo profluit spiritus sanctus: vel quem pro-
Iohan.14 cedentem à patre, mittam vobis. Secundo sic, quem mittã vo bis à patre, hoc est, virtute diuina quam suscepi à patre, à quo habeo quod spiritus sanctus procedit à me processione æterna, & mittitur à me missione tẽporali, *Spiritum ueritatis* hoc est, spiritũ meum, qui sum veritas, & sapientia patris. vel spiri tum, qui est examen, & doctor totius veritatis. Dicit enim a-
E postolus de spiritu sancto ad Romanos, Si quis spiritũ Chri-
1. Cor.3. sti non habet, hic non est eius, *Qui à patre procedit,* hoc ad-
Rom.4. dit saluator, ne putaremus, quòd à filio duntaxat procederet spiritus sanctus, eo quòd dixit, Quem ego mittam vobis. Pro cedit ergo à patre & filio, non quasi à distinctis personis, sed inquantum sunt vnum in natura & voluntate. Est nanque spi ritus sanctus amor. Amor verò est germen, atq; processio vo-luntatis. Quemadmodum ergo mundus creatus est à tribus personis, non inquantum sunt distincta supposita, sed vt sunt vnus deus in essentia, atq; potentia indistinctæ, ita quòd tres personæ sunt vnus creator: sic spiritus sanctus procedit à pa-tre & filio, per id in quo idem sunt: scilicet, per voluntatẽ pro pter quod sunt vnus spirator, vnus fons, vnumq; principium
F spiritus sancti. *Ille testimonium perhibebit de me* per opera sua miraculosa. ¶ Hoc autem in die sancto pẽtecostes cõstat im-pletum. Per hoc siquidem quòd spiritus sanctus infudit for-midolosis illis idiotis, rudibusq; discipulis, inuincibilem, for tissimamq; constantiam, diuinarum scripturarum copiosam notitiam, omnium quoque linguarum notitiam, aperte mon-strauit, quòd Iesus (pro cuius honore hoc factũ fuit) esset ve-rus Christus: vnde tam forte testimonium perhibuit Christo spiritus sanctus, quòd multi qui ante crucifixionem eum ode runt, post viso prædicto opere spiritus sancti conpuncti sunt corde, & conuersi ad Christum: quemadmodum in actis apo
Acto. 2. stolorum plenius recitatur, vbi legitur, Cœperunt loqui va-riis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Facta au tem hac voce conuenit multitudo, & mente confusa est. Stu-
pebant

pebant autem omnes,& mirabantur adinuicē dicētes,Quidnam vult hoc esse? Et post pauca. His auditis, compūcti sunt corde,& dixerūt ad Petrū,& ad reliquos apostolos,Quid faciemus viri fratres? *Et uos testimonium perhibebitis* de me, virtute spiritus sancti efficaciter prædicando. Vnde in actis probat Petrus,in hac missione spiritus sancti impletam esse prophetiam Iohelis,per quem dominus ait apud Iohelem,Effundam de spiritu meo super omnē carnē. Hinc Petrus & Iohannes,qui in passione fugerunt,accensi spiritu sancto, principibus sacerdotum,Christi testificationem perhibentibus, cum ingenti authoritate dixerunt,Obedire oportet deo, magis q̄ hominibus. Non enim possumus quæ audiuimus, & vidimus non loqui, *Quia ab initio mecum estis* id est,ab exordio prædicationis meæ,vel cōuersionis vestræ, & mihi inseparabiliter adhæsistis, propter quod estis idonei testes, quasi certissimi de re gesta,& digni estis recipere gratiam testificādi de me. Hinc apud Lucā Christus ait apostolis, Vos estis qui permā sistis mecum in tentationibus meis. Iohānes quoque in principio primæ suæ canonicæ,certitudinem apostolicæ prędicationis insinuans,ita exorsus est,Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris,quod perspeximus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ,quod vidimus, & audimus, annunciamus vobis. *Sed hæc* de aduentu spiritus sancti,& cæteris multis, *Locutus sum uobis,ut non scādalizemini* i. ne tēpore persecutionis cadatis per impatientiam,vel infirmitatē, cedēdo tormentis. Per prędicta enim cōfirmauit eos in fide,futuraq; mala seu aduersa prædixit,atq; exemplo sui discipulos ad patientiam incitauit,quæ omnia pręseruant à scandalizatione, quia & iacula pręuisa minus lędunt:& qui ante persecutionē sagaciter pensat quanta sint tribulationū fructus,merces atq; vtilitas,cū omni alacritate ipsas amplectitur,eo q purgent à culpa, disponant ad gratiam, Christo conforment,ab æternis pœnis eripiant,purgatorij pœnas abbreuient, & ad gloriam introducant cœlestem. *Absque synagogis facient uos* id est,infideles Iudæi à societate sua,& communione, ac materialibus suis synagogis vos repellent,tanquam excommunicatos,& hæreticos. Hoc in actibus Apostolorum legitur adimpletum in Paulo & Barnaba. *Sed uenit hora* id est, tempus propinquat,& prope est, *Vt omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare deo* id est,rem deo placitā facere.

Margin: A; *Ibidem.*; *Iohel.*; *Acto.5.*; B; *Luc. 22.*; *1.Ioh.1.*; C; *Mat. 10. & 24.*; *Mar.13.*; *Luc.21.*; *Acto.14.*

Si

D Si hoc quod ait deo, intelligatur de deo vero, locus iste de solis Iudæis, persecutoribus discipulorum Christi erit intelligẽdus. Sola enim plebs Iudæorum habuit veri dei notitiam.
Iohan.7. Infideles ergo Iudæi, quoniam Iesum pro seductore, & eius discipulos pro hypocritis tenuerũt, quasi sub specie boni vellẽt cultum dei Israël impedire, legem destruere, homines ad pseudochristum conuertere, ideo existimabant occisionẽ discipulorum esse sacrificium deo. Si verò quod ait, arbitretur obsequium se præstare deo, intelligatur de quocunq; deo persecutorum, intelligi potest hic locus communiter, quia quicũque tyranni, & æmuli fidei Christianæ occiderũt discipulos Christi, putabant se suo deo rem gratissimam facere.

¶ Quæritur, quum dicat Ambrosius, Intentio imprimit speciem operi tuo: estque commune dictum, Si finis siue intẽtio bona sit, opus est bonum: quomodo persecutores apostolorũ qui persequendo eos, putabant se obsequi deo, & ei honorem facere intendebant, non excusantur à culpa? Dicẽdum, quòd verbum Ambrosij intelligẽdum est de intentione operi correspondente, non de intentione operantis duntaxat. Quemadmodum ergo non excusatur qui hostẽ occidit vt viuat pacifice, sic non excusantur prædicti. Porrò commune dictum intelligendum est, de fine proportionato, non extorto & abusiuo. Hinc patet error, periculumque multorum delinquentium, qui quædam illicita perpetrantes, excusant se, dicentes, Nil mali intendimus, cum tamen opus eorum sit tale, vt bono fine fieri nequeat, loquendo de fine proportionato ac proprio. *Et hæc* (mala) *facient uobis, quia non nouerunt patrem*, secundum proprietatem relatiuam. Non enim nouerunt generationem æternã, vel emanationem diuinarum personarum adintra. Vel, non nouerunt patrem, notitia salutari, quæ charitate ornatur, & obedientia comprobatur *Neque me* vnigenitum patris secundum naturam meam diuinam, & propriã. Vel, neque me secundum naturam humanã vt à verbo assumptam, quanuis facietenus noscant me. Qui enim ignorat patrem, & filium nescit, cum pater & filius sint correlatiua, quorum vnum diffinitur per reliquum. Hæc tamen ignorantia non eos excusat, quum fuerit affectata, & iuris procedens ex obstinatione vel peruersitate, qua veritatem recipere contempserunt. Hæc dicta sunt sæpe, idcirco illa prætereo. *Sed hæc* (de vestra futura persecutione) *locutus sum uobis* præmunien

muniendo vos contra mala futura *Vt cum uenerit hora eorum* A
tempus persecutorum, quo vos aggredientur, *Reminiscamini, quia* (id est, quòd) *ego dixi uobis* ista antequam facta sunt, hocq; recolendo cõfirmemini in fide, & talia nõ velut inopinata, & improuisa vos obruant, sed tãquam diu præcognita, æquanimiter tollerẽtur. *Hæc autem uobis ab initio* quo mecũ conuersari cœpistis *Non dixi* Quod Saluator dicit, Hęc vobis &c. non est referendum ad immediate præcedentia, scilicet ad prænunciationem persecutionum: quia vt alij Euangelistæ testantur, Christus diu ante hoc tempus prædixit Apostolis suiipsius, ac ipsorum multiplicem persecũtionem futu- *Lucæ.* 21
ram. sed referendum est secundum Augustinũ ad ea quæ paulo antè præmisit de aduentu, & consolatione spiritus sancti. De talibus enim nunc primo edocuit eos: cuius subditur causa, *Quia uobiscum eram* per corporalem sensibilemq; pręsen- B
tiam ex qua magnam consolationem habuistis, & adeo magnam, sed sensualem partim, & imperfectam, quòd spiritualis consolationis non fuistis capaces, nec vobis tam necessaria vt modo, ideo nunc ista retuli vobis quatenus de meo corporali recessu, seu passione non nimium doleatis.

¶ Expositio Cap. XVI.

Et nunc uado ad eum qui me misit.

ARTICVLVS XXXIX.

ADhuc Christus fons pietatis, compassionis amator, condolens mœstissimis suis discipulis, C
cõsolatur eos de corporali suo recessu, eo quod hoc ipsum expediat eis. *Et nunc uado* id est, per passionem, & ascensionem reuertor secundum formam serui quam indui. *Ad eum qui me misit* hoc est, ad patrem cœlestem, adipiscendo beatitudinem pleniorem, quantum ad præmium accidentale: videlicet corporis glorificationem, in cœlestibus mansionem, ad patris dexteram con *Psal.* 2.
sessionem. Et quanuis Christus vt homo non redierit motu locali ad patrem, qui verè vbique est, tamen ad locum in quo pater specialiter esse asseritur reuersus est motu locali ascendendo super omnes cœlos.

¶ Porrò, quòd ait, Vado, ideo dicit, quia in proximo fuit, vt

D rediret ad patrem. Quædam tamen restabant. videlicet occisio pro mundi salute, & resurrectio: sed Christus ante passio-
Iohan. 12 nem interdum sic loquitur, quasi iam talia fuissent comple-
Iohan. 14 ta, eo quod in proximo erant complenda, *Et nemo ex uobis interrogat me, quo uadis* Supra capitulo decimotertio, in huius sermonis exordio legitur Petrus Iesum quæsiuisse, Domine, quo vadis? Et sequenti ibi capitulo, Loquutus est Thomas, Domine, nescimus quo vadis. Quomodo ergo nunc veritas dicit? Nemo ex vobis interrogat me &c. Ad quod respondetur dupliciter. primò, secundum Augustinum, quòd hæc verba Christi ad tempus ascensionis sunt referenda: vt sit sensus Vado, id est, prope est vt ascendam ad eum qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, hoc est, tunc nullus vestrum
E inquiret quo pergam, quia tam manifeste ascēdam ad cœlos,
Act. 1. quòd non erit dubium, vel quæstio quo ascendam. Videntibus enim illis eleuatus, & nubes suscepit eum ab oculis eorū. Secundò, dicēdum, quòd in principio huius sermonis aliqui (vt dictum est) sciscitabātur Iesum quo iret: sed postea egressi sunt de loco cœnaculi, & Christo cœptum sermonem con-
Iohā. 14. tinuante in alio loco, ibique dicēte, Vado ad eum qui me misit, nullus apostolorū interrogauit quo iret, & hoc fuit ex magnitudine admirationis, timoris, atque mœstitiæ, propter ea quæ audierunt à Christo, videlicet, quòd omnis qui interfi-
Iohan. 15 ceret eos, arbitraretur se obsequium deo præstare &c. Obmutuerunt itaque vehementer attoniti, quam deiectionem eorū Christus quodammodo exprobrando, nemo (inquit) ex vo-
F bis interrogat &c. *Sed quia hæc* de vestris futuris persecutionibus, & recessu meo corporali à vobis, *Loquutus sum uobis, tristitia* aliqualiter indiscreta, ac immoderata *Impleuit cor uestrum*, quod ex sua imperfectione nondum verè paratum est ad sustinenda mundi aduersa, neque me diligit dilectione pure spirituali, sed partim sensuali, vnde & corporalem præsentiam nimium cupitis, quam præcursor, tanquam vir perfectus, non curauit. Non enim legitur Christum corporaliter assecutus, quoniam caro non prodest quicquam.
Iohan. 6. ¶ Præterea per hoc quòd ait, Tristitia impleuit cor vestrū,
Ioh. 14. innuit, quòd vehementissime tristabantur, ideo eos benignissime consolatur. *Sed ego* (qui sum veritas increata) *ueritatem* proportionalē *Dico uobis, expedit uobis* id est, animabus vestris salubre est, tanquam dispositiuum ad vestram sempiternam

nam salutem *Vt ego uadam* (ad patrem modo præinducto.) A
Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos in tanta plenitudine, atque in signo visibili, vt in die pentecostes. Iam tamen Apostoli quibus dixit, Vos mundi estis, habebant paracletũ secũdum quod requiritur ad salutem. *Si autem abiero, mittam eum ad uos* id est, copiosissima dona eius vobis infundam. Acto. 2. Iohan. 15

¶ Cur autem spiritus sanctus hoc modo mittendus non fuit, nisi post Christi ascensionem, præhabitum est scilicet, quia apostoli Christum aliqualiter sensualiter diligebant, quãdiu cum ipso corporaliter conuersabantur, quia reuera etiam in naturalibus pulcherrimus, atq; dulcissimus homo fuit, & valde affectuose, suauiter, ac humiliter habuit se ad Apostolos, quasi sponsus ad filios suos. Quantum autem affectio hominis habet de carnalitate, tãtum impedit de spiritus sancti receptione. B Hinc Paulus perfectionem sortitus, Christumq; purissime amãs, ac speculans. Et si nouimus (inquit) Christũ secundum carnem, tamen nunc iam non nouimus. 2. Cor. 5. Secundo, quoniã spiritus sancti tam eximia plenitudo danda non fuit, nisi reconciliatis per passionem dominicam. Tertio, quoniã Iohã. 7. Christus rex noster tam excellenter dona distribuere nõ debebat, nisi cum reuersus fuit ad patriam suam, & sedit in sede regni sui. Quarto, quoniam membra tanta gratia adornanda non erant, nisi ipso capite glorificato. propter quod dictum est, Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. *Et quum uenerit* id est, postquam spiritus sanctus Acto. 2. vobis cum tanta plenitudine fuerit datus, ita quòd abstulerit vobis omnem inordinatam formidinem, atque infuderit ve- C ram animi libertatẽ, inconcussam constantiam, iustitiæ tenacitatem, & feruidam dei ac proximi dilectionẽ, quod totum factum est in die pentecostes, *Ille arguet mundum* i. per vestram prædicationẽ increpabit mundanos, & reprobos, *De peccato* infidelitatis, quod habuerunt, *Et de iustitia* quam omiserunt. i. de contemptu, & omissione iustitiæ. Iustitia nẽpe non increpationem, sed laudem meretur, verũ omissio & contemptus iustitiæ meretur redargui, *Et de iudicio* eorum temerario, vel de iudicio diuino, quod nõ timuerunt. Arguet ergo mundum de iudicio, id est, de temeritate suæ præsumptionis, qua non timuerunt diuinum iudicium. Erant enim mundani homines, his tribus vitiis specialiter implicati, quoniã infideles, iniusti, & temerarij extiterũt. Deinde Christus verba sua

D exponit, *De peccato quidem* arguet ſpiritus ſanctus mundū *Quia non crediderunt*(amatores mūdi)*in me* primo Iudæi, deinde quidam gentilium, quum tamen tanta ſigna à me, vel à vobis fieri conſpexiſſent, propter quod ſunt inexcuſabiles, *De iuſtitia uero* (omiſſa ab eis arguet eos) *quia ad patrem uado*, propter quod mihi glorificato, & ſuper omnes cœlos exaltato, magis quàm ante obedire debuerant, quum vidiſſent atq; audiſſent ſufficientia fidei argumenta de mea aſcēſione. Poſt aſcenſionem enim per Apoſtolos demonſtrauit deus trinitas hominibus excellētiam Chriſti, videlicet, quòd data ei eſſet omnis poteſtas, in cœlo, & in terra, & quòd non eſſet in ali-
Mat. 28. quo alio ſalus, ideo obediēdum fuit ipſius præceptis. Vel ſic,
Acto. 10. Arguet mundum de iuſtitia Chriſti, quam non acceptauerūt
E iniqui, quia ego ad patrem vado, per quod patet iuſtitia mea videlicet, quod dicta prophetarum verificaui, patri in omnibus obediui, irreprehenſibiliter vixi, ideo acceptanda, & imitanda fuit iuſtitia mea, videlicet iuſta conuerſatio mea. Tertiò ſic, Arguet mundum de iuſtitia, credentium præſertim apoſtolorum, id eſt, cōparatione iuſtitiæ fidelium magis damnabiles erunt, & ideo arguentur, quòd iuſtitiam credentium non ſunt ſecuti, quia ego ad patrem vado, id eſt, in veſtro cōſpectu aſcendo, propterea imitari debebant iuſtitiam fidei veſtræ. Omnes expoſitiones iſtæ videntur ſatis redire in idem. *Et iam non uidebitis me* ad tempus, nec eo modo vt nunc, ſcilicet in carne mortali, nec tam frequenter & continuate vt an-
Baruch. 3 te, quādo conuerſatus ſum inter vos, *De iudicio autem* diſcre-
F tionis quod abiecerunt, vel diuinæ diſcuſſionis, quod non timuerunt, arguet eos, *Quia princeps huius mundi*, id eſt, diabolus cum ſatellitibus ſuis, mundanis hominibus præualens, ac dominans, *Iam iudicatus eſt* id eſt, reprobatus atque damnatus à me. & item de corde fidelium electorum eiectus, & hoc iudicium homines debuerunt attendere cum vera diſcretione, itemq́ue diabolo tanquam eiecto, & victo fortiter reluctari, diuini quoque iudicij rigorem, ac poteſtatem vereri: eo quod deus principem huius mundi, tam potentem, fortē, armatum, regem filiorum ſuperbiæ, cuius poteſtati non eſt poteſtas aliqua ſuper terram cōparabilis, tam diſtricte damna-
Mat. 12. uerit. Ex quo patet quòd fragiles, imbecilleſque homines fa-
Mar. 3. cillime poſſit damnare: & vtique ſi penſemus quàm horrēde,
Lucæ. 11. & feſtinanter deus à principio principem dæmonum cū ſuis

fau

fautoribus deiecit,& condemnauit,propter vnum cogitatio- A
nis tumorem, valde timere debemus diuinæ iustitiæ iudicia- *Iob.* 41.
lem rigorem. Hinc enim Petrus habet,Si deus peccãtibus an *Esa.* 14.
gelis non pepercit,sed rudentibus inferni detractos,in tarta 2. *Pet.* 2.
rum tradidit cruciandos,nouit dominus iniquos in diem iu- *Matt.* 4.
dicij cruciandos seruare. ¶ Denique licet diabolus à princi- *Lucæ.* 4.
pio suæ ruinæ sit iudicatus, & in fine seculi quodammodo iu *Marc.* 3.
dicandus,specialiter tamen iudicatus fuit à Christo conuer- *Iohã.* 12.
sante in mundo,qui cum tentaretur,dixit diabolo , Vade retro Satana. Et alias,Si fortior illo superuenerit, vniuersa vasa eius diripiet. Rursusque, Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. *Adhuc multa* de credendis,& obseruandis , de mysteriis Christi, & ecclesiæ,de statu seculi futuri, consummationeque mundi. *Habeo uobis* quasi futuris totius mundi
doctoribus, *Dicere*(vt possitis & alios informare)*sed non po-* B
testis(omnia illa)*portare* in corde,id est,capere,intelligere, retinere, *Modo* quoniam inquieti tristes,& pauidi estis. Passiones enim cum fuerint vehemẽtes , actum rationis multum
impediunt,vnde anima quiescẽdo fit prudens. Et Iob ait,Ne *Iob.* 9.
que possum metuens respondere . Ideo quoque non poterant capere,quoniam carnales,& rudes fuerunt , & impræparati. *Quum autem uenerit ille spiritus ueritatis,docebit uos omnem ueritatem.* non simpliciter omnem,sed omnem de qua nũc loquor, videlicet omnia quę habeo vobis dicere ad vestram salutem, atque ecclesiæ instructionem, quomodo dixi capitulo præce
denti,Omnia quæcũque audiui à patre meo,nota feci vobis. *Iohan.* 15
Hoc fuit in die pentecostes impletum, quando spiritus domi *Acto.* 2.
ni repleuit primitiuam ecclesiam in omnibus ad ipsam spę- C
ctãtibus. ¶ Deinceps Christus ostendit, cur spiritus sanctus sit ad instruendum tam perfecte idoneus. *Non enim loquetur à semetipso*, hoc est,non vos illuminabit per allocutionẽ internã,virtute aut scientia nõ recepta, sed sibi à patre cõmunicata,ita quòd locutio eius erit tam vera , sicut locutio patris, vel potius eadem numero cum locutione patris,eo quòd operatio trinitatis sit indiuisa. Itaque spiritus sanctus non loquetur à semetipso , quia non est à semetipso , sed potestatem atque scientiam,imò quicquid habet,& est, recepit à patre & filio,tanquam ab vno principio, *Sed quæcunque audiet , loquetur.* Verba hæc sanum,ac sobrium exigunt intellectũ. Cùm enim spiritus sanctus sit verus deus, & per consequens infini

D infinitam plenitudinem scientiæ habens à patre,& filio,non est opinandum,quòd reuelauit alicui hominum absolute om nia quęcunque audiuit,hoc est,per spirationem passiuam,seu
Iohan.4. procedendo cognouit à patre & filio. Rursus, Cum spiritus sanctus sit deus,& per consequens simplex,& penitus immaterialis,nõ est putandum, quod aliquid corporaliter audiat. Iterum,quum sit deus æternus,non est arbitrãdum, quòd ali quid auditur⁹ sit,auditurúsve fuerit in futuro. Est igitur sen sus,Quæcũque vobis necessaria seu vtilia,ad informationem ecclesiæ audiet, id est, se per æternam processionem cognouisse ostendet. Vel audiet,id est, in æternitatis momento om ne tempus includente audit,seu spirando cognoscit. Cum enim processio spiritus sancti sit æterna, per verba omniũ tem
E porum explicatur, quoniam omne tempus cõprehendit æter
Psal.84. nitas. *Loquetur,* id est,cordibus vestris inspirabit locutio-
Iob.33. ne interna,de qua ait propheta, Audiã quid loquatur in me dominus deus. Et Iob,Semel loquitur deus, & secundo idipsum nõ repetit, *Et quæ uentura sunt,annunciabit uobis.* Ex quo constat,quòd Apostoli erant prophetæ, imò summi prophetæ,quod maxime patet in Euangelista Iohanne,qui in Apocalypsi describit totum militantis ecclesiæ processum,à tẽpo re Apostolorum,vsque in finem mundi.Prædixit quoque spi ritus sanctus Apostolis futura,quæ erant pro Christo passuri,itemque præmia quæ fuerant sortituri: sed & cæteris credentibus nunciauit futura gaudia electorum,atque supplicia reproborum. *Ille clarificabit* hoc est,spiritus sanctus per ve stra documẽta,atque miracula me clarum,gloriosum,& san-
F ctum esse ostendet,dando hominibus veram notitiam de me secundum vtranque naturã. Tãta enim gratia decorauit spiritus sanctus Apostolos,quòd per eos totus pene mundus cõ uersus est,& Christi claritatem nouit, ac honorauit *Quia de meo accipiet* i.essentiam,& sapientiam à me procedendo habet.Sic enim de spiritu sancto per modũ futuri ait, accipiet, cum tamẽ ab æterno susceperit à filio quicquid habet,& est, sicut iam paulo ante prædixit, quæcunque audiet, quia cum sancti spiritus processio sit æterna, per verba omnium temporum designatur. Græci dicunt,quòd Christus idcirco non ait,de me accipiet,sed de meo,quia spiritus sanctus non procedit à persona filij,sed ab eo quod est filij, puta de substantia patris,quæ communicata est filio. Hoc autem cõfingunt, quo

quoniam in verbis ſequentibus Chriſtus probat, quòd ſpiri- A
tus ſanctus à ſe verè procedit, *Et annunciabit uobis* futura, & cætera nunc commemorata. *Omnia quæcunque habet pater, mea ſunt,* non ſolum per fruitionem, vt dixerunt hæretici, ſed & per ſubſtantialem identitatem, continentiamque realem, hoc eſt, totam ſuam eſſentiam, poteſtatem, & perfectionem pater mihi communicauit. imò quicquid cõuenit patri, cõpetit filio ſola relatione, ſeu proprietate notionali, in qua diſtinguuntur excepta, ideo virtus ſpiratiua communicata eſt, & cõpetit filio. *Propterea dixi, quia de meo accipiet,* hoc eſt, de plenitudine diuinitatis meæ, ſeu de me procedit, quaſi dicat, Cum in patre & in me ſit vna eſſentia, vna voluntas, vnaque virtus: quemadmodum ſpiritus ſanctus procedit à pa
tre, ſic & à me, quoniam id per quod competit patri ſpirare, B
eſt in me, ſicut tres perſonæ ſunt vnus creator, quoniam id per quod competit patri creare, eſt in filio & ſpiritu ſancto, nec aliud obſtat.

¶ Porrò, ſpiritus ſanctus eſt amor, ideo procedit à voluntate. Voluntas autem in patre & filio eſt vna numero. De hac materia multa inducit Anſelmus in libro de proceſsione ſpiritus ſancti, *Et annunciabit uobis* quæ dicta ſunt per ſe, vel per angelos ſanctos. *Modicum & iam non uidebitis me,* id eſt, pauco tempore tollar à veſtro aſpectu, videlicet ab hora comprehenſionis iam imminentis, vſque ad diem reſurrectionis,
in quo vobis denuo apparebo, *Et iterum modicum & uidebitis* Acto. 1.
me, hoc eſt, prædicto tempore paſsionis, ac ſepulturæ meæ
completo, rurſus modico tempore ero vobiſcum corporali C
præſentia, ſcilicet à die reſurrectionis vſque ad aſcenſionem, propter quod ſubditur, *Quia uado ad patrem,* id eſt, cœlos mox aſcendam, vbi deus pater ſpecialiter eſſe, ac habitare aſſeritur, ideo videbitis me, ſed non diu corporali intuitu. Vel ſic, quia ad patrem vado, id eſt, per paſsionem tendo ad plenam glorificationem, ideo modico tẽpore non videbitis me. *Dixerunt ergo ex diſcipulis eius adinuicem.* Per hoc quòd Euangeliſta ait, ex diſcipulis eius, videtur innuere, quòd non omnes Apoſtoli, ſed quidam eorum dixerunt, quæ ſubſequuntur: & puto quòd illi qui traditoris erant ingenij, præſertim cum verba hæc Chriſti ſint multum ad intelligendum facilia. *Quid eſt hoc quod dicit nobis, modicum & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, & quia uado ad patrem?*

D *Dicebant ergo, Quid est hoc quod dicit nobis modicum?* Quid intelligit dicendo nobis, modicum, cum additione oppositorum, quasi dicant: Videtur contrarietas esse in verbis eius: *Nescimus quid loquitur* forsitan ex reuerentia Christi, vel timore non audebant Christum interrogare, sed inter se, quasi secretè conferebant, & conquirebant, si fortè vnus eorum posset satisfacere alteri. Verum cum hoc non possent, decreuerunt interrogare magistrum: qui sciens secreta cordis eorum, præuenit eosdem, quemadmodum subditur: *Cognouit autem Iesus, quia uolebant eum interrogare.* Christus non solum vt deus, sed insuper vt homo cognouit vniuersorum cordium abdita, & quicquid in tota creatura vnquam fuit, est, aut erit. *Et dixit eis: de hoc quæritis inter uos, quia dixi, modicum*

E *& non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis,* id est, horum verborum intellectum inuestigatis: ad quod Christus respondet, *Amen amen dico uobis, quia plorabitis, & flebitis uos,* id est, intus & foris plangetis illo modico tempore quo non videbor à vobis: tanquam dicat, Per id quod dixi, modicũ & non videbitis me, significo tempus passionis meæ, & sepulturæ. *Mundus autem gaudebit,* id est, mundani, Iudæi, sacerdotes, scribæ, & pharisæi gloriabuntur de mea occisione, & sepultura, militumque custodia, quasi certi de hoc, quòd resurrecturus non esset, qui tanto lapide fuerat clausus: militi-

Psal. 38. busque vallatus. Vnde fertur in psalmo, Aduersum me lætati sunt, & conuenerunt, congregata sunt super me flagella. *Vos autem contristabimini* triduo mortis meæ, propter meam

F occisionem, vestram à me separationem, & desolationem inhonestamque fugam. Hæc tristitia non fuit illicita, quanuis quantum ad aliquid fuerit inordinata, videlicet, quia de corporali recessu Christi nimis dolebant, nec eius passionem cõsiderabant, quasi salutem mundi, atque introitum vitæ æternæ, *Sed tristitia uestra uertetur in gaudium,* id est, prædicto mœrori succedet consolatio magna in die resurrectionis, & deinceps cum apparuero vobis.

¶ Gaudium quoque infœlicium Iudæorum citò versum est in mœrorem & luctum, quoniam vehementer doluerunt, & erubuerunt, quando in die pẽtecostes, & postea cœperunt apostoli in nomine Christi, tam insuperabiliter prędicare, tot milia Iudæorum conuertere, tanta quoque prodigia operari: postea à Romanis deiecti sunt penitus, tandemque in æternam

nam prolapsi sunt pœnam. Denique non solum Apostoli, sed A
cuncti electi nunc in hoc mũdo plorant, & flent, amore dilecti super omnia Iesu Christi. Item præ desiderio existendi cum deo, & ex gloriæ dilatiõe, propria insuper, & aliena deflent peccata, & ita sunt eis lachrymæ panes die ac nocte, & lauant cum Dauid per singulas noctes lectum suũ. Mundus *Psal.* 41.
verò, videlicet reprobi, modo gloriatur cum malefecerit, du *Psal.* 6.
cunt in bonis dies suos, & in puncto descẽdunt in infernum: *Prou.* 2.
quibus ait Saluator, Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis, & *Iob* 11.
flebitis. Electorum quoque tristitia cito in gaudium conuer *Lucæ* 6.
tetur, iuxta quod dicunt in psalmo, Transiuimus per ignem *Psal.* 65.
& aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Hinc scriptum est, *Tob.* 3.
Post tempestatem tranquillum facis, & post fletum exultatio *Naum.* 1.
nem infundis. Et Naum primo, Bonus dominus, & confor- *Eccle.* 7.
tans in die tribulationis: & sciens sperantes in se. Magis ergo B
optemus nunc cum electis vtiliter contristari, & plangere, q̃ cum mundo inaniter iucundari, intimorataque mente ridere. Melius enim est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. ¶ Præterea adducit Christus exemplum ad hoc, quòd dixit discipulos contristandos, & cito lætificandos. *Mulier cum parit, tristitiam habet* ex dolore qui instat, *Cum autem pe pererit puerũ, iam non meminit pressuræ*, id est, pœnæ ac tristitiæ præcedentis, quoniam non attẽdit, nec curat ea, *Propter gaudium* i. præ gaudio concepto ex hoc, *Quia natus est homo*, id est, filius *In mundum*. Magis enim solet pariẽs exultare nato filio, quàm filia. *Et uos igitur nunc quidem tristitiã habetis* de meo recessu, & passione. *Iterum autem* post re- C
surrectionem *Videbo uos*, ita quòd simul à vobis videbor, *Et gaudebit cor uestrum*, mihi congratulando; & de propria consolatione, ac saluatione lætando: quemadmodum infra habetur, Gauisi sunt discipuli viso domino.

¶ Moraliter, Mulier est ecclesia, vel anima fidelis, quæ cum parit, id est, opera pœnitentiæ facit, vel aliorum conuersioni intendit, tristitiam habet de suis, & alienis peccatis, & propter labores, & afflictiones vitæ præsentis, prout Apostolus testatur. Nullam requiem habuit caro nostra, sed supra mo- 2. *Cor.* 1.
dum grauati sumus, ita vt tæderet nos viuere. Cum autẽ pe- 2. *Cor.* 6.
pererit puerum, id est, aliquem ad Christum conuerterit, vel ad regnum cœlorum præmiserit, vel opus bonum perduxerit ad perfectionem, vel seipsam perfectè reformauerit ad

Chri-

D Christi imitationem: iam non meminit pressuræ præhabitæ, propter gaudium fructus consequuti: quoniam natus est homo, id est, per gratiam reformatus, spirituale vitam sortitus, vel esse gloriæ sempiternæ adeptus. Vnde Paulus filiis suis,
1. Thes. 2 quos spiritualiter peperit, scribes, Quæ est, inquit, gloria nostra? Nonne vos? ¶ Potest quoque moralitas ista referri ad primitiuam ecclesiam, collectionem, videlicet apostolorum, quæ tunc peperit cum tristitia, quando de Christi passione ingemuit, postquam verò pepererat puerum, id est, flendo, & eiulando Christi purissimi præsentiam fuit adepta, non meminit prioris tristitiæ, propter gaudium, quod habebat, quia natus est homo in mundum, id est, Christus ad immortalem vitam fuerat suscitatus, & mundo exhibitus, *Et gaudium ve-*
E *strum* spirituale. *Nemo tollet à uobis*, quia non solū in prosperis, sed etiam in aduersis gaudebitis, sicut in Actibus dicitur, quòd ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et Apo-
Acto. 5. stolus, Quasi tristes, semper autem gaudentes. Veruntamen
2. Cor. 6. Christus ideo dicit hoc, quoniam gaudium apostolorū, omniumque deuotorum fidelium, licet in hac vita interdum interrumpatur, & mœrori commisceatur, non tamen aufertur omnino, sed cito post hanc vitam perficitur, atque internam stabilitatem sortitur. *Et in illo die me non interrogabitis quicq̄.* Si per hoc quod ait, in die illo, intelligatur totum tempus à resurrectione vsque ad ascensionem, non videtur posse saluari hoc verbum, nam inter diem resurrectionis, & ascensioné
F dominicam, apostoli interrogauerūt, quia & Petrus dixit ad Christum de Iohanne: Domine, hic autē quid? quando Chri
Iohan. 21 stus apparuit eis ad mare Tyberiadis, in ascensione quoque qui conuenerant, interrogabant, dicentes, Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israël? Si autem textus dicatur ha
Acto. 1. bere, Et in illo die me non interrogabitis quicquam, rursus instantiam patitur, quia paulo post dicitur, In illo die in
Iohan. 16 nomine meo petetis, nec dubium quin inter resurrectionem,
Iohā. 21. & ascensioné apostoli deprecati sint patrem in nomine Chri
Acto. 1. sti. Si verò, quod ait, in illo die, referatur ad diem determinatum, probabile videri potest, q̄ aliquo certo die, quo Christus eis apparuit, vel eum interrogauerunt: nam & Euangelistæ non referunt apostolos interrogasse Christum, nisi quòd apud Iohannem legitur Petrus interrogasse, & discipuli in

actis

actis apostolorum. Secundum hoc sensus esset, in illo die tan A
tam illuminationem, vel certitudinem dabo vobis de mea re surrectione, quòd non erit necesse aliquid interrogare. Quidam verò referunt ad diem æternitatis, in quo gaudium electorum consummatur, nec aliquid vltra molestiæ patitur. Tunc enim beati nihil interrogant, neque rogant, quantum ad ea quæ ad essentiale præmium pertinent, orant tamen pro aliis, & de quibusdam operibus dei, vnus aliũ, & omnes Christum interrogare possunt: quemadmodum Christo ascendente, angeli inter se conquirebant, Quis ex iste qui venit de Edom? Et, quis est iste rex gloriæ? Christum quoque interro- *Esa. 63.*
gabant, Quare ergo rubrum est indumentum tuum, &c. se- *Psal. 23.*
cundum quod Dionysius, & Hieronymus verba Esaiæ ex- *Esa. 63.*
ponunt. B

¶ Expositio residuæ partis.

Amen amen dico uobis, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis.

ARTICVLVS XL.

Amen amen dico uobis, si quid salubre & decens. *Petieritis* instanter, & pro vobis, *Patrem* cœ
A lestem *in nomine meo*, id est, per me dei, ac hominum mediatorem per virtutem passionis meæ, & merita omnium quæ pro humana salu
te assumpsi, feci, ac pertuli, per incarnationẽ, conuersationẽ, C
obedientiam, patientiam meam, *Dabit uobis*, & si non statim, tamen tempore opportuno, vel si non id quod petitis, tamen aliquid melius. ¶ Ad exaudibilitatem nempe orationis (vt dictum est) hæc tria requiruntur, atq; sufficiunt. Primo, vt verè salutaria requirantur. Vnde secundũ Damascenum, *Damasc.*
Oratio est petitio decentium à deo. Secundo, vt indesinenter *1. Thes. 5*
cum plena fiducia oret quis, dicente apostolo, Sine intermis- *Iacob. 1.*
sione orate. Et Iacobus, Postulet (inquit) in fide nihil hæsi- *Iacob. 5.*
tans. Tertio, vt oret pro se, quod dico, non quasi non sit orandum pro aliis, quũ Iacobus dicat, Orate pro inuicẽ, vt saluemini: sed quia oratio etiam iusti, quamuis salutaris atque assidua, interdũ nõ exauditur pro aliis, propter indignitatem, & incapacitatem eorũ, quoniam indesinenter obicem ponunt gratiæ

D gratiæ dei. propter quod dominus ait ad Hieremiam de po-
Hier. 15. pulo Iudæorũ prauiſſimo: Si ſteterint Moyſes, & Samuël co-
ram me, nõ eſt anima mea ad populum iſtum. Oremus ergo
cum omni reuerentia deum patrem per vnicũ filium eius, cer
tiſſimi ꝙ exaudiet nos vltra, & amplius, quàm meremur, quũ
ſit noſtræ ſalutis amator. Si conſideremus quanta pater fecit
pro nobis, quantũ dilexit nos, quanta beneficia cõtulit, quãta
promiſſa ſpopõdit: dubitare nequaquam poterimus, quin li-
bentiſſime preces noſtras ſuſcipiat, ſed omnino decens & iu-
ſtum eſt, vt cum cordis cuſtodia, cum ingenti diligentia, cum
puritate mẽtis, & ſtabilitate dominum maieſtatis oremus ne
quem orando mitigare ſtudemus, impie conuerſando exacer
bemus. ¶ Veruntamen, hoc implere maximo eget labore, ad
E refrenandum animi euagationem, propter quod abbas Aga-
thon dixit: Non eſt labor, ſicut orare deum. Itaque quãtum-
cunque videmur à deo repelli, non exaudiri, non aſpici, nul-
*Pſal.*93 latenus deſperemus, nec frangatur ſpes noſtra, ſed veritatem
*Pſal.*104 ſcripturæ penſantes, ſciamus ſperantem in domino non poſſe
*Matt.*21. repelli. Ideo dicit Pſalmiſta, Lætetur cor quærentium domi-
Marci. 11 num, quærite dominum, & confirmamini, quærite faciem
*Lucæ.*11 eius ſemper. *Vſquemodo non petiſtis quicquam in nomine meo.*
*Iaco.*1. Supra orauit Philippus: Domine, oſtende nobis patrẽ, & ſuf-
*Iohan.*14 ficit nobis. Porrò (vt in aliis Euangeliſtis inuenitur) diſcipu-
*Lucæ.*17 li ante hanc cœnam multa ſaluberrima deprecati ſunt Chri-
Matt. 20 ſtum dicendo, Adauge nobis fidem. Filij quoq; Zebedæi pe-
*Marci.*10 tierunt, vt vnus eorum ad dexteram Chriſti, aliuſque ad ſini
F ſtram ſederet in regno. Orationẽ quoq; dominicam legerunt
frequenter. Quomodo ergo nil petierunt in nomine Chriſti?
Dicendum, quòd nullus petit in nomine Chriſti, niſi Chri-
ſtum verè cognoſcat, eumq; ſaluatorem perpendat. Apoſtoli
autem hucuſq; nullam fidei ſtabilitatẽ habuerunt de Chriſti
diuinitate, & de cæteris eius myſteriis: præterea Chriſtus nõ
negat ſe exoratum ab Apoſtolis, ſed quòd nil petierunt patrẽ
in nomine ſuo, quia non recte ſenſerunt de Chriſto in omni-
Matth. 7 bus, præſertim quantum ad eius diuinitatem. *Petite* in no-
*Marci.*2. mine meo indeſinenter, *Et accipietis* quod petitis, Omnis
*Lucæ.*11. enim qui petit, accipit: & qui quærit inuenit, & pulſanti, ape-
*Pſal.*9. rietur. Hinc fertur in Pſalmo, Sperent in te qui nouerunt no-
men tuum, quoniã non dereliquiſti quærentes te domine. Sic
veraciter eſt, ſi noſceremus nomen dei noſtri, id eſt, formatã,
expertam, &

expertam, & illuminatam notitiam de eo haberemus, nullatenus diffideremus, nec fatigaremur, aut cessaremus, scientes suæ bonitatis abyssum, suæ misericordiæ pelagus, suæ charitatis ardorem. Hoc itaque postuletis, *Vt gaudium uestrũ*, spirituale, quod post resurrectionem habituri estis de me, *Sit plenum* id est perficiatur in patria, vt gaudeatis de me, nõ solum secundum quod homo sum, passus pro vobis, sed insuper vt deus creator vester & beatificator, vt bonitas infinita, deus immensus, fons totius beatitudinis vestræ. Nunquam poterit gaudium nostrum esse plenum, nisi primum veritaté per speciem contemplemur, atq; diuina bonitate in seipsa immediate fruamur: ex qua contemplatione, & fruitione tanta delectatio oritur, quòd maiorem sancti in patria nequeunt affectare. Habent enim, & possident possessione secura, ac sempiterna quicquid absolute desiderãt, quum fœlicitas sit bonum perfecte contentatiuum, atq; quietans, vtpote status omnium bonorum aggregatione perfectus. *Hæc in prouerbiis loquutus sum uobis*, id est, cum quadam obscuritate, & similitudine parabolica. Sic enim Christus loqui solitus fuit ante passioné. Vnde nunc similitudinem mulieris parientis induxit. *Venit hora*, id est, tẽpus propinquat, *Cũ iam nõ in prouerbiis*, id est obscure, sicut hucusque, *Loquar uobis*, Quanuis auté Christus discipulis loquebatur hoc modo obscure, nihilominus exposuit eis sensum, propter quod ait ad eos, Vobis datũ est nosse mysterium regni dei, cæteris autem in parabolis. Ideo Marcus testatur, Seorsum discipulis suis dissetebat omnia: nõ tamen tam clare, vt post resurrectionem: idcirco nunc subditur, *Sed palam de patre meo annunciabo uobis*, id est, clarioré quàm ante dabo vobis notitiam dei patris, quod factum est in die pentecostes, quando Apostoli recepto spiritu sancto, lympida quadam acie mentis cognouerunt de patre, totaque superbeatissima trinitate, quæ ante audierũt à filio, sed parũ, vel nihil intellexerunt de eis. ¶ Veruntamen quod ait, palã, non est intelligendum de visione clara, & immediata per speciem, sed singulariter euidenti per fidé: de qua dicit Apostolus, Nos autem reuelata facie gloriam domini speculantes. Deniq; ante diem pentecostes Christus proprio ore clare docebat discipulos de diuinis, quãdo aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, insufflauitq; in eos, & ait, Accipite spiritum sanctum. *In illo die in nomine meo petetis*, id est, patrem per filiũ

[Margin notes: A; B; Matth. 13; Lucæ. 8; Marc. 4; C; Acto. 2.; 2. Cor. 3; Lucæ. 4.; Iohan. 20]

D per filiũ verè ac rite orabitis, quia tunc cognoſcetis filium ſpiritualiter, ac ſyncere, quomodo ſit dei, & hominũ mediator, per quem omnia gratiæ dona hominibus impartiuntur à pa-
1.Tim.2 tre ſeu trinitate. ¶ Quidam exponũt hunc locum ab illo verbo, Venit hora cũ iam non in prouerbiis loquar vobis, de viſione, & illuminatione ſanctorum à Chriſto in patria, vbi o-
1.Cor.13. mnia vident in verbo, & deum palam conſpiciunt, non per ſpeculum in ænigmate, ſicut modo: quam expoſitioné reprobat Auguſtinus per id quod adiectum eſt, In illo die, in nomine meo petetis. Sancti autem in patria nõ petunt, vt dicit, cum petitio ſit indigentiæ, quæ in patria locum non habet. Ad quod dici poteſt quòd orant pro aliis, & pro certis punctis ad accidentale præmium pertinentibus *Et non dico uobis,*
E *quia ego rogabo patrem de* id eſt, pro *Vobis.* Quomodo in-
Iohã. 14. telligendum eſt hoc, cum ſupra in hoc ipſo ſermone dixerit
Iohan.17 Chriſtus Apoſtolis, Ego rogabo patrem, & alium paracletũ
Ibidem. dabit vobis? Rurſus ſine mediatore Chriſto nullus habet acceſſum ad deũ, nec aliquid promeremur, vel exaudimur, niſi virtute & merito Chriſti. Ad hoc quidam reſpondent, quòd Chriſtus rogat vt homo, & non rogat vt deus. Quanuis autem hoc verum ſit, tamen non videtur ad propoſitum ſatisfacere, quoniam Chriſtus cauſam, cur non rogabit patrem pro diſcipulis ſuis aſſignãs, adiecit. *Ipſe enim pater amat uos, quia uos me amaſtis.* Inſuper paulo poſt in hoc ipſo ſermone Chriſtus rogat patrem pro Apoſtolis, Pater (inquiens) ſerua eos in nomine tuo. Et, Pater, ſanctifica eos in veritate. Non ergo
F vult dicere, quòd nequaquam orabit pro eis, ſed quòd tantæ perfectionis, & gratiæ erunt, quòd non indigebunt deo reconciliari, ſed ei amantiſſimi erunt familiares, & præaccepti, tanquam confirmati in gratia, ita quòd poſt ſpiritus ſancti ſuſceptionem nunquam peccabunt mortaliter, ideo actus & preces ipſorum erunt deo placentes ſine ſpeciali adiutorio interceſſionis reconciliatoriæ: non tamen excluditur Chriſti ſubſidiũ, ſed inſinuatur quàm familiariter, & ſecure poſſint patrem accedere, ideo addit,, *Ipſe enim pater amat uos* amore æterno, *Quia* cuius cauſa à poſteriori, vel ſignũ eſt, quòd *Vos me amaſtis* actu charitatis infuſæ. Certum, ſæpéque dictum eſt, quòd amor dei præuenit, & cauſat omne meritum noſtrum, & quicquid boni habemus, idcirco amor diſcipulorum ad Chriſtum, non eſt cauſa à priori quòd pater

diligit

diligit eos, sed signum, quoniam amor eorum ad Christum, A
est effectus amoris dei patris, vel trinitatis ad eos. Propter
quod in epistola Iohannis habetur, Nos ergo diligamus deũ,
quoniam ipse prior dilexit nos. Quia igitur pater nos primò 1.Tim.4
amauit, idcirco amamus vnicũ filium eius, *Et credidistis* fi- 1.Iohã.4
de formata, *Quia à deo exiui*, id est, à patre æternaliter ge
nitus sum, sicque exiui ab eo emanatione immanente, sicut
egreditur notitia à mente, & verbum ab intelligente: vel, exi
ui, id est, in mundum directus sum à deo trinitate, qui me ho
minibus visibilem præbuit, ac sociũ dedit *Exiui à patre*, iu-
xta illud Ecclesiastici, Ego ex ore altissimi prodiui, primoge Eccle.24
nita ante omnem creaturam, *Et ueni in mundum* per huma-
næ naturæ assumptionem, atque cum hominibus piam con-
uersationem. *Iterum relinquo mundum*, id est, ab hominibus B
& loco terrestri recedo, quantum ad naturam assumptam, per
victoriosissimam ascensionem. Qui enim descendit, ipse est Baruch.3
& qui ascendit super omnes cœlos, *Et uado ad patrem* per hu
manæ naturæ collocationem in cœlo empyreo, in quo pater
specialiter esse, & cõmorari censetur, quoniam ibi excellen- Ephesi.4
tius operatur, & seipsum clarius manifestat: quanuis secun-
dum se nullam habeat habitudinem, vel determinationẽ ad
locum: sed in seipso inuariabiliter, æternaliterque subsistat,
tanquam ens verè incircunscriptum, simpliciterque, & per-
fectiue infinitum. *Dicunt ei discipuli eius, Ecce nunc palam lo-
queris*, dicendo quòd pater amet nos, quia diligimus te, &c.
Et prouerbium nullum dicis, loquendo de exitu tuo à patre, &
aduentu in mundum, sed ipsam veritatem nude sine parabo- C
la loqueris. ¶ CHRISTVS nanque non semper paraboli-
cè loquebatur discipulis, & licet paulo ante iam dixerit, Ve-
nit hora cum iam non in prouerbiis loquar vobis, quod ad
tempus per resurrectionem relatum est, non tamen negauit,
quin etiã ante passionem loqueretur eis quædam de deo sine
prouerbiis *Nunc scimus* per fidem & experientiam quan-
dam, *Quia scis omnia.* Hoc ideo asserunt, quoniam Christus
præuenit interrogationem eorum, & cogitationes eorum co
gnouit, sicut iam patuit: imò ex diuersis verbis, & factis Chri
sti cognoscere poterant, quòd nil eum lateret, *Et non opus est
tibi* id est, ad hoc quod respondeas non oportet nec indiges,
Vt quis te interroget, quia tu nosti dubitationes, atque pro-
posita cordium, vnde non oportet tibi aliquid notificari, sed

D vniuersa mentium noscis arcana. *In hoc credimus quia à deo existi,* vt dicis per generationem æternam, ita quòd omnia scis quæ scit pater, sisque deus, quoniam omnia noscere modo iam dicto, deo est proprium. ¶Secundum Augustinum Apostoli nō intellerunt verba Christi, quibus se dixit exisse à patre, sed putabant se scire quod ignorabant. Veruntamen certum est, quòd credebant eum exisse à patre, ita quòd diuinitus directus, seu missus esset in mundum: sed an verba præinducta de exitu generationis diuinę acceperint, nō est adeo certum. *Respondit eis Iesus, Modo creditis,* clarius, & magis explicite quàm ante: tamen & ante crediderunt. Sed ne Apostoli de sua quasi perfectione gloriari inciperent, quoniā dixit eis, quòd pater ipsos amaret, nec ipse pro eis rogaret, eo ꝙ

E essent deo amabiles: mox de eorū ruina, & instabilitate adiecit. *Ecce uenit hora,* id est, indesinenter propinquat, *Et iam uenit* id est, in proximo est. Vnde quasi præsens reputatur, quia quod modicum est, non computatur, *Vt dispergamini unusquisq; in propria,* id est, fugiatis à me, & quilibet suū latibulum, vel commodum quærat, quomodo possit saluare

Matt.26 seipsum de manibus Iudæorū, quod in comprehēsione Chri-
Marc.14 sti impletum est, quando discipuli relicto eo, omnes fugerūt:
Zacha.13 quemadmodum per Zachariam fuit prædictum, Percute pastorem, & dispergentur oues gregis, *Et me solum relinquatis,* id est, vestro consortio destitutum, atque humana ope priua-
Psal.87 tum: iuxta illud in Psalmo, Longe fecisti notos meos à me, & elongasti à me amicum, & proximum, *Et non sum solus* id est

F sine consorte, seu pari naturæ, nec sine assistente, & adiuuante, *Quia pater mecum est.* Pater enim & filius inseparabiles sunt natura, & operatione, loquendo de filio secundum diuinam naturam. Sic quoq; sunt naturæ cōsortes seu pares. Sunt enim non solum vnius essentiæ, sed & vna essentia, vnumque esse. Loquendo autem de dei filio secundum naturam assumptam: sic pater fuit cum filio tempore passionis tanquam adiutor, & liberator, animam eius in omnium virtutum stabilitate conseruans, eumque à morte celeriter ad immortalem vi-
Esa.70 tam resuscitans. Propterea apud Esaiam, Dominus (inquit) deus auxiliator meus. *Hæc* omnia quæ in hoc sermone effatus sum, *Loquutus sum uobis, ut in me pacē habeatis,* id est, verā
Coloss.3. animæ trāquillitatem, & pacem internam, ac spiritualem: de qua dicit Apostolus, Pax Christi exultet semper in cordibus vestris.

vestris. Hanc pacem habemus in Christo, id est, in contemplatione, & in dilectione ipsius, quoniam Christum eiusque opera & persequutiones, beneficia, & promissa pensando, pacem cordis habemus, quantūcunq; foris turbemur, sed & pax multa diligentibus legem dei. Idcirco dicit Psalmista, Tribulatio & angustia inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est. Hoc nempe est sanū, optimumq; consilium, vt omni persequutione, seu tribulatione demus nos ad consideratioñe legis diuinæ, & eorū quę Christus pro nobis sustinuit. *In mūdo pressurā habebitis*, id est, persequutiones tentationes, & aduersitates innumeras. Omnes enim qui volunt piè viuere in Christo, persequutioñe patientur, quod maxime verū fuit in primitiua ecclesia, præsertim in Apostolis, quādo omnis qui occidit Christianū, arbitrabatur se obsequium præstare deo. *Sed confidite*, id est, spem præualendi per gratiam meam habete, nam *Ego uici mundum*, id est, amatores terrenorū, persequutores iustorum, videlicet sacerdotes, scribas, ac pharisęos, quos verbis, & factis confudi & vici, quia nec sapientiæ meę potuerūt resistere, nec miracula abnegare, nec me à via æquitatis auertere: sed & per patientiam vici vniuersam eorū malitiam, imò tunc Christus vicit mundum, cum eum mundus occidit, tunc sapiētia vicit malitiam, & ipse sua morte meruit mundi principatum: atque iudiciariam potestatem: deditque suis militibus fiduciam, formam, & potestatem vincēdi hunc mundum. Meruit enim per suam persequutionem cunctis fidelibus gratiam superandi, ac triumphandi in omnibus, quā deus per Christum nobis largitur, dicente Apostolo, Gratias agimus deo, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum. Itemque, In omnibus (ait) triumphat nos in Christo Iesu, & omnia possum in eo qui me confortat. ¶ His verbis consolatur nos Christus, ne in diuersis pusillanimes, aut debiles efficiamur, sed clamemus in cœlum ad eum qui pro nobis vicit mundum, & miserebitur nostri deus noster pugnans & expugnans pro nobis. Rursus, quoniam Christus vicit mundum, debilitata est mundi potestas, nec plus potest in nos q̃ Christus permiserit. Hinc ergo monemur in omni aduersitate esse constantes, confidendo in Christo, & eius persequutiones considerando, si quemadmodum ad Hebræos scribitur, Per patientiam curramus propositum nobis certamen, aspiciētes in authorem fidei & consummatorē Iesum, qui proposito sibi

[Margin: A; Psal. 118; Ibidem.; 2. Tim. 3.; B; Acto. 5.; Hier. 70; C; 1. Cor. 15; 2. Cor. 2; Iosue. 23.]

vel indigentiã, quia quomodocunq; corpus eius fuerat situatum, anima eius semper æque perfecte ferebatur ad deum, nõ in vigilia tantũ, sed & in somno, qui contemplationem, dilectionemq; animæ Christi nequaq̃ impediuit, sed ad nostram informationẽ, vt edoceret nos, quòd in orando debemus oculum mentis ad deũ dirigere cũ magna intentione, atq; vt hoc perfectius faciam⁹, Debemus & oculos corporales ad cœlum materiale leuare, quatenus inspiciendo magnificũ opus dei, & habitaculum eius, excitemur ad speculationẽ diuinæ creatricis, atq; in cœlo habitantis maiestatis, cœlestium quoque gaudiorũ memoriã, quia ad mẽtis nostræ eleuationẽ ad deũ, plurimũ cõfert industria exteriorũ actuum, situũ, applicationum, quoniã corporalia ad spiritualia ordinantur, & bonus corporaliũ vsus spiritualibus suffragatur. Porrò inter hęc corporalia ad internã deuotionem prouocantia, sunt oculorũ eleuatio, pectoris tonsio, corporis prostratio, genuflexio, brachiorũ extensio, manuum cõplicatio, multiformis inclinatio. Propter quod in Threñ. loquitur Hieremias, Leuemus corda nostra cum manibus ad deũ in cœlos, Et Psal. Leuaui oculos meos in mõtes. Deniq; publicanus percutiebat pectus suũ. Et Salomon in libris Regũ fertur orasse genibus flexis, & manibus in cœlum leuatis. Erigamus ergo cũ Christo oculos cordis ad deũ vbertim, secũdum quod scriptũ est, Oculi mei semper ad dominũ: quia oratio est ascensus mẽtis in deum. Vnde qui orat corde vago, intimorato, & dissoluto, non orat veraciter, nec exauditur. Hoc egit Ezechi. qui ait, Attenuati sunt oculi mei suspiciẽtes in excelsum. *Pater* naturalis & cõsubstantialis, à quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, cui nomen & ratio patris propriissime ac verissime competit, *Venit hora* passionis meæ: vel, venit hora, id est, tẽpus iam imminet faciẽdi quod precor, videlicet clarificandi me: quam horam tu ipse, & ego ab æterno determinauimus atque præfiximus, *Clarifica filiũ tuum.* Tripliciter pater clarificauit Christum post hanc orationem. Primò, per signa facta in passione, videlicet, ꝙ ad vnam Christi responsionem, omnes aduersarij eius, qui venerãt capere eum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, item per solis obscurationẽ tam longam, & supernaturalem, per terrę motũ, veli templi scissionẽ, & suscitationem multorum sanctorũ in die paschæ, qui venerunt in sanctam ciuitatẽ, apparueruntq; multis. Secundò, per

[Margin notes: A; B; *Thren.* 3.; *Psal.* 120; *Lucæ.* 18; 3. *Re.* 8; *Psal.* 24; *Ezec.* 38.; *Ephesi.* 5.; C; *Iohã.* 18.; *Matt.* 37]

D glorificationem corporis Christi, quæ facta est per resurrectionem, ascensioné, & quatuor dotium collationé, videlicet, impassibilitatis, claritatis, subtilitatis, & agilitatis. Tertiò, clarificauit eum in cordibus hominum, quos conuertit ad Christum, ita q̄ eius maiestaté cognoscere ac venerari cœperunt. Pro omnibus clarificationibus istis orauit nunc Christus.

¶ Sed cur ista precatus est Iesus, quũ sciret certissime patrem sic decreuisse, vt clarificaret taliter filium suum? Dicendum, q̄ non est inconueniés ea postulare à deo, quæ scimus danda esse ab eo, quia & deus sic prædestinauit, vt daret ea per preces seruorum suorum. Quoniam verò glorificatio Christi hominis ordinatur finaliter ad gloriam patris, subiũgitur, *Vt filius tuus clarificet te* per prædicationem Apostolorũ clarum

E te faciat in cordibus hominũ, dando eis notitiam & venerationé nominis tui altissimi. Nisi enim pater clarificasset Christum, mundus non credidisset in eum: & per consequens nec patrem cognouisset: ideo Christus petit se clarificari, quatenus homines credant Euangelio eius, sicq́ue Christus per sui Euangelij annunciationem clarificaret & patrem, *Sicut dedisti ei* ab incarnationis principio, *Potestatem omnis carnis*, id est, virtutem, & dominationem super totum genus humanum. Ponitur ergo pars pro toto, videlicet caro pro homine:

Psal. 63 quemadmodum in Psalmo, Ad te omnis caro veniet. Atq; in

Esa. 40 Esaïa, Videbit omnis caro, quod os domini loquutũ est. Deniq; (vt dictum est) sæpe eo ipso quo Christi humanitas vnita est verbo hypostatica vnione, prælata est omni creaturæ,

F habuitq́ue à principio incarnationis potestatem omnis naturæ creatæ. Potest quoq; ad Christum secundum diuinitatem referri: quia per hoc quod pater dedit filio diuinam essentiã, dedit etiam ei omnipotentiam, seu potestatem omnis carnis, omnisq; creaturę, hoc est potestaté per quam ipse vnigenitus filius vniuersa creauit, gubernat, & possidet. Itaque, sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, sic clarifica eum, *Vt omne* genus hominũ, *Quod dedisti ei* per prædestinationem æternam, per temporalem vocationem, & fidei synceritaté. Quos enim prædestinauit, hos & vocauit, secũdum Apostolum: qui

Roma. 8 iterum ait, Elegit nos in ipso ante mundi constitutioné. Ne-

Ephesi. 1. mo quippe venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Illos ergo

Iohan. 6. pater dat filio, quos decreuit saluari per eum, & conuertit ad fidem catholicam viuã, & perseuerantem, *Det eis uitam æternam*

nam pro eorum salute moriatur, eisque æternam beatitudinem mereatur vt homo,& largiatur vt deus. Ex hoc innotescit, Quòd Christus nunc loquitur de datione potestatis omnis carnis temporali, quæ competit sibi secundum naturam assumptã: quoniã illa finaliter ordinatur ad redemptionẽ humanam. Datio verò huius potestatis ęterna, competens Christo secundum diuinam naturam, non ordinatur ad aliud creatum, sed potius finis est omnis creaturæ. *Hæc est autem uita æterna*, id est, vera atque cœlestis fœlicitas consistit in hoc, *Vt cognoscant*, clare per speciem, quod Apostolus dicit, facie ad faciem, *Te* patrem *Solum deum uerum*, qui es deus verus, præter quem non est alius deus, ita quòd dictio illa exclusiua, solum determinat deum, recludens omnem aliam deïtatem: quoniam non est deïtas præter eam quæ est in patre, & pater quę eadem numero est in tribus personis, quę sunt vnus solus verus deus: estq; hoc modo vnaquæq; earum solus deus verus. ex quo elucescit perfidia Arrij atque Eunomij, arguentiũ ex hoc loco, quòd filius & spiritus sanctus sint puræ creaturæ, quasi, solus, determinaret personam, & personæ excluderet consortiũ. Sic ergo cognoscant te *Et* item *Quem misisti Iesum Christum*, id est, in claro & fruitiuo aspectu patris, & filij, secundum eius diuinitatem, haud dubium quin & spiritus sancti, beatitudo omnis mentis creatæ essentialiter sita est. Trinitatis nãq; superbenedicta est vnum beatificum obiectum omnium beatorum. in cognitione autem Christi secundum ipsius humanitatem, beatitudo consistit, quantum ad præmium accidentale, & ex consequenti, vel secundario.

A

1.Cor.13

Deute.33

B

C

¶ Ex his constat, quòd beatitudo cõsistit in actu intellectus, essentialiter, ac directe, ita ꝙ contemplatio summæ ac primę veritatis clara, & immediata est essentia beatitudinis, seu ipsa fœlicitas: tamen inquantum contemplatio habet fruitionem adiunctam. Non enim cognitio sine dilectione atq; fruitione perfecta est. Hinc dicit Augustinus, ꝙ visio est tota merces, in qua vtique Iohannes nostram deiformem, & summam perfectionem, & per consequentiam veram fœlicitatem constituit, dicens in prima sua canonica, Charissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus, quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. 1.Iohã.3

¶ Præterea omnes sancti dei visionem quasi summum finaléq; bonum desiderauerunt. Hinc Moyses domino loquens, Exod. 33.

D Si inueni (inquit) gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, vt ſciam te. Et Pſalmi. Oſtende faciem tuã, & ſalui erimus. Sed & Ariſtoteles naturali ratione inductus. 10. Et hic. fœlicitatem conſtituit in ſpeculatione optimi ſpeculabilis. Ex quibus patet, quàm rudis ſit Sarracenorũ, Iudæorúmq; cæcitas, qui fœlicitatem ponunt in exterioribus bonis, delicijsque carnalibus: ſcilicet in voluptatibus, guſtus, & tactus, atque ſimilibus. Corporalia enim non ſunt bona ſimpliciter, neq; finalia, ſed ad ſpiritualia ordinantur. Carnales inſuper voluptates nobis, & beſtijs ſunt cõmunes, & in ſe viles ſunt. Beatitudo autẽ conſiſtit in ſummis, honeſtisq; bonis, & fœlicitas eſt bonum prædignũ, ſpirituale, diuinum, videlicet optima operatio optimæ potentiæ, ſecundum virtutẽ perfectam.

Pſal. 84

E *Ego te clarificaui* ſanctum & ſummum oſtendi, ac honoraui, *Super terram*, id eſt, inter homines viatores habitãtes in terra: quibus manifeſtaui maieſtatem tuam, docendo, ſigna agendo, omne bonum tibi attribuendo, alios ad cognoſcendũ, ac honorandum inducendo, tibi vſq; ad mortem obediendo, item in omnibus ſanctiſſime conuerſando *Opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam*, id eſt, quicquid ad humani generis redemptionem præcepiſti me facere, docendo inter homines conuerſando, perſequutiones ferendo, nunc ad effectum perduxi, & quod reſtat, videlicet, vt mortẽ crucis ſuſtineam, nũc tam prope eſt, vt quaſi factũ reputetur: de quo opere ait Chriſtus per Eſaiam, Opus meum cum deo meo. *Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum*, id eſt, in conſpectu tuo glorifica

Philipp. 2
Baruch. 3
Acto. 1
Eſa. 49

F me, quantum ad præmium accidentale, & ad dexteram tuam exalta, & pone me ſecundum naturam aſſumptam, *Claritate quam habui, prius quàm mundus fieret apud te*, beatitudinem meam, ſeu gloriam ſempiternam, quæ competit mihi ſecundum diuinitatem, communicata corpori meo per redundantiam quandam. Vel ſic, clarifica me in cordibus hominum apud temetipſum, id eſt, verè ſicut bonum & iuſtum videtur in oculis tuis, claritate quam habui prius quàm mundus fieret: æternam beatitudinem meam reuelando hominibus. Vel ſic, clarifica me apud temetipſum, id eſt, in patria collocando me ſuper omnẽ principatum, poteſtatẽ, virtutem, & dominationem, claritate quam habui, id eſt, gloria iſta accidentali, quã habui ſecundum quod homo ſum ante mundi creationẽ, in tua diſpoſitione inuariabili, atq; æterna. Hoc eſt, fac & da mihi

Epheſi. 1

mihi nunc quod in æternitate dare,& facere decreuisti. Porrò saluator dicendo ad patrē, Ego te clarificaui,& opus consummaui quod dedisti mihi, ostendit orationem suam exauditione condignam. Deus enim glorificantes se glorificat, obedientes remunerat, voluntatem istorum faciet, exaudiens deprecationem eorum: iuxta Psal. Quod verò ait, priusquàm mundus fieret apud te, sic intelligendum est, ab æterno antequàm totū vniuersum crearetur, vt esset in esse rato, seu creatæ ac propriæ subsistētiæ, vbi tu æternaliter es, qui cœlum & terram imples *Manifestaui nomen tuum*, id est, teipsum *Hominibus* per fidem. *Quos dedisti mihi de mundo*, puta discipulis meis, quos de mundo eduxisti, id est, de vita, & cōmunione hominum impiorum,& cōuertisti eos ad me, quos vtique decreuisti saluare per me. Vnde Paulus testatur, Eripuit nos de præsenti seculo nequam,& transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Horum corda Christus edocuit verbis,& signis, atque operibus diuinis, de trinitate, de patre cœlesti. Et quanuis apostoli antequám Christo adhærerent, habuerunt notitiam aliqualem de deo patre, secundum ea quæ dicūtur absolutè de ipso, vt quòd esset verus deus, creator omnipotēs,&c. non tamen cognouerunt eum secundum proprietatem relatiuam, per quam dicitur pater naturalis vnigeniti filij dei. Primam quoque notitiam patris perfecit in eis Christus, sic manifestauit eis patrem, secundum ea quæ ei absolute cōueniūt, magis clare quàm ea cognouerūt, de quibus Christus ait per Esaiā, Ecce ego,& pueri mei quos dedit mihi dominus. *Tui erant* per creationem, gubernationem,& prędestinationem, *Et mihi eos dedisti* per temporalem vocationem, seu piam eorum conuersionem, infundendo eis gratiam meritis meis, vt sint membra mea, fructumq; passionis meæ finaliter sortiantur, *Et sermonem tuum seruauerunt*, i. doctrinam tuam memoriter tenuerunt, & impleuerunt quantum requiritur ad salutem, vel sermonem tuum.i. me verbum tuum seruauerunt per fidem & charitatem. *Et nunc cognouerunt* per fidē, quanuis nondum perfectam: vel secundū Augustinū Christus ponit prętoritū pro futuro, dicens tales fuisse,& esse Apostolos, quales erāt futuri recepto spiritu sancto, *Quia omnia quæ dedisti mihi* hoc est, vniuersa quæ habeo, *Abs te sunt* id est, mihi à te collata sunt, ita quòd non operor arte magica, nec ope diabolica, prout imposuerunt mihi Iudæi, sed virtute diuina.

A

3.Re.2.

Psa. 144

Hier.23.

B

Esa. 8.

C

Iohan. 10

D *Quia uerba quæ dedisti mihi* hoc est, quæ animæ meæ infudisti, ac reuelasti à suæ creationis principio: vel quæ mihi verbo tuo dedisti per generationem æternam, per quam dedisti mihi vniuersorum scientiam, omniumque verborum intellectum, & exemplarem rationem de omnibus, quum sim ars rationibus plena. *Dedi eis* prædicando eis documenta cœlestia, *Et ipsi acceperunt ea* diligenter aduertendo atque credendo, *Et cognouerunt uere, quia à te exiui* per generationem æternam. sic tamen, quod mansi in te, per substantiæ identitatem, *Et crediderunt* fide formata ac viua, *Quia tu me misisti* de cœlo ad homines per incarnationis mysterium. *Ego pro eis* tãquam charissimis. *Rogo* tuam paternam bonitatem, oratione ex deliberata ratione procedente, quam semper ex-
E audis ex me, sicut superius dictum est, Ego sciebam quoniam
*Iohan.*11. semper me audis. *Non pro mũdo* id est, reprobis amatoribus
Iaco. 4. huius seculi. *Rogo* de quo mundo dicit Iacobus, Quicunque voluerit amicus huius mundi fieri, inimicus dei cõstituetur. ¶ Si Christus non orauit pro mundo, quomodo dixit in cruce pro crucifixoribus suis, Pater, ignosce illis. Et in Psal-
Lucæ. 23 mo, Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autẽ ora
Psal. 108 bam. Itemque Hieremias, Recordare (inquit) quòd steterim
Hier. 18. in cõspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem in-
Esa. 73. dignationem tuã ab eis. Quod apud Esaïam legitur prophe-
1. *Iohã.* 2. tatum, Ipse peccata multorum tulit, & pro trãsgressoribus rogauit. Iohannes etiam profitetur in prima sua Canonica, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris tantum,
F sed & pro totius mundi. Dicendum, quòd Christus non solum vt deus per scientiam increatam, sed item vt homo per sciẽtiam inditam, nouit distincte, & plene, qui, & quot essent saluandi, qui etiam & quot essent damnandi. Rursus, quoniã Christus vt homo comprehensor fuit quoad superiorem animæ partem, voluntas animæ eius superior erat voluntati diuinæ perfectissime conformata. Quemadmodum ergo sancti in patria non orãt simpliciter pro eorum salute, quos deo reuelante sciunt præscitos: imò nec absolute, atq; simpliciter desiderant eorum salutem, sic Christus non orauit oratione ex deliberata ratione prodeunte pro reprobis. Fecit tamen pro eis quod in se fuit, & ex naturali amore, pietate, vel affectione. Forte vel alio modo orauit pro eis in generali, vel in speciali, sicut & aliquo modo voluit eos saluari, hortans eos ad pœni

pœnitentiam: quemadmodum ex naturali, ac inferiori appe A titu, quo refugiebat mortẽ, orauit, Transeat à me calix iste. *Mat. 16.* Et per hanc distinctionem, faciliter soluerentur authoritates *Marc. 14* præallegatæ, quæ & aliter solui possunt. Nam oratio eius fu *Lucæ. 25* sa in cruce, pro quibusdam occisoribus suis per cõsensum cre ditur exaudita, sed illi non erant finaliter pertinẽtes ad mun dum perditionis. Similiter orationes eius ante passionẽ pro Iudæis fusæ in aliquibus illorum sortitæ sunt effectum, quan do post resurrectionem nonnulli conuersi sunt, qui vsque ad Christi mortem contra eum sæuierunt. ¶ Insuper quod ait Iohannes in sua epistola, verum est, quòd Christus quantum *1. Iohã. 2* in se est, est propitiatio pro totius mundi electis, quanuis in multis non adipiscatur effectum, quoniam ponunt obicẽ gra tiæ saluatoris, *Sed pro his quos dedisti mihi* hoc est, quos per B me saluare disposuisti atque per gratiam conuertisti ad me, *Quia tui sunt* id est, à te ab æterno dilecti, ac prædestinati. De quibus ait Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. *2. Tim. 2.*
¶ Sed si erant sic patris, & à patre filio dati, ita quòd perire non poterant quid necesse fuit orare pro eis? Et respondẽdũ, quòd sine præuiis meritis erant prędestinati: sic tamen quòd prædestinationis effectum sine meritis Christi, & precibus, obtinere non debuerunt. Prædestinatio nanque vniuersa includit, quæ ad salutem prædestinati concurrunt, ideo comprehendit, & preces, quæ pro prædestinatis funduntur. *Et hæc omnia mea tua sunt, & tua mea sunt.* Hoc dupliciter intelligi potest. Primo, de increatis, & infinitis diuitiis patris, & filij. Pater enim se totum communicat filio dans ei per gene *Iohã. 16.* rationem æternam diuinitatis plenitudinem. Est itaque sen- C sus, Omnia mea, hoc est, quicquid absolutæ perfectionis, quicquid beatitudinis, essentiæ, & maiestatis in me est, vel cõ petit mihi, est in te, & conuenit tibi, quoniam vnum sumus, & indistincti in his quæ absolutè dicũtur: per solam vero relationem distinguimur. Secũdo, exponitur de bonis creatis: quia omnia creata sicut sunt opus, & possessio filij, ita & patris: imò pater, & filius sunt vnus possessor, factor, & dominus totius entis creati. Lyra exponit aliter, dicens, quòd pro pter inseparabilem vnionem diuinitatis, & humanitatis in Christo, sit idiomatum communicatio, quia humana ascribẽ da sunt deo, & diuina homini Christo. Quanuis autem hoc verum sit, non tamen videtur ad propositum. Christus enim

nunc

D nunc loquitur patri, certum autem est, quòd propter commu nicationem idiomatũ, ea quę sunt Christi hominis, non conueniunt patri, neque ecõtra. Non enim pater est passus, quan uis deus sit passus, nec pater est incarnatus, nec filius est inna scibilis, *Et clarificatus sum in eis,* hoc est, claritatem meã, &
Iohã. 16. dignitatem iam partim cognoscunt, dicentes, Nunc scimus, quia scis omnia, & credimus, quia à deo existi. Post infusionem verò spiritus sancti, plenius clarificatus est Christus in discipulis suis, & per eos quando & Petrus dixit de Christo,
Acto. 4. Hic est omnium dominus, & non est in aliquo alio salus. *Et iam non sum in mundo* hoc est, Propinquum est valde, vt corporalem præsentiam subtrahã hominibus, *Et hi* discipuli mei *In mundo sunt* diutius permansuri, variasq; tribulationes pas-
E suri, *Et ego ad te uenio* per passionem, & ascensionem, secun dum naturam assumptã, ideo indigent tua pia custodia. Propter quod oro, *Pater sancte,* qui es essentialiter sanctus, purus, ac superpurissimus, sanctitas infinita, omnisque sanctitatis origo causalis, indeficiens, & fontana, *Serua eos in nomine tuo* id est, in teipso eos gratiose custodi, ne pereant, quanuis ad horam cadant, fugiendo à me. Itaque serua eos in nomine tuo in fide, & charitate nominis tui, vt perseuerent in te, & quum ceciderint, non collidantur te manum supponente.
Psal. 36. *Quos dedisti mihi* conuertendo eos ad me. *Vt sint unum* per charitatem, sintque vnum mysticum corpus per sanctæ dilectionis coagulum: quemadmodum in actis Apostolorum ha
Acto. 4. betur, Multitudinis credẽtium erat cor vnum, & anima vna.
F Vnde apud Hieremiam dominus pręnuntiauit, Dabo eis cor
Hiere. 23 vnum, & animam vnam. Sicut enim inuidia coniunctos dissociat, sic charitas disiunctos vnificat, *Sicut & nos* id est, tu & ego *Vnum sumus* in essentia, voluntate, & veritate. Itaque dictio illa, sicut, non denotat iam omnimodam parilitatem, sed aliqualem assimilationem, secundum quod dici solet, Omne simile, est dissimile. Aliqui verò, vt abbas Ioachim verba hæc malè intelligentes, dixerunt quòd pater, & filius, & spiritus sanctus, sicut sunt tres personæ, ita & tres substantiæ, seu essentiæ, vnum per charitatem in voluntate. *Quum essem cum eis* corporali præsentia. *Ego seruabam eos in nomine tuo,* id est, in tua fide, & charitate. Christus nempe secundum naturam assumptam seruauit discipulos, quasi instrumentaliter docendo, hortando, exemplariter conuersando, & increpando:

do:secundum naturam autem diuinam seruauit eos efficienter,ac principaliter, operando intus per gratiã:sed in hac seruatione non differt à patre,& spiritu sancto:quoniã tota trinitas est vnus electorum custos,& conseruator : de quo legitur,Custodiens paruulos dominus,&c. *Quos dedisti mihi,ego custodiui,* id est,discipulos à periculis erui , in bono retinui, atque hucusque perduxi,tanquam pastor bonus , pius magister,& dominus potens, *Et nemo ex eis perijt , nisi filius perditionis.* Loquitur Christus,ac si nunc quum hęc dixit,cum discipulis corporaliter non fuisset,eo quòd mox recessurus fuit ab eis:similiter loquens de Iuda,dicit eum iam perijsse,quanuis adhuc viueret,quoniam in proximo suspensurus erat seipsum,æternaliterque damnandus:vel iam perijt, gratiã amittendo , mortem animæ incurrendo , atque æternam pœnam promerendo. ¶Dicitur autem Iudas proditor filius perditionis,hoc est,æternæ damnationis,quia tam copiose & enormiter fecit digna morte æterna:vnde de Antichristo dicit apostolus, Nisi reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, *Vt scriptura* libri Psalmorum,loquens de proditore , & eius pœna ac maledictionibus, *Impleatur* Psalmus enim cẽtesimusoctauus,qui incipit,Deus laudem meam ne tacueris, de Iuda traditore cõscriptus est. Vnde quod ibi habetur, Episcopatum eius accipiat alter, Petrus in Actibus apostolorum allegat de Iuda. In hoc autem psalmo de perditione proditoris multa scribuntur,quæ oportebat impleri.

[Margin: A; Psal. 114; Iob.10.; Psal.23.; B; Mat.26.; 2.The.2.; Psal.108; Acto. 1.]

¶Prosecutio præsentis Capituli. C

Nunc autem ad te uenio, & hæc loquor in mundo.

ARTICVLVS XLII.

N*Vnc autem ad te uenio* hoc est, tempus nunc imminet quo veniam ad te per corporalem ascensionem , & corporis mei glorificationem, *Et hæc* videlicet sermonem præscriptum,& orationem præsentem, *Loquar in mundo* inter discipulos meos, *Vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis* id est,quatenus spiritualem lætitiam,veráque beatitudinem, quæ est gaudium cõsummatũ,adipiscantur nunc inchoatiue, atq; in patria plene . Hoc quippe est finis doctrinæ Christi,

&

D & omnium quæ fecit,pertulitque pro nobis. Apostoli autem post resurrectionem,& spiritussancti missionem, vbertim ex perti sunt quandam futuræ beatitudinis prælibationem gustando,quàm dulcis est dominus:sed gaudium illud non po-
1.Pet.2. tuit esse completum in vita præsenti,in qua omnes qui volũt piè viuere in Christo,persecutionem patiuntur. Ideo conso-
2.Tim.3. latio præsens,tribulationibus permiscetur. *Ego dedi eis ser-*
Mat.10. *monem tuum*, hoc est,Euãgelicæ legis doctrinam docui eos,
Marci 3. vt & ipsi eam obseruent,ac prædicent aliis. Misit enim Chri
Acto.1. stus Apostolos prædicare regnum dei ante passionem,vt ha-
Mar.16. betur apud Matthæum. *Et mundus odio eos habuit*, id est, vi-
Matt.14 tiosi scribæ,& pharisæi cum cum suis amatoribus. Oderant
Galat.1. enim Apostolos propter Christum : nã & timore Iudæorum
E sedebant apostoli clausi in conclaui:sed post resurrectionem dominicam,quando vbique prædicauerunt Euangeliũ Christi odio habiti sunt à Iudæis, ac Gentibus, secundum quod Christus apud Matthæum legitur prædixisse, Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.Propterea dicit apostolus,Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. huius odij causam subiungit, *Quia non sunt de mundo*, id est, ad sortem,& societatem hominum mundanorum non pertinent,nec illorum conuersationi se conformant,imò vitia talium detestantur & arguunt,ideo odiuntur ab eis.Nam dis-
Amos 5. similitudo parit rancorem,& peruersi odio habent eos,à quibus veraciter redarguuntur.Itaque non sunt de mundo per operum secularium imitationem, quia per gratiæ aspirationem cor suum auerterunt ab istis terrenis,amantes cœlestia,
F *Sicut & ego non sum de mundo*, id est,de numero hominũ mundanorum,qui terrena cœlestibus præferunt. *Non rogo ut tollas eos de mundo*, hoc est,de hac vita mox auferas eos ad beatorum patriam,statim post resurrectionem meam. Primo enim oportet Christianam fidem prædicari per eos,& Gentilitatem conuerti, Ecclesiamque firmari, vnde mors eorum esset in detrimentum ecclesiæ:ipsi quoque multo amplius promerebuntur manendo in mundo, quousque publicata sit fi-
Ephes.1. des. Hinc Apostolus Paulus ad Ephesios primo capitulo, Permanere (dicit) in carne necessariũ est propter vos. *Sed ut serues eos à malo* culpæ, secundum ordinem prædestinationis æternæ.Non orauit Christus, vt à malis pœnalibus vitæ huius seruarentur, quum hoc saluti eorum non expedierit.

Beati

Beati enim qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: A
sed ne per impatientiam, inconstantiam, vel timorem defice- *Mat.* 5.
rent in aduersis. *De mundo non sunt, sicut & ego nō sum de mun* *Lucæ* 6.
do. Hoc Christus resumit, vt nobis commēdet gratiam dei,
qui electos gratiosè discernit, ac separat à mūdanis. *Sanctifi*
: eos in ueritate. ¶ Superius dixit Christus apostolis, Vos *Matt.* 25
mundi estis, & ipse pater amat vos. Itemque, De mundo non *Iohā.* 13.
sunt: cur ergo nūc deprecatur patrem, vt eos sanctificet, quasi
sancti non essent? Et respondendum, quòd mundi erant, ca-
rendo mortalibus, & de mundo non fuerunt per opera scele
rata, non tamen sine venialibus erant, nec perfecti in gratia:
ideo Christus petit, vt pater sanctificet eos, hoc est, ab omni
immunditia, defectu, & imperfectione expurget, in gratia
quoque perficiat: quod post resurrectionem cœpit impleri, B
quando Christus insufflauit in eos, dicēs, Accipite spiritum *Iohan.* 20
sanctum. In die autem pentecostes penitus purificati, & con- *Acto.* 2.
firmati fuerunt in bono, adeptis primitiis spiritussancti. *Rom.* 8.
¶ Denique quis est in hac vita sic mundus, vt non habeat am *Philip.* 3.
plius sanctificari? quum dicat Apostolus, Quæ quidem retro
sunt, oblitus, in anteriora extēdo meipsum, idcirco precatur. *Philip.* 1.
Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque ad diem Ie-
su Christi. Itaque sanctifica eos in veritate, hoc est, veraciter
dando eis puritatem mentalem, veritatemq; triplicem, vtpo-
te vitæ, iustitiæ, & doctrinæ. *Sermo tuus ueritas est,* id est,
prædicatio quam loquor in nomine tuo, & ex te, omni caret
mendacio, estque tam pura & sancta, vt potius dicenda sit ve
ritas, quàm vera. Vnde dicit Psalmista, Principiū verborum C
tuorum veritas. Increatus etiam sermo dei, videlicet, verbum *Psal.* 118
æternum, & veritas iuxta quod ait, Ego sum via, veritas, &
vita. ¶ Superius Christus orauit, Sanctifica eos in veritate, *Iohā.* 14.
moxque quasi expositiue adiecit, Sermo tuus veritas est: tan-
quam dicat, Hoc est, sanctificari in veritate, seruare, & opere
adimplere sermonem dei, seu sacram scripturam.
¶ Præterea, sermo dei, sacra scriptura, euangelium Christi,
intantum est veritas, vt ad Galatas dicat Apostolus, Licet an *Galat.* 1.
gelus de cœlo euangelizet vobis præterquam euangelizaui-
mus, anathema est. Nil igitur falsius, nil prorsus detestabi-
lius, quàm quòd fidei dissonat Christianæ. *Sicut tu me misi-*
sti in mundum, id est, ad populum Iudæorum, quia non sum
missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel, *Et ego misi*
eos,

D *eos*, puta Apoſtolos, *In mundum*, id eſt, ad eundem popũ
Mat. 15. lum inſtruendum, præcipiens eis, In viam gentium ne abie-
Marci 10 ritis, ſed ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Quemadmodũ ergo pater miſit filium ex charitate & pietate, vt hominibus æternam ſalutem annunciaret, ſic Chriſtus piè & charitatiue deſtinauit Apoſtolos ad prædicandum regnum cœleſte. ¶ Quidam dicunt, quòd Chriſtus ponit hic præteritum pro futuro, quoniam ante paſsionem nõ miſit Apoſtolos in mundum, ſed ad Iudæos duntaxat. Sed hoc modici ponderis eſt.
Mat. 28. Sicut enim Chriſtus dicit ſe miſſum in mundum, qui tamen
Mar. 16. perhibet ſe ad ſolum populum Iſraëliticum miſſum: ſic intelligi poteſt, quod aſſerit ſe miſiſſe Apoſtolos in mũdum, quia ad populum Iſraëliticum miſit eos. Poſt paſsionem autem lo
E cutus eſt eis, Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creaturæ. *Et ego pro eis* id eſt, pro ſalute eorum, *Sanctifico meipſum*, id eſt, opera ſancta facio, per quæ mereor eis gratiam & gloriam, non mihi, niſi gloriam præmij accidentalis. Omnia enim opera ſua, perſequutiones & mortem, retulit Chriſtus ad noſtrum profectũ, atque ſubſidium: nec opera ſua auxerunt gratiam, vel ſanctitatem ſuæ
Mat. 16. mentis, ſed nobis meritoria erant. Vel ſic, pro eis, hoc eſt, ad ædificationem, & informationẽ eorum ſanctifico, id eſt, ſanctum oſtendo, & fateor meipſum: quia vt credant in me, dico, & factis oſtẽdo, quòd ſim Chriſtus filius dei, ſanctus ſanctorum, & mundi ſaluator. Sancti enim frequenter ſuam perfectionem declarant ad dei honorem, vel proximorum in-
F ſtructionem, vel ad propriæ ſpei ſubleuationem: ſecundum quod Paulus ait, Nihil minus me arbitror feciſſe ab his, qui
2. Cor. 11 ſunt ſupramodum Apoſtoli. Et Ezechias, Memento (ait) do
4. re. 20 mine, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Tertio ſic, Lego pro eis ſanctifico, id eſt, ſanctum ſacrificiũ ago, & offero meipſum in ara crucis: quemadmodum ſcriptú eſt ad Epheſios, Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetip
Epheſ. 5. ſum pro nobis oblationem, & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Cuilibet autem harum expoſitionum conſonant verba ſequentia, *Vt ſint & ipſi ſanctificati*, hoc eſt, ab omni macu-
Iohan. 14 la culpæ mundati *In ueritate*, id eſt, in me, qui veritas ſum. Vel, in veritate fidei, quæ eſt fundamentum totius ſanctificationis æternæ. Hanc quippe veram ſanctificationem meruit nobis Chriſtus in ſua conuerſatione & paſsione, quam per ſa

cramentum

cramētum ecclesiæ obtinemus: primo omnium in baptiſmo, A
deinde in pœnitentia. ¶ Deinceps orat Chriſtus, nō pro Apoſtolis tantum, ſed hucuſque ab eo loco, Manifeſtaui nomē tuum hominibus quos dediſti mihi pro omnibus membris ſuis, ſeu vniuerſis. *Non pro eis autem*, hoc eſt, Apoſtolis, *Rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me*, id eſt, pro cunctis ad fidem conuertendis, qui vel immediate, vel mediate conuertentur, & credent per prædicationem Apoſtolorum. Qui enim non audierunt immediate ipſos Apoſtolos, audierunt ſucceſſores vel diſcipulos Apoſtolorum, ſicque per verbum Apoſtolorum crediderūt mediate. ¶ Sed ſi Chriſtus orauit pro credituris, ergo non orauit pro cæteris diſcipulis ſuis, qui tempore huius orationis defecerunt, & tamen credebant in eum: nec orauit pro Maria Magdalena, Martha, Iohanna, &c. Dicendum quòd omnium horum fides in paſsione defecit. Vnde & poſtea quaſi iterū credere inceperunt: & ſi non per prædicationem Apoſtolorum, tamen per verbum fidei quod commiſſum eſt Apoſtolis, primo & maximè vt illud euangelizarent, *Vt omnes* credentes *Vnum ſint* per fidem catholicam & indiuiduam charitatem, per eiuſdem finis appetitionem, ſintq; vnum myſticum corpus, vnum templum, & habitaculū ſpiritus ſancti: quēadmodum Philippenſes hortatur cum omni affectu ſanctus Apoſtolus, Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, implete gaudium meum, vt idem ſapiatis vnanimes, idem ſentientes, *Sicut tu pater es in me*, ſicut in naturali imagine, ſicut in chariſsimo, ac vnico filio: ſicut in verbo tuo tibi conſubſtantiali, æquali & coæterno, *Et ego in te* in ſinu tuo, in corde paterno, in ſupſplendidiſsimo fonte. De quo ſic emano, vt inuiolabiliter perſeuerem in eo, *Vt & ipſi in nobis unum ſint*, non per conſubſtantialitatem, quemadmodum ego & tu vnum conſiſtimus, ſed per charitatem & gratiam: & item ſicut media vniuntur in fine.

Philip. 2. B C Iohan. 1.

¶ Ecce quomodo magiſter charitatis & vnitatis, finaliter cupit vnitatem ſanctæ dilectionis ineſſe ſuis fidelibus. Propter quod ait vas electionis, Idipſum dicatis omnes, & nō ſint in vobis ſchiſmata, *Vt mundus credat*, id eſt, cæteri qui nondum cōuerſi ſunt, quēadmodū iſti. Nō enim omnes ſimul cōuerſi ſunt per Apoſtolos, *Quia*, i. ꝙ *Tu me miſiſti*, hoc eſt, rogo, vt qui primo credent, tantam habeant vnitatem, &

Acto. 9. 1. Cor. 1.

charita-

D charitatem in omni perfectione & gratia, quòd cæteri nondum credentes, ex consideratione sanctitatis illorum, conuertantur ad fidem. Tanta quippe debet in Christiano homine, præcipuè religioso viro esse perfectio, vt quicunque, siue infidelis, siue iniquus conuersationem illius inspexerit, fateatur veram esse fidem catholicam, & sanctam consistere euangelicam legem, quæ talem edocet vitam. Propter quod Petrus
1. Pet. 2. in sua monet epistola, Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent deum. Hoc quoque in Apostolis, & primitiua eccle-
Acto. 2. sia adimpletum legitur in actibus Apostolorũ vbi habetur, quòd habebant gratiam ad omnem plebem, & beatificabat eos populus. *Et ego claritatem quã dedisti mihi, dedi eis.* Qui-
E dam per claritatem istam intelligunt immortalitatem, quã
Lucæ 10. Christus iam dedit discipulis suis in spe: vel ponit præteritum pro futuro, propter certitudinem prædestinationis diuinæ. Alij nomine claritatis, intelligunt virtutem miraculorum, per quam clarificatur diuinitas, quam virtutem & gratiam dedit Christus discipulis, Ecce (inquiens) dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, id est, scorpiones. Videtur autem per claritatem hanc Christo collocatam significari perfectio scientiæ, vel dignitas gratiæ inditæ Christo, quàm ipse suis iam discipulis cœpit communicare, vt plenius fuit communicaturus, quemadmodum dixit superius, Om-
Iohã. 15. nia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Cui ex-
F positioni magis consonare videntur sequentia, *Vt sint unum* per charitatem, *Sicut & nos unum sumus* per naturam. *Ego in eis* sicut caput in membris per influentiam vitæ ac mo-
Ephes. 3. tus, quia per fidem & gratiam mentes eorum inhabito, *Et tu in me,* per consubstantialitatẽ & circumincessionẽ, secundũ quod deus sum, sed secundum quòd homo sum, es in me per gratiam summam & singularem, *Vt sint consummati in unum,*
Colo. 3. id est, ad perfectionem mutuæ vnionis (quæ habetur in patria) perducantur, vbi inseparabili charitate connexi sunt, & vbi est deus omnia in omnibus, *Et cognoscat mundus* per fidem in via, atque per speciẽ in patria, *Quia tu me misisti* ex qua cognitione maxime inflammatur electorum dilectio ad
Iohan. 4. patrem & filium, eo quòd pater vnigenitum suum miserit ꝓ
Philip. 2. pter nos in hunc mundũ: ipseq; filius in hoc, & in aliis vsque ad

mortem patri consensit, vel obediuit pro nobis. *Et dilexisti* A
eos. ab æterno & gratis *Sicut & me dilexisti.* non tamen in tantum, vt me: quem secundum naturam diuinam diligis amore prorsus immenso, secundum naturam autem assumptam ampliori quàm vniuersitatem creaturarum. Vel, dilexisti eos sicut & me, id est, ad eundem finem, seu beatificam dei fruitionem ad quam me dilexisti, secũdum quod homo sum. Tertiò sic, Dilexisti eos sicut me, id est, quemadmodum diligis me, vt filium naturalem sic diligis eos, vt filios adoptiuos. *Pater quos dedisti mihi.* hoc est, electos meos, quos meritis meis decreuisti saluari, *Volo* imperialiter secũdum quod deus, & vt homo, volo, deprecor, atque desidero *Vt ubi sum ego* id est, in patria, in qua nunc actualiter sum, quantum ad naturam, atque hypostasim verbi: prout testatus sum B
Nicodemo, Filius hominis qui est in cęlo. Sic enim Christus *Iohã. 3.*
omnia verè, ac sustẽtialiter implet: iuxta illud in Hieremia, *Hier. 23.*
Nunquid non cælum & terram ego impleo: vel vbi sum ego, est, in regno cælesti quo statim per ascensionem futurus sum secundum naturam humanam, aut certe vbi sum ego, hoc est, in beatifica visione, seu vera beatitudine, in qua anima mea nunc actualiter est, *Et illi sint mecum* post vitæ huius
curriculum. Quamuis enim fideles sint iam cum Christo per *Mat. 28.*
fidem & gratiam, quum ipse promiserit, Ecce ego vobiscum *2. Cor. 5.*
sum omnibus diebus vsque ad consumationem seculi: nihilo minus aliquo modo nunc distant ab eo, dicente Apostolo, Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem, *Vt uideant* oculis cordis *Claritatem,* id est gloriam *Meam* videlicet in- C
creatam beatitudinem, veram diuinitatẽ: vel gloriam meam, i. creatã felicitatẽ animæ meæ, & corporis mei glorificationem, quæ corporalibus oculis conspicietur, *Quam* claritatem increatam, *Dedisti mihi* ab æterno per generationem diuinam, claritatem verò creatam, dedisti mihi in tempore: vtpote beatitudinẽ animæ in incarnatione, glorificationem corporis in resurrectione. *Quia dilexisti me ante constitutionem mundi* secundum naturam diuinam, tanquam tibi æternaliter subsistenter præsentem, atque simillimum: secundum naturam verò humanam pater dilexit filium ab æterno, non quasi vt sic existentem, sed quia naturam eius humanam ad tantam beatitudinem præordinauit, volens ei tantũ bonum,
H vt ver-

D vt verbo vniretur, ac frueretur à suæ creationis principio. ¶Porrò, si hoc quod ait, quia dilexisti me, accipiatur, vt causa propriè dicta, eius quod dixit, quam dedisti mihi, tūc verba præinducta, videlicet vt videant claritatem meam, non erunt intelligenda de increata claritate Christi. Hinc enim pater non dedit filio ob hoc, quia dilexit eum ante constitutionem mundi: quia non ex præuia dilectione, sed naturali emanatione generat filium. Si verò accipiatur, vt signū, intelligi possunt verba præhabita de claritate filij increata, *Pater iuste* fons vniuersæ iustitiæ, regula æquitatis, atque
Psal. 10. mensura totius rectitudinis: Iustus enim dominus, & iusti-
Sapiē. 12 tias dilexit. Vnde in Sapientia scriptum est, Cum sis iustus, omnia iustè disponis. Virtus enim tua iustitiæ initium est.
E *Mundus te non cognouit* notitia salutari formata. Euang. Iohannes accipit mundum nunc pro reprobis, ac mundanis ho
Mat. 18. minibus. Vnde & apud Matthæum dicitur, Væ mundo ab
1. Iohā. 5. scandalis. Hinc mundus in maligno positus est. Interdum verò pro electis in hoc mundo versantibus, de quibus nunc dixit, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti.

¶Denique licet philosophi per naturalem rationem: Iudæi quoque per scripturas, & mali Christiani per fidem informem agnouerunt deum, tamen philosophi non cognouerūt patrem secundum proprietatem paternitatis, & relationem realem: neque Iudæi, nisi fortè per fidem implicitam: tamen vt dictum est, Prophetæ & aliqui eruditiores in lege, habue
F runt notitiam trinitatis. Mali quoque Christiani licet agno-
Matt. 11. scant patrem & trinitatem per fidem informem, non tamen habent de eo cognitionem formatam, quæ requiritur ad salutem. *Ego autem cognoui te* comprehensiue secundum quod deus sum. Nemo enim nouit filium nisi pater, neque patrem nisi filius. Cognoui etiam te secundum naturam assumptam,
Iohā. 20. beatifica visione ab initio incarnationis. *Et hi Apostoli*
Actio. 2. *Cognouerunt* iam, *Quia tu me misisti,* id est, in hūc mundum direxisti, *Et notum feci eis nomen tuum* per fidem, docendo eos, quòd tu sis pater æternus à quo exiui, *Et notum faciam eis* nomen tuum post resurrectionem, cum per insufflationem, & ignearum linguarum apparitionem infudero eis spiritum sanctum, ad intelligendum scripturas, ac mysteriū trinitatis. clarissimè verò, seu per speciem notificabo te eis, quū
1. Cor. 1. ad patriam perducentur, vbi omnia intuebūtur in verbo. Ibi

enim

enim quælibet diuina persona in seipsa, & singulas notificat A
facie ad faciem cuilibet beatorum. Nihilominus notificatio
illa appropriatur filio, cum ipse sit veritas, & sapiẽtia patris.
Vnde beati asseruntur cuncta videre in verbo, quum immediate
conspiciant supergloriosissimam trinitatem quasi vnũ
simplicissimum, beatificumque obiectum, *Vt dilectio qua dilexisti me.* Certum est, quòd dilectio dei sit ipsemet deus diligens.
Veruntamen pater dicitur diligere filium cum spiritu
sancto, secundum sensum quo hoc exponẽdum est. Potest
itaque sic exponi, vt dilectio qua dilexisti me, id est, tu ipse
me diligens, vel spiritus sanctus quo diligis me, *In ipsis sit*
per lumen gratiæ in præsenti, & item per lumen gloriæ in
futuro. Sic autem sit in eis, vt & ipsi diligantur à te, & tu seu
amor tuus ad me diligatur ab eis. Ad hoc ordinatur cogni- B
tio, vt amemur à deo, eumque amemus, *Et ego in ipsis sim*
quasi in templo, inhabitando corda eorum, vt vniti suo capiti
vitam gloriæ sortiantur.

¶ Expositio Cap. XVIII. In quo incipit passio Christi Iesu, *Hæc cũ dixisset Iesus, Egressus cum discipulis suis trans torrentem Cedron.*

ARTICVLVS XLIII.

HAec cum dixisset Iesus, egressus est cũ discipulis suis, trans torrentem Cedron, Passionem Saluatoris
per quam viuificatus est mundus, singuli Euan C
gelistarum describunt, tanquã vnum inter præ *Esa. 13.*
cipua opera Christi. Mori nanque & ab impiis
crucifigi dignatus est Iesus, vt merito obediẽtiæ suæ, ac mortis,
totum genus humanum ab originali peccato, per inobedientiam
contingente, & à morte æterna hinc consecuta eriperet:
imò ab omni peccato saluaret, ab omni liberaret pœna,
atq; miseria, tandéq; plenariam animæ & corporis glorificationẽ
præstaret. item vt suæ dilectionis feruorẽ, & immensitatem
nobis insinuaret, vt formã daret vincendi aduersa, &
ab inordinata mortis curaret formidine, vt patientiam demonstraret.
Rursus, vt innotescat quàm enormè, & grauè sit
peccatum, pro cuius expiatione, oportuit pati vnicum filium
dei: vt iustitia dei appareat, qui maluit occidi filium

D suum dilectum & innocentem, quàm peccatum manere inultum, aut inexpiatum: vt misericordia dei resplendeat, qui sic compassus est suæ creaturæ, quòd pro eius saluatiõe proprio
Rom. 8. filio non pepercit. Vt demum magnitudo diuini amoris ad
Ephes. 2. nos elucescat, dum propter nimiam charitatem suam qua di-
Sapié. 2. lexit nos, filium suum sic affligi, sic turpissima, atq; pœnalissima morte permisit occidi, vt nos sempiternam obtineamus lætitiam. Ait igitur fœlix Euangelista, *Hæc* hoc est, sermonem & orationem præscriptos, & etiam alia multa quæ ab aliis Euangelistis describũtur, *Quum dixisset Iesus*, par-
Iohã. 14. tim in cœnaculo, ad minus vsq; ad illud, Surgite eamus hinc, & partim (vt aliqui dicunt) in via locum versus captionis. quibusdam verò apparet, quòd omnia hæc dixerit in cœna-
E culo, quia subiungitur, *Egressus est cum discipulis suis* vndecim apostolis, quibus & dixit in cœna, Vos estis qui permansistis mecũ in tẽtationibus meis. Iudas verò iam abiit, *Trans*
Lucæ 22 *torrentem Cedron* vltra flumen sic dictum. Et dicitur torrens Cedron, id est, cedrorum ibi crescentium, currensq; per vallem Iosaphat, inter Hierusalem & montem Oliueti *Vbi* id est, vltra quem torrentem *Erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius.* Hortus iste fuit in villa Gethsemani, situs ad
Matt. 22 radices mõtis Oliuarum. Vnde Matthæus dicit Iesum venis-
Luc. 22. se in villam Gethsemani. Lucas verò quod exiuit in montem Oliuarum: quæ omnia simul stant, quia per montem istũ venit ad hortum.

¶ Conuenienter autem dominus Iesus omniũ virtutum flo-
F ribus adornatus, vigore, & viriditate sapientiæ atque scientiæ, decoratus: cuius anima à suo vigore & viriditate nusquã aruit, ingressus est hortum viriditatis, vbertatisque locum. Vtinam & cor nostrum sit hortus delitiosus, virtutum scien-
Cant. 5. tiarumque graminibus plenus, redolens, quasi Christi odor
2. Cor. 2. bonus, in quem Christus intrare dignetur: quemadmodum
Canti. 5. sponsa erat in Canticis, Veniat dilectus meus in hortum suũ.
Matt. 26 *Sciebat autem & Iudas qui tradebat* & tũc traditurus fuit *Eum*
Mar. 14 vtpote Iesum *Locum istum*, videlicet hortum. nec latuit Iu-
Luc. 22. dam, quòd Iesus iam illuc fuisset profectus, cuius causa subiungitur, *Quia frequẽter Iesus conuenerat illuc cũ discipulis suis*, etiam tempore nocturno, quoniã erat locus quietus, orationi contemplationique aptus. Ideo apud Lucam scriptum est, ꝙ exiuit secundum consuetudinem suam in mõtem Oliuarum.

Ex quo

Ex quo patet, quòd Iesus tempus nocturnum in oratione, & A
actibus sanctis expendit, locumque solitarium & quietum à
ciuitate competenter distantem expetiit, non quòd indige-
ret adminiculo loci, quem nil ab actibus intellectiuæ partis
animæ potuit impedire, vel ad eorum exercitiũ promouere:
quoniam iugiter fuit in eadem perfectissima mentis disposi-
tione subsistens: sed vt daret nobis exemplum sic faciendi,
quatenus à strepitu hominum elongati, deum liberè & atten
te cũ cordis stabilitate precemur. ¶ Porrò, in hoc horto fecit *Ibidem.*
Iesus trinam orationem, factusque in agonia sudorem ema-
nauit sanguineum: vbi & angelus ei apparuit, ipsum confor-
tans. *Iudas ergo cum accepisset cohortem,* hoc est, multitudi-
nem militum Romanorum sub tribuno consistentium, *Et à*
pontificibus id est, principibus sacerdotũ, *Et pharisæis* haud B
dubium, quin & à scribis *Ministros* qui erant Iudæi. Muni- *Mat. 26.*
uit enim se proditor familia vtriusque curię, ne quis auderet *Marc. 14*
vel posset defendere Iesum. Cohortem autem cũ tribuno mi-
sit Pilatus præses ad instantiam Iudæorum. *Venit illuc cum*
laternis & facibus & armis, videlicet lignis, gladiis, & fusti-
bus. Erat enim profunda nox, ideo ne errarent in persona, &
ne Iesus latenter diffugeret, venerunt cũ lumine. *Iesus itaq;*
sciens omnia quæ uentura erant super eum, hoc est, iniurias &
tormenta sibi mox inferenda, *Processit* obuiam eis intre-
pidus. Finita enim trina oratiõe, dixit discipulis, Surgite, ea-
mus, Ecce appropinquat qui me tradet. *Et dicit ad eos, Quem*
quæritis? Non quærit quasi ignorans, sed vt ostẽdat se capi,
ac mori paratum: & ex illorum responsione conuenienter re C
spondeat, ordinateq; veniat ad sequentẽ effectum. *Respon-*
derunt ei, Iesum Nazarenum, Non enim cognouerunt Iesum,
quamuis lumen adesset, & ante eum nouissent: imò nec Iudas *Iohã. 14.*
eum cognouit, quousque placuit Christo. Quẽadmodũ enim *Mat. 26.*
diuina virtute fecit se sæpe inuisibilem hostibus suis, quando *Mar. 14.*
voluerunt eum præcipitare & lapidare, sic nunc fecit se eis
incognoscibilem, donec punctũ suæ captionis instaret. *Di-*
cit eis Iesus, Ego sum Iesus Nazarenus: imò & verus deus, qui
olim locutus sum Moysi, Ego sum qui sum. Hæc dices filiis
Israël, Qui est, misit me ad vos. *Stabat autem & Iudas qui tra*
debat eum cum ipsis in acie, quia dux fuit, atque præcessit, vt *Lucæ 4.*
primitus accedendo & osculando, ostenderet virum quem *Iohã. 10.*
quærebant. *Vt ergo eis dixit Iesus, Ego sum, abierunt retrorsum,* *Exod. 3.*

D *& ceciderunt in terrā,* nec surrexerunt, nisi domino Iesu annuente. ¶ Ecce quanta est virtus Christi, qui vno verbo omnes illos ita prostrauit: quod vtique miraculosè factum est diuina virtute mediante verbo quod dixit. Ego sum, quod terribiliter auribus illorum insonuit. Tanta nanque fuit vis verbi illius, quantam voluit Christus eam esse. Item mediante sui vultus apparatu, quem eis ostēdit in timore & maiestate.
Mat. 21. Quemadmodum enim eiecit de templo omnes ementes, &
Mar. 11. vendentes, quoniam terruit eos egredientibus igneis radiis
Luc. 19. ex oculis eius, atque diuino quodam fulgore in eius facie ra
Iohan. 11 diante, sic nunc istos deiecit in terram. Et si illa eiectio secundum Origenem & Hieronymum tam mira fuit, quòd suscitatio Lazari ei vix præferatur, multo vtique mirabilior extitit
E ista armatorum, pugnatorum, atque scribarum tantorum deiectio. Meritò quoque cadebant retrorsum, qui stabant ex aduerso Christi, & vt mirabiliores apparerent, ac penitus victi, tanquā qui filio dei se opponere præsumpserunt. *Iterum interrogauit eos, Quem quæritis, Responderunt ei, Iesum Nazarenum.* Non enim pœnituerunt viso tam insigni miraculo Christi, propriamque infirmitatem experti, quoniam obstinati erant: & quem deus contemnit, nemo corrigere potest.
Eccle. 7. *Respondit eis Iesus, Dixi uobis, quia ego sum. Si* pro quia *Ergo me quæritis* ad capiendum & occidendum, non ad contemplandum, diligendum, & perfruendum: quomodo me quærunt electi, *Sinite hos* discipulos meos *Abire*, Omnia hæc operatus est Christus. Primò, ad maiestatis suæ declara-
F tionem. Secundò, ad infidelium illorum commotionem, videlicet vt suam infirmitatem, & Christi virtutē attenderent.
Mat. 26. Voluit enim Christus eos quantum in se erat, cōmonere, vn-
Mar. 14. de & auriculam amputatam restituit proprio loco. Tertiò,
Rom. 1. vt penitus inexcusabiles fierent persistentes in malo.

¶ Denique Christus dicendo, Si me quæritis, sinite hos abire, dedit hostibus suis licentiam quandam, hoc est, non prohibitionem, sed permissionem capiendi se: non tamen dedit eis admonitionem, vel iussionem faciendi tantum piaculum. Iussit verò, vt deus, ne caperent suos discipulos, & necessario obedierunt, non valentes voluntati iubentis resistere, alias mirum esset, quòd non comprehenderunt apostolos, maximè Petrum, qui Malchum tam grauiter vulnerauerit. Cur autem Christus iussit ne discipulos tangerent, subdit

dit Euangelista, *Vt impleretur sermo quem dixit* Iesus capi- A
tulo præcedenti, *Quia quos dedisti mihi* ô pater *Non perdidi* Marc. 14
ex eis quenquam nullum electorum Apostolorũ perire per- Lucæ. 22
misi. Hoc dixerat Crhistus his verbis, quos dedisti mihi ego Iohã. 17
custodiui. ¶ Possunt autem hæc verba exponi dupliciter. Primò, de corporali conseruatione, eritque sensus, Non perdidi ex eis quenquam, id est, nullum Apostolorum mecum occidi permisi, sed de manu hostiũ illos eripui. Secũdò sic, Non perdidi ex eis quenquã, id est, nullum illorum damnari permisi. Si autẽ Christus permisisset Apostolos hac vice capi, perissent, secundum Augustinum, quia infirmi erant, & ad moriendum pro Christo imparati. Nam & princeps eorum sola
interrogatione concussus, ter negauit. Dilata est ergo eorum Matt. 26
occisio, quousque confirmati fuerunt in fide, & euangelicam B
legẽ disseminauerunt: tuncq; moriendo pro Christo non perierunt, nec perdidit eos Christus, sed ampliorem sunt consequuti salutem.
Simon ergo Petrus habens gladiũ. Apud Lucam Lucæ. 22
legitur Christus dixisse Apostolis, Qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium. Cui responderunt, Domine, ecce duo gladij hic. Horum duorum gladiorum vnum detulit Petrus. Porrò gladij isti secundum quosdam fuerunt magni cultelli, quibus vti solent piscatores, alij dicunt, quòd erant gladij proprie dicti, *Eduxit eum* de vagina, *Et percussit pontificis seruum* ex magno amoris feruore, quo Iesum dilexit præ cæteris, volens vlcisci filium dei bono zelo, sed indiscreto, *Et abscidit auriculam eius dextrã.* Fortè putauit eum
occidere. imò secundum Chrysostomum intendebat ei ca- C
put amputare. *Erat autem nomen seruo Malchus*, quem Petrus stans iuxta Iesum non magis læsisset quàm alium, nisi primo cœpisset mittere manum sacrilegam in filium dei. Hoc equidem fecit Petrus quando cœperunt comprehendere Christũ, qui secundum Lucam tetigit locum vulneris, & restituit au-
rem, atque sanauit. *Dixit ergo Iesus Petro, Mitte gladium in* Ibidem.
uaginam. Christus patientiæ doctor, qui docuit, & præcepit
aduersarios diligi, & persequutoribus bona impendi, imple- Matth. 5.
uit quod docuit: per quod damnatur ira & impatientia no- Lucæ. 6.
stra, qui nec vnum verbum durius prolatũ possumus, vel potius nolumus sustinere, & interdũ, nec contenti sumus æquale damnum rependere, sed modice læsi volumus offensorem
nostrum prorsus deprimere, quo cõtra dicit Apostolus, Noli Rom. 12.

D vinci à malo, ſed vince in bono malum. Et Pſalm. Si reddidi
Pſal. 7 (inquit) retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimi
cis meis inanis. *Calicem quē dedit mihi pater,* id eſt, mortem
quam pater vult me ſuſtinere pro mundi ſalute, *Non uis ut
bibam illum?* id eſt, mortem hanc guſtem, tanquam dicat, Er-
ras hoc volendo, Vnde & alio loco quum Chriſtus paſſioné
ſuam prædixiſſet, cœpiſſetque Petrus increpare eum, dicens,
Mat. 16. Domine propitius eſto tibi, nam hoc non erit. Reſpondit ei
Marci. 8 Ieſus, Vade retro me Satana, quia non ſapis ea quæ dei ſunt,
ſed quæ hominum. ¶ Quæritur, ſi pater dedit Chriſto hunc
calicem, quid peccauerũt Iudæi, qui eum Chriſto dederunt,
intulerunt & propinauerunt? Dicendum quòd pater ideo di-
citur calicem Chriſto dediſſe, quia per eius paſſionem decre-
E uit humanũ genus redimere, & quia permiſit eum occidi. Vo
luit ergo Chriſtum mortem patienter & charitatiue ſufferre:
non tamen voluit Iudæos tantum crimen committere, vnde
nec excuſantur, quia nec ea intẽtione Chriſtum occiderunt,
Act. 5 qua pater voluit eum mori. Hinc in Actis Petrus teſtatur,
Deus qui prænuntiauit per os omnium prophetarum pati
Chriſtum ſuũ, impleuit ſic *Cohors ergo & tribunus* princeps
cohortis, qui erant Gentiles à Pilato tranſmiſſi, *Et miniſtri
Iudæorum,* præſertim pontificum *Comprehenderunt Ieſum,*
violentiam inferentes ei, qui non habebat peccatum.
Eſaiæ. 53 ¶ Eſt autem & alia comprehenſio Chriſti bona, ac ſpiritua-
lis per amorem & contemplationem, de qua dicit Apoſtolus,
Sequor autem, ſi quo modo comprehendam, in quo & com-
F prehenſus ſum. Sponſa quoque in Canticis, Apprehendam
Philipp. 3 (ait) te & ducam in domum matris meæ, *Et ligauerunt eum*
Cantic. 8 in manibus. Fertur quoq; ꝙ ferream catenã miſerunt in col-
lum eius. Dixerat enim eis Iudas, Ducite eũ caute, *Et addu-
Matt. 26 xerunt eum ad Annam primum,* id eſt, priuſquam ducerent eum
Marc. 14 ad Caypham, nã primo occurrit eis ab extra venientibus do-
Luc. 22. mus Annæ. Voluerunt ergo eum lætificare, præſentando ei
Num. 35. ligatum quem oderat: item vt ei reuerentiam exhiberent tan-
quam affini Cayphæ, quemadmodum ſubditur. *Erat autem
ſocer* ipſe Annas *Cayphæ,* quia habuit filiam Annæ, *Qui*
Cayphas *Erat pontifex anni illius.* Quanuis enim ſecundum
legem debuit eſſe vnus ſummus ſacerdos vſque ad finem vitę
ſuæ, cui ſuccederet filius eius, iam tamen per ambitionem Iu-
dæorum, quolibet penè anno mutabantur pontifices. Annas
verò

verò & Cayphas tãquã pecuniosiores, frequẽtius præsidebãt A
vicibus alternatis. *Erat autem Cayphas qui consilium dederat Iudæis, quia expedit unum hominem mori pro populo.* Hoc dictum est supra. Hoc ideo puto repetere Euangelistã, vt Christi occisioné retorqueat maximè in principes sacerdotum: qui secundum Augustinũ, voluerunt quasi immunes videri à morte Christi: propter quod in Actis Aposto. dixerunt Apostolis, Implestis Hierusalem doctrina vestra, & vultis super nos inducere sanguinem hominis istius. *Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus,* qui communiter fertur fuisse Iohannes. Sed si ita est, cur more solito non adiecit, quem diligebat Iesus? Forsitan ideo, quia nunc recitat factum, in quo infideliter egit. Primò, fugiendo à Christo, deinde à longe sequendo: propterea reputat se indignum solito titulo, Hi ergo præ cæteris sequuti sunt Christum, quia in eius amore magis arserunt, concupieruntq; videre quẽ exitum res ipsa haberet. Quanuis itaq; primo cum aliis Apostolis aufugissent, tamen assumpta quadã fiducia, rursus sequuti sunt Iesum. Marcus Euangelista de sequela Petri nil refert, sed ait quòd adolescẽs quidam amictus sindone sequutus sit Christum, quem adolescentem aliqui asserunt fuisse Iohannem, quãuis postea de solo Petro dicat quòd à longe sequutus sit eum. *Discipulus autem ille erat notus pontifici.* Causam notitiæ diuersi diuersimode tradunt. Quidam quòd frequenter portauit pisces ad domum Annæ, alij quòd propter nobilitatem suæ prosapiæ fuerat ei notus, quia de tribu Iuda, & semine Dauid, *Et introiuit cum Iesũ in atriũ pontificis,* Annam vocat pontificem, nõ quia tunc erat, sed quoniam & ante, & postea fuit, *Petrus autem stabat ad ostium* atrij *Foris* non audens, vel non permissus intrare *Exiuit Ergo ille alius discipulus qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ* rogans eam, vt intromitteret Petrum, *Et introduxit Petrum* annuente precibus suis ostiaria. Discipulus iste, quando intrauit cum aliis, putauit quòd Petrus sequeretur, quem quum videret deesse, egressus est vt introduceret eum, *Dixit ergo Petro ancilla ostiaria, Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius?* Hoc mulier suspicabatur, quoniam vidit Petrum timide introeuntem: & forte ex dispositione habitus sui notauit, quòd esset de consortio Iesu. Videtur autem hæc mulier quasi compassiue loquuta, dicendo hominis istius quod nihilominus intelligi potest, quasi despectiuè dictum,

Marginalia: Iohan. 11. — Act. 4. — B — Matt. 26 — Lucæ. 22 — Marc. 14 — Matt. 26 — Marc. 14 — Lucæ. 22 — C

D ctum, *Dixit ille, Nõ sum* in quo patet infirmitas Petri, & ve-
Iohan.13. rum esse quod dixerat Christus, sine me nihil potestis facere.
Matt. 26 Vbi enim ô Petre, vbi iam verba tua, quæ pauloante tam se-
Lucæ. 22 cure dixisti, Quare non possum te sequi modo? Animam meã pro te ponam. Et si omnes scãdalizati fuerint, ego nunquam scãdalizabor. Itemque, paratus sum tecum, & in mortẽ, & in carcerem ire, & ecce vna voce ancillæ deiectus es? Nemo ergo se iactet, nullus præsumat, nullus propriis viribus innitatur. *Stabant autem serui & ministri.* Hoc forsitan dicit, quia & quidam de seruis tribuni affuerunt, & forte cum seruis Iudæorum steterunt, *Ad prunas, quia frigus erat* quemadmodum sæpe est vernali in æquinoctio, *Et calefaciebant se* quia post mediam noctem tempus est magis frigidum. *Erat au-*
E *tem cum eis & Petrus, stans & calefaciens se* cui interior ignis sanctæ dilectionis extinguebatur. Stetit autem inter ministros, quasi audacter, ne notaretur. *Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis.* Cur vel quomodo eos collegisset, & vbi iam mansissent, qui & quales essent, *Et de doctrina eius,* examinauit itaque Annas Iesum de duobus, videlicet de discipulis suis, ac documentis, vt aliquid calumniæ inueniret in Christi responsis. Quærebat igitur Iesum quid docuisset. *Respondit Iesus, Ego palam loquutus sum mundo.* Ad primam quæstionem nihil respondit, quia discipuli eius laude pro nunc digni non erant: ad secundam verò respondet, ego palàm, id est, in locis publicis voce expressa, in communi au-
F dientia loquutus sum mundo, videlicet bonis & malis, doctis, atque indoctis. Non tamen loquebatur CHRISTVS semper palàm, id est, planè ad intelligendum turbis, quemadmodum ait discipulis, Vobis datum est nosse mysterium regni dei, cæteris autem in parabolis, omnia fiunt, vt videntes non videant, & audientes non intelligant, *Ego semper*
Matth.13 *docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* His
Marc.4 videtur contrarium quòd secundum alios Euangelistas Chri
Lucæ.8 stus frequenter docuit alibi quàm in synagoga & templo, pu
Esa.44 ta in monte, in naui, in via, in domo Marthæ, aliisque locis
Matt.24 diuersis. Et respondendum, quòd per synagogam intellige-
Marci.6 re possumus congregationem Iudæorum. Christus autem ra
Lucæ.24 ro vel nunquam legitur docuisse aliquẽ solum priuate, quanuis interdum hoc fecerit, vt quando loquutus est mulieri Sa-
Ioan.11 uis interdum hoc fecerit, vt quando loquutus est mulieri Sa-
Iohan.4 maritanæ ad puteum. Dum ergo prædicauit discipulis, docuit

cuit in synagoga. Secundò, nomine synagogæ intelligi potest quælibet domus Iudæorũ, ordinata ad cultum diuinum, non ad sacrificia, in qua conuenerunt ad orandum, ac audiendum lectionem legis & prophetarum. Et quamuis non habuerunt nisi vnum templum, in quo licuit sacrificia immolare, habuerunt tamen in singulis vrbibus synagogas, in quibus legitur Christus frequenter prædicasse. Sit igitur sensus. A
Ego semper, temporibus aptis, quomodo alibi dicitur, Oportet semper orare, id est, omni tempore deputato, vel debito, docui, loquẽdo de prędicationibus magis solennibus & protractis, in synagoga, id est, materiali vel congregatione populi, & in templo Hierusalem, quò omnes Iudæi cõueniunt, certis temporibus secundum legem, *Et in occulto loquutus sum nihil*, Quomodo verum est hoc cum apud Marcum dicatur, Cum esset in domo singularis, interrogauerunt eum discipuli? Dicendum, q̃ sensus verborũ est iste, In occulto, id est, susurratorie, seu latenter, animo occultandi, quasi non audens apparere, & à cõmunitate audiri, loquutus sum .i. prædicaui nihil. Hinc enim dicit apostolis, Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quę auditis in aure, prędicate super tecta.
Lucæ. 18
1. Thess. 5
Marc. 14
B
Lucæ. 14
Matt. 10

¶ Sed his rursus obuiare videtur, quod apud Esaiã de Christo prædictũ est, Non clamabit, nec audietur foris vox eius. Respondendum, quòd verbis illis aufertur à Christo inordinata eleuatio vocis, & vana ad plebẽ vociferatio, de quo clamore ait Apostolus, Omnis ira, & indignatio, & clamor tollatur à vobis. Fuit ergo sermocinatio Christi modesta, nõ ex impetu passionis clamorosa. His verbis Christus ostendit veram esse suam doctrinã. Suspecta nanq; & falsa documenta, prædicãtur in angulis atq; latibulis, vnde supra dictũ est, Omnis qui male agit, odit lucẽ, & non venit ad lucem ne manifestentur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestẽtur opera eius, quia in deo facta sunt. *Quid me interrogas?* animo reprehendendi, non proficiendi, cui nec credis. *Interroga eos qui audierunt quid loquutus sum ipsis*, quasi dicat, Illorum testimonio volo stare, quod non faciunt seductores, sed negant in manifesto, præsertim coram iudicibus quod prædicãt in secreto. *Ecce hi sciunt quæ dixerim ego*, & ideo debes ab eis inquirere, quia plus credis eis, quàm mihi. Non erat hic Annas dignus veritatem prædicatam ab ore Christi audire, quoniã ad calumniandum quæsiuit. *Hæc*
Esai. 42
Ephe. 14
C
Iohan. 3

quum

D *quum dixisset* Iesus, *Vnus assistens ministrorum*, pôtificis, volens placere domino suo, *Dedit alapam Iesu, dicens, Sic respondes pontifici?* id est, quomodo audes tam præsumptuose & reprehensiue respondere tanto, patri, ac principi, non præmittendo verba reuerentiæ. Videtur huic facinorosissimo seruo, quòd Christus nimis audacter respondisset summo sacerdoti, eumque de imperita interrogatione reprehendisset. *Respondit Iesus, Si male loquutus sum* i. false & indiscrete. Quandoque enim aliquis loquitur malè, nec loquens malũ, aut falsum, sed verum & bonum: quia quod bonum & verum est, nõ loquitur cum debitis circumstantiis actus virtutum, *Testimonium perhibe de malo*, id est, ostende in quo male dixi. *Si autem bene* id est, prudenter & iustè respondi, *Quid me cædis?* quasi temerarium, quum pœna infligatur pro culpa. Ex
E
Mat. 5. hoc patet, quia quod alibi docet Saluator, Si quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei alteram, intelligendum sit secundum animi pręparationem, quando videlicet expedit vel oportet ad dei honorem, vel proximorum ędificationem, vel aliam piam causam, non secundum operis exhibitionem, nisi pro tempore, loco, & causa.
Lucæ. 6.

¶Prosequutio huius Cap. xviij.

Et misit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem.

ARTICVLVS XLIIII.

F

POstquam Iohannes narrauit quod alij Euangelistæ omiserunt videlicet quid passus sit Iesus in domo Annæ, procedit ad ea, quę alij quoque descripserunt: quæ pro magna parte òmittit Iohannes, tanquam sufficienter recitata per illos. *Et misit eum*, scilicet Iesum *Annas ligatum ad Caipham pontificem.* Præsentatus enim fuit Christus Annæ ligatus, vnde & Annas iudicans eum vinculis dignum, misit eum sic ad Caypham, tanquam ad principalem, in cuius domo erãt collecti sacerdotes, scribæ, ac pharisæi, & seniores, vt Christus à Caypha in audientia talium examinaretur. *Erat autem Petrus stans, & calefaciens se.* Secundũ Augustinum & eius imitatores, qui dicunt trinam negationem Petri in domo Annæ completam, Euangelista nunc redit ad describendum, quod cœpit

cœpit narrare de Petri negatione propter quod verba paulo- A
ante inducta resumit, dicendo, Erat autem Petrus. Alij dicũt trinam negationem Petri factam in domo Cayphę, & per anticipationem esse intelligenda, quę scribit Iohannes de negatione præfata: quorum assertioni videntur alij tres Euangelistæ fauere, qui nihil scribunt de perductione Christi ad Annam, sed quòd Petrus sequutus sit Christum vsque in atrium Cayphæ, & ibi ter Christum negauerit. Quidam verò affirmant, quòd Petrus negauit semel in domo Annæ, bisq; in habitaculo Cayphæ: & ita quòd nunc ait Euangelista, referendum esset ad stationem Petri in domo Cayphæ. *Dixerunt ergo ei* ministri qui stabant ad ignem. *Nunquid, & tu discipulus eius es?* huius videlicet deceptoris, quod coiiciebant forte ex dispositione, ac habitu Petri, & quia cum verecundia, ti- B
more & compassione sedebat. *Negauit ille & dixit, Non sum.* Christus prædixit Petro, quòd ter negaturus se esset, nũc autem asserit Euãgelista, quòd Petrus negauerit se esse discipulum Iesu, sed hoc negando negauit, & Christum. *Dixit unus ex seruis pontificis, cognatus cuius abscidit Petrus auriculam, Nonne te uidi in horto,* quo cepimus Iesum *Cum illo?* quasi dicat, Facialiter te cognosco, quoniam recolo quòd vidi te in horto cum illo. *Iterum ergo negauit Petrus* Postremo quomodo in descriptione negationis Petri differant inter se Euangelistę, dixi super Matthæum, idcirco nunc pertranseo. *Et statim gallus cantauit* secunda vice, quia secundum Marcum Christus prædixerat Petro, In hac nocte antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus. *Adducunt ergo* Iudæi *Iesum à* C
Caypha in prætorium. Prætorium appellatur sedes, vel domus in qua residebant ad discernendas populi causas ipsi prætores, qui dicũtur quasi pręceptores, quia præcepta dabant subiectis. Hoc loco multa omittit Iohannes, quæ alij Euangelistæ scripserunt: videlicet quomodo Cayphas Christũ discussit blasphemum, morteque dignum iudicauit. *Erat autem mane.* Nam hora prima dominum Iesum ducebãt ad Pilatum. Ex auiditate enim suæ occisionis, tam mane obtulerunt eum Pilato vinctum: quoniam cõsuetudo eis fuit illos offerri præsidi vinctos, quos iudicabant morti obnoxios, *Et ipsi non introierunt in prætorium* præsidis, *Vt non contaminarentur* ingrediendo domum viri gentilis cõtra legem, fierentque immundi ad edendum cibũ paschalem: de quo subiicitur, *Sed manduca*

Mat. 26
Mar. 14.
Mat. 26.
Mar. 14.
Mat. 26.
Marc. 14
Luc. 22.

D *ducarent pascha*, id est, azimos panes, non agnum paschalem, qui in vespere præcedentis diei fuit comestus. ¶ Græci verò putantes hoc loco per pascha intelligi agnum paschalem, dicunt quòd Iesus passus sit feria quinta, in qua agnus typicus offerebatur, vt sit figuratum, seu veritas correspondens figuræ etiam quantum ad tempus. Sed hoc est manifeste contra alios Euangelistas, quemadmodum super Matthæum ple-
Mat. 23. nius declaraui. Ecce hypocritæ isti excolentes culicem, & camelum glutientes, timentes paruum peccatum, non maximum: formidantes maculari ingrediendo domum pagani, & non verentes effundere sanguinem Christi. *Exiuit ergo Pilatus ad eos foras*, in hoc cedens obseruationi eorum, *Et dixit, Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc?* tanquam di
E cat, Præsentatis mihi istum vinctum quasi morte dignũ, quid ergo obiicitis ei? Pilatus quippe à rege Romanorum iudex Iudææ constitutus: voluit Romanorum legem seruare: quibus consuetudo non erat quemquam damnare, nisi præsentes haberet accusatores, locumque defendendi acciperet ad
Act. 25. abluenda crimina: vt habetur in Actis Apostolorum, *Re-*
Mat. 27. *sponderunt, Si non esset hic malefactor* id est, enormis transgres-
Marc. 15 sor, morti obnoxius, *Non tibi tradidissemus eum*, ita ligatum
Lucæ. 23 vt morti adiudicetur, quasi dicerent. Tales & tanti sumus, q̃ suspicari non decet, velle nos innocentem morti exponere, *Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum uos, & secũdum legem uestram iudicate eum* damnando eum ad mortem, si secũdum legem vestram id meruit: vel dimittendo, seu minori pœna torquen
F do, si mortem non promeruit, iuxta legem: quasi dicat, Si tantæ authoritatis atque iustitiæ estis vt nudis verbis vestris credendum sit, ergo iuste iudicate eum, & nolite me in tali negotio prægrauare. *Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam.* Quidam dicunt quòd Iudæi hoc verè dixerunt, eo quòd Romani abstulerũt eis iudiciũ sanguinis, quã-
Iohan. 10 uis minora iudicia reliquerint eis. Sed huic dicto obuiare vi-
Lucæ. 4, detur, quod Iudæi pauloante frequenter tentauerunt occide-
Acto. 7. re Christum, lapidando, aut præcipitando: eodem quoq; an-
Acto. 5. no occiderunt Stephanum. Denique vt habetur in actis Apo
Acto. 4. stolorum, principes sacerdotum cogitauerunt interficere ipsos Apostolos, quando Gamaliel eos compescuit. imò Iudæi lapidauerunt Paulum, putantes quòd mortuus esset. Probabilior ergo videtur assertio dicentium, videlicet quòd nõ licuit

Iudæis

Iudæis interficere quenquam in festiuitate paschali, ne san- A
guinis effusione tantæ solennitatis sanctitatem fœdarét. Vel
potius opinandű est cum Augustino, quòd callide hoc dixe-
runt, quatenus Christo à iudice reprobato, ipsi viderétur im
munes *Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua mor-* Iohã. 12.
te esset moriturus. id est, ob hoc concomitanter Iudæi renue- Mat. 15.
runt propria authoritate occidere Christum, atque dixerűt, Marc. 9.
Nobis non licet interficere quenquam, vt verbű Christi, quo Lucæ. 19
prædixit, qualiter & à quibus occideretur, sortiretur effectű.
Dixit enim Apostolis, Ecce ascendimus Hierusalem, & filius
hominis tradetur principibus sacerdotű, & scribis, & tradent
eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigen
dum: quibus verbis significauit se à gentibus exequutiue in-
terficiendum. *Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & uoca* B
uit Iesum Iudæi enim cum clamore, & strepitu magno insta- Mat. 27.
bant, vt Iesum damnarent: idcirco Pilatus non potens Iesum Marc. 15
examinare in tanto tumultu, introuit locum secretű in pro-
pria domo, puta prætorium, vt ibi quiete & diligéter inqui-
reret facta Iesu, *Dixit ei, Tu es rex Iudæorum,* vt dicunt te di-
xisse. i. Est ne verum quod tibi obiiciűt, scilicet quòd dixeris
te regem Iudæorum? Hoc nanq; imposuerűt Christo Iudæi,
imò & duo alia, iuxta illud Lucæ, Cœperunt illum accusare,
dicétes, Hunc inuenimus subuertenté gentem nostrã, & pro- Lucæ. 23
hibenté tributa dari Cæsari, & dicenté se Christű regé esse.
Pilatus auté duo prima non aduertit, quia cű esset gétilis, nő
curauit, quomodo Iesus doceret Iudęos: secundű quoq; agno
uit falsum, quia percepit Christum dixisse, Reddite quę sunt C
Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. Tertiű verò, videbatur
Imperatori Romanorű cőtrarium qui præcepit, ne quis sine
suo cősensu appellaret se regé, vt dicitur. Specialiter auté di- Mat. 22.
citur Imperator abstulisse Iudæis regiű nomen, propter eorű Marc. 12
superbiam, atque frequentem rebellionem. Hinc ergo Pi- Lucæ. 20
latus solicite sciscitabatur, an esset rex Iudæorű. *Respondit Ie*
sus, A temetipso hoc dicis, videlicet, q sim rex Iudæorum, *An*
alii tibi dixerunt de me? Nő ex ignorãtia quęrit hoc Christus,
sed vt hac occasione respősionis Pilati aliquid dicat salubri-
ter ad nostrã instructioné proficuű. *Respődit Pilatus, Nűquid*
ego Iudæus sum? tanquã dicat, A meipso ista nő quæro, quia
Iudæus nő sum, vnde nec curo de quæstionibus legis eorum:
nec ista concipio ex me, quasi peritus in lege illorű. *Gens tua*
videli

D videlicet populus iste Iudaicus, de quorum numero atq; progenie es, *Et pontifices tui tradiderunt te mihi* Ex quo apparet quòd aliquid magnum sit in causa, eo quòd tui tradũt te alieno ad condemnandum. *Quid fecisti?* quasi dicat, Verba illorũ, & quid tibi opponunt audiui, sed eis non credo, sciens partim falsa esse quæ asserunt, & item quòd per inuidiam tradiderunt te mihi: ideo tu ipse dic veritatem, paratus sum credere tibi, propter ea quæ audiui de te, vtpote quod tanta mirabilia perpetrasti, *Respondit Iesus, Regnum meum non est de hoc mundo* id est, mundiale, terrenum, & temporale, sed cœleste, ac spirituale: per quod Christus satisfecit Pilato zelante pro Cæsare. Per hoc enim quòd Christus non quæsiuit dominationem terrenam & temporalem, patet quòd non derogauit
E imperatori, qui tunc mundi monarchiam tenebat.

Apoc. 1. ¶Sed potest quis dicere, regnũ Christi est ecclesia militans,
Iohan. 3. degens in seculo isto. Quomodo ergo regnum eius nõ est de
Iohã. 17. hoc mundo? Rursus, Christus est princeps regum terræ, vt dicitur in Apocalypsi, ergo & omnium terrenorum regnorum. Iterum dictum est supra, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Itemq;, Dedisti ei potestatem omnis carnis, ex quibus sequitur, quòd omnia regna mundi huius sint eius. Regna autem mundi sunt de mundo. Dicendum, quòd siue per regnum intelligatur principatus, seu gubernatio regis, siue subiecti illius: verum est quod regnum Christi non est de hoc mundo, id est, tale quale est regnum mundi huius, vel pertinens ad mundanorum sortem regnorum. Guberna-
F tio enim mundana est cum pompa, & gloria, cum diuitiis atque delitiis, vel saltem cum familia multa, & magnificẽtia eorum, quæ ad mundum respiciunt: similiter subditi mundanorum regum secularibus occupantur negotiis, & in exteriori-
Zach. 9. bus subiiciuntur regibus suis. Porrò, gubernatio Christi est
Mat. 11. interna, per fidem, charitatem, seu gratiã in cordibus electo-
Philip. 3. rum suorum: de quibus dixit supra, De mundo non sunt, sicut
Rom. 8. & ego non sum de mundo, intelligendo per mundum homines terrenos, carnales, mundanos. Christus quoq; in paupertate & humilitate, in afflictione, & aduersitate præfuit suis, qui potius sunt cœlestes, quàm mundiales, dicẽte Apostolo, Nostra conuersatio in cœlis est. Et, Qui in carne sunt, placere deo non possunt. *Si ex hoc mundo esset regnum meum* id est, mundanum & temporale, cõsistens in exterioribus, & domi-

natione

natione terrena, ac virtute armorũ, *Ministri utique mei*, quos A
tunc haberem, sed modo non habeo, vtpote homines seculares similes satellitibus, atque militibus regum mundanorum: vel, ministri mei, quos nunc habeo, videlicet angeli sancti, cæterique credentes, *Decertarent* id est, pugnarent pro Zacha. 9
me, *Vt non traderer Iudæis*. Tales etenim reges nolunt op- Mat. 25.
primi, capi, aut hostibus subiici: subditi quoque eorum vsque Lucæ. 21
ad mortem pugnant pro eis. *Nunc autem regnum meum non est* Esa. 50.
hinc, id est, de hoc mundo, vt patuit. Primus enim Christi aduentus promissus, prænunciatusque fuit in paupertate, abiectione & humilitate, vt pateretur pro mundi salute. Secundus verò, erit in maiestate, & gloria, vt iudicet mundum, & omnes aduersarios suos deiiciat & condemnet. Ex quo elucescit cæcitas Iudæorum præstolantium primum Christi aduẽ B
tum in tanta maiestate & gloria, quòd omnia mũdi regna ipsis subiiciet, mundique monarcha consistet, non attendentes quòd Hieremias, Christũ alloquẽs prophetauit, Quare quasi Hier. 14.
colonus venturus es in terra, & sicut viator declinans ad manendum. *Dixit ei itaque Pilatus, Ergo rex es tu*. Pilatus audita Christi responsione, notauit quòd admisit se esse regem, quanuis non terrenum, ideo solicite inquisiuit de huiusmodi regno, quod secundũ verba Christi non pertinuit ad Iudęos *Respondit Iesus, Tu dicis quia rex sum ego*. i. veritatem quam à me interrogas, tu ipse profers, quia verè sic est, quòd rex sum Quanuis enim interrogatio interrogatiue proposita non sit Mat. 26.
vera, nec falsa, tamen hoc ipsum quod significat est verũ, vel falsum, si simpliciter proferatur, uidelicet assertiue, vel nega C
tiue: sicque verbum Pilati quo dixit, Ergo rex es tu, verũ fuit simpliciter sumptum, seu assertiue prolatum. Christus autem talem habuit modum respondendi. Nam quum Iudas dixisset, Nunquid ego sum domine? Respondit, Tu dixisti. ¶ Porrò, quòd Christus sit rex vtriusq; testamenti, testãtur scriptu Hier. 23.
ræ. Scriptum est enim de eo apud Hieremiam, Regnabit rex Zacha. 9
& sapiens erit. Zacharias quoq; ait, Ecce rex tuus venit tibi Lucæ. 1.
mansuetus. Item Lucas, Regnabit (inquit) in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Iohãnes quoq; in Apocalypsi, Agnus dominus dominorum est, & rex regum: de cu Apoc. 17
ius regno ꝙ non est hinc, contestatur Apostolus, Cum tradi- Apoc. 19.
derit regnum deo & patri. *Ego in hoc* i. propter hoc *Natus* 1. Cor. 15
sum temporali natiuitate ex virgine. De æterna quippe gene

D ratione modo non loquitur, *Et ad hoc ueni in mundum* per incarnationis mysterium,non per diuinitatis mutationem, vel descensum localem, *Vt testimonium perhibeam ueritati* id est, vera affirmem,veritatem prædicem, falsa reprobem , iniusta condemnem. Venit enim filius dei,vt dissoluat opera diaboli. ¶Perhibuit autem Christus testimonium veritati doctrinæ,euangelicam legem docendo , veritati iustitiæ opera Iudæorum redarguendo:prout supra dixit : Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt:veritati quoque vitę,quia quod docuit,adimpleuit. Denique testimonium perhibuit veritati, vtpote sibimetipsi , vt dictum est supra,Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso.Ipse autem est via,veritas,& vita. *Omnis qui est ex ueritate* ęterna & increata,non solum per creationem vt omnia, sed per prædestinationem,& imitationem,hoc est, quæ pertinet ad deum,quasi electus ab eo , & filius eius per adoptionem, *Audit uocem meam* id est, doctrinæ meæ , tandem aliquando atque finaliter antequam hinc recedat,credit, & acquiescit:& tales sunt regnum meum, hoc est, quod alibi scriptum est,Qui ex deo est,verba dei audit , propterea vos non auditis,quia ex deo non estis. *Dicit ei Pilatus,Quid est ueritas?* Pilatus quia iudex erat , audito nomine veritatis , sciscitatur quid sit veritas , quæ maxime respicit iudices,quorum interest vera,ac falsa discernere. ¶ Possunt autem verba Pilati dupliciter accipi.Primò,vt intelligatur quæsisse in communi diffinitionem veritatis . Secundo, vt intelligatur specialiter interrogasse , quid sit veritas : de qua audiuit à Christo, Omnis qui natus est ex veritate , ex quibus verbis pensauit quod veritas esset,quoddam principium hominum. *Et quum dixisset,iterum exiuit ad Iudæos.* Nō expectauit Christi respō sionem,præ nimio desiderio liberandi,& excusandi eū . Iam enim percepit innocentiā Christi,& forte sic festinauit,quia repente occurrit memoriæ eius, modus eripiendi Christū de manibus Iudæorum,qui modus subiungitur, *Et dixit eis, Ego nullam in eo inuenio causam* mortis diligenti,ac debita inquisitione præmissa. *Est autem consuetudo uobis,ut unum reum Dimittam uobis* id est,ad vestrum honorem , atque instantiam, *In pascha* id est,in festiuitate paschali. Hanc consuetudinem habuerunt Iudæi non ex legis præcepto , sed ex prædecessoribus suis,qui & hoc impetrauerunt ab Imperatore , vt iudex ab

1.Iaco.3. Iohan.7. Iohan. 8. Iohan.14 Iohan.8. Mat.27. Mar. 15. Luc. 23. E F

ab illo constitutus in Hierusalem, & Iudæa, dimitteret eis A
vnum vinctum in pascha quemcunque petissent, in recordationem liberationis patrum suorum de seruitute Pharaonis, quę liberatio fuit in pascha. *Vultis ergo dimittam uobis regem Iudæorum?* Pilatus Romano Imperatori obediens, vocat Iesum regem Iueæorum derisorie, & iocose. Non enim assertiue dixit eum regem Iudæorum, quia Imperator prohibuit aliquem sine suo consensu Iudæorum regem vocari: & quia audiuit à Christo, Regnum meum non est de hoc mundo: sed idcirco sic loquitur, vt ostendat quàm vana, & friuola fuerat Iudæorum obiectio, qui hoc Christo imponebant, quòd dixit se regem Iudęorum. quasi dicat, Qualem apparentiam habet hoc, quòd iste pauper dixerit se regem Iudæorum, quantum ad regimen, de quo imperatori, & mihi est cura. *Clamauerunt ergo rursum omnes* Iudæi aduersarij saluatoris, non tamen omnes simpliciter. Aliqui etenim aderãt amici Christi, videlicet Nicodemus, Ioseph, &c. dicẽtes, *Non hunc, sed Barbam* nobis dimitte, *Erat autem Barrabas latro*, qui (vt Lucas refert) propter seditionem factam in ciuitate, & homicidium missus fuit in carcerem. Hunc locum ponit Iohannes truncate, sciens quòd alij Euangelistæ eum descripserunt plenius. ¶ Aduertendum ergo, quòd Pilatus ex corde cupiens Iesum eripere, excogitauit industriose, proposuitque Iudæis duos, quorum alterum eligerent sibi dimitti, & ne alium magis quàm Iesum peterent sibi dimitti, proposuit Iesum & Barrabam latronem seditiosum, & homicidam, arbitrans quòd nequaquam tam sceleratum, ac odiosum eligerent. Pontifices verò, & pharisæi persuaserunt populo, vt eligerent Barrabã, & Iesum crucifigi deposcerent, quod & fecerũt. Vnde & merito venit super Iudæos ira dei vsque in finem, quia latronem præposuerunt filio dei.

Exod. 12. Matt. 27 Marc. 15 Luc. 23. B C Ephes. 5.

¶ Declaratio Cap. XIX.
Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum.

ARTICVLVS XLV.

O Mittit Euangelistarum vnus quædam quæ alij descripserunt. Iohannes itaque hoc loco omittit quod recitat Lucas: quomodo scilicet Pilatus misit Iesum Lucæ. 23

D ad Herodem, qui cùm Iesum alba veste indutum, spretũ, illusum remisisset, ipse Pilatus instabat quomodo Iesum eriperet. Cumque Iudæorum furore pensato, considerasset, quòd non posset Iesum omnino immunem dimittere cum pace illorum, cogitauit eum castigare ad satisfaciendum illorum furori, non vt Christum persequeretur, quem nouerat innocentem, sed vt cæsum dimitteret. Fecit ergo quod subditur. *Tunc ergo* dum vidit se verbis nihil proficere, sed Iudæos latroné præ Christo eligere. *Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eũ*, id est, per suos seruos fecit expoliari vestibus, alligari colũnæ, flagellis crudeliter percuti, quod erat tenerrimo, naturalissimo, ac nobilissimo corpori Christi inęstimabiliter pœnale. ¶ Nos quoque iugiter recordemur, quæ & quanta, pro

E nobis sustinuit agnus sine macula: eiusq; exemplo discamus libenter ferre aduersa, pro eius amore omnia dura, ac aspera affectuose toleremus. corrigamus quoque & castigemus nosipsos, meditemur quàm erubescibile fuit in regia ciuitate, in die solenni, in tot milium præsentia, in aduersariorũ conspectu, sic nudari, ligari, ac flagellari, & cætera quæ subsequuntur sufferre: sicque discamus contemnere omnem humanum honorem, & esse parati ad contumelias, irrisiones, confusio-

Mat. 27 nes pro Christo. *Et milites* (præsidis) *plectentes coronam de spi*

Mar. 15. *nis*, id est, iuncis marinis longis, acutis, & valde pũctiuis im

Luc. 23. posuerũt capiti eius cum illusione, quia dixit se regem, *Et ue*

Matt. 27 *ste purpurea circundederunt*, i. vestiebant *Eum*, Matthæus vocat chlamydem coccineam, & forte fuit aliquid rubeum si

F mile purpuræ, *Et ueniebant ad eum & dicebant* (irridẽdo) *Aue rex Iudæorum*, quasi dicerent, O miser & stulte, qui te iactasti esse regem Iudæorũ, propter hoc meruisti has pœnas, *Et dabant ei alapas*, quemadmodum Sybilla legitur prædixisse,

Iohã. 16. Dabunt deo alapas manibus incæstis. Et in Iob, Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes percusserunt maxillam meá, satiati sunt pœnis meis. Denique milites hæc fecerunt cõgregata, ac præsente uniuersa cohorte secundum Matthæum. ponentesque genua sua adorauerunt eum, & surgentes conspue

Mat. 27. runt vultum ipsius, percutiebãt quoque caput eius benedictũ arundine. ¶ Hæc omnia intentissimam exigunt meditationem, cruciformem imitationem, amoris inflammationé, itéque perennem gratiarum actionem. Ille coronatus est spinis vt nos coronemur corona de lapide precioso, danda electis

in patria: iuxta quod ſcriptum eſt, Accipiēt regnū decoris, & A
diadema ſpeciei de manu domini. Ille purpureo indumento Pſal. 20.
pro illuſione indui non negauit, vt nos veſtibus gloriæ, du- Sapiē. 3.
plici ſtola veſtiamur. Vnde per Eſaiam inducitur, Induit me Eſa. 61.
veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. In Prouerbiis quoque, Omnes domeſtici eius veſtiti duplicibus. Denique tantas illuſiones, conſputationes, contemptus ſuſtinuit, vt ab illuſione diaboli, à confuſione ęterna, à vilificatione perpetua liberemur. *Exiuit iterum foras*, de prætorio ad Iudæos ſtantes ante domum ſuam, *Pilatus*, *& dixit eis*, *Ecce adduco eum uobis foras, ut cognoſcatis, quia nullam in eo cauſam inuenio*, propter quam occidi meruerit. quaſi dicat, Educo eum caſtigatum, ſi forte in verbis offendit: ex quo poteſtis attendere, quòd nullam cauſam mortis in ipſo comperio: quaſi ſic, B
non flagellaſſem eum, ſed morti mox adiudicaſſem, *Exiuit ergo Ieſus portans* (in capite) *ſpineam coronam* capiti ſacratiſſimo dire infixam. *Et purpureum ueſtimentum.* ¶ O quantus dolor apprehendit, & penetrauit cor maternum dulciſſimæ, ac virgineæ matris, quum filium ſuum vnicum atque chariſſimum, quem plus amauit quem ſeipſam, ſic vidit egredientem taliter cruentatum in vultu: ſic crudeliſſime contrectatum, tam miſerabiliter apparentem. Non recedat à memoria no-
ſtra diſpoſitio domini Ieſu taliter egredientis. Tunc vtique Eſa. 53.
ſpecioſus forma præ filiis hominum viſus eſt, non habens ſpeciem, neque decorem, quum vultus eius clariſſimus, ſputo, & ſanguine fuit perfuſus. ¶ Obſecro te domine Ieſu rex Chri-
ſte, vt huius tuæ apparitionis merito, detur mihi nunc gratia C
taliter conuerſandi, vt poſt vitæ pręſentis incolatum tibi preſenter ſine omni labe peccati, ornatus ſplendore virtutum, ne tuo tribunali oblatus confundar, *Et dixit*, Pilatus, *Eis*, puta Iudæis. *Ecce homo* qui dixit ſe regem, id eſt, cernitis nūc, quàm dire, & ſuperſufficienter correptus ſit, quàm miſerabilis appareat: ita vt merito contentari & compati debeatis, nō grauiorem vindictam expetere. Hac nempe de cauſa eduxit Pilatus Ieſum, tam lamentabiliter ſauciatum, vt ad compaſſionem emollirentur corda Iudæorum, ceſſarentque perſequi innocentem. *Quum ergo uidiſſent eum pontifices*, *& miniſtri* fautores eorum ſpeciales, *Clamauerunt*, *dicentes*, *Crucifige, crucifige eum.* In quo patet, quàm lapidea, ſæua, & inuidiſſima erant illorum corda, qui homini innocenti ſic læſo,

D & deformato, quòd adamantina pectora in eius cõpassione non potuerũt mollescere, nequaquam compassi sunt, sed voce repetita præ nimio desiderio clamabant, Crucifige, crucifige, quasi illa tormenta insufficientia fuerint. Et o beatissima genitrix dulcis Maria, quàm pœnalissimum erat benignissimæ animæ tuæ audire verbum illud crudelissimum, atque asperrimum. Tunc verè impletum est quod Psalmista prædixit, Exacuerunt vt gladium linguas suas. Et denuo, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, *Dicit eis Pilatus, Accipite eum uos, & crucifigite.*
Psal. 63. *Ego enim non inuenio in eo causam* necis seu crucifixionis. Illi
Psal. 65. qui dicunt Iudæos verè dixisse Pilato, Nobis non licet interficere quenquam, quasi omnino ablatum fuerit eis iudicium
E sanguinis, dicunt quòd Pilatus ista respondit ex indignatione, & irrisorie, quasi dicat, Si audetis vel potestis, occidite eũ. Alij dicunt, quòd Pilatus idcirco hæc dixit, quòd Iudæi voluerunt immunes videri á morte Christi. Propterea commisit eis iudicium: quasi dicat, Si imò iustum est eum occidi, facite hoc per vos, & non imponatis mihi hoc onus: vel ideo dixit ista Pilatus, vt acciperẽt Iesum, tenerentque ligatum vsq; post festum, & tunc facerent secundum quod vellẽt. *Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus* diuinitus datam *Et secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit,* id est, esse perhibuit. Nam ipsa nocte passionis adiuratus à Caipha, an esset Christus filius dei benedicti, manifestè respõdit, quòd imò. Imposuerunt ergo Christo, quòd nomen & gloriam diuini-
F tatis sibi vsurpauit, sicque secundum legem occidendus esset tanquam blasphemus. Lex tamen præcepit tales lapidari nõ crucifigi. ¶ Mira peruersitas ac cæcitas Iudæorum, quasi ideo mentitus sit Iesus, quia dixit se filium dei, quum tamen per scripturas, & signa ostẽderet se esse Christum, & per consequens filium dei. *Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem,* videlicet quòd Iesus dixit se filium dei, *Magis timuit* non propter legem Iudæorum, sed formidauit, ne sic esset quemadmodum Iesus ferabatur dixisse, & per consequens grauissimum facinus commisisset flagellando filium dei. magis quoque quàm antea timuit Iesum occidere, ne occidendo hominem, simul occideret deum.
Leuit. 24 ¶ Sed quomodo Pilatus vir gentilis atque idololatra, expers
Iohã. 8. notitię veri dei timuit, audito, quòd Iesus dixit se filium dei?

Dicendum, quòd multi gentilium idololatrarum cognoue- A
runt esse vnum summum deum: imò secundum Damascenum omnibus naturaliter insitum est esse deum, Rursus probabile est, quòd Pilatus inter Iudæos habitans, aliqua audiuit de deo Israël, & de iudiciis ac omnipotentia eius, vnde & plagam dei potuit abhorrere. *Et ingressus est in prætorium iterum* ducens Iesum secum, vt eum secretius, diligentiúsque discuteret, *Et dicit ad eum, Vnde es tu?* Secundũ quòd recitat Lu- *Luc. 23.*
cas, antequam Pilatus flagellauit Iesum, audiuit quòd Galilæus esset, propter quod misit eum ad Herodem. cur ergo nunc sciscitatur, & ait, Vnde es tu? Dicendum, quòd quia audiuit Iesum dixisse se esse filium dei, quærit diligentius de loco & principio suę natiuitatis, an scilicet verè de deo natus sit, an ex hominibus. *Iesus autem responsum nõ dedit ei,* vt im B
pleret quod de ipso cecinit Esaias, Quasi agnus coram ton- *Esa. 53.*
dente obmutescet. item, quia Pilatus capax non erat diuinæ generationis Christi. & rursus, quoniam Christus noluit passionem propriam impedire, quàm facillimè impedisset, si Pilato atque Herodi respondisset ad singula. *Dicit ergo ei Pilatus,* vehementer admirans taciturnitatem Christi in tali articulo, & quia seipsum poterat faciliter excusare, atq; è manibus Iudæorum excutere. *Mihi non loqueris?* tanquam dicat, Stultè & mirabiliter habes te in hoc, quòd iudici non respondes prout melius vales loquendo mihi cum reuerentia, & timore, vt moris est captiuorum iam iudicandorum. *Nescis quia potestatem habeo* Tanquam præses & iudex ritè instituus *Crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te.* imò per C
eandem potestatem possum vtrunque, & quia hoc scis, meritò responderes. *Respondit Iesus, Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi esset datum desuper,* hoc est, à deo omnipotente, à quo deriuatur, & datur omnis potestas, dicente Apostolo, Non est potestas nisi à deo. Ab ipso enim est omne *Rom. 13.*
bonum, omneque donum. Propterea nisi potestas iniquo- *Iacob. 1.*
rum principum, & iudicum esset à deo, scriptum non est in li *Sapien. 6*
bro Sapientiæ, Præbete aures vos qui continetis multitudines, quoniam data est vobis potestas à deo, & virtus ab altissimo, qui scrutabitur cogitationes vestras cito, & horrende apparebit vobis. Dat ergo deus potestatem etiam impiis per se, vel per alios, sed illi abutuntur. Potest quoque sic accipi, Non haberes potestatem contra me, nisi datum tibi esset de-

 super,

D super, à superiori principe, scilicet imperatore Romano. *Propterea* Quia hæc dicis studio dimittendi me, & ea quæ fecisti in me, fecisti humano timore, nõ ex inuidia vt Iudæi, vel ex cupiditate vt Iudas *Qui me tradidit tibi,* videlicet populus Iudæorum maximè sacerdotum, vel Iudas originaliter *Maius peccatum habet,* id est, grauius peccat in me quàm tu, propter causam prædictam: & etiam quoniam prima causa, quæ alias mouet, & prouocat ad opera praua, plus peccat quàm causa secunda & proxima. ¶Itaque amplius peccat,
Mat.26. qui tradidit innoxium iudici scienter & ex rancore, quàm iu
Mar.14. dex qui ex superioris potestatis timore, illum diiudicat. Ve-
Lucæ 22. runtamen Pilatus propriis verbis damnauit seipsum. Dicens
Iohá. 13. enim se habere potestatem dimittendi Christum, nec tamen
E eum dimittens, quem sciebat innoxium, demonstrauit se potestate cõcessa abusum: nec debuit timore humano relinquere æquitatem, sed vsque ad mortem agonizare pro illa, præsertim, quum iudex debeat esse quasi animata iustitia. *Exin-*
Eccl. 4. *de quærebat Pilatus dimittere eum,* Etiam magis quàm ante. Intellexit enim ex verbis Christi, quòd non sine peccato posset occidere, quem nouit innoxium. *Iudæi autem clamabant, Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris,* qui te ad istam præsidẽtiam promouit, hoc est, honorem Cæsaris non defendis, nec eius præcepto obedis.

¶Iudæi videntes se non proficere per allegationem suæ legis, quam Pilatus tanquam alienigena nõ curauit, astutè obiiciunt ei transgressionem imperialium statutorum, scientes
F quòd non auderet contra Cæsarem agere. Imperatores nanque Romani prohibuerunt, ne aliquis sine eorum consensu assumeret sibi regium nomen: propterea subditur, *Omnis enim qui se regem facit,* propria authoritate, *Contradicit Cæsari,* qui poscit oppositum. Possumus autem per Cæsarem intelligere Tyberium, sub quo passus est dominus. nihilominus Cæsares qui ante fuerunt, iusserunt hoc ipsum. *Pilatus ergo cum audisset hos sermones* timens offendere imperatorem, & accusari apud illum, atque priuari officio, & in exiliũ mitti, *Adduxit Iesum foras* extra prætorium coram frequentia populi, *Et sedit pro tribunali,* id est, in sede ad iudicandum *In loco qui* Græcè *Dicitur Lithostratos, Hebraice autem Gabbatha.* Lithostratos secundum Bedam fuit locus sublimis, habens lapideum pauimentum. Vnde Lithostratos dicitur

citur quasi lapide stratus. *Erat autem parasceue Paschæ*, id A
est, feria sexta ante solennissimum diem festiuitatis paschalis, quia fuit sabbatum. Vel, Parasceue Paschæ, hoc est, sexta feria quæ fuit vna, ac prima dierum paschalium. Parasceue autem est nomen Græcum, quod interpretatur præparatio, quia in eo parabant Iudæi duplices cibos, videlicet pro ipsa feria sexta, & sabbati subsequenti, in quo secundum legẽ non licuit coquere. *Hora quasi sexta* contrarium videtur, quoniam apud Marcum legitur, Erat hora tertia, & crucifixerũt Exod. 29
eum: ergo ante tertiam Pilatus sedit pro tribunali, quum cer- Leuit. 19
tum sit primo iudicatum esse Iesum, quàm cruce appensum. Marci 15
Iterum in Luca dicitur, quod erat hora ferè sexta, quãdo cru Lucæ 23.
cifixus est Christus. Matthæus autem scribit, quòd ab hora Matt. 27
sexta vsque nonam, tenebræ factæ sunt super vniuersam ter B
ram, & in toto tempore illo pendebat saluator in cruce. Dicendum, quòd hora sexta eleuatus est Iesus in cruce, vel parum ante sextam, vt innuit Lucas, ideo Pilatus sedit ad iudicandum secundum Iohannem ante sextam. Marcus verò qui dicit Iesum hora tertia crucifixum, retulit hoc ad animũ Iudæorum, qui hora tertia clamauerunt, Tolle, crucifige eum: vel ideo dicit hoc Marcus, quia crucifixus fuit infra tertiam & sextam: medium autem per vtrunque extremorum exprimitur. *Et dicit Iudæis, Ecce rex uester.* Quemadmodum tactum est, hoc ait Pilatus derisorie, & ad verecundiam Iudæorum: quasi dicat, Quid apparentiæ habet hoc quod dicitis istum egenum, & miserabilem voluisse vsurpare regnum Iudæorum temporale contra Imperatoris decretum. *Illi autem* C
implacabili inuidia, ac furore repleti, quibus & grauis fuit ad videndum *Clamabant, Tolle, tolle*, hoc est, à terra & consortio hominum aufer, *Crucifige eum*, quod genus mortis Sapien. 2
ignominiosissimum fuit, & sceleratissimis deputatum. *Di-* Mar. 15.
cit eis Pilatus, Regem uestrum crucifigam? quasi dicat, Hoc ce Luc. 23.
dit in confusionem vestram, si illum suspendo in ligno, qui secundum populi opinionem fuit, & est rex vester. Tamen (vt dixi) Pilatus non vocat Iesum regem Iudæorum ex animo, ne contra Cæsarẽ agat. *Responderunt* pontifices, *Non habemus regem nisi Cæsarem.*

¶ O infœlices pontifices, non pastores, sed deuoratores gregis vestri. Si enim non habetis regem nisi Cæsarem, vbi est quod loquitur Esaias, Dominus iudex noster, dominus legi- Esa. 33.
fer no-

D fer noster, dominus rex noster, ipse veniet & saluos nos fa-
Psal. 21. ciet? vbi insuper est quod de Christo Psalmista prædixit, Et
Zacha. 9 dominabitur à mari vsq; ad mare? Et Zacharias, Exulta satis
Esa. 9. filia Sion, Ecce rex tuus venit mansuetus, ipse pauper? Rur-
Sapien. 6 susque Esaias, super solium Dauid, & super regnum eius se-
debit? Quomodo excæcauit vos malitia vestra? Nónne Cæ-
sar rex alienus fuit & alienigena, opprimens vos & dominās
vobis, propter peccata vestra? Nónne promissus fuit vobis
rex verus ex populo vestro, surrecturus rex Messias? Cur er-
go alienæ potestati subiicitis vos in æternum, & verum pro-
missumque principem abnegatis? Tunc impletum est illud
Hier. 5. Hieremiæ, Negauerunt dominum & dixerunt, non est ipse.
Dan. 9. Illud quoque Danielis, Non erit eius populus, qui eum nega
E turus est.

¶ Denique Christum respuendo atque dicendo, Non habe
mus regem nisi Cæsarem, meruerunt vsque in finem mundi
Romano Imperio subiugari: prout videmus īpleri, & Daniel
Dan. 8. prophetauit, Finis (inquit) eius vastitas, & vsque in finem,
perseuerabit desolatio. *Tunc ergo* quando videlicet vidit se
nihil proficere, & illos implacabiles esse, se quoque si non
acquiesceret petitioni illorum, imperatorem posse offende-
re, quem pontifices tantum honorauerunt, vt dicerent se re-
gem non habere, nisi illum, *Tradidit Pilatus eis illum*, vtpo
te Iesum flagellis cæsum & spinis coronatum, *Vt crucifigere-
tur* authoritate suæ sententiæ latæ contra Iesum. Nam an-
tè iam tradidit eis illum, dicendo, Accipite eum vos, & cru-
F cifigite: sed hoc modo non dixit diffiniendo iudicium con-
Mat. 27. tra Iesum, nunc verò adiudicauit fieri petitiones eorum. *Su
Lucæ 23. sceperunt autem Iesum*, id est, milites præsidis in manibus
Esa. 9. suis nefariis, exuentes eum chlamydem coccineam, & pro-
pria indumenta eum induentes, *Et eduxerunt* eum extra
Hierusalem: vel susceperunt eum Iudæi, quia Pilatus tradi-
dit eis Iesum, id est, suæ voluntati expositum acceptaue-
runt. *Et baiulans* Iesus *Sibi crucem* propriis humeris, *Exi-
uit.* Tunc iuxta Esaiæ vaticinium, factus est principatus
eius super humerum eius: quia crucem propriam baiulan-
do, meruit principatum omnis terræ. Egrediendo itaque
vrbem portauit crucem ad aliquantulum spacium, postea de-
Mat. 15. derunt crucem Christi ad deferendum Simoni Cyrenēsi pa-
Lucæ 23. tri Alexandri, & Rufi discipulorum Christi, ne Iesus in via
morere-

moreretur ſub onere crucis, ſed vt eum diutius duriusque A
affligerent.

¶ Conſideremus præterea malignitatem Iudæorum, quorum machinatione milites prȩſidis poſuerunt lignum crucis ſuper collũ Chriſti, quod non fecerunt latronibus ſecum eductis. Turpiſsimam enim, & acerbiſsimam ei mortem intulerunt: & quicquid confuſionis, contemptus & crudelitatis excogitare potuerunt, fecerunt in eum. Penſemus quoq; patientiam, & manſuetudinem ſaluatoris, qui omnia iſta patientiſſimè tulit, & ſicut Hieremias prænunciauit, Quaſi agnus innocens ductus eſt ad immolandum, qui cum malediceretur Hier. 11.
non maledicebat, nec faciem ſuam auertit ab increpantibus, 1. Pet. 2.
& conſpuentibus in ſe. Attendamus etiam quare hæc pertu- Pſal. 37.
lit, ſcilicet propter nos, quorum iniquitates ſupergreſſæ fue- B
runt caput noſtrum: & ſimus grati ei verbo ac opere, abne- Luc. 9.
gando noſipſos, tollendoq; crucem noſtram quotidie, quate- Matt. 16
nus impleamus quod ad Hebræos monet apoſtolus, qui quũ Hebr. 13.
dixiſſet, Ieſus vt ſanctificaret populum extra portam paſſus Galat. 5.
eſt, addidit, Exeamus ergo ad eũ extra caſtra, improperium eius portantes. Non enim habemus hic manẽtem ciuitatem, ſed futuram inquirimus. Crucifigamus carnem noſtram cum vitiis & concupiſcentiis. Exiuit ergo, *In eum qui dicitur Caluariæ locum,* Caluaria eſt caput hominis mortui, vnde locus in quo crucifixus eſt Chriſtus, appellatur locus Caluariæ: non quòd caput Adæ ſit ibi ſepultum, vt quidam finxe- Ioſue. 4.
runt, quũ Adam legatur ſepultus in Ebron, ſed quia damnati ibi occidebantur, ſicque locus abundauit oſsibus mortuo- C
rum. Sic ergo duxerunt Ieſum in locum inhoneſtũ, atque tur Mat. 27
piſsimũ, in quo ipſe mori elegit, vt nos ad empyrei cœli ſplẽ- Mar. 15.
didiſsimam manſionem fœliciter transferamur. *Hebraicæ* Luc. 23.
autem vocatus eſt *Golgotha, ubi eum crucifixerunt,* milites Mat. 27.
miniſtri præſidis, erantque quatuor, *Et cum eo alios duos* Luc. 23.
haud dubium quin latrones ſecundum Matthæum, quos Lucas nominat nequam. Ducebantur (inquiens) cum eo & alij duo nequam, *Hinc & hinc,* id eſt, ex vtroq; latere Chriſti, *Medium autem Ieſum,* quod idcirco fecerunt milites ex inſtigatione Iudæorum, vt Ieſus impius videretur, quaſi fuiſſet princeps latronum. Deo autem ordinatè, ſeu permittente factum eſt id, vt impleretur quod per Eſaiam de Chriſto inuenitur prædictum, Et cum ſceleratis reputatus eſt. *Scri-* Eſa. 53.

D *psit autem & titulum Pilatus,* id est, scribi fecit sermonem, con
Matt.27 tinentem causam crucifixionis Iesu, *Et posuit super crucē,* id
Marci.15 est, superiori parti crucis iussit affigi, forte cū aliquo assere.
Lucæ.23. *Erat autem scriptum,* id est, titulus verba hæc continebat, *Iesus Nazarenus rex Iudæorum?* Iesus est nomen personæ, Nazarenus est agnomen, locum cōceptionis & nutritionis significans, rex Iudæorum est complexum, explicans cur crucifixus sit dominus, videlicet, quia dixit se regē Iudæorū. *Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus* Caluariæ, *Vbi crucifixus est Iesus, & erat scriptus, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ,* id est, in tribus principalibus idiomatibus mundi magis notis, atque communibus, vt legeretur ab omnibus. Hebraica nanque loquela eminebat, quoniam pri-
E ma, & in ea scripta fuit lex & prophetæ, pertinuitq; ad vnius veri dei cultores. Græca verò lingua pollebat propter naturalem sapientiam, seu philosophiam, ingeniumque Græcorum. Latina verò propter dominiū Romanorum. *Dixerunt ergo Pilato pontifices Iudæorū, Noli scibere* id est, scriptū relinquere. *Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorū.* Videbatur enim Iudæis titulus præscriptus, in eorū verecundiā redundare, qui tamen fuit verissimus, quia specialiter datus est Iesus in regem Iudæorum: quemadmodum ait in Psalmo, Ego
Psal.2 autem cōstitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum
Matt.27 eius. *Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi,* id est, firmum ma
Marci.15 nebit, nec illud mutabo. *Milites ergo cum crucifixissent eum, ac-*
Lucæ.23 *ceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes* de vestibus,
F *Vnicuiq; militi partem, & tunicam* superiorem acceperunt. Ex quibus primo elicitur, ꝙ quatuor erant milites crucifixores. Secundò, quòd Iesus nudus eleuatus est in cruce: imò tam nudus, vt venit ex vtero matris, & sicut Adam quando peccauit in paradiso secundum Ambrosium: vnde & mater eius creditur peplum suū inuoluisse loco virilium. Omnia ista deuotā,
Esaiæ.53 & gratam memoriā exigūt, & piam imitationem, Ecce enim sanctus sanctorū vnigenitus filius dei inter latrones suspenditur, cum sceleratis reputatur, nudus in cruce leuatur, vt nos impij iustificemur, & cum sanctis annumeremur, vestimentisque virtutum induamur. Non ergo quæramus in hoc mundo magnificari siue laudari, non inter doctos & eminentes locari, non pretiosis vestibus, atque superfluis indui, sed Chri-
Marci.15 stum in vera humilitate, & paupertate iugiter imitari, velle contem

contemni, peccatores reputari. *Erat autem tunica inconsutilis*, A
id est, non consuta, *Desuper contexta per totum*, id est, artificiose elaborata per modum retis, atq; cilicij, nō incisa, quam virgo benedicta creditur suo dilecto propriis manibus operata. *Dixerunt ergo* milites quatuor. *Adinuicem, Non scindamus illam.* Diuidendo eam vt alias vestes, quoniam partes illius fuissent inutiles: & forte propter operis subtilitatem, raritatem seu specialitatē, quilibet militum desiderauit eam integram adipisci, *Sed sortiamur de illa cuius sit*, id est, sortem mittamus ad quem tota pertineat: vnde patet quòd super tunicam incōsutilem duntaxat missa sit sors. Quomodo autem soluendum sit, quòd huic videtur cōtrarium, dixi super Marcum. Hæc ergo fecerūt atq; dixerunt, *Vt* intelligendo per vt, concomitantiam, nō causam directam. *Scriptura* psalmi B
Impleretur, dicens in persona Christi, *Partiti sunt uestimenta* Psal. 21
mea sibi faciendo quatuor partes de illis, *Et in uestem meam*, id est, super tunicam inconsutam *Miserunt sortem*. *Et milites quidē hæc fecerunt* implentes nescienter prophetarū eloquia.

¶ Expositio sequentis partis.
Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius.

ARTICVLVS XLVI.

Deinceps agit Euangelista de mutua cōpassione Christi filij dei, eiusq; virgineæ genitricis, quæ
D tanto intimior erat, cordialior atque pœnosior, C
quanto feruentior erat amor vnius ad aliū. Certum est autem, quòd incomparabili dilectione amauerunt se mutuo vltra omnē existimationem. *Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius.* O verbum dolorosum & affectuosum. Quid enim sustinuit mens illa dulcissima virgineæ matris, quando tam prope assistebat filio patienti vnico, & prorsus charissimo, cuius teneritudinem ac innocentiam nouit: quem licet sciebat fructuosissime pati, citoque resurrecturum, nihilominus vehementissime ei condoluit, in tantum, vt consideratio fructus dominicæ passionis, & resurrectionis tolleretur ab intellectu ipsius, quoniam vis doloris omnino absorbuit animam eius. Propter quod asserit Damascenus, ꝙ dolor parturientium fuit tunc duplicatus in ea, *Et soror* matris eius

¶Ex hoc facto Christi docētur filij habere ordinatā, ac debitam curam suorū parentum, pręsertim in tēpore tribulationis & necessitatis. Propter quod dicit Apostolus, Si quis suorum & maxime domesticorū curam nō habet, fidem negauit, & est infideli deterior. ¶Insuper ex hac cōmissione quidam eliciunt, ꝙ Ioseph sponsus Mariæ iam obiit. Patet quoque ex hoc, ꝙ mater Christi alium nō habuit nisi dominum Iesum, vt confundantur hęretici. *Et ex illa hora, accepit eam discipulus in suam.* Matrem, in suam fidem atq; custodiam, obsequēs ei cum omni reuerentia & amore. ¶Discipulus iste electus designat vnumquenq; fidelem. Quemadmodum ergo Christus dixit Iohanni, Ecce mater tua, sic vnicuiq; Christiano dedit matrem suā in matrem, ita ꝙ ipsa est mater, & aduocata omnium nostrū, quam post deum summe amare & venerari debemus. ¶Deniq;, quotidie passionē domini recolentes, debemus simul reuoluere quomodo Christo cōpassa sit mater dulcissima: quomodo tunc gladius doloris perfodit animā eius: secundum quòd Simeon prophetauit. Pensemus ergo quid passa sit, dum vnicum suum percepit iam captum, dum vidit eum præsentare Pilato, quando audiuit eum tam mendaciter accusari: dum vidit eum ab Herode alba veste illudi, à Pilati satellitibus flagellari, ad locum passionis cum propria cruce educi, in patibulo erigi, inter latrones suspendi. Dum insuper audiuit ab eo verba nunc memorata, Mulier, ecce filius tuus: & cætera quæ alij Euangelistæ plenius recitant. *Postea sciens Iesus quòd iam omnia consummata sunt,* scilicet, eloquia prophetarum, de sua passione prædicta. Pauca nempe restabant, quæ mox erant implenda, ideo omnia tunc cōsummata dicuntur, sicut communiter de re penè finita dicimus, factū est. Veruntamen quod ait Euangelista, Postea sciens Iesus, non est sic accipiendum, quasi aliquid tunc cœperit scire, quod ante passionē nesciuit, *Vt consummaretur scriptura* Psalmi quo legitur, Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. *Dixit, Sitio.* Ad literā Christus corporaliter sitiebat ex diuturna afflictione, vehementi labore, & sanguinis effusione: in tātum vt dicat in Psalmo, Lingua mea adhæsit faucibus meis, quæ vtiq; sitis pœnalissima fuit. Spiritualiter verò multo feruētius sitiebat nostrā salutem, pro qua omnia fecit, ac pertulit. *Vas ergo positum erat plenum aceto,* Aliqui dicunt, ꝙ piæ mulieres ex consuetudine contulerunt

vinum

[Margin: A; 1. Tim. 5; B; Lucæ. 2; Esaiæ. 53; Matt. 27; Marci. 15; Lucæ. 23; C; Psal. 68; Psal. 21]

D vinum damnatis ad mortem,& etiam Christo atque latronibus,dantes vasculum vini ductori eorum. Milites vero dederunt Christo acetū pro vino huiusmodi. Quidam etiam asserunt, quòd potius aceti accelerat mortem : & ergo dederunt Christo acetum,vt citius moreretur, sicq; de eius in cruce custodia expedirentur. *Illi autem spongiam plenam aceto hysopo circumponētes*, id est,ligno hysopi,calamo siue arundini. Impleuerunt etenim spongiam,& calamo eā imposuerunt, *Obtulerunt ori eius*. Quia enim erectus fuit in ligno,indiguerūt huiusmodi instrumento, vt possent eum attingere. *Cum ergo*
Marci. 15 *accepisset Iesus acetum* Marcus dicit,ꝙ noluit bibere. Concor
Matt. 27 dia tamen liquet ex verbo Matthæi dicētis, Quum gustasset, noluit bibere. Parum igitur bibit,sicq; accepit sed quia quod
E parum est,pro nihilo computatur, Marcus affirmat,quod no
Philipp. 2 luit bibere, *Dixit,Consummatū est* quod de mea passione fue-
Matt. 27 rat prophetatum,mysterium quoque humanæ redemptionis
Lucæ. 23 iam extat impletum. Mors etenim Christi erat vita salusque
Psal. 30 mundi. *Et inclinato capite* factus est obediens vsque ad mor-
Iohan. 10 tem,& quasi gratias agens patri, *Tradidit spiritum*, id est,po
Iohā. 15. testatiue animam suam à proprio corpore separauit:clamans videlicet voce magna,Pater,in manus tuas commendo spiritum meum. In quo innotescit,quàm verè erat præfatus,Potestatem habeo ponēdi animam meam,& nemo tollit animam meam à me,sed ego pono eam. *Iudæi ergo,quoniam parasceue erat*, id est,feria sexta proxima sabbato præsolenni, *Vt non remanerent in cruce corpora* crucifixorū,videlicet Christi atq;
F latronum,sabbato viua. *Erat enim magnus*, id est, multū ce-
Exod. 16. lebris, *Dies ille sabbati*, puta dupliciter. Primò, quia sabbatum in se celebre fuit secundum legem. Secundò,quoniā erat vna dierum paschalium , idcirco noluerunt corpora illo die pendere in aris,ne diuturni,horrendiq; cruciatus,suo horrore solennitatem diei fœdarent,incutiendo transeuntibus tædium ac pauorem. *Rogauerunt Pilatum,ut frangerentur* à suis militibus crucifixoribus, *Eorum crura & tollerentur* non crura tantum, sed tota corpora de patibulis. Huic preci consensit Pilatus, quia subiungitur, *Venerunt ergo milites* famuli præsidis, *Et primi quidem*, id est, latronis pendentis ad dexterā Christi,vel primi,id est, principalioris latronis, *Fregerunt crura , & alterius qui crucifixus est cum eo* qui pendebat ex alio latere. *Ad Iesum autem cum uenissent*, id est,ad corpus

eius

eius exanime, sumendo partem pro toto, *Vt uiderunt eū iam mortuum, non fregerunt crura eius.* Crura siquidem frangebantur, vt mors acceleraretur in eis qui erant suspensi, *Sed unus militum lancea latus eius aperuit.* De hoc milite multa dicūtur, vt constat. Cur autē aperuit latus eius, diuersæ causæ redduntur. Vna, vt certificaretur de morte Christi. Alia, quia Iudæi induxerunt eum ad hoc, *Et continuo* de latere Christi aperto, *Exiuit sanguis & aqua* Communiter dicitur, quia vera aqua exiuit de latere Christi, non vtiq; naturaliter, sed miraculose, propter mysticas rationes. Primò, ad ostēdendum, quòd corpus Christi erat verè sumptum, atque compositum ex elementis, non de cœlo allatum. Secundò, ad designandum puritatem corporis Christi. Tertiò, ad insinuādum, quòd sicut redemit nos suo sanguine, ita & lauit nos aqua lateris sui. *Et qui uidit testimonium perhibuit*, scilicet, ipse Euangelista Iohannes qui vidit omnia iam præfata. *Et* testificans *Scripsit hæc & uerum est testimonium eius* quum sit per sensum & experientiam notum, *Et ille scit* deo reuelante, & scientia experimētali contestante, *Quia uera dicit, ut & uos credatis* Cognitio enim euangelicæ legis concessa Iohanni, ordinabatur ad totius ecclesiæ illuminationem, quæ habetur in via per fidem, in patria autem per speciem. *Facta enim sunt hæc*, videlicet, quòd veniētes ad Iesum, non fregerunt crura ipsius, *Vt scriptura* Exodi *Impleretur, Os non comminuetis ex eo* Nostra translatio habet sic, Nec os eius confringetis. Sed quū hoc ad literam dictum sit de agno paschali Iudæorum figuratiuo, quomodo Euangelista dicit hoc in Christi passione impletū? Iterum quomodo hac authoritate probat propositum suum, quum probatio non procedat, nisi ex sensu literali secundum Augustinum? Dicendum, quòd sicut Apostolus ad Hebræos allegat de Christo, quòd ad literam dictum est de Salomone, videlicet, Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filiū: sic hoc loco Iohannes allegat de Christo, quod constat ad literam dictum de agno paschali. Vtraque tamē allegatio efficax est ad probandum. Creatura etenim siue rationalis, siue irrationalis cōsiderari potest dupliciter. Primò secundum se: secundò prout est figura Christi, qui nō solum per homines, sed etiam per irrationalia figuratur, imò & per inanimata. Vnde dicit Apostolus, Petra erat Christus. Haud dubium quin figuratiue: & quod CHRISTVS ex Psalmo allegat

A | B | C

Galat. 5 | *Apoca.* 8. | *Exod.* 12. | *August.* | *Hebr.* 1. | 2. *Reg.* 7 | 1. *Cor* 10 | *Psal.* 17 | *Matt.* 21. | *Act.* 4.

K de se,

D de se, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, quidam ex-
Apo.5. ponunt ad literam de lapide materiali in templo Salomonis.
Iohan. 1 Hinc Christus dicitur leo, agnus, lapis angularis, vitis. Dum
Hier. 11. ergo aliquid in scripturis dicitur de huiusmodi creaturis se-
Psal. 117. cundum se, tunc talia principaliter exponuntur de eis. Cum
1. Cor. 10. verò literaliter dicuntur quædam de eis, vt sunt figura Chri-
2. Reg. 7 sti, tunc talia principaliter, quanuis non primo intelliguntur
Psal. 117 de Christo, & verificantur in eo: vt est illud de Salomone,
Exod. 12 & lapide ab ædificantibus reprobato, similiter in præsenti.
Nume. 9. Quod enim de agno paschali dictum est, Os eius non cõfrin getis, dictum est de eo inquantum fuit figura Christi vt immolati: quod spiritu sancto reuelante agnoscẽs Iohannes, dicit scripturam illam impletam in Christo, de quo vtiq; prin-
E cipalior est sumenda. *Et iterum alia scriptura dicit, Videbunt in quem transfixerunt* Nostra translatio, seu textus Hieronymi talis est, Aspicient ad me quẽ confixerunt: sed redit in idem. Propheta quippe loquitur in persona Christi. Iohannes autem sensum magis quàm formam verborum allegat. Quod
Zacha. 12 autem Zacharias dixerit verba illa non de se, sed de Christo, patet per id quod protinus addit, & plangent eum planctu quasi super vnigenitum. ¶ Quæritur quid allegatio huius authoritatis spectat ad id quod immediate pręmisit, quòd non fregerũt crura Christi? Dicitur quòd ista authoritas introducitur ad approbandum, quòd dixit superius, Vnus militum lancea latus eius aperuit, & quod crucifixerunt eum. Propheta nanque dicendo, Videbunt in quem transfixerunt,
F innuebat quod transfigerẽt Christum & hoc Euangelista ostendit impletum. Videbunt ergo infideles Iudæi in die Iudicij Christum, in quem tranfixerunt, non per se, sed per milites præsidis, & cũ qui latus Christi aperuit, quos induxerunt ad hoc. Ipsi quoque qui hoc fecerunt, conspicient Christum, qui cicatrices vulnerum cõseruauit in corpore, ad inflammationem electorum, & confusionem reproborum. Videbunt
Apoc. 3. igitur Christum in die nouissimo, iuxta illud Apocalypsis, Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. ¶ Insuper tractat Euangelista de Christi sepultura, quam voluit Christus honorificè fieri. Primò, quoniam decuit. Ipso enim occiso, satisfactũ fuit plenissimè pro totius generis humani peccato: ideo decẽs fuit, vt extunc inciperet glorificatio Christi, haberetque post ignominiosam mortem,

mortẽ, venerabilem sepulturam. Secũdò, vt impleretur quod A
per Esaiam erat prędictum, Erit sepulchrum eius gloriosum. *Esaiæ.* 11.
Post hæc autem Christo iam mortuo *Rogauit Pilatum* sine
cuius Licentia, damnati & crucifixi non poterant sepeliri,
Ioseph oriundus *Ab Arimathia* ciuitate Iudææ. Arimathia
secundum Bedam ipsa est Ramatha, de qua fuit Samuël natus, vt legitur in libris Regum. Rogauit autem Pilatum *Eo* 1. *Reg.* 2.
quòd esset discipulus Iesu credens & partim obediens verbis eius, non tamen fuit perfectus discipulus, subditur enim, *Occultus autem propter metum Iudæorum*, videlicet ne de synago *Matt.* 10.
ga expelleretur. Nondum ergo impleuit quod docuit Chri- *Leuit.* 23.
stus, Nolite timere eos qui corpus occidunt. Nihilominus Lucas Euangelista appellat eum iustum & bonum. Nondum enim requirebatur ab eo tota euangelicæ legis perfectio, *Vt* B
tolleret corpus Iesu de cruce, & sepeliret illud, non ipse solus, sed adiuuantibus eum iustis qui aderant. *Et permisit Pilatus.* hoc fieri, quoniam Ioseph iste notus fuit Pilato, & vir potẽs, diues, ac nobilis. Propter quod in Marco scriptum est, quòd *Marci.* 15
fuit nobilis decurio, idque propter reuerentiam eius, & pro- *Lucæ.* 23
pter innocentiam Christi: itemque propter rumorem redeuntium de loco dominicæ passionis, percutientium pectora sua atq; dicentium, quòd mirabilia illa facta fuerunt propter iniustam Iesu occisionem, præsertim, cum & Centurio idipsum *Iohan.* 3.
testatus sit, dedit Pilatus cõsensum *Venit ergo Ioseph & tulit* hoc est, de cruce deposuit. *Corpus Iesu. Venit autem & Nicodemus* princeps Iudæorum & Pharisæorum *Qui uenerat ad Ie-* *Iohan.* 3.
sum nocte, primum, id est, tempore elapso, videlicet, circa prin C
cipium prædicationis Christi, *Ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum*, id est, vnguentum ex talibus speciebus factum: quo corpora defunctorum condiebantur, ne putrefierent. *Acceperunt ergo* Ioseph & Nicodemus *Corpus Iesu, & ligauerunt eum linteis*, id est, pannis lineis corpus eius inuoluerunt, scilicet linteamine & sudario, &c. *Cum aromatibus* iam prædictis. Vnde videntur non habuisse plenam fidem de Christi resurrectione, adhibentes ei sanctam vnctionem contra putrefactionem: ignorantes illud propheticum in Iesu complendum, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ioseph ergo & Nicodemus quanuis vsque *Psal.* 15
ad passionem Christi fuerunt occulti eius discipuli: tamen in passione visis mirabilibus quæ fiebant, animati fuerunt ad

D exibendum corpori eius sepulturæ obsequium, *Sicut moris est Iudæis sepelire* qui corpora defunctorum aromatibus condiunt, & sumptuosissimas sepulturas efficiunt vnde patet q in sepeliendis mortuis obseruãda est patriæ cõsuetudo, dummodo non sit contra fidem & æquitatem. *Erat autem in loco,*
Matt. 27 id est, propè Caluariæ locum *Vbi crucifixus est* Iesus *Hortus, & in horto monumentum nouum* quod Ioseph exciderat sibi in petra, secundum Matthæum *In quo nondum quisquam positus fuerat* In tali enim sepulchro voluit Christus poni, quia si alij in eius monumento iam sepulti fuissent, dixissent forsitan Iudæi, quòd cadauer alterius esset sublatum, aut suscitatum. *Ibi ergo propter parasceuem Iudæorum,* id est, propter
Exod. 29 exigentiam sextæ feriæ, in qua non licuit operari, nisi vsque
E ad vesperam, in qua inchoabatur sequentis diei solennitas, durans vsque ad vesperam subsequentem, *Quia iuxta erat monumentum,* hoc est, proximum loco passionis *Posuerunt Iesum,* id est, corpus eius. Iam enim dies cœpit occũbere: propter quod nõ poterant corpus Christi longe portare, vel eius sepulturam differre, sed accelerauerunt, alias oportuisset expectare vsque ad finem festiuitatis instantis.

¶ Postremò, ex his elucescit, quàm deuote & reuerenter Ioseph, & Nicodemus sepelierunt Christum sumptui non parcentes, & quia in monumento quod Ioseph sibiipsi iussit parari, posuit Iesum. Debemus autem & nos cum venerabilibus viris his Christũ de cruce deponere, hoc est, de fine suæ passionis gaudere. Quemadmodum enim in meditatione domi-
F nicæ passionis contristari, & compati debemus domino saluatori: sic in meditatione finis huius passionis, vel de hoc, q terminata est passio Christi, & eius humanitas à tanta afflictione erepta, lætari habemus, & hoc est Christũ à cruce deponere. Insuper debemus eum mixtura myrrhæ & aloës condire, id est, mortificatione vitiorum, & bono sanctæ conuersationis odore venerari & vngere, & intra nos sepelire, imprimendo eum nostris præcordiis per beneficiorum suorũ amorem, iugem memoriam, per suæ diuinitatis contemplationẽ, per suæ bonitatis feruentem amorem, per suæ conuersationis
Cantic. 8 cruciformem imitationẽ. quemadmodum ait in Canticis, Pone me vt signaculum super cor tuũ. Debemus quoq; eum inuoluere linteis, id est, synceritate cõscientiæ & animi purita-
Rom. 10 te, cordisq; diligẽti custodia, vt perseueret in nobis, sicut mo ris est

ris est Iudęis, id est, veris confessoribus, qui corde credunt ad iustitiam, & ore confitentur ad salutē, sepelire dominum Iesum. Hæc autem maximè spectāt ad sacerdotes, qui corpus & sanguinem Christi quotidie consecrant, tractant, manducāt, vt sint purificati actu, ore & corde. Sed heu multi impudentissimi, ingrati, intimorati, irreuerenter nimis accipiunt filiū dei ac virginis: non solum spiritualibus vitiis implicati, sed turpissimis quoq; gulæ & luxuriæ culpis inquinantes corpus suum & animā. nō attendentes, nec formidantes verbū Apostoli, Quicunq; manducauerit panē hunc vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. A 1. Cor. 1

¶ Explanatio Cap. XX.

Vna autem sabbati, Maria Magdalene uenit mane. B

ARTICVLVS XLVII.

E Vangelista descripta dominica passione, stylū conuertit ad describendum resurrectionem illius. *Vna autem sabbati*, id est, prima die post sabbatum, seu septimū diem solennem apud Iudæos, puta die dominico. Vnū enim in scripturis quandoque pro primo accipitur, sicut in Genesi, Factum est vespere & mane dies vnus, id est, primus. Quemadmodum autem pagani nominant dies hebdomadę nominibus planetarum, Latini verò & Christiani nomine feriæ: sic Iudæi nūcupant eas à sabbato, tanquam à die principaliori: ita quòd prima dies post sabbatum appelletur prima sabbati, secunda dies secunda sabbati secundi, sicque deinceps, *Maria Magdalene* soror Marthæ ac Lazari, *Venit mane, cum adhuc essent tenebræ ad monumentum.* Matt. 18 Marc. 16 Lucæ. 24 Gene. 1. C

¶ Occurrunt hic duo dubia. Primum, cur de sola Magdalena faciat mentionē Iohannes? Secundum, quomodo hic dicitur, quum adhuc tenebræ essent, quum apud Marcum sit scriptum, quòd venerunt orto iam sole? Ad primum dicendum, quòd ideo, quia Maria Magdalena feruentior erat atque instantior, magisq; operosa in isto negocio, ei quoq; in primis apparuit Christus. Ad aliud respōdetur, quòd secundum Lucam Maria Magdalena cum aliis beatissimis fœminis venit ad monumētum summo diluculo, vtpote in auroræ initio, in Marc. 16 Ibidem. Lucæ. 24

D quo certũ est aliquid lucis esse, & apparere in altioribus partibus terræ: aliquid quoque caliginis, præsertim in bassioribus locis. Sic ergo ortus fuerat sol quantum ad apices montium, non tamen visui hominum apparebat, propter quod tenebræ erant paucæ & tenues, *Et uidit lapidem reuolutũ à monumẽto,* id est, à loco in quo iacuit corpus Christi amotum, Monumentum autẽ quandoque accipitur pro domuncula illa in qua fuit petra, in qua excisum erat Christi sepulchrum: interdum verò pro solo sepulchro, sic modo accipitur. Vidit nanque reuolutum lapidem non à prædicta domuncula, imò adhuc erat intra domunculam. *Cucurrit ergo* recedens à monumento, *Et uenit ad* Simonem *Petrum,* tanquam ad principaliorem inter Apostolos. Cucurrit autem ex magna admi-
E ratione & desiderio, cupiens aliquid certius de re ipsa cognoscere. Secundum diuersas quippe affectiones, passionesque animæ, corpus diuersimode mouetur, *Et ad alium discipulum quem diligebat* Iesus, puta Iohannem præsentis euangelij descriptorem. Hi enim duo Apostoli inuicem familiariores fuerunt, & frequentius coniuncti, & combinati fuisse leguntur: vnde & Christũ comprehensum simul sequuti sunt, simul quoque principibus sacerdotum responderunt, Obedire oportet deo magis, quàm hominibus: simul ascenderunt in templum ad horam orationis nonam simul missi sunt ad Samaritanos orare pro eis vt acciperent spiritum sanctum. Denique secundum aliorum Euangelistarum doctrinam, etiam aliæ mulieres venerunt cum Maria Magdalena ad monumẽ-
F tum, videlicet Maria Iacobi & Salome, itemq; Iohãna secundum Lucã: quæ omnes secundum Lucã duos angelos cõspexerunt, à quibus & didicerunt Christum resurrexisse, atq; ex præcepto angelorũ venerunt, & nuntiauerunt vndecim Apostolis quod audierunt ab angelo, scilicet, ꝙ Christus resurrexisset. Iohannes autẽ nunc solum exprimit Petrũ & seipsum sub solita loquutione. Hæc enim nuntiatio Mariæ Magdalenę videtur alia ab illa quã alij euãgelistę describunt, & prior, illa tamẽ quo ordine facta sint omnia, quæ quatuor Euãgelistę enarrãt, & consonantiã habeant, nõ est facile declarare: propter quod expositores varios modos assignant circa hæc, quorũ iudicium aliis committo, vt teneat vnusquisq; quod in Euangelio magis concordat, *Et dicit eis,* Tulerunt *dominum de monumento.* putauit hæc Christi prædilecta discipula, quòd milites

Iohã.18 Act.5. Act.3. Act.8. Matt.18. Marci.1 Lucæ.24

milites præsidis, vel Iudæi abstulissent Christi corpus de tumulo, & alibi posuissent illud. & forsitan formidauit, ne contumeliam aliquam corpori irrogarent, *Et nescimus ubi posuerunt eum,* i. corpus ipsius. *Exiit ergo Petrus* à loco quo se propter Iudæos abscondit, *Et ille alius discipulus, & uenerunt ad monumentum.* Iam enim milites recessisse videntur, vel Maria annuntiauit apostolis, quòd iacuerunt vt mortui. Isti duo præ cæteris apostolis profecti sunt ad sepulchrum ex præcipua dilectione ad Christum, ardentissime cupientes agnoscere, quid accidisset eorũ magistro. Porrò, quod ait Iohannes, Venerunt ad monumentum, dicit per anticipationẽ: vnde mox subdit quomodo venerunt. *Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro.* Erat nanque iunior atque agilior: & forsitan Petrus magis timuit notari q̃ Iohannes, quia iam ante negauit se esse Christi discipulum, *Et uenit prius ad monumẽtum. Et quum se inclinasset,* vt per ostiũ speluncæ in qua fuit sepulchrum, introspiceret, & quid contigisset, intueretur *Vidit linteamina posita* id est, pannos lineos quibus inuolutum fuit corpus dominicum, ordinate repositos, & plicatos: ad ostendendum, quòd corpus domini nõ fuit furtim sublatum, vel ab aduersariis asportatum, quia secum tulissent huiusmodi pannos, sed diuina virtute resuscitatum. Angelus etenim domini qui descendit, lapidemque reuoluit, etiam pannos præfatos disposuit, quos Christus à suo corpore resurgens, potestatiue amouit. *Non tamen introiuit* domunculam in qua erat sepulchrum, nolens ingredi ante Petrum ætate & dignitate maiorem, forte propter reuerentiam Petri, & vt ei nunciaret quod vidit. *Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum* id est, præmemoratam domũculam. Non enim suffecit ei à longe prospexisse, sed veritatem voluit certius perscrutari, locum quoque sepulchri intueri vacuum. Cùm enim noua ac mira contigisse audiuimus, licet credamus sic esse, nihilominus accurrimus, idque quod gestum est, intueri satagimus, *Et uidit linteamina posita* id est, ordinate composita, quemadmodũ dictum est de Iohanne, *Et sudarium quod erat super caput eius* scilicet Christi, *Non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum,* quod totum factum est dispositione diuina, angelico famulatu: ad declarandum q corpus Christi nõ esset furtiue ab eius discipulis de monumento sublatũ, prout

[Margin: A; B; Mat. 26. Mar. 14. Lucæ. 22 Iohã. 18.; C]

D deus nouit Iudęos dicturos. Discipuli enim, vel quicunq; alij totis viribus festinassent in furando corpus, propter custodũ præsentiam: vnde nõ occupassent se tam diu, & curiose in remouendo, & componendo linteos, quibus ligatum fuit corpus dominicum. *Tunc ergo introiuit* domunculã tumuli *Et ille discipulus qui venerat primus ad monumentum* animatus exẽplo Petri, & conformans se maiori. Inferior enim facile imitatur actum superioris: vnus quoq; amicorum, & familiariũ alium in suis operibus sequitur celeriter & frequenter, *Et uidit* quæ dicta sunt de positione linteaminum atque sudarij, & credidit. *Nondum enim sciebat scripturas.* Hoc Chrysostomus exponit dupliciter. Primò sic, Credidit Christum resurrexisse, cuius ratio subditur. Nondum enim, &c. quasi di-
E cat, Ideo tunc credidit Christum resurrexisse visis his quę dicta sunt, & non ante credidit hoc authoritate scripturæ, quoniam nondum sciebat scripturas prophetarum, quia oporteret eum à mortuis resurgere: quas si sciuisset, non tunc primo
*Lucæ.*24 credidisset propter visa, sed ante propter scripturas. ¶ De
*Psal.*40. Christi autem resurrectione habetur in Psalmo, Tu autẽ do-
*Psal.*15. mine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis. Et iterũ, Non derelinquas animam meam in inferno: nec dabis san-
Sopho. 3. ctum tuum videre corruptionem. Et Sophonias, Expecta me
*Osee.*6. (inquit) in die resurrectionis meæ in futurum. Oseas quoq;, Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Hanc expositionem, Augustinus, Gregorius, & Beda, nõ acceptant, vnde aliter exponunt: quam expositionem etiã tan-
F git Chrysostomus. Credidit quod à Maria Magdalena audiuit, videlicet quòd corpus domini esset sublatum, idcirco au-
*Mat.*20. tem hoc credidit. Nondũ enim sciebat scripturas, quia opor-
*Marc.*10 teret eum à mortuis resurgere, in quo vtique patet grandis
Lucæ. 18 discipuli huius simplicitas, qui cum aliis apostolis tam fre-
*Iohã.*13. quenter audiuit à Christo, quòd consummarentur iam om-
*Mat.*26. nia quæ scripta erant de filio hominis, quia tradendus esset gentibus ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & tertia die resurgeret: in cœna quoque asseruit, Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Vt enim frequenter prætactum est, magna erat Apostolorum hebetudo, & ignorantia ante spiritus sancti illustrationem. Quanuis ergo nequaquam putauerint Iesum falsa dixisse, non tamen attenderunt verba ipsius: imò nec certam eorum cognitionem habebant.

bant. Ista expositio melior est, textui quoq; conformior. De- A
niq; Iohannes nō videtur prius credidisse, quàm Maria Mag
dalena: imò si ipsa vidisset Petrum & Iohannē credere, q̀ Ie-
sus resurrexisset protinus illorum fidē fuisset sequuta: sed im-
mediate dicetur, quòd Maria hæc necdum credebat, quin po Lucæ. 24
tius Iesu sibi apparente, Domine (inquit) si tu sustulisti eum,
&c. sed & in Luca scribitur, quòd Petrus visis quę dicta sunt,
abiit, secum mirans quod factum est, vnde videtur non credi
disse. *Abierunt ergo iterum discipuli*, Petrus & Iohannes, *Ad
semetipsos*, i. ad sua latibula, de quibus ad monumētum vene
runt, vel ad condiscipulos, qui erant vnū cum eis in domino.
¶ Porrò de moralitate huius scripturæ, quomodo per Petrū
ecclesia ex gentibus congregata designetur, per Iohannē ve
rò synagoga, multa iam dicta sunt, quæ quum sint notissima B
nunc relinquo, aliam moralitatem breuiter tangens. Per Ma
riam itaq;, quæ interpretatur amarum, mare exprimitur pec-
catrix, & penitens anima: quæ quum fuerit gratiosa ac dulci
Christi præsentia spoliata, seipsam affligit amaritudine com
punctionis, & pœnitentiæ lachrymis, dicens cum Psalmista,
Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierūt
legem tuam. Per monumētum figuratur mortificatio carnis,
vel absconsio hominis, qua se retrahit, & abscōdit ab his quæ
mūdi sunt: iuxta illud Psalmistæ in psalmo quinquagesimo- Psal. 118.
quarto, Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Igitur
anima nostra quæ deum frequēter offendit, quærat Iesum in Psal. 54.
monumento. i. in vitiorum mortificatione, & suiipsius sepeli
tione à seculo isto: quemadmodū dicit Apost. Ego stigmata C
domini Iesu in corpore meo porto. Rursusq;, Mortificate mē Galat. 6.
bra vestra quæ sunt super terram. Qui enim sunt Christi, car Colos. 3.
nem suā crucifixerunt cum vitiis, & cōcupiscentiis. Cum ve- Gal. 1.
rò anima non inuenerit Iesum in tumulo isto, hoc est, quādo
in corporali afflictione, & actibus pœnitentiæ nō inuenit, &
consolationē & gratiam, experimentalem, currat & nuntiet
Petro, qui interpretatur firmus, agnoscens vel principalis. i.
viro forti in fide, docto, & ad aliorum gubernationē idoneo:
atq; Iohanni, qui interpretatur gratia dei. i. ei qui veram sor-
titus est experientiam inter bonum & malum per gratiā spe-
cialem ac deuotionē frequentē. Is igitur dicat, Tulerunt do-
minum de monumento. i. in pœnitentiæ actibus, ac lamentis
Iesum non inuenio modo iam tacto. Tūc isti hoc audito ad-
mirantes,

D mirantes, current cursu mentali ad monumentum, cõsideran do qualitatem operum animæ talis: & non inuento illic Iesu. videbunt linteamina posita, & sudariũ inuolutum, id est, habitus gratiæ & donorum, cum laboriosis vitæ actiuæ operibus quanuis præsentia domini Iesu non percipiatur per deuotionem experimentalem, & consolationem internam. Solet nempe sæpe huiusmodi præsentiam suam abstrahere, animãque in afflictionibus magnis, in cordis ariditate mentis quoque duritia quadã relinquere, abscondens ad tempus faciem suã, vt quæratur auidius. inueniatur affluentius, teneatur stabilius, possideatur felicius. Veruntamen adest indesinenter per occultum gratiæ habitum, per dona & opera, quę necessaria sunt ad salutẽ, quãuis putetur abesse & indignatus abiisse.

E Interdum quoque anima se affligens non inuenit Iesum, vel

Rom. 12. magnũ profectũ in corporali exercitatione, in pœnitentiali labore, in via rigoris, quia non quærit Iesum cũ vera discretione, & sancta humilitate, quando videlicet non est rationabile obsequium eius, vel propriis viribus, & laboribus plus iu

Psal. 77. sto innititur, non ponẽs totã spem suã in deo & meritis Christi, sed putans se aliquid fecisse aut esse, cùm ita nõ sit. ¶ Præterea per cursum Petri & Iohãnis designatur affectuosus accessus viri actiui ac contẽplatiui ad Iesum, vt videat eum, qui est omnium finis. Currit autẽ Iohãnes seu contemplatiuus, citius Petro seu actiuo, quia feruẽtior solet esse atq; stabilior in diuinis, sed nõ intrat in primis, donec Petr⁹ ingrediatur, quia frequẽter actiui ante cõtẽplatiuos pertingũt ad finẽ. Abierũt

F ergo discipuli, non audentes diutius perseuerare iuxta sepulchrum propter Iudæos. *Maria autem* Magdalena *Stabat ad monumentũ foris* i. in horto propè domũculam, in qua erat sepulchrum, *Plorans* incõsolabiliter, quia non solũ viuẽte magistro fuit priuata, sed & corporis eius solatio destituta, nec vidit modũ recuperandi hoc damnũ, & esse aut viuere sine Iesu (in quẽ totaliter fuerat trãsformata per charitatem) erat ei tormentũ. Stabat ergo ad monumentum, in quo elucescit eius cõstãtia, ardensq; dilectio, quia apostolis abeuntibus nõ recessit. Erat autẽ vnicum ei solatium, quod vel in loco esse potuit, in quo dominum suũ reliquit, non valens ei amplius approximare. Hinc igitur mansit in loco dominicæ sepulturæ, beatam se reputans, si vel in tumulo illo mereretur sepeliri. ¶ Sed cur stetit foris, & non potius intus? Dicẽdum, vt oculos

los suos hincinde circunduceret, si forte videndo aliquid de A
suo dilecto magistro perciperet, queadmodum moris est his
qui quærunt amissum. *Dum ergo fleret, inclinauit se, & prospexit in monumentum.* Iam ante vidit monumentũ dominici corporis spoliatum thesauro, idque intimauit discipulis, nunc rursus inclinat se, vt per ostium domunculæ monumentũ inspiciat. Excessiua nanque dilectio rationem nõ pensat, sed impetum sequitur affectionis impellentis, nec quiescentis. Ideo sæpe quærit amissum in loco vbi certissime vidit ipsum non esse, habens spem contra spem, & sæpe formidans, ne visus in præcedentibus inquisitionibus sit deceptus, *Et uidit duos angelos in albis sedentes,* quos Lucas nominat viros, dicẽs, quòd apparuerunt in veste fulgenti, videlicet alba & candida. Vnde quibusdam videtur, quòd Maria primo aspectu non sciuit, quòd essent angeli. Apparuerunt ergo in splendidis stolis, quoniam gloriã resurgentis, claritatẽ supernæ solennitatis, & gaudiũ magnũ nuntiauerunt. Huiusmodi quoq; vestis puritati naturæ angelicæ, sanctitatiq; mentis, supernorũ spirituũ correspõdet. Sunt essentię simplices, in quibus nulla est labes peccati, *Vnum ad caput* i. ad superiorem partem sepulchri dominici, *Et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu.* Sic angeli sancti sederũt propter reuerentiam loci, & quoniã illum nuntiauerunt, in quo est duplex natura vna summa, & alia bassa, imò & infima in intellectualium ordine naturarũ. Matthæus & Marcus loquuntur de vno angelo. Vnde secundum Augustinũ apparuerũt ibi tres angeli, vnus extra sepulchrum, & duo intra illud. *Dicunt ei illi* duo angeli, vel vnus ex persona amborũ. *Mulier quid ploras?* Non ex ignorantia quærunt, sed vt consolentur Mariam, quasi dicat, Potius gaudere te decet, q̃ flere, cũ dominus tuus glorificatus surrexerit, & tibi mox apparebit. Fletus autẽ Marię partim increpabilis extitit, quia processit ex fidei defectu atq; errore, sicut subiũgitur. *Dicit eis, Quia tulerunt dominum meum* i. Iudæi vel milites corpus domini mei hinc portauerunt, *Et nescio ubi posuerunt eum,* tanquã dicat, Si hoc scirem, aliqualiter consolarer, quia afferrẽ corpus domini mei, & illud mecũ iugiter conseruarẽ. *Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum* i. retrospexit, vel quia splendorem angelicorũ vultuum atq; vestitum diu ferre non poterat, vel vt ex impatienti amore hincinde prospiceret, si quid de suo charissimo domino ac magistro posset

Lucæ. 24
B
Mat. 18.
Marc. 16
C
August.

perci

D percipere: vel quod potius credendum est secundum Chrysostomum, ideo introspexit, quoniam angelos quorum colloquio fruebatur, vidit assurgere seu magnam reuerentiam, & inclinationem exhibere cuidam retro eã, videlicet Christo, qui retro accessit, & angelis in specie dominatoris apparuit. Volens igitur Magdalena cognoscere, quisnam ille esset, conuersa est retrorsum, *Et uidit Iesum stantem.* Quoniam etenim perseuerauit, nullamque indignam consolationem admisit, meruit consolatorem & desideratum cordis sui inuenire ac cernere. Perseuerandum est ergo in opere bono vsque in finem, estque implendum quod ait Psalmista, Renuit consolari anima mea. *Et nesciebat quia Iesus esset.* Quia enim affectuose quærebat Iesum, meruit eũ aspicere, sed quia minus

Mat. 24. *Psal.* 76.

E bene de eo sensit, meruit eius cognitione priuari. Fidem nãque resurrectionis illius non habuit, ideo nec eum cognouit, quia veraciter scriptum est, nisi credideritis, non intelligetis. *Dicit ei Iesus, Mulier,* Consuetudo est Hebraici idiomatis, quãcunque fœminei sexus, mulierem vocari. Vnde de virgine sancta dicit Apostolus, Misit deus filium suum natum ex muliere, *Quid ploras? quid quæris?* Idcirco Christus interrogauit, vt sui amorem in corde Mariæ accenderet, renouaret, augeret, sicq; illa sui dilecti efficeretur capacior, quoniã amor aperit cor amantis ad susceptionem amati. *Illa existimãs quia hortulanus esset.* In specie enim tali apparuit ei Christus, vel ideo hoc existimauit Maria, quoniam Iesus apparuit ei in horto, ad quem putauit neminẽ aduenisse, nisi horti cul

Hier. 10. *Marc.* 4. *Lucæ* 8. *Galat.* 4.

F torem vt illum excoleret. Spiritualiter quoque erat Iesus hortulanus cordi Mariæ, de ea eradicans germina mala dubitationis, & ignorantiæ, atque peccati & inserens ei semen virtutũ fidei lumen, & cæteros fructus spiritus sancti. Quemadmodum itaq; Iesus apparuit duobus discipulis in specie peregrini, ita apparuit Magdalenæ in specie hortulani. Habet enim glorificatus in corpore potestatem exhibendi visibilem & inuisibilem, cognoscibilem, & incognoscibilem vel in forma qua placet. Verum de modo qualiter fiat hoc, & in quo subiectiue consistat huiuscemodi alia effigies, longa est disputatio, quam relinquo. Hoc tamen certum est, quod corpus glorificatum perfectè subiectum est imperio animę, manetq; iugiter glorificatum, quomodocunque appareat, visus autem intuentis diuersimode immutatur. Potuit autem Christus simil itu-

Luc. 24.

militudinem sibi placentem formare in aspicientem oculis, A
non tamen decepit eos, nec fuit ex parte eius illusio, sed nondum credentes, meruerunt eum sub alia intueri effigie sicq; à propria credulitate oriebatur eorum deceptio. Christus verò talem se eis exhibuit, qualis fuit in corde ipsorum vtpote alterius dispositionis, sed ista alteritas ad veritatem ordinabatur, vt gradatim atque paulatim manifestam veritatis sortirentur notitiam, idcirco non fuit ex parte Christi deceptio. Iohā. 11.
Dicit ei, puta Maria Christo, quem hortulanum materialis horti putauit, errans in hoc, *Domine*, puto ꝙ licet Iesus apparuit in similitudine hortulani, nihilominus in veneranda quadam effigie se præsentauit Mariæ, idcirco quanuis ipsa esset diues ac nobilis, tamen appellauit eum dominum, præsertim, quum verè humilis fuerit: cuius humilitas in hoc ipso commendatur, ꝙ hunc quem putauit horticolam, appel B
lauerat dominum, *Si tu sustulisti eum*, hoc est, si corpus Iesu deportasti. ¶ Cur existimauit hoc? Dicendum ꝙ ideo, quoniam Iesus in forma hortulani apparuit, forsitan habens palam in manu. Quoniam ergo putauit curam illius horti pertinere ad eum suspicata est, ꝙ corpus domini asportasset, saltem cũ adiutorio. Rursus inuestigatur de eo cuius nomen nõ expressit, loquitur indistinctè, si tu sustulisti eũ? Respondendum secundum Gregorium, quoniam consuetudo est feruenter amantium, vt nullum putent ignorare, ꝙ ipsi indesinenter reuoluunt in corde. Aliter respondetur, quòd ideo nomẽ Iesu non exprimit, quia putauit illum cui loquebatur ex circunstantia loci, temporis, causæ, & aliorum signorum facillimè posse coniicere quem ipsa notauit, & forte dicendo eum, C
direxit oculos suos ad tumulum, quasi dicat, Illum noto quẽ scis ibi fuisse sepultum. ¶ Denique sicut Christus suscitauit seipsum, sic sustulit se de monumento, quia per diuinitatis naturam, excitauit & abstulit se de morte ac monumẽto quoad naturam assumptam, *Dicito mihi, ubi posuistis eum, & ego eum tollam*, portando corpus eius ad domum meam, vt ibi in loco securo illud reponam. Maria hæc loquitur secundum feruentium amatorum morem, qui rationem & possibilitatẽ parum attendunt, existimantes suam potestatem parificari dilectionis feruori. Si enim positum fuisset corpus Iesu in atrio principis sacerdotum, vel in medio Iudæorum, quomodo illud tulisset Maria? Et si alibi, quomodo illud per se solam baiulas-

D inlasset? Sed fortè dicere voluit, Ego eũ tollam auxilio aliorum. Loquitur tamen hæc beatissima Magdalena, quasi paratissima se exponere mortis periculo, vt corpus domini sui possit acquirere. *Dicit ei Iesus, Maria, Cõuersa illa, dicit ei, Rab boni, quod dicitur magister.* Statim vt Iesus dixit Maria, cognouit magistrũ discipula. Sic nãq; cõsueuerat eã vocare, & in ipso nominis sono sensit Maria vim occultã, solitamq; dulcedinem, quas experiri solebat ante passionem dum Iesus dixit ad eam, Maria. Sensit ergo Maria quàm affectuosè, ac dulciter Iesus dixit ad eam Maria, moxq; audito hoc nomine, & magistro cognito, immutata sunt omnia viscera eius, liquefacta est quoque anima eius, vt dilectus loquutus est, & maximus dolor, in ineffabile gaudium repente mutatus est. Quan

E tum enim doluit de sui amantissimi magistri, ac domini occi

Cant. 5. sione & sublatione, tantum gloriabatur de eius apparitione, resuscitatione, glorificatione. Cõuersa illa spiritualiter à mœrore ad gaudium, ab infidelitate quadam & dubitatione ad fidem ad certitudinem. Chrysostomus verò imaginatur, q Maria putans Iesum hortulanum, viso eo, mirabatur, cur angeli ei tantam reuerentiam exhibuissent, idcirco conuertit se

Lucæ 24. ad illos, interrogare volens de hoc. Quod cum facere ordiretur, Christus dixit ad eam, Maria, quo audito agnoscẽs magistrum in voce, sicut discipuli in panis fractione, rursus conuertit se ad eum, & dixit, Rabboni. Sic quippe cõsueuerat eũ vocare, ad cuius pedes tam libenter sedere, cuiusque verba tã diligenter audire solebat. Hoc dicto Maria ex vehementi a-

F more, qui intimè & immediatè cupit vniri amato, voluit pedes Christi amplecti & osculari, procidens ante eum, quemadmodum ante passionem solita fuit, ideo subditur. Dicit ei Iesus, Noli me tãgere tactu corporeo, nec spirituali indigno, id est, noli de me sentire nũc sicut hucusque, noli mihi vniri solum aut finaliter quo ad naturam meam visibilem. *Nondum enim ascendi ad patrem meum,* id est ad patris æqualitatẽ me peruenisse nõ credis, sed hominem purũ existimas, idcirco non debes me tangere, sentiẽdo de me minus digne, amandoq; me vt hominem tantum. ¶ Prohibuit ergo Christus à Maria se tangi, nõ q post resurrectionem tactum mulierum vitauit, quum de duabus scriptũ sit, Accesserunt & tenuerunt pedes eius: sed propter mysticam rationem, videlicet q nemo debet eũ spiritualiter tangere, nisi habeat veram fidẽ de

Mat. 28

ipso

ipſo quã nullus habet, niſi qui credit eũ patri æqualẽ. *Vade* A
autem ad fratres meos, id eſt, Apoſtolos, qui fratres Chriſti dicuntur propter naturæ aſſumptæ ſpecificam conuenientiam, conuerſationis mutationẽ, amicitiæ ſingularitatẽ, æternæq; gloriæ hæreditatẽ: de quibus ait in Pſalmo, Narrabo *Pſal.* 21.
nomen tuũ fratribus meis. Vnde ad Hebræos ait Apoſtolus, *Hebr.* 2.
Non confunditur fratres eos vocare. ¶ Præterea, multas ob cauſas nominat eos fratres. Primò, vt oſtendat ſe veram carnem integram, totamque humanam naturam habere poſt reſurrectionem ſicut & ante. Secundo, vt det illis fiduciam redeundi ad ipſum, qui propter fugam ab ipſo poterant nimiũ formidare. Tertiò, propter noſtram inſtructionem, ne exaltati, deſpiciamus eos cũ quibus tẽpore paruitatis noſtræ conuerſabamur, *Et dic eis, Aſcendo* poſt dies paucos ſecundũ na B
turam aſſumptam, cui competebat aſcẽdere, non diuinæ *Ad patrem meum, & patrem ueſtrum.* Diſtinctè ait, patrem meum & patrem veſtrum, quoniam pater æternus, eſt pater Chriſti per naturam, aliorũ verò per gratiam, *Deum meum* ſecundum quod homo ſum, *Et deum ueſtrum* ſecundum quod per meam incarnationẽ & paſsionem reducti eſtis ad eũ. ¶ Deus autem qui vtique omnium deus eſt, dicitur ſpecialiter deus *Apoc.* 2.
illius, cui ſpecialiter prouidet, adeſt, cõmunicat, & à quo ſpe- *Pſal.* 77.
cialiter amatur & honoratur, qui toto corde ad ipſum cõuer- 3. *Re.* 17
ſus eſt, omnemque ſpem ſuam in ipſo fundauit. Hinc ſancti homines dicere conſueuerunt, Deus meus, vt patet de Helia, quod imperfectis nõ competit. Propter quod beatus Diony- *Dionyſi.*
ſius ex humilitate præcipua loquitur, Deus & ſi fas eſt dice- C
re, meus. Deus ergo pater vel trinitas ſpecialiſsimè fuit deus Chriſti ſecundum naturam aſſumptam, quoniam gratioſiſsimè eum præuenit, eique in omnibus affuit, cooperabatur, & incomparabilia dona præſtabat: maximè quoque diligebatur, ac honorabatur à Chriſto homine, quemadmodum ait ſuperius, Ego quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Aſcendit au- *Iohan.* 8.
tem Chriſtus ad patrẽ motu locali, non ꝙ pater loco diſtabat ab eo vel eius humanitate, quum ſit verè vbiq;, ſed quia localiter aſcendebat ad cœlum empyreum, in quo pater ſpecialiter eſſe & habitare cenſetur, quoniam excellentius ibi operatur, ſeque euidentius manifeſtat. Hac commiſsione fe- *Gene.* 32
cit Chriſtus Mariam Apoſtolorum apoſtolam, mittens eam ad illos nunciare reſurrectionem dominicam. Decuit enim,

vt ſicut

D vt ſicut per fœminam oblata eſt viro mortis occaſio, ſic per fœminam nunciaretur viris facta redemptio. Venit Maria iuſsioni Chriſti obediens, *Annuncians diſcipulis, quia uidi dominum, & hæc dixit mihi* Iohanni, qui recedendo à monumento ante eam non merui ſimul cum ea, vel primus videre Chriſtum reſuſcitatum. ¶ Denique, in expoſitione huius Euangelij pulchrè, atque dulciſsimè, multumque deuotè, & affectuoſè loquitur Origenes, & in fine ſic exhortatur, Sequamur huius mulieris affectum, vt perueniamus ad effectum: ploret vnuſquiſque ad Ieſum, & quærat fideliter Ieſum, apparebitque ei, quia non celauit ſe quærenti peccatrici. Diſce peccator à peccatrice plorare propter dei abſentiam, deſiderare eius præſentiam, nullam conſolationem extra Ieſum recipere,
E nulla aduerſa timere, & omnia mundi proſpera propter CHRISTVM contemnere. Audeo tibi confidenter promittere, ſi in his perſeueraueris, Ieſum quem quærebas, inuenies & cognoſces.

¶ Proſequutio præſentis capituli.

Cum eſſet ſero die illa una ſabbatorum.

ARTICVLVS XLVIII.

Mar. 16.
F HOc loco deſcribit Euangeliſta quintam Chriſti apparitionem factam in die paſchæ, & etiã ſextam, quæ facta eſt præſente Thoma in octaua Paſchæ. Quinquies enim apparuit Chriſtus in die Paſchæ. Primò Magdalenæ, quemadmodũ in Marco legitur, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, ap
Mat. 24. paruit primò Mariæ Magdalenæ. Secundò, mulieribus redeuntibus à ſepulchro: iuxta illud Matthęi, Ecce Ieſus occurrit illis, dicens, Auete. Tertiò, Petro, quanuis locus ignoretur, creditur tamen quòd redeunti à monumento. Quartò, duo-
Luc. 24. bus diſcipulis euntibus in Emaus ſecundum quod recitat Lucas. Quintò, vndecim apoſtolis in conclaui, ſicut nunc conte
Iohã. 21. ſtatur Iohannes, *Cum ſero eſſet* hoc eſt, hora veſpertina & nocte incipiẽte, *Die illa* in qua apparuit Magdalenæ *Vna ſabbatorum.* id eſt, quæ dies fuit vna dierum illius hebdomadæ

madæ qui omnes dicebantur sabbata, quia festiui, *Et fores* A
id est, ianuæ *Essent clausæ, ubi erant discipuli,* hoc est, Aposto
li, & etiam alij secundum Lucam. *Cõgregati propter metum* Lucæ 24
Iudæorum, in quo patet eorum infirmitas, qui timebant eos,
qui corpus potuerunt occidere.

¶Dicunt quidam, quòd Apostoli erant dispersi in die propter metum Iudæorum, sed de serò conueniebant ad locum vnum. Euangelista verò nunc dicit, quòd erant congregati Luc. 22. propter metum prædictum. Lucas quoque habet, quòd mulieres regressæ à monumento, nunciauerunt quæ audierunt, illis vndecim, quod fuit clara die, quia post hoc Petrus & Iohannes cucurrerunt ad monumẽtum. Ex quibus patet, quòd discipuli etiam in die sederunt collecti ianuis clausis propter metum Iudæorum, imò minus audebant exire diebus quàm B noctibus, *Venit Iesus* ostio clauso, per penetrationem dimensionum. Corpora enim glorificata omnia penetrant per dotem subtilitatis secundum quosdam, non tamen sine grandi miraculo, prout Thomas super quartum sententiarum sa- 1.Tim.2. tis demonstrat. Quemadmodum igitur Iesus exiuit vterum Lucæ 22. matris, ea integra remanente: sic intrauit & exiit domum nõ apertam, diuina omnipotente virtute, *Et stetit in medio discipulorum.* Ipse nanque est mediator, doctor, reconciliatorque noster, ideo competebat ei esse in medio, sicut & ante passionem locutus est, Ego in medio vestrum sum. Magister quippe virtutum medium semper elegit, quia in medio virtus consistit. Quomodo autem factum sit, quod nunc refert Iohannes, Lucas plenius edocet, quo legitur, quòd quum Iesus co- C gnitus fuisset à duobus discipulis in fractione panis, & dispa Luc. 22. ruisset, illi surgentes regressi sunt in Hierusalem eadem hora, inueneruntque vndecim congregatos, & eos qui cum illis erant, quibus dixerũt, quomodo Iesus apparuisset eis in via, & qualiter eum cognouerunt, quibus ista narrantibus, venit Iesus, & stetit in medio discipulorum, *Et dicit eis, Pax uobis.* Matt. 10 Quod docuit CHRISTVS, hoc fecit. Præcepit autem di- Luc. 10. scipulis, In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui, hinc ipse domum ingrediens, in qua erãt charissimi sui, electissimiq; discipuli, ait, Pax vobis. Rursus sic eos salutauit, quoniam pauloantè in qua nocte tradebatur, disseruit, Pacem relinquo vobis. Quod igitur tunc reliquit, nunc attulit, dedit, & auxit. Discipuli quoq; pace ma- Iohan. 14

D ximè indigebant, quoniam multipliciter conturbati erant, aç territi, videlicet propter præteritam Christi paſsionē, propter Iudæorum crudelitatem, & proprij cordis quandam hæsitationem de Christi resurrectione, de cuius veritate nondum fuerant roborati.

¶ Insuper sic salutauit discipulos, quoniam pax est maximū bonum, omniq́ue Christiano præcipuè appetendum, per quā
Mat. 5. homines fiunt filij dei: quemadmodum scriptum est, Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Propter quod ait Dionysius, quòd omnia appetunt pacem, & propter hanc agunt omne quod agunt: ex quo concluditur, quod pax est vel ipsa beatitudo, vel proxima ad beatitudinem dispositio. Christus autem præsertim nunc loquitur de pace interna, quæ est tran-
E quillitas animi, vtpote quies à motibus propriis inordinatis, videlicet à timore immoderato, à tristitia seculi, quæ secun-
2. Cor. 7. dum Apostolum mortem operatur à dolore rationem impe-
Matt. 10 diente. Non enim optauit discipulis quietem ab exterioribus persecutionibus ad tempus, quos in medio luporum erat miſ
Luc. 10. surus, sed vt in omni turbatione extrinseca conseruarent pa-
Heb. 12. cem internam. Propterea ad Hebræos monet Apostolus, Pacem sequimini & sanctimoniam, sine qua nemo deum videbit. *Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus.* Fortè &
Lucæ 24 pedes, imò & pedes, vt infra ex verbis Lucæ Euangelistæ patebit. In his quinque vulnerum remanserunt cicatrices, in testimonium identitatis corporis paſsi, resuscitati, & glorificati: itemq́ue in signum victoriæ saluatoris. Ostendit ergo di-
F scipulis manus perfoſſas, & latus lancea perforatum, vt scirent, quòd ipse eſſet qui paulo antè pēdebat in ligno, & quòd
Mat. 27 idem numero corpus resumpſiſſet. ¶ Multa hoc loco omit-
Mar. 15. tit Iohannes, quæ recitat Lucas, ea quoque quæ Lucas omi-
Luc. 23. sit, suppleuit Iohannes. Itaque Luca testante, Christus disci-
Iohā. 19. pulis dixit, Videte manus meas, & pedes meos, palpate & vi-
Lucæ 14 dete, quoniam spiritus carnem & oſſa non habet, sicut me vi
Apoc. 19. detis habere, & alia multa in hac apparitione dicta & facta recitat Lucas. *Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo domino* dominorum, qui in fœmore suo scriptum habet, Rex regum, & dominus dominantium. Gaudium nempe est diffusio animi in conceptione boni, oriturq́ue ex vnione potentiæ cum bono conuenienti. Quoniam ergo discipuli viderunt Iesum summum & conuenientiſsimum bonum, quem maximè diligebant,

bant,de cuius passione vehementer dolebant, cuius beatitu- A
dini cordialiter congratulabantur, ideo viso eo vltra quàm existimari posset,aut exprimi,lætabantur. Gauisi sunt autem propter Iesum, & propter seipsos, quia magistro suo intime gaudebant, & de suo profectu exhilarati sunt, videntes se nõ esse deceptos,sequendo Iesum,propter quem omnia sua reliquerunt,& multa perpesi fuerunt ac patiebantur. *Dicit ergo eis iterum, Pax uobis.* Siquidem viso domino Iesu conturbati fuerunt atque conterriti, iuxta Lucam,ideo repetit. Pax vobis:quæ etiam repetitio,confirmationis indicium est, dile *Luc.* 24.
ctionisque signum,& admonitio discipulorum,vt pacem iugiter appetant,præcipueque exquirant. Vel ideo bis ait, Pax vobis,quia optauit eis pacem gratiæ in præsenti, & pacẽ gloriæ in futuro. *Sicut misit me pater, & ego mitto uos,* id est, Quemadmodum pater misit me ex vera charitate & pietate, B
ad prædicandum Euangelium vitæ Iudæis, à quibus multas ac varias persecutiones,& tandem amarissimã perpessus sum mortem,quorum tamen hominum nonnullos conuerti : sic ego nunc mittam vos ad prædicandũ euangelicam legem Iudæis,ac Gentibus ex charitate & pietate ad vos,& item ad illos,à quibus multa aduersa & mortem sustinebitis, quosdam *Sapien.* 2
vero eorũ conuertetis. *Hoc cum dixisset,insufflauit, & dixit eis, Accipite spiritum sanctum.* Postquam Saluator dixit discipulis,Sicut misit me pater,& ego mitto vos, infudit discipulis spiritum sanctum,quia officium prædicationis quod eis commisit, sine speciali gratia spiritus sancti expleri non valuit. Oportet enim vt prædicator verbi cœlestis, in seipso abundet charitatis feruore,& sapientia diuinorum,quatenus igni C
ta proferat verba motiua & penetratiua, sitque sententiosus, discretus,& instructiuus in sermonibus suis.

¶ Denique per corporalem illam insufflationem,& inspirationem , euidenter signauit superintellectualem, atque æternam processionem seu spirationem , qua spiritus sanctus ab *Mat.* 10.
ipso procedit , prout plenius probat Anselmus in libro de processiõe spiritus sancti. Rursus dicẽdo, Accipite spiritum sanctum, insinuauit se per authoritatem dare spiritum sanctum,quod nequaquam sic esset, nisi spiritus sanctus ab ipso procederet. Sed nónne Apostoli ante hanc horã habuerunt spiritum sanctum? Habuerunt vtique,non autem tam copiosẽ & efficaciter,seu ad tot, tantosque effectus vt ex hac hora,

D quia & nunc data est omnibus eis potestas ligandi atq; sol-
Mat. 22. uendi, sicut mox introducetur. ¶ Augustinus facit hic gran-
Mar. 12. dem quæstionem, cuius se solutionem nescire fatetur. Quæ-
Luc. 10. rit ergo, cur Christus bis dedit spiritum sanctum, semel in terra ante ascensionem, & semel de cœlo post ascensionem. Tangit autem August. quandam solutionem sub dubio, puto quòd ideo, quoniam duo sunt præcepta charitatis, quam rationem Gregorius & Beda affirmant, esse huius rei causam, videlicet quòd in terra dedit, vt diligatur proximus, deinde de cœlo vt diligatur deus. Sed quia per eandẽ gratiã vtrunque præceptum impletur, nec vnum sine alio valet impleri, imò & vnus est habitus charitatis, qua deus proximusq; di-
E ligitur, ideo potest alia ratio assignari. Vt enim Dionysius docet, Natura nõ procedit à distanti in distans, nisi per medium, quem processum actor naturæ deus sublimis & bene-
Rom. 13. dictus obseruat frequenter, præsertim, cum teste Apostolo,
1. Cor. 14 Quæ à deo sunt: ordinata sunt, vnde & admonet, Omnia de-
1. Cor. 1. center, & secundum ordinem fiant in vobis. Hinc ergo Chri-
Sapiẽ. 8. stus sapientia patris, disponens vniuersa suauiter, suos discipulos paulatim ad sublimiora attollens, ac pẽdetẽtim ad perfectionem perducens. Primò dedit eis spiritum sanctum in terra per insufflationem, non in tanta plenitudine, nec in signo tam euidenti vt postea, quatenus per istã ad illã exuberantissimam spiritussancti susceptionem, quæ facta est in die sancto pentecostes disponerentur, *Quorum remiseritis pecca-*
Acto. 1. *ta* eos legitime absoluendo, & diuina virtute (quæ sola di-
F mittit peccata) vt causa principalis, instrumentaliter vi clauium cooperando, *Remittuntur eis* à deo, saltem quoad culpam, non tamen semper, aut totaliter quantum ad pœnam. Tamen per orationem sacerdotis virtutemque clauium, & per pudorem ac contritionem confitentis aliquid pœnæ dimittitur, tanto vtique amplius, quanto pudor, & contritio fuerint fortiores. Possunt enim esse tã magni, quòd tota pœna dimitteretur, *Et quorum* peccata retinueritis, id est, nõ dimiseritis, sed retinenda iudicaueritis, eo quòd nõ verè pœniteant, nec dignos se præbeant ad indulgentiam obtinendã *Retenta sunt*, id est, deus illa imputabit hominibus talibus. ¶ Oportet itaque vt iudicium ecclesiæ conformetur diuino iudicio, seruando, videlicet rectum processum, & debitũ clauiũ vsum. vnde vltimo ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo ait

Theolo

Theologus, Sacerdotes hierarchicis sibi collatis virtutibus A
vti oportet, prout diuinitas mouerit eos. Agens enim instru- Diony.
mentale non sortitur efficaciam, nisi secundum quod à principali causa mouetur. Propter quod profitetur Apostolus, secundum potestatem quæ data est mihi in ædificationem, & non in destructionem. Itaque Christus, nunc ait & confert 2. Cor. 2.
vniuersis apostolis, quod ante passionem Petro singulariter Matt. 16
dixit, Quodcunque (inquiens) ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Ideo autem Petro tanquam principaliori inter apostolos, & capiti vniuersalis ecclesiæ, hoc dictũ est singulariter, vt cum sit ordo in ecclesia, hæc potestas credatur primo ac principaliter residere in summo pontifice san
cti Petri vicario, atque ab ipso deriuari in archiepiscopos & B
episcopos, & ab ipsis tanquam à mediis in simplices sacerdotes. ¶ Veruntamen quanuis omnis sacerdos in sua ordinatione ligandi, ac soluendi potestatem recipiat, & licet secundum Thomam realiter idem sint character sacerdotalis, & potestas prædicta, quæ etiam clauis vocatur: non tamen habet huius potestatis executionem, nisi ei subiiciatur materia, scilicet homines super quos sibi iurisdictio detur, seu cura animarum committatur à superiore, qui sicut dat eam inferiori, sic potest eam ei auferre in toto vel parte, legitima causa occurrente. ¶ Præterea, Christus dicendo discipulis, Quorum remiseritis peccata, &c. manifestè ostendit se esse verum deum, qui solum potest tantam conferre potestatem hominibus, quæ nec angelis data est. Decuit autem, & postquã deus C
assumpsit humanam naturam, homines ab illo acciperent diuinam virtutem, & supernaturalem quãdam deificationem, quod maximè datum est sacerdotibus, per hoc quæsiuit dispensatores sacramentorum nouæ legis, in quibus gratia con
tinetur & datur. Omnibus quoque fidelibus datur deificatio 1. Cor. 4.
talis, per diuersa dona & gratia spiritussancti: secũdum quod
in epistola canonica Petri inducitur, Maxima & preciosa no 2. Pet. 2.
bis promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.

¶ Postremò, de hac materia, & quid sit clauis, & quomodo sacerdos euangelicæ legis dicatur peccata dimittere, an scilicet aliquid cooperando, vel duntaxat ostendendo: de ver-
bis quoque Hieronymi circa hoc, plurima dixi super Mat- Matt. 16

D tharum quæ non sunt hoc loco repetenda, quanuis ista sine illis plene intelligi nequeant. Dedit itaque Christus Apostolis, eorumq; successoribus diuinam, & admirabilem potestatem, qua alios possunt soluere & ligare, à regno excludere, & in illud inducere. Sed videãt ministri ecclesiæ, vt tãta virtute digne vtantur, existendo in gratia, causasq; confitentiũ sapienter pensando ac discernendo, & priuatum amorem ac odium, cæterasq; inordinatas affectiones penitus repellendo: quoniam si indignos absoluunt, vt dignos ligent, dicetur de eis illud Ezechielis, Interfecerunt animas quæ non moriuntur, & viuificabant animas quæ non viuunt. *Thomas autem*
Ezc. 13. *unus ex duodecim*, hoc est, vnus apostolorum, qui ante passionem Christi erant duodecim, quando Iudas fuit vnus il-
E lorum, vel vnus ex duodecim, quia dum Iohannes euangeliũ præsens descripsit, successit Matthias in locum Iudæ, sicque
Act. 1. Thomas fuit vnus apostolorum qui Matthia electo fuerunt duodecim, *Qui dicitur Didymus*, quod interpretatũ est dubius, quia de Christi resurrectione præ cæteris fuit incredulus, *Non erat cum eis, quando uenit Iesus.* Hinc videtur con-
Luc. 24. trarium quod Lucas habet, duos discipulos regressos à castello Emaus, inuenisse congregatos vndecim, quorum vnus extitit Thomas. Respondet Augustinus, quod Thomas affuit redeuntibus illis duobus, quibus loquentibus Thomas propter aliquam causam exiuit, & interim apparuit Christus. Potest etiam dici, quod iste sit sensus verborum Lucæ, inuenerunt congregatos vndecim, id est, apostolos qui pro tunc vndecim erant, quanuis non fuerunt omnes collecti. Est quoque cõsue-
F tudo scripturæ, vt aliquid attribuatur toti communitati, quia maiori vel principaliori eius competit parti.

¶ Quæritur, cum Thomas defuerit, quando Iesus venit, insufflauit, spiritum sanctum largitus est, & dicebat, Quorum remiseritis peccata &c. an ipse spiritumsanctum bis recepit, & potestatem ligandi atque soluendi sortitus est? Dici potest quòd post octo dies apparenti Iesu, Thomas recuperauit quod in die paschæ per absentiam suam non accepit.

¶ Insuper teste Gregorio, diuina dispensatione factum est, vt Thomas tunc deesset, videlicet ad nostram informationem, quatenus (Thomas dubitante) propter suam absentiã, Christus appareret frequentius, suamque resurrectionem probaret lucidius. *Dixerunt ergo ei*, In domum regresso.

Alii di-

Alii discipuli, Vidimus dominum. Ille autem dixit eis, Nisi uidero in A
manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, hoc est, in partes manuum clauis fixas, *Et mittam digitum meum in latus eius* tangendo lateris aperturam *Non credam* Tam durus ad fidem & grossus fuerat Thomas, Matt. 26
quòd nec tot tantisque testibus credidit, nec videre satis putauit, sed voluit etiam corpus manu tractare seu tangere. Non enim considerauit omnipotentiam dei, nec recordabatur verborum CHRISTI, quibus prænunciauit se resurrecturum tertia die, sed quàm impossibile esset naturaliter hominem passum resurgere. *Et post octo dies,* hoc est, die octaua inclusiue, *Iterum erant discipuli eius intus,* id est, in domo prædicta propter metum Iudæorum vt ante, *Et*
Thomas cum eis puto quòd Thomas post præscriptam apparitionem magis quàm ante mansit cum Apostolis, timens ne B
Iesus denuo illis appareret se absente, *Venit Iesus ianuis clausis* Propter quod dixit Manichæus, quòd Iesus habuit corpus phantasticum, non attendens omnipotentiam dei, quæ potest vnum corpus per aliud ducere, ambobus integris permanentibus, *Et stetit in medio* discipulorum, *Et dixit, Pax uobis.* Ista iam semel exposita sunt. *Deinde dicit Thomæ:* Ostendens se verba illius agnoscere. *Infer digitum tuum huc* in locum clauorum manuum mearum, & palpa fixuras earum, *Et uide manus meas* clauis perforatas, *Et affer manum tuam, & mitte in latus meum,* Tangendo aperturam illius, *Et noli esse incredulus, sed fidelis.* quia dixisti te non cre
diturum, nisi videris ac tetigeris ista. C

¶ Ecce quanta fecit CHRISTVS pro conuersione vnius quàm piè & charitatiuè seipsum exhibuit Thomæ discredenti. nam & si Thomas plura aut certiora resurrectionis argumenta petisset, non denegasset ipsi ea Saluator, *Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus & deus meus* es tu, in Rom. 10
quo diuinitatem CHRISTI fatetur. Tanta enim eui- Iohã. 10
dentia veritatis conuictus corde credidit, & ore confessus est, quòd Iesus cuius humanitatem vidit, esset verus deus, quemadmodum ante passionem ab ipso audiuit, Ego & Pater vnum sumus.

¶ Præterea, an Thomas tetigerit latus & manus Christi, an ex reuerentia id omisit, non est certum, nec potest ex textu præsenti determinari, vnde diuersi de hoc diuersimode opinantur.

D nantur. *Dicit ei Iesus: Quia uidisti me Thoma* oculis carnis quantum ad naturam meam assumptam *Credidisti,* quod non vidisti, videlicet quod sim deus. Aliud itaque vidit, & aliud credidit: vidit hominem, & credidit deum, *Beati qui non uiderunt & crediderunt* Hoc aliqui asserunt dictum de aliis discipulis, sed non apparet: nam discipuli qui aderant omnes iam viderant Christum. Propterea Augustinus dicit hoc dictum de nobis ac cæteris qui crediderunt, credunt & credent in Christum fide formata, quem non viderunt oculo
1.Pet.1. corporali, quemadmodum Petrus habet: In quem nunc non videntes, creditis. Actus enim fidei meritorius est, eo quod ex naturali ratione non habeat certitudinem, sed diuinæ authoritati innititur, cui intellectus se subiecit. Qui autem Ie-
E sum oculo corporali non viderunt, & tamen credunt, magis innituntur authoritati diuinæ atque scripturis, quàm qui oculo carnis eum intuiti sunt, ideo sunt nunc beatiores in spe cæteris paribus quod addo, quia non est arbitrandum, quòd aliquis præter Apostolos, qui Christum non vidit & credidit, sit simpliciter beatior Thoma, quanuis quantum aliquid ei præferatur. *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.* Hoc intelligi potest tam de signis, quibus Christus se resurrexisse probauit, quorum multa omisit Iohannes, & aliqua illorum alij Euangelistæ scripserunt, quàm de cæteris miraculis quæ operatus est ante passionem coram discipulis, quorum pauca scribit Iohannes. Alij autem Euangelistæ multa illo-
F rum describunt signorum, singuli tamen & omnes aliqua omiserunt, tam de doctrina quàm de miraculis saluatoris, in quo patet insufficientia scripturæ Euangelistarum per comparationem ad eminentiam operum, documentorumq; Christi, quæ à nullo mortalium plene possunt describi secundum doctores, *Hæc autem scripta sunt, ut credatis* fide per dilectionem operante, *Quia Iesus est Cristus filius dei, naturalis ac unicus.* Per supernaturalia enim opera sua ostendit Iesus se esse filium dei, ideo talia scripta sunt, vt qui ea non vidimus, audiendo seu legendo, credamus quòd Iesus sit filius dei. Potius quoque ait Euangelista vt credatis, quia Iesus est filius dei quàm filius virginis, quoniam principalis sua intentio in descriptione huius Euangelij fuit, ostēdere Christi diuinitatem atque diuinam generationem, quia de Christi huma-

ſti humanitate & generatione eius materna, alij Euangeliſtæ ſatis ſcripſerunt, *Et ut credentes uitam habeatis* gratiæ in præſenti, & vitam gloriæ in futuro. Cognitio enim fidei ordinatur finaliter ad vitam æternam, quæ eſt viſio dei per ſpeciem. Vnde Petrus, Videntes (inquit) exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei veſtræ ſalutem, fructum animarum veſtrarum. Itaque vitam habeatis, *In nomine eius*, id eſt, virtute & gratia Chriſti, vel in ipſo Chriſto, tanquam in cauſa & obiecto beatitudinis noſtræ, quia non eſt aliud nomen datum hominibus ſub cœlo, in quo oportet nos ſaluos fieri. A 1.Petr.1 Act. 14.

¶Expoſitio Capituli vltimi.
Poſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare Tyberiadis. B

ARTICVLVS XLIX.

Poſt hęc Euangeliſta deſcribit aliam Chriſti apparitionem factam in Galilæa. *Poſtea* ſcilicet poſt aliquantulum tempus à præmemoratis apparitionibus in Hieruſalem factis, *Manifeſtauit ſe iterũ Ieſus ad mare Tyberiadis*, id eſt, iuxta littus maris ſituati prope vrbem cui nomen Tyberias, quę in honorem Tyberij Cæſaris ſic vocata eſt, quòd mare alio nomine appellatur ſtagnum Genezareth & mare Galilææ, quia in prouincia Galilæa habetur. Patet ergo quòd iſta apparitio facta ſit in Galilæa. vt enim in Matthæo legitur, Ieſus in die reſurrectionis dixit mulieribus: Nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbũt. Diſcipuli igitur ex præcedentibus apparitionibus cõfortati in fide & animati, exierunt in publicum, & Galilæam ingreſſi ſunt, vbi cum paucis diebus morarentur, contigit quod nunc atteſtatur Iohannes. Primò autẽ refert rem geſtam ſummatim, deinde refert ordinem quo fiebat, ſecundum ꝙ ſubditur. *Manifeſtauit autẽ ſe ſic*, id eſt, modo qui ſequitur. Chriſtus nẽpe dum volebat repente diſparuit, & dum volebat ſubito rurſus apparuit: nec erat cõtinuo cum diſcipulis, ſed certis locis atq; temporibus ſecundum præordinationem diuinam, prout vtile vel neceſſe fuit ad informationem & conſolationẽ primitiuæ eccleſiæ, *Erãt ſimul* Lucæ. 1 C Matt. 28 Math. 4

D *simul Simon Petrus* qui à natiuitate vel circũcisione dictus est
Marci.3 Simon,& à Christo nominatus est Petrus,vt patuit primo ca
Iohan.2 pitulo, *Et Thomas*, *Qui* cognomento *Dicitur Didymus*, id
Iohan.20 est,dubius,vt dictum est in præcedenti capitulo, *Et Nathanael*
Ibidem. legis doctor, frater Philippi Apostoli, *Qui* Natha-
Iohan.1. nael. *Erat* oriundus *A cana* villa *Galilææ* vbi Christus conuertit aquam in vinum. Huic Nathanaeli perhibuit Christus testimonium tale, Ecce uerè Israelita, in quo dolus non est,vt plenius dictũ est primo capitulo, *Et filii Zebedæi* Iohannes & Iacobus *Et alii ex discipulis eius duo* quorum nomina reticentur. Omnes ergo simul septem fuerunt. *Dicit eis Simon Petrus* qui in omnibus operosior atq; feruentior comprobatus est. *Vado piscari. Dicunt ei, Venimus & nos tecum.*

E Licuit autem discipulis ad tale officium reuerti propter victus necessitatem, quia in se licitum erat. Matthæus verò ad teloneum nõ rediit, quia huiusmodi opus raro vel nunquam exercetur sine peccato secundum Gregorium. Hi ergo discipuli quoniam pauperes erant, & Iesus prouisor eorum recessit ab eis,ad piscandum profecti sunt In quo patet Nathanaẽlis magna humilitas,quia vir tantus ad humile opus accessit,
Matt. 20 *Et ascenderunt in nauim*, forsitam accommodatam vel condu-
Marci. 1. ctam,communem siue vacantem. Proprias enim naues & cæ
Lucæ. 5 tera omnia reliquerunt, *Et illa nocte nihil prendiderunt*, hoc est,nullum piscem ceperunt, quòd licet ex naturali causa accidisse potuerit, tamen diuina factum est dispensatione, vt mox futura captio miraculosior appareret, atque ad Chri-
F stum declarandum efficacior. *Mane autem facto stetit Iesus in littore.* Tota igitur nocte permisit discipulos infructuose laborare & fatigari, vt postea viso Iesu & piscibus copiosissimis comprehensis, cordialius exultarent.

¶Permittit nanque electos suos in nocte seculi huius,id est, in tempore præsentis vitæ,quæ tribulationibus, culpis atque miseriis plena est,multipliciter tribulari,affligi,sudare,vt tãdem quietem sortiri plenius iucundentur:iuxta illud in Psalmo, Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis
Psal.103. quibus vidimus mala. Porrò,mane facto apparet Iesus taliter laborantibus,id est,consummato cursu temporis huius tenebrosi, quando traducit eos de hoc mari magno, turbulentóque seculo ad portum securitatis æternæ seu patriam electorum,vbi sol intelligentiæ incessabiliter oritur, nec dies tẽdit ad occa

ad occasum aliquando. Potest quoque per mane istud intelli- A
gi finis tentationis & persecutionis cuiuscunque, in quo splen
dor gratiæ menti gignitur, spiritualis consolatio datur, & o-
mnia interiora animæ renouantur. Tunc Iesus apparet his
quibus tale mane conceditur, statque in littore, hoc est in lo-
co tranquillo, vbi flagellum non appropinquat tabernaculo *Psal.* 30
suo, videlicet extra & supra hunc mundum inquietudinibus
plenum, inuitans suos ministros vt festinent venire ad ipsum
aspirando indesinenter ad patriam. Denique ad literam ste
tit Christus in littore maris, non supra aquæ fluenta, quia vo
lebat discipulos suos paulatim ad suam cognitionem perdu-
cere: si autem stetisset supra aquã, obstupefacti fuissent & ter-
riti arbitrantes fantasma esse vel spiritum, quemadmodum *Matt.* 14
ante passionem, quando ambulauit super mare. Tunc enim B
præ timoris magnitudine clamauerunt. *Marci.* 6

¶ Mystice verò stetit in littore, ad insinuandum quòd am-
plius cum eis non erat in aquis tribulationum, & fluctibus
vitæ mortalis, sed ad impassibilem, tranquillissimamque vi-
tam resuscitatus consisteret, vnde ad innuendum quòd hoc
modo cum illis non esset, quibus tamen præsens loquebatur,
ait apud Lucam, Hæc sunt verba quæ loquutus sum vobis, *Lucæ.* 24
quum adhuc essem vobiscum, *Non tamen cognouerunt discipu-
li, quia Iesus est.* in alia nanque effigie apparuit eis, quemad-
modum Magdalenæ, vt dictum est in præcedenti capitulo,
vbi & declaratum est, qualiter factum sit hoc. Apparuit au- *Iohã.* 20.
tem discipulis secundum Chrysostomum in specie viri volen *Chryso.*
tis emere pisces, quod cõuincitur ex eo quod subditur. *Dixit* C
ergo Iesus, pueri, Pueros vocat discipulos non ætate vel indi-
scretione, sed simplicitate, puritate & innocẽtia, per quẽ mo-
dum Christus ait in Psalmo de ipso, Ne auertas faciem tuam
à puero tuo. Et de ipso dixit primitiua ecclesia: Conuenerunt
aduersus sanctum puerũ tuum Iesum, Pontius Pilatus & He-
rodes. De prædictis pueris suis atque discipulis ait Christus
per Esaiam, Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi domi- *Psal.* 68
nus, *Nunquid pulmentarium,* id est, aliquid cibi quod de- *Act.* 4.
coctum apponatur ac manducetur cum pane vt sapidus sit, *Esaiæ.* 8.
Habetis? quasi dicat, habetis aliquos pisces? Quærit, vt ex
illorum responsione conuenienter consulat atque subinferat.
Responderunt ei, Non. Dixit eis, Mitte in dexteram nauigii, rete,
id est, rete vestrum proiicite in aliquam ad dexteram par-
tem

D tem nauiculæ, *Et inuenietis* quod quæritis, ſcilicet piſces in copia. Prædicit effectum futurum in ſe penitus contingenté, vt quum factum viderent quod prædixit, ſcirent eũ eſſe Christum. *Miſerunt ergo rete in aquam* deſignatam, *Et iam non ualebant illud trahere præ multitudine piſcium.* Ex quo elici poteſt quòd diuino nutu piſces ſubito illuc adducti atque collecti ſunt, vel fortaſſis diuina virtute producti. Non enim pauloante ibi fuerunt, quia diſcipuli tota nocte circa locum illum erant piſcati *Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat Ieſus Petro, Dominus eſt.* Quemadmodum diſcipuli ante paſſioné vocabant Ieſum, nunc magiſtrum, nunc dominum, iuxta illud, Vos vocatis me magiſter, & domine: ita & poſt paſſionem.

E ¶ Denique Ieſus eſt ille dominus, de quo ait Pſalmiſta, Tu
Iohan. 13 dominaris poteſtati maris, qui in exordio mundi quinto die
Pſal. 88. fecit piſces maris. Loquitur autem Iohãnes ſpecialiter Petro
Gen. 4. tanquã familiariori ac principaliori. Iohãnes verò cognouit Ieſum per miraculoſam piſcium captionem, & quia vidit verbum eius tam copioſe impletum, vel Ieſus primo oſtendit ei ſpeciem ſui cognoſcibilem. *Simon Petrus, ut audiuit quia dominus eſt, tunica ſuccinxit ſe. Erat enim nudus.* Quòd Petrus dicitur ſe tunica ſuccinxiſſe, quia nudus erat, intelligi poteſt dupliciter. Primò, quòd ſuper ſimplicem veſtem: qua erat indutus ſuccinxit ſe, quia diſcinctus fuit. Erat enim nud⁹, hoc eſt, parum veſtitus, ita quòd cõparatione ſolitæ veſtitionis dicitur nudus, quemadmodum ei qui parũ indutus eſt, dicimus, cur vadis nudus. Secundò, quòd erat ſimpliciter nudus ſalté
F vſque ad lineas veſtes, & ergo tunica ſe ſuccinxit illam induẽdo atque cingendo, eratque nudus ſecundum cõſuetudinem piſcatorũ vt expeditior eſſet ad opus. Porrò, ſuccinxit ſe propter reuerentiam Chriſti: vt ad eum honeſte veniret: dicitq; Beda, quòd venit non ambulando ſuper vndas maris, vt ante Chriſti paſſionem, ſed natando vel peditando: quod impro-
Mat. 14. bat Lyra, quia ſi voluiſſet natare non ſuccinxiſſet ſe tunica,
Mar. 6. nec poterat peditare propter profunditatem aquæ. Diſtabat nanque à littore quaſi ducentis cubitis, & potuit ibi currere nauis. Videtur autem quòd Lyra ſufficiẽter probet quòd Petrus non acceſſit natando, nihilominus puto cum Beda dicẽdum, quòd non ambulauit ſuper aquas, ſed peditauit. Primò, quia hoc videtur euangelicæ veritati amplius concordare, ſequitur enim in textu, *Et miſit ſe in mare,* Ex hoc apparet ꝙ

aquam

aquam intrauit vſque ad magnam corporis partem. Secũdò, A
quia non eſt veriſimile, quòd Euangeliſta tãtum miraculum
tacuiſſet. Pro eo enim quod ait, Miſit ſe in mare, poterat dice
re ambulauit ſuper mare. Quod verò arguitur de aquæ pro-
funditate non cogit. Quanuis enim Euágeliſta appellet hãc
aquam mare, non tamen proprie fuit mare, ſed ſtagnum. Lo- Gen. 1.
quitur quippe ſecundum conſuetudinem ſermonis Hebrai-
ci, qui quamlibet congregationem aquarum notabiliter ma-
gnam, nominant mare: iuxta illud Geneſis, Congregationes
aquarum appellauit deus Maria. Non ergo oportet aſſerere
aquam tam profundam fuiſſe. Miſit ſe ergo Petrus in mare,
ex feruore & gaudio, cupiens celerrime venire ad ſupercha-
riſſimum ſuum magiſtrum ad dominum, quem nunc totiens
vidit: nec dubium, quin multa ab eo audiuit, quæ non ſunt cõ B
ſcripta, *Alii autem diſcipuli nauigio uenerunt*, quia non à deo
feruidi erant vt Petrus, nec indigebant ſe in aquam depone-
re. *Non enim longe erat à terra*, id eſt, littore in quo ſtetit Ie-
ſus, vel de propè, ideo poterant quaſi tam cito venire ad Ie-
ſum vt Petrus, *Trahentes rete piſcium* per aquam, vt moris eſt
piſcatoribus, *Vt ergo deſcenderunt in terram*, de aqua vel na
ui, *Viderunt prunas poſitas*, ſcilicet ignem carbonum, *Et pi
ſcem ſuperpoſitum* prunis, qui aſſabatur vt eſſet eſui aptus, *Et
panem* iuxta prunas. Viderunt ergo neceſſaria victui. Chry Chryſoſt.
ſoſtomus aſſerit, quòd Chriſtus hæc tria creauit ibidẽ de no
uo, videlicet piſcem, panem & prunas, alij quòd de nouo for
mata ſunt ex præiacenti materia. Voluit autem Chriſtus ſuæ
reſurrectionis veritatem rurſus oſtẽdere per manducationẽ, C
ideo tria hæc præparauit, ſciens etiam diſcipulos fame confe
ctos, vtpote qui tota nocte laborauerint. *Dicit eis Ieſus, Affer
te de piſcibus quos prendidiſtis nunc.* Quanuis enim Chriſtus
potuit omnes ſatiare de piſce ſuperpoſito prunis, voluit ta-
men vt de piſcibus captis afferrent, quia dum aliunde habe-
mus, non debemus ad miracula perpetranda confugere, nec
ſupernaturalia efflagitare præſidia; dũ naturaliter habemus
quod opus eſt. Hoc enim eſſet deum tentare. *Aſcendit Simon
Petrus*, præ aliis ſemper promptior atque ardentior, *Et tra
xit rete in terram plenum magnis piſcibus centum quinquagintatri-
bus.* Magnitudinem & multitudinẽ piſcium exprimit Euan
geliſta, ad oſtendendum excellẽtiam tanti miraculi: propter
quod ſubditur, *Et quum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete,* quod

natu

D naturaliter vix triginta pisces poterat sustinere, vt putatur. ¶ Multa mirabilia in ista apparitione peracta sunt: primo, quòd Iesus ostendit se in alia forma, qua cognosci non poterat. Secundo, quòd tot pisces repente collecti, & capti sunt. Tertio, ꝙ prunæ, & piscis ac panis de nouo formata sunt. Quarto, quòd rete tot piscibus repletum mãserit integrum. *Dicit eis Iesus, Venite, prandete.* Comedit autẽ Christus cum eis de pisce asso nunc, quemadmodũ ante in conclaui, quanuis Iohannes non exprimat. *Et nemo audebat interrogare eum discumbentium, Tu quis es? scientes quia dominus est.* Quoniã ergo id nouerant, non audebant inaniter interrogare. Frustra enim petissent quod certitudinaliter agnoscebant. *Et uenit*

Lucæ. 24 *Iesus*, non à longinquo tunc, sed iuit ad panem pro tunc, sicut

E subiungitur, *Et accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter*, id est, cibos istos distribuit eis, vel anteposuit, & forte diuisit, quemadmodum duobus discipulis, qui cognouerunt eum in fractione panis. *Hoc* tempore *Iam tertio*, id est, tertia vice, *Manifestatus est Iesus discipulis suis, cum resurrexisset à mortuis*, loquendo de apparitionibus in hoc libro descriptis & veris exhibitis, sæpius tamen apparuit discipulis suis ante hoc tẽpus quàm ter, vt patet ex dictis. Iohãnes quoque iam supra descripsit tres manifestationes Christi post resurrectionem, præter istam, sed prima illarum exhibita est, non ipsis discipulis, sed Mariæ Magdalenæ.

¶ Explanatio sequentis partis.

F *Quum ergo prandissent.*

ARTICVLVS L.

Acto itaque prandio Christi cum septem discipulis, *Dicit Simoni Petro Iesus, Simon Iohan-*

F *nis.* Sic dicitur Petrus, quoniam pater eius vocabatur Iohannes, *Diligis me plus his?* Cũ (Salomone testãte) nemo sciat an amore vel odio

Eccle. 9. dignus sit, cur Christus interrogat Petrũ an se diligat, quòd esse non potuit sine gratia gratum faciẽte, qui facit dignum amore? Rursus, cum (teste Apostolo) nemo sciat quid agatur in homine, nisi spiritus eius, cur Christus sciscitatus est Petrũ an diligeret eum plus his. i. ardentius quàm alij discipuli qui aderant

aderant, quasi Petrus scire posset quantum alij afficerētur ad A
Christum? Et respondendum, quòd Christus interrogat non quasi ignorans, aut discens, sed docere intendens. Quærit ergo an Petrus diligat eum plus quàm alij discipuli, non quòd Petrus certitudinaliter scire potuit sine reuelatione diuina, quòd amaret Christum per charitatem infusam, quæ est virtus theologica: vel quod amaret eū plus quàm alij: sed vt doceret, quòd aliorum prælatus debet nō solum diligere Christum, sed etiam debet eum diligere magis feruēter quàm alij: 1.Pet. 4.
imò in omni perfectione, & gratia debet abundare atque excellere, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi subditi sui possitque ad instar angelici hierarchię gregem sibi commissum, & vnumquenque subditorum suorum secundum suā capacitatem, proportionem & indigentiam purgare, illumina- B
re, perficere. vnde quanuis secundū iura sufficiat eligere sufficientem, bonum siue idoneum, nec oporteat eligere meliorē, vel sufficientiorem in foro contentioso, secūdum Thomam, aliter electio posset pene semper cassari, & irrita fieri. propter quod in foro contentioso, iudicioq; humano sufficit eligere, personam idoneā: tamen in foro cōscientiæ tenetur eligens meliorē eligere, eum videlicet qui omnibus pensandis pensatis melior æstimatur pro honore dei, & vtilitate ecclesię. *Dicit ei* Petrus *Etiam domine, tu scis, quia amo te* Paulo an Mat.26.
te dixerat Petrus incaute se præferens aliis, Et si omnes scan Marc.14
dalizati fuerint ego nunquā scandalizabor, nunc autem propriam fragilitatē expertus, amplioriq; discretione, & gratia decoratus, non audet respōdere, ꝙ plus amet Iesum quàm cō C
discipuli: sed hoc quod sibi constabat, asseruit, dicēs, Tu scis quia amo te. Quasi dicat, tu melius scis interiora mea, q̃ egoipse, idcirco tuo iudicio sto, quod autē ignoro, non dico, neque determino: per quod docemur nō præferre nos aliis, nec de illorum interioribus temere iudicare, sed in dubiis suspensum dare respōsum. Dulcis certè & moderata sancti Petri responsio. *Dicit ei Iesus, Pasce agnos meos* tanquā dicat Saluator. In hoc apparebit ꝙ diligas me, si digne paueris seruulos meos, homines pios & innocentes: vel sic, Pasce agnos meos, quia me diligis, aptus es pascere gregem populi mei: nec aliquid maius requiro mihi dari à te ex dilectione tua ad me, nisi vt spiritualiter foueas plebem credentem. Zelus enim animarum est sacrificium deo gratissimum.

¶De

D ¶ Debet autem prælatus pascere subditos suos verbo instructionis, exemplo sanctæ conuersationis, temporali quoque subsidio dum ratio exigit. Porrò, de hac materia, scilicet quo modo prelatus pascere debeat gregem Christi sanguine liberatum, dicta sunt multa capitulo decimo. Possumus autē per agnos intelligere non solum innocentes, pios, & puros, sed quoscunque quos deus prædestinauit ad gratiam talem, qui finaliter agni erunt, & pascua vitæ possidebunt æternæ. *Dicit ei iterum, Simon Iohannis diligis me?* ¶ Quæritur, an Petrus certitudinaliter sciuit se diligere Christum. Dicendum quòd apostoli plus post receptionem illam plenariam spiritus sancti, factam in die pentecostes, sciuerunt se primitias spiritus esse sortitos, atque in bono cōfirmatos, ideo certitudinaliter E sciebat se Christum amare, ideo Paulus certissimè loquitur, Quis nos separabit à charitate dei? An verò post receptionē spiritus sancti per insufflationem Christi, quæ hanc interrogationem præcessit, apostoli certitudinaliter sciuerint se esse in charitate, & gratia indesinenter, quousque spiritum sanctum plenius acceperunt, non est adeo certum. Si autem Petrus hac vice sciuit certitudinaliter se Christum diligere, dilectione meritoria, & infusa, hoc per reuelationem. Veruntamē palam est, quod Petrus certissimè nouit, & vehementer experiebatur, seu sensit quod amauit Christum, saltē amore naturali & acquisito. Sensit enim se æstuare in Christi affectu, atq; memoria, præsertim in eius aspectu. *Ait illi, Etiam domine, tu scis, quia amo te, Dicit ei* Iesus. *Pasce agnos meos.* Ista F iam semel dicta sunt, atque exposita. *Dicit ei tertio, Simon Iohannis amas me?* Ter Christus interrogat, & examinat Petrum de sua dilectione, quia prælatus diligere debet deum cordiali affectu, affectuosis sermonibus, charitatiuis operibus: & iterum, vt Petrus trina diuini amoris confessione, recompēsam faciat pro trina Christi timorosa negatione. Vel ad insinuandum quod promouendi ad prælationem, sæpe, ac diligenter discutiendi, seu considerandi sunt, an sint verè idonei, itemq; in charitate præcipui. *Contristatus est Petrus, quia dicit ei tertio, amas me.* Videbatur enim quasi Christus responsionem suam non approbaret, nec crederet verbis ipsius: & forte timuit quod ideo Christus totiens verba sua replicauit, quia vellet ei aliquid prænunciare: in quo ostenderetur non diligere Christum: sicut cum fiducialiter dixit, Animam meam pro

Iohan. 10
Acto. 2.
Rom. 8.
Psal. 67.
Iohan. 20
Rom. 8.
Matt. 26
Mar. 14.
Lucæ. 22
Iohan. 18
Iohā. 13.

pro te ponam, audiuit, Non cantabit gallus donec ter me ne- A
ges. *Et dicit ei, Domine, tu omnia* cordis arcana, & quicquid
fuit, est vel erit, *Scis,* non solum per naturam diuinam, sed Marc. 14
insuper secundum naturam assumptam, per scientiam con- Lucæ 22.
cretam, seu inditam, *Tu scis, quia amo te,* ideo non oportet Iohan. 13.
te amplius interrogare, & me famulum tuum affligere. *Di-
cit ei, Pasce oues meas.* Superius dixit bis, pasce agnos meos,
nunc ait, Pasce oues meas. Vnde per agnos intelligendi sunt
incipientes & proficientes, qui solidum cibũ capere nequeũt: Hebr. 5.
quibus loquitur Paulus ad Corinthios, Tanquã paruulis in 1. Cor. 3.
Christo lac vobis, potum dedi non escam. Iam autẽ per oues
designantur perfecti, qui pro cõsuetudine exercitatos habẽt
sensus, & quasi aliorum extant parentes. ¶ Præterea Chri-
stus committit Petro ter gregem suum, ad insinuandũ quòd B
prælatus pascere debet sibi commissos prece mentali, instru-
ctione vocali, operatione vitali, tripliciq; cibo vt dictum est.
Vel ideo, vt prælati agnoscant, quantam habeat Christus di Eccle. 4.
ligentiam, dilectionem & curam pro suis fidelibus, q̃ solicitè
velit eos custodiri, quàm districtè requiret à pastoribus ratio
nem de eis. Et quia prælati dèbent esse parati ad moriendum
pro fide, pro iustitia, pro Christo, pro grege commisso: ideo
consequenter Christus prædicit Petro de qualitate sui mar-
tyrij. *Amen amen dico tibi, cum esses iunior* annis quàm nunc, Acto. 9.
quando etiam moribus iunior eras quàm modo *Cingebas te,*
cingulo materiali ad lumbos, cingebas te quoq; cingulo con
tinentiæ quantum ad appetitum concupiscibilem, & ab illici
tis te restringebas: vnde in Actibus Apostolorum Petrus te- C
statur, Nunquam comedi commune quid aut immundum, 2. Petr. 2.
Et ambulabas ubi uolebas pergendo de loco ad locum ad libi-
tum tuum, tanquam non ligatus ab aliquo: itemque prædicta
faciendo, propria libertate sine violentia & compulsione.
Cum autem senueris ætate & gratia, scilicet morte tua instãte
quando dicturus es, Velox est dispositio tabernaculi mei,
Extendes manus tuas ad brachia crucis cui appenderis: quod
vtique Petrus promptissimè fecit secundum rationem, & ap-
petitum superiorem, *Et alius te cinget,* hoc est, apparitor im
peratoris Neronis manus tuas cruci alligabit: non enim cla-
uis affixus, sed funibus alligatus fuit patibulo crucis. Liga-
uit etiam Petrum in vrbe Roma antequã educeretur ad mor
tem. *Et ducet te quo non uis,* hoc est, ad locum passionis, &

D ad amaritudinẽ mortis quã secundũ naturalẽ, ac sensitiuũ appetitum abhorrebis, atq; refugies, quanuis secũdum appetitũ intellectiuũ eã libentissimè patieris, cupiens dissolui & esse
Philip. 1. mecũ in regno. Verũtamen appetitus iste inferior refugiens mortẽ fuit in Petro finaliter, subditus rationis iudicio, atque imperio, ita ꝙ non timuit immoderatè eos qui corpus occi-
Mat. 10. derunt. Sancti etenim & perfecti viri appetũt, & non appetũt mortem siue martyrium, quemadmodũ æger vult & nõ vult potum amarum. Aeger nanque secundum sensitiuum intellectum refugit potionem amaram, præsertim si consideretur potio amara secundum se, inquantum est afflictiua.
¶Porrò, secundum rationem & voluntatem intellectiuam vult eam maximè prout est valetudinis inductiua, sic virtuo-
E si appetunt mortem siue martyrium secundum rationem, inquantum est ianua quædam ad vitam beatam, secundum appetitum verò sensitiuum refugiunt eam, prout est, vltimum maximumque terribilium secundum philosophũ. Vnde hoc modo & Christus refugiens mortem, Pater (inquit) transeat
Mat. 26. à me calix iste: sed in Christo ratio præuenit & imperauit hunc mortis timorem, in cæteris motus huiusmodi præueniunt rationem, quia & primi motus non sunt in potestate nostra, propter quod Paulus decollandus fecit sibi oculos circumligari, ne ensem cernens venientem, pateretur subitũ motum naturalis timoris. Deinde sequuntur verba Euangelistæ exponentis verba Christi præhabita. *Hoc autem* id est, præ inductum sermonem parabolicum de Petri martyrio, *Dixit*
F *Iesus, significans qua morte esset clarificaturus deum,* id est, per verba illa Christus insinuauit quali martyrio Petrus honoraret deum moriendo pro fide & æquitate ipsius. Quemadmodum enim iusti clarificant deum rectè conuersando, quia in sua conuersatione testantur & pandunt quòd deus sit sanctus, sublimis & iustus: sic pro iustitia moriendo ipsum clarificant, quia testantur deum tantæ esse veritatis, æquitatis, & dignitatis, & amabilitatis, vt potius sit moriendum, quàm ab illo aliqualiter recedendum. Propter quod ad Ephesios pri-
Ephes. 4. mo apostolus loquitur, In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. *Et quum hoc dixisset,* hoc est, postquam Iesus prædixit Petro, qua morte clarificaret deum, *Dicit ei, Sequere me.* Postquam enim Iesus præmemorata disseruit, surrexit de loco conuiuij, cœpitque

abire,& dixit Petro hortans eum ad corporalem sui imitationem propter mysticam significationem. Iam enim verbis reserauit Petro, quòd crucifigendus esset: volens ergo idipsum facto præsignare loquutus est ei, sequere me, tanquam dicat per hanc materialem sequelam ad quam te moneo hoc designo quòd spiritualiter imitaturus es me sustinēdo mortē crucis propter iustitiam sicut & ego. Iam nempe sæpe prędixi quòd sicut prophetæ interdum prophetauerunt verbis, aliquādo factis, pariformiter Christus nūc verbis, nūc factis, aliqua prænunciauit. Ideo quoque ait, sequere me, quatenus Petrus exemplo Christi confortaretur ad sustinendum crucis supplicium. *Conuersus Petrus* Christo enim dicente, sequere me, orsus est Petrus ambulare corporali gressu post eum: quod cum faceret, sensit alium quendam venire post se, propterea retro aspiciens vidit quis esset, sic ego conuersus, *Vidit illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem*, motu progresſiuo: quia vt innuit Augustinus, nec Petrus, neque Iohannes cognouit propter quid dixerat Iesus, sequere me, *Qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine, quis est qui tradet te?* Per hanc circumloquutionem significat beatissimus Euangelista seipsum, non enim ad suiipsius iactantiam totiens commemorat se specialiter dilectum à Iesu, sed vt tanto beneficio gratus consistat, & quia dulcissimum sibi fuit recolere quàm affectuosè, ac familiariter se habuit Iesus ad eū. Inferioribus quippe magnum est à superiori specialiter diligi. *Hunc ergo cum uidisset Petrus, dicit ad Iesum, Domine, hic autem quid?* aget & patietur pro te, quid ei committis, qua morte clarificaturus est deum. Solicitus fuit Petrus pro condiscipulo familiari, ac prædilecto, nec dubium, quin in bonis gratiæ sibi collatis & conferendis desiderauit eū habere consortem, videlicet in cura pastorali atque martyrio. *Dicit ei Iesus, Sic eum uolo manere*, hoc est, in carne mortali volo Iohānem perseuerare sine martyrio, vtpote in pace, *Donec ueniā* ad eum in hora mortis eius, vocaturus & educturus eum de præsentis peregrinationis exilio ad æternæ beatitudinis regnū. *Quid ad te?* interrogare de tali secreto futuro. Quanuis enim vt in Ecclesiastico legitur, vnicuique mādauit deus de proximo suo, & iuxta Pauli doctrinam, debemus singuli quærere non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum: non tamen debemus anxiari, curiosè scrutari, vel sciscitari quid deus or

A B C Eccle. 17 1.Cor. 10

D dinauit de proximis nostris, quantū ad genus mortis eorū, & quò ad occulta futura. Vnde apostolis de tali negotio quærentibus Christus respondit, Non est vestrum nosse tempora
Acto. 1. vel momenta quæ pater posuit in sua potestate. Quidam præterea hæc verba Christi sic intellexerunt quòd insinuauerit Iohānem non moriturū ante diem finalis iudicij, quando venturus est Christus in maiestate & gloria, vnde quidā dixerunt eum translatum in paradisum terrestrem cum He-
Mat. 25. lia & Enoch, cum quibus aliqui dicunt eum reditur ū & prædicaturum contra Antichristum, atque ab illo occidendum: quatenus sicut vnus translatus est in paradisum ante legē videlicet Enoch, qui fuit ante diluuium, & alter sub lege, puta Helias, sic vnus sub gratia trāslatus credatur, ac per hos tres,
E vtpote de quolibet tempore vnus, venturi sint contra Anti-
Apoc. 11 christū: quibus repugnare videtur quòd in Apocalypsi multa dicunt de his qui prædicaturi sunt contra Antichristum, qui non asserunt nisi duo: de quibus in Apocalypsi dominus loquitur, Dabo duobus testibus meis, & prophetabūt diebus mille ducentis sexaginta: & cum finierint testimoniū suum, bestia quæ ascendit de abysso, occidet eos. Alij verò dixerūt Iohannem dormientem iacere in monumento eius apud Ephesum, quia & in loco sepulchri scaturitio quædam percipitur & ebullitio terræ, quod dicunt causari ex eius anhelitu. Dicunt quoque quod in fine mundi morietur pro Christo,
Psal. 88. quia vt ait Psalmista, Quis est homo qui viuet, & non vide-
Hebr. 9. bit mortem. Itemque Apostolus ad Hebræos, Statutū est ho-
F minibus semel mori, post hoc autem iudicium. Has opiniones non approbat Augustinus, non enim videtur quòd Christus prædilectum discipulum tam diu retardauit à gloria, maximè quod iaceat in sepulchro, vt dormiens: communiter ergo tenetur, quòd mortuus sit, & asserunt quidam quòd in anima & corpore sit glorificatus in cœlo, hoc tamen incertum est. *Exiuit ergo sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur.* Ista sunt verba Euangelistæ narrantis qualiter discipuli tunc præsentes intellexerunt verba Christi, putabant enim quòd Iesus significaret Iohannem non esse moriturum, & quia errauerunt in hoc, idcirco excludit Iohānes hunc sensum. *Et non dixit Iesus, quia non moritur,* id est, per verba sua non significauit quòd Iohannes moriturus non esset, *Sed dixit, Sic eum uolo manere, donec ueniam,* secundum sensum

prætactum. *Quid ad te.* Hæc enim fuerunt verba Christi, A
quæ modo exposita sunt. Legitur autem in vita beati Iohannis Euangelistæ, quòd imminente obitu eius, venit ad eum dominus Iesus cum apostolis inuitans eum ad fœlicissimam epulationem electorum in patria, ideo Christus dixit, Sic eũ volo manere, donec veniam. *Hic* de quo Christus ista disseruit, *Est discipulus ille qui testimonium perhibet* de his quę in isto capitulo, seu in toto volumine isto contenta sunt. Perhibuit autem Iohannes testimonium de his quæ ad Euangelicam pertinent legem, prædicando, docendo, miracula faciẽdo, irreprehensibiliter conuersando. Alios quoque magnos suos discipulos ad prædicandum mittẽdo, videlicet sanctum ignatium, beatum Polycarpum, &c. Vnde in Apocalypsi asserit de seipso, Qui testimonium perhibuit verbo dei & testimonium Iesu Christi quæcunque vidit, *Et scripsit hæc* post reditum ab insula Pathmos, *Et scimus quia uerum est testimonium eius.* Loquitur sanctus Iohannes de seipso in tertia persona quasi de alio, & quod ait scimus, &c. Loquitur in persona sui omniumq; perfectorum fidelium. *Apoc. 1.* B

¶Denique Iohannes scripsit quæ audiuit, & vidit propriis sensibus immediate à Christo, saltem pro maxima parte, cætera audiuit à fide dignis, imò omnia scripsit inspirãte, ac dirigente spiritu sancto, propter quod ait circa exordium primæ suæ epistolæ, Quod audiuimus & vidimus, annunciamus vobis, ideo testimonium eius certum idoneumque consistit, quoniam visa & audita certissimè recitantur. *Sunt autẽ,* hoc est, fuerunt, *Et alia multa quæ fecit Iesus,* id est. signa & opera omni memoria, ac descriptione dignissima, quæ Iesus à principio incarnatiõis & natiuitatis fecit per se & per suos vsque ad ea quæ hic dicuntur, vel vsque ad missionem paracleti, *Quæ si scribantur per singula,* hoc est, sigillatim, particulariter & seorsum, *Nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros,* si omnia illa taliter describerentur per singula, hoc est, omnium hominum in mundo hoc inferiori viuentium capacitatem transcenderent: si autem intelligatur de mũdo & captione, quantũ ad spatium loci, videlicet quòd mundus continere non posset tot libros, nunc accipiẽda sunt verba ista per hyperbolem, seu excessum. Interdum enim homo aliqua dicit per excessum, ad designandum magnitudinẽ rei quæ recitatur, vt dum in libro Iudicum scribitur, quod filij Ben- *1. Iohan. 1* C *Iudic. 20.*

D lij Beniamin sic ad certum iactabant funda lapidem, quod ca-
Gene. 41 pillum tangere potuerunt. Itemque in Genesi Pharao ad Ioseph, Absque tui, inquit, oris imperio nemo mouebit manum aut pedem in tota terra Aegypti. Talia autem sine mendacio asseruntur, quoniam narrans agnoscit quousque credatur, nec intendit decipere, sed veritatem ipsam euidentius referre: quod fieri nequit, nisi per sermonem figuralem & hyperbolicum.

1.Cor.1. ¶ Porrò, quoniam Christus erat deus & homo, virtus omnipotens & sapientia increata operans per humanitatem assumptam, sicut per instrumentum coniunctum, animatum, ac proprium, elucescit quod documenta & opera eius excellentissima erant.

Finis euangelij secundum Iohannem.

¶INDEX EVANGELIORVM QVAE IN templis, dominicis & aliis festis diebus leguntur iuxta ritum ecclesię Parisiensis & Romanæ, In quo animaduerte signatum Euangelij principium tantum, & subinde quod finem eius consequitur. Præterea R. literam quæ vsum Romanū signat quando non conueniunt.

Sabba

In natali plurimorum martyrum.

In natali vnius confessoris.

In natali plurimarum virginum.

In dedicatione ecclesiæ.

In sponsalibus.

INDICIS FINIS.

¶ DE ORIGINE CARTHVSIANAE RElígionis, Henrici Glariani Heluetij, poëtæ laureati, centimetrum.

Quæ Carthuſiacæ ſit religionis origo,
Qua fluat hiſtoria, Calliopea refer.
Parrhiſiis, rapidas vbi ſpumifer aggerit vndas
Sequana, & occiduas vellet adiſſe domos,
Atque vbi culta viret doctorum turba ſophorum,
Turba ſalutifero non male grata deo.
Quidam erat inſignis, doctrina viſus honeſta,
Quem coluit populus, quem coluere ſenes.
Huic mors extremam poſtquam ſpirauerat auram,
Non pompam inuidit funereaſque faces.
Hic aderant magnique viri, doctique magiſtri,
Præclari iuuenes, decrepitique ſenes.
Mos etenim eſt, functum vita deferre ſepulchro,
Qui fuit illius gymnaſiarcha ſcholæ.
Ecce ſed erectus, feretro proclamat ab alto:
Iudicio iuſto ſum reus ipſe Dei.
Obſtupuere omnes, nec enim leue pondus habebant
Verba reſurgentis terribiliſque viri.
Quid facerent? quis enim, quæ ſint arcana tonantis
Iudicia, explanet? quis penetrare queat?
Non ſepelire placet, donec lux altera cœlum
Pulſet, vti videant quid ferat hora ſequens.
Vix ſol prodierat, quando replet omnia vulgus,
Irruerant proceres, turbaque tota ſimul.
Dum rurſus famuli mœſtum mouere cadauer,
Dum ſtupet attonito gens male lecta foro,
Ecce iterum claro tales dat pectore voces:
Iuſtitia & iuſto iudice victus ego.
Rurſus inauditus gelidos tremor occupat artus,
Contremuere omnes, omnia terror habet.
Expectare placet quid ſors feret vltima monſtri,
Quippe tonant dubio verba priora ſono.
Tertia lux aderat, iam tota curſat in vrbe
Fama mali, & miro murmure tecta ſubit.
In circum ſtupidi atque arrectis auribus aſtant
Quid velit, auſcultant, corpus inane loqui.

Intonat horrendum, vocemque in sydera tollit:
Damnatus iusto iudice digna fero.
Et quis non timeat? quis non tremat? aut quis ab illis
Exemplis vitam non velit esse suam?
Bruno erat in cunctis longe venerabilis oris,
Et decus, ac vbi gloria rara soli.
Is septem iusti comites facit esse pauoris
Qui syluas secum, tristiaque antra petant.
Postquam illuc venere, simul sedere sub vmbra,
Atque ab eremita consilia alta rogant.
Prodiit in vocem canis pater ille capillis,
Et docuit quo sit vita paranda modo.
Effugite ô iuuenes stulti consortia mundi,
Temnite quæ vobis mors inopina rapit.
Quicquid id est quod mundus habet, linquamus oportet.
Nil sane æterni vile cadauer habet.
Temnite fortunas hominum, mala gaudia mentis,
Effugite ad mœsti vulnera quinque dei.
Quærite diuitias cœli, nam summa voluptas,
(Ad donum ignotum) dulcis eremus erit.
Hæc ait, illi inter sese pia verba retractant,
Cordibus accensis incaluere Deo.
Transierant Ararim, deinde Hœdua rura relinquunt:
Dextra Lugdunum, læua Gebenna fuit.
Iamque aderat Rhodanus, qui gurgite lapsus aperto,
Ducit ab Alpinis frigora sæua iugis,
Hinc prata Allobrogum atq; Vocantia rura premebant.
Suspiciunt syluas & nemora alta loci.
Scilicet aëreæ quo protenduntur & alpes,
Atque vbi perpetuo frigus & algor adest.
Hæc placuit duri mira inclementia cœli,
Hi scopuli digni carceris esse loco.
Hugo erat Allobrogum bene dignus episcopus oris
Candidior quo non vnus & alter erat.
Viderat hic septem (dictu mirabile) stellas
In nemora excelsi verticis ire palàm.
Somnium erat talique viam sibi calle parari
Coniicit ad cœlum, stelligerasque domos.
Hunc adiit Bruno sociis comitantibus, hisce &
Quid veniant paucis commonuere modis.

Inclyte forte tuas præſul peruenit ad aures,
Qui modo Parrhiſia fertur ab vrbe pauor.
Is nos hinc alio vertit, vale diximus orbi,
Vrgemur tacito, tum ſine fine, deo.
Non nos huc pepulit fictæ, mala gloria famæ,
Non ſimulatus amor, non ſimulata fides.
Da, petimus, paruum noſtris conatibus orbem,
Seu ſcopulos iſto, ſeu nemora illa loco.
Obſtupuit præſul, tacitæ præſagia mentis
Concutiunt totum pectus aduſque virum.
Fœlices animæ dixit, fœlicia certè
Tempora, quæ noſtris vos tenuere locis.
Ite inquam, ite, viam veſtro diſponite fratri.
Quod petitis, cautum eſt quodque petetis, erit.
En ſequor ipſe ego vos, manibusque opibusque iuuabo,
Immemorem veſtri non ſinet vlla dies.
Illi abeunt, loca fœda ſitu, ſqualentia muco
Tecta vident, trucibus vix habitanda feris.
Hugo ſubit, templumque ſtruit, tutosque receſſus,
Et modico immenſum tempore creuit opus.
Ipſe quoque, vt maior grauitas ornaret eremum,
Induit hunc habitum, rupibus hiſce fauet.
Hi primi tantæ ſunt religionis alumni,
Hac fluat hiſtoria, Calliopea Vale.

Santin O.
Restauro
del Libro